ମୋ ସ୍ୱପ୍ନ ମୋ ଜୀବନ

[illegible]

Digitized by srujanika@gmail.com

ମୋ ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ମୋ ଜୀବନ

କଅଣ ଓ କାହିଁକି ଲେଖୁଛି

ସଂଗ୍ରାମଶୀଳ ଜୀବନର ବହୁମୁଖୀ ଅନୁଭୂତି ଓ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ସମ୍ବେଦନର ଆବର୍ତ୍ତ ଭିତରୁ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ଗଢ଼ିଉଠେ । କେତେବେଳେ ଏବଂ କିପରି ଭାବରେ ଏହି ଜୀବନ ଦର୍ଶନ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ତାହାର ଭବିଷ୍ୟତ ଅନୁଭୂତିର ନିୟନ୍ତ୍ରକ ରୂପେ କାମ କରି ଚାଲିଥାଏ ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର । ତଥାପି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ବହୁବିଧ ଗଭୀର ଅନୁଭୂତିର ମନ୍ଥନ ଭିତରୁ ଜୀବନର ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନକୁ ଖୋଜି ବାହାର କରାଯାଇପାରେ । ମନୁଷ୍ୟର ଆଦର୍ଶ, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏବଂ ତା'ର ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟାବହାରିକ ରୂପରେଖ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରତିଫଳନ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ । ଚାରିତ୍ରିକ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ନଥାଇ ଲୋକ ଚଳି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହା କେତେଦୂର ବଳିଷ୍ଠ ଓ ସୁଦୃଢ଼—ସଂଗଠିତ ବା ଅସଂଯତ-ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ବା ଏକଦିଗଦର୍ଶୀ-ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବା ବୈପ୍ଳବିକ ତାହା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଅନୁମାନ କରିହୁଏ ।

ଏହି ଅନ୍ୱେଷଣ ପାଇଁ ମୁଁ ପଛକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଚାହେଁ । ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁବାରେ ଦୁଃଖ ଅଛି, ଆନନ୍ଦ ଅଛି-ଅନୁଶୋଚନା ଅଛି, ଆତ୍ମ ସନ୍ତୋଷ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଅନୁଶୋଚନା ଓ ବ୍ୟର୍ଥତାର ମାତ୍ରା ବଢ଼ିଯାଏ ଯଦି ଜୀବନର ଅପରାହ୍ନରେ ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ ଇଚ୍ଛା ହେବ ଯେ ଆଉଥରେ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ଜୀବନକୁ ଗଢ଼ିବାପାଇଁ ସୁବିଧା ପାଇଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା—ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରରେ ଏହାର ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଗଢ଼ିଉଠି ପାରିଲେ ଜୀବନରେ ଅଧିକ ସାର୍ଥକତା ଭରିଉଠନ୍ତା । ଯାହା ପାଇନାହିଁ ତାହା ପାଇବାରେ ଆଉଥରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ପାଇଁ ବଳବତ୍ତୀ ଇଚ୍ଛା ଯାହାଠାରେ ବାରମ୍ବାର ଉଙ୍କି ମାରୁଥାଏ, ସମୟର ଉଜାଣୀ ସ୍ରୋତରେ ଭାସି ଯିବାରେ ତାହାର ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ—ଅଛି କେବଳ ଅନୁଶୋଚନା, ଦୁଃଖ, ବ୍ୟର୍ଥତା, ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ-ନିଜ ଜୀବନ ଜୟଯାତ୍ରାର ତଥାକଥିତ ବାସ୍ତବ ଓ କାଳ୍ପନିକ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀ ଶତ୍ରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ନିନ୍ଦା ଓ ଘୃଣା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଜନପ୍ରତି ଅନୁକମ୍ପାରେ ଆଖିରେ ଲୁହ ଆସେ । ଏପରି ଲୋକେ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହିପରି ଜୀବନର ଅସଫଳତାର ତୀବ୍ର ବ୍ୟର୍ଥତାରେ ଘାରି ହେଉଥାନ୍ତି । ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ମୁଁ ଏମାନଙ୍କର ଦଳଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ପଛକୁ ଚାହିଁବାରେ ଆନନ୍ଦ ପାଏ-ଅଭୁଥରେ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ପୁଣି ଏହି ଜୀବନକୁ ବାଛିବା ପସନ୍ଦ କରେ । ତେଣୁ ସମସ୍ତର ସୁଅ ମୁହଁରେ ଭାସିଯିବାରେ ଯେପରି ମୋର ଜୀବନର ଆନନ୍ଦ, ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁବାରେ ସେତିକି ଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ସାହ । ଦୁଃଖ ନ ଥାଇ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ମଧ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଛି । ସେ ସବୁବେଳେ କଦାକାର ନୁହେଁ । ତାହା ପ୍ରାଣକୁ ନମନୀୟ କରେ—ଦୁର୍ବାର ଆକାଂକ୍ଷାକୁ ପ୍ରଶମିତ କରେ—ସୁଖକର ଅନୁଭୂତିକୁ ଅଧିକ ବେଶୀ ରଙ୍ଗିନ୍ କରେ । ସୁଖ ଦୁଃଖ ଜୀବନ ବୀଥିକାର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ପତ୍ରପୁଷ୍ପ ଓ କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ବୃକ୍ଷଲତାର ସମଷ୍ଟି ମାତ୍ର । ଜୀବନର କଣ୍ଟାମାଡରେ ପଡ଼ି କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା ମାନସିକ ବେଦନା କେବଳ ଦୁର୍ବଳମନାର ଏକ ଦେଶଦର୍ଶୀ ଆତ୍ମବିଡ଼ମ୍ବନା ମାତ୍ର--ଆଗେଇ ଯିବାର ନିଷ୍ଠା, ସଙ୍କଳ୍ପ ତଥା ଆତ୍ମଶକ୍ତିର ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଏମାନେ । ଏ ପ୍ରକାର ପଥର ପଥିକ ମୁଁ ନୁହେଁ । ଜୀବନର ସବୁ ସ୍ପର୍ଶ ମୋ ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣୀୟ । ବ୍ୟଥାତୁର ବା ଆନନ୍ଦ ହିଲ୍ଲୋଳିତ ଅନୁଭୂତି ମୋର ସମପରିମାଣରେ ଆଦରଣୀୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଋତୁ ନାନା ଭଙ୍ଗିରେ ନୃତ୍ୟରତା ପ୍ରକୃତି ପରି ଲୀଳାୟିତ-ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟଟିର ପରିପୂରକ । ଗୋଟିକ ଅଭାବରେ ଅନ୍ୟଟିର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଜୀବନ ଯେତେ କୁଟୀଳ ଓ ମିଥ୍ୟାର ମାୟାଜାଲ ବୋଲି ମୁନିଋଷିମାନେ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗେ । ମୁଁ ଜୀବନ ସହିତ ଗଭୀର ପ୍ରେମରେ ଆବଦ୍ଧ—ଜୀବନ ଯାହା ଦେଇଛି ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ମୁଁ ମୋର ହାର୍ଦ୍ଦିକ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରେ । ଯାହା ପାଇନାହିଁ ତାହାର ପରିସର ଅନନ୍ତ କିନ୍ତୁ ମୋର ସୀମାବଦ୍ଧ ଜୀବନ ଭିତରେ ଅସୀମ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଅଭାବ ଅସୁବିଧାର ଚିନ୍ତା ମନକୁ ବିଭ୍ରାନ୍ତ କରିବା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଅସମୀଚିନ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହୁଏ ।

ଅତୀତ ଜୀବନର ଦିଗ୍‌ବଳୟ ବ୍ୟାପୀ ସମୁଦ୍ରକୁ ଆଖି ଫେରାଇ ଦେଖିଲେ ଅସଂଖ୍ୟ ବରଫଖଣ୍ଡର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଉପରଭାଗ ନୀଳ ଆକାଶରେ ଧଳା ଧଳା ମେଘଖଣ୍ଡ ପରି ଆଖିକୁ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବରଫଖଣ୍ଡର ବିଶାଳଭାଗ ପାଣିଭିତରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥାଏ । ଏହାର ପ୍ରଶସ୍ତ ଛବି ହଠାତ୍ ଅଧିକ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ପରିସରକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ଆଶା-ନୈରାଶ୍ୟ ହଜାର ହଜାର ବିସ୍ମୃତିର ରଙ୍ଗିନ କୁହେଳି ପରି ଏପରି ବିଚିତ୍ର ଭାବାବେଗର ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରେ ଯେ, ମନପ୍ରାଣ ନିହତ ସମସ୍ତ ଧରି ବିହ୍ୱଳିତ ହୋଇଯାଏ । ଏହି ଗଭୀର ବିଦ୍ଧୋରତାହିଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମନୁଷ୍ୟକୁ ଜୀବନୀଶକ୍ତି ଯୋଗାଏ—ତାହାର ଆଦର୍ଶକୁ ବଳିଷ୍ଠ କରେ—ଭବିଷ୍ୟତକୁ ପରିମାର୍ଜିତ କରେ – ଜୀବନ ସ୍ରୋତକୁ ନାନା ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ କରିଥାଏ । ତେଣୁ ଅତୀତର ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନରୁ କେବଳ ହଳାହଳ ବିଷ ବାହାରେ ନାହିଁ—ଅମୃତ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ଭୂତ ହୁଏ । ଲସ୍ୟମୟୀ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ସ୍ନିଗ୍ଧସ୍ମିତ ହାସ ପ୍ରାଣକୁ ଅପୂର୍ବ ପୁଲକରେ ପୁଲକିତ କରେ—ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ କରେ—ମରଣଶୀଳ ଜୀବନକୁ ଚିରଞ୍ଜୀବୀ କରି ରଖେ । ତେଣୁ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ଜୀବନରେ ବହୁତ ବେଶୀ ।

× × ×

ଜୀବନର ଯେଉଁ ଭାବଗମ୍ଭୀର ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ଗଭୀର ଭାବରେ ମୋତେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା କେବଳ ସେହି ବିଷୟରେହିଁ ଲେଖିବି । ସମୟର ସେହି ଆବର୍ତ୍ତ ଭିତରେ ଅନ୍ୟମାନେ ମୋତେ ଯେପରି ଦେଖାଯାଉଥିଲେ ତାହାର ଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରିଛି । ଏହାଛଡ଼ା ସ୍ରୋତମୁଖୀ ଜୀବନର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦେଖା—ଦେଇଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଅଗଣିତ ଅନୁଭୂତିର ଅନ୍ନାଗିନ୍ନ ବନସ୍ତକୁ କଳନା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଜୀବନର ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ଗୋଲକରେ ଯାହା ଭାସିଆସିବ ତାହାର ଲୁକ୍କାୟିତ, ବ୍ୟାପକ ତଥା ବହୁମୁଖୀ ପରିସର ଜୀବନକୁ ଓତପ୍ରୋତ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିବ ନିଶ୍ଚୟ । ତା ନହେଲେ ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ ଏତେ ଜୀବନ୍ତ ଭାବରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଆଖିକୁ ଦେଖା ଯାଉଛି କିପରି ?

ପରିଚିତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାକୁ ଆକ୍ଷେପ କରିବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ମାନସିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ମୋଠାରେ ଗଭୀର ଭାବରେ ଦେଖା ଯାଇଥିଲା ତାହାର ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଦିଗ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ରହିଛି ବୋଲି ଏହାକୁ ପ୍ରସାରିତ ତଥା ସ୍ପଷ୍ଟ କେନ୍ଦ୍ରିକ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାହୋଇଛି ତାହା ପଛରେ କୌଣସି ଦୁରଭିସନ୍ଧି ନାହିଁ କି ଅସୂୟା ସୂଚକ ଆକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ଜୀବନରେ ଯାହା ଘଟିଥାଏ ତାହାର ଉଦାହରଣ ମାତ୍ର । ସେମାନେ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାମାଜିକ ସମଷ୍ଟିର ପ୍ରତୀକ ପରି । ସେ ନଥିଲେ ତାଙ୍କ ପରି ଆଉ ଜଣେ ଆସିଥାନ୍ତେ ।

ମୁଁ ଗଭୀରଭାବେ ଅନୁଭବ କରିପାରୁଛି ଯେ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ମୋର ଅବନ୍ଧୁମାନେ (ଶତ୍ରୁ କହିବା ଠିକ ହେବନାହିଁ କାରଣ ଏହା ବହୁତ ବେଶୀ ଘୃଣାବାଚକ କଡ଼ା ଶବ୍ଦ) ମୋତେ ପରୋକ୍ଷରେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଛନ୍ତି । ମୋର ଯାହାକିଛି ସାଫଲ୍ୟ ଓ କୃତିତ୍ୱ ଏମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ବହୁପରିମାଣରେ ସମ୍ଭବ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ହୋଇ ପାରିଛି । ଅବନ୍ଧୁମାନେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ କୋଳାହଳ ଓ ଝଡ଼ଝଞ୍ଜାର ବାର୍ତ୍ତାବହ ବୋଲି ଏମାନଙ୍କୁ ସହଜରେ ଚିହ୍ନି ହୁଏ—ବହୁସମୟଧରି ଏମାନେ ମନେ ରହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଯେଉଁମାନେ ସମାଜର ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ନୁହନ୍ତି ଓ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଭଲଲୋକ ବୋଲି ପରିଚିତ ସେମାନଙ୍କର ଅବନ୍ଧୁ ଅପେକ୍ଷା ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାଅନେକ ବେଶୀ । ବନ୍ଧୁମାନେ ନୀରବ, ଶୁଭେଚ୍ଛୁ । ସେମାନଙ୍କର ଗଭୀର ସଦିଚ୍ଛା ଓ ସ୍ନେହ ହଠାତ୍ ଜଣା ପଡ଼େନାହିଁ କାରଣ ମନୁଷ୍ୟର ସବୁ ଭଲ ଗୁଣ ଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ନରମ ଓ ନୀରବ—ପରନିନ୍ଦା ପରି କୋଳାହଳ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହନ୍ତି । କେବଳ ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହିଁ ଏହା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ—ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ମନଭିତରେ ଲୁଚିଛପି ରହିଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ କେତେଥର ମୁଁ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ଭଲକାମ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରଶଂସାକରି ବେନାମୀ ଚିଠି ଲେଖିଛି । ସାଧାରଣତଃ ଅବନ୍ଧୁମାନେହିଁ ନିନ୍ଦାସୂଚକ ବେନାମୀ ଚିଠି ଲେଖିଥାନ୍ତି । ଭଲଲୋକ ପାଖକୁ ତାଙ୍କର ସଦ୍‌ଗୁଣ ପାଇଁ ବେନାମୀ ଚିଠି ଲେଖାଗଲେ ସେମାନେ ଖୁସି ହେବେ ଏବଂ ଏହା ସେମାନଙ୍କୁ ଆହୁରି ବେଶୀ ଉତ୍ସାହିତ କରିବ । ନିଜ ନାମ ଲେଖିଦେଲେ ଖୋସାମଦିଆ ପରି ଜଣାଯିବ—ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ନହୋଇ ପାରେ ।

ଜୀବନରେ ଯାହା ଯାହା ଘଟି ଯାଇଛି ତାହା କିପରି ଜୀବନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ—ଜୀବନ ଦର୍ଶନ ସୃଷ୍ଟି କରେ—ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ସଂଗଠିତ କରେ—ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦୃଢ଼ କରେ, ସେ ସବୁ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦିଆହୋଇଛି । ଯାହା କହିଛି ସତ କହିଛି, କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଅକୁହା କଥା ରହି ଯାଇଛି, ଯାହା ସବୁବେଳେ ଅକୁହାହିଁ ରହିଯିବ କାରଣ କହିଲେ କାହାର କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ବରଂ କେତେକଙ୍କର କ୍ଷତି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା । ଏହି ଯୋଗୁଁ ବହୁ ଅକୁହା କଥା ଜୀବନ ସହିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତହୋଇ ରହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତରେ ମୃତ୍ୟୁ ସହିତ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଏ ।

× × × ×

ନିଜର ଅନୁଭୂତି ବିଷୟରେ ଲେଖିଲାବେଳେ ହୁଏତ ବହୁ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ବିଷୟ ଆସିଯାଏ । ଲେଖକ ଏହି ଧାବମାନ ଭାବୋଚ୍ଛ୍ୱାସକୁ ରୋକି ପାରେନାହିଁ । ତେଣୁ ପାଠକ ପାଠିକାମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ଯାହା ସେମାନଙ୍କୁ ଅବାନ୍ତର ପ୍ରସାରଣ ବୋଲି ମନେ ହେବ ତାକୁ ବାଦ୍ ଦେବେ ।

ଅତି ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନୀ ପଢିଲେ ବହୁତ ପ୍ରେରଣା ମିଳେ ଏବଂ ସେଥି ଭିତରୁ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଗ୍ରହଣ ମଧ୍ୟ କରିହୁଏ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅସାଧାରଣ କୃତିତ୍ୱ ସାଧାରଣ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଆକାଶ କୁସୁମ ହୋଇ ରହେ—ତାହା ଦେବୋପମ ବୋଲି ମନେହୁଏ । କିନ୍ତୁ ମୋ ପରି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନୀରେ ବହୁ ଉପାଦେୟ ଅନୁଭୂତି ଥାଏ ଯାହା ସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ କାମରେ ଆସିବ । ସେଥିପାଇଁ ଏହା ଲେଖିଲି ।

——

୧ ଜନ୍ମରୁ ପ୍ରଥମ ଛଅ ବର୍ଷ

'ମୁଁ'ର ଜନ୍ମ—କେତେ ବଡ଼ ଏ 'ମୁଁ', କେତେବଡ଼ ମୋର ଅହଂ । ପୃଥିବୀରେ ମୋର ଜନ୍ମ ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଶୁଭ ଘଟଣା । ମୁଁ ଜନ୍ମ ହୋଇନଥିଲେ କେତେ କାମ ବାକି ରହି ଯାଇଥାନ୍ତା । ଏହି ମୁଁ ର ବିରାଟତ୍ୱ କ'ଣ ଆଉ କେହି ପ୍ରକାଶ କରି ପାରିଥାନ୍ତା ? ଏହି ଅମର ଆତ୍ମାର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ମାଧ୍ୟମରେ କ'ଣ ଆତ୍ମ ସିଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାନ୍ତା ? ଇତ୍ୟାଦି ବହୁତ ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରଶ୍ନ ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମ ନେଇ । ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଜନ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ତା'ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ତଥା ଶୁଭଙ୍କର ଘଟଣା ମଧ୍ୟ । ବହୁବାର ଓ ବହୁ ପ୍ରକାରର ଆତ୍ମ ପ୍ରକାଶ ପରେ ଏ ଆତ୍ମା ପୁଣି ଥରେ ଆସି ପହଞ୍ଚୁଛି—ତାହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଛି—ତେଣୁ ଜନ୍ମ ଗୋଟିଏ ଦୈବୀଘଟଣା ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇ ଆସିଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରକାରର ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇ ପାରିଲ ନାହିଁ ।

ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସମୟର ଫେନାୟିତ ସ୍ରୋତ ମୁଖରେ ଲକ୍ଷକୋଟି ଜୀବଜନ୍ତୁ, କୀଟ ପତଙ୍ଗ, ବୃକ୍ଷଲତା, ଜୀବାଣୁ ଓ ଭୂତାଣୁର ଆବିର୍ଭାବ ତଥା ବିଲୟ ସମୁଦ୍ରର ଅକଳନ ଜଳ ବୁଦ୍‌ ବୁଦ୍‌ ପରି ଚାଲି ଆସିଛି । ଜଳରାଶି ନିତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍‌ବୁଦ୍‌ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ତଥା ଆକସ୍ମିକ । ମୋ ଜନ୍ମ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା । ମୁଁ ଜନ୍ମ ହୋଇ ନଥିଲେ ଯେ ଏ ଦୁନିଆର କିଛି ଅଭାବ ରହି ଯାଇଥାନ୍ତା ତା' ନୁହେଁ—ମୁଁ ଯାହା କରିଛି ଆଉ ଜଣେ କରିଥାନ୍ତା—କରିବା ସ୍ଥିତିରେ ସାମାନ୍ୟ ଏପାଖ ସେପାଖ ହୋଇଥାନ୍ତା ମାତ୍ର । ନିଜର ସମ୍ଭାବନାକୁ ଦୈବ ଇଚ୍ଛା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ବୋଲି ଭାବି ନିଜର ଅଯଥା ଗୌରବ ବଢ଼ାଇବାର ଆକାଂକ୍ଷା ମୋର ନାହିଁ । ବାନର ଶିଶୁ ପକ୍ଷରେ ତଥାକଥିତ ଅମୃତ ସନ୍ତାନର ଏହି ଅଯଥା ପ୍ରୌଢ଼ି କେବଳ ନିଜର ସାନ୍ତ୍ୱନା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଏହା ଗୋଟିଏ ମୂଲ୍ୟହୀନ ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୁଁ ସପ୍ତମ ଗର୍ଭର ସନ୍ତାନ । ମୋ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀ ମରିଥାଏ । ତା' ଉପରେ ତିନିଝିଅ ଓ ଦୁଇ ପୁଅ । ତଥାପି ବୋଉ କୁଆଡ଼େ ନାନା ପୂଜା ଉପାସନା କରି ଦୂରଗ୍ରାମରେ ଥିବା, ଡାକିଲେ ହୁଁ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ମଙ୍ଗଲା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କଠାରେ ଗୁହାରି ହୋଇ ମୋତେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ମଙ୍ଗଲା ଠାକୁରାଣୀ· କାଲସୀ ମାଧ୍ୟମରେ କୁଆଡ଼େ ବର ଦେଲେ ଯେ ମୁଁ ଜନ୍ମ ହେବି । ମୁଁ ବଡ଼ ହେଲାପରେ ମୋ ହାତରୁ ଗୋଟିଏ ପଟ୍ଟ ଘଣ୍ଟ ପାଇବାପାଇଁ ସେ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନାନା ଯଦିଚ ଗମ୍ଭୀର ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସୀ, ନିଷ୍ଠାପର ଶାକ୍ତ ଓ ରାମଚଣ୍ଡୀ ଉପାସକ ସେ କିନ୍ତୁ ବୋଉ ଉପରେ ଏକଥା ନେଇ ବହୁତ ବିରକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ମଙ୍ଗଲାଙ୍କ ସହିତ କାଲସୀ ମାଧ୍ୟମରେ ସାଧିତ ହୋଇଥିବା ଦେଣନେଣ ଚୁକ୍ତିପାଇଁ । ଫଲରେ ମଙ୍ଗଲା ମୋ ହାତରୁ ଘଣ୍ଟିଟିଏ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ସେଥିଯୋଗୁଁ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ବହୁଦିନ ଯାଏ ଘର କାନ୍ଦୁରା ହୋଇଥିଲି । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ କାଲସୀ ଲଗିଲା ପରି ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇ ଅଝଟ ହେଉଥିଲି । କିଛିଦିନ ପରେ ବୋଧହୁଏ ମଙ୍ଗଲା ଘଣ୍ଟ ନପାଇବାର ବ୍ୟର୍ଥତା ଭୁଲିଗଲେ । ମୁଁ ଆଉ ବେଶୀ କାନ୍ଦିଲି ନାହିଁ । ନନାଙ୍କ ପରି ସ୍ୱଳ୍ପ ବେତନଧାରୀ, ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷକ ଘରେ ବୋଉର ବାରମ୍ବାର ମାଆ ହେବାର ଅଯୌକ୍ତିକ ଅଭିଳାଷ ସିଦ୍ଧି ଛଡ଼ା ମୋର ଜନ୍ମର କୌଣସି ସାର୍ଥକତା କିମ୍ବା ଯୌକ୍ତିକତା ନଥିଲା । ଏହି ବହୁ କୁଟୁମ୍ବି ଗରିବ ଘରେ ମୋର ଜନ୍ମ ଯୋଗୁଁ ନିଶ୍ଚିତଭାବେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ ଅଭାବ ଅନାଟନ ଆହୁରି ବେଶୀ ବଢି ଯାଇଥିବ ।

ସାରୁପତ୍ର ତଳେ ବିସ୍ଫାରିତ ବେଙ୍ଗ ପେଟ ପରି ମୋର ଏହି 'ମୁଁ'ଟା ବହୁତ ବିସ୍ଫାରିତ ହୋଇ ମୋତେ ବଡ଼ ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜନ୍ମ ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବିରାଟ ପୃଥିବୀ ସେହିପରି ଚାଲିଥାନ୍ତା । ମୁଁ କଟକ ସହରରେ ଯେଉଁଠି ପ୍ରଥମ କରି ଅତି ସାହାସର ସହିତ ଜଙ୍ଗଲ କାଟି, ସାପ ମାରି ଘର କରିଛି ବୋଲି ମୋର ବହୁ ପ୍ରଶଂସା, ସେପରି କିମ୍ବା ତା'ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘର ନିଶ୍ଚିତ ସେଠି ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତା ହୁଏତ ଆଉ କିଛିଏ ଡେରିରେ । ଘରର ଆୟତନ, ଆକାର ଓ ରଙ୍ଗ ହୁଏତ ଅଲଗା ହୋଇଥାନ୍ତା—ବଟ୍‌ଲ ପାମ୍ ଗଛ ପରିବର୍ତ୍ତେ ହୁଏତ ଆଉ କେତୋଟା ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଥାଆନ୍ତା, ପେଣ୍ଡା ପେଣ୍ଡା ମାଳତୀ ଫୁଲ ଯାଗାରେ ହଳଦିଆ ଜହ୍ନି କାକୁଡ଼ି ଫୁଲ ପବନରେ ଦୋହଲୁ ଥାନ୍ତା । ଫୁଲଗଛ ସ୍ଥାନରେ କେବଳ ଫୁଲକୋବି ହେଉଥାନ୍ତା । ଘର ଚାରି ପାଖରେ ଗଛ ପତ୍ର ନଥାଇ ଭଡ଼ାଘର ଛାଆଣି ହୋଇଥାନ୍ତା । ମୋ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗ ହୁଏତ ଏତେବଡ଼ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା ଏତେ ଶୀଘ୍ର । କିନ୍ତୁ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଏହି ବିଭାଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥାନ୍ତା । ୧୯୮୧ ମସିହାର ବିରାଟ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗ ନ ଥିଲେ ବା ମୂଳରୁ ଏହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେଶର ବିଶେଷ କିଛି କ୍ଷତି ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ସେହିପରି ବହୁ କଥା ନ ଘଟିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ସ୍ରୋତ ସେହିପରି ଚାଲିଥାନ୍ତା । ତେଣୁ ମୋର ଜନ୍ମ ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ଜନ୍ମପରି ଗୋଟିଏ ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା—ଜୀବନ ସ୍ରୋତର ଅସଂଖ୍ୟ ଜଳ ବୁଦ୍‌ ବୁଦ୍‌ ଭିତରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟହୀନ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ବୁଦ୍‌ ବୁଦ୍‌ ମାତ୍ର ।

ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଛଅ ବର୍ଷର ଘଟଣା ଭିତରୁ ଯେଉଁ କେତୋଟି ଅନୁଭୂତି ଛିଟା ଛିଟା ଚିହ୍ନ ପରି ମନ ଭିତରେ ଖସି ଉଠୁଛି ତାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଜୀବନରେ ବହୁତ ବେଶୀ । ନନା, ବୋଉ, ତିନି ନାନୀ, ଦୁଇ ଭାଇନା ଓ ବୁଢ଼ୀ ମା ମେଳରେ ମୁଁ ସବା ସାନପୁଅ ହିସାବରେ ମୋର ବହୁତ ଆଦର ଥିଲା । ବୋଉର ଆଦର ବେଶୀ କାରଣ ମୋ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀକୁ ଉଲବାଙ୍କି ମାଡ଼ିଯାଇ ସେ ମରି ଯାଇଥିଲା । ଆମ ଗ୍ରାମ ଦେବତୀଙ୍କର ସାତ ପୁଅ ଓ ସାତ ଝିଅ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ପ୍ରତାପୀ । ସେଥି ଭିତରୁ ସବା ସାନ ଝିଅ ଉଲବାଙ୍କି ଭାବରେ ପରିଚିତା । ମୋର ଉପର ଭଉଣୀ ଜନ୍ମ ପରେ ପରେ ଏହି ଉଲବାଙ୍କିଙ୍କର କୁଆଡ଼େ ତା' ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା । ସେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବତୀ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବସିଲା ନାହିଁ, କଥା କହିଲା ନାହିଁ, ଖାଲି ହସି ପାରୁଥିଲା । ଦୁଇ ତିନିବର୍ଷ ପରେ ସେ ମରିଗଲା । ତେଣୁ ମୋର ଆଦର ବେଶୀ ହେବା କଥା । ବହୁ ପୂଜାପୂଜି, ମାନସିକ ଓ ଗୁଣୀ ଗାରୁଡ଼ି ଫଳରେ ଗ୍ରାମଦେବତୀଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଦୂରରେ ରହି ପାରିଥିଲି ।

ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ମୁଁ ତଳେ ବସେ ନାହିଁ ପ୍ରାୟ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ହେଲା ଯାଏଁ । ତଳେ ଗୋଡ଼ଦେଲେ ଖାଲି କାନ୍ଦେ ତେଣୁ ଜଣେ କିଏ ମୋତେ କାଖରେ ବୋହିଥାଏ । ଏତେ ବଡ଼ ପିଲାଟାକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାରା ବୋହିବା କି କଷ୍ଟ । ତଥାପି ସମସ୍ତେ ପାଳି କରି ବୁହନ୍ତି । କିଏ କିଏ ବିରକ୍ତ ହେଲେ ବୋଉ ବିଗିଡ଼େ । ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ ତଳେ ଗୋଡ଼ଦେଲେ ଡାହାଣୀ, ଚିରଗୁଣୀ ବା ଦେବଦେବୀଙ୍କର କୁଦୃଷ୍ଟି କୁଆଡ଼େ ପିଲାଙ୍କ ଉପରେ ବେଶୀ ପଡ଼େ । ତେଣୁ କାଖରେ ପିଲା ରହିବା ଭଲ ବୋଲି ବୋଉ ଭାବେ ।

ବଡ଼ ହେଲା ପରେ ମୋର ପିଲାଦିନର ଏହି ଅନୁଭୂତିକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାରେ ଜଣାଗଲା ଯେ ମୋତେ ଗୋଟିଏ କାଳିଆ ଡାହାଣୀକୁ ଦେଖିଲେ ଭୟ ଲାଗୁଥିଲା । ଡରରେ ମୋର ଆଖି ବନ୍ଦ୍‌ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ମୁଁ କାହାର ହେଲେ ବେକକୁ ଟାଣି ଧରିରଖୁଥିଲି । ଆମ ଗାଁରେ ମୁକ୍ତା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପ୍ରୌଢ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଥିଲା । ସେ ଯେପରି ମୋଟା ସେପରି କଳା । ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଝିମ୍ପୁରି ଝିମ୍ପୁରି କଳା ବାଳ ବୋଝେ । ତେଲ ନଥିଲା ବୋଲି ଖାଲି ଫର ଫର ହୋଇ ଉଡୁଥାଏ । ତାର ପୁଣି ଧଳା ଧଳା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବଡ଼ ବଡ଼ ଦ୍ୱପାଟି ଦାନ୍ତ । ତାକୁ ଗାଁରେ ଥରେ ଥରେ କାଳସୀ ଲଗେ । ଏପରି ବିକଟାଳ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିକୁ କାଳସୀ ଲାଗିବା ବୋଧହୁଏ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ସେ ମୋତେ ପ୍ରତିଦିନ ତେଲ ଲଗାଇ ଗାଧୋଇ ଦିଏ କିନ୍ତୁ ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଘରକୁ ଆସେ ତା ପୂର୍ବରୁ ବାଟଘର କବାଟକୁ ଟିକେ ଖୋଲି ଦେଇ ଅଗଣା ପଟକୁ ପ୍ରଥମେ ଚାହେଁ । କାରଣ ବିଧବାମାନେ ଖାଉଥିଲା ବେଳେ ତାର ଆସିବା ମନା । ତାକୁ ଦେଖିଲେ କମ୍ବା ତାର ପାଟି ଶୁଣିଲେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରର ବିଧବାମାନେ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ପ୍ରଥମେ ମୁଣ୍ଡକୁ କବାଟ ଫାଙ୍କ ବାଟେ ବାହାର କରି ଦେଖେ । ତାର ସେହି କଳାହାଣ୍ଡି ପରି ବିରାଟ ମୁଣ୍ଡ, କଳା ଫୁରୁ ଫୁରୁ ବାଳ, କଳା ମୁହଁ ମଝିରେ ଧଳା ଧଳା ଦ୍ୱ'ପାଟି ଦାନ୍ତ—ଅନ୍ଧାର ଭିତରୁ କେବଳ ଦାନ୍ତ ଦ୍ୱ'ଧାଡ଼ି ଦିଶୁଥାଏ ଆଉ ସବୁ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଲୁଚିଯାଏ । ଆଚ୍ଛା, ଚାରି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ପିଲା ଏ ପ୍ରକାର ବିକଟାଳ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ—ଯେଉଁ ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ଡାହାଣୀ ଭୂତଙ୍କର ବାସସ୍ଥଳୀ—ଗ୍ରାମ ଦେବତାଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ା କ୍ଷେତ୍ର ସେଠାରେ ସେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିବା କ'ଣ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ? ମୋର ତ ମନେହୁଏ ବଡ଼ମାନେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠନ୍ତେ । ଏ ମୁହଁଟି ଏବେବି ମତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖା ଯାଉଛି । ଏହି କାରଣରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ମୁଁ ତଳେ ବସୁ ନଥିଲି ଏବଂ ବହୁତ ରାତିଯାଏ ଶୋଉ ନଥିଲି । ଏଥିରେ ମୋର ବା ଦୋଷ କଣ ? ପିଲା ଦିନର ଗାଁର ଅନୁଭୂତି ଯେମିତି ସୁନ୍ଦର, ମନୋରମ, ଆନନ୍ଦଦାୟକ, ସେହିପରି ଭୟଙ୍କର ଏବଂ ଭୀତି ଉତ୍ପାଦକ ମଧ୍ୟ ।

ଆମ ଗାଁ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଗଡ଼ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଆଠ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ । ତଳଗମ ପଲ୍ଲୀ ଏହାର ନାମ । ପୂର୍ବାପର୍ବ, ନଇଋତ୍ୟ ମୁଖୀ କୃଷ୍ଣଗିରି ପର୍ବତମାଳା ତଳେ ଏହି ଗାଁଟି ଅବସ୍ଥିତ । ଗାଁରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ବହୁତ । ଗାଁ ଚାରିପଟେ ଧାନ ବିଲ ଖୁବ୍ ଉର୍ବର । କିନ୍ତୁ ଗାଁର ଶୋଭା ତଥା ତା'ର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରୁଛି ତା'ର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଥିବା ଝାଡ଼େଶ୍ୱର ବା ଧାରେଶ୍ୱର । ଏଠାରେ ଚଉଦଟି ମନ୍ଦିର ଓ ତିନୋଟି ଝରଣା । ଏହି ଝରଣା ତିନୋଟି ପାହାଡ଼ ଭିତରୁ ବାରମାସ ଏକାଧାରରେ ବହି ଆସୁଛି । ଧାରେଶ୍ୱର ଶିବ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଏହି ତିନୋଟି ଝରଣା ଏକତ୍ର ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଧାରରେ ବାହାରକୁ ଆସି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ୁଛି । ସେହି କୁଣ୍ଡରେ ଗାଧୋଇବା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଆରାମ ଦାୟକ ଅନୁଭୂତି । ବହୁଲୋକ ପୂଜା ପରବ ଓ ଜାନିଯାତ୍ରା ବେଳେ ଏଠାରେ ଭୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଏହି କୁଣ୍ଡରେ ବୁଡ଼ ପକାନ୍ତି । ଏହି କୁଣ୍ଡରେ ମୁଁ ପିଲାଦିନେ ପହଁରା ଶିଖିଥିଲି । କୁଣ୍ଡ ଚାରିପାଖରେ ଚଉଦଟି ଦେଉଳ । ରାମଚଣ୍ଡୀ ଠାକୁରାଣୀ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ବଡ଼ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବୀ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନବାସ ବେଳେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କୁଆଡ଼େ ଏଠାରେ ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଚଉଦଟି ମନ୍ଦିର ଭିତରୁ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିରରେ ପାଲି ଭାଷାରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ଏକ ପ୍ରସ୍ତର ଫଳକ ରହିଛି । ବହୁ ପଣ୍ଡିତ ତାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସନ୍ତି । କ'ଣ ଲେଖା ହୋଇଛି, ସେ ବିଷୟରେ ଆମେମାନେ ନ ଜାଣିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପିଲାଦିନେ ଭାବୁଥିଲୁ ଯେ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ସେହି ରାମ ବନବାସ ସମୟର ଲେଖା । ସୁଦୂର ଅତୀତର ସ୍ୱାକ୍ଷର ଥିବା ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡି ଏହି ସ୍ଥାନକୁ ଆହୁରି ବେଶୀ ରହସ୍ୟମୟ କରି ଦେଉଥିଲା ଏବଂ ମୋର କଳ୍ପନା ଶକ୍ତିକୁ ଏହା ବହୁତ ବେଶୀ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ଧାରେଶ୍ୱର ବନରାଜିମାଳା କୃଷ୍ଣଗିରି ପର୍ବତ ପାଦ ଦେଶରେ ବହୁତ ସୁରମ୍ୟ ସ୍ଥାନ । ଝରଣା, ଗାଧୋଇବା କୁଣ୍ଡ, ମନ୍ଦିର ଚାରିପଟେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚମ୍ପା ଗଛ, ଆକାଶଛୁଆଁ ଆମ୍ବ ନଡ଼ିଆ ଗଛ । ଥଣ୍ଡାଳିଆ ସ୍ଥାନ ଯୋଗୁଁ ଗଛପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଫୁଟି ଉଠୁଛି ।

କୃଷ୍ଣଗିରିର ଘନ ଅରଣ୍ୟ ଭିତରେ ନାନା ପ୍ରକାର ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ ଥାନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଭାଲୁ ଓ କଲରା ପତରିଆ ବାଘ ବାହାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ କୁଆଡ଼େ ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟର କ୍ଷତି କରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଶୁଣାଯାଏ । ନିରୁପାୟ ମଣିଷ ଏହିପରି ଭାବରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ଦେବତାର କଳ୍ପନା କରି ନିଜକୁ ବହୁ ବିପଦ ଆପଦ ମଝିରେ ସମ୍ଭାଳି ରଖେ । ପ୍ରକୃତି ସହିତ ତାର ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରତିଯୋଜନ ଶକ୍ତି ତାକୁ ବଞ୍ଚେଇ ରଖିଛି ।

ସେତେବେଳେ ଚାରିଆଡ଼ର ଗଛ ଦେଉଳସବୁ ମତେ କେତେ ଉଚ୍ଚା ଦେଖା-ଯାଉଥିଲା । କୃଷ୍ଣଗିରି ପାହାଡ଼ର ଆକାଶଛୁଆଁ ଶିଖରକୁ ଚାହିଁଲେ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇ ଦେଉଥିଲା । ଆମ ଗାଁରୁ ଧାରେଶ୍ୱର ବେଶୀ ବାଟ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ପିଲା ଗୋଡ଼ରେ ଚାଲିବାକୁ ବହୁତ ସମୟ ଲାଗୁଥିଲା । ତେଣୁ ବହୁତ ବାଟ ବୋଲି ମୋର ସେତେବେଳେ ମନେ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଦଶବର୍ଷର ବ୍ୟବଧାନ ପରେ ମୁଁ ଛଅଫୁଟିଆ ଯୁବକ ହୋଇଗଲା ପରେ ଯେତେବେଳେ ଧାରେଶ୍ୱର ଆସିଲି ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ବହୁତ ଗେଡ଼ା ଗେଡ଼ା ଦେଖାଗଲା । କୁଣ୍ଡଟିକୁ ଯେପରି ମୁଁ ଏପାଖରୁ ସେପାଖ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବି । ଗଛଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ଲମ୍ବ । କୃଷ୍ଣଗିରି ପାହାଡ଼ ଯେପରି ବୁଢ଼ାହୋଇ ନଇଁ ପଡ଼ିଛି । ଗାଁରୁ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ଲମ୍ବାଲମ୍ବା ପାଦ ପକାଇ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ହେଉଛି । କେତେ କମ ବାଟ ! ଅଦ୍ଭୁତ ଅନୁଭୂତି । ଛୋଟପିଲାର ଉଚ୍ଚତା ଅନୁସାରେ ତାକୁ ସବୁ ବଡ଼ ଦେଖାଯିବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଯଦି ସେଠାରେ ସବୁବେଳେ ରହୁ ଆମ ଦେହର ଉଚ୍ଚତା ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମେ ଦେଖୁଥିବା ଜିନିଷର ଉଚ୍ଚତା ଓ କଳେବର ସହିତ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ପ୍ରତିଯୋଜନ କରି ଚାଲୁ ତେଣୁ ଏତେ ବେଶୀ ତଫାତ୍

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପିଲାଦିନୁ ଯଦି ଗୋଟିଏ ଯାଗା ଛାଡ଼ିଦେଇ ବହୁଦିନ ପରେ ପୂରା ବୟସ ହେଲାପରେ ସେଠାକୁ ଆସିବ ଏ ପ୍ରକାର ଅଦ୍ଭୁତ ଅନୁଭୂତି ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣ୍ଡା ଧାରେଶ୍ୱରର ମନ୍ଦିର, କୃଷ୍ଣଗିରି ପାହାଡ଼ ଓ ଗଛଗୁଡ଼ିକର ପିଲାଦିନର ପ୍ରତିଛବି ମୋ ମନରେ ରହିଛି । ପରି ଜୀବନର ଅନୁଭୂତିର ସ୍ୱଳ୍ପତା ଯୋଗୁଁ ଆଗର ବଦ୍ଧମୂଳ ପ୍ରତିଛବି ବଦଳି ପାରୁନାହିଁ । ଏ ଦୁଇଟି ଅନୁଭୂତିକୁ ତୁଳନା କରି ଦେଖିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣ୍ଡା ମଜା ଲାଗୁଛି ।

ଏ ପ୍ରକାରର ମନୋମୁଗ୍ଧକର ପରିବେଶ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଠାକୁରାଣୀ ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ଆକର୍ଷଣରେ ନାନା ପାଣକୁଦ-ମାଲୁଦରୁ ଆସି ଏଠାରେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥାନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ସ୍କୁଲ ପରେ ପ୍ରାୟ ଏଗାରଟା ବେଳକୁ ମୁଁ ନନାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଏ ଧାରେଶ୍ୱର । ସେଠାରେ ଗାଧୋଇ ପାଧୋଇ ମୁଁ ମନ୍ଦିର ପୂଜକର ପୁଅ ସାଥିରେ ମନ୍ଦିରର ଚାରିପାଖେ ଫୁଲଫଳ ଗଛ ଭିତରେ ବୁଲେ । ଏଠାରେ ସବୁ ସମୟରେ ସୁଲୁସୁଲିଆ ଥଣ୍ଡା ପବନ ବହୁଥାଏ । ଖରାଦିନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପବନ ଥଣ୍ଡା । ଚିଲିକା ଓ ସମୁଦ୍ର ଏଠାରୁ ସିଧାସଳଖ ପ୍ରାୟ ଦଶ କିଲୋମିଟର ହେବ । ସୁଦୀର୍ଘ ପାହାଡ଼ ଓ ଘନଜଙ୍ଗଲ ଦେହରେ ଧକ୍କା ଖାଇ ଏଠାରେ ପବନର ସ୍ରୋତ ପ୍ରଖର ବେଗରେ ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ଗାଁରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନଠାରୁ ଅଧିକସାରି ଏପରି ପବନ ହୁଏ । ନଡ଼ିଆଗଛ ବାହୁଙ୍ଗା ଅହରହ ଝିରିଟିରି କରି ଦୋହଲୁଥାଏ । ଜହ୍ନରାତିରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା କିରଣ ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗା ଭିତର ଦେଇ ଦାଣ୍ଡରେ ଧାଁ । ଦଉଡ଼ କରୁଥାଏ । ସେହି ଗଛତଳେ ବସି ଏହାକୁ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାରେ ମୋତେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ଲାଗେ ।

ନନା ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କଠାରେ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରନ୍ତି । ଦିନେଦିନେ ଦୁଇତିନି ଘଣ୍ଟା ଯାଏଁ ଠାକୁରାଣୀ ମାର୍ଜ୍ଜନାରେ ନନା ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଆମେମାନେ ଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲି ବୁଲି ଚମ୍ପା କେତକୀ ମାଳତୀ ଫୁଲ ତୋଳୁ, ଆମ୍ବ ଝଡ଼ାଉ, ପ୍ରଜାପତି ଧରୁ, ପଣସପତ୍ର ଡଙ୍ଗା କରି ପାଣିରେ ଭସାଉ । ଏ ମଧୁର ସ୍ମୃତି କେବେ ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ତପୋବନର ବର୍ଣ୍ଣନା ଋଷିବାଳକମାନଙ୍କର ଫୁଲତୋଳା ପ୍ରଭୃତି ଗଳ୍ପ ଆଜିସୁଦ୍ଧା ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ । ନନାଙ୍କର ପୂଜା ସରିଲା ପରେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ହବିଷ୍ୟ ଭାତ ଖାଇ ଗାଁକୁ ଫେରୁ । ହବିଷ୍ୟ ଭାତର ବାସ୍ନା ଓ ସ୍ୱାଦ ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ – ବାସନା ଅରୁଆ ଭାତ, ମେଞ୍ଚା ମେଞ୍ଚା ଗୁଆଘିଅ, ଡାଲମା, ଶାଗ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିବାପତ୍ରର ତରକାରି ।

ହବିଷ୍ୟ ଖିଆ ଛଡ଼ା ମନ୍ଦିରେ ମନ୍ଦିରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ବଡ଼ ଧରଣର ଭୋଗ ହୁଏ । ଆଶ୍ୱିନ ମାସ ଅଷ୍ଟମୀଦିନ ଛେଳି ବୋଦା ପଡ଼େ । ଭୋଜି ଖାଇ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବହୁଲୋକ ଏକାସାଙ୍ଗରେ ମିଶି ସଢରେ ନିଆଁ ହୁଳା ଧରି ଗ୍ରାମକୁ ଫେରନ୍ତି । ଥରେ ଗୋଟିଏ କଲରା ପତରିଆ ବାଘ ଗାଁରେ ପଶିଯାଇଥିଲା । ଜଣେ ଯୁବକ ବାରିପଟ ଖଳାରେ ଗୋଡ଼ଦୁଇଟା ଫରଚ୍ଛ କରି ଧାନଉଡ଼ାଉଥିଲା । ଏହି ବାଘଟି ଖେର୍ ସମସ୍ତରେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ନ ଯାଇପାରି ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଆସି ତା' ଗୋଡ଼ ମଝିରେ ଗଳି ତାଙ୍କ ଘରଭିତରେ ପଶିଗଲା । ଘରଭିତର ଅଗଣାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ବସି କଂସାବାସନ ମାଜୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମଝିରେ ଯାଇ ବାଘଟି କୁଦି ପଡ଼ିଲା । ତାପରେ ଗୋଟିଏ ଖୋଲା ଘରଭିତରେ ପଶିଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ବାହାରୁ କବାଟ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ବାଘଟି ଘରଭିତରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଖାଲି ଡୋଲି ଉପରକୁ କୁଦି ପଡ଼ିଲା । ଖାଲି ଡୋଲିଟି ଓଲଟିଯାଇ ତା ଉପରେ ଘୋଡେଇ ହୋଇଗଲା । ବାଘର କି ଚକ୍କାର । ଲୋକେ ଗୁଳି କଣାକରି ବାଘକୁ ମାରିଲେ । କି ହଟ୍ଟଗୋଳ ଗାଁରେ । ଆମପରି ପିଲାଙ୍କର ଯେପରି ଆନନ୍ଦ ସେପରି ଭୟ । ଆଁ କରି ବାଘଥିବା ଘରକୁ ଚାହିଁଥାଉ ତା ଗର୍ଜନ ଶୁଣୁଥାଉ । ଛାତି ଧଡ଼୍ ଧଡ଼୍ ପଡୁଥାଏ ଉଠୁଥାଏ । ତା ପରେ ବାଘକୁ ମାରି ଗାଁବାଲା ଶଗଡ଼ରେ ପକାଇ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଗଡ଼କୁ ନେଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ରଜାଙ୍କ ଘରୁ ବକ୍ସିସ୍ ପାଇଲେ । ଲୋକେ ଖାଲି କୁହାକୁହି ହେଲେ ଯେ ଯେଉଁ ଯୁବକର ଦୁଇଗୋଡ଼ ମଝିରେ ବାଘ ଗଳି ଯାଇଛି ତା'ର ବହୁତ ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ । ସତକୁ ସତ ଛଅମାସ ଭିତରେ ସେ ହଠାତ୍ ମରିଗଲା । ଅଜଣା କିପରି ମଲା ମୋର ମନେ ନାହିଁ । ଏତେ ଲୋକ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ତା'ର ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ ବୋଲି କହିଲା ପରେ ତାର ବୋଧହୁଏ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଗଲା ।

ନନା ଗାଁ ସ୍କୁଲରେ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷକ । ସେ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀ ଯାଏ ସବୁ ପିଲାଙ୍କୁ ପଢ଼ାନ୍ତି । ତା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କ ନିଛପଟେ ପାଞ୍ଚ ଛଅଜଣ ଯୁବକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି ନାନା କଥା-କିଏ ଜ୍ୟୋତିଷ, କିଏ କର୍ମ କର୍ମାଣୀ, କିଏ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନ, ସାହିତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି । ସେ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍କୁଲ । ବଡ଼ମାନଙ୍କୁ ସନ୍ଥ ଦେଇ ଦେଲା ପରେ ସାନ ପିଲାମାନଙ୍କର ପଢ଼ିବା ପାଳି ପଡ଼େ । ନନାଙ୍କ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ବେତ ଚକ୍ ଚକ୍ କରୁଥାଏ । ମୁଁ ଯେହେତୁ ଭଲ ପଢ଼ୁଥିଲି ମୋ ଦେହରେ ବେତ ଥରେ ହେଲେବି ବାଜି ନଥାଏ । କେତେକ ପିଲା ପାଠଚୋର । ସ୍କୁଲକୁ ଆସିବାକୁ ଲୁଚନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବାପ ମା ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେମାନେ କୁଆଡ଼େ କୁଆଡେ ଯାଇ ଲୁଚନ୍ତି । ନନା ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଡେଇ ଗୋଡେଇ ଧରି ଆଣନ୍ତି । ଥରେ ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ବିଲମାଳରେ ଗୋଡେଇ ଯାଉଥିଲା ବେଳେ ସେ ପଡ଼ିଯାଇଥିବାର ମୋର ମନେ ଅଛି । ସେ ବହୁତ ବେଶୀ ଛାତ୍ରବତ୍ସଳ ଥିଲେ । ବାପ ମା ମାନେ ଓ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗାଁର ମୁଖିଆ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ଗାଁର କାର୍ଜି, କରଣ ଓ ମନ୍ଦିର ଗୁଣ୍ଡିଚର ପୂଜକ ପରିବାରର ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ବଡ଼ପଣ୍ଡା—ଯାହାଙ୍କୁ ଖାଡ଼ଙ୍ଗା ବୋଲି କୁହାଯାଏ—ସେମାନଙ୍କ ସହ ନନାଙ୍କର ଆଲୋଚନା, ଯୁକ୍ତିତର୍କ ସବୁ ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବସେ । ଜଣଙ୍କର ବାରଣ୍ଡାରେ ବସି ଏମାନେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାର ମୁଁ ଶୁଣିଛି । ମୁଁ ନନାଙ୍କ ପାଖେ ପାଖେ ଥାଏ । ନନା କଥା ଭିତରୁ ଗୋଟିଏ କଥା ମୋର ମନେ ଅଛି । କଥାଟି ହେଉଛି-ବର୍ଷଶେଷରେ ସ୍କୁଲ ପିଲାମାନଙ୍କର କୃତିତ୍ୱ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଆସନ୍ତି ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶକ । ସେ ମହାଶୟ ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ସ୍କୁଲକୁ ଗ୍ରାଣ୍ଟ ଦିଅନ୍ତି । ନନା ବର୍ଷଶେଷରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କାଯାଏ ଗ୍ରାଣ୍ଟ ପାଆନ୍ତି । ସେତେବେଳକାର ସମୟରେ ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କାର ମୂଲ୍ୟ ବହୁତ ବେଶୀ । ଟଙ୍କାରେ ଷୋହଳ ସେର ଚାଉଳ । ଏହି ଅନୁପାତରେ ଆଉ ସବୁଜିନିଷ ଶସ୍ତା । ଏହି ଗ୍ରାଣ୍ଟ ଛଡ଼ା ପ୍ରତିଦିନ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ପିଲା ତା' ଘରୁ ଗୋଟିଏ ବଡ ଧରଣର ଛଞ୍ଚା ଆଣିଦିଏ—ଅରୁଆ ଚାଉଳ, ଡାଲି, ପନିପରିବା, ଗୁଆ ଘିଅ ଇତ୍ୟାଦି—ଘରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ହୁଏ । ତେଣୁ ବର୍ଷ ଶେଷରେ ଏତେ ଟଙ୍କା ଦେଖି ଖାର୍ଜି ଓ କାଡ଼ଙ୍ଗା ଏହି ସାନ୍ଧ୍ୟକାଳୀନ ସଭାରେ ନନାଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି "ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଆପଣ ଶହେଟଙ୍କା ଦେଇ ତନଗିରି ଆଦ୍ୱାର ଜମିକିଣି ପକାନ୍ତୁ । ତାପରେ ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବେ ।" ନନା କହନ୍ତି—"ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ଜମି ମୋର କଣ ହେବ । ମୋର ବଡ଼ପୁଅ ଉଦୟନାଥ ମୋର ସବୁ ଜମି । ତା' ପାଇଁ ଟଙ୍କା ପଠାଇଲେ ସେ ପାଠପଢ଼ିବ । ଜମିରଖି ମୁଁ କଣ କରିବି ?" ବଡ଼ଭାଇନା ଉଦୟନାଥ ରଥ ସେତେବେଳେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥାଆନ୍ତି । ସମ୍ପତ୍ତି ତୁଳନାରେ ବିଦ୍ୟା ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ପାଇଁ ଆମ ଦେଶରେ କି ପ୍ରକାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥିଲା ତାକୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଉଦାହରଣ ମୁଁ ବିଦେଶରେ ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ମୋ ବକ୍ତୃତାରେ କହିଛି । ଭାରତର ଐତିହ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କୃତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ଭାରତର ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବିଦ୍ୟାର ପୂଜାରୀ ଥିଲେ, ସମ୍ପତ୍ତିର ନୁହେଁ । ୟୁରୋପର ଚର୍ଚ୍ଚାଧିକାରୀଙ୍କ ପରି ଭାରତର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଧନୀ ନଥିଲେ । ବିଦ୍ୟା ଓ ଜ୍ଞାନକୁ ସେମାନେ ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥିଲେ । ତେଣୁ ରାଜାମାନେ ଗୁରୁମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଗଲେ ଧନୁଶର ତ୍ୟାଗ କରି ମୁକୁଟକୁ ତଳେ ରଖି ପ୍ରଣିପାତ କରୁଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାତ ଟେକି ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଥିଲା । ଏ ପରମ୍ପରା କ୍ରମବିକାଶରେ ଭାରତରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ମାନବିକ ଐତିହ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

ଆମଘର ଭଲ ଚାଲୁଥିଲା । ଗାଁର ଯେତିକି ଭଲ ଜିନିଷ ଆମ ଘରେ ଲୋକେ ଆଣି ଦେଇ ଯାଉଥିଲେ । ଆଖୁଦିନେ ଆଖୁ ମାଗଣାରେ ମିଳେ । ଦେଶୀ ଆଳୁ ଖୋଳା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ହେଲାପରେ ଏତେ ଆକୁ ମିଳେ ଯେ ଆମଘରେ ଖଣି ପକାଇ ତାକୁ ସାଇତା ହୁଏ । ଘରେ ଗାଈ ଥାଏ । ବାଡ଼ିରେ ପରିବାପତ୍ର ହୁଏ ।

ନନାଙ୍କର ଖୁଡ଼ି ନନାଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର କରିଥିଲେ । ସେ ବାଲ୍ୟବିଧବା ଥିଲେ । ସେ ଘର ଚଳାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଡରନ୍ତି । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସେ ବହୁତ ଗେହ୍ଲାକରି ରଖନ୍ତି । ସେ ଥିଲେ ଟିକେ କାର୍ପଣୀ । ବେଶୀ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଦେବା ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବୋଉ ଓ ବଡନାନୀ—ଯେ କି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ବିଧବା ହୋଇ ଆମ ଘରେ ରହୁଥିଲେ—ଖୁବ ଖର୍ଚ୍ଚୀ । ସେମାନଙ୍କର ମୁହଁ ଯେପରି ବଡ ହାତ ସେପରି ଖୋଲା । ବୁଢ଼ୀମା କିଛି ଜିନିଷ କିଣି ଦେଲା ପରେ ଏମାନେ ଗୃହଲ ଦେଇ ଲୁଚେଇ ଆଉ ଅଧିକା ଜିନିଷ କିଣି ପକାନ୍ତି । ପିଠାପଣା ଦୁଇଗୁଣ ହୋଇ ହୁଏ । ବୁଢ଼ୀମା'କୁ ଲୁଚେଇ ଲୁଚେଇ ଆମକୁ ଅଧିକା ପିଠା ବହୁଦିନଯାଏ ଦିଆ ଚାଲିଥାଏ, ଘରେ ସୁବିଧା ନହେଲେ ନାନୀର ସଙ୍ଗାତ ଘରେ ଅଧିକ ପିଠାପଣା ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଆମେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଖାଇଆସୁ । ଆମକୁ ବହୁତ ମଜା ଲାଗେ ।

ମୁଁ ସାନପୁଅ ବୋଲି ନନା ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ତା ଛଡ଼ା ମୁଁ ବି ଭଲ ପଢୁଥିଲି । ମୁଁ ଏପରି ଗେଲ ବସର ହୋଇଗଲି ଯେ ଦେହ ଖରାପ ହେଲେ ନନା ସ୍କୁଲରୁ ଆସି ତାଙ୍କ ହାତରେ ମୋତେ ଔଷଧ ନ ଦେଲେ ମୁଁ ଖାଉ ନଥିଲି । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଧାରେଶ୍ୱର ଯାଏ । କେବେ ମାଡ଼ ଖାଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଥରେ ମନେ ଅଛି ମାଡ଼ ବିଷୟରେ । ମୁଁ ଥରେ ନନାଙ୍କ ସହିତ ଅଚ୍ଛାରେ ଲୁଚକାଳି ଖେଳୁଥିଲି । ଗାଁର କାର୍ଜି ଏବଂ ଖାଡ଼ଙ୍ଗା ସେଠାରେ ବସିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ନନାଙ୍କୁ ବିଗିଡ଼େଇ ଦେଲେ । କହିଲେ—"କଣ ମାଷ୍ଟ୍ରେ, ପିଲାକୁ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ପୂରି ଗଲାଣି; ସେ କଣ ଆପଣଙ୍କୁ ମାନୁନାହିଁ, ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ଖେଳୁଛି ?" ନନାଙ୍କୁ ବୋଧେ ଏଥିରେ ବହୁତ ଅପମାନ ଲାଗିଲା । ମୋତେ ହଠାତ୍ ବହୁତ ପିଟି ପକାଇଲେ ବେତରେ । ମୁଁ ଚିତ୍କାର କରୁଥାଏ । ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ମାଡ଼ ସେ ପୁଣି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଆଗରେ, ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ । ମୁଁ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଘରକୁ ଫେରିଲି । ଏହି ଘଟଣାଟି ମୋତେ ଏତେ ବେଶୀ ମାନସିକ ଆଘାତ ଦେଲା ଯେ ନନା ସ୍କୁଲରେ ଘରକୁ ଫେରିବା ବେଳକୁ ମୋତେ ଭୟଙ୍କର ଜ୍ୱର । ମୁଁ ଥର୍ ଥର୍ ହୋଇ ଥରୁଥାଏ । ଘରେ ସମସ୍ତେ ନନାଙ୍କ ଉପରେ ଗାଳି ବର୍ଷଣ କରୁଥାନ୍ତି । କି ଭୟଙ୍କର ହଟ୍ଟଗୋଳ ମୋ ପାଇଁ—କି ଅପମାନ, କି ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋର । ଯାହାଙ୍କ ହାତ ନ ବାଜିଲେ ମୁଁ ଔଷଧ ଖାଏନାହିଁ । ସେହି ନନା ମୋତେ ପୁଣି ମାରିଲେ ଏକଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା କ୍ଷଣି ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ କହିଁ କହିଁ ହୋଇ କାନ୍ଦେ । ତିନି ଚାରିଦିନ ଧରି ମୁଁ ଜର ଭୋଗିଲି--ବହୁତ କାନ୍ଦିଲି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସେ କଥା ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ଏ କ'ଣ ଖାଲି ମାଡ଼ର ଆଘାତ ଯୋଗୁଁ ମୋର କଷ୍ଟ ହେଲା ? ଅଭିମାନରେ ମୋର ଦେହ ଜଳି ଯାଉଥାଏ—ଅଭିଯୋଗରେ ମୋର ଛାତି ଫାଟି ଯାଉଥାଏ—ନନା ମାରିବେ, ଏହା ମୋର କଳ୍ପନାର ବାହାରେ । ତା'ପରେ ନନାଙ୍କଠାରୁ ଆଉ କେବେ ମାଡ଼ ଖାଇନାହିଁ ।

ଗାଁର ବରେଣ୍ୟ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ପୁଅ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଗାଁରେ ମୋର ବହୁତ ଆଦର ଥିଲା । ଗାଁ ଭିତରେ ନନାଥିଲେ ଏକମାତ୍ର କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଅନ୍ୟମାନେ ହେଲେ ଭଦ୍ରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କୃଷୀଲୋକ । ଗାଁ ବାହାରେ ବାଉରି, ହାଡ଼ି ସାହି । ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରି ଗାଁର ସେବା କରନ୍ତି । ଗାଁର ଲୋକେ ବଡ଼ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଥିଲେ । ଧାରେଶ୍ୱରର ଝରଣା ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ଜମିରେ ହପ୍ତାରେ ଚନ୍ଦନ ମାଡ଼ି ଥିବାରୁ ଏମାନେ ବଡ଼ ଭଲରେ ଥାନ୍ତି । ଆଉ ଗ୍ରୀଷ୍ମଦିନ ଧାରେଶ୍ୱର ପାଣି ପାଖ ଗାଁ ଦାନପୁର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ଆଗରୁ କହିଛି, ଆମ ଗାଁ ଓ ଧାରେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ । ତେଣୁ ମୋର ପ୍ରଥମ ବାଲ୍ୟ ଅନୁଭୂତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସବୁଜ କିନ୍ତୁ ତା ସହିତ ଗାଁର ବି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଅଛି ଯାହାକି ମନରୁ ପାଶୋରି ହେବ ନାହିଁ । ଗାଁ ପାଖ ଆଖରେ ଡାକ୍ତରଖାନା ନଥିଲା । ଗାଁରେ ସେପରି ଭଲ ବୈଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନଥାନ୍ତି । ଲୋକମାନଙ୍କର ଦେହପା ଖରାପ ହେଲେ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା ଓ ମାନସିକ କରିବା ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ । ତାଛଡ଼ା ବସନ୍ତ ହଇଜା ସମୟରେ ଗାଁରେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳୁ ତାଟିକବାଟ ବନ୍ଦ୍ ହୋଇଯାଏ । କି ଭୟଙ୍କର ପରିସ୍ଥିତି । ଗ୍ରାମ ଦେବତୀ ମଝିରେ ମଝିରେ ଗାଁ ବାଲାଙ୍କ ଉପରେ ହଠାତ୍ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି—କେତେ ମୁଣ୍ଡ ନେବା ପାଇଁ ଗାଁ କାଳସୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଜଣାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସେତେବେଳକୁ ବସନ୍ତ ଘରେ ଘରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଟୀକା ନେବା ପାଇଁ ସମସ୍ତେ ଡରନ୍ତି କାରଣ ଟୀକା ସ୍ଥାନ ପାଚି ବହୁତ କଷ୍ଟ ଦିଏ ମାସ ମାସ ଧରି । ଟୀକାଦାର ମଧ୍ୟ ବହୁତ ବିରଳ । ତା ଛଡ଼ା ଟୀକା ନେଲେ ଗ୍ରାମ ଦେବତୀ ବିଗିଡ଼ି ଯିବାର ବହୁତ ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ । ବସନ୍ତ ହେଲେ ମୁଣ୍ଡ ପରେ ମୁଣ୍ଡ ଟଳେ । ବିଶେଷତଃ ପିଲା ମୁଣ୍ଡ ବେଶୀ ଟଳେ । ବସନ୍ତ ମହାମାରୀ ସମୟରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ସାହି ସାହି ବୁଲେ । ଯେଉଁ ସଂକୀର୍ତ୍ତନର ଝାଞ୍ଜ ମୃଦଙ୍ଗ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ମୋତେ ଏତେ ଭଲଲାଗେ ସେତେବେଳେ ତାହା ଅତି ଭୟଙ୍କର ଶୁଣାଯାଏ । ଲୋକଙ୍କର କାନ୍ଦଣା ଓ ରୋଗୀର ପ୍ରଲାପର ସ୍ୱର ଯେପରି ସେଥି ଭିତରୁ ବେଶୀ ଜୋର୍‌ରେ ଶୁଣାଯାଏ । ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ବାହାରିଲେ ମୋ ଦେହ ଥଣ୍ଡା ହୋଇଯାଏ । ମୁଁ କାହାର ନା କାହାର କୋଳରେ ଆଖି ବୁଜି ପଡ଼ିରହେ । ଏପରି ଭୟ ପିଲାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତକୁ କିପରି ଦୁର୍ବଳ କରି ପକାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ମୁଁ ବୁଝି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାରୁଛୁ । ଅରେ ଅରେ ଘଡଘଡି ମୋତେ ନିଦ ହୁଏନାହିଁ । ପଡ଼ୋଶୀ ଘର ଝିଅଟିର ବସନ୍ତ, ସେ ଘଡଘଡି ଶୁଣି କୁହାଉଛି ଆଉ କହୁଛି—"ମୋର ସ୍ୱାଠି ବଡ଼ ଶରଧା । ମୁଁ ଗଛ ଡାଳରେ ଖେଳୁଥିଲି । ସ୍ୱାମୀ ଦେଖି ସ୍ୱା ଦେଖିବାକୁ ଆସିଛୁ, ମୁଁ ସ୍ୱାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବି" ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଳାପ କାନ୍ଥ ଭେଦି ଆମ ଘରକୁ ଶୁଣାଯାଏ । ମୁଁ କି ଆଉ ଶୋଇପାରେ ? ମା ଦେହକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରେ । ବୋଉ ଗଛରୁ ପୁଣି ମୋ ପାଖକୁ ଗାଁ ବୁଢ଼ୀ ଆସିଯିବ କଏ କହିବ ? କାଲି ସକାଳେ ଯେ ଆସି ଯାଇପାରେ, ଇତ୍ୟାଦି ବହୁତ ଭୟଙ୍କର ଆଶଙ୍କା । ତା ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ପେଚା ବୋବାଇ ଦିଏ । ହୁଁ ହୁଁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ । ମୋ ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଖରାପ । ଅନ୍ଧାରରେ କିଏ ଯେପରି କୁହେଇ କୁହେଇ ଚାଲିଛୁ । ଅଲ୍ପଦିନ ତଳେ ସେ ଗାଁର ମରିଥିବା କୁହା ପାଣ୍ଡିଆ କୁଆଡ଼େ ବଞ୍ଚିଥିଲାବେଳେ ଯେମିତି କୁହାଉଥିଲା ମଲାପରେ ମଧ ରାତିରେ ସେହିପରି କୁହେଇ କୁହେଇ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଯିବାର ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । ତା'ର କୁହେଇବା ଶବ୍ଦ ମୋତେ ପେଚା ବୋବାଇଲା ଭଳି ଶୁଣାଯାଏ । ଏହାକୁହିଁ ନାରକୀୟ ଭୟ କୁହାଯିବ । ଆନନ୍ଦର କଥା ଆଜି କାଲି ପିଲାଙ୍କର ବିଶେଷ କରି ଶିକ୍ଷିତ ଘରର ପିଲାଙ୍କର ଏ ପ୍ରକାର ଭୟଙ୍କର ଅନୁଭୂତି ହେବାର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ହଇଜା ବସନ୍ତ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା ପରେ ଗ୍ରାମଦେବତାମାନଙ୍କର କୋକୁଆ ଭୟ ବହୁ ପରିମାଣରେ କମିଗଲାଣି । ନିଃସହାୟ ମଣିଷ କଣ କରିବ ? ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅସହାୟ ହୋଇଗଲେ ଦେବାଦେବୀଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ସେମାନେ ଯେତେ କ୍ରୂର ହେଲେ ମଧ ତାଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ହୁଏ । ମନେହୁଏ ଭଗବାନ୍ ବିଶ୍ୱାସ ଭୟ ଯୋଗୁଁହିଁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଲୋକେ କେବଳ ଭୟ କରନ୍ତି ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ନାହିଁ । ଆଜଯାଏଁ ମଧ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ବୋଦା ବଳି ଦିଆଯାଉଛି । ମଣିଷ ବଳି ସଂଖ୍ୟା କମୁଥିବା ପରି ମନେ ହେଉନାହିଁ ।

ଭାଗ୍ୟ ଭଲ ଆମ ଗାଁରେ ମୋ ପିଲାଦିନେ ଥରଟିଏ ମଧ ହଇଜା ଲାଗିନାହିଁ । ଖାଲି ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ଆଖପାଖ ଗାଁରେ ହଇଜା ଲାଗି ଗୋଟାଏ ଘର ପଦା ହୋଇ ଯାଇଛି । ଆଠଦଶଜଣ ପ୍ରାଣୀର କୁଟୁମ୍ବ ଭିତରୁ କେହି ବଞ୍ଚନ୍ତି ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ବାଡ଼ି ଠାକୁରାଣୀ ନେଇ ଯାଆନ୍ତି । ଆମ ଗାଁର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଥିବା ଦାନପୁର ଗାଁରେ ହଇଜା ଲାଗିବାର ମୁଁ ବହୁଥର ଶୁଣିଛି । ବୋଉ ବାଡ଼ପଟେ ଠିଆ ହୋଇ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ମୁହଁ କରି ବାରମ୍ବାର ପ୍ରମାଣ କରୁଥାଏ "ହେ ଠାକୁରାଣୀ ତୁ ଆଉ ଇଆଡ଼େ ବିଜେ ନକର ।" ମୁଁ ବୋଉର ମୁହଁକୁ ଦେଖୁଥାଏ, ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ ଚାହୁଁଥାଏ ଯଦି ଅବା ବାଡ଼ିଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖି ପାରିବି । ଶେଷ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକର ସ୍ପର୍ଶଯୋଗୁଁ କଳାନାଲି ମେଘସବୁ ବିକଟାଳ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ ମୋତେ ଖାଲି ବାଉଁଠାକୁରାଣୀର କଳା କଳା ଲୁଗାକାନି ଓ ଲାଲ୍ ଲାଲ୍ ଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ଜିଭ ଦେଖାଯାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ମୁଁ କେବେ ସେ ଆଡ଼କୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ।

ଜୀବିତ ପିଲାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଷଷ୍ଠ ହେଲେ କଣ ହେଲା, କୋଡପୋଛା ପୁଅ ହିସାବରେ ମୋର ଆଦର ବହୁତ ଥିଲା । ଛଅ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ବୋଉର ଛାତିରେ ମୁହଁ ଗୁଞ୍ଜି ଶୋଇବାର ମନେ ଅଛି । ସେ ଅନୁଭୂତି କେତେ ସୁଖଦାୟକ ଓ ନିରାପତ୍ତାଭାବ ସମ୍ପନ୍ନ ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ମନଭିତରେ ଅଙ୍କି ହୋଇ ରହିଛି । ଥରେ ବୋଉ ଘରେ ଥାଏ । ମୁଁ ଓ ନାନୀମାନେ ମାମୁଁ ଘରକୁ ଗଲୁ ରାତ ଘଡ଼ିଏ ହେବ । ନାନୀ, ମାଈଁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପିଲାମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆମେମାନେ ତାଙ୍କ ଅଗଣା ଧାନ ବେଦୀ ଉପରେ ମସିଣା ପକାଇ ଶୋଇଛୁ । ବହୁତ ଗପସପ ହସଖୁସି ଚାଲିଥାଏ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ କିଛି କଥାବାର୍ତ୍ତା ନକରି ସୁଦୂର ନୀଳ ଆକାଶର ତାରାମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁଥାଏ । ମେଘମୁକ୍ତ ପରିଷ୍କାର ଆକାଶରେ ତାରାମାନେ ଚକ୍‌ଚକ୍ କରୁଥାନ୍ତି । ଏତେ ବିସ୍ତୃତ ଓ ସୀମାହୀନ ନୀଳିମା ଭିତରେ ତାରାମାନଙ୍କୁ ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ମୋତେ ବହୁତ କାନ୍ଦ ଲାଗିଲା । ଖାଲି ବୋଉକଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ସେହି ବିରାଟ ଶୂନ୍ୟତା ଭିତରେ ମୋତେ ଭୟଙ୍କର ନିଃସହାୟ ମନେ ହେଲା । ବୋଉର ଉଷୁମ ଛାତିରେ ମୁଣ୍ଡଗୁଞ୍ଜି ରହିବାକୁ ଖୁବ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ମୋତେ ଯେପରି ଏହି ଶୂନ୍ୟ ଭିତରକୁ କିଏ ଟାଣି ନେଇ ଯାଉଛି ବୋଉଠାରୁ ବହୁତ ଦୂରକୁ । ନିଃସହାୟତାର ଫୁଙ୍କୁଫଟା କ୍ରନ୍ଦନ ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ—ଡରିଗଲେ ମଧ୍ୟ । ଭାବିଲେ, ମୋତେ ବୋଧହୁଏ ବହୁତ ଭୋକ ଓ ନିଦ ଲାଗିଲାଣି । ସେତେବେଳକୁ ମୋତେ ଛଅ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ମୋ ମନଭିତରେ ଏପରି ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିଥିଲା ଏବଂ ଏପରି ଗୋଟିଏ ମାନସିକ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଯେ ଆଜିଯାଏ ବହୁତ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ମୋ ମନରେ ଏହି ଅନୁଭୂତି ରହିଯାଇଛି । ତା ପର ଜୀବନର ବହୁ ଅନୁଭୂତି ଭିତରେ ଏହା ଶିହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ କାଠଯୋଡ଼ି ବାଲିରେ ଆକାଶକୁ ମୁହଁ କରି ଶୋଇଥିଲା ବେଳେ, ଆମେରିକାର ୟୁଶୋମିଟ୍ ପାର୍କରେ ରାତିରେ ମୁକ୍ତ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ଘାସ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ବେଳେ, ବାଗ୍‌ଦାଦ୍‌ର ୟୁଫ୍ରେଟ୍ ନଦୀକୂଳରେ ବସି ଅନ୍ଧକାର ରାତିର ଦିଗ୍‌ବଳୟକୁ ଚାହିଁଥିବା ସମୟରେ, ହେଲ୍‌ସିଙ୍କି ସହରର ଗୋଟିଏ ସୁରମ୍ୟ ଦ୍ୱୀପର ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ମଧ୍ୟରାତ୍ରି ସୂର୍ଯ୍ୟର ଅଳ୍ପସ୍ଥାୟୀ ଅସ୍ତ ଓ ଉଦୟର ବ୍ୟବଧାନ ଭିତରେ ଅନନ୍ତ ନୀଳାଭ ଆକାଶର କମନୀୟ ଓ କୋମଳ ପ୍ରତିଫଳକ ଆଲୋକର ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ଆବେଗରେ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଉଥିଲା ବେଳେ, ବେବୀଲୋନ୍‌ର ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦୋଳାୟମାନ ସହରର ଭଗ୍ନ ସ୍ତୂପର କେନ୍ଦ୍ରୀସ୍ଥ ମନ୍ଦିର ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ସାନ୍ଧ୍ୟକାଳୀନ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରଥମ ନକ୍ଷତ୍ରର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଆଲୋକରେ ହଜାର ବର୍ଷର ଅସଂଖ୍ୟ ଆତ୍ମାର ଅକଳନ ଆବେଗାତ୍ମକ ସ୍ମୃତି ସହିତ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହେବା ସମୟରେ···ହିମାଳୟର ଅସଂଖ୍ୟ ଗିରିଶୃଙ୍ଗ ଓ ଜାପାନର ଫୁଜି ପର୍ବତପୃଷ୍ଠର ବରଫାବୃତ୍ତ ଶୀଖର ଦେଶରୁ ବହିଆସୁଥିବା ମୋଲାୟମ ଥଣ୍ଡା ପବନର ପ୍ରାଣମତାଣିଆ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ବେଳେ···ଭଗ୍ନ ଗଙ୍ଗାନଦୀ କୂଳରେ ବସି ଆକାଶର ନିର୍ଜନତାରେ ହଜି ଯାଇଥିବା ବେଳେ ଜୀବନର ଅପରାହ୍ଣରେ ମୋ ଘର ବାରଣ୍ଡାରେ ନିର୍ଜନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବସି ନିର୍ମେଘ ଆକାଶକୁ ଦେଖୁଥିବାବେଳେ ଏହି ଆଦି ଅନୁଭୂତିର ଉଷ୍ମତା ଅନୁଭୂତ ହୋଇଯାଏ ।

ବୋଉ ସାବନ ବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ହୋଇଥିବାରୁ ତା'ର ଚେହେରା·ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାବନ ବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମତେ କାହିଁକି ବେଶୀ ଭଲ ଲାଗେ । ଏପରି ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି ଅତୀତ ମାତୃ ସ୍ନେହର ଉଷ୍ମତାକୁ ଉଦ୍‌ଜୀବୀତ କରେ ଓ ମୋତେ ଉନ୍ମାଦନା ଦିଏ । ଏ ପ୍ରକାର ଆବେଗ ଭିତରେ ସାର୍ଥକତା ଭରିଦିଏ । ଜୀବନ ସମ୍ବେଦନକୁ ସମଷ୍ଟିଭୂତ କରେ·· ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁହୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ଛନ୍ଦରେ ଛନ୍ଦୀଭୂତ କରେ । ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ବାପମାଆଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ଭବିଷ୍ୟତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଗଠନର ମୂଳଭିତ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରଂଏଡ୍ ଯାହା କହିଥିଲେ ତାର ସତ୍ୟତା କିଛି ପରିମାଣରେ ମୁଁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରେ । ସେଥିପାଇଁ ବାପମାଆମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଅନୁରୋଧ କରେ ସେମାନଙ୍କର ପିଲାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଜ ପାଖରେ ରଖିବାକୁ । ସେମାନଙ୍କର ଆବେଗାତ୍ମକ ଓ ନିରାପତ୍ତାଭାବର ବଳିଷ୍ଠ ମୂଳଭିତ୍ତି ଏହି ସମୟରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରଥମ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଲାମାନେ ବାପମାଆଙ୍କ ପାଖରେ ରହିବା ଉଚିତ । ଯେତେ ଭଲ ସ୍କୁଲ ଓ ହଷ୍ଟେଲ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀମାନେ ଯେତେ ସ୍ନେହଶୀଳ ଓ ଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ବାପମାଆଙ୍କର ବିକଳ୍ପ ସେମାନେ କଦାପି ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ବହୁ ବିତ୍ତଶାଳୀ ବାପମାଆମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କର ଜଞ୍ଜାଳରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବାପାଇଁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଆଳରେ ଆବାସିକ ସ୍କୁଲରେ ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ଗୁଞ୍ଜି ଆସୁଛନ୍ତି ।

ମୋର ପ୍ରାୟ ଛଅବର୍ଷ ବେଳକୁ ମୋର ସାନଭାଇ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଜନ୍ମ ହେଲା । ତାର ଜନ୍ମକଥା ମୋର ବିଶେଷ ମନେ ନାହିଁ । ତଳ ଭାଇ ଜନ୍ମ ଯୋଗୁଁ ଇର୍ଷା ହେବାର ବୟସ ମୋର ବୋଧହୁଏ ପାର ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ତା'ଛଡ଼ା ବାପମାଆଙ୍କର ସ୍ନେହ ଏତେ ବେଶୀ ପାଇଥିଲି ଯେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପିଲା ଜନ୍ମ ଯୋଗୁଁ ମୋ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ କମିଯିବାର ଆଶଙ୍କା ବୋଧହୁଏ ନଥିଲା । ଏତେ ବିକଟେ ପିଲାର

ଆବିର୍ଭାବ ଘଟଣାକୁ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ଅବଜ୍ଞାର ସହିତ ଉପେକ୍ଷା କରିଥିଲି ତେଣୁ ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ବିଶେଷ କିଛି ମନେପଡୁନାହିଁ ।

———

୬ ଚକର ଚେଞ୍ଚଉଣ୍ଡ

ବୟସ ସାତ । ଏ ସମୟର ଦୁଇଟି ସନ୍ଧ୍ୟା ଜୀବନସାରା ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ··· ବଡ଼ କରୁଣ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ ଏହି ସନ୍ଧ୍ୟା ଦୁଇଟି । ପ୍ରଥମ ସନ୍ଧ୍ୟା—ଶ୍ରାବଣ ମାସ କୃଷ୍ଣ ଅଷ୍ଟମୀ ଅପରାହ୍ଣ ପାଞ୍ଚଟା ବେଳେ ମୋତେ ଆମଘରୁ କଥା ବାଆଁରେଇ ବାହାରକୁ ନେଇ ଯିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ମୋର ଅଛି । ନନାଙ୍କ ଜର ହେବାର ସେଦିନ ତେରଦିନ । ମଝିରେ ବୈଦ୍ୟମାନେ ଆସି ଦେଖୁଥିଲେ । ଘରେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସୁଥିଲେ । ମୁଁ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କପାଖରେ ରହୁଥିଲି । ଜର ତ ଗାଁରେ ବହୁତ ହୁଏ—ବଡ଼ ସାଧାରଣ କଥା । କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ତେରଦିନ ଅପରାହ୍ଣରେ ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ଘରୁ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ନେଇଗଲେ ମୋ ମନଟା କେମିତି କେମିତି ଲାଗିଲା । ଆସନ୍ନ ପାରିବାରିକ ଦୁର୍ବିପାକ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ କରିବାର ବୟସ ମୋର ହୋଇ ନ ଥିଲା । ତା' ପରେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଘରକୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ନନା ଆଉ ଘରେ ଶୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଶୋଇବା ଯାଗା ଖାଲି ପଡ଼ିଛି । ଲୋକମାନେ ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ଲୋକବାକ ଦୌଡ଼ା ଦୌଡ଼ି କରୁଛନ୍ତି । ଗାଁ ଦାଣ୍ଡ ଶେଷଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ନିଆଁ ହୁଳା ମୋତେ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । କିଛି ଅଶ୍ରୁଭଙ୍ଗିଘ କରୁଣ ସ୍ୱର ଶୁଣା ଯାଉଥିଲା । କ୍ରମେ ସବୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ନନା ଆଉ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ମୋର ଖାଲି ଏତିକି ମନେ ହେଲା ମୋତେ ଔଷଧ ଖୋଇ ଦେବା ପାଇଁ ନନା ଆଉ ଆସିବେ ନାହିଁ—ସ୍କୁଲକୁ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆଉ ଯିବି ନାହିଁ···ଧାରେଶ୍ୱରରେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ହବିଷ୍ୟ ଭାତ ଖାଇବାର ସୁଯୋଗ ଆଉ କେବେ ମିଳିବ ନାହିଁ···ନନା ବୋଲି ଆଉ କେବେ ଡାକି ପାରିବି ନାହିଁ··· ନନାଙ୍କ ବିଷୟ ସବୁ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । କାହିଁକି ହଠାତ୍ ଏହା ହେଲା ସେ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ସାହସ ବା ଚେତନା ମୋର ନଥିଲା । ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ମୁଁ କାନ୍ଦୁନଥିଲି । କେବଳ ନିର୍ବେଦ, ନିଷ୍ପଲ ଆଖିରେ କ୍ରନ୍ଦନଶୀଳ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିବାର ମୋର ମନେ ଅଛି । ନନା ଆଉ ଫେରିବେ ନାହିଁ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ନଜାଣିଲା ପରି ରହୁଥିଲି ସତ କିନ୍ତୁ ମୋ ପେଟ ଭିତରଟା ମଝିରେ ମଝିରେ ଅଉଣ୍ଡି

ହୋଇଯାଉଥିବା କଥା ମୋର ମନେ ଅଛି । ପରେ ଶୁଣିଲି ନନା ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ପାଖରେ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କଲାବେଳେ କୁଆଡ଼େ ମନ୍ଦିରୁ ଖଣ୍ଡିଆ କରି ଝାଡ଼ା ଗଲେ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଡାକ ଶୁଣାଗଲା । ରାମଚଣ୍ଡୀ ତାଙ୍କୁ ନେଇଗଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଏ କାହାଣୀ ଗାଁର ବୈଦ୍ୟରାଜ ଖାଡ଼ଙ୍ଗା କହିଲେ । ତାଙ୍କ ଔଷଧର ଗୁଣ କାଟ୍ ନକରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ବଳିଷ୍ଠ କାରଣ ନିଶ୍ଚୟ । ମୋର ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ଉପରେ ରାଗ ହେଲା କିନ୍ତୁ ଚଣ୍ଡୀମାନେ ଏତେ ପ୍ରତାପୀ ଯେ ରାଗହେବା କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବା ଭୟଙ୍କର ବିପଦ । ତେଣୁ ଭୟ ମୋର ରାଗକୁ ପ୍ରଶମିତ କରି ଦେଉଥିଲା । ମୁଁ ନିର୍ବେଦ ଅବସ୍ଥାରେ ଖେଳୁଥାଏ ବୁଲୁଥାଏ କିମ୍ବା ଆମ ଘର ଆଗରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଗଛକୁ ଚାହିଁ ବସିଥାଏ କିନ୍ତୁ କାନ୍ଦୁ ନ ଥାଏ ।

ତାପରେ ସେହି ବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ତିନିମାସ ପରେ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବାସି ଗୁଡ଼ଖାଇ ଦିନ ସେହିପରି ଆଉ ଏକ କରୁଣ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବୋଉ ଆଉ କଥା କହିଲା ନାହିଁ । ତାର ବହୁଦିନ ଧରି ଚାଲିଥିବା ବାଉଳାଚାଉଳା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ପାଖରେ ଥାଏ । ଦଶ ଏଗାର ବର୍ଷର ମୋର ଉପର ଭଉଣୀ ଓ ବୁଢ଼ୀମା ପାଖରେ ଥାନ୍ତି । କେତେ ବୈଦ୍ୟ ଆସୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ କିଛି ଔଷଧ କାଟ୍ କଲାନାହିଁ । ଜର ହେବାର ସେହିପରି ତେରଦିନ ପରେ ସେ ନନାଙ୍କୁ ଝୁରି ଝୁରି ଆଖି ବୁଜିଲେ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ଶେଷ ତେରଦିନ ଜର ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଆଉ ସାନନାନୀ ବୋଉ ପାଖରେ ଯୋଡ଼ିଯାଡ଼ି ହୋଇ ବସିଥାଉ । ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ବୋଉ ବାଉଳି ହୁଏ । ନନାଙ୍କୁ ଆଗରେ ଦେଖୁଛି ବୋଲି କହେ । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଅନର୍ଗଳ ଭାବରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ "ତୁମେ ମତେ ନେଇଯାଅ, ମତେ ବଡ଼ ଖରାପ ଲାଗୁଛି । ହଁ ଦେବକୁ (ମୋ ସାନଭାଇ) ଅନ୍ୟମାନେ ରଖି ନେବେ ଯେ । ଏତେ ବଡ଼ଟେ ପିଲା ସେ କଣ ବୁଝିବ ? ହଁ ମୁଁ ଚାଲିଯିବି, ମତେ ନେଇଯାଅ । ଏଁ ! ତୁମେ ଚାଲି ଯାଉଛ କାହିଁକି ? ହଁ ମତେ ନେବ ଯେ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ'ଟା ସରିଯାଉ । ଗୁଡ଼ଖାଇ ଦିନ ନେଇଯିବ । ମୁଁ କାର୍ତ୍ତିକ ହବିଷଟା ପୂରା କରି ଦେଇଥିବି" ଇତ୍ୟାଦି ଅନର୍ଗଳ ପ୍ରଳାପ ଚାଲିଥାଏ ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଏ ପ୍ରକାର ବାଉଳି ଚାଉଳି ଶୁଣିଶୁଣି ମୁଁ ଓ ନାନୀ ଭୟ ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ନିଃସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ପରସ୍ପରକୁ ଯାବୁଡ଼ି ଧରି ଡିବିରିର ମିଞ୍ଜିମିଞ୍ଜି ଆଲୁଅରେ ବସିଥାଉ । ବୁଢ଼ୀମା ହବିଷ୍ୟ ରାନ୍ଧୁଥାଏ । ଘରେ ଆଉ କେହି ନଥାନ୍ତି । ବୁଢ଼ୀମାର ଅସହାୟତା, ବୋଉର ମରଣ ଶଯ୍ୟାର ଦାରୁଣତା ମୋତେ ବେଶୀ ବେଶୀ ଭୟ ଆଶଙ୍କା ଓ ଦୁଃଖରେ ଅଭିଭୂତ କରି ପକାଉଥିଲା । ଏ ପ୍ରକାର ଭୟାବହ ବାତାବରଣ ପିଲାଙ୍କ ମନରେ କି କରୁଣ ଓ ବିଷାଦର ଅନୁଭୂତି ଜୀବନସାରା ଯାଇ ନ ଥିବ ସେ କଥା କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଠିକ୍ ଗୁଡ଼ଖାଇ ଦିନ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ଏକ କରୁଣ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବୋଉ ଚାଲିଗଲା । ସମସ୍ତେ କହିଲେ ନନା କୁଆଡ଼େ ଆସିଥିଲେ ବୋଉକୁ ନେବାକୁ ଗୁଡ଼ଖାଇ ଦିନ । ତା'ପରଦିନଠାରୁ କୁଆଡ଼େ ଘରେ ତାଙ୍କର ଆଉ ଛାଇ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ପଡ଼ଶାଘର ଲୋକ କହିଲେ ।

ଦୁଇଟିଯାକ ସନ୍ଧ୍ୟା ଏକାପରି ଥିଲା । ଅଧା ଅଧା ମେଘ ଆକାଶରେ ଥାଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ି ଆସୁଥିବା ବେଳର ଅତି କରୁଣ ଓ ନରମ ତାତିଆଣିଆ ଖରା ପଡୁଥାଏ । ପଶ୍ଚିମ ଦିଗନ୍ତରେ ବହୁ ଚିତ୍ର ବିଚିତ୍ର ଗାଢ଼ରଙ୍ଗର ମେଘ ଭିତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେଉଥାଏ । ସେହିପରି ରଙ୍ଗିନ୍ ମେଘ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଦେଖିଲେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷର୍ଣ୍ଣତା ଓ ନିଃସହାୟତା ଆସିଯାଏ । ଏହି ଦୁଇଟି କରୁଣ ସନ୍ଧ୍ୟା ଜୀବନର ଦୁଇଟି ବିଷାଦଭରା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଇଲଖୁଣ୍ଟି । ସମୟରେ ପ୍ରତିଲୋମି ସ୍ରୋତରେ ଭାସିଗଲା ବେଳେ ସେଠାରେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଅଟକି ଯିବାକୁ ହୁଏ ।

ନନା ମରିବାର କିଛିଦିନ ପରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ସ ସଫାକରୁ କରୁ ସଂସ୍କୃତ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା କେତୋଟି ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଏବଂ ତା ଭିତରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କିଆ ନୋଟ୍ ମିଳିଥିଲା । ବୋଉ ପାଖରେ ବସିଥିଲା । କହିଲା—"ପୁଅରେ ଏହି ପାଞ୍ଚଟଙ୍କିଆ ନୋଟ୍‌ଟି ମତେ ଦେ । ମୁଁ ଥରେ ପୁରୀ ଯାଇ ଠାକୁର ଦର୍ଶନ କରି ଆସିବି । ନନା ତ ମୋତେ ନେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ, ମୁଁ କଣ ଥରେ ବି ପୁରୀ ଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ? ତୁ ଏକଥା କାହାକୁ କହିବୁ ନାହିଁ ।" ବୋଉ ମଲାପରେ ମୁଁ ସେହି ବାକ୍ସରୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କାର ନୋଟ୍‌ଟି ବାହାର କରି ବୁଢ଼ୀମାକୁ ଦେଲି । ବୋଉର ପୁରୀ ଦେଖା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦେଶ ବିଦେଶ ବୁଲିଲାବେଳେ ମଝିରେ ମଝିରେ ବୋଉର ଏହି କରୁଣ ଆକାଂକ୍ଷାଟି ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ ।

ନନା ବୋଉଙ୍କର ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଭାଇନା ପ୍ରତିବର୍ଷ କରନ୍ତି । ମୁଁ ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସ ଦିନ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଏ । ମୁଁ ନିଜେ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ବାର୍ଷିକୀଦିନ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ ମମତା ବିଷୟରେ କିଛି ସମୟ ଭାବେ । ଏ ପ୍ରକାର ଅନାବିଳ ସ୍ନେହ ମୁଁ ବାପ ହିସାବରେ କିପରି ମୋ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ପାରିବି ସେ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କଲେ ପ୍ରେରଣା ପାଏ । ଫଳତଃ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୁଏ । ବାପମାଆଙ୍କର ଅନୁକରଣୀୟ ଅନୁଚ୍ଛାୟା ଏହିପରି ଭାବରେ ପିଲାମାନଙ୍କଠାରେ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନରୂପେ ରୂପପାଏ । ଅନେକ ସମୟ ଅଜ୍ଞାତରେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ମନ ଏପରି ଭାବରେ ସଙ୍ଗଠିତ ହୋଇଯାଏ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବାପମା ଓ ପିଲାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ସ୍ଥାୟୀ ଭାବୋଚ୍ଛ୍ୱାସ ରହିଯାଇଛି । ପିଲାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖିଲେ ମୋର ମନ ଦୁଃଖରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ହୁଏ । ମୋତେ କାନ୍ଦ ଲାଗେ । ସେଥି-ଯୋଗୁଁ ମୋ ପିଲାଙ୍କୁ ମୁଁ କେବେ ହେଲେ ମାରିନାହିଁ କି କଡ଼ାକଥା କହି ପାରିନାହିଁ । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ ସିନେମା ଥିଏଟର୍‌ରେ କିମ୍ବା ବାହାରେ କୌଣସି ପିଲାର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ଆଜିଯାଏ ମୋ ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖାଦିଏ । ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେବି ଲୁହକୁ ଅଟକାଇ ହୁଏ ନାହିଁ । ବାପମାଆଙ୍କ ସ୍ନେହ ବ୍ୟାହତ ହେଲେ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କେହି ମାରିଲେ ମୁଁ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି ରହିପାରେ ନାହିଁ । ବାପମାଆଙ୍କଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ପିଲାମାନଙ୍କର ପୁଣି ବାପମାଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ ହେଲେ ଆନନ୍ଦରେ ମୋ ଆଖି ଛଳଛଳ ହୋଇଯାଏ । ମୋ ପୁଅ, ଝିଅ, ନାତି, ନାତୁଣୀ, ନୋହୁ ଓ ଜୋଇଁମାନେ ଘରୁ ଗ୍ଲଲିଗଲା ବେଳେ ମୋ ମନ ନରମି ଯାଏ । ଆଖିରେ ଲୁହ ଭରି ଯାଏ । ମୋ ଭିତରେ ମୋ ପିଲାଦିନର ସେଇ କରୁଣ ଓ ନିଃସହାୟ ପିଲାଟିର ଛବି ବୋଧହୁଏ ମୋତେ ଏପରିଭାବରେ ଦୁର୍ବଳ କରି ପକାଏ । ଏହି ପ୍ରତିଛବିଟି ଯେପରି ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ଭାବାବେଗାତ୍ମକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶକ ହୋଇ ରହି ଆସିଛି ।

ଏହି ଦୁଇଟି ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ମୁଁ ହୋଇଗଲି ଗୋଟିଏ କକ୍ଷଚ୍ୟୁତ, ଅନିସ୍ପନ୍ଦିତ, ଅବହେଳିତ ବାପ ମା ହୀନ ଚକର ଛେଉଣ୍ଡ, ମୋ ସାନଭାଇର ଅନୁଭୂତିର ବାହାରେ ଏହାସବୁ ଘଟିଥିଲା । ତା ପରେ ପରେ ମାମୁଁ ମାଇଁ ତାକୁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ନେଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କର ପିଲାପିଲି ନଥିଲେ । ତାକୁ ପୁଅ କରିବା ଆଶାରେ ସେମାନେ ତାକୁ ନେଲେ ଏବଂ ସେ ବହୁତ ଭଲରେ ରହିଲା । ମୋ ଉପର ନାନୀ ପାଖରେ ଥାଏ । ତାର ବାହାଘର ହୋଇ ନଥାଏ । ବଡ଼ ବିଧବା ନାନୀ ପାଖରେ ଥାଆନ୍ତି । ଆଉଜଣେ ନାନୀ ଶାଶୁଘରେ ମରି ଯାଇଥିଲେ । ମୋର ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ମନେ ନାହିଁ । ଆଉ ଜଣେ ଭାଇନା ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ହୋଇ ପାରିକୁଦରେ ଯାଇ ରହିଲେ । ବଡ଼ଭାଇନା ଉଦୟନାଥ ରଥ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ମାଟ୍ରିକ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥାନ୍ତି । ଦୁଇଥର ଗାଁକୁ ଆସିଲେ ଶୁଦ୍ଧି ହେବାପାଇଁ । ନନା ବୋଉ ମରିବା ବେଳେ ସେ ପାଖରେ ନଥିଲେ କାରଣ ନନାବୋଉଙ୍କର କଡ଼ା ତାଗିଦା ଥିଲା ଯେ ତାଙ୍କର ପଢ଼ାପଢ଼ି ନଷ୍ଟ ହେବ ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ଦେହ ଖରାପ କଥା ଜଣାଇବା ମନା । ବଡ଼ ଭାଇନାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏ ଦୁଇଟିଯାକ ଘଟଣା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖ ଦାୟକ । ମାଟ୍ରିକ୍ ଶେଷ ବର୍ଷରେ ଏହା ଘଟିବା ଦାରୁଣ ଅଭିଶାପ ପରି ମନେ ହେଉଥିବ । ତଥାପି ସେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶାରେ ତୃତୀୟର ସହ ପାରିତୋଷିକ ବୃତ୍ତି ପାଇଲେ । ନନାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଜମିବାଡ଼ିର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ପ୍ରଶାଳ ଭାଇନା ଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନଯାକ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଜମିଖଣ୍ଡ ପରି ଆମମାନଙ୍କୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କୁ ଜୀବନ ପଥରେ ଆଗେଇ ନେଇ ପାରିଛନ୍ତି ।

ସାନ ନାନୀ ଶାଶୁଘରକୁ ଗଲାପରେ ବଡ଼ ନାନୀ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ବହୁଦିନ ଯାଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହନ୍ତି । ଘରେ ରହିଲୁ କେବଳ ମୁଁ ଓ ବୃଢ଼ୀମା । ବୃଢ଼ୀମା ମୋର, ବୋଉ, ନନା, ପରିବାରର ସବୁକିଛି ହୋଇ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ, ପାରଙ୍ଗମତା, ଅଦମ୍ୟ ପରିଶ୍ରମ ଓ ଅକାତର ସ୍ନେହ ଆମମାନଙ୍କୁ କିପରି ସ୍ୱାବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ତାହା ଅନୁଭବୀ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କାହା ପକ୍ଷରେ କଳ୍ପନା କରି ପାରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହି ନିରକ୍ଷର, ନାଲୁଡ ବିଧବା, କଳିଯଠା ଷାଠିଏ ବର୍ଷର ବୃଢ଼ୀଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମଶୀଳ ସାହସ ଓ ଦମ୍ଭ ଅପରାଜେୟ ଶକ୍ତି ହିସାବରେ ଆମକୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ନିରାପତ୍ତା ଯୋଗାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା ।

ଗାଁ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଗେହ୍ଲା ଦୁଲ୍ଲା ପୁଅ ସେ କ ଗାଁ ପିଲା ଓ ବଡ଼ମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ଆସନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପ୍ରଜାପତି ପରି ମନ ଆନନ୍ଦରେ ବିଚରଣ କରୁଥିଲି, ହଠାତ୍ ସେ ହୋଇଗଲି ଗଣିତ ଚକର ଛେଉଣ୍ଡ । ଏହି ସମୟରେହିଁ ଚକର ଛେଉଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଟି ମୁଁ ଶିଖିଥିଲି ମୋର ଭୀଷଣ ମାନସିକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭିତର ଦେଇ । ଥରେ ମୋର ବଡ଼ ନାନୀର କେତେଜଣ ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ସାଙ୍ଗ ଭାଗବତ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯାଇ ବହୁତ ଗୋଳମାଳ କଲି, ପିଲାଲୋକ ନିଜକୁ ଅବହେଳିତ ମନେକଲେ ଅନ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ଯେପରି ଗୋଳମାଳ କରେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ମୋତେ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କହିଥିଲେ—"ଚକର ଛେଉଣ୍ଡକୁ ନ କର ଦୟା । ଚକର ଛେଉଣ୍ଡର ଅନ୍ତକୃତି ମାୟା । "ଏତକ ଶୁଣିଲା ପରେ ମୁଁ ସେ ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି । ଗୋଟିଏ ବାରଣ୍ଡା କୋଣରେ ଏକୁଟିଆ ବସି ବସି ବହୁତ ସମୟ କାନ୍ଦିଲି··· କୋହ ପରେ କୋହ ଆଖିରୁ ଅଜସ୍ର ଲୁହ ବହିଗଲା । ନନା ବୋଉଙ୍କ କଥା ଖାଲି ମନେ ପଡ଼ିଲା । ତାପରେ ଗାଁ ବାହାରେ ଗୋଟିଏ ଆମ୍ବଗଛ ମୂଳେ ବସି ଚଡ଼ପାଟି କରି 'ବୋଉ' 'ବୋଉ' ବୋଲି ଅନେକ ସମୟ କାନ୍ଦିଲି । ଗୋଧୂଳି ସମୟର ଘର ବାହୁଡ଼ା ପକ୍ଷୀଙ୍କର କାକଳି, ଗାଈଗୋରୁଙ୍କର ହମ୍ବାରଡ଼ି ମୋତେ ଆହୁରି ବେଶୀ ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ କରିଦେଲା । ସମସ୍ତେ ସେମାନଙ୍କର ନନା ବୋଉଙ୍କ ପାଖକୁ ଫେରୁଛନ୍ତି ମୋର କିନ୍ତୁ କେହି ନାହାନ୍ତି ମୁଁ ଏକା କାନ୍ଦୁଛି । ଅନେକ ସମୟ ପରେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ଘରକୁ ଫେରିଲି । ସେଦିନ ଗ୍ଲେଟ ଗ୍ଲେଟ କଥାରେ କନ୍ଦାକଟା କରି ନଖାଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋର ସବୁବେଳେ ମନେହୁଏ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ମୋତେ ଦୟା ଆଉ ଘୃଣା ଆଖିରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ଚକର ଛେଉଣ୍ଡ । ଚକର ଛେଉଣ୍ଡ ହୋଇଯିବା ଯେପରି ସ୍ୱୋପାର୍ଜିତ ଦୋଷ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଦୟା ଆଉ ଅବହେଳାର ପାତ୍ର । ଏକଥାଟା ବାରମ୍ବାର ମୋତେ ଯେପରି ସମସ୍ତେ ମନେପକାଇ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଘରକୁ କେହି ବୁଲି ଆସିଲେ ମୋତେ ଆହା କରନ୍ତି । ବୁଢ଼ୀମା ହଜାର ଥର କହିବାର ଶୁଣିଛି ଯେ— 'ବାବୁ ଗଲା ଅଧା ଗୃହେ, ମାଆ ଗଲା ପୁରା ଗୃହେ ।' ଆଉ କ'ଣ ସୁଖଅଛି ମୋମାନଙ୍କର ? ଏପରି କହିବାରେ ସେ ନିଜକୁ ବୋଧହୁଏ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଚାଲିଥିଲା ।

ଗାଁ ଲୋକେ ମୋତେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଦୟା କଲେ । ପରେ ପରେ ଉପେକ୍ଷା କଲେ । ଦୁଷ୍ଟାମୀ ଦେଖିଲେ ବିରକ୍ତ ମଧ୍ୟ ହେଲେ । ସାଙ୍ଗସାଥି ପିଲାମାନେ ପାସଙ୍ଗରେ ପକାଇଲେ ନାହିଁ । ମୋର ନିଜର ସ୍ଥିତି ମୋ ନନାଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା ତାପରେ ମୋର ନିଜସ୍ୱ ଆସିଲା କୁଆଡ଼ୁ ? ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଦରକାର । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ପାରଙ୍ଗମତା ଦରକାର । ସେମାନଙ୍କର ସାମର୍ଥ୍ୟ ତୁଳନାରେ ମୋର ସେପରି କିଛି ନଥିଲା । ମୁଁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଦୌଡ଼ି ପାରୁନଥିଲି । ମୋତେ ଘରେ ନନା ଆକଟରେ ରଖା ହୋଇଥାଏ କାଳେ ପଡ଼ିଯିବି ବୋଲି । ସେମାନେ ଗଛରେ ଚଢ଼ି ଯାନ୍ତି ମୁଁ ତଳେ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ସେମାନେ ନିଜନିଜ ଗାଈ ପାଇଁ ବଡ଼ ଗଦାଏ ଘାସ କାଟି ପାରୁଥିବା ବେଳେ ମୁଁ ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡିଆ ଘାସ ମାତ୍ର ଗାଣ୍ଡୁଆଏ କାଟେ । କାରଣ ମୁଁ ବଡ଼ା ବାନ୍ଧିପାରେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ବଡ଼ବଡ଼ କାଠ ଗୋଟା କୃଷ୍ଣଗିରି ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ଧରି ତଳକୁ ଖସି ଆସୁଥିଲା ବେଳେ ମୁଁ ଅଳ୍ପ କିଛି କାଠଧରି ମଧ୍ୟ ଓହ୍ଲାଇ ପାରୁ ନ ଥିଲି । ଫରେଷ୍ଟ ଗାଡ଼ କୁ ଦେଖିଲେ ସେମାନେ କାଠ ଫୋପାଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ପଳାନ୍ତି, ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଧରା ପଡ଼ିଯାଏ । ସେମାନେ ନଈନାଳରେ ଶେଉଳ ଗଡ଼ଶା ମାଛ ଫଟାଫଟ ଧରି ନିଅନ୍ତି, ମୋ ହାତରୁ ସବୁବେଳେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଖାଲି ଖସି ପଳାନ୍ତି । ମୁଁ କେବଳ ସେମାନଙ୍କ ପରି ପାଣିରେ ପହଁରି କଇଁଫୁଲ ତୋଳିପାରେ ।

ପ୍ରତିମାସରେ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ଗାଁର ଗାଈ ଚରାଉଥିବା ଗଉଡ଼ ସାଙ୍ଗରେ ଗାଈଥିବା ଘରର ଜଣେ ଲୋକ ଯିବା ନିୟମ । ମୁଁ ଆମ ଗାଈ ପାଇଁ ଗଉଡ଼ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଏ କିନ୍ତୁ କାହିଁକି କେଜାଣି ଗାଈମାନେ ମୋକଥା ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ଗଉଡ଼ ଡାକଦେଲେ ସେମାନେ ଫେରି ଆସନ୍ତି, ମୁଁ ବାଡ଼ିରେ ବାଡ଼ଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସେହିପରି ଭାବରେ ଅନ୍ୟ ବିଲର ଧାନ ଖାଉଥାନ୍ତି । ଥରେ ଦୁର୍ଯୋଗକୁ ମୋର ଗୋଠ ସାଙ୍ଗରେ ପାଳି ପଡ଼ିଥିବା ଦିନ ହିଁ ଆମ ଗାଈଟି କୁଆଡ଼େ ହଜିଗଲା । ଏତେ ଗାଈ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏକାଠି ଫେରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଦେଖି ହେଲନାହିଁ । ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଆମର ଗାଈ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ କାଳିଆ ଗାଈ । କୃଷ୍ଣଗିରିରେ ବାଘଥାନ୍ତି, ଗାଈ କଣ ଆଉ ବଞ୍ଚିବ ? ବୁଢ଼ୀମା ମୋତେ ବହୁତ ଗାଳିଦେଲେ । ମୋର ମନେ ଅଛି କୃଷ୍ଣଗିରି ପାହାଡ଼ରୁ ମୁଁ ବହୁତ ନରମ ନରମ ଭୃସଙ୍ଗ ପତ୍ର ତୋଳି ଆଣିଥିଲି ଚଟଣି କରିବା ପାଇଁ, ଜଙ୍ଗଲି ଶାଗ ତୋଡ଼ର ତୋଳିଆଣି ଥିଲି ଖରଡ଼ା ପାଇଁ ତାକୁ ସବୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲି, ନଖାଇ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଶୋଇଲି । ତାପରଦିନ ଭୋରରୁ ଏକା ଏକା କୃଷ୍ଣଗିରିର ଘନଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ "ବୃଧି ବୃଧି" (ଗାଈର ନାମ) ବୋଲି ଡାକ ବୁଲିଲି । ଏତେ ବଡ଼ ବିପଦ ସମୟରେ ବାଘଭୟ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥାଏ । ଯାହା ହେଉ, କିଛି ସମୟ ପରେ ବୃଧି ମୋ ପାଖରେ ଆସି ଠିଆହେଲା । କି ଆଶ୍ୱସ୍ତି । ବୃଧିକୁ କୁଣ୍ଢାଇ ବହୁତ ଗେଲ କଲି କାନ୍ଦିଲି । ସେ ଯେପରି ମୋ ଦୁଃଖ ବୁଝିଲା, ମୋତେ ଚାଟିଲା, ମୋ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା । ନନା ବୋଉଙ୍କର ଅତି ଗେହ୍ଲାକାଳିଆ ବୃଧିର ସ୍ନେହବୋଳା ଚାହାଁଣୀ ମୋର ହସ କାନ୍ଦର ଅଜସ୍ର ଲୁହ ଭିତର ଦେଇ ଭାସି ଆସିଲା । ବୃଧି ମୋ ପଛେ ପଛେ ଅନୁତପ୍ତ ଶିଶୁଟି ପରି ଘରକୁ ଫେରିଲା ।

ମୋଟାମୋଟି ଗାଁରେ ମୋର ସମବୟସ୍କ ପିଲାଏ ମୋତେ ଅସମର୍ଥ ଓ ଅପାରଗ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ଏବଂ ମୋ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା ନଥିଲା । ମୁଁ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଅପାରଗ ଏଥିରେ ମୋର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ମୋ ଭିତରେ ନ୍ୟୂନମନୋଭାବ ଗଭୀର ଭାବରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା । ପିଲାହେଉ ବଡ଼ହେଉ ନ୍ୟୂନ ମନୋଭାବ ନେଇ ସବୁବେଳେ ଜଣେ ବଞ୍ଚିପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି ମାନସିକ ଅଭାବର ପରିପୂରଣ ପାଇଁ ମୋର ଗୋଟିଏ ଧାରଣା ଥାଏ ଯେ ମୁଁ ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ବହୁତ ଉପରେ । ମୁଁ କଣ ସବୁବେଳେ ଘାସ କାଟିବି, କାଠ ହାଣିବି, ଗାଈ ଚରାଇବି ? ଭାଇନାଙ୍କର ପରି ମୁଁ ବି ବହୁତ ପଢ଼ିବି । ମୋର ମନଟା ସବୁବେଳେ ଆକାଶର ଭାସନ୍ତା ଧଳାଧଳା ମେଘ ଉପରେ ବୁଲୁଥାଏ । ଭିତରେ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ସ୍ୱପ୍ନ ଥିଲାପରି ଜଣାଯାଏ । ସେ ସ୍ୱପ୍ନର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୂପ ନଥିଲା । ଖାଲି ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଶା ଓ ଭବିଷ୍ୟତର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱପ୍ନ ଯେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ସହିତ ସମାନ ନୁହେଁ, ମୁଁ ଅଲଗା । ମୁଁ ନନାଙ୍କର ପଢ଼ୁଆ ପୁଅ । ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଭାଇନାଙ୍କ ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଇଂରାଜୀ ବହିସବୁ ପଢ଼ିବି । ସେତେବେଳେ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେବି ଯେ ମୁଁ ଏମାନଙ୍କଠାରୁ କେତେ ତଫାତ୍ ।

ମୁଁ ଗାଁ ସ୍କୁଲରୁ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଶ୍‌କରି ଖାଲି ବୁଲୁଥାଏ । ଭାଇନା ଇଂରାଜୀ ଶିଖିବାର ପ୍ରଥମ ବହିଟି (First Book) ମୋତେ ଦେଇଯାଇ ଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଅକ୍ଷର ଶିଖିଥାଏ କିନ୍ତୁ ଶବ୍ଦ କହିପାରୁ ନ ଥାଏ । ତଥାପି ମୋର ଆତ୍ମଗୌରବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାଇଁ ମୋ ସାଙ୍ଗ ପିଲାମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଗଡ଼ଗଡ଼ କରି ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷର ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ପଢ଼ିଦିଏ । ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ମୁଁ ସତରେ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ୁଛି । ମୋଠାରୁ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ବୋଲି ଗର୍ବକରୁଥିବା ସାଙ୍ଗମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଆଖି ତରାଟି ମୋତେ ଚାହାନ୍ତି । ପ୍ରଶଂସା ନିଶ୍ଚୟ କରନ୍ତି ମନେ ମନେ । ମୋର ଆତ୍ମ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅନ୍ତତଃ ମୋ ଆଗରେ ବହୁତ ବଢ଼ିଯାଏ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ବହୁତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ବୋଲି ଭାବିବାରେ ଆନନ୍ଦ ପାଏ । ଇଂରାଜୀ ଖବର କାଗଜର ଛିଣ୍ଡା ଅଂଶଟିଏ କୋଉଠୁ ପାଇଲେ ତାକୁ ଆଣି ପାଖରେ ରଖେ ଏବଂ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ପାଟି କରି ପଢ଼ିଦିଏ । ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ମୋ କୃତିତ୍ୱରେ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇଯାନ୍ତି । ଏପରି ଯେ କେବଳ ପିଲାମାନଙ୍କ ସ୍ତରରେ ହୁଏ ତା ନୁହେଁ, ପରି ଜୀବନରେ ବହୁତ ଉଚ୍ଚସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଥରେ ଥରେ ମଜା ଦେଖିବା ପାଇଁ ବଡ଼ବଡ଼ ଅର୍ଥହୀନ କଥା କହି ତଥାକଥିତ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଚୂପ୍ କରାଇ ଦେବାରେ ମୋର ଦୁଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖା ଦେଇଥାଏ । ନିରକ୍ଷର ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଆଗରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ କାହିଁକି ବଡ଼ ବଡ଼ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ କହନ୍ତି ଗବେଷଣା କରି ନ ଥିବା ଲୋକେ ଗବେଷଣା ଫଳ କଥା କହି ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଅଯଥା ବାହାସ୍ଫୋଟ ମାରନ୍ତି । ଆମଦେଶରୁ ପୁଷ୍ପକ ବିମାନ ଧାରଣା ନେଇ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଧୁନିକ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିବା କଥା ବହୁ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ଅଳ୍ପଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ କହି ଏପରି ଭାବରେ ନିଜର ବଡ଼ିମା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରନ୍ତି । ଏସବୁ ପଛରେ ସେହି ପିଲାକାଳିଆ ନ୍ୟୂନ ମନୋଭାବର କ୍ଷତିପୂରକ ମନୋବୃତ୍ତି ସେମାନଙ୍କଠାରେ ମଧ୍ୟ କାମ କରୁଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ ।

ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ିବା ସହିତ ଭାଇନା କଟକରୁ ଆଣିଥିବା ଟେନିସ୍ ବଲ୍ ଓ ନୂଆ ଚାପ୍ ମୁଠାଏ ମୋ ହାତରେ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ମୋର ଗୌରବ ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାଏ । ତାଛଡ଼ା ସାର୍ଟ ଦେଖି ନଥିବା ସେ ସମୟର ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଭାଇନା ଯେତେବେଳେ ଧୋବ ଫରଫର ଧୋତି ପଞ୍ଜାବୀ ପିନ୍ଧି କଟକରୁ ଫେରନ୍ତି ମୋର ଗର୍ବ ତଥା ମର୍ଯ୍ୟାଦା-ବୋଧ ବହୁତ ବଢ଼ିଯାଏ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପେକ୍ଷିତ, ଅବହେଳିତ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅପାରଗ, ଚକର ଛେଉଣ୍ଡ ନିଜର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ପ୍ରତିପାଦନ କରି ଚାଲିଥାଏ ।

ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷର ଗଡ଼ଗଡ଼ କରି ପଢ଼ିଦେଇ ସିନା ପିଲାଙ୍କ ଆଗରେ ବାହାଦୁରି କରେ କିନ୍ତୁ ଭାଇନା ଛୁଟିରେ ଆସିଲାବେଳେ ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼େଇ ବସନ୍ତି ମୋତେ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଆସେ ନାହିଁ । ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନ ଥିଲି ଯେ But ଏବଂ Put କାହିଁକି ଏପରି ଅଲଗା ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ । କି ଅଦ୍ଭୁତ ଭାଷା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏହାର କଣ କିଛି ମାନ ନିୟମ ନାହିଁ ଯାହାଦ୍ୱାରା ତାହା ଉଚ୍ଚାରଣ କରାଯାଉଛି ? ମୋର ମନେ ରହେ ନାହିଁ । ଭାଇନାଙ୍କର ପଢ଼ାଇବାରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବହୁତ କମ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୋତେ ପିଟି ପକାନ୍ତି । ମୁଁ ଜୋର୍‌ରେ କାନ୍ଦେ, ବୁଢ଼ୀମା ନାନୀ ଆସି ମୋତେ ନେଇ ଯାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ଭାଇନା ଆସିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଯେପରି ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲି ସେତିକି ଭୟ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲି । ଆସିବା ନ ଆସିବା, ଭଲ ପାଇବା ଓ ଭୟ କରିବା ଭିତରେ ସବୁବେଳେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଲାଗିଥାଏ । ଭାଇନାଙ୍କର ଗାଁକୁ ଫେରିବା ସମୟ ହେଲେ ମୋର ଏହି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବଢ଼ିଯାଏ, ଭୟରେ ଛାତି ଥରି ଉଠେ । ମୁଁ ବହିଟି ପଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ କିନ୍ତୁ ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ପଢ଼ିବି କିପରି ? ଫଳରେ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ିବାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଭୟ ଓ ଆଗ୍ରହ ମିଶ୍ରିତ ମନୋଭାବ କାମ କରୁଥାଏ । ମୁଁ ଯେତେ ଡରେ ମୋର ପାଠ ସେତେ ପାଶୋରି ଯାଏ । ଭୟ ଓ ପାଠ ଯେ ଏକାଠି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଏହି ବଦ୍ଧମୂଳ ଧାରଣା ମୋର ପ୍ରଥମରୁ ହୋଇଗଲା । ଭୟ ଯୋଗୁଁ ପାଠପଢ଼ାରେ ଆନନ୍ଦ ନଥାଏ । ପାଠକୁ ଉପଭୋଗ ନକରି ପାରିଲେ ପାଠ ଭଲହେବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ କମ୍ ।

ଥରେ ସେ ଗାଁକୁ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ସାଇକେଲଟିଏ କିଣି ଆଣିଥିଲେ । ତାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ବଡ଼ ପିଲା ସମସ୍ତେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଥାଏ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ । କି ଅଦ୍ଭୁତ ଗାଡ଼ି ଇଏ ! ଏହା ସତରେ ଶୂନ୍ୟରେ ଚାଲେ ବୋଲି ତାକୁ ଶୂନ୍ୟଗାଡ଼ି କୁହାଯାଏ । କେତେ ବେଗରେ ତାହା ସର ସର ହୋଇ ଚାଲି ଯାଉଥିବାର ଦେଖି ଆମେ ସବୁ ଅବାକ ହୋଇ ଚାହିଁଥାଉ । ଶୂନ୍ୟଗାଡ଼ିଟି ଗଲାପରେ ମୋର କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟରେ ମୁଁ ଶୂନ୍ୟଗାଡ଼ି ଚଲାଇଲି । ଭାଇନା ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ଶୂନ୍ୟଗାଡ଼ି ଚଢ଼ିବେ ଏବଂ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଚଢ଼ିବି ଏଥିରେ ମୋର ତିଳେମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନଥାଏ । ଏ ଶୂନ୍ୟଗାଡ଼ିଟିକୁ ଗାଁରୁ ଧାରେଶ୍ୱର ଯାଏ କେଉଁ ରାସ୍ତାରେ ନେବାକୁ ହେବ ତାର କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା ଚାଲିଲା । ବିଲ ହୁଡ଼ାକୁ ଛାଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲିଆ ଅଞ୍ଚଳର ଦାଣ୍ଡରୁଦା ଭିତରେ ମଣିଷ ପାଦଚଲା ବାଟରେ ଶୂନ୍ୟଗାଡ଼ି ନିଶ୍ଚୟ ଯାଇ ପାରିବ । ସେହି ଭବିଷ୍ୟତ ଶୂନ୍ୟଗାଡ଼ି ଚାଲିବା ରାସ୍ତା ଅନ୍ୱେଷଣ କରି କରି ମୁଁ ଏକା ଗାଁରୁ ଧାରେଶ୍ୱର ବାହାରିଲି ମୋ ସହିତ ଏସବୁ କାଳ୍ପନିକ କଥାରେ ଭାଗ ନେବାକୁ କୌଣସି ପିଲା ନଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେ ଶୂନ୍ୟଗାଡ଼ି ଚଢ଼ିବେ ଏ ସ୍ୱପ୍ନ ସେମାନଙ୍କର ହେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏକା ଶୂନ୍ୟଗାଡ଼ି ଚାଲି ପାରିବାର ରାଜପଥ ଖୋଜି ଚାଲୁଚାଲୁ ହଠାତ୍ ଦେଖିଲି ମୋ ଆଗରେ ଫଣା ଟେକି ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଗୋଖର ସାପ । ଫଁ ଫଁ ଶବ୍ଦ କରୁଥାଏ । ମୁଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମିନିଟ୍ ଅନ୍ୟ ମନସ୍କ ହୋଇଥିଲେ ମୋର ପ୍ରାଣ ନିଶ୍ଚୟ ଯାଇଥାନ୍ତା । ମୁଁ କୌଣସିମତେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କଣ୍ଟା ଝଣ୍ଟା ମାଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଗଲି । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ସାପକାମୁଡ଼ାରେ ବହୁତ ଲୋକ ମରନ୍ତି ।

ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନରେ ଖାପଛଡ଼ା ସ୍ୱଭାବ ଆପେ ଆପେ ବଢ଼ିଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏକା ଏକା ଗାଧୋଇ ଯାଇ ପୋଖରୀର ଓଦା ବାଲିରେ ବସି ବଡ଼ବଡ଼ ବାଲିଘର ତିଆରି କରେ, ଶୋଇବା ଘର, ଖାଇବା ଘର ଇତ୍ୟାଦି । ଘରକୁ ଘର କବାଟ ରଖିବା ଲାଗି ବହୁତ ଥର ବାଲିଘର ଭାଙ୍ଗି ପୁଣି ଗଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ । ସବୁଘର ପାଖରେ କଇଁ କଇଁଫୁଲ ଫୁଟିଥିବା ପୋଖରୀ ଥାଏ । ସେଥିରେ ମୁଁ ଯେମିତି ପହଁରି ପାରିବି । ପିଲମାନଙ୍କର କାଳ୍ପନିକ ଖେଳଘର ତିଆରି ଗଭୀର ଆଗ୍ରହ ଓ ଜିଦ୍‌ର ସହ ଗ୍ଭଲିଲେ ବୋଧହୁଏ ମନଭିତରେ ତାହା ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିରେ କ୍ରମେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ମନେହୁଏ ମୋର ସେହି ବାଲି ଖେଳଘର ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ତିଆରି କରିଥିବା ଘର, ବଗିଚ୍ଚ, ପୋଖରୀର ହୁଏତ ବହୁତ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଛି । ମନୁଷ୍ୟର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରଥମେ କଳ୍ପନାରେ ଫୁଟେ, ତାପରେ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଖାଦିଏ, ଶେଷରେ ବାସ୍ତବିକ ଘଟଣାରେ ପରିଣତ ହୁଏ । (Thoaghts become things) କିନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି ସ୍ୱପ୍ନ ପାହାଡ଼ପରି ଅବାସ୍ତବ ଦିବାସ୍ୱପ୍ନର କୌଣସି ବାସ୍ତବ ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ।

ଆମ ଅଗଣାରେ ମୁଁ ବସିବା ପାଇଁ କାଠ ପୋଢ ପଟାପକାଇ ଚଉକି କରିଥାଏ, ହାତ ଥିବା ହାତ ନଥିବା ଚଉକି । ସେଥିରେ ବସିଲେ ସିଂହାସନରେ ବସିଲାପରି ମୋତେ ଲାଗେ । ଚକର ଛେଉଣ୍ଡ ଏଥିରେ ବସିଲା ବେଳେ କେତେ ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ଲାଭକରେ ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ।

ମୋର ସ୍ୱାଭିମାନ ନଥିଲେ ମୁଁ କେବେ ହେଲେ ବାଲିଘର, ବାଡ଼ି ବଗିଚ୍ଚ, ଚଉକି ସିଂହାସନର କଳ୍ପନା କରୁ ନଥାନ୍ତି । ଭସା ବାଦଲ ସାଙ୍ଗରେ ବୁଲୁ ନ ଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ସ୍ୱାଭିମାନ ସବୁବେଳେ କ୍ଷତିକାରକ ନୁହେଁ । ଜୀବନରେ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ଅଛି ।

ଘାସ କଟା, ଧାନ କଟା ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁସବୁ କାମ ପାଇଁ ମୋର ସ୍ୱାଭିମାନ ଥିଲା । ସେସବୁ କାମର ଆକର୍ଷଣ ଜୀବନର କେଉଁ ଅଜଣା ଯାଗାରେ ରହି ମଝିରେ ମଝିରେ ଉଙ୍କିମାରେ । କଟକ-ଭୁବନେଶ୍ୱର ରାସ୍ତାରେ ପ୍ରତିଦିନ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଗାଡ଼ିଚଳାଇ ଯାଉଥାଏ, ପାଖ ବିଲର କଟା ଧାନଗଛର ସୁଗନ୍ଧ ମୋ ମନକୁ ଉଚ୍ଚାଟ କରେ । ମୋର ଇଚ୍ଛାହୁଏ ଗାଡ଼ିରଖି ଦେଇ ଯାଇ ଧାନ କାଟନ୍ତି । ପିଲାମାନେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କୋନାଲ୍‌ରେ ପଢୁଁଥିବା ବେଳେ ମୋର ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛାହୁଏ, ସେମାନଙ୍କ ସାଥିରେ ଯାଇ ପଢ଼ନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପକ ହେଲେ ଏହା କରିବା ଅଯୌକ୍ତିକ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ହୁଏ ନାହିଁ । ଜୀବନର ଯେତେ ଅପ୍ରୀତିକର ଅନୁଭୂତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଦରକାରୀ ନୁହେଁ । ଖାଲି ତାକୁ ନୂତନ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ କରି ଜୀବନ ଭିତରେ ଉପଭୋଗ କରିପାରିବାରେ ବାହାଦୁରି ।

ଗାଁରେ ଦେବନ୍ତ, ଠାକୁରାଣୀ, ଡାହାଣୀ ଓ ଭୂତ ପ୍ରେତ ପ୍ରବଳ ଭୟ ସାଙ୍ଗକୁ ମୋର ହୀନମନ୍ୟତା ଯୋଗୁଁ ଅନେକ ରାତିରେ ମୋର ଭଲ ନିଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆଖିବୁଜି ମାଆ କାନିରେ ମୁହଁ ଘୋଡ଼ାଇ ପଡ଼ି ରହେ । ଗାଁର ରାତି ମୋ ପିଲାଦିନେ ଅତି ଭୟଙ୍କର ବୋଲି ମନେ ହେଉଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଏପରି ଭୟ ଓ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା, ଅଭାବ ଅସୁବିଧା, ଦୁଃଖ ଦୈନ୍ୟ, ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହିତ ସେହି କେତେ ବର୍ଷର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁତ ରୋମାଞ୍ଚକର ମଧୁର ଅନୁଭୂତି ମଧ୍ୟ ମନେ ପଡ଼େ । କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ବଡ଼ ଭୋର୍‌ରୁ ଗାଁର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ, ପିଲାପିଲି ଧାରେଶ୍ୱର ଯାନ୍ତି ଗାଧୋଇ ବଡ଼-ବଡ଼ଆଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଡଙ୍ଗା ଭସାଇବା ପାଇଁ । ମୁଁ ଯାଏ ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ । ପ୍ରାୟ ଏକ କିଲୋ-ମିଟର ରାସ୍ତା ପାହାଡ଼ ତଳେ ତଳେ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଚନ୍ଦ୍ରର ଉହାଡ଼ରୁ ପାହାନ୍ତ ଆଲୋକରେ ବଦଳିଲା ଅଦ୍ଭୁତ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । କେଉଁ କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟର ଦୃଶ୍ୟ ଭଳି ମୁଁ ଏହାକୁ ଉପଭୋଗ କରେ । ସିଲିସିଲି ଥଣ୍ଡାଳିଆ ପବନ ସହିତ ଶୁଭ୍ରଶୀତଳ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା । ଲହରୀର ତାଳେ ତାଳେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ମଣିଷର ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଛାଇ କୃଷ୍ଣଗିରି ପାହାଡ଼ର ଆଲୋକ ଓ ଛାଇ ଭିତରେ ମିଳେଇ ଯାଉଥାଏ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ମୋ ମନ ଭିତରେ ଅପୂର୍ବ ଶିହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଏହା ମୁଁ ଆଜିଯାଏ ଭୁଲି ପାରିନାହିଁ ।

ଝରଣାରେ ଗାଧୋଇ ଡଙ୍ଗା ଭସାଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନରେ ଯୋଗଦିଏ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ସକାଳୁଆ ଆଲୁଅରେ ଧାରେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଓ କୃଷ୍ଣଗିରି ପାହାଡ଼ରେ ସଙ୍ଗୀତ ସହିତ ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ଗିନିର ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର ଲହରୀ ଖେଳିବୁଲେ । ମୁଁ ଅତି ବେଶୀ ବିଭୋର ହୋଇ ପଡ଼େ । ଗୋଟିଏ ବଡ଼ଚମ୍ପା ଗଛ ମୂଳରେ ବସି ମୁଁ ରାମଚଣ୍ଡିଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ବନ୍ଧୁସମସ୍ତ ଧରି ଏପ୍ରକାର ବିହ୍ୱଳିତ ଭାବ ମନପ୍ରାଣକୁ ପୁଲକିତ କରି ରଖେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାରର ମନୋରମ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ସେହି ପୁରୁଣା ଅନୁଭୂତି ନୂତନ ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟାପକ ଓ ଗଭୀର ଆବେଗାତ୍ମକ ସମ୍ବେଦନ ସାରା ପ୍ରାଣକୁ ଉଦ୍‌ବେଳିତ କରିପାରେ । କି ପିଲା କି ବଡ଼ ନିଃସଙ୍ଗ ହେଲେ ବୋଧହୁଏ ବେଶୀ ପରିମାଣରେ ଭାବପ୍ରବଣ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ତା ନହେଲେ ଜୀବନ ଦୁର୍ବହ ହୋଇ ଉଠନ୍ତା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସେହିପରି ଚୈତ୍ରମାସର ସୁଲୁସୁଲିଆ ବସନ୍ତ ପବନ ଲାଗିଗିରର ଫୁଲଫଳ, ବଣଜଙ୍ଗଲ ଦୋହଲାଇ ଦିଏ । କି ମଧୁର ଏ ମଳୟ । ଏ ପ୍ରକାର ଅନୁଭୂତି ସହରାଞ୍ଚଳରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଚୈତ୍ର ଭୋରର ଏହି ମଧୁର ମଳୟ ମୋତେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଉଠାଇ ଦିଏ । ମୁଁ ଜଲ୍‌ଦି ଜଲ୍‌ଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଏ ଧାରେଶ୍ୱର ଯିବାପାଇଁ । ଧାରେଶ୍ୱର ଯିବା ସମୟରେ ମୁଁ ଯେପରି ଏହି ପବନର ମୋଲାୟମ ହିଲ୍ଲୋଳରେ ଭାସି ଭାସି ଯାଏ । ଚୈତ୍ରମାସରେ ଏଠାରେ ଯାତ୍ରା ହୁଏ । ବହୁତ ଲୋକ ଆସନ୍ତି । ବଣଭୋଜି ହୁଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ବଣଭୋଜି ରନ୍ଧା ଖାଇବାକୁ ବହୁତ ଭଲଲାଗେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଘରର ଛୋଟଖଣ୍ଡ ମନରେ ଦୁଃଖ ଥିଲେ ବି ଶୀଘ୍ର ହେଲା ସେ ବେପରୁଆ ହୋଇ ବୁଲିବାରେ ଆନନ୍ଦ ପାଏ । ପାଠପଢ଼ା ନାହିଁ, କୌଣସି ପ୍ରକାର ବନ୍ଧନ ନାହିଁ । ଗଣ୍ଡେ ଖାଇଦେଇ ତାସ୍ ମୁଠାକ ଧରି ଖରାବେଳଯାକ ଖେଳ ଚାଲେ । ଦୋଳି ଖେଳା ଆମ୍ବଗଛକୁ ଟେକା ଫୋପାଡ଼ି ଆମ୍ବ ତୋଳା, ଜାମୁକୋଳି ଗଛର ଶୀର୍ଷର ଶାଖାରେ ବସି ପାଚିଲା ଜାମୁକୋଳି ଖାଇବା, ସଙ୍ଗୀସାଥୀ ଦଳ ସାଙ୍ଗରେ ଡାଳ ଦେଇ ଦେଇ ବୁଲିବା ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ମନମତାଣିଆ ଅନୁଭୂତି ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ମାମୁଁ ଓ ପିଉସୀନାନୀଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ମାସେ ପନ୍ଦରଦିନ ଆରାମରେ ରହେ । ମାମୁଁ ଘରେ ସାନଭାଇ ଥାଏ । ତା ସହିତ ଖେଳିବାରେ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ । ମାଇଁ ଓ ପିଉସୀଙ୍କର ଅତ୍ୟଧିକ ଆଦର ମୋ ମନକୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ହାଲୁକା କରିଦିଏ । ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଅନେକ ଦିନ ରହିପାରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ୀମା ଗାଁରେ ଏକୁଟିଆ ଥାଏ ତେଣୁ ଗାଁକୁ ଫେରି ଆସେ ।

ସେ ଯୁଗରେ ଗାଁରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଥିଲା ତାହା ହେଉଛି ପୁରାଣପଢ଼ା । ଖରାଦିନେ ଖରାବେଳଟାଯାକ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ଭାଗବତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ବୋଲା ଯାଏ । ମୁଁ ସବୁବେଳେ ବସି ପୁରାଣ ଶୁଣେ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କ ସହିତ ସୀତା ବନବାସ ସମୟରେ କାନ୍ଦେ ତ ହନୁମାନର ଲଙ୍କାପୋଡ଼ି ବେଳେ ହସେ ଏହି ସବୁମାନଙ୍କରେ ଶୁଣି ଶୁଣି ଏସବୁ ବିଷୟରେ ମୋର ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନ ହୋଇଛି । ବୁଢ଼ୀମା ମଧ୍ୟ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବସି ବହୁ ପୁରାଣ ତାଙ୍କ ମନରୁ ଗାଇଯାଆନ୍ତି । ଯଦିଓ ସେ ନିରକ୍ଷର ଥିଲେ ସେ ଶୁଣିଶୁଣି ବହୁପୁରାଣ ମୁଖସ୍ଥ କରି ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଏହାକୁ ନିଜମନରୁ ଗାଉଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ପୁରାଣ ବିଷୟରେ ବହୁତ କଥା ଶିଖିଛି ।

ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ପର ଜୀବନରେ ଘଟିଥିବା ଗୋଟିଏ କଥା କହିବା ଉଚିତ ହେବ । ହାରଭାର୍ଡ଼ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଗବେଷଣା କାମରେ ଓଡ଼ିଶା ଆସିଥିବା କୋରା-ଦୁବଏ ନାମକ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପିକା ମୋତେ ପଚାରିଥିଲେ ଯେ ଆମ ଦେଶର ନବ ସାକ୍ଷର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଲୋକେ ବଡ଼ବଡ଼ କଠିନ ବହିସବୁ କିପରି ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ? ସେତେବେଳକୁ 'ଆମର ଭୁଲ୍ କେଉଁଠି' ବୋଲି ମୋର ଗୋଟିଏ ବହି ବାହାରି ଥାଏ । ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଧାରାବାହିକ ଏହା ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । କୋରାଡ଼ୁବସ୍ଥ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଆଖପାଖ ଗାଁର ନବସାକ୍ଷର-ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ମୋର ଏହି ବହିଟି ପଢ଼ିଛନ୍ତି । ସେ ମୋତେ ପଚାରିଲେ ଯେ ଏ ବହିଟି କି ପ୍ରକାରର ଗପବହି କାରଣ ତାଙ୍କର ଧାରଣା ନବସାକ୍ଷରମାନେ ଗପବହି ପଢ଼ନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଥିଲି ଯେ ଏହା ଗପ ବହି ନୁହେଁ ଏଥିରେ ସମାଜର ବହୁ ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନ ଯଥା ଆଇନ୍ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଧର୍ମୀକ ଲୋକଙ୍କୁ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ସେ ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ନବସାକ୍ଷରମାନେ ଏ ପ୍ରକାର ଜଟିଳ ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ଆଗ୍ରହୀ । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲି ଯେ ମୋ ବୁଢ଼ୀମା ନିରକ୍ଷରୀ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ବହୁ ପୁରାଣ ଶୁଣି ଶୁଣି ଶିଖିଛି । ସେ ଯଦି ଅକ୍ଷର ଶିଖନ୍ତେ ତା ହେଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଭଗବତଗୀତା ପଢ଼ନ୍ତେ । ଭାରତର ପୁରାତନ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଐତିହ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରି ରଖିଛି ଯେ ନିରକ୍ଷର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନର ପରିସର ବହୁତ ବ୍ୟାପକ । ନିରକ୍ଷର ଅର୍ଥ ଅଶିକ୍ଷିତ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଏ ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା ବେଳେ ଝାରଖଣ୍ଡସ୍ଥ ଲୋକଙ୍କ ବିଷୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ନିଗୂଢ଼ ସତ୍ୟ କଥାଟି ବିଷୟରେ ମୁଁ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରିଥିଲି । ଏକଥା ସେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବହିରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ।

ଆମ ଗାଁରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଉତ୍ସବ ହୁଏ । ତାକୁ କହନ୍ତି କୋଠିଶାଳା । ଆଶ୍ୱିନ ମାସରେ ଅବ୍ରାହ୍ମଣ ବାସିନ୍ଦାମାନେ ଏହି ଉତ୍ସବ ମାସାଧିକ କାଳ କରନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କାନ୍ଥରେ ଗ୍ରାମ ଦେବତୀ ଓ ତାଙ୍କର ସାତ କି ଆଠ ପୁଅଝିଅ ସମସ୍ତଙ୍କର ବଡ଼ ବଡ଼ ଛବି ଚିତ୍ର କରାଯାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ଗାଁର ଲୋକେ ସେଠାରେ ଏକତ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ହାଣ୍ଡି ମୁହଁରେ କୁଲାଟିଏ ଓଲଟାଇ ଘୋଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଏ । ସେହି କୁଲା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଧନୁର ଏକ ଅଂଶ ରୁପି ରଖାଯାଏ । ଧନୁ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ପକାଇ ଆଣ୍ଠୁରେ ତାକୁ ଯାବୁଡ଼ି ଧରାଯାଏ । ଏହି ଧନୁର ଗୋଟିଏ ପାଖ ଦନ୍ତୁରିତ କରା ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ବେତର ଦୁଇପାଖରେ ଘୁଙ୍ଗୁର ଲଗା ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଏହି ବେତଟି ଧନୁର ଦାନ୍ତ ଉପରେ ଘସା ଯାଏ ଫଳରେ ଗୋଟିଏ ଗମ୍ଭୀର ମଧୁର ଧ୍ୱନି ସେଥିରୁ ନିର୍ଗତ ହୁଏ । ଦଳେ ଲୋକ ଝୁଣା ଧୂଆଁ କରି ଚାରିଆଡ଼େ ଝୁଣାବାସନାର ଗୋଟିଏ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଧନୁର ବାଦକ ନାନା ପ୍ରକାର ଗୀତଗାଇ ଗ୍ରାମଦେବତୀର ପରିବାର ବର୍ଗଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ହଠାତ୍ ଜଣେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଜୋର୍‌ରେ ହଲାଇ ହଲାଇ ଡେଇଁ ପଡ଼େ । ତା ମୁହଁ ଆଗରେ ଆହୁରି ବେଶୀ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଝୁଣା ଧୂଆଁ ଦିଆହୁଏ । ଧନୁର ଶବ୍ଦ ଆହୁରି ଜୋରରେ ବାଜି ଉଠେ । ଗୀତ ସେହି ଅନୁପାତରେ ବଢ଼ି ଉଠେ । ଲୋକଟିକୁ କାଲସୀ ଲାଗେ ଏବଂ ସେ କହେ ଯେ ଗ୍ରାମଦେବତୀ ପରିବାରର ସେ କିଏ । ସେହି ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ଦଶପନ୍ଦର ଜଣ ଏକାଠି କାଲସୀ ଲାଗି ଉଠନ୍ତି, ବୋଦା ମାଗନ୍ତି । ଜହ୍ନି କାକୁଡ଼ିକୁ ବୋଦା ଆକାରରେ ଦିଆଯାଏ । ମୁଁ ବୁଢ଼ୀମାଙ୍କୁ ପଚାରେ—'ମୋ ମେତେ କ'ଣ ଦିନେ ଏପରି ଦିଅଁ ଲାଗିଯିବ ?' ବୁଢ଼ୀମାଆ ହସି କହନ୍ତି—'ଆରେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ କାଲସୀ ଲାଗେନାହିଁ । ଗ୍ରାମଦେବତୀର ପୂଜାରିମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ ।' କିନ୍ତୁ ହାଇଜା ବସନ୍ତରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଯିବାରେ ତ ବାଧା ନ ଥାଏ ? ବୁଢ଼ୀମାଆଙ୍କୁ ଏକଥା କହିଲେ ମୋ ପାଟିକୁ ସେ ଚପି ଧରନ୍ତି ଏବଂ ଏପରି କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ତାଗିଦ କରନ୍ତି । ଯାହା ହେଉ ଏହି ଗୋଟିଏ ସୀମିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ତତଃ ଅବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହିଛି । ମାସେ ଯାଏ ମୁଁ ଏହାକୁ ବସି ଦେଖୁଥାଏ । ଯେତେରାତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିଦ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଖେଳାବୁଲା, ନାଚଗୀତରେ କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟରେ ବୁଲିବାକୁ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଲା ଯାହାକି ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ଆସିଥିଲା । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆମ ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ବାବାଜୀ ଜଣଙ୍କ ଘରେ ପୂଜା ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ । ବହୁ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ପୂଜା-ବିଧିର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥାଏ । ଅନେକ ଲୋକ ସମବେତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମୁଁ ସେ ଘର ପାଖରେ ବାବାଜୀ ପାଖେ ପାଖେ ବସି ଦେଖୁଥାଏ । ନନାଙ୍କର ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନାଠାରୁ ଏହା ବହୁତ ବେଶୀ ଆଡ଼ମ୍ବର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ମୋର ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଥାଏ । ହଠାତ୍ ବାବାଜୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଘରୁ ବାହାରି ଯିବାକୁ କହିଲେ ଏବଂ ମୋତେ ବହୁ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ ସହିତ ସେ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଲେ । ମୋର ଭୟଙ୍କର ରାଗ ହେଲା । ପୁରାଣରେ ତ ଆଗରୁ ଶୁଣିଥାଏ କିପରି ଦାସିଆ ବାଉରି ମନ୍ଦିର ବାହାରେ ବାଲି ପିରୁଳା ଗଢ଼ି ପୂଜା କରିଥିଲା ଏବଂ ଠାକୁର ତା ପାଖରେ ଆସି ହାଜର ହୋଇଥିଲେ । ମୁଁ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧାର ଜାଗାକୁ ଯାଇ ଠାକୁରମାନଙ୍କର ନାମ ନେବାକୁ ଲାଗିଲି । ପ୍ରଥମେ ଶହେ ଆଠଥର ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ନାମ, ତାପରେ ଜଗନ୍ନାଥ, କୃଷ୍ଣ, ରାମ, ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ନାମ ଶହେ ଆଠଥର କରି ଜପିଲି । ଶେଷରେ ଗାଁର ପ୍ରଧାନ ପରାକ୍ରମୀ ଗ୍ରାମଦେବତୀଙ୍କ ନାମ ନେବାକୁ ଭୁଲି ନଥିଲି । ତା'ପରେ ପ୍ରାୟ ଆଠ ନଅ ବର୍ଷଧରି ବହୁ ଠାକୁରଙ୍କର ନାମ ଏପରି ଭାବରେ ଶହେ ଆଠଥର କରି ଜପ କରିବା ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ଜପ ଶେଷରେ ଠାକୁରମାନଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରେ ଓ କହେ ଭାଇନାଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟା ଓ ଚାକିରି ଦିଅ, ମୋତେ ବିଦ୍ୟାଦିଅ, ଘରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେହ ଭଲରଖ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏ ଅଭ୍ୟାସ ଆଇ.ଏ. ପଢ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଥାଏ । ହାଇସ୍କୁଲ ଜୀବନରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟାଧରି ଜପରେ କଟାଇ ଦେଉଥିଲି । ଆଇ.ଏ. ପଢ଼ିବା ସମୟରେ କ୍ରମେ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା ଯେ ଏପରି ପୂଜା କରନ୍ତାର ମୂଲ୍ୟ କଣ ? ସମସ୍ତେ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ କରୁଛି ନା ପ୍ରକୃତରେ ଭଗବାନ ବୋଲି କେହି ଅଛନ୍ତି ? ଏହି ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଜାଣିବା ଲାଗି ଏବଂ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ପାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ବି. ଏ. ଏବଂ ଏମ୍. ଏ. ରେ ଦର୍ଶନ ପଢ଼ିଲି । ଏମ୍. ଏ. ଆରମ୍ଭ ବେଳକୁ ନାସ୍ତିକରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲି ।

ଏହାପରି ଭାବରେ ଦୁଇତିନି ବର୍ଷ ଗାଁରେ ବିତିଗଲା । ଅଧିକ ପାଠ ପଢ଼ାର ସମ୍ଭାବନା ହେଲାନାହିଁ । ଥରେ ଆମ ଗାଁକୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ (ବାଣପୁର) ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶକ ଭାବରେ ଆସିଥିଲେ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶକ ଆସିଲାବେଳେ ମୋତେ ସ୍କୁଲରେ ବସାଇ ଦିଆଯାଏ କାରଣ ମୁଁ ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଭଲଭାବରେ ଦେଇ ପାରେ । ବୈଦ୍ୟନାଥ ବାବୁ ଭାଇନାଙ୍କୁ ଜାଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେ ପଢ଼ାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ମୋର ସବୁ ଉତ୍ତରରେ ସେ ବହୁତ ଖୁସି ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ମୋତେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରଖି ପଢ଼ାଇବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁରରେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ । ମୁଁ ବହୁତ ଖୁସି ହୋଇଗଲି । ବୈଦ୍ୟନାଥ ବାବୁ ବଡ଼ ଅମାୟିକ, ଉଦାରମନା ଓ ସ୍ନେହଶୀଳ ଲୋକ ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରତିମାସରେ ୨୦ଦିନ ଗସ୍ତରେ ଯାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷ ସେବକ ମୋ ସହିତ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥାଏ । ତା ପାଇଁ ଓ ମୋ ପାଇଁ ମୋତେ ରାନ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼େ । ଘରେ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ନଥିଲେ କିଛି ମାସ । ମୋର ତ ରାନ୍ଧିବା ଅଭ୍ୟାସ ଆଦୌ ନଥିଲା ତେଣୁ ବହୁତ ଡେରିହୁଏ । ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଡେରିରେ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଏ । ମୋତେ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି କ୍ଲାସର ମାଷ୍ଟ୍ର ଓ ପିଲାମାନେ ହୋ ହୋ କରି ହସିଉଠନ୍ତି । ମୋର ଦୁଃଖ ଓ ଲାଜର ସୀମା ରହେ ନାହିଁ । ମୁଁ ବହୁଦିନ ଉପସ୍ଥାନବେଳକୁ ପହଞ୍ଚି ପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ପିଲାମାନେ କଣ କହି ଉପସ୍ଥାନ ଦେଲେ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି ମୁଁ କେବେ ଶୁଣି ପାରି ନଥାଏ । ଖାଲି ପ୍ରେଜେଣ୍ଟ୍ ସା ବୋଲି ଶୁଣାଯାଏ । ତେଣୁ ଯେତେବେଳେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ ପ୍ରେଜେଣ୍ଟ୍ କହି କେତେବେଳେ 'ସା' କେତେବେଳେ 'ସନ' ଇତ୍ୟାଦି କହେ । ସାର୍ କଥାଟି ଜାଣି ନ ଥାଏ । ସମସ୍ତେ ହସି ଉଠନ୍ତି । ଫଳରେ ଚକର ଭିତରର ମଜ୍ଜାଗତ ହୀନମନ୍ୟତାର ମାତ୍ରା ଅଧିକ ବଢ଼ିଯାଏ । ମୁଁ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି କାନ୍ଦେ । ମୁଁ ଏ ସ୍କୁଲର ମାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତରରେ ସହ ଘୃଣା କଲି । ପାଠ ପଢ଼ାରେ ଆଗ୍ରହ ଲାଗିଗଲା । ଗାଁ ପିଲା ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ବହୁତ ଭଲ ବୋଲି ମନ ହେଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏ ସମୟର ଗୋଟିଏ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଘଟଣା ଆଜଯାଏ ମନେ ଅଛି । ମୋ ଗୋଡ଼ରେ ଘା ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼କୁ ଟେକି ହାମୁଡେଇ ଚାଲୁଥିଲି । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ପଡ଼ୋଶୀଘରର ଭଦ୍ର ମହିଳାଙ୍କୁ ଚାଉଳ ଧାର ମାଗିଗଲି । ଅତି ସୁନ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଜଣେ ମୋତେ ପଚାରିଲେ କଣ ହୋଇଛି । ପୁଣି ପଚାରିଲେ ତୁମର କଣ କେହି ନାହାନ୍ତି । ତୁମେ ଏତେ କଷ୍ଟରେ ଏଠି ରହିଛ କାହିଁକି ? ଏତିକି ନରମ କଥା ଶୁଣିଲି ପରେ ମୋର କୋହ ଉଠିଲା । ମୁଁ ସମ୍ଭାଳି ନପାରି କାନ୍ଦିଉଠିଲି । ସେ ମୋର ଲୁହ ପୋଛିଦେଲେ ଏବଂ ଚାଉଳ ଧରି ଆମ ରନ୍ଧାଘରେ ଆମପାଇଁ ରାନ୍ଧି ଦେଇଗଲେ । କି ସୁନ୍ଦର ଓ କି ଦୟାଳୁ ଭଦ୍ରମହିଳା । ପୁରାଣରେ ଶୁଣିଥିବା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କୁ ମୋର ମନେ ହେଲା । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୋର ବହୁତ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ବୋଉ କଥା ମନେ ପଡ଼େ । ହିନେ, ଇଏ ମତେ ପୁଅ କରନ୍ତେ କି ? ସେ ବାରିକି ଆସିଲେ ମୁଁ କବାଟ ଫାଙ୍କ ଦେଇ । ଚାହୁଁଥାଏ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ମୋତେ ଲାଜ ଲାଗେ । କିଛିଦିନ ପରେ ବୈଦ୍ୟନାଥ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଆସିଲେ । ସେ ଆସିବା ପରେ ମୋତେ ରନ୍ଧାବାଢ଼ି ଛାଡ଼ି ଚାକର କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବିଚରା ବୈଦ୍ୟନାଥ ବାବୁ କିଛି ଜାଣି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ମୁଁ ଦାଣ୍ଡ ବାରଣ୍ଡାରେ ଶୁଏ ଏବଂ ରାତିରେ କୁଆଡ଼େ ମା ବୋଉ ବୋଲି ବାଉଳେଇ ହୁଏ । ଆଗ ଦୁଆରେ ଜଣେ ଲୁଗା ବିକାଳୀ ମୋ ବାଉଳି ଶୁଣେ । ତା ଛଡ଼ା ମୋର ମନେ ହେଉଛି ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ୋଶୀଘରର ସେ ଭଦ୍ରମହିଳା ଜଣକ ମୋ ବୁଢ଼ୀମା ପାଖକୁ ଖବରଦେବାକୁ କହିଥିଲେ । ମୁଁ ଘରକୁ କିଛି ଲେଖୁନାହିଁ କାରଣ ମୁଁ ଚାଲିଗଲେ ମୋ ପଢ଼ା ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ । ସେହି ଲୁଗାବିକାଳୀ ଆମ ଗାଁକୁ ଆସେ । ସେ ବୁଢ଼ୀମାଙ୍କୁ ସବୁ କହିଲା । ବୁଢ଼ୀମା ଜିଦ୍‌ଧରି ବସିଲେ ମୋତେ ଆଉ ସେଠାକୁ ନଛାଡ଼ିବାକୁ । ଭାଇନା ମଧ୍ୟ ରାଜି ହୋଇଗଲେ । ତା ଛଡ଼ାବି ମୋର ପଢ଼ା ଆଗେଇଲା ନାହିଁ । ବର୍ଷେ ଅଧାରୁ ମୋତେ ପୁଣି ଗାଁକୁ ଫେରିବାକୁ ହେଲା । ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲର ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ ପାଠ ସେତିକିରେ ହେଲା । ମୁଁ ଗାଁରେ ଅପର ପ୍ରାଇମେରୀ ଅର୍ଥାତ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀ ପାସ୍ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ିନଥିବାରୁ ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲରେ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ୁଥିଲି ।

ଗାଁକୁ ଫେରି ମୁଁ ଆଶ୍ୱସ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସ ମାରିଲି । ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁରଟି ମୋ ପାଇଁ ଭୟଙ୍କର ନାଗ ହୋଇ ରହିଗଲା । ସେହି ମାଆପରି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଁ ଘୃଣା କରୁଥିଲି । ମୋର ମନେ ହେଲା ମୋର ଜନ୍ମ ଯେପରି ମୋର ଇଚ୍ଛାଗତ ନଥିଲା । ଏହିସବୁ ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ମୋ ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ଅନ୍ୟମାନେ ମୋ ଉପରେ ଲଦିଦେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଚକର ଛେଉଣ୍ଡର ଅନ୍ତତଃ ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଛି···ଗାଁର ପ୍ରଜାପତିମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବୁଲିପାରୁଛି···ଯାହାଇଚ୍ଛା ତାହା କରିପାରୁଛି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର ପରିବେଶରେ ଘଟିଥିବା ଅପମାନଠାରୁ ଘାସକଟା, କଡ଼ାକଟା ଖେଳର ଅପମାନ ଅନେକ କମ୍ । ମୋର ମନ ଅନେକଦିନ ଧରି ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ରହିଲା କିନ୍ତୁ କ୍ରମେ ଧାରେଶ୍ୱରର ମୁକ୍ତ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ଗ୍ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ମୋର ବଞ୍ଚିରହିବାର ପୂର୍ବ ମାଦକତା ଫେରି ଆସିଲା । ପୁଣି ମୁଁ ଚଞ୍ଚଳ ଗିରି ନିର୍ଝରର ଝର୍‌ଝର ଝରଣାପରି·· ମୁଁ ସ୍ୱାଧୀନ । ମୋତେ ଅପମାନ ଦେବାପାଇଁ ଓ ଚାକର କରି ରଖିବାର ଆଉ କାହାରି ଶକ୍ତି ନଥିଲା ।

ଭାଇନା ନିଜ ବୃତ୍ତି ଓ ଟିଉସନ ଟଙ୍କାରେ ନିଜେ ପଢ଼ନ୍ତି ଏବଂ ଆମକୁ କିଛି ଟଙ୍କା ପଠାନ୍ତି । ମାସକୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଦେଲେ ଆମେ ଚଳିଯାଉ । ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ସେ ବି. ଏ. ପାଶ୍ କଲେ । ତାପରେ ତାଙ୍କର ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଲା । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ପୁରୋହିତଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଝିଅ ସହିତ ଭାଇନାଙ୍କର ବିବାହ ପାଇଁ ନନା [illegible] ଜାତକ ଦେଖି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଦଳେଇଲେ । ଭାଇନା ଏମ୍.ଏ. ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଅଳ୍ପ କିଛି ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଏବଂ ମୋର ପଢ଼ାପଢ଼ିର ସୁବିଧା ଆଶାରେ ସେଠାରେ ବିବାହ କଲେ । ଏହି ବିବାହ ଆମ ଗାଁରେ ଆମ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼ାଇବାରେ ପୁଣି ଥରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ଭାଇନାଙ୍କର ଜଣେ ଶଳା ବୀରଭଦ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ କୋଦଳାରେ ରେଭେନ୍ୟୁ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଥିଲେ । ସେ ଯୁଗରେ ଏମାନେ ବଡ଼ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ଥିଲେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ଆମ ଗାଁରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ସମସ୍ତେ ଭିଡ଼ ଜମାଇଲେ । ଗାଁର ମୁଖିଆ କାର୍ଜି ଓ କରଣ ତାଙ୍କର ଅଧସ୍ତନ ଲୋକ । ଭାଇନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ବି.ଏ. ପାଶ୍ କରିଥାନ୍ତି । ରେଭେନ୍ୟୁ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ତାଙ୍କର ଶଳା ହେବେ । ସାମନ୍ତବାଦୀ ଦେଶରେ ଏହାଠାରୁ ବଡ଼ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଆଉ କଣ ହୋଇପାରେ । ସେ ପାଖାପାଖି ଅଞ୍ଚଳରୁ ସେ ସମୟରେ କେହି ବୋଧହୁଏ ବି.ଏ. ପାଶ୍ କରି ନଥିଲେ । ଆମ ଗାଁରେ ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ମାଟ୍ରିକ ନଥିଲେ । ତେଣୁ ଆମର ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି ହଠାତ୍ ବଢ଼ିଗଲା । ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ମୁଁ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସ୍କୁଲରେ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଆସି ଯୋଗ ଦେଲି ।

୩ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଗଡ଼

ମାନସିକ ବିକାଶର ଅଭିନବ ଅନୁଭୂତି

ନନା ବୋଉ ମରିବାର ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପରେ ମୁଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜୀବନର ଆସ୍ୱାଦ ଖଲ୍ଲିକୋଟରେ ପାଇଲି । ଭାଇନାଙ୍କ ଶ୍ୱଶୁର ଘରେ ମୋର ବହୁତ ଆଦର ଯତ୍ନ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସାନ ଜୋଇଁ ହିସାବରେ ମୋର ପଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼ିଲା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ସେହି ପରିମାଣରେ ମିଳିଲା ମୋ ଖାଇବାରେ ସମସ୍ତେ ବହୁତ ଯତ୍ନ ନିଅନ୍ତି । ଘରେ ଭାଇନାଙ୍କର ଶାଶୂ, ଦୁଇଶଳା, ଜଣେ ଶଳାଭାଉଜ, ତାଙ୍କର ଦୁଇପିଲା ଓ ନବବିବାହିତା ମୋର ଭାଉଜ ଥାଆନ୍ତି । ବଡ଼ଭାଇ ବୀରଭଦ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଛତ୍ରପୁରରେ ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ତଳଭାଇ ବାସୁଦେବ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ରଜାଘରେ ଚାକିରି କରନ୍ତି ଏବଂ ସାନ ଗୌରୀଶଙ୍କର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଭାଇନାଙ୍କର ସମବୟସୀ । ସେ ସଂସ୍କୃତ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ପାଖଘରେ ସେମାନଙ୍କର ସବାବଡ଼ ଭାଇ ପରମଗୁରୁ ହରିହର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅନେକ-ଗୁଡ଼ିଏ ପୁଅ ସମସ୍ତେ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଘରେ ପଢ଼ାପଢ଼ିର ବାତାବରଣ ଖୁବ୍ ଭଲ । ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ନେହ ଆଦର ଓ ପଢ଼ାପଢ଼ିର ଉପଯୁକ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ଭଲ ପଢ଼ିଲି ଏବଂ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ପ୍ରଥମ ଦ୍ୱିତୀୟ ହେଲି ।

କ୍ରମେ ଭାଉଜଙ୍କ ଘରର ସ୍ନେହ କୋମଳ ପରିବେଶ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗିଲା । ଭାଉଜଙ୍କ ବୟସ ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ଚଉଦ । ସେ ମୋତେ ଦେଖା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନେ ମୋତେ ସାନଜୋଇଁ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ପିଲାମାନେ ପିଉସା ବୋଲି କହନ୍ତି । ଭାଇନାଙ୍କ ଶାଶୂ ଭଲଭଲ ଖାଇବା ଜିନିଷ ମୋପାଇଁ ରଖିଥାନ୍ତି । ବାସୁଦେବ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗୌରୀଶଙ୍କରଙ୍କ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ସାଇ-ପଡ଼ିଶାର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଖାତିର କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମୋର ଭାଉଜ ଲେଖା । ସମସ୍ତେ ମୋତେ ଥଟ୍ଟା କରନ୍ତି । ଏପରି ପରିବେଶ ଭିତରେ ନନା ବୋଉଙ୍କ ପରେ ବାରପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାକର ଛାତ୍ର ହିସାବରେ ମୋର ଯେଉଁ ହୀନମନ୍ୟତା ଓ ଅବହେଳିତ ଭାବ ଥିଲା ତାହା କ୍ରମେ ଶିଥିଳ ହୋଇ ଆସିଲା । ମୋର ପଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସହିତ ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଓ ଆତ୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । ସ୍କୁଲରେ ଭଲ ପଢ଼ିଲି ତେଣୁ ପଢ଼ାପାଇଁ ଯେଉଁ ଆତୁରତା ତଥା ଆକାଂକ୍ଷା ଥିଲା ତାହା ମଧ୍ୟ ପୂରଣ ହେଲା । ଜୀବନର ଏହି ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟଟି ମୋପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ପଥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ମାଇଲ ଖୁଣ୍ଟି ହିସାବରେ ରହିଗଲା । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସେଆଡ଼େ ଯାଏ, ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଆଡ଼େ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ବୁଲିଯାଏ । ଗାଁକୁ ମଧ୍ୟ ଯିବାର ମୋର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ । ଖାଲି ରାସ୍ତାଘାଟ ସୁବିଧା ନଥିବାରୁ ଗାଁକୁ ସହଜରେ ଯାଇହୁଏ ନାହିଁ ।

ପାଠ ପଢ଼ିବା ଛଡ଼ା ଏଠାରେ ପ୍ରଥମେ ସଭ୍ୟଜଗତର କିଞ୍ଚିତ୍ ଆଭାସ ମିଳିଲା । ସମାଜ କାଗଜ ପଢ଼ିବାକୁ ସୁବିଧା । ପାଇଲି । ନାନା ରାଜନୈତିକ ଘଟଣା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଥାଏ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜା ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଗ୍ରଣୀ ଥିବାରୁ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା ତଥା ସଭା ସମିତି ହେଉଥାଏ । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ବାର୍ତ୍ତା ସେଠାରେ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜପରିବାରର ଜଣେ ଶିକ୍ଷିତ ଭଦ୍ରଲୋକ ଗୌରୀଶଙ୍କର ସାମନ୍ତ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି ବୋଲି ଗୃହରୁ ଚହଳ ପଡ଼ିଯାଇଥାଏ । ସେ କଂଗ୍ରେସ ଆଶ୍ରମରେ ଯାଇ ବସନ୍ତି । ବହୁ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ସେଠାରେ ସନ୍ଧି ସମିତି କରନ୍ତି । ଜଣେ ଅଳ୍ପବୟସ୍କା ବିଧବା ହେମଲତା ଦେବୀ ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ପରେ ଗୌରୀଶଙ୍କର ସାମନ୍ତଙ୍କର ତାଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ ହୋଇଥିଲା । ଗୌରୀଶଙ୍କର ସାମନ୍ତ କମ୍ ବୟସରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଦଳନିଷ୍ଠ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ ବହୁତ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ସେ ସେଠାକାର କଂଗ୍ରେସର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ନେତା ଥିଲେ ।

ମୁଁ କଂଗ୍ରେସ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଉଥିଲି । ରାଜନୀତିରେ ମୋର ବହୁତ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିଗଲା । ଗୌରୀଶଙ୍କର ବାବୁ ଓ ହେମଲତା ଦେବୀ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଚକର ହେଉଣ୍ଡିକୁ ଏପରି ଜଣେ ମିଷ୍ଟଭାଷୀ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଓ ଆଉ ଜଣେ ସ୍ନେହଶୀଳା ରମଣୀଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ଲାଗିବାର କଥା । ସେମାନଙ୍କ କଥା ମୁଁ ଯେପରି ପିଇ ଯାଉଥିଲି । ତାଙ୍କ ପାଖେ ପାଖେ ରହିବାକୁ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ପିଲାମାନଙ୍କର ବାନରସେନା ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଯାଉଥିଲି । ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଲେଖିଥିଲି ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ବୋଲିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମ ପଦଟି ମନେ ଅଛି । "ଆସ ଆସ ଭାଇ, ଗାନ୍ଧୀ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଯିବା ଯାଇ ।" ତାପରେ ଆଉ ଛଅ ପଂକ୍ତି ରହିଥିବା ବିଶିଷ୍ଟ ପଦ । ଏହି ଗୀତ ଗାଇ ଆମେମାନେ କଂଗ୍ରେସ ପତାକାଧରି ବୁଲୁଥିଲୁ । ଥରେ ଅଧେ ଅଫିମ ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ କରି କିଛି ବେତ ମାଡ଼ ମଧ୍ୟ ଖାଇଛୁ । କିନ୍ତୁ ଗୌରୀଶଙ୍କର ବାବୁ ମୋତେ ସବୁବେଳେ ଉପଦେଶ ଦେଉଥିଲେ ଯେ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ରାଜନୀତିରେ ମୁଁ ଯେପରି ନ ମିଶେ । ବାରମ୍ବାର ସେ ମୋତେ ଏ ବିଷୟରେ ତାଗିଦ୍ କରୁଥିଲେ । କହୁଥିଲେ—ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା ପରେ ଅଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ନେତା ହୋଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର କି ମୂଲ୍ୟ ରହିବ ? ସେ ନିଜେ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ଥିଲେ । ସେ ମୋତେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ନ ଥିଲେ ମୁଁ ହୁଏତ ରାଜନୀତିରେ ଆହୁରି ଦୂରକୁ ଚାଲି ଯାଇଥାନ୍ତି । ପାଠପଢ଼ା ସେତିକିରେ ତୋଳି ଦିଆ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଜୀବନରେ ରାଜନୀତି ଓ ଦେଶ କାମପାଇଁ ଯେଉଁ ମୂଳଦୁଆ ପଡ଼ିଲା ତାହା ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଜୀବନଯାକ ରହିଯାଇଥିଲା । ପର ଜୀବନରେ ନିଜକୁ ରାଜନୀତିର ଖର ସୋତ ବାହାରେ ରଖିବାକୁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ମଝିରେ ମଝିରେ ବାଜା ବାଜିଲେ ନାଚିଲାବାଲାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ପଡ଼ିଯିବା ପରି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଟାଣି ହୋଇ ମଝି ସ୍ରୋତକୁ ଚାଲି ଆସୁଥିଲି । ଯାହାହେଉ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏଥିରେ ଟାଣି ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟବାଦ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେଉଛି । କି ବିଭତ୍ସ ଏଇ ରାଜନୀତିର ରୂପ ବର୍ତ୍ତମାନ ! ଡକାୟତମାନଙ୍କର ରାଜ୍ୟଶାସନ ଗଣତନ୍ତ୍ର ନାମରେ ଚାଲିଛି ।

ଗୌରୀଶଙ୍କର ସାମନ୍ତ ଓ ହେମଲତା ଦେବୀ ନଥିଲେ ହୁଏତ ରାଜନୀତି ମୋର ଅନଭିଜ୍ଞ କୋମଳ ମନରେ ଏପରି ଭାବରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରି ପାରିନଥାନ୍ତା । ଆଦର୍ଶବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କର ପ୍ରେରଣାତ୍ମକ ଅନୁଭୂତି ପିଲାମାନଙ୍କଠାରେ ମନୋବୃତ୍ତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ବିଷୟରେ ଏହା ହେଉଛି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ।

ମନୁଷ୍ୟ ଆଦର୍ଶର ଯେ, ରୂପରେଖ ଓ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ରହିଛି ଏହାର ପ୍ରଥମ ଅନୁଭୂତି ଏଠାରେ ଉପଲବ୍ଧି କଲି । ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଚେତନା ବ୍ୟତୀତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷତା ବିଷୟରେ ଭାବିବାକୁ ଏଠାରେ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ଗ୍ରାମରେ ସୀମିତ ପରିବେଶ ଓ ବାହାର ଦୁନିଆ ସହିତ ବ୍ୟାପକ ପରିଚୟର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ଜୀବନରେ ଆଦର୍ଶଗତ ପ୍ରେରଣା ଓ ଉଚ୍ଚଜୀବନର ଅଭିନବ ମାନବୀୟ ସ୍ପର୍ଶର ସମ୍ଭାବନା କମ୍ । କେବଳ କେତୋଟି ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷାର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱପ୍ନଛଡ଼ା ଗାଁରେ ଅଧିକ କିଛି ବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା ?

ଏଠାରେ ମୋର ପୂଜା ଓ ଜପ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଗୋଟିଏ ପଟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର, ଅନ୍ୟପଟରେ ବାଲୁକେଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର । ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଈଶ୍ୱର ନାମନେଇ ଜପହୁଏ ଏବଂ ମୋର ବିଦ୍ୟା, ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଏବଂ ବାଇନାଙ୍କର ଚାକିରି ବିଷୟରେ ପ୍ରାର୍ଥନାକରି ଫେରେ କାରଣ ଏହି ତିନୋଟି ହେଉଛି ମୋ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ମୂଳ ପିଣ୍ଡ । ତା ଛଡ଼ା ଘରେ ମଧ୍ୟ ପୂଜାପୂଜିର ବିଶେଷ ଆୟୋଜନ ହୁଏ । ବିଶେଷତଃ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ସମୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୌରୀଶଙ୍କର ଆଗ୍ରହରେ ଯେପରି ପବିତ୍ର ବାତାବରଣ ଭିତରେ ଦେବୀ ପୂଜା କରନ୍ତି ତାହା ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ଆଳତି ବେଳେ ମୋ ଦେହରେ ଶିହରଣ ଦେଖା ଦେଉଥିଲା । ଧୂପ, ଦୀପ, ଆଳତିର ଗନ୍ଧ ମୋ ପ୍ରାଣକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଥିଲା । ମୁଁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ଫୁଲତୋଳି ଆଣୁଥିଲି ପୂଜା ପାଇଁ । ଗଣେଶ ପୂଜା ବେଳକୁ ବହୁତ ମାଳତୀଫୁଲ ପାହାଡ଼ଉପରେ ଫୁଟେ । ପାହାଡ଼ ଚଢ଼ି ଫୁଲ ତୋଳି ଆଣିବାରେ ମୋତେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ କାରଣ କୁମ୍ଭିଗିରି ପାହାଡ଼ର ସୁରମ୍ୟ ପାଦ ଦେଶରେ ମୋର ଜନ୍ମ । ପିଲାଦିନର ସୁଖ ଦୁଃଖର ବହୁ ଅନୁଭୂତି ପାହାଡ଼ ଦେହରେ ଯେପରି ଲାଗିରହିଛି ।

ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଉତ୍ତରପଟରେ ପାହାଡ଼ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ଏହି ପାହାଡ଼ ଚଢ଼ିବା ଥିଲା ଆମ ଛାତ୍ର ବିନୋଦନର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମଧ୍ୟ ଦେଶରେ ଠାକୁର ଥାନ୍ତି । ସେହି ସୁରମ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ବଣଭୋଜି କରାଯାଏ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ର ଶିଖରକୁ ଉଠି କଂଗ୍ରେସ ପତାକା ପୋତାଯାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଲିଯାଉ ମୋର କୃଷ୍ଣଗେଶ ଓ ଧାରେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ଥିମଜ୍ଜାଗତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ସେହି ମୂଳଭିତ୍ତି ଉପରେ ଏଠାକାର ବିଚିତ୍ର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମୋ ମନରେ ଅଧିକ ବେଶୀ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି-ପାରିଥିଲା । ଜୀବନରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଗଭୀର ମାନସିକ ଉପଭୋଗ୍ୟ ମୂଳକ ଅନୁଭୂତି ହିସାବରେ ସାରାଜୀବନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରି ପାରିଛି ।

ମୁଁ ନାନା ପ୍ରକାର ସୁଖକର ଅନୁଭୂତି, ବୃହତ୍ତର ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ଆଦର୍ଶଗତ ଆକର୍ଷଣ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ ହେଁ ମୋ ଭିତରେ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭବିଷ୍ୟତ ସ୍ୱପ୍ନର ଭଲମନ୍ଦ, ଆଶା ଆଶଙ୍କାର ଢଗ ପ୍ରାଣ ଓ ମନକୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ଦୋହଲାଇ ଦେଇ ଯାଉଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଲଭିଅଛି କିନ୍ତୁ କିଏ କହିବ କାଲି କଣ ହେବ । ସେହି ଗୋଟିଏ କଳ୍ପନା କଳ୍ପନା ମୁଁ ମୋ ସାନଭାଇ ପାଖରେ ବସି କହୁଥିଲି । ବୁଢ଼ୀମା ସାଙ୍ଗରେ ଏହିକଥା ନେଇ ନାନା ମନଗଢ଼ା ଗପ କରୁଥିଲି । ତା ସାଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଗଡ଼କୁ ଯିବା ସଡ଼କ ପାଖରେ—ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଉପକଣ୍ଠରେ ଗୋଟିଏ ଖପରଲି ଘର ଡାକବଙ୍ଗଳାକୁ ଦେଖି ବୁଢ଼ୀମାକୁ ଦେଖାଇ କହୁଥିଲି—''ବୁଝିଲୁ ଭାଇନା ରାକଷ୍ଟ କଲେ ଏମିତି ଘର ଆମକୁ ମିଳନ୍ତା ।" ସେ କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁ ନଥିଲା । ମୁଁ ତାକୁ ଟାଣିଟାଣି ସେ ଘର ବାରଣ୍ଡାକୁ ନେଇ ଯାଉଥିଲି । କଳା ଚକ୍‌ମକ୍ ପଥରବନ୍ଧା ଚଟାଣ ଦେଖାଉଥିଲି । ଝିଲିମିଲି ଝରକା ଟାଣି ଭିତର ଦେଖାଉଥିଲି । ସେ ଖାଲି କହୁଥାଏ—''ମା ରାମଚଣ୍ଡୀ କ'ଣ କରୁଛନ୍ତି କେଜାଣି । ହେ ରାମଚଣ୍ଡୀ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବାପମଲା ଅଧାରାନ୍ଦେ, ମା ମଲା ପୂରାରାନ୍ଦେ (ଏକଥା ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଥରେ କହନ୍ତି) ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟାରଖି ଥାଏ ମା । ମୋପୁଅ ତୋ ଉପରେ କେତେ ପୂଜା ନକରିଛି । ଶେଷରେତ ତୁ ତାକୁ ଡାକି ନେଇଗଲୁ । ମୋ ପିଲାଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟା ରଖିଥିବୁ ଲୋ ମା" ଇତ୍ୟାଦି ।

ରାମଚଣ୍ଡୀ ଆମ ଘରର ଜଣେ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ନନାଙ୍କର ବହୁସମୟ ସେଠାରେ କଟୁଥିଲା । ମୁଁ ସେଠାରେ ହବିଷ୍ୟ ଖାଇ ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ବୁଲୁଥିଲି । ମନେକରୁଥିଲି ତା ରାଜୁତିରେ ମୋର କୌଣସି ବିପଦ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀମା ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କ କଥା କହନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଯେପରି ଆମର ନିଜ ଦେବତା । ବହୁବର୍ଷ ପରେ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନାସ୍ତିକ ହୋଇଗଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଧାରେଶ୍ୱର ଗଲି ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡିଆ ନମାରି ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ କାରଣ ସେତ କେବଳ ପଥରର ମୂର୍ତ୍ତି ନୁହନ୍ତି ଆମ ପରିବାରର ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ, ସବୁ ଆଶା ଭରସାର ସେ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସାକ୍ଷୀ, ଆମଘରେ ରାମଚଣ୍ଡୀ ନଜାଣି କିଛି ହେଉ ନଥିଲା । ନନା

Digitized by srujan ka@gmail.com

କଲମୀ ଆମ୍ବ କିଣି ଆଣିଥାନ୍ତି । ଆମର ବହୁତ ଇଚ୍ଛା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଖାଇଦେବାକୁ । କିନ୍ତୁ ନା । ପ୍ରଥମେ ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ପାଖରେ ଭୋଗ ହେବ ତା ପରେ ଆମେ ଖାଇବୁ । ଏପରି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ପାରିବାରିକ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ନ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅକୃତଜ୍ଞତାର କାମ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରଣିପାତ କରିଥିଲି । ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିଲା । ସେ ଯେପରି ମୋତେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ମନୁଷ୍ୟର ଭକ୍ତି ଓ ପୂଜା ଆରାଧନା ହିଁ ପଥରକୁ ଦେବତା କରିଛି । ତା ନହେଲେ ପଥରର କି ମୂଲ୍ୟ । ଏହା ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, ଭକ୍ତିର ଗୋଟିଏ ଆଧାର ମାତ୍ର—ମନୁଷ୍ୟ କୃତଜ୍ଞତାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ।

ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କୁ ଏମିତି ପ୍ରଣିପାତ କରିବାରେ ମୋର ଆଉ କୌଣସି ମାଗୁଣି ନଥିଲା, ହାରି ଗୁହାରି ନଥିଲା କି ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟାଶା ନଥିଲା । ରାମଚଣ୍ଡୀର ଲାଲ ପଥର ଖଣ୍ଡି ମାଧ୍ୟମରେ ମୋର ସମଗ୍ର ଅତୀତର ପୁଞ୍ଜିଭୂତ ଆଶା ନିରାଶାର ସ୍ମୃତିକୁ ହିଁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଉଥିଲି । ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, ଶିବ, ସୁନ୍ଦରର ପ୍ରତୀକ ସେ । ଗ୍ରାମଦେବତୀଙ୍କ ପରି ଭୟ ଭ୍ରାନ୍ତିର ଆଧାର ସେ ନଥିଲେ । ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ ନାସ୍ତିକ ହେଲା ପରେ ମୁଁ ପ୍ରଥମେହିଁ ଗ୍ରାମ ଦେବତୀଙ୍କୁ ଅବଜ୍ଞା କରିଥିଲି । ଭୟ, ଉଦ୍‌ବେଗକାରୀ ଲାଞ୍ଚଖୋର ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଉପରେ ମୋର ପ୍ରଥମେ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଅଧିକାଂଶ ତଥାକଥିତ ଧାର୍ମିକ ଲୋକେ ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୟରୁ କରି ପୂଜା କରନ୍ତି । ନାନା ପ୍ରତ୍ୟାଶା ନେଇ ଅର୍ଚ୍ଚନା କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନିଜ ଅହଂ ଠାରୁ ଆଉ ଟିକିଏ ପ୍ରସାରିତ ଅହଂକୁ ମାନନ୍ତି ଫଳ ପାଇବା ଆଶାରେ । ସେଥିଯୋଗୁଁ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ଭିତରେ ଏତେ କଳହ, ଏତେ ପ୍ରକାର ରକ୍ତାକ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ରହିଛି । ଏମାନଙ୍କ ମତରେ ସ୍ୱର୍ଗରେ କେବଳ ସେ ନିଜେ ପୂଜା କରୁଥିବା ଦେବତା ଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଦେବତାମାନେ ମିଥ୍ୟା । କାରଣ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ତ ସେ କିଛି ପାଇ ନାହାନ୍ତି ତେଣୁ ଡାକିବେ କାହିଁକି ? ନ ପାଇବାର ଭୟ ହେବ ବା କାହିଁକି ?

ଏହିପରି ଭାବରେ କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନାରେ ବହୁ ସମୟ କଟୁଥିଲା । ଥରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଦେବାନଙ୍କର ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ପିଲା ଖେଳିବା ମଟର ଗାଡ଼ିରେ ବସି ରାସ୍ତାରେ ପେଡାଲ, ମାରି ଚଳାଉଥାଏ । ତାକୁ ଦେଖି ମୋର ତୀବ୍ର ଇର୍ଷା ହେଲା । ତାକୁ ଚାହିଁ ରହିଲି । ମୁଁ କଳ୍ପନା କଲି ମୋର ବି ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଟରଗାଡ଼ି ହେବ, ଏହାଠାରୁ ବହୁତ ବଡ଼ । କଳ୍ପନାରେ ଭିଖାରି ରାଜସିଂହାସନରେ ବସିବାର ସ୍ୱପ୍ନ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ଜଣେ ରାଜା ଦିନଯାକ ସିଂହାସନରେ ବସେ କିନ୍ତୁ ରାତିଯାକ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ ଯେ ସେ ଭିଖାରି ହୋଇଯାଇଛି । ସେହିପରି ଭିକାରିଟିଏ ଦିନଯାକ ଭିକମାଗେ କିନ୍ତୁ ରାତିରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ ଯେ ସେ ରାଜସିଂହାସନରେ ବସିଛି । (ମାୟାବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କରୁଥିବା ଦାର୍ଶନିକ ମାନଙ୍କ ମତରେ ଦୁଇଟିଯାକ ଅବସ୍ଥାରେ କିଛି ଫରକ ନାହିଁ । ପିଲାଦିନେ ମୋର ବୋଧହୁଏ ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ କାମ କରୁଥିଲା ।)

ଏଠାରେ ଥିଲାବେଳେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଘଟଣା ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ରେଖାପାତ କରିଥିଲା । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାସାହେବ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ବହୁତ ସୌଖିନ କୁକୁରପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କର ରମ୍ଭା ନଅରରୁ ବାହାରି ଖଲ୍ଲିକୋଟ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଘୋଡ଼ାରେ ବସି ଆସନ୍ତି । ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଘୋଡ଼ା—ସବାର ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦୁଇକଡ଼ ରାସ୍ତାରେ ନାନା ରଙ୍ଗ ନାନା ଜାତି ଓ ନାନା ଆକାରର ଅସଂଖ୍ୟ କୁକୁର ଦୌଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ଅନ୍ତତଃ ଦୁଇଶହରୁ କମ୍ ହୋଇ ନ ଥିବେ । ସେ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ରାସ୍ତାର ବୁଲାକୁକୁରଙ୍କୁ ମାରିଯାଏ । ସେତେବେଳେ ଖଲ୍ଲିକୋଟଗଡ଼ ବଡ଼ ରାସ୍ତାରେ ଧଡ଼ାକୁ କାହାରି ବାହାରିବା ମନା । କୁକୁରଙ୍କ ପାଇଁ ଛୋଟ ଛୋଟ ମୋଜାଇକ ଘର, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରେ ଗୋଟିଏ ଲେଟିଆ ବିଜୁଳି ପଙ୍ଖା, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଲଗା ସେପେଇବାସ ରହୁଥାଏ ଅଥଚ ରାଜା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦୌ ସହାନୁଭୂତି-ଶୀଳ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ପ୍ରମୁଖ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ ବହୁତ ଲାଗିଥିଲେ । ପିଲାଦିନେ ଆମେ ଖେଳିଲାବେଳେ କେହି ଯଦି କହେ ମୁଁ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜା, ଆଉଜଣେ କହୁଥିଲା ମୁଁ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ । ପିଲାଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାର ଚେତନା ରହିଥିଲା । ସେହି ସୌଖୀନ ତଥା ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଓ ବ୍ରିଟିଶଭକ୍ତ ଜମିଦାର କଂଗ୍ରେସ ସରକାରରେ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ସମାଜବାଦୀ ଭାରତୀୟ ଶାସନରେ କି ଅଦ୍ଭୁତ କଥା ଘଟିପାରେ ଏବଂ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ବିପ୍ଳବକୁ କପଟ ଭାବରେ ପ୍ରତାରିତ କରାଯାଏ ତାହା ଏହାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ନମୁନା ।

ଗରିବ ଖଟିଖିଆ ଓ ଭିକାରୀ ମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୋଷଣକାରୀ ଏପରି ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକେ କିପରି ଅଯଥା ଆଡମ୍ବରରେ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ସମାଜର ସେମାନେ ଏତେ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇ, ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଗୋଲାମୀ ସଲାମ ମଧ୍ୟ ପାଉଛନ୍ତି ଏହି କଥାଟି ମୋ ମନକୁ ସେତେବେଳେ ବହୁତ ବିବ୍ରତ କରିଥିଲା । ଲୋକଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ମିଳୁନଥିଲା ବେଳେ ସେଠାରେ ଏପରି ସାମନ୍ତ ବାଦୀ ଶୋଷକ ମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ମୋ ମନରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଛବି ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା, ଭାଇନା ଶୋଇଲାବେଳେ ପଇସା ଅଭାବରୁ ତକିଆଟିଏ କିଣି ନ ପାରି ଇଟାରେ ମୁଣ୍ଡ ଦେଇ ଶୋଉଥିଲେ । ଟିଉସନ କରି ମାସକୁ ପାଞ୍ଚଟି ଟଙ୍କା ପାଇଲେ ଆମମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଉଥିଲେ । ଏପରି ଦୟନୀୟ ଭାବରେ ଯେଉଁ ଦେଶର ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ଅହରହ ଜୀବନ ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରୁଛନ୍ତି ସେଠାରେ କୁକୁରଙ୍କ ପାଇଁ ମାଂସ ପଲାଉ,

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋଜାଇକ୍ ଘର ଓ ବିଜୁଳି ପଙ୍ଖା । ଏହି ବିରାଟ ସାମାଜିକ ବିଭେଦ ଓ ଯୁକ୍ତିହୀନତା ମୋତେ ବହୁତ ବେଶୀ ବିବ୍ରତ କରୁଥିଲା । ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ମୌଳିକ ଜୀବନ ଦର୍ଶନର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ମୂଳଭିତ୍ତି ସେତେବେଳେ ମୋ ମନଭିତରେ ପଡ଼ିଆକାର ସଙ୍କେତ ମୁଁ ପାଇଥିଲି । ଘର ଜୀବନରେ ମୁଁ ଦେଖିଛି ଗରିବ ଅବସ୍ଥାରୁ ଉଠିଥିବା ବହୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଗରିବ ଲୋକଙ୍କୁ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ବୋଧହୁଏ ନିଜର ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ଘୃଣା କରିବା ସହିତ ସବୁ ଦରିଦ୍ର ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଅବହେଳା ଦେଖାନ୍ତି । ଏହା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ସଚେତନ ଥିଲି ।

ଏହି ଘଟଣା ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅନୁଭୂତି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ବହୁବର୍ଷ ପରେ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ମଲ୍ଲିକ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଭଗବତ ପ୍ରସାଦ ରଥ ସୁମଣ୍ଡଳଠାରେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଧରଣର ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲ ଆରମ୍ଭ କରିଥାନ୍ତି । ସେ ଏହାକୁ ନୂତନ ଆଦର୍ଶରେ ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ନିଜର ପୁଅ ଓ ଅନ୍ୟପିଲାଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ଖଟନ୍ତି, ସ୍କୁଲର ମାଟିକାନ୍ଥ ତିଆରି କରନ୍ତି, ଘର ଛପର କରନ୍ତି, ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି ଏବଂ ପିଲାମାନଙ୍କର ଓ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶଲାଗି ସ୍ୱରଚିତ ଗୀତ ନିଜେ ଗାଆନ୍ତି ଓ ସ୍ୱରଚିତ ନାଟକ ଅଭିନୟ କରନ୍ତି । ସେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଡାକିଥିଲେ ତାଙ୍କ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବାପାଇଁ । ଆମ ସାଥିରେ ଭୂତପୂର୍ବ ବିଧାନସଭା ସଦସ୍ୟ ପଦ୍ମଚରଣ ନାୟକ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥାନ୍ତି । ଏହି ତିନିଜଣଯାକ ମୋର ଅତିପ୍ରିୟ ଗୁରୁ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଶ ସେବା ଓ ରାଜନୀତିରେ ପଶିବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲି ।

ଗାଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଭଗବତ ଓ ପିଲାମାନେ ଗାମୁଛା ପିନ୍ଧି ଓ ଗାମୁଛା କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ଆମମାନଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଜଣାଇଲେ । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଆମମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା । ତାପରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ବକ୍ତୃତା କଲୁ । ବକ୍ତୃତା ଶେଷରେ ଅନତି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଗଛକୁ ଆଉଜି ଆଶାବାଡ଼ି ଧରି ଜଣେ ଗ୍ରେଷ୍ଠା ଲୋକ ଠିଆ ହୋଇ ଆମକୁ ଡାକି କହିଲା—'ହଇରେ ତୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଇଛୁ, ଶଳେ ତୁମେମାନେ ଦେଶଟାକୁ ଖାଇଗଲ ! ତାହାର କଥା ଶୁଣି ଆମର ବହୁତ କୌତୂହଳ ହେଲା । ସେ କିଏ । ତାର ଉତ୍ତରରେ ସେ କହିଥିଲା ଯେ ସେ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେଇ ଜେଲ୍ ଗଲା । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରଜାର ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ତା ଗୋଡ଼କୁ କାଟି ଦେଲେ । ତା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ନେଇଗଲେ । ସେ ଜେଲରୁ ଫେରିଲା ପରେ ତା ଘର ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି, ସ୍ତ୍ରୀ ନାହିଁ । ସେହିଦିନୁ ସେ ଏପରି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲେ କିନ୍ତୁ ତାର ପେନସନ୍ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ସେ ଦରଖାସ୍ତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କରିବାକୁ ଘୃଣା କରେ କାରଣ ତା ଦରଖାସ୍ତ ସେହି ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜା ଯେ କି ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ. ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଜରିଆରେ ଦେବାକୁ ହେବ । "ଛିଃ ମୁଁ ଏହା କେବେ କରି ପାରିବି ।" କହି ଗଦାଏ ଛେପ ପକାଇଲା, ପୁଣିଥରେ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ମଲ୍ଲିକଙ୍କୁ ବାରକଥା କହି ଗାଳିଦେଲା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥିଲୁ । ସେ ବିଷୟରେ ଅନେକ ରାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ଭିତରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ପରାଧୀନ ଭାରତର ଏତେବଡ଼ ସ୍ୱପ୍ନ, ରାଜାମହାରାଜା ଓ ସେମାନଙ୍କ ପରି ହଠାତ୍ ଧନୀ ହେବାପାଇଁ ଲାଳାୟିତ ରାଜନୈତିକ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଏହି ଶ୍ରେଣୀଟି ପରି ଅସଂଖ୍ୟ ଜନତା ଆଜିରେ ବି ଯେ ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ପ୍ରବଞ୍ଚିତ ଓ ପ୍ରତାରିତ ହୋଇଗଲା ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

୧୯୩୨ ମସିହା ଫେବୃଆରୀରେ ଭାଇନା ଦିନେ ହଠାତ୍ ଖଲ୍ଲିକୋଟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ପାୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ସେ ଗୋଟିଏ ଦାମୀକା ଗରମ ସୁଟ୍ ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ସୁଟ୍ ପିନ୍ଧିବା ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ କେବେ ଦେଖି ନଥିଲି । ସେ ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଚାକିରି କରୁଥାନ୍ତି । ଦରମା ମାସକୁ ବାଇଶହ ପଚିଶ ଟଙ୍କା । ମୁଁ କଳ୍ପନା କରି ପାରିଲି ନାହିଁ ଏତେଗୁଡ଼େ ଟଙ୍କା । ଟିଉସନ୍ କରି ସେ ଯେଉଁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ମାସକୁ-ମାସ ଆମ ପାଇଁ ପଠାନ୍ତି ତାର କେତେ କେତେ ଗୁଣ ଏ ଦରମା, ଏହିକଥାଟି ମୋତେ ଅଭିଭୂତ କରି ପକାଇଥିଲା । ମୁଁ ଲୁଚିକରି ଅନ୍ଧାରଘରେ ସବୁଠାକୁରଙ୍କୁ ମୋ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇଲି ବିଶେଷତଃ ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କୁ । କି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଠାକୁରାଣୀ ଏ ରାମଚଣ୍ଡୀ ! ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ମୋର ମନେ ନଥିଲା ଏହି ଚାକିରି ପାଇଁ ପାଠ ପଢ଼ିବାରେ କି ପରିଶ୍ରମ କି ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ଭାଇନାଙ୍କର ନଥିଲା । ନନା ବୋଉଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ସେମାନେ ମରିଗଲେ ସିନା ପାଠପଢ଼ାରେ ଭାଇନାଙ୍କର ବ୍ୟାଘାତ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଦେହଖରାପ ହେବାକଥା ଭାଇନାଙ୍କୁ ଜଣାଉ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ।

ଭାଇନା ଡେପୁଟୀ ହୋଇ ଏତେ ବଢ଼ିଆ ସୁଟ ପିନ୍ଧି ଖଲ୍ଲିକୋଟରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ଚାରିଆଡ଼େ ହାହଲ୍ଲା ପଡ଼ିଗଲା । ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅଲଗା ଘରେ ନେଇ ରଖାଗଲା । ମୁଁ ପାଖେ ପାଖେ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ମୋର ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଡର କାରଣ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲା ବେଳେ ସେ ମୋତେ ମାରୁଥିଲେ । ତଥାପି ସେ ମୁଁ ଏକାଠି ଯାଇ ଲଙ୍କାକାଲ ଗଛ କାଟିଆଣି ଆମ ଗାଁ ଘର ବାଡ଼ ବୁଜୁଥିଲୁ । ତେଣୁ ଚରମ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ସହଯୋଗ ଆମ ଦୁଇଭାଇଙ୍କ ଭିତରେ ଲୁକ୍କାୟିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ରହିଥାଏ । ତାପରେ ସ୍କୁଲରେ, ଯାଇ ପଡ଼ିଶାରେ ମୋର ସମ୍ମାନ ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । ସେ ସମୟର ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଚାକିରି ଆଇ. ସି. ଏସ୍. । ତା ତଳକୁ ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ । ଆଇ.ସି.ଏସ୍. ଓ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏତେ କମ୍ ଯେ ବର୍ଷକୁ ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଣେ ମାତ୍ର ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହୁଅନ୍ତି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଥିବା ପିଲା ଏହି ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ । ଭାଇନାଙ୍କର ବୟସ ନଥିଲା ଆଇ.ସି ଏସ. ପରୀକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ।

ଭାଇନା ଗାଁକୁ ଗଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି କଟକ ଯିବାପାଇଁ । ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଭୋଜି ହେଲା । ଗାଁର ସମସ୍ତ ଲୋକ ସେଥିରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ସେଦିନ ବେଳେ ମୋର ହାଡ଼ଫୁଟି ହେଲା । ମୁଁ ଜୀବନର ଏତେବଡ଼ ମହୋତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ତାଛଡ଼ା ଭାଇନାଙ୍କ ଚାକିରୀ ପରେ ସେ ପ୍ରଥମକରି ଗାଁକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଗାଁକୁ ଯାଇଥିଲେ ମୋର ଗୌରବ କେତେ ବେଶୀ ବଢ଼ିଯାଇ ନଥାନ୍ତା ! ଗାଁର ସାଙ୍ଗମାନେ ମୋପ୍ରତି ଯେପରି ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ ଭାବ ଦେଖାଉ ଥିଲେ, ମୋତେ ଅପାରଗ, ନ୍ୟୂନ, ଅକ୍ଷମ, ଚକର ଛେଉଣ୍ଡ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଆମର ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ମାସକୁ ଅଢ଼େଇଶହଟଙ୍କିଆ ଚାକିରୀର ଗୌରବ ଦେଖାଇ ନ ପାରିବାରେ ମୋର ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଦୁଃଖ ରହିଗଲା । କଟକ ପରି ସହରରେ ଯେଉଁଠି ମୋତେ କେହି ଚହ୍ନି ନାହାନ୍ତି, ମୋର ଅତୀତକୁ ଜାଣି ନାହାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଭାଇ ହିସାବରେ ମୋର ସ୍ଥିତିର ମୂଲ୍ୟ ବା କଣ ? ଏହି 'ମୁଁ'ର ପ୍ରସାରିତ ପରିସର ବୃଦ୍ଧି ଅନ୍ୟର ସଙ୍କୁଚିତ ଅବସ୍ଥିତି ଭିତରେ ଯିବା ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଗର୍ବ ଓ ଆନନ୍ଦ ଦିଏ । ଏହି କାରଣରୁ ହିଁ ନର୍କରେ ପ୍ରଭୁ ହେବ ଯିବା ସ୍ୱର୍ଗରେ ଚାକର ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଦର୍ଶନ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି ।

ତାପରେ ଭାଇନା ବୁଢ଼ୀମା, ନାନୀ, ମୋ ସାନଭାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧରି କଟକ ଗଲେ । ଆଉ ଦୁଇମାସ ପରେ ପରୀକ୍ଷା ସରିଲେ ମୋର କଟକ ଯିବା କଥା ହେଲା । ଏଥିରେ ମୋର କି ବ୍ୟର୍ଥତା ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ଏତେଦିନର ସ୍ୱପ୍ନ ସାର୍ଥକ ହେଲା, ଘରେ ସମସ୍ତେ ଭାଇନାଙ୍କ ସାଥିରେ କଟକ ସହରକୁ ଗଲେ ଅଥଚ ମୋତେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ପଛରେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳୁ ଉଠି ଦିନ ଗଣିଦିଏ ଆଉ କେତେଦିନ ରହିଲା । ପ୍ରତୀକ୍ଷା, ଯେତେ ରଙ୍ଗିନ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖଦାୟକ ।

———

Digitized by srujan ka@gmail.com

୪ କଟକ ଯାତ୍ରା – ନୂତନ ଅଭି-ମୁଖ୍ୟର ନବଦିଗନ୍ତ

ତିନି ଚାରିମାସ ଧରି କଟକର ସ୍ୱପ୍ନ ମୋତେ ବିଚଳିତ କରୁଥାଏ । କଟକ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ବହିରେ ଦେଖେ ତାକୁ ପଢ଼େ । ଗୋଟିଏ ଉପନ୍ୟାସରେ କଟକର ବଡ଼ ବ୍ରିଜ ଓ ନରାଜ ପାହାଡ଼ ଆଉ ପାଖେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ପଢ଼ି ଏତେ ଭଲ ଲାଗୁଥାଏ ଯେ ଆଜିଯାଏ ସେକଥା ବିଶଦ ଭାବରେ ମନେ ଅଛି । ବୁଢ଼ୀମା କହେ କଟକରେ ରାତି ନାହିଁ ପୁରୀରେ ଜାତି ନାହିଁ । ରାତି ନଥିବା ସହର କେତେ ମନୋରମ ହୋଇଥିବ ସେହି ବିଷୟରେ କଳ୍ପନା କରୁଥିଲି । ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷା ପରେ ମଇ ମାସରେ ସ୍କୁଲରୁ ସ୍କୁଲ ବଦଳି ପତ୍ର ଧରି କଟକ ଅଭିମୁଖେ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯାତ୍ରା କଲି । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଷ୍ଟେସନଠାରୁ କଟକ ଷ୍ଟେସନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଷ୍ଟେସନର ନାମ ଲେଖି ଥାଏ ଏବଂ ଆଉ କେତେ ଷ୍ଟେସନ ପରେ କଟକ ପଡ଼ିବ ପଚାରୁଥାଏ । ରେଳରେ ଚଢ଼ିବା ବି ଏହା ପ୍ରଥମ ଅଭିଜ୍ଞତା । ତେଣୁ ଭାରି ଭଲ ଲାଗୁଥାଏ । ମୁଁ ଯେପରି ମୋର ଚିର ଈପ୍‌ସିତ କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟକୁ ରେଳରେ ଚଢ଼ି ଯାଉଛି । ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନର ଜଗନ୍ନାଥ ରଥ ଥିଲା ଏହି ରେଳଗାଡ଼ି । କଟକରେ ଦିନ ଗୋଟାଏ ବେଳେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଷ୍ଟେସନରୁ ଗୋଟିଏ ଏକା ଘୋଡ଼ିଆ ଗାଡ଼ିରେ ତେଲେଙ୍ଗା ବଜାରରେ ଥିବା ଭାଇନାଙ୍କ ଘରକୁ ଚାଲିଲି । ମଇମାସ ଖରାବେଳେ କଟକର ନାଲି ପତଳା ଧୂଳି ଗରମ ପବନରେ ଥରେ ଥରେ ଉଡ଼ିଆସି ଦେହ ମୁହଁରେ ପାଉଡ଼ର ଭଳି ବୋଳି ହୋଇଯାଉଥାଏ । ଷ୍ଟେସନରୁ ଛତିବଜାର ରାସ୍ତାଦେଇ ଆମ ଗାଡ଼ି କେଁ କଟର କେଁ କଟର କରି ଧକଡ଼ ଚକଡ଼ ହୋଇ ଚାଲିଥାଏ । ରାସ୍ତା ଅସରନ୍ତି ବୋଲି ମନେ ହେଉଥାଏ । ଘରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଯେ କେତେ ସମୟ ଲାଗିଲା ଜାଣିହୁଏ ନା । କଟକ ସହିତ ଏପରି ଭାବରେ ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ମୋତେ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରା, ନାଲି ଧୂଳିମିଶା ଗରମ ପବନ, ଚିର ପରିଚିତ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ା ବଳଦର ଆଗକୁ ଘୋସାଡ଼ି ଘୋସାଡ଼ି ହୋଇ ଚାଲିଥିବାର ବିଲମ୍ବିତ ପଦଧ୍ୱନି । ହାଡ଼ାବଳଦ ପରି ଦିଶୁଥିବା ରୁଗ୍‌ଣ ଗାଡ଼ି ଚାଳକର ଅର୍ଦ୍ଧଶୁଷ୍କ ଅବସ୍ଥା । ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଯୋଗୁଁ ମୋର ପ୍ରବଳ କ୍ଷୁଧା କଟକ ଯାତ୍ରାକୁ ଆଦୌ ରୁଚିକର କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏହି କଣ ମୋର ସ୍ୱପ୍ନର କଟକ ସହର । ଯେଉଁଠି ଗଳ୍ପ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ନାୟିକାମାନେ ଜୀବନ ଓ ପ୍ରକୃତିକୁ ଉପଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି । କେବଳ ବଡ଼ ଆଗ୍ରହ ଯେ ଭାଇନାଙ୍କର ନୂଆ ଘର ଦେଖିବି, ସମସ୍ତଙ୍କ ସହ ଦେଖା ହେବ । ପ୍ରାୟ ଦିନ ତିନିଟା ବେଳେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଘର ଚାରିଆଡ଼ ବୁଲି ଆସିଲି । ଛଅ ବଖରାର ଦୋତାଲା ଘର, ସିମେଣ୍ଟ ଅଗଣା ଗୋଟିଏ ଶହରର ନାଳିଉପର ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ଘରଟି ଛୋଟିଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭାଇନାଙ୍କ ଚାକିରିର ପ୍ରଥମ ଘର—ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଡାକବଙ୍ଗଳା ଠାରୁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ଭଲ ଥିଲା । ଆମ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାଇଁ ବିଶେଷଭାବେ ରନ୍ଧାରନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ଭାଇନା, ବୁଢ଼ୀମା, ନାନୀ, ସାନଭାଇ ସମସ୍ତେ ଏତେ ଦିନପରେ ଭାଇନାଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନିଲ ରାଜବାଟିରେ ଏକାଠି ହେଲୁ । ଏ ଆନନ୍ଦରେ ରାସ୍ତାର ଅପ୍ରୀତିକର ଅନୁଭୂତି କେଉଁ ଆଡ଼େ ଉଭେଇଗଲା । ଖାଇ-ସାରିଲାପରେ କଟକ ପୁଣିଭଲ ଲାଗିଲା । ସେଇଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୋ ପାଇଁ ଯୋତା କିଣାହେଲା, ଧୋତି ସାର୍ଟ ନୂଆକରି ଆସିଲା । ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଯୋତା ପିନ୍ଧି ମୋର ଆତ୍ମ ସମ୍ମାନ ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା ପରି ମନେହେଲା । ମନେ ପଡ଼ିଲା ଖଲ୍ଲିକୋଟରେ ଥିଲାବେଳେ ଜଣଙ୍କର ଯୋତା ମାଗିଆଣି ପିନ୍ଧି ସ୍ଲାଉଟ ପୋଷାକ ଲଗେଇ ମାମୁଁ ଘର ଗାଁ ମଥୁରାକୁ ଯାଇଥିଲି । ସେ ଗାଁ ଭିତରେ ଯୋତା ମଚ୍‌ମଚ୍ କରି ପ୍ୟାଣ୍ଟ ସାର୍ଟ ପିନ୍ଧି ବୁଲିଗଲା ବେଳେ ଗାଁର ସମସ୍ତେ ମୋତେ ପ୍ରଶଂସା ସୂଚକ ମୁହଁରେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲେ । ପିଲାମାନେ ମେଳ ବାନ୍ଧି ମୋତେ ଘେରି ଯାଉଥିଲେ । ମୋତେ ନିଜକୁ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ନେପୋଲିୟନ୍ ପରି ମନେ ହେଉଥିଲା । ସେକଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ହସ ଲାଗେ । ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ସବୁବେଳେ ଯୋତା ପିନ୍ଧିବା ସମ୍ଭାବନାରେ ମୋର ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ହୋଇଥିଲା କାରଣ ଗାଁରେ ବହୁ ପରିଶ୍ରମରେ ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗା କାଟି କାଠପଟା ଯୋଡ଼ି ଯୋତା ତିଆରି କରି ପିନ୍ଧିବାର ସଉକ ଥିଲା । ଯୋତା କି ବିରାଟ ସୁଖକର ଆବିଷ୍କାର । ଯୋତା ପିନ୍ଧି ଚାଲିଲେ ରାସ୍ତାରେ କଣ୍ଟା, ଝଣ୍ଟା, ଗୋଡ଼, ପଥର ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । କି ମୂଲ୍ୟବାନ ପଦାର୍ଥ ଥିଲା ଏହା ମୋ ଆଖିରେ । ପିଲାଦିନେ ଏହିପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଘଟଣା କିପରି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ପ୍ରଭାବିତ ତଥା ପ୍ରସାରିତ କରେ ଭାବି ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ ।

ସେହିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ହିଁ କାଠଯୋଡ଼ି ନଡ଼ି ବୁରୁଜ ପାଖକୁ ବୁଲିଗଲୁ । ଭଲ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁମାନେ ବୁଲୁଥିଲେ ବା ବସିଥିଲେ ସମସ୍ତେ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ବୋଲି ମନେ ହେଲା । ଜହ୍ନ ପଡ଼ି ଆସୁଥାଏ । ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରୀ ଶୁଭ୍ର ବାଲୁକା ରାଶି ଧଳା ଜହ୍ନ ଆଲୁଅରେ ଚକ୍‌ଚକ୍ କରୁଥିଲା । ନଡ଼ି ବୁରୁଜର ପ୍ରଥମ ସନ୍ଧ୍ୟାର ଦୃଶ୍ୟ ଯେ ବଡ଼ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ହୋଇଥିଲା ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କ୍ରମେ କଟକ ସହରର ବହୁ ରମଣୀୟ ସ୍ଥାନ ଦେଖା ହେଲା । ମହାନଦୀ, କାଠଯୋଡ଼ି, ନଦୀକୂଳ ଓ ମଝି ନଈ ବାଲି ସବୁଠୁ ବେଶି ଭଲ ଲାଗିଥିଲା । କାଠଯୋଡ଼ିକୁ ସକାଳୁ ଗାଧୋଇ ଆସିବା ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅନୁଭୂତି ।

ତା'ପରେ ଜୁଲାଇରେ କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲି । ଇଂରାଜି, ଅଙ୍କରେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଭଲଥିଲି କିନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମ ସ୍କୁଲରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପାଠର ମାନ ବହୁତ କମ୍ ଥିବାରୁ ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅସୁବିଧା

ହେଲି । କିନ୍ତୁ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ ଝିଅ ହିସାବରେ ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ଏତେ ବେଶି ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପାଇଲି ଯେ ମୋର ପୂର୍ବ ଜୀବନ ମନ୍ୟତା ବହୁତ କମିଗଲା । ଭଲ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିଲି । ତେଣୁ ମୋତେ ଯେପରି ମୁଁ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ନୂଆ ରୂପରେ ଦେଖି ପାରିଲି । ମୁଁ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରୀ । ଅନେକ ପିଲାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ମୋ ସ୍ଥାନ ଉଚ୍ଚରେ ଏହି ଧାରଣା ମୋର ହେଲା । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ମୋପ୍ରତି ଆଦର ଯତ୍ନ ଏମଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଚେତନା ପାଇଁ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଆମ ସାମନ୍ତବାଦୀ ସମାଜରେ ଆମର ମାନସିକ ତଥା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଥିତିଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଛି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ଏହି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ତାକୁ ନେଇ ଯେଉଁ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟିହୁଏ ତାହାହିଁ ପିଲାଙ୍କଠାରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଗଠନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ଝିଙ୍କିକୋଟରେ ଥିଲାବେଳେ ମୋର ଯଦିଚ ବ୍ୟକ୍ତିଚେତନା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା କିନ୍ତୁ କଟକରେ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଏହା ବହୁ ପରିମାଣରେ ବଳିଷ୍ଠ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ଗୀତାର ଅଚେତନ ମନରେ ଯେ ନ୍ୟୂନଭାବ କାମ କରୁ ନ ଥିଲା ତା ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଚେତନା ଶକ୍ତି ତାକୁ ବହୁପରିମାଣରେ ଦବାଇ ରଖି ପାରୁଥିଲା । କିଛି ପରିମାଣରେ ନ୍ୟୂନ ମନୋଭାବ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଖୁବ୍ ବେଶି ହୋଇଗଲେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼େ ଓ ନାନା ପ୍ରକାରର ମାନସିକ ବିକାର ଦେଖା ଦିଏ ।

ମୋର ଏହି ନବ ଉନ୍ମୀଳିତ ଆତ୍ମଚେତନ କେବଳ ପାଠପଢ଼ା ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବାକୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ସବୁବେଳେ ବସି ପାଠବହି ଘୋଷନ୍ତି, କ୍ଲାସ୍‌ରେ ଭଲ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ମୋତେ କାହିଁକି ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରେରଣା ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ମାନସିକ ପରିସର ମୋତେ ବହୁତ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ମନେ ହେଲା । ଏଥିରେ କେବଳ ପରିଶ୍ରମ ବ୍ୟତୀତ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର ଆନନ୍ଦ ବା ଉନ୍ମାଦନା ଥିଲା ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଲା ନାହିଁ । ଏ ପ୍ରକାର ଜୀବନ ବଡ଼ ଏକଘେୟାଁ, ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଓ ମାଦକତା ଶୂନ୍ୟ । ଜୀବନର ବହୁ ଅନୁଭୂତିର ବ୍ୟାପକ ପରିସର ବାହାରେ ଏମାନେ ଥିଲେ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ହେଲା । ଝିଅମାନେ ସବୁ ସମୟରେ ପଢ଼ିପଢ଼ି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଭଲ କଲେ ବୋଲି ସିନା ଏତେ ଉଚ୍ଚପଦରେ ରହିଲେ । ଏ କଥାଟି ମୋର ବାରମ୍ବାର ମନରେ ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାଦକତା ପ୍ରତି ମୋର ଆକର୍ଷଣ ରହିଲା । ତା ନହେଲେ ଜୀବନ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଦାରିଦ୍ର୍ୟରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଲା ପରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଭୟ ଛାଡ଼ିଗଲା । ଜୀବନକୁ କେବଳ ପାଠ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ପାଣିଛଡ଼ାଇ ଦେବା କଥାଟି ମୂର୍ଖତାର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପରଗ୍ରସ୍ତକ ବୋଲି ମନେ ହେଲା । ଯାହା ହେଉ କ୍ରମେ ସାହିତ୍ୟ, ରାଜନୀତି, ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚା, ପ୍ରଭୃତି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିଉଠିଲା ।

(କ) ସାହିତ୍ୟିକ ଆଗ୍ରହ

ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପରେ ପରେ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋର ଆଗ୍ରହ ବହୁତ ବଢ଼ିଉଠିଲା । ଘରେ ଗୋଟିଏ ପୁସ୍ତକାଳୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ବହି ଦାମ୍ କମ୍ ଥାଏ । ମୋ ହାତକୁ କିଛି ପଇସା ଆସୁଥିଲା । ଭାଇନା ଦନ୍ୟା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବେଶୀ ସମୟ ବାହାରେ ରହୁଥିଲେ । ମୁଁ ଘର ଚଳାଉଥିଲି । ଘର ଖର୍ଚ୍ଚ ପରେ ଆଉ କିଛି ଟଙ୍କାରେ ବହି କିଣାହୁଏ । ଏହା ଏପରି ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା ଯେ ପ୍ରତି ମାସରେ ୧୫ । ୨୦ ଖଣ୍ଡ ବହି ନ କିଣିଲେ ମନ ଶାନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଉପନ୍ୟାସ, କାବ୍ୟ, କବିତା; ପୁରାଣ ସହିତେ ସବୁ ପ୍ରକାର ବହି କିଣେ । ଆନନ୍ଦ ଲହରୀ ଉପନ୍ୟାସମାଳା ନିୟମିତ ଭାବେ ଆସେ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାଶିତ ବହି ମୋ ପୁସ୍ତକାଳୟରେ ଥାଏ । ଏହି ବୟସ ଜହ୍ନ ତାରା ଦେଖିବା ବୟସ କି ନା ପୁସ୍ତକାଳୟର ନାମ ରହିଲା—'ରଥ ଷ୍ଟାର ଲାଇବ୍ରେରୀ' । ସ୍କୁଲ କାଳ ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ଏକହଜାର ଓଡ଼ିଆ ବହି ଏବଂ ଦୁଇଶହ ଯାଏ ବଙ୍ଗଳା ଓ ଇଂରାଜୀ ବହି ପୁସ୍ତକାଳୟରେ ଥାଏ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠୁ ମାଗିଯାଚି କିଛିବହି ଯୋଗାଡ଼ କରେ । ବହିମାଗି ଆଣିବା ଏପରି ଗୋଟିଏ ଅମଲ ହୋଇଗଲା ଯେ ଥରେ ଜଣେ ସାଙ୍ଗ ମୋତେ ସକାଳୁଆ ସ୍କୁଲ ପରେ ଦିନ ବାରଟା ବେଳେ ତା ଘରକୁ ଡାକିଲା ବହି ଦେବ ବୋଲି । ମୁଁ ଭୋକ ଶୋଷ ଭୁଲି ତା ସାଙ୍ଗରେ ଗଲି । ମୋତେ ବହୁତ ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଯେତେ ଡେରି ହେଲା ସେତେ ବେଶୀ ବହି ମିଳିବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶାକରି ବସିଥାଏ । ସେ ଭିତରକୁ ଗଲା ଆରାମରେ ଗାଧୋଇ ଖାଇ ଘଣ୍ଟାଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ଚିରିଟିଆ ବହିଆଣି ମୋ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ସେତେବେଳେ ମୋତେ ଏତେ ଦୁଃଖ ଓ ରାଗ ହେଲା ଯେ ବହିଟି ତା ମୁହଁ ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ଚାଲିଆସିଲି । କିନ୍ତୁ ମିନିଟିଏ ପରେ ଭାବିଲି ଯାହା ହେଉ ପଛେ ଗୋଟିଏ ବହିତ ମିଳିଛି । ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ତ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଧିକ ବହି ହେବ । ତେଣୁ ହଠାତ୍ ଫେରିଯାଇ ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା ବହିଟି ଧରି ଆସିଲି । ରାସ୍ତାସାରା କାନ୍ଦ ଲାଗୁଥାଏ, ଭୋକରେ ଯେତିକି ନୁହେଁ ତାଠୁ ବେଶୀ ଅପମାନରେ । ପରେ କିନ୍ତୁ ସେହି ବନ୍ଧୁ ଜଣକ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦରକୋଡ଼ିଏ ଖଣ୍ଡ ବହିନେଇ ନିଜେ ଆମ ଘରକୁ ଆସି ଦେଇ ଯାଇଥିଲା । ସେ ପ୍ରଥମ ଦିନ ମୋତେ ମୋର ବହିନିଶା ପାଇଁ ଥଟ୍ଟା କରି ଏପରି କରିଥିଲା ବୋଲି କହିଲା । ବହି ଯେ କେବଳ ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ରଖୁଥିଲି ତା ନୁହେଁ, ପ୍ରାୟ ସବୁ ବହି ପଢ଼ୁଥିଲି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସେତେବେଳେ ଆମେ କାଳୀଗଳିରେ ରହୁଥିଲୁ । ଆମ ଘର ସାମନାରେ ପ୍ରାଣନାଥ ବାବୁ ବୋଲି ଜଣେ ଓକିଲ ମୋକ୍ତାର ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଘରେ ରାମପୁର-ମଦନପୁର ଜମିଦାର ପରିବାରର ଜଣେ ଯୁବକ ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୈତୃକ ଜମିଦାରୀ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣନାଥବାବୁ କୋର୍ଟରେ ଲଢୁଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ଘରେ ପୁଅପରି ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟରେ ବହୁତ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ଆମ ଘରେ ମୋ ନକେଇପୁଅ ଭାଇ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ରଥ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ପଢୁଥିଲେ । ସେ ବହୁତ ସୁନ୍ଦର କବିତା ଲେଖୁଥିଲେ । ମୁଁ ଗଦ୍ୟ ଲେଖେ । ମୋର କବିତା ଆଦୌ ହୁଏନାହିଁ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ମିଶି 'ପଥିକ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ହାତଲେଖା ପତ୍ରିକା ବାହାର କଲୁ । ତା ପାଇଁ କି ଆଗ୍ରହ, କି ପରିଶ୍ରମ ସମସ୍ତଙ୍କର । ଜମିଦାର ଯୁବକଙ୍କର ନାମ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ମନେନାହିଁ । ତାଙ୍କ ସହିତ କାଠଯୋଡ଼ି ପଥର ବନ୍ଧରେ, କାଠଯୋଡ଼ି ବାଲିରେ, ବାଲିମଝିରେ ବୋହି ଯାଉଥିବା ପାଣିଧାର ନିକଟରେ ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟା ବସୁ । ନରାଜ ପାହାଡ଼ ତଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ, ଜହ୍ନ ଉଇଁ ଆସୁଥିବା ଛବି, ଶୁକ୍ର ନକ୍ଷତ୍ରର ଝଲଝଲ ଚାହାଣି ଆମକୁ ବହୁତ ମୁଗ୍ଧ କରେ । ବହୁ କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା ଭିତରେ ଆମେ ବୁଲୁଥିଲୁ । ସେ କହୁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ଫେରି ପାଇଲା ପରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଉଦ୍ୟାନ କରିବେ । ସେଥିରେ ବହୁ ଫୁଲଗଛ ଲଗାଇବେ, ତା ମଝିରେ ଘର, ପୋଖରୀରେ ଡଙ୍ଗା ବୁଲୁଥିବ । ଆମେ ସେଠାରେ ବସି ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ରଙ୍ଗିନ୍ ସ୍ୱପ୍ନ । ମୋର ବନ୍ଧୁତା ହେବାର ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ହଠାତ୍ ମରିଗଲେ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ମୋତେ ଗଭୀର ଆଘାତ ଦେଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହିତ କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟରେ ମୋର ଗଭୀର ଘନିଷ୍ଠତା ଥିଲା ସେ ବହୁଦିନ ଯାଏ ତାଙ୍କ ଡାକ ମୋତେ ରାତିରେ ଶୁଣାଯାଏ । କାଠଯୋଡ଼ି ବାଲିରେ ଏକୁଟିଆ ବସି ଜହ୍ନ ବା ଶୁକ୍ରତାରା ଦେଖିଲାବେଳେ ସେ ଯେପରି ପାଖରେ ଆସି ଠିଆ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ।

ଆମ ଘରଟି ସାହିତ୍ୟିକ ବିଶ୍ୱନାଥ କରଙ୍କ କାଳୀଗଳି ଘରର ଠିକ୍ ପଛଣା । ବିଶ୍ୱନାଥ କରଙ୍କ ପରିବାର ସହିତ ମୋର ଖୁବ୍ ଘନିଷ୍ଠତା ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ ନାତି ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ କର ମୋର ସମବୟସୀ । ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ବହୁତ ଗଭୀର ଥିଲା । ପ୍ରଭାତ କରଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେବନାନା ଓ ସୁପ୍ରଭ କରଙ୍କୁ ଚନ୍ଦନାନା ବୋଲି ଡାକୁଥିଲି । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ସାହିତ୍ୟିକ । ସମସ୍ତେ ଗଳ୍ପ କବିତା ଲେଖନ୍ତି । କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ପ୍ରାୟ ସବୁଦିନେ ଆସୁଥାନ୍ତି । ସେ ଆମକୁ ସ୍କୁଲରେ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ାନ୍ତି । ବଡ଼ ସ୍ନେହଶୀଳ ଅମାୟିକ ଲୋକ ଥିଲେ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ । ଆମର ହାତଲେଖା ମାସିକ ପତ୍ରିକାକୁ ସେ ବହୁତ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର କବିତା, ପ୍ରବନ୍ଧ ଏଥିରେ ବାହାରିଥିଲା । ତା'ଛଡ଼ା ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ, ସହକାର ପ୍ରଭୃତି ନାମାଧନ୍ୟ ପତ୍ରିକା ଆମ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ମୋର ଯେତେଦୂର ମନେ ହେଉଛି ସହକାରରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ବାହାରିଥିଲା ।

କାବ୍ୟ, କବିତା, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ ଅଧ୍ୟୟନ ସାଙ୍ଗକୁ ପ୍ରକୃତିକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାର ଅନୁଭୂତି ଏହି ସମୟରେ ଏପରି ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିଗଲା ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରଭାବ କମିଲା ନାହିଁ । ଜୀବନକୁ ପ୍ରକୃତିର ରହସ୍ୟମୟ ଲୀଳା ମଧ୍ୟଦେଇ ଉପଭୋଗ କରିବାର ଦର୍ଶନ ମୋର ବଳିଷ୍ଠ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଗଲା । ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ଜହ୍ନ ରାତିରେ ବସିବା, ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କାଠଯୋଡ଼ି ବାଲିରେ କିମ୍ବା ନଦୀ ଧାରେ ଧାରେ ବୁଲିବା, ମଳୟର ସ୍ପନ୍ଦନରେ ଜୀବନର ସିହରଣକୁ ମିଳାଇ ଦେବା, ମୋର ଅତି ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ ଶୁକ୍ର ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଜୀବନର ଭବିଷ୍ୟତର ସୁଖ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବା ପ୍ରକୃତ କାଳ୍ପନିକ କବିତା ଅନୁଭୂତ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ସନ୍ତୋଷଦାୟକ ହୋଇପଡ଼ିଲା । କାଠଯୋଡ଼ି ବାଲି, କାଠଯୋଡ଼ିର ସନ୍ଧ୍ୟା ସକାଳ ପ୍ରକୃତିର ଗଭୀର ରୋମାଞ୍ଚକର ଅନୁଭୂତି ଜୀବନର ଚେତନଶୀଳତା, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ ଓ ସମ୍ବେଦନ ଶୀଳତାକୁ ବହୁତ ବେଶି ପ୍ରସାରିତ କରି ପାରିଛି । ବନ୍ଧୁ ସମସ୍ତ ଶୁକ୍ର ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଦେଖିଲେ ଦେହର ରୋମ ସବୁ ଟାଙ୍କୁରି ଉଠେ । ବସନ୍ତକାଳୀନ ସକାଳ ସନ୍ଧ୍ୟାର ମଳୟ ଦେହ ଭିତରେ ଶିହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ମନ ଭିତରଟାକୁ ଯେପରି କେହି ଆନନ୍ଦ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ କୁରୁକୁରୁ କରୁଛି । ଏ ବିରାଟ ମଧୁମୟ ଅନୁଭୂତି ତୁଳନାରେ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ପାର୍ଥିବ ଭୋଗବିଳାସର ମୂଲ୍ୟ ବହୁତ କମ୍ । ଏ ପ୍ରକାର କୋମଳ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ଆବେଗ, ମନ, ପ୍ରାଣ ଓ ଜୀବନକୁ ପ୍ରାଣ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟର ସ୍ପନ୍ଦନ ଭିତରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱସମସ୍ତ ଧରି ବନ୍ଧନ କରି ଦେବାରେ ଯେଉଁ ଗଭୀର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଆନନ୍ଦ ଦେଖାଦିଏ ତାହା ଜୀବନଠାରୁ ବଡ଼···ନ୍ୟତାଠାରୁ ବହୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ । ଏହାକୁ କୁହାଯାଇ ପାରେ । ଅସାଦ୍ରସ୍ୱ ଅନୁଭୂତିର ଚରମ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା । ଏହି ସମୟରେ ସାହିତ୍ୟିକ କୃତି ଅପେକ୍ଷା ଭାବୀଙ୍କ ଉଦ୍‌ଫୁଲ୍ଲନ ହିଁ ଜୀବନ ଦର୍ଶନର ନୂତନ ଦିଗଦର୍ଶକ ଭାବେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ମଣିଷ ଯେତେ ରକ୍ତାକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆତ୍ମିକ ଉଦ୍‌ବେଳନ ହିଁ ଜୀବନର ଅଜସ୍ର କ୍ଷତ ଉପରେ କୋମଳ ପ୍ରଲେପ ଲିପି ଦେଇଯାଏ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗର ଆବୁଲିମାରେ ପ୍ରାଣ ପୁଣି ସବୁଜିମାରେ ଭରି ଉଠେ···ବିସ୍ମୟର ବିଷାଦ କାରୁଣ୍ୟ ଭିତରେ ସ୍ୱପ୍ନାପ୍ଳୁତ କାରୁଣ୍ୟ ଆଣିଦିଏ । ଜୀବନ ପୁଣି ନୂତନ ବଳିଷ୍ଠ ଆଦର୍ଶରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ଉଠେ ।

ଏ ପ୍ରକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ ଆବେଗର ସୁଗଠିତ ଦର୍ଶନ ଜୀବନରେ ବହୁ ଆନନ୍ଦ ଦେଇ ପାରିଛି । ଏକୁଟିଆ ରହିବାରେ ଗଭୀର ଆନନ୍ଦ ପାଇବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେଖା ଦେଇଛୁ । ଅନ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଆନନ୍ଦ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ଓ ଆପେକ୍ଷିକ । ଅନ୍ୟର ଦୟା ଓ ସହାନୁଭୂତି ଉପରେ ଏହାର ସ୍ଥିତି ନିର୍ଭର କରେ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ନିଜ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ତାହା ହେଉଛି ନିଜସ୍ୱ ଏବଂ ସ୍ଥାୟୀ । ଯେତେବେଳେ ଏକୁଟିଆ ରହିବ, ତୁମେ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିବ ସେହି ଆତ୍ମିକ ଆନନ୍ଦ । ଯେଉଁମାନେ ଏକୁଟିଆ ରହିବାକୁ ଭଲପାଆନ୍ତି ନାହିଁ, ତାସ୍ ପଶା ଖେଳିବାକୁ ସାଙ୍ଗ ଖୋଜନ୍ତି, ମଦପିଇ ମାତାଲ୍ ହେବାର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ସଙ୍ଗୀ ବାଛନ୍ତି ସେମାନେ ନିଜଠାରୁ ପଳାଇଯିବା ଲାଗି ଯେପରି ଅହରହ ଚେଷ୍ଟା ଚଳାଇ ଥାନ୍ତି ।

ମୋର ଏହି ଆତ୍ମିକ ଦୃଢ଼ତା ଯୋଗୁଁ ହିଁ ମୁଁ ନିଜକୁ ହଜାଇଦିଏ ଶୁଭ୍ର ବରଫାଚ୍ଛାଦିତ ସ୍ୱିଜରଲାଣ୍ଡର ଇଣ୍ଟରଲାକାନ୍ ପାହାଡ଼ ଉପରେ; ନିକର ପ୍ରସାରିତ ହାତ ମାପୁଲ ନ ଦେଖି ପାରୁନଥିବା ଲଣ୍ଡନର ଭୟାବହ ଘନ କୁହୁଡ଼ି ଭିତରେ; ସ୍ୱିଡେନର ହ୍ରଦରରେ ଏବା ମଧ୍ୟରାତ୍ରି ସୂର୍ଯ୍ୟର କ୍ଷୀଣାଭ ଗୋଲାପୀ ଆଲୋକ ଭିତରେ; ଗ୍ରୀନ୍‌ଲାଣ୍ଡ ହିମାର ପୃଷ୍ଠ ଉପରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ବିମାନର ଝରକାରୁ ଆଟଲାଣ୍ଟିକ୍, ପାସିଫିକ୍ ମହାସମୁଦ୍ରର ସୀମାହୀନ ନୀଳାଭ ଆସ୍ତରଣ ମଧ୍ୟରେ ନାନାରଙ୍ଗର ଚଳିତ ମେଘ ଉପରେ ଭାସି ଯାଉଯାଉ ତଳେ ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣରେଖା ନଦୀ ଧାରରେ ମିଲାଦିନର ବାଲିଘର ତିଆରି କରିବାରେ; ହିମାଳୟର ଅଗଣିତ ଶୁଭ୍ର ଗିରିମାଳା ଉପରେ ଭାସିଭାସି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାରେ; ଯେଉଁ ବହୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଅନୁଭୂତି ତାହା ଜୀବନକୁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ତଥା ବନ୍ଧନହୀନ କରିପାରେ ।

(ଖ) ଧର୍ମଗତ ଉଦ୍‌ବେଳନ

ଆଗରୁ କହିଛି, ସେହି ଗୋଟିଏ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଯେତେବେଳେ ବାବାଜୀ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଇ ଥିଲେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲାବେଳେ, ସେହି ଦିନଠାରୁ ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୁଁ ବହୁ ଠାକୁରଙ୍କର ଶହେ ଆଠଥର ନାମ ଜପକରେ । ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଏ, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଜପ କରେ । କଟକରେ ମୋର ଏହି ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଭିତରେ ଏ ଅଭ୍ୟାସଟି ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା । ମୁଁ ଭଗବତ୍ ଗୀତା ପଢ଼ିଲି, ପ୍ରତିଦିନ ଗୀତା ନ ପଢ଼ି ମୁଁ ଖାଉ ନଥିଲି । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ମୁଁ ନିରାମିଷାଶୀ ରହୁଥିଲି । ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ ଓ ଜାଗର ଦିନ ଉପବାସ କରୁଥିଲି । ଠାକୁର ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରେ ସତ; କିନ୍ତୁ ମନ୍ଦିର ଯିବା ଅପେକ୍ଷା ଜପ କରିବା ଏବଂ ଗୀତା ପଢ଼ିବା ଥିଲା ମୋର ମୁଖ୍ୟ ଧର୍ମଗତ ଅଭ୍ୟାସ । ଥରେ ଥରେ ଟମଟ୍ରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ପରେ ରାତିବାରଟାରୁ ଢେର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଜପ କରେ । କାଠଯୋଡ଼ି କୂଳ ସନସାଇନ ପଡ଼ିଆ ପୂର୍ବରେ ଭଉଣୀଙ୍କର ଘରଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ତା ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ବେଦୀଥିଲା । ତା ଉପରେ ବସି ଦୀପ୍ତବଳୟକୁ ଚାହିଁ ମୁଁ ଧ୍ୟାନ କରେ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଖା ଭାବରେ ପୂଜା କରୁଥିଲି । ଭକ୍ତକଥାରେ ଅଛି ଯେ କୃଷ୍ଣକଥା ଶୁଣିଲା ବେଳେ ଦେହରେ ରୋମାଞ୍ଚ ଆସିଲେ ତୁମର ଭକ୍ତି ଗଭୀର ବୋଲି ଧରିବାକୁ ହେବ । କ୍ରମେ ସେଇଆ ହେଲା । ଦୂର ଦୀପ୍ତବଳୟ ଉପରେ କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀର ପଶ୍ଚିମାଂଶର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ହଠାତ୍ ବାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଛବି ଦେଖାଦିଏ । ଦେହରେ ରୋମାଞ୍ଚ ଆସେ । ମୁଁ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଯାଏ । ପରେ ବୁଝିଲି ଏସବୁ ଅନୁଭୂତି କେବଳ ଆତ୍ମ ସୂଚନା ବା ଆତ୍ମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଯୋଗୁ ହୋଇଥାଏ । ଏହାର ବାସ୍ତବିକତା କିଛି ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଯାହା କହନ୍ତି ତୁମେ ତାକୁ ଅନୁଭବ କର । ଏହା କେବଳ ଗୋଟିଏ ଭ୍ରାମକ ବିଶ୍ୱାସ । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକାର ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ ମୁଁ ବାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସତରେ ଦେଖିପାରୁଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ରମଣୀମୋହନ ଦତ୍ତ ନାମରେ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଯୁବକ କଟକରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଆତଙ୍କବାଦୀ ଦଳର ସଭ୍ୟଥିଲେ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଜେଲ୍ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲେ । ଜେଲ୍‌ରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆସି ରହିଲେ ଏବଂ କ୍ରମେ ବାଦାମୀ ହୋଇଗଲେ । ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ମୁଁ ଯାହା ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲି ଗୀତା ସମ୍ପର୍କରେ ସେ କୁଆଡ଼େ ସେସବୁ ମୋଠାରେ ରାତିରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଉଥିଲେ । ମୁଁ ଧର୍ମଗତ ଭାବାବେଗ ଯୋଗୁ ଏବଂ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସୀ ଥିଲି ଯେ ଏଥିରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଥିଲା । ସେ ମୋର ଜଣେ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ପରାମର୍ଶଦାତା ହୋଇଗଲେ । ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ପରେ ଯୋବ୍ରାଠାରେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ କରି ରହିଥିଲେ । ପରଜୀବନରେ ମୋର ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ କମିଗଲା ପରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରାୟ ଦେଖା ହେଉ ନଥିଲା । ଥରେ ଅଧେ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲାବେଳେ । ସେ ପୂର୍ବପରି ଅବାସ୍ତବ କଥାମାନ ମୋତେ କହୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଏସବୁ ଏତେ ଅବାନ୍ତର ମନେ ହେଲା ଯେ ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଭିତରେ କଥୋପକଥନ ଆଦୌ ଜମିଲା ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଆତ୍ମ ପ୍ରବଞ୍ଚନାର ଜାଲ ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିଲେ ବୋଲି ମୋର ମନେହେଲା । ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ପର ଜୀବନରେ ମୁଁ ନାସ୍ତିକ ହୋଇଥିଲି ସତ କିନ୍ତୁ ଏହି ଜୀବନରେ ଜପତପ କରିବାର ଯେଉଁ ଅଭ୍ୟାସ ମୋଠାରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲା । ମୁଁ ନାସ୍ତିକ ହେଲି ଏମ୍.ଏ. ପଢ଼ିଲାବେଳେ । ତାପରେ ଏହି ନାସ୍ତିକତାର ଦୃଢ଼ତା ବଢ଼ିଲା ବିନା କମିଲା ନାହିଁ । ଦିନରେ କିଛି ସମୟ ଜପତପ ଅଭ୍ୟାସ ପରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଜୀବନରେ ଆସନ, ପ୍ରାଣାୟାମ ଓ ଧ୍ୟାନ କରିବା ଅଭ୍ୟାସରେ ରୂପାୟିତ ହୋଇଗଲା । ଗତ ଚାଳିଶି ବର୍ଷ ହେଲା । ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ ପ୍ରାୟ ଘଣ୍ଟାଏ ଯାଏ ଆସନ, ପ୍ରାଣାୟାମ ଓ ଧ୍ୟାନ କରେ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଧ୍ୟାନ କରିବା ବହୁତ ଅସୁବିଧା ହେଲା । କୌଣସି ମୂର୍ତ୍ତି ନ ରଖି ଧ୍ୟାନ କରିବା କଷ୍ଟହୁଏ । ମୁଁ ଅଭ୍ୟାସ କଲି କେବଳ ଶୂନ୍ୟତା ଉପରେ ମନୋ ନିବେଶ କରିବା ପାଇଁ । ବହୁବର୍ଷ ପରେ ଏହା କିଛି ପରିମାଣରେ ସମ୍ଭବ ହେଲା । ଏହି ସମୟଟି ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ଦାୟକ । ଦିନର ସବୁ କ୍ଲାନ୍ତି, ସବୁ ଦୁଃଖ, ସବୁ ଅଶାନ୍ତି ଏହି ଶୂନ୍ୟତା ଭିତରେ ଯେପରି ବିଲୀନ ହୋଇଯାଏ । ଦେହମନ ଉଶ୍ୱାସ ହୋଇଯାଏ ଶାରୀରିକ ସ୍ଥିତି ନଥିଲା ପରି ମନେହୁଏ । ଶୂନ୍ୟରେ ତୁମର ସର୍ବସ୍ୱ ବିଲୀନ ହେବା ଅନୁଭୂତ ବଡ଼ ମନୋରମ ଓ ଶାନ୍ତିଦାୟକ । ଏହା ଏପରି ଅଭ୍ୟାସଗତ ହୋଇ ଯାଇଛି ଯେ ଦିନେ ନକଲେ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ । ଏହା ଫଳରେ ମୁଁ ନିରୋଗ ହୋଇ ପାରିଛି । ଜର ସର୍ଦ୍ଦି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାରୀରିକ ଅସୁସ୍ଥତା ପ୍ରାୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୈହିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟ ଭଲଭାବରେ ଚାଲିଛି । ମନରେ ବଳ ଓ ସନ୍ତୋଷ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଥାଏ । ଅଯଥା ଦୁଃଖ ଓ ନୈରାଶ୍ୟ ବିଚଳିତ କରେ ନାହିଁ । ଏଥିଯୋଗୁ ନିଜସ୍ୱ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଛି ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେ । ଆସନ, ପ୍ରାଣାୟାମର ଉପକାରିତା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଦୃଢ଼ ନିଶ୍ଚିତ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଏ ଏହି ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ପାଇଁ । ଫଳରେ ମୋର ପୁଅ, ବୋହୂ ଝିଅ ଜୋଇଁ ମନେ ପ୍ରତିଦିନ କିଛି କିଛି ସମୟ ଆସନ ପ୍ରାଣାୟାମ କରନ୍ତି ।

ଏହି ସମୟରେ ଏତେ ଜପତପ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁ ଏକାଏକା କରେ । ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବାକୁ ମୋତେ ସେତେ ଭଲ ଲାଗୁନଥିଲା କି ଧର୍ମଗତ ମେଳା ମହୋତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେବା ଅଭ୍ୟାସ ମୋର ନଥିଲା । ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ମତାବଲମ୍ବୀ ଓ ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କ ସହିତ ମୋର କୌଣସି ଯୋଗସୂତ୍ର ନଥିଲା । ପିଲାଦିନୁ ଏକା ଏକା ରହିବାରେ ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଏବଂ ଧର୍ମଗତ ଚାଲିଚଳନ ମଧ୍ୟ ନିଜଭିତରେ ଆବଦ୍ଧଥିଲା । ରାମନାରାୟଣ ବାବୁଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ମୋର ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବନ୍ଧୁ ଆଉ କେହି ନ ଥିଲେ ।

(ଗ) ରାଜନୈତିକ ଆସକ୍ତି

ଖଲ୍ଲିକୋଟରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଗୌରୀଶଙ୍କର ସାମନ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଓ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲି । ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିଲା ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ ବହୁତ ପଢ଼ାପଢ଼ି କଲି । କିନ୍ତୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଉ ନଥିଲି । ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଭାଇ ହିସାବରେ ମୋର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ଭୟମଧ୍ୟ ଥିଲା ମୁଁ ଯୋଗ ଦେଲେ ଭାଇନାଙ୍କ ଚାକିରିରେ ଆଞ୍ଚ ଆସିପାରେ । ତାଛଡ଼ା ଏହି ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଅଫିସରଙ୍କ ପିଲାମାନେ ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ଦୂରେଇ ରହୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧୀର ଆଗ୍ରହ ଯୋଗୁଁ ମଝିରେ ମଝିରେ ପାଦ ଉଠିଯାଏ ବାଜା ବାଜିଲେ । ମୁଁ ନବମ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ୁଥିଲା ବେଳେ (୧୯୩୪-୩୫) ଛାତ୍ର ସଙ୍ଘର ଗୋଟିଏ ସଭା ଟାଉନ୍ ହଲ୍‌ରେ ହେଉଥାଏ । ସେଠି ହଠାତ୍ ମୋ ନାଁଟି ଆମ ସ୍କୁଲର ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ କେହି ଜଣେ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ଏବଂ ମୁଁ ନାହିଁକରି ପାରିଲିନାହିଁ । ବରଂ ଛାତ୍ରସଙ୍ଘରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରତିନିଧି ହୋଇ ନିଜକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ମନେକଲି । ମୋର ନାମ ଯେ ପିଲାମାନେ କାହିଁକି ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ମୁଁ ଜାଣିପାରି ନ ଥିଲି । ଭଲ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧା ଗୋଟିଏ ଡେଙ୍ଗା ପିଲା ଛଡ଼ା ମୋର ଆଉ କୌଣସି ପରିଚୟ ଥିଲା ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ନଥିଲା କିନ୍ତୁ ସର୍ବସମ୍ମତି କ୍ରମେ ମୋର ନାମଗୃହୀତ ହୋଇଗଲା ପରେ ମୋର ଆତ୍ମଚେତନା ନୂଆ ମୋଡ଼ ନେଲା । ମୁଁ ଯେ ଜଣେ ନେତୃ ସ୍ଥାନୀୟ ବାଳକ ହୋଇ ପାରିଛି ଏ ଚେତନା ମୋତେ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଥିଲା । ତା'ପରେ ଛାତ୍ର ସଙ୍ଘର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ କାଠଯୋଡ଼ି କୂଳ ବାସଭବନରେ ବସେ । ମୋର ମନେଅଛି ଘରଭିତରେ ଆମହଲ୍ଲା ଚାଲିଥାଏ ଏବଂ ବାରଣ୍ଡାରେ ନବବାବୁ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟତର ବନ୍ଧୁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ନବବାବୁ ଏହିପରି ବୁଲୁଥିବାର ଚିତ୍ର ମୋ ମନରେ ରହିଛି । ଅସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀର ଚଞ୍ଚଳତା ଯେ ଏଥିରେ ପରିସ୍ଫୁଟ ସେଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ରାଜନୀତିରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ରାଜନୈତିକ ଅସ୍ଥିରତା ଓ ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିଷୟରେ ତୀବ୍ରଭାବରେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି । ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ଓ ତର୍କବିତର୍କ ହୁଏ । ଥରେ ସ୍କୁଲରେ ଗୋଟିଏ ବିରକ୍ତିକର ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ଜୁନିଅର୍ ସ୍କାଉଟ୍ ଅର୍ଥାତ ସ୍କାଉଟ୍‌ମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ଥିଲି । ଦିନେ ମୁଁ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ସ୍କୁଲକୁ ଆସିଥାଏ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍କାଉଟ୍ ସମାବେଶ ପାଇଁ । ସେଦିନ ଆମ ସ୍କାଉଟମାଷ୍ଟ୍ରେ ଫଣୀବାବୁ (ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଫଣୀନ୍ଦ୍ର କୁମାର ଦାସ) ମୋତେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ରାୟବାହାଦୂର ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ମିଶ୍ରଙ୍କ ପାଖକୁ ଡାକନେଲେ । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜଙ୍କର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ ପାଇଁ ମୁଦ୍ରିତ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ଛୋଟ ପତାକା ମତେ ବିକ୍ରୀ କରିବାକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାକୁ ଫେରାଇ ଦେଇ କହିଲି ଯେ ଆମଦେଶର ଶତ୍ରୁ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜଙ୍କ ସମ୍ମାନାର୍ଥେ ମୁଁ କଦାପି ପତାକା ବିକ୍ରୀକରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଫଣୀବାବୁ ଓ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ମୋ କଥାଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଫଣୀବାବୁ ଖଦରରାଗୀ । ସେ କଥାଶୁଣି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଆଗରେ ମୋତେ ଠାଇକରି ଏକ ଚଟକଣା ମାରିଲେ । କହିଲେ-ତୁମେ କିଙ୍ଗ୍ ସ୍କାଉଟ୍ ହୋଇ ଏତେବଡ଼ ରାଜଦ୍ରୋହ କଥା କହିପାରୁଛ । ଏହାଶୁଣିଲା ପରେ ମୋର ସୁପ୍ତ ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ହଠାତ୍ ନାଗସାପ ପରି ଫଁା କରିଉଠିଲା । ରାଗରେ ମୁଁ ଜଳି ଉଠିଲି । କ'ଣ କରିବି ଭାବି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଫଣୀବାବୁ ଓ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ··· ଯେ କି ବିଶିଷ୍ଟ ରାଜଭକ୍ତ ହିସାବରେ ରାୟବାହାଦୁର ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ, ଆମଦେଶ ତଥା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଆନ୍ଦୋଳନର ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ହିସାବରେ ଯେପରି ମୋ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଶୋଧର ଆଉ କୌଣସି ଉପାୟ ନପାଇ ମୋ ଜାମାରେ ଯେଉଁସବୁ ସ୍କାଉଟ୍ ବ୍ୟାଜ୍ ମରା ହୋଇଥିଲା···ପ୍ରାୟ ୧୦ । ୧୨ଟି କୁଟିହିର ବ୍ୟାଜ୍— ସେ ସବୁକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲି ଏବଂ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲି ଯେ ସ୍କାଉଟ୍ ହେବା ଅର୍ଥ ଯଦି ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କର ଧାବକ ହେବାକୁ ହେବ ତେବେ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ମୁଁ ଆଉ ସ୍କାଉଟ୍ ହେବି ନାହିଁ । ତା ପରେ ଅଫିସ୍ ଭିତରୁ ଦୌଡ଼ି ଚାଲିଆସିଲି । କି ଆସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ମୋର ! ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କର ଚିର ଭକ୍ତ ରାୟବାହାଦୁର ଉପାଧି ଭୂଷିତ ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଆଗରେ ମୁଁ ଏପରି ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ଦେଖାଇ ପାରିଲି । ମୁଁ ଦୌଡ଼ି ଆସିବା ବେଳେ ଫଣୀବାବୁ ମୋ ପଛରେ ସ୍କୁଲ ବାରଣ୍ଡାରେ ମୋତେ ଗୋଡ଼ାଇ ଥିଲେ । ପ୍ରକାର ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଶ୍ୟ ସ୍କୁଲ୍‌ରେ ଚହଳ ପକାଇ ଦେଇଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କର ଧାରଣା ହେଲା ମୋତେ ସ୍କୁଲ୍‌ରୁ ବାହାର କରି ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର । ତାପରେ ଫଣୀବାବୁ ମୋତେ ବହୁତ ବୁଝାଇଲେ ସ୍କାଉଟ୍‌ରେ ରହିବାକୁ । ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ମୋର ରାଜଦ୍ରୋହ ଯୋଗୁଁ ବାରବେତ ପାହାର ଦେଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସ୍କାଉଟ୍ ଛାଡ଼ିବାରେ ଅଟଳ ରହିଲି । ଏହି ଘଟଣାଟିରେ ମୋର ଆତ୍ମଚେତନା ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ମନୋଭାବରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପରିସର ମୋ ଆଗରେ ମୁକ୍ତ ହୋଇଗଲା ।

ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା ଓ ତାର କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଘୃଣା ଓ ରାଗ ବହୁପରିମାଣରେ ମୋ ମନଭିତରେ କ୍ରମେ ଦେଖା ଦେଉଥାଏ । ବିଶେଷତଃ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସକମାନଙ୍କର ଅତିମାତ୍ରାରେ ରାଜଭକ୍ତ ଓ କେତେକ ଚାଟୁକାର ଭାରତୀୟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଯେଉଁମାନେକି ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମାକୁ ବିକି ବ୍ରିଟିଶ୍ ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର କୌଣସି ସମ୍ମାନ ନଥିଲା କି ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଏହିମାନେ ହିଁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ଶାସନରେ ଉଚ୍ଚଆସନ ଅଧିକାର କରି ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ଏହିମାନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ଶାସନ ସଂସ୍ଥା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିଚାଳିତ ହେଉଛି କହିଲେ ଚଳେ । ଏହାହିଁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ସବୁଠାରୁ ବଳି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଜନକ ଘଟଣା । କଂଗ୍ରେସ ନେତାଙ୍କର ଜନତାର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ପ୍ରବଞ୍ଚିତ କରିବାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଦାୟୀ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଥରେ ମୁଁ କଲିଜଟେ୍ ସ୍କୁଲ୍‌କୁ ଚାଲିଚାଲି କଟକ କାଠଯୋଡ଼ି ରାସ୍ତାରେ ଯାଉଥିଲି । ହାତୀଗଡ଼ା ଘାଟ ପାଖରେ ପିଲା ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟିଆ ପାର୍କ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ତା ନାଁ ହେଲା ଲେଡ଼ି ହବାକ୍ ପାର୍କ । ହବାକ୍ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଲାଟ୍ ସାହେବ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଆସି ପାର୍କକଥା ବୁଝୁଥିଲେ । ସେଦିନ ଲେଡ଼ି ହବାକ୍‌ଙ୍କ ମଟର ସେହି ପାର୍କପାଖ ରାସ୍ତାରେ ଯାଉଥିଲା ଓ କଟକ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ତତ୍କାଳୀନ ଏକଜ୍ୟୁକିଟିଭ ଅଫିସର ମଟରଗାଡ଼ିର କବାଟ ଖୋଲି ଦେଲେ । ଏହା ଭଦ୍ରତା ନିଶ୍ଚୟ କିନ୍ତୁ ତା ପରେ ଏକାବେଳକେ ନଇଁପଡ଼ି ନମସ୍କାର କୁର୍ଣ୍ଣିସ୍ କଲେ । ତା ଦେଖି ମୋ ରକ୍ତ ତାତିଉଠିଲା । ମୁଁ ଚିତ୍କାରକରି କହିଲି—"ଆରେ ଦେଶରେ ଭାରତୀୟ କୁକୁରଟାକୁ, କ'ଣ କରୁଛୁ ସାହେବାଣୀ ଆଗରେ," ସେ ମୋତେ ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରି ଚାହିଁଲେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କିଛି କରିବାର ଉପାୟ ନ ଥିଲା । ସେ ମହାଶୟ ମଧ୍ୟ ରାୟବାହାଦୁର ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଅଫିସ୍‌ର ସର୍ବୋଚ୍ଚ କର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଲୋକେ ତାଙ୍କ ଦେଶରେ ଖୁବ୍ ଭଦ୍ର । କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ଯଦି ଦଳେ ଲୋକ କ୍ରୀତଦାସ ପରି ସେମାନଙ୍କ ସାଥିରେ ଏପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ଚାବୁକ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ଆଉ କଣ ଅଛି । ସାମାଜିକ ଆଚାର ଓ ବ୍ୟବହାର ପାରସ୍ପରିକ କ୍ରିୟା ଅନୁକ୍ରିୟାର ଫଳାଫଳ ମାତ୍ର ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କୌତୁହଳକର ରାଜନୈତିକ ଅନୁଭୂତି ଏ ସମୟର । ଗାନ୍ଧୀ-ନେହେରୁ କହି ପତ୍ରିକା ସହିତ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଆଇନ ନିଷିଦ୍ଧ ପତ୍ରିକା ମୋର ଚାଲିଥାଏ । ବଙ୍ଗଳା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବହୁତ ପ୍ରକାରର ଲେଖା ବଡ଼ ଗୋପନୀୟ ଭାବରେ ମିଳେ ଯାହା କି ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ପତ୍ରିକା ନିଷିଦ୍ଧ କରା ହୋଇଥାଏ । ସେଥିରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଇଂରେଜ-ମାମଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଶୋଷଣ ବିଷୟରେ ବଡ଼ ଉତ୍ତେଜନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷାରେ ଲେଖା ହୋଇଥାଏ । ଏ ବୟସରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଲେଖା ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଲେଖା ଗୁଡ଼ିକ ବେଶୀ ପସନ୍ଦ ହେଉଥିଲା । କ୍ରମେ ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ମନଭିତରେ ବିଦ୍ରୋହ ଦେଖା ଦେଲା । ଇଂରେଜ ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀ ବିଶେଷତଃ ଆମ ଭାରତୀୟ ପୁଲିସ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଆମପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିବେ, ଲାଠି ଗୁଳି ମାରୁଥିବେ ଅଥଚ ଆମେ ଛେଳି ମେଣ୍ଢାପରି ଠିଆ ହୋଇଥିବା ବା ଦୌଡ଼ି ପଳାଉଥିବା । ସେମାନେ ଆମକୁ ଗୋଡ଼ାଇ ଗୋଡ଼ାଇ ମାରୁଥିବେ । ଆମ ହାତରେ ଅସ୍ତ୍ର ନଥିଲେ କଣ ଆମେ ଅସ୍ତ୍ର ତିଆରି କରି ପାରିବା ନାହିଁ ? ପୁଲିସ ହାତରୁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ପାରିବା ନାହିଁ ? ତେଣୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମଶୀଳ ଆତଙ୍କବାଦୀଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼ିତ ବଢ଼ିଗଲା । ସେମାନଙ୍କର ଅସୀମ ସାହସ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ବୀରତ୍ୱ,

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗଙ୍କର ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଓ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ମୋତେ ବହୁତ ପ୍ରେରଣା ଦେଲା । ଖୁଦିରାମ୍, ଜତୀନ୍ ଦାସଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆହୁରି ବେଶୀ ଜାଣିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ବଢିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ଖବର ବହି ମିଳୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ କିଏ ଦେଉଥିଲା ଏବଂ କେଉଁଠି ଏହା ମିଳେ ଜାଣିବା କଷ୍ଟ । ଏତେ ଗୋପନୀୟ ଭାବରେ ଏ ସବୁ ବହି ମୋ ପାଖକୁ ଆସେ ଯେ କେବଳ ଜଣଙ୍କର ନାମ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ନାମ ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନଥିଲା । ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏପରି ନିରୀହ ମାନବ ଓ ରାଜନୈତିକ ଉଚ୍ଚାପଦସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ ନାମ ଏଠାରେ ରହିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରିବେ ଏବଂ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱୀକାର ନ କରି ପାରନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ଏହିପରି ବହୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ।

ମୁଁ ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର । ୧୯୩୬ ମସିହା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ ହଷ୍ଟେଲରେ ମୁଁ ଥାଏ । ଜଣେ ଆତଙ୍କବାଦରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ୟାରଲ୍‌ରେ କଟକ ଦିନକ ପାଇଁ ଆସିଥାନ୍ତି । ଗୁପ୍ତ ଖବର ମୋତେ ଦିଆଗଲା ଯେ ରାତି ବାରଟାରେ ତାଙ୍କ ସହିତ କଲେକ୍ଟର ଅଫିସ ସାମନା କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀ ମଝି ବାଲିଲେ ଦେଖା ହେବ । ମୁଁ ହଷ୍ଟେଲରୁ ଲୁଚି ରାତି ଅଧରେ ନଦୀ ବାଲିଯାକ ଖୋଜିଲି କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଦେଖା ହେଲା ନାହିଁ । କାହିଁକି ଦେଖା ହେଲାନାହିଁ ଜଣା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ତା ପରେ ଖବର ଆସିଲା ଯେ ମୁଁ ଏହି ଆତଙ୍କବାଦୀଙ୍କ ଦଳଭୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିବି ଏକବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପରେ । ତାପରେ ମୋତେ ମୋ ରକ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଶପଥ ଲେଖିଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ଇତ୍ୟାଦି । ଏଥିରେ ମୁଁ ଏପରି ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲି ଯେ ଆଉ କେତେଜଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଏହା ଭିତରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା ପାଇଁ କାମ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ପରେ ମୁଁ ଯାଇଁ ଛତ୍ରପୁରରେ ଭାଇନାଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଲି । ଭାଇନା ସେଠାରେ ଟ୍ରେଜେରୀ ଅଫିସର ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଭାଇ ହିସାବରେ ମୋର ବହୁତ ଖାତିର ଥିଲା । ମୁଁ ମୋ ପରି ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ବସିଥିବା ଦୁଇଜଣ ପିଲାଙ୍କୁ ହାତ କଲି । ଛତ୍ରପୁରର ଅଳ୍ପଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ବଡ଼ ପଥରର ନିର୍ଜନ ମୁଣ୍ଡିଆ ଅଛି । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଉଚ୍ଚ ପଥର ଉପରେ ବସି ଏହି ଦୁଇଟି ନିରୀହ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଖାଲି ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଲି—ଗୁପ୍ତ ବିପ୍ଳବର ଭାଷା । ସରକାର, ଅଫିସର ଓ ଗୋରାଲୋକମାନେ କିପରି ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଛନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ମୋର ମନେ ହେଉଥାଏ ମୁଁ ଯେପରି ନେପୋଲିୟନ ପରି ମୋର ସେନାବାହିନୀକୁ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଉଅଛି । ପୋଲିଓ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ବାଙ୍ଗରା ନେପୋଲିୟନ ଯଦି, ବିଶ୍ୱବିଜୟୀ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ମୁଁ କାହିଁକି ଏ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରି ଜୟଯୁକ୍ତ ନ ହେବି ? ହୀନମନା ଚକିତ ଛେଉଣ୍ଡର ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ! ଆଖି ତରାଟି ପାଟି ମେଲା କରି ନିରୀହ ନିର୍ବୋଧ ବିଚରା ଛାତ୍ର ଦୁଇଟି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋ କଥାକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଶୁଣି ଯାଉଥାନ୍ତି । ବୁଝୁଥାନ୍ତି କି ନାହିଁ ସେଥିପ୍ରତି ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ମନେ ପଡ଼ିଲେ ହସ ମାଡ଼େ ।

ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା ଯେ ପ୍ରଥମେ ଅଳ୍ପ କେତେ ଦିନ ଭିତରେ ସାରା ଭାରତର ସବୁ ଗୋରା ଗଭର୍ଣ୍ଣର, ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟର ଓ ପୁଲିସ ସାହେବଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋମା, ପିସ୍ତଲ ଓ ଦେଶୀ ଛଆଣ ବନ୍ଧୁକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ଦେଶକୁ ଆତଙ୍କବାଦ ଦ୍ୱାରା ବ୍ରିଟିଶ ହାତରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାର ବିରାଟ ଯୋଜନା । ସେ ଦଳଣ ଗୁପ୍ତ ରାଜି ହୋଇଥିଲେ ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ । ଆମ ଭିତରେ ବହୁତ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଗାଁକୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲି ନୂତନ ଆତଙ୍କବାଦୀ ଅନ୍ୱେଷଣରେ । କିନ୍ତୁ ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ଆତଙ୍କବାଦୀମାନଙ୍କର ଯୋଜନାର ଅବସାନ ଘଟିଲା । ତାପରେ ଭାରତରେ ରକ୍ତାକ୍ତ ସଂଘର୍ଷ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ହେଲା କିନ୍ତୁ ଏମିତିକା ଧକଡ଼ ଚକଡ଼ ହୋଇ ଅହିଂସ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଫଳରେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୋର ପୂରା ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ନାହିଁ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶର ଜାତୀୟ ଗୌରବ ବୃଦ୍ଧିପାଇଁ ବା ଗୋଟିଏ ଦର୍ଶନର ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱ ପ୍ରତିପାଦନ ପାଇଁ ବହୁତ ମନଗଢ଼ା କଥା କୁହାଯାଏ । ସେହିପରି ଭାବରେ ଭାରତ କେବଳ ଅହିଂସ ଉପାୟରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବା କଥା ଆମେ ଗତ କେତେବର୍ଷ ହେଲା କହିଚାଲିଛୁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ କେବଳ ଅହିଂସ ଆନ୍ଦୋଳନ ବଳରେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାକଥା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୁର୍ବଳତା ୧୯୪୨ ମସିହାର ଦେଶବ୍ୟାପୀ ରକ୍ତାକ୍ତ ବିପ୍ଳବ, ନେତାଜୀ ସୁବାସ ବୋଷଙ୍କର ଜାତୀୟ ସେନାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବମ୍ବେ ଉପକୂଳରେ ଭାରତୀୟ ନାବିକ ସେନାଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଦାୟୀ । ଅହିଂସ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ନିରସ୍ତ୍ର ଭାରତବାସୀଙ୍କ ମନରେ ଜାଗରଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟିକରି ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଅହିଂସ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଐତିହାସିକ ଘଟଣା ଏଥିରେ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ନାହିଁ । ତାଂର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୋଗୁଁ ହିଁ ଉପରୋକ୍ତ ସମସ୍ତ ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଘଟଣାମାନ ଘଟି-ପାରିଲା । ଏହା କହିବାକଥା ଯେ ବ୍ରିଟେନର ଯୁଦ୍ଧ ଜନିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୁର୍ବଳତା ସହିତ ଏସବୁ ଘଟଣା ନ ଘଟିଥିଲେ କେବଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ମାଧ୍ୟମରେ ଆମେ କଦାପି ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭକରି ପାରିନଥାନ୍ତୁ । ୧୯୪୬ ମସିହାର ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବିଦ୍ରୋହ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଘଟଣା । ସେଥିରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଡରିଗଲେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବା ସପକ୍ଷରେ ସେ ସମୟର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଅଟ୍‌ଲୀ, ଚର୍ଚ୍ଚିଲଙ୍କର ଆକ୍ରମଣରେ ଉତ୍ତରରେ କହିଥିଲେ—ବର୍ତ୍ତମାନ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପରିସ୍ଥିତିରେ ଭାରତକୁ ହାତରେ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସେଠାକୁ ପଠାଇବା ଦରକାର । ତା ନହେଲେ ତାକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବାକୁ ଆମେ ବାଧ୍ୟ । ଯେହେତୁ ପ୍ରଥମ ପ୍ରକଳ୍ପଟି ବ୍ରିଟେନ୍‌ର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅନାଟନ ଯୋଗୁ ଅସମ୍ଭବ । ଆମେମାନେ ଦ୍ୱିତୀୟଟିକୁ ବାଛି ନେଇଛୁ, ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇଛୁ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ କାଗଜ କଲମରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହସ୍ତାନ୍ତର ଯେ,କି ବିଷମୟ ଫଳ ସୃଷ୍ଟି କଲା ସେ ବିଷୟରେ କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ନୂଆଖାଲି ସମସ୍ୟାର ଚିନ୍ତନ ଏହାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ହୃଦବୋଧ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଦିଲ୍ଲୀରେ କାଗଜ କଲମରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇବା ଯୋଗୁଁ ଭାରତର କୋଟି କୋଟି ନିରୀହ ଗ୍ରାମବାସୀ ସେଥିରୁ ପ୍ରବଞ୍ଚିତ ହେବେ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଏହି ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ସହିତ ଆଜି କେତେକ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଖଦଡ଼ଧାରୀ ଶାସକଶ୍ରେଣୀ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନେତା ଓ ଅମଲା ତାନ୍ତ୍ରିକ ନିଷ୍ପେଷଣ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ହେବେ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

୧୯୩୭ ମସିହାରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ମାତ୍ର ଆଉ ଦୁଇଜଣ ମନ୍ତ୍ରୀ । ସେହି କେତେମାସ ଭିତରେ ଏହା ଆମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଶାସନ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ଗଭୀର ଛାପ ମାରିପାରିଥିଲା । ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ବଡ଼ ପ୍ରତାପୀ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ରାଜତ୍ୱକାଳର ବହୁ ସର୍ତ୍ତ ଯୋଗୁ ସେ ବେଶୀ କିଛି କରି ପାରି ନଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ତାଙ୍କର ଶାସନରେ ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଢ଼ତା ଦେଖାଇ ପାରିଥିଲେ । ଅନୁଗୁଳରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ଜଣେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଜଣେ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଅଫିସର ଥିଲେ । ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବୁ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଲୋକମାନେ ଗୋଟିଏ ନାଟକ ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି ଅଫିସରଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାରର ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ଅଫିସର-ଜଣଙ୍କ ମଝିରେ ମଝିରେ କହୁଥାନ୍ତି—ଆଜ୍ଞା ଏ କଥାଟି ଠିକ୍ ସତ ନୁହେଁ । ତା ଅର୍ଥ ଅନ୍ୟକଥାଗୁଡ଼ିକ ସତ । ତାଙ୍କଘରୁ ସେହିଦିନ ସ୍କୁଲ ଲାଇବ୍ରେରୀର ସମସ୍ତ ବହି ଗାଡ଼ିରେ ଲଦା ହୋଇ ପୁଣି ସ୍କୁଲକୁ ଅଣା ହୋଇଥିଲା, ଯାହାକି ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହିଥିଲା । ଏହିପରି ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ସାରାଆଡ଼େ ଚହଲ ପକାଇ ଦେଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ଏପରି ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଅଫିସରଙ୍କୁ ବହିଷ୍କାର ନକରି ସେମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସ୍ୱାଧୀନ ସରକାର ଦେଶ ଶାସନକଲେ । ରାଜାମାନେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ, କଂଗ୍ରେସୀ ନେତାମାନେ ରାଜାପରି ଚଳିଲେ, ଔପନିବେଶୀ ଶାସନ କେବଳ ବହୁମୁଖୀ ଓ ବହୁଶାଖାରେ ପ୍ରସାରିତ ହେଲା ସିନା ତାହାର ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀର କୌଣସି ଉନ୍ନତ ଦେଶର ଶାସନ ସହିତ ଏହା ତୁଳନୀୟ ନୁହେଁ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

(ଘ) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନୁଭୂତି

ସାହିତ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ, ଧର୍ମଗତ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଗତ ଆଭିମୁଖ୍ୟର ମୂଳଭିତ୍ତି ସହଜ ଓ ସରଳ ଭାବରେ ମୋ ଉପରେ ଏହି ପାଞ୍ଚବର୍ଷରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହାର କାରଣ ମୋର ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ୱାଧୀନତା ଥିଲା ଏହିସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ । ଭାଇନା ମୋତେ ଆଦୌ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁ ନଥିଲେ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଖାଲି ପଚାରୁ ଥିଲେ ବା ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲେ । ମୁଁ ଖୁବ୍ ଭଲ ନ ପଢ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିବାର ଜଣାଯାଉ ନଥିଲେ । ତା'ପରେ ମୋ ମନରେ ବହୁତ ସାହସ ଆସି ଯାଇଥିଲା । ପଢ଼ା ବିଷୟରେ କୌଣସି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ନଥିଲା । ମନ ପଢ଼ୁ ନ ଥିଲା । ଚାହିଁଥିଲେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କରି ପାରିଥାନ୍ତି । । ସେପରି ଘୋଷିବାକୁ ବଳବାନ୍ତ ନ ହୋଇ ଚାରିଆଡ଼େ ମନ ଖୁସିରେ ବୁଲି ନାନା ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟିରେ ବହୁ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ବହୁତ ଉପାଦେୟ ଅନୁଭୂତି ତଥା ଦୃଷ୍ଟିଦର୍ଶନ ସୃଷ୍ଟିକରି ଯଦି ଉଚ୍ଚ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ମୁଁ ପାଶ୍‌କରି ପାରିଲି ସେଥିରେ ମୁଁ ଖୁସିଥିଲି । ଭାଇନା ମଧ୍ୟ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପିଲାଙ୍କର ପାଠ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି କରିବାର ସମୟ ନଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର କାହିଁକି କୌଣସି ଆକର୍ଷଣ ନ ଥିଲା । ମୋ ସମୟରେ ଯେତେଜଣ କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ କରିଥିଲେ କେବଳ ଜଣକ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ଉପରକୁ ଉଠି ପାରି ନାହାନ୍ତି । କିରାଣୀ ବା ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ରହିଗଲେ । ପାଠପଢ଼ା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟିଦର୍ଶନ ମୋର ଏତେ ବଳିଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲାଯେ ମୋ ପିଲାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଗ୍ରହ ନ ଦେଖାଇ ପାଠ ପଢ଼ିବାରେ ବାଧ୍ୟ କରିନାହିଁ । ତଥାପି ସମସ୍ତେ ଭଲ ପଢ଼ିଲେ ।

ଲୁଗାପଟା ପିନ୍ଧିବାରେ, ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରିବାରେ, ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ବାହାର ବନ୍ଧୁ କରିବାରେ କେବଳ ଯେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, ଖର୍ଚ୍ଚବାର୍ଚ୍ଚରେ ମଧ୍ୟ ସେତେ ବେଶି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନଥିଲା । ଫଳରେ ମୋର ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ ଭଲ ଧରଣର ଥିଲା । ଏହି ମାର୍ଜିତ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧା ଅଭ୍ୟାସ ଜୀବନସାରା ରହିଗଲା । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା ମୋତେ ନିଜକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା, ନିଜର ବିକାଶ କରାଇବା ଦିଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସୁବିଧା ଓ ସୁଯୋଗ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲା । ମୁଁ ସେଥିଲାଗି ଭାଇନାଙ୍କ ପାଖରେ ଚିର କୃତଜ୍ଞ । ମୋର ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ସ୍ୱଭାବ ଯୋଗୁଁ ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ବିଶେଷ କିଛି ତାଗିଦ୍ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସ୍କୁଲରେ ପାଠପଢ଼ା ଭଲ ହେଉ ଥିଲା । ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ପାଠପଢ଼ା ଢଙ୍ଗ ପୁରୁଣା କାଳିଆ ଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଶ୍ରୀ ଲଳିତ ମୋହନ ଘୋଷ ଭୂଗୋଳ ପଢ଼ାଇବାରେ ଏପରି ବିଚକ୍ଷଣ ଥିଲେ ଯେ ସେ ଅରେ ଯାହା କହୁଥିଲେ ପିଲାମାନେ ମନେ ରଖି ପାରୁଥିଲେ । ଆଜିଯାଏଁ ଭୂଗୋଳ ବିଷୟରେ ମୋର ଗଭୀର ଆଗ୍ରହ ତାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଏପରି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ ଯେ ଭୂଗୋଳରେ ଆଉ ପାଞ୍ଚଖଣ୍ଡ ବହି ପଢ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଥିଲା । ସେହି ଭୂଗୋଳ ଜ୍ଞାନ ମୋର ଦେଶ ବିଦେଶ ଭ୍ରମଣରେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ମୁଁ ଥରେ ପୃଥିବୀ ଭ୍ରମଣରୁ ଫେରିବାପରେ ଏମ.ଏ. ପିଲାଙ୍କୁ ପଚାରି ଥିଲି ଯେ ମୁଁ ଟୋକିଓ ସହର ଯେଉଁ ତାରିଖ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ବାହାରି ପାଞ୍ଚଛଅ ହଜାର ମାଇଲ ଅତିକ୍ରମ କରି ହନଲୁଲୁରେ ପହଞ୍ଚିଲି ସେତେବେଳକୁ ସେହିଦିନ ସକାଳ ନଅଟା ହୋଇଥିଲା । ଏମ.ଏ. ଶ୍ରେଣୀର କୌଣସି ପିଲା ଏହାକୁ ବୁଝି ପାରି ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋର ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ ଭୂଗୋଳ ପଢ଼ାଜ୍ଞାନ ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ଏହାକୁ ଉପଭୋଗ କରିଥିଲି । ପ୍ରକୃତ ପାଠପଢ଼ା ଏହିପରି ଭାବରେ ଜୀବନରେ ଉପାଦେୟ ହୋଇଥାଏ ।

ସ୍କୁଲ ସମୟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନଲାଖି ଅନୁଭୂତି ଭିତରେ ଗୋପାଳ ପ୍ରହରାଜ ଏବଂ ଉତ୍କଳ ଭୀମ ପଦ୍ମଚରଣ ଦାସଙ୍କ ସହ ସମ୍ପର୍କ ମନେପଡ଼େ । ଗୋପାଳ ପ୍ରହରାଜ ଆମମାନଙ୍କୁ ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଯେ ଆମମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବଖରା ଛାଡ଼ିଦେଇ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା ଚାଲେ । ମୋର ଯେତେଦୂର ମନେ ଅଛି ଏହିଠାରେ ହିଁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଉତ୍କଳ ଅନ୍ତଃକାଶ ମାହାତ୍ମ୍ୟର କଳ୍ପନା କରା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ବହୁ ପରେ ମୋ ଜନେଇ ପୁଅ ଭାଇ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ରଥ ସିଂହଭୂମିରେ ଯାଇ କେତେ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିଥିଲେ । ଗୋପାଳ ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଭା ମୋତେ ଅଭିଭୂତ କରିଥିଲା । ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଜଣେ ଇଂରାଜି, ବଙ୍ଗଳା ବା ହିନ୍ଦିରେ ପଢ଼ିଯାଏ ଏବଂ ସେ ଶ୍ରୁତଲିଖନ ଲେଖିଲାଭଳି ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ଲେଖି ଯାଉଥିଲେ । ସତ୍ତ୍ୱରୂପାରେ ଅଦ୍ଭୁତ କ୍ଷମତା ତାଙ୍କର ଥିଲା । ସେ ବଡ଼ ଅମାୟିକ ଗ୍ରହ ବତ୍ସଳ ଥିଲେ । ଭାଷାକୋଷ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ପରେ ମୋତେ ସାତଖଣ୍ଡିର ଗୋଟିଏ ସେଟ୍ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ପାଖରେ ସେହି ସାତଖଣ୍ଡ ଭାଷାକୋଷ ରହିଛି ।

ସେ ତାଙ୍କ ଜୀବନୀ କଥା ଆମକୁ କହିବାକୁ ଯାଇ କହନ୍ତି ଯେ ଥରେ ସେ ପୁରୀ ଯାଉଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ମଟରଗାଡ଼ିର ରେଳଗାଡ଼ି ସହିତ ଧକ୍କା ଲାଗିଲା ଏବଂ ସେ ଗାଡ଼ିରୁ ବାହାରି ରେଳ ଧାରଣା ପାଖରେ ଛିଟିକି ପଡ଼ିଲେ । ରେଳଚକରେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ପଗଡ଼ିଟି ଉଡ଼ିଯାଇଥିଲା କିନ୍ତୁ ମୁଣ୍ଡ ରହିଗଲା ତା' ପରେ ସେ ଭାବିଥିଲେ ଯେ ଭଗବାନ ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ରଖିଲେ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସ୍ୱପ୍ନକୁ ସାର୍ଥକ କରିବା ପାଇଁ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସେ ଅନ୍ୟସବୁ କାମ ଛାଡ଼ିଦେଇ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ମହାସ୍ୱପ୍ନ ଭାଷାକୋଷ ଲେଖିବାରେ ସମସ୍ତ ନ୍ୟସ୍ତକଲେ । ଏହା ତାଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଲାବେଳେ ଆମ ଲୋମ ଝାଙ୍କୁରି ଉଠେ । ଆମର ଇଚ୍ଛାହୁଏ ଆମେ କ'ଣ ଏପରି ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ ? ଆମ ଜୀବନରେ କଣ ଏପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସଙ୍କଳ୍ପ ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ ?

ଉତ୍କଳ ଖୀମଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାୟାମଶାଳା ସେତେବେଳକାର ସମାଜ ପ୍ରେସ ଜମର୍ଗ୍ରେଣ୍ଡ ଗଳିରେ ଥାଏ । ସେଠାରେ ବହୁ ପିଲା ଓ ଯୁବକ ଦୈହିକ ଗଠନ ଲାଗି ନାନାବିଧ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଯୋଗାସନ ସହ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖେଳ କସରତ ଶିଖାଯାଏ । ମୁଁ କେତେଦିନ ସେଠାକୁ ଯାଇଥିଲି । ସବୁବେଳେ ଉତ୍କଳ ଖୀମ ମୋର ହାତର ମାଂସପେଶୀକୁ ଚିପି ମୋର ପତଳା ଦେହକୁ ନାପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ମୋତେ ଗଜାମୁଗ, ନଡ଼ିଆ ଓ ଅଣ୍ଡା ଖାଇବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି । ମୁଁ ମୋଟା ହେବାପାଇଁ ବହୁତ ପରିଶ୍ରମ କରେ । କଞ୍ଚା ଅଣ୍ଡା କଞ୍ଚାଦୁଧରେ ଘାଣ୍ଟିପିଏ । ଗୁଆଘିଅରେ ଅଣ୍ଡା ଫେଣ୍ଟି ଖାଏ । ନଡ଼ିଆ ଗଜାମୁଗ ଖାଏ । ତଥାପି ମୋର ଦେହ ସେହିପରି କ୍ଷୀଣ ରହିଥାଏ । ଛଅଫୁଟିଆ ଡେଙ୍ଗା ଦେହରେ ମାଂସ ପଲେ ନ ଥାଏ । ଓଜନ ୧୧୨ ପାଉଣ୍ଡ ମାତ୍ର । କନ୍ଥ ଜାମା ପିନ୍ଧି ଚକାଇଲେ ମୁଣ୍ଡଟା ବଡ଼ ଗାଲ ଦୁଇଟା ଫୁଲୁକା ଫୁଲୁକା ଥିବାରୁ ଦେଖିବାକୁ ଦୁର୍ବଳ ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ପତଳା ଦୁର୍ବଳ ଦେହ ପାଇଁ ମୋର ହୀନମନ୍ୟତା ଲାଗି ରହିଥାଏ । ବି ଏ, ଏମ୍.ଏ. ପଢ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର କୌଣସି ଉନ୍ନତି ହୋଇ ନ ଥାଏ । ସେ ସମୟର କେତେଜଣ ଝିଅ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ ସନ୍ତାଳି ପୁରୁଷ ବୋଲି ଚିଡ଼ାନ୍ତି । ମୋତେ ବହୁତ ଅପମାନ ଲାଗେ । ଏହି ହୀନମନ୍ୟତାକୁ ଘୋଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ବୋଧହୁଏ ମୋର ସମବୟସୀ ଝିଅମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୋର ନିଜର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । କୌଣସି ଝିଅ ଆଗରେ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ମୁଁ ଯଦି ପଛରେ ଥାଏ ତା' ହେଲେ ଟିକିଏ ଅଟକି ଯାଏ, କାରଣ କାଳେ ସେ ଭାବିବ ମୁଁ ତା ପିଛା ଧରିଛି । ମୁହାଁମୁହିଁ ଦେଖା ହେଲେ ମୁଁ ନ ଜାଣିଲା ପରି ମୁଣ୍ଡକୁ ଉପରକୁ ଟେକି ଡଗଡଗ ହୋଇ ଚାଲିଯାଏ । ଝିଅମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶିବାରେ ଏହି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ ମୋର ଜୀବନ ସାରା ରହିଗଲା ଏବଂ ଏହା ମୋତେ କେବଳ ଉନ୍ନତ ଓ ସଂସ୍କୃତ ସମ୍ପନ୍ନ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ଢଙ୍ଗ ଦେଖାଉଥିବା ଝିଅମାନେ କାହିଁକି କେଜାଣି ମନକୁମନ ମୋ ଠାରୁ ଦୂରେଇ ରହନ୍ତି । ଲୋକର ମୁଖ୍ୟ ଜୀବନ ସୂତ୍ରର ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ ।

ବହୁ ଅଧ୍ୟବସାୟଲବ୍ଧ ଏହି ପ୍ରକାର ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ଅହରହ ଉଦ୍ୟମ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଝିଅମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ ଏହି ଆଦ୍ୟ ଯୌବନ କାଳରେ ବହୁ ଶିହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । କଳ୍ପନା ଜଗତରେ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅନୁଭୂତି ଭିତରେ ଏହା ଆଉ ଗୋଟିଏ ପରିସର ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତି ଭାବନା ଭିତରେ ଏହା ସେପରି ଗଭୀର ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରି ପାରି ନ ଥିଲା । ମୋର ଯେତେକ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ କେବଳ ଜଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଝିଅମାନଙ୍କ ବିଷୟ ଛଡ଼ା ପୃଥିବୀର ଆଉସବୁ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ବଡ଼ବଡ଼ କଥାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହି ଖେଳ କସରତ ପ୍ରଭୃତି ପାଇଁ ସମୟ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ପିଲାଦିନୁ ଖେଳ ପ୍ରତି ମୋର କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ନ ଥିଲା । ଘାସ କାଟିବାରେ ମୁଁ ଯେପରି ଅପାରଗ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହୋଇଥିଲି ଖେଳରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅନାଡ଼ି ଥିଲି । ଧର୍ମ, ରାଜନୀତି ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ସମୟ କଟାଉଥିବା ଯୋଗୁଁ ମୋର ହୀନମନ୍ୟତା ବଢ଼ି ପାରି ନ ଥିଲା । ତା' ଉପରେ ଆତ୍ମ ବିଶ୍ୱାସର ସ୍ପୃହା ବେଶି ଥିଲା । ତେଣୁ ଏହି ଅଭାବ ମୋତେ ଆଦୌ ବିବ୍ରତ କରି ପାରି ନ ଥିଲା ।

୫ । ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ

ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ — ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ଅସମାନ ଅବସ୍ଥା

୧୩୭ — ୧୯୩୯

ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା, ଧର୍ମଗତ ରାଜନୈତିକ କ୍ରିୟା କଳାପ, ଭାବଗତ ଉଦ୍‌ବେଳନ ମଧ୍ୟରେ ପାଠରେ ଯେତିକି ସମୟ ମନଯୋଗ ଦେଇ ପାରିଲି ସେତିକରେ କୌଣସି ମତେ ଉଚ୍ଚ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ କଲି ଏବଂ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ଆଇ.ଏ.ରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ସେତେବେଳେ କଳାରେ ଦୁଇଟି ବିଷୟ ଗ୍ରୁପ୍ ଥାଏ । ଇତିହାସ, ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର, ସଂସ୍କୃତ କିମ୍ବା ଅଙ୍କ, ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର ଓ ସଂସ୍କୃତ । କଳାରେ ଆଉ କୌଣସି ବିଷୟବସ୍ତୁ ପଢ଼ା ହେଉ ନଥାଏ । ଏପରିକି ଓଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅଙ୍କତ ସ୍କୁଲରେ ଛାଡ଼ିଦେଇଥିଲି । ଅଙ୍କ ନ ଥିଲେ ସେତେବେଳେ ବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ା ସମ୍ଭବ ହେଉ ନଥିଲା । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଡାକ୍ତର ହେବା ସ୍ୱପ୍ନ ମଉଳି ଗଲା । ତେଣୁ ଇତିହାସ, ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର ଓ ସଂସ୍କୃତ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି । ଇଂରାଜୀ ଓ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ପ୍ରାୟ ଭଲ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ଢଙ୍ଗ ସେପରି ସୁଖକର ନଥିଲା । ଆଗକାଳରେ କଲେଜରେ ଖୁବ୍ ଭଲପଢ଼ା ହେଉଥିଲା ବୋଲି ଯେଉଁ ଧାରଣା ଅଛି ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଜଣେ ପୁରୁଣା ଅଧ୍ୟାପକ ତ କିଛି ପାଠ ପଢ଼ାଉ ନ ଥିଲେ ଏବଂ କହୁଥିଲେ ଯେ ସେ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ବୋଲି ଦରମା ପାଉଛନ୍ତି ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଏଣୁ ଇଣ୍ଟରମିଡ଼ିଏଟ କଲେଜ ଶିକ୍ଷା ଖୁବ୍ ବେଶି ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରି ପାରି ନ ଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ଏତେ ଖ୍ୟାତି ଥିଲା ଯେ ସେ କଲେଜର ଛାତ୍ର ହେବା ବଡ଼ ଗର୍ବର କଥା । ମୁଁ ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହିଲି କାରଣ ସହରଆ ଓ ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳର ପିଲାଏ ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ଗଡ଼ଜାତର ପିଲାମାନେ ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହୁଥିବାର ଗୋଟିଏ ପରମ୍ପରା ରହି ଆସିଥିଲା । ଆମ ଛାତ୍ରାବାସର ଓ୍ୟାର୍ଡ଼େନ୍ ଥିଲେ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ଏବଂ ତାପରେ ଆସିଲେ ଅଧ୍ୟାପକ ବଳଭଦ୍ର ପ୍ରସାଦ୍ । ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଅଧ୍ୟାପକ ନାରାୟଣ ମିଶ୍ର ଓ ସହକାରୀ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଅଧ୍ୟାପକ ରୋହତ୍‌ଗୀ । ହଷ୍ଟେଲରେ ସବୁ କ୍ଲାସ୍‌ର ପିଲାଏ ରହୁଥିଲେ । ଏମ.ଏ. ଓ ଆଇନ୍ କ୍ଲାସରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକ ଛାତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ତେଣୁ ପଚିଶ୍ ଛବିଶ୍ ବର୍ଷର ଛାତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ରହୁଥିଲେ । ଏମାନେ ଲମ୍ବାଲମ୍ବା ପଞ୍ଜାବୀ ପିନ୍ଧି ଅନେକ ସମୟରେ ଷ୍ଟାଇଲ୍‌ରେ ବାଡ଼ିଧରି ବୁଲି ବାହାରନ୍ତି ।

ହଷ୍ଟେଲରେ ଆମଭିତରେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ବନ୍ଧୁଦଳ ଗଢ଼ିଉଠିଲା । ଆମେ ସବୁ କବିତା, ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଲାଗିଗଲୁ । ରବି ଠାକୁରଙ୍କ ଲେଖା ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଆଲୋଚିତ ହେଉଥିଲା । ଇଂରାଜି ଲେଖକଙ୍କ ଭିତରୁ ବର୍ଣ୍ଣାର୍ଡ଼ ଶ ଆମର ସବୁଠୁ ପ୍ରିୟ । କିଛି ଉପର ଶ୍ରେଣୀ ପିଲା ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ଆମର ପୋଷାକ ମଧ୍ୟ ବଦଳି ଗଲା । ପାଠପଢ଼ାରେ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ନ ଥାଇ ସାହିତ୍ୟ ଓ ପୋଷାକରେ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିଲା । ମୋର ଓ ଆଉଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଧୋତି ଜଣେ ହଷ୍ଟେଲ ସେବକର ବାଉଁଶ ପାଢ଼ିଆରେ ମୋଡ଼ିମୋଡ଼ି କୁଞ୍ଚକରି ଆମକୁ ଦିଏ । ସାହିତ୍ୟରେ ଆଗ୍ରହୀ କି ନା ତେଣୁ ମୁଁ କବିସମ୍ରାଟ୍ ଟ୍ରେଡ୍ ମାର୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଉତ୍ତମ ଧରଣର ଧୋତି ପିନ୍ଧୁଥିଲି । ଏହା ସବୁଠୁ ବେଶି ଦାମ୍ ଥିଲା । ଦେଢ଼ଟଙ୍କା ବା ଟଙ୍କାଏ ଛଅଅଣା ଗୋଟି । ସେତେବେଳକାର ଦାମ୍ ତୁଳନାରେ ନିଶ୍ଚୟ ବେଶି । ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ରସଗୋଲା ଦାମ୍ ତିନିପଇସା ଥାଏ ଯାହାର ଦାମ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଇଟଙ୍କାରୁ ଅଧିକ । ହଷ୍ଟେଲ ଖାଇବା ଖର୍ଚ୍ଚ ମାସକୁ ଏଗାର ଟଙ୍କା ପଡ଼େ ।

ସେତେବେଳେ କବି ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟଙ୍କ ସହିତ କଲେଜ କମନ ରୁମ୍‌ରେ ଦେଖାହୁଏ । ସେ କଲିକତାରୁ ଆସି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ଗୋଟିଏ ଗର୍ବର କଥାଥିଲା । ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା ସାଙ୍ଗକୁ ରାତିରେ କେନାଲ୍‌ରେ ନୌକା ବିହାର ଗୋଟିଏ ଆମୋଦକର ଓ ଉପଭୋଗ୍ୟ ଅନୁଭୂତି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ୟାମା ଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ୍ କିଛିଦିନ ଥିଲେ । ସେ କଲେଜ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁଇ ତିନୋଟି ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଷ୍ଟାଇଲ୍‌ର ଡଙ୍ଗା ମଗାଇ ଦେଇଥିଲେ । ତା ପାଇଁ ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସର ପଶ୍ଚିମ ପଟ କେନାଲରେ ଗୋଟିଏ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବୋଟ୍‌କ୍ଲବ୍ ହୋଇଥାଏ । ସେଥିରେ ଆମେମାନେ ଥିଲୁ ସ୍ଥାୟୀ ସଦସ୍ୟ । ଅପରାହ୍ଣରେ ଡଙ୍ଗା ଚଲାଉ କିନ୍ତୁ ଥରେ ଥରେ ଜହ୍ନ ପକ୍ଷରାତିରେ ଲୁଚାଲୁଚି ଡଙ୍ଗାକୁ ଧରି ବିଦ୍ୟାଧର-ପୁର ଫାର୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇଯାଉ । ସେଠାରେ ଆଖୁ ଖାଉ ଏବଂ ଭୋର୍‌କୁ ଫେରୁ । ନିର୍ଜନ ଜହ୍ନପକ୍ଷ ରାତିରେ କେନାଲ୍‌ରେ ଡଙ୍ଗାବାହି ଯିବା ଆମକୁ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ଶରତ୍ ଚଟାର୍ଜୀଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ 'ଶ୍ରୀକାନ୍ତ'ରେ ଏପରି ଅନୁଭୂତି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା । ଆମେ ଯେପରି ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପରି ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ । ଥରେ ଗୌରୀଦ୍ୱାରର ଉପର ପଟ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଡାଆଣୀ ନିଆଁ ବାହାରି କହୁବାଟ ଯାଏ ବୋଲି ଶୁଣି ଆମେ କେତେଜଣ ରାତିରେ ଲୁଚି ଡଙ୍ଗା ଧରିଗଲୁ ଡାଆଣୀ ନିଆଁ ଗୋଡ଼ାଇବା ପାଇଁ । ରାତିସାରା ଗୋଟାଏ ମଶାଣିରେ ବସି ଗୀତ ଗାଇବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଅବଶ୍ୟ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡାଆଣୀ ନିଆଁ ଆମ ଆଗକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଏସବୁ ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ ଅନୁଭୂତି । ଭଲ ପଢ଼ୁଥିବା ପିଲାଙ୍କର ଏହା କଳ୍ପନାର ବାହାରେ । ଗୀତ, ସାହିତ୍ୟ, ଡଙ୍ଗାଚଲା ପ୍ରଭୃତିରେ ମତି ରହୁଥିବା ପିଲାଙ୍କର ଯାହା ପଢ଼ା ହେଉଥିବ ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ।

ରାଜନୀତିଗତ କାର୍ଯ୍ୟକଲାପରେ ମୋର ଆଗ୍ରହ ଏକଦମ୍ କମି ଯାଇଥିଲା । ଆତଙ୍କବାଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦବି ଗଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ବିଶ୍ୱାସ ଖୁବ୍ ବେଶି ଦୃଢ଼ ନଥିଲା ତେଣୁ ରାଜନୀତିରେ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଥିଲା । ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁଭୂତି ଏ ସମୟରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ଯାହା କି ଭବିଷ୍ୟତରେ ଧର୍ମଗତ ଅଭ୍ୟାସକୁ ପୂରା ବଦଳାଇ ଦେଲା । ମୁଁ ତ ପ୍ରାୟ ସାତ ଆଠବର୍ଷ ଧରି ବହୁତ ବେଶି ଧର୍ମଗତ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପରେ ବୁଡ଼ିରହିଥିଲି, ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ଜପତପ କରୁଥିଲି, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସଖା ଭାବରେ ଧ୍ୟାନ କରୁଥିଲି, ମଝିମଝିରେ ମଧ୍ୟରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ବାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଚେହେରା ଦେଖି ପାରୁଥିଲି, ବହିରେ ଲେଖାଥିବା ଶିହରଣ ମୋ ଦେହରେ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାରଣ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେଲା ଯେ ମୁଁ ଯାହା କରୁଛି ସେଥିରେ କିଛି ସତ୍ୟତା ଅଛି ନା ବହିରେ ଅଛି ଓ ଲୋକମାନେ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ କରୁଛି ଏବଂ ସେ ପ୍ରକାର ଅନୁଭୂତି ମୋର ହେଉଛି ? ଥରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା ପରେ ମୁଁ ଆଉ ସରଳ ଭାବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ବିପଦ ଆପଦ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଠାକୁର ଭୂମକଥା ନ ଶୁଣିଲେ ବୋଲି ହୃଦବୋଧ ହେଲେ ମଣିଷ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଠାକୁର ପୂଜା ଛାଡ଼ିଦିଏ । ପରି ଜୀବନରେ ମୋତେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି କହୁଥିଲେ ଯେ ସେ ବହୁତ ବେଶି ଠାକୁରାଣୀ ଭକ୍ତଥିଲେ । ଥରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ଆତ୍ମୀୟା ଭୟଙ୍କର ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେଦିନ ରାତି ତାଙ୍କ ଘରେ ବହୁବର୍ଷ ଧରି ପୂଜା ପାଉଥିଲା ଇଷ୍ଟଦେବତା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପାଖରେ ବସି ପୂଜା

Digitized by srujan ka@gmail.com

କଲେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ସେ ଆତ୍ମୀୟା ମରିଗଲା ପରେ ସେ ଏତେ ବେଶି ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଗଲେ ଯେ ଠାକୁରାଣୀ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ମହାନଦୀରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ମୋଠାରେ କିନ୍ତୁ ଏପରି କୌଣସି ବ୍ୟର୍ଥତା ବା ବିଦ୍ରୋହ ଦେଖାଦେଇ ନ ଥିଲା । କେବଳ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂଶୟ ଆସିଲା । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଗତାନୁଗତିକ କଥାରେ ମୁଁ ଖାଲି ଝୁରି ହେଉଛି ନା ଏଥିରେ କୌଣସି ଯଥାର୍ଥ ରହିଛି ? ଏହି ବିରାଟ ସନ୍ଦେହ ମୋର ସାରା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ମନ୍ଥି ପକାଇଲା । ଫଳରେ ଏହି ଦୁଇବର୍ଷ କାଳ ମୁଁ ଆଉ ଜପତପ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋର ବୌଦ୍ଧିକ ଜଗତରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣି ଦେବାର ପ୍ରଥମ ସୂଚନା ଥିଲା ।

ଏହି ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା, ଜହ୍ନ ରାତିରେ ଡଙ୍ଗା ଚଳାଇବା, ରାତିରେ କଲେଜ ପଡ଼ିଆରେ ବୁଲିବା, ଉଦିତ ଅସ୍ତମିତ ଜହ୍ନପାଇଁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ବସିବା ସହିତ ରାଜନୀତି ଓ ଧର୍ମଗତ ସଂଶୟରେ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାଭିମୁଖୀ ହୋଇ ସମସ୍ତ ସ୍ରୋତରେ ମୁଁ ଦିଗହୀନ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ନୌକା ପରି କେବଳ ଭାସି ବୁଲିଲି । ଏ ସମସ୍ତରେ କୌଣସି ସଫଳତା କିମ୍ବା ବ୍ୟର୍ଥତା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ କୌଣସି ଦିଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଦିଗନ୍ତ ନ ଥିଲା । କଳ୍ପନା ବିଳାସୀ ନ୍ୟୂନ ମନୋଭାବାପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନରେ ବୋଧହୁଏ ଏ ପ୍ରକାର ଜଟିଳ ଓ ସଂଶୟାଗତ ସମସ୍ତ ଆସେ । ଏହା ହୁଏତ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ ଦର୍ଶନର ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ଓ ସଂକଳ୍ପ ପାଇଁ ଦରକାର ହୁଏ । ତଥାକଥିତ ଶୂନ୍ୟତା ଭିତରୁ ନୂତନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନର ସନ୍ଧାନ ମିଳେ । ଜୀବନର ବାଟ ଅଲଗା ହୋଇ ଯାଏ । ନୂତନ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଆତ୍ମ ଦର୍ଶନ ହୁଏ । ଆଇ.ଏ. ପରୀକ୍ଷାର କିଛିଦିନ ପୂର୍ବରୁ ମନରେ ହଠାତ ଭୟ, ଚିନ୍ତା ଓ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ଦେଖା ଦେଲା । ମୋତେ ରାତିରେ ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ । ନିଦ୍ରାହୀନତା ଯୋଗୁଁ ଶାରୀରିକ ଦୁର୍ବଳତା ଏବଂ ମାନସିକ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ଭିତରେ କୌଣସିମତେ ଆଇ.ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଦେଲି । ମୋର କେତେକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ସାଥି ଭୟରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ସାରା ଆଉ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଆଉ କେତେଜଣ ଦେଇଥିଲେ ଫେଲ୍ ବି ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେବଳ ମୁଁ କୌଣସିମତେ ପାସ୍ କରିଗଲି । ପରୀକ୍ଷାରେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଫେଲ୍ ହେବି ଭାବି ମୁଁ ଖରା ଛୁଟିରେ ଭାଇନାଙ୍କ ପାଖକୁ ନ ଯାଇ କଟକରେ ଗୋଟିଏ ଭଡ଼ାଘରେ ନାନୀ, ଖୁଡ଼ି ଓ ମୋର କକେଇପୁଅ ଭାଇ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଭାଇନାଙ୍କୁ ନେଇ ରହିଲି ।

ପରୀକ୍ଷା ପରର ଦୁଇମାସର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଅତି ବିଚିତ୍ର ଥିଲା । ମୁଁ ଦିନଯାକ ଘରେ ଶୁଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ତାଇଘାରି କାଠ ଯୋଡ଼ି ନଦୀର ମଝି ବାଲିରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନୋଝ ଯାଉଥିବା ପାଣିଧାର କୂଳେ କୂଳେ ବୁଲେ । ପ୍ରାସ୍ତ ରାତସାରା ଏହିପରି ବାଲିରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ବୁଲେ । କେତେବେଳେ ଗୋଟିଆ ଢଙ୍ଗାଟିଏ ଦେଖିଲେ ସେଥିରେ ଯାଇ ବସେ । ପାଣି ଭିତରେ ବୁଡ଼ ବସିବାରେ ବହୁତ ସମସ୍ତ କଟିଯାଏ । ମଝି ମଝିରେ ଗୀତଗାଏ । ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦସ୍ତ ଓ ଅସ୍ତ ଦେଖେ । ଚନ୍ଦ୍ରାସ୍ତବେଳେ ମୋର ବିରାଟ ଲମ୍ବାଛାଇ କାଠଯୋଡ଼ ବାଲିରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଆକାରର ବାଲିକୁଦର ଛାଇ ଭିତରେ ବୁଲୁଥିବାର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାରେ ଆନନ୍ଦ ପାଏ । ଥରେ ପାଣିଧାର ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବା ଓ ଚୌଡ଼ା ଛାଇ ଦେଖାଗଲା । ପାଖକୁ ଗଲାପରେ ଦେଖିଲି ଗୋଟିଏ ଯୁବକର ମୋଟା ମୋଟା ହାତ ଗୋଡ଼ ଓ ଚୌଡ଼ା ଛାତିଥିବା ଶବଟିଏ ପଡ଼ିଛି । ଭସ୍ତ କିଛିସ୍ତ ହେଲା କିନ୍ତୁ ଉପାସ୍ତ ନ ଥିଲା । ଆଗ ସମସ୍ତରେ ଯେତେଟା ଭସ୍ତ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା ସେତେଟା ଭସ୍ତ କାହିଁକି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଭଗବାନ୍ ବିଶ୍ୱାସ କମିଯିବା ସହିତ ଭୂତଭସ୍ତ ମଧ୍ୟ ଯେମିତି କମି ଆସୁଥିଲା ।

ସେହି କେତେଦିନର ଅନୁଭୂତି ବହୁତ ଅଦ୍ଭୁତ ଥିଲା ମୋ ପକ୍ଷରେ । ମୁଁ ଯେପରି କଣ ଖୋଜୁଥିଲି । ଦିନର ଗୋଳମାଳିଆ ସମସ୍ତରେ ଯେପରି ଏହା ସମ୍ଭବ ନଥିଲା । ନିର୍ଜନ ରାତିର ମୋଳସ୍ୱମ ଶୂନ୍ୟତା ଭିତରେ ଖୋଜିବାରେ ଆନନ୍ଦ ଥିଲା । କ'ଣ ଖୋଜୁଥିଲି ତାର ଚେତନା ମଧ୍ୟ ମୋର ନ ଥିଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିହୀନ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ଏ ସନ୍ଧାନ । ଏଥିରେ ଦୁଃଖ, ବ୍ୟର୍ଥତା ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ତାରକାର କ୍ଷୀଣ ଆଲୋକରେ କମ୍ବା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଭରା ରାତ୍ରୀରେ ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ବାଲୁକାର ଆସ୍ତରଣ ଉପରେ ଏକୁଟିଆ ବୁଲିବାର କଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା କେଜାଣି ! ଜନହୀନ ନିର୍ଜନ ରାତିରେ ଯେପରି ପ୍ରକୃତିର କେବଳ ନୀରବ ନିଷ୍ପଲ ସ୍ଥିତି ଉପଲବ୍ଧି କରୁଥିଏ ମୋର ସେହିପରି କେବଳ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଥିଲା । ମନ ଗମ୍ଭୀରର କୌଣସି ଉଦ୍ଘାଟ ନ ଥିଲା । I Pulsated at a point like q trembling distant star in the midst of infinite existance.

ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ବାହାରିବାର କିଛିଦିନ ପରେ ଏପରି ଏକ ନିରୋଳା ରାତିର ଶେଷ ଭାଗରେ ମୋ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଘରକୁ ଫେରି ସେହି ରାତିରେ ପାଟଣା କଲେଜର ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କ ପାଖକୁ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଲେଖିଲି ଏବଂ ଭୋର୍‌ରେ ତାକୁ ଡାକରେ ପକାଇ ଆସିଲି । ମନେ ମନେ ଠିକ୍‌କଲି ଯେ ମୁଁ ଆଉ କଟକରେ ପଢ଼ିବି ନାହିଁ । ସେ ଚିଠିରେ କଣ ଲେଖିଥିଲି ମୋର ମନେ ନାହିଁ । ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ମନେଅଛି—The sword of democ eus is hanging over me.

Digitized by srujan ka@gmail.com

ତା'ପରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜକୁ ଗଲି ଟ୍ରାନ୍‌ସଫର ସାର୍ଟିଫିକେଟ ଆଣିବା ପାଇଁ । ଡ. ବଳଭଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ପ୍ରିନ୍‌ସପାଲ ଗୃହରେ ଥାଆନ୍ତି । ସେ ମୋତେ ବହୁତ ବୁଝାଇ କହିଥିଲେ ଟ୍ରାନ୍‌ସଫର ନ ନେବା ପାଇଁ । କାରଣ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥିଲେ ଯେ ପାଟଣା କଲେଜର ସ୍ନାତକ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ ନ କରିଥିବା ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଙ୍କୁ ବିଲ୍‌କୁଲ୍ ଯାଗା ମିଳିବ ନାହିଁ । ତା'ଛଡ଼ା ମୁଁ ଯେପରି ଭାବରେ ଖାଲି ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଲେଖି ଦେଇଛୁ ସେଥିରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବା ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି କହିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ପାଟଣା କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇବା ପାଇଁ ଆଉମାତ୍ର ସାତଦିନ ଥାଏ ଅଥଚ ମୋ ପାଖକୁ କୌଣସି ଖବର ଆସି ନ ଥାଏ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କଥା ନମାନି ଜିଦ୍‌କରି କଲେଜ ଛାଡ଼ିବା ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ଯୋଗାଡ଼ କଲି ଏବଂ ପାଟଣା କଲେଜ ପ୍ରିନ୍‌ସପାଲଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେଲି । ମୋର ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ ଥିଲା ଯେ ଯାହା ହେଲେବି ମୁଁ ଆଉ କଟକରେ ପଢ଼ିବି ନାହିଁ । ଏପ୍ରକାର ଅବାସ୍ତବ ସଂକଳ୍ପ ଯେ ମୋର କିପରି ହେଲା ମୁଁ ଭାବି ପାରୁନାହିଁ । ତା'ପରେ ହଠାତ୍ ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ପାଟଣା କଲେଜରୁ ଚିଠି ଆସିଲା । ମୁଁ ଯଦି ସେହିଦିନ କଟକ ଛାଡ଼େ ତାହାହେଲେ ସାକ୍ଷାତ ଦିନ ସକାଳେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ପାରିବି । ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଖରୁ କିଛି ଟଙ୍କା ଧାର୍‌କରି ପାଟଣା ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରାକଲି । ପାଟଣା ପରି ଦୂର ଯାଗାକୁ ଯିବାପାଇଁ ଏହା ଥିଲା ମୋର ପ୍ରଥମ ରେଲଯାତ୍ରା । ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି କଲିକତାରୁ ସବୁଠୁ କ୍ଷୀପ୍ରଗାମୀ ପଞ୍ଜାବ ମେଲ୍‌ରେ ଟିକେଟ କାଟିଲି ଯଦିଚ ଏହା ପାଟଣାରେ ରାତି ଦୁଇଟାବେଳେ ପହଞ୍ଚିବ । ସବୁଠୁ କ୍ଷୀପ୍ରଗାମୀ ଗାଡ଼ିରେ ପାଟଣା ଯିବାପାଇଁ ମୁଁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲି କାହିଁକି କେଜାଣି । ବିଲମ୍ବିତ ରେଲଗାଡ଼ି ଯେପରି ମୋର ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ ସହିତ ଖାପ ଖାଉ ନଥିଲା ।

ପାଟଣା କଲେଜରେ ସେତେବେଳକୁ ବିଖ୍ୟାତ ଇତିହାସ ଅଧ୍ୟାପକ ଡ଼. ସୁବିମଲ ସରକାର ପ୍ରିନ୍‌ସପାଲ ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବହି ମୁଁ ଆଇ.ଏ. ରେ ପଢ଼ୁଥିଲି । ସାକ୍ଷାତ ବେଳେ ମୋର ନାମଟି ଶୁଣି ସେ ପ୍ରଥମେ ବହୁତ ହସିଲେ । ମୋତେ ବହୁତ ଡର ମାଡ଼ୁଥାଏ । ମୋ ଚିଠିଟି ତାଙ୍କ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଥିବାର ଦେଖିଲି । ସେ ମୋର ସେହି ଚିଠିର ଶେଷ ଭାଗରେ ମୁଁ ଲେଖିଥିବା ଚିଠିଟି ଦେଖାଇ ପଚାରିଲେ – 'ତୁମେ ଏହି ଚିଠି ଲେଖିଛ ?" ତା'ପରେ ପୁଣି ହସିଲେ । ତାଙ୍କର ହସ ଏତେ ଖୋଲା ଏବଂ ଏତେ ମାନବିକତା—ପୂର୍ଣ୍ଣଥିଲା ଯେ ମୋତେ ସେ ହସ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା । ଏହା ଜୀବନରେ ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ସେ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଚୌକିରେ ବସିବାକୁ କହିଲେ । ବାହାରେ ନାମ ଲେଖାଇବା ପାଇଁ ପିଲାଙ୍କର ଲମ୍ବା ଧାଡ଼ି ଲାଗିଥାଏ । ମୋର ତ ଇଣ୍ଡେକ୍‌ସ ନମ୍ବର ନଥାଏ । ତାଙ୍କର ପି:ଏ:ଙ୍କୁ ଡାକି ମୋର ନାମ ଲେଖାଇ ରସିଦ୍ ଆଣି ଦେବାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଏବଂ ତାଙ୍କପ୍ରତି ଗଭୀର ସମ୍ମାନରେ ଅଭିଭୂତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ହୋଇଗଲି । ତା'ପରେ ସେ ମୋତେ କହିଲେ । ଯେ ହଷ୍ଟେଲ ଖୋଲିବାକୁ ଆହୁରି ସାତଦିନ ବାକିଅଛି ତେଣୁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଯାଇ ରହେ । ତାଙ୍କର ଏପରି ଅଯାଚିତ ସ୍ନେହରେ ମୁଁ ଅବାକ ହୋଇଗଲି । ଶେଷ ରାତ୍ରିର ବିଭୋରତା ଭିତରେ କୋଲ୍‌ରିଜ୍‌ଙ୍କ କୁବ୍‌ଲା ଖାଁ । ପରି ମୁଁ କଣ ଲେଖିଥିଲି ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସାହାସ କରି ଚିଠିଟି ମାଗି ପାରି ନ ଥିଲି । ମୁଁ ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜ ହଷ୍ଟେଲରେ ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଙ୍କ ପାଖରେ ରହୁଥିଲି ତେଣୁ ଡ. ସରକାରଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ନ ଥିଲି । ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଥିବା ଜାକ୍‌ସନ ହଷ୍ଟେଲ୍‌ରେ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ । ମଝିରେ ମଝିରେ ମତେ ଡକାଇ ମୋ କଥା ବୁଝୁଥିଲେ । ବଡ଼ ଅମାୟିକ ଲୋକ ଥିଲେ ଡ. ସରକାର । ଲେଖକ, ଗବେଷକ ହିସାବରେ ସେ ଯେପରି ଖ୍ୟାତନାମା ଥିଲେ ପଢ଼ାଇବାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପ୍ରବୀଣ ଥିଲେ । ପାଟଣା କଲେଜରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବା ହେଲା ମୋର ସଂକଳ୍ପର ପ୍ରଥମ ଫଳପ୍ରଦ ଅଭିଯାନ । ଏମେ ମୋ ଠାରେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ବଳିଷ୍ଠ ସଂକଳ୍ପର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବହିଃପ୍ରକାଶ ଫଳରେ ମୁଁ ଜୀବନରେ ଯାହା ଚାହିଁଛି ତାହା ପାଇଛି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଯାହା ପାଇଛି ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ଯାହା ନ ପାଇଛି ସେ ବିଷୟରେ ମୋର କୌଣସି ବ୍ୟର୍ଥତା କିମ୍ବା ଅନୁଶୋଚନା ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ କେତୋଟି ଲଘୁ ଧରଣର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂକଳ୍ପ ଆଜିଯାଏ ନେଇ ଆସିଛି ତାହା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସଫଳ ହୋଇଛି । ତାହାହିଁ ମୋର ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ଓ ଆତ୍ମ ବିଶ୍ୱାସର ସୁଦୃଢ଼ ମୂଳ ଆସ୍ଥାନ । "ଯାହା ପାଇଛ ତାହା ଚାହିଁନ ଏବଂ ଯାହା ଚାହିଁଛ ତାହା ପାଇନ" ଏଇ ବିରହ ରାଗିଣୀ ମୋତେ ବିଚଳିତ କରିନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା, ସମ୍ମାନ ଓ ଅଖଣ୍ଡ ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ମୋତେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ସେଠାରେ ମୋତେ ନ ଦେଖି ମୋର ଜୀବନର ସାର୍ଥକତା ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋ ମତରେ ସେସବୁ ତଥାକଥିତ ସାମନ୍ତବାଦୀ ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ସ୍ଥାନ ପାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଚାହିଁ ନ ଥିଲି । ତେଣୁ ସେହି ଅନୁସାରେ ଜୀବନ ପଥ ଗଢ଼ି ନେଇଥିଲି । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଘରକୁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ କେବଳ ଯାଇନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ ତେଣୁ କୁଳପତି ପରି ସାମନ୍ତବାଦୀ ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ସ୍ଥାନ ପାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ନଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

୭ । ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସାଧନା ଓ ସିଦ୍ଧି

ପାଟଣା ୧୯୩୯-୧୯୪୩

[ଏକ]

ପାଟଣାରେ ପହଞ୍ଚିବା ଦିନଠୁଁ ମୋର ଅଧ୍ୟୟନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସାଧନା ଆରମ୍ଭ କଲି । ହାଓଡ଼ା ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ଦୁଇଟି ବହି କିଣି ଥିଲି । ଗୋଟିଏ ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର Psyeho pa thology of everyday life ଏବଂ ବାର୍ଣ୍ଣାଡ୍ ଶ' ଙ୍କର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନାଟକର ଗୋଟିଏ ସଂଗୃହୀତ ସଂସ୍କରଣ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ସର୍ବନିମ୍ନ ଚାରିଘଣ୍ଟା ଓ ରବିବାର ଦିନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଛୁଟିଦିନ ମାନଙ୍କରେ ଛଅଘଣ୍ଟା ପଢ଼ିବାର ସଙ୍କଳ୍ପ ନେଇଥିଲି । ପ୍ରଥମ ଦିନଠୁଁ ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜ ହଷ୍ଟେଲ୍‌ରେ ଜଣଙ୍କ ବଖରାରେ ବସି ଚାରିଘଣ୍ଟା ପଢ଼ିଲି । ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାଫ୍‌ଖାତା ମଧ୍ୟ କିଣିଲି । ସେଠାରେ ଦିନକୁ ଚାରିଘଣ୍ଟା, ହପ୍ତାରେ ୩୦ ଘଣ୍ଟା ହିସାବରେ ଗୋଟିଏ ଲାଲ୍ ଗାର ଟାଣିଦେଲି । ତା ଉପରେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟରେଖା ଗ୍ରାଫ୍ ରହିବ ସିନା କଦାପି ତଳକୁ ଆସିବ ନାହିଁ । ଦେହ ଖରାପ ହେଉ, ଝଡ଼ ତୋଫାନ ହେଉ, ଗାଡ଼ିରେ ଯିବା ସମୟରେ ହେଉ କୌଣସି କାରଣରୁ ଦିନେ ଏଥିରେ ବ୍ୟାଘାତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ହପ୍ତାର ୩୦ ଘଣ୍ଟା ତଳକୁ ଯେପରି କାର୍ଯ୍ୟରେଖା ନ ଖସେ । ବି.ଏ. ଦୁଇବର୍ଷ ଏହି ସଙ୍କଳ୍ପରେ ଅଟଳ ରହିଲି । ଏହି ସାଧନାହିଁ ମୋତେ ଅତି ସହଜରେ ବି. ଏ. ରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଆଣି ଦେଲା । ସେ ସମୟରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ପାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ପାଟଣା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସର ମୂଲ୍ୟ ବହୁତ ବେଶି ଥିଲା । ମୁଁ ଓଡ଼ିଶା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ପାରିଥିଲି ।

ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ନେଇଥିଲି ଇଂରାଜୀ ଅନର୍ସ କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ପରେ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ନେଲି । ସେତେବେଳେ ଅଧ୍ୟାପକ ଚାକିରି ପାଇଁ ପାଠପଢ଼ା ହେଉ ନ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର କଲେଜ ଥିଲା ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ । ତାଛଡ଼ା ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରେ ରାଜାଙ୍କ ପରିଚାଳିତ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଘରୋଇ କଲେଜ ଥିଲା । କଲେଜ ଚାକିରି ବା କେତୋଟି ଥାଏ । ତେଣୁ ଅଧ୍ୟାପକ ହେବା ପାଇଁ ପାଠ ପଢ଼ିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା ମାତ୍ର । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ନେବାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ଯେ ଆଇ.ଏ ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ମୋର ଧର୍ମପ୍ରତି ଯେଉଁ ସନ୍ଦେହ ଓ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ଭାବ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ତାର ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରରେ ସମାଧାନ ହେବା ଦରକାର ଥିଲା । ତେଣୁ କେବଳ ଇଂରାଜୀରେ ଯେଉଁ ସବୁ ବହି ପଢ଼ା ହେଉଛି ସେଥିରୁ ତ ବହୁବହି ପଢିସାରିଛି । ତା'ଛଡ଼ା ପରେବି ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ହେବ । ତେଣୁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଭଗବାନଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବିଷୟରେ କାହିଁକି ଆଲୋଚନା ନ କରିବି ? କେତେବେଳେ ଦାର୍ଶନିକ ସେମାନଙ୍କର ମତାମତ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସହିତ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପରିଚୟ ହେଲେ ମୋ ମନର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବିଷୟରେ କିଛି ସମାଧାନ ମିଳିପାରେ । ତେଣୁ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗକୁ ଆସିଲି ।

ଏହି ବିଭାଗରେ ଯୋଗ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ସବୁ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନରେ ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ଡକ୍ଟର ଡି କେ.ଦେଓ ଏବଂ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଗୁରୁଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ । ପର ସମୟରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ଡ. ମୋହସିନ୍ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଅଳ୍ପଦିନ ହେବ ବିଭାଗକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ତା'ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ସ୍ନେହଶୀଳ ଓ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । କ୍ରମେ ଏହି ବିଭାଗଟି ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗିଲା । ମୋର ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ପରମ ବନ୍ଧୁ ଶିବ କୁମାର ମିଶ୍ର ମୋର ସହପାଠୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୋ ଭିତରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେଉଥିଲା ସତ କିନ୍ତୁ ଆମେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରକୁ ବହୁତ ଭଲ ପାଉଥିଲୁ । ସେ କିମ୍ବା ମୁଁ ଯଦି କୌଣସି ଦରକାରୀ ବହି ପଢ଼ିଥିବୁ ତା ହେଲେ ଅନ୍ୟକୁ ସେ ବହି ଦେଇ ଆସୁ । ଥରେ ପରୀକ୍ଷାର ଦୁଇ ତିନି ଦିନ ଆଗରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଲେଜର କ୍ଲାସ୍ ନୋଟ୍ ଶିବ କୁମାର ପାଇଥିଲେ । ସେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ ଆମର ପରୀକ୍ଷକ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ନୋଟ ଆମେ ଖୋଜୁଥିଲୁ ସେ ହଠାତ ପରୀକ୍ଷାର ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଏହାକୁ ପାଇ ନିଜେ ପଢ଼ି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପରୀକ୍ଷା ଦିନ ପୂର୍ବ ରାତିରେ ମୋ ପାଖରେ ସେହି ନୋଟ୍ ଖାତାଧରି ପହଞ୍ଚି ଗଲେ । ମୁଁ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲି । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ବହୁମୂଲ୍ୟ ନୋଟ୍ ଜଣେ କଣ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ସହଜରେ ଦେଇ ପାରନ୍ତ ? କିନ୍ତୁ ଆମ ଭିତରେ ସେ ପ୍ରକାର ଗଭୀର ସୌହାର୍ଦ୍ଦ ଓ ବୁଝାମଣା ଥିଲା । ତେଣୁ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଦୁଇଜଣ ଏକାଠି କାମ କରିଛୁ ଏବଂ ସେହି ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁତା ଆଜିଯାଏ ଅତୁଟ ରହିଛି । ଶିକ୍ଷାସୃଜନ ଓ ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହୁଥିବା ବହୁ ପ୍ରକାରର ପାରସ୍ପରିକ ହିଂସା ଦ୍ୱେଷ ଆମମାନଙ୍କୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିନାହିଁ । ଏହା କମ୍ ଗୌରବ ଓ ଆନନ୍ଦର କଥା ନୁହେଁ । ଆମେ ଦୁଇଜଣ ପାଟଣାରେ ଚାରିବର୍ଷ କାଳ ନିବିଡ଼ ବନ୍ଧୁତାରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥିଲୁ । ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପାଟଣାରେ ଥିବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମଇଦାନର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ବେଞ୍ଚ୍‌ରେ ବସି ଅନ୍ତତଃ ଘଣ୍ଟେ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ଆମେମାନେ ନାନା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରୁ । ଭବିଷ୍ୟତ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁ । ଗୋଟିଏ ଦିନମଧ୍ୟ ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ନ ଦେଖିଲେ ମନଶାନ୍ତ ହୁଏନାହିଁ । ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଏ ବନ୍ଧନ ସାରାଜୀବନ ରହିପାରିଛି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

କ୍ଲାସ୍‌ରେ ଯେତିକି ପଢ଼ାନ୍ତି ତାହା ପ୍ରତିଦିନ ଘଣ୍ଟାଏ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ଶେଷ ହୋଇଯାଏ । ତାପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ମୌଳିକ ବହି ପଢ଼ିବାକୁ ସମୟ ମିଳେ । ସକ୍ରେଟିସ୍ ବିଷୟରେ ପଢ଼ିଲା ପରେ ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହି ପଢ଼ିବାକୁ ବହୁତ ଆଗ୍ରହ ହୁଏ । ଫ୍ରଏଡ଼୍‌ଙ୍କ ବିଷୟରେ ଜାଣିଲା ପରେ ତାଙ୍କର ସବୁ ବହି ନ ପଢ଼ିଲା ଯାଏ ମନରେ ଶାନ୍ତି ନଥାଏ । ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ବହି ଏହିପରି ଭାବରେ ପଢ଼ିପାରିଥିଲି । ବି.ଏ, ଦୁଇବର୍ଷ କାଳ ପାଠ ପଢ଼ିବା ଛଡ଼ା ଆଉ କୌଣସି କାମ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥାଏ । ଅପରାହ୍ଣ ଠିକ୍ ପାଞ୍ଚଟାବେଳେ ମୁଁ ବୁଲି ବାହାରେ । ପାଟଣା କଲେଜ ହଷ୍ଟେଲରୁ ବାହାରି ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜ ହତାଭିତର ଦେଇ ପାଟଣା ମଇଦାନରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚେ । ଶିବ କୁମାର ସାଥିରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଫେରେ ପୁଣି ଠିକ୍ ସାତଟା ବେଳେ ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଖରା ବର୍ଷା ସବୁଦିନେ ସେଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୁଟିନ୍ । ବର୍ଷା ହେଲେ ଛତାଧରି ମଧ୍ୟ ବୁଲିଯାଏ । ଏହି ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ ଶିବ କୁମାର ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ବିଶେଷ ଭାବରେ ମୋର ସାଙ୍ଗ ନଥିଲେ । ରାଜନୀତିରେ କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ନ ଥିଲା । ପାଟଣା କଲେଜ ପିଲାଙ୍କର ରାଜନୀତିରେ କୌଣସି ଆଗ୍ରହ କିମ୍ବା ଅଭିଜ୍ଞତା ନଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ସଭା ହେଲେ ୨୦ । ୩୦ ଜଣ ପିଲା ଏକାଠି ହେବା କଷ୍ଟକର ଥିଲା ଅଥଚ ସେତେବେଳକୁ କଟକର ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ ଓ ମେଡ଼ିକାଲ ସ୍କୁଲରେ ରାଜନୈତିକ ଝଡ଼ଝଞ୍ଜା ବହି ଯାଉଥିଲା । କଲେଜ ବନ୍ଦ, ଛାତ୍ର ସଭା ଓ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଉପରେ ଲାଠିମାଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ଦୈନନ୍ଦିନ ଘଟଣା ଥିଲା । ପାଟଣାର ପିଲାମାନେ ବଡ଼ ମାନ୍ଦା । ସେତେବେଳେ ଅଧିକାଂଶ ବିହାରୀ ଛାତ୍ର ଧନୀ ଘରର ପିଲା, ଜମିଦାର ପରିବାରରୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା ଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ବାହା ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ବଡ଼ ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆ ପିଲାମାନେ ସବୁ ବିଷୟରେ ଭଲ କରନ୍ତି, ପ୍ରଥମ ହୁଅନ୍ତି । ବିହାରୀ ପିଲାମାନେ ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଓ ପ୍ରତିଭାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ।

ଏହି ସାଧନା ସମୟରେ ମୋ ମନରେ କୌଣସି ଜଞ୍ଜାଳ, ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତି ବା ନୈରାଶ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନ ପିପାସା ଓ ଭଗବତ୍ ସତ୍ତା ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ପାଇଁ ଗଭୀର ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସା ଭିତରେ ମୋର ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନ କଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ ଓ ମାନସିକ ଆସ୍ଥା ହୋଇ ନ ଥିଲା ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରିବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ବର୍ଷେକ ପରେ ଦର୍ଶନ ଶିକ୍ଷାରେ ମୋର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ି ଉଠିଲା । ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ କହିବା ବେଳେ ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ମୋଠାରେ ସାହସ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେଖାଗଲା । ଆନନ୍ଦରେ କଥା ଯେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଏଥିରେ ବିରକ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଖୁସି ହେଲେ । ଏହା ମୋତେ ବହୁତ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲା । କ୍ରମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଠ୍ୟ ବିଷୟ ଉତ୍‌ଥାପିତ ହେଲାବେଳେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ମୋର ମତାମତ ପଚାରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସପ୍ତାହରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିବାକୁ ଦିଆଯାଏ । ମୋର ସଂକଳ୍ପ ଯେ ମୁଁ ଏପରି ଲମ୍ବା ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିବି ଯାହା ଫଳରେ ମୋ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ ଓ ଆଲୋଚନା ଲାଗି ଗୋଟିଏ ଘଣ୍ଟା ସରିଯିବ । ତାହାହିଁ ହେଲା । ଫଳରେ ମୋର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । ମୋ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ଦୁଇଜଣ ମାତ୍ର ଝିଅ ଥିଲେ । ସେମାନେ ମୋଠାରୁ ଖାତାମାଗି ମାଗି ନେଉଥିଲେ । ସେଥିରେ ମୋର ବହୁତ ଆନନ୍ଦ । ସେ ଭିତରୁ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ସୁନ୍ଦରୀ ଝିଅଟି କୁଆଡ଼େ ମୋର ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା କରେ । ସାଙ୍ଗମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ସେ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ପାଉଥିଲା । ଶୁଣିବାରେ ଆନନ୍ଦ ଲାଗୁଥିଲା ସତ କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ମୋ ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା ବା ସ୍ୱପ୍ନ ନଥିଲା । ଭଲପାଇବା କଥା ଶୁଣିବାରେ ଯାହା ଗୋଟିଏ କୁତ୍‌କୁତିଆ ଭାବ । ବେଶ୍ ସେତିକି । ଭଲପାଇ ଅଯଥା ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭୂତ ହୋଇ ନ ଥିଲା ।

ଏ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ଆମର ବି.ଏ. ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଷ କ୍ଲାସ । ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଗୁରୁଚନ୍ଦ୍ର ସିହ୍ନା ଆମର ଜଡଶାସ୍ତ୍ର ଏବଂ ମୁଁ ନେଇଥିବା ସ୍ପେଶାଲ ପେପର୍ ପଢ଼ାଇଲେ । ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭୟଙ୍କର ଡର । ସେ ପ୍ରାୟ ହସନ୍ତି ନାହିଁ । ଭାରି ଗମ୍ଭୀର । ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କୋଠରୀ ଘରେ ସେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଏକୁଟିଆ ଥାଆନ୍ତି । କିମ୍ବା ସେ ଭିତରେ ଭିତରେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଡରନ୍ତି । ମୋଟାମୋଟି ପିଲା ଓ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ନିହାତି ଦରକାର ନ ହେଲେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ବଡ଼ ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନ ଯାପନ କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାରେ ସେ ବହୁତ କଠିନ ଜଣା ପଡ଼ନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମୋଟା ମୁହଁରେ ଦି'ପଟା ବଡ଼ ନିଶ ଜମାଟବନ୍ଧା ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାର ମୁହଁର ମୁଖ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । କୌଣସି ନରମଭାବ ଯେପରି ଏଭଳି ମୁହଁ ଉପରେ ଶୋଭା ପାଇବ ନାହିଁ । ଆମର ସ୍ପେଶାଲ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ କ୍ଲାସରେ ଆମେ ଆଠ ଦଶଜଣ ଥାଉ । ଶିବ କୁମାରର ଅନ୍ୟ ସ୍ପେଶାଲ ବିଷୟ ଥାଏ । ପ୍ରଥମ ଦିନ ଆମେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ କ୍ଲାସରେ ଦେଖି ଭୀତତ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଉ । ହଠାତ୍ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ତୁମ କ୍ଲାସର ସବୁଠୁ ଭଲ ଛାତ୍ର କିଏ । ଜଣେଛାତ୍ର ମୋତେ ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ମୋ ଦେହରୁ ଗୋଟିଏ ଝାଳ ବୋହିଗଲା । ସେ କହିଲେ—"ଆଚ୍ଛା ତୁମେ ଯଦି ଭଲଛାତ୍ର ତାହେଲେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଦଶଟି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବି । ତୁମେ ତାର ଉତ୍ତର ଦିଅ ।" ତାପରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ପ୍ରଶ୍ନ ପରେ ପ୍ରଶ୍ନ । ଭୟରେ ମୋର ରକ୍ତ ଶୁଖି ଆସିଲା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପରି ମନେ ହେଲା । ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଯଥାଯଥ ଉତ୍ତର ମୁଁ ଦେଲି । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ମୁହଁରେ ହସ ନାହିଁ କି ଖୁସି ହେବାର କୌଣସି ଇଙ୍ଗିତ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ପ୍ରଶଂସା କଥା କିଏ ପଚାରେ ।

ତାଙ୍କ ପାଠ ମୁଁ ବଢ଼ିଆ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ଏବଂ କ୍ରମେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାର ସାହସ ମଧ୍ୟ ମୋର ହେଲା । ତାଙ୍କୁ ବିରୋଧ କଲେ ସେ ଆନନ୍ଦିତ ହେବାର ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି । ମୋତେ ଏହା ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କୁ ବୋଧହୁଏ ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାର ସାହସ କାହାରି ନ ଥିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ଦିନେ ଆଲୋଚନା ସରିବାର ଶେଷ ଭାଗରେ ସବୁପିଲା ଯେତେବେଳେ ବାହାରି ଯାଉଥିଲେ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲି ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ । ଚାରୁବାବୁଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖି ମୁଁ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତା ଏ ବିଷୟରେ କଣ ପଚାରିବି । ତେଣୁ ମୁଁ ଚାଲିଗଲି । ମୋ ମନ କିନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ୁପୁଡ଼ୁ ହେଉଥାଏ । ସେହିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କିଛି ସନ୍ତର୍ପଣରେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲି । ଘରେ ମୋତେ ଦେଖି ସେ ବହୁତ ଖୁସି ହେଲେ । ତାଙ୍କର ସଦା ଗମ୍ଭୀର ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟି ଉଠିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ହସ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଗଭୀର କାରୁଣ୍ୟର ଆଭାସ ପାଇଲି । ସେ ଯେପରି ହସ ଭିତରେ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ହଠାତ ସାହସର ସହିତ ପଚାରିଲି-ସେଦିନ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ କାହିଁକି ଲୁହ ଆସିଥିଲା । ଏହି ପଦକ କଥାରେ ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଅବାରିତ ଲୁହ ଝରିପଡ଼ିଲା । ମୁହଁରେ କିନ୍ତୁ ଥିଲା ସେହିପରି ମଳିନ ହସ । ଦିନର ଶେଷ ଭାଗର ବର୍ଷା ଝରା ଭିତରେ ଝାପ୍‌ସା ଡାଆଣୀ ଆଲୁଅପରି ମଳିନ ଅଥଚ ସ୍ପଷ୍ଟ । ଦୁଇଜଣଯାକ ନୀରବ ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ କିଛି ସମୟ ବସି ରହିଲା ପରେ ସେ କହିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଚାକିରି ଆରମ୍ଭ ସମୟରେ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ନଦୀରେ ନୌକା ଡୁବିରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ପୁଅ ମରିଯାଇ ଥିଲା । ସେ ପିଲାଟିକୁ ସେ ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଯେ ସେହିଦିନଠାରୁ ସେ ଅଲଗା ମଣିଷ ହୋଇଗଲେ । ନିଜକୁ ଜୀବନ ସାରା ନିଃସଙ୍ଗ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଥିଲା ସେ କିନ୍ତୁ ଅଯୋଗ୍ୟ । ପାଠପଢ଼ୁ ନ ଥିଲା । ବୁଲୁଥାଏ । ସେଥିଯୋଗୁଁ ସେ ଆହୁରି ବେଶୀ ନିଃସଙ୍ଗ ଓ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଜମାଟବନ୍ଧା ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟର ଖୋଳ ଭିତରେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ନରମ ମନ ସବୁବେଳେ ଅତି ଦୁଃଖରେ ଗୁମୁରି ଉଠୁଥିଲା । ତାଙ୍କର ଆଉ ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ଅବସର ନେବାକୁ ଥାଏ । କଲେଜରେ ଥିଲାବେଳେ ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସବୁକଥା ଭୁଲି ଯାଉଥିଲେ । ମୋ ସହିତ ଦେଖା ହେଲାପରେ ତାଙ୍କର ସେଇ ହଜିଲା ପୁଅକଥା ବେଶୀ ମନ ପଡ଼ୁଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ମୋର ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଏତେ ଭଲ ଲାଗିଲା ଯେ ତାଙ୍କର ନୌକାଡ଼ୁବି ପୁଅର ମୁହଁ ମୋଠାରେ ସେ ଦେଖି ପାରୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଏପରି ଭାବରେ କାନ୍ଦି ପକାଇଥିଲେ । କି କରୁଣ କାହାଣୀ ତାଙ୍କ ଜୀବନର । କିନ୍ତୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଲୋକଙ୍କର ତ ପୁଅ ଝିଅ ମରିଥାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଏ ମହାଶୟ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଏତେ କରୁଣ କରି ପକାଇଲେ କାହିଁକି ? ବୋଧହୁଏ ଆଉ ପୁଅଟିଏ ଯୋଗ୍ୟର ହୋଇଥିଲେ ସେ ପ୍ରଥମ ପୁଅ କଥା ଭୁଲି ଯାଇଥାନ୍ତେ । ତାଙ୍କ ମନର ଗମ୍ଭୀର ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ତଥା କାରୁଣ୍ୟ ମତେ ଅଭିଭୂତ କରି ପକାଇଥିଲା । ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ସେ ପାଟଣା ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ଷ୍ଟେସନରେ ତାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେବାଲାଗି ମୁଁ ଯାଇଥିଲି । ତାଙ୍କର ଶେଷ ଅଶ୍ରୁଳ ଆଖିଦୁଇଟି ଆଜିଯାଏ ମୋ ମନରେ ଆଙ୍କି ହୋଇ ରହିଛି । ଏ ପ୍ରକାର ମାନବିକ ସ୍ନେହ ଓ କରୁଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁଭୂତି ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନକୁ ନିବିଡ଼ଭାବରେ ସ୍ପର୍ଶ ତଥା ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ଚାରୁବାବୁ ପୁତ୍ରର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁରେ ଯେପରି ସାରାଜୀବନ ଦୁଃଖ ଭାରରେ ନଇଁ ଯାଇଥିଲେ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ସେହିପରି ପିତାମାତାଙ୍କ ଅକାଳ ବିୟୋଗରେ ନଇଁ ଯାଇଥିଲି । ସେଥିଯୋଗୁଁ ବୋଧହୁଏ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଅଜଣା ଆକର୍ଷଣ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଗଳ୍ପ ଉପନ୍ୟାସରେ ବା ସିନେମା ଥିଏଟରରେ ବାପ ମା, ପୁଅ ଝିଅର ବିଚ୍ଛେଦ ମୋତେ ବହୁତ ବେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିଥାଏ ।

[ଦୁଇ]

ବି.ଏ. ପଢ଼ିବାର ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ କେବଳ ପାଠ ପଢ଼ାର ଯେଉଁ କଠୋର ସଙ୍କଳ୍ପ, ଏମ୍.ଏ. ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ତାର ଟିକିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । ନିୟମିତ ଭାବରେ ଦିନକୁ ଚାରିଘଣ୍ଟା ପଢ଼ା ନିଶ୍ଚିତ ରହିଲା କିନ୍ତୁ ତା’ପରେ ଆହୁରି ବେଶୀ ସମୟ ପଢ଼ିବାର ଯେଉଁ ଝୁଙ୍କ ତାହା କମି ଆସିଲା । ବି ଏ. ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ କରିଥିବା ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଛାତ୍ର ହିସାବରେ ଗଙ୍ଗାନଦୀ କୂଳରେ ଥିବା ହଷ୍ଟେଲରେ ଜଣକିଆ କୋଠରି ମୋତେ ମିଳିଥାଏ । ଚାରିଘଣ୍ଟାପଢ଼ି ସାରିବା ପରେ ପୁଣି ନାନା ପ୍ରକାର ସୌଖିନ କାମ ଓ ବୁଲବୁଲି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ପୂରାପୂରି ନାସ୍ତିକ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଲାସରେ ଏପରି ଯୁକ୍ତି କରିବାକୁ ଭଲଲାଗେ । ଯେଉଁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ଭଗବାନଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବିଷୟ ପ୍ରତିପାଦିତ କରେ ତାହା ବଡ଼ ଅବାସ୍ତବ ଏବଂ ଅଯୌକ୍ତିକ ବୋଲି ମୁଁ ଯୁକ୍ତି କରେ । ସେଥିରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ଅପେକ୍ଷା ବିଶ୍ୱାସ ଓ କଳ୍ପନା ବେଶୀ ଥିବାର ମନେହେଲା । ତେଣୁ ଏହିସବୁ ଯୁକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରମାଣ ବାହାର କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ହେଉ ନ ଥିଲା ।

ମୁଁ ପାଟଣା କଲେଜରେ ନାସ୍ତିକ ହିସାବରେ ଏପରି ପରିଚିତ ହୋଇଗଲି ଯେ ଥରେ କଲେଜର ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ବାଥେଜା ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗୀତା ପ୍ରବଚନ ସଭାରେ ମୋତେ କହିବାକୁ ଡାକିଲେ । ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କହିଥିଲି । ସେ ମୋର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମନ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ତାପରେ ମୋତେ ଅଲଗା ଡାକି ବହୁତ ବୁଝାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମୋ ମତରେ ଅଟଳ ରହିଥିଲି ।

ମୋର ମେ.ଏ. ର ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ ୧୯୪୨ ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଅଗଷ୍ଟ ନଅରେ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଭାରତର ସବୁ ବଡ଼ବଡ଼ ନେତାଙ୍କୁ ଜେଲ୍‌ରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ହୋଇଥିଲା । ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିଲେ । ଅଗଷ୍ଟ ନଅରେ ପାଟଣାରେ ସବୁ କଲେଜ ଓ ସ୍କୁଲରେ ଧର୍ମଘଟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନଅ ଓ ଦଶ ତାରିଖ ସାଧାରଣ ଭାବେ ଧର୍ମଘଟ ଚାଲିଥାଏ । ଏ ଧର୍ମଘଟରେ ମୋର କୌଣସି ଭାଗ ନ ଥିଲା । ମୁଁ କେବଳ ବାହାରର ଦର୍ଶକ ହିସାବରେ ଧର୍ମଘଟ ଦେଖୁଥାଏ । ଏଗାର ତାରିଖରେ ଠିକ୍ ହେଲା ଯେ ସବୁ ସ୍କୁଲ ଓ କଲେଜରୁ ବଡ଼ବଡ଼ ଶୋଭାଯାତ୍ରାମାନ ପାଟଣା ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ୍ ଅଭିମୁଖେ ବାହାରିବ । କ୍ରମେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବହୁତ ବଡ଼ ଧରଣର ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଏତେ ଲୋକ ଏକାଠି ହୋଇ ସ୍ଲୋଗାନ ଦେଲାବେଳେ ମୋ ଦେହରେ ଗୋଟିଏ ଶିହରଣ ଖେଳିଗଲା । ବାଜା ବାଜିଲେ ନାଚୁଆଳିର ଗୋଡ଼ ପଡ଼ିଲା ପରି ମୁଁ ଏହି ବିରାଟ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଯୋଗ ନ ଦେଇ ରହିପାରିଲି ନାହିଁ । ଏତେବଡ଼ ଛାତ୍ର ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଗଗନ ପବନ କମ୍ପାଇ ଆଗକୁ ମାଡ଼ିଚାଲିଥିଲା ଏବଂ ମୁଁ ଜଣେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଦେଖଣାହାରି ହୋଇ ରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବି ? ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ ପ୍ରତି ମୋର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ କ୍ରୋଧ ହଠାତ୍ ଜଳି ଉଠିଲା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଲୋଗାନ ଦେଇ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଯୋଗ ଦେଲି । ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ୍ ପାଟଣା କଲେଜରୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚକିଲୋମିଟର ହେବ । ନାନା ଦିଗରୁ ଏପରି ବହୁ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ୍ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । କ୍ରମେ ଜନସମୁଦ୍ର ହିଲ୍ଲୋଳରେ ପାଟଣା ସହର କମ୍ପି ଉଠିଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମୁଁ କେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ଶୋଭାଯାତ୍ରାର ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇଗଲିଣି । କିଏ ମଧ୍ୟ ମୋ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ପତାକା ଧରାଇ ଦେଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଗଭୀର ଉତ୍ତେଜନା ଓ ଆଗ୍ରହ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରୁଥିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ୍‌ର ବିରାଟ ଲୁହା ଫାଟକ ଆଗରେ ଆମେସବୁ ପହଞ୍ଚିଗଲୁ । ଗେଟ୍‌ସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇ ଥାଏ । ବନ୍ଧୁକଧାରୀ ଘୋଡ଼ାସବାର ପୁଲିସ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରକୁ ଧସିହୋଇ ଦୌଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ଲୋକେ ତଳେ ପଡ଼ି ଖଣ୍ଡିଆ ଖାବରା ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେହି ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେଉ ନ ଥିଲେ । ବରଂ ସମସ୍ତେ ଫାଟକ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଯାଉଥିଲେ । ହଠାତ୍ ଆମମାନଙ୍କ ସାମନାରେ ତତ୍କାଳୀନ ଗୋରା ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟର ଆର୍ଚର ସାହେବ ଆସି ଠିଆହେଲେ ପୁଲିସ୍ ସହିତ । ଆର୍ଚର ଖୁବ୍ ଭଲଲୋକ ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼ୁଥିଲେ । ଆମମାନଙ୍କ ସହିତ ସେ ହସିହସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । ସେ ଜାଣିବାକୁ

ଚାହିଁଲେ ଯେ ଆମେମାନେ କଣ ଚାହୁଁ । ଆମେମାନେ କହିଥିଲୁ ଯେ ଆମ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଯାଇ ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ୍ କୋଠାରେ ଜାତୀୟ ପତାକା ଉଡ଼ାଇ ଫେରି ଆସିବୁ । ତା'ପରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଫେରିଯିବୁ । ଥାର୍ଚର କିନ୍ତୁ ବିରକ୍ତ ନ ହୋଇ ଆମମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଉଥାନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ଆୟାରଲାଣ୍ଡ ଅଧିବାସୀ ଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେପରି କଠୋରତା ନ ଥିଲାପରି ଜଣା ଯାଉଥିଲା । ଏମିତି ଭାବରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ହଠାତ୍ ପ୍ରଥମ ରାଉଣ୍ଡ ଗୁଳି ଚାଲିଲା । ଆମେସବୁ ଛନ୍‌ଛତର ହୋଇଗଲୁ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଆମକୁ ଆଗରୁ ସତର୍କ କରି ଦିଆଯାଇ ନ ଥିଲା କିମ୍ବା ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟରଙ୍କଠାରୁ ଗୁଳି ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ମଧ୍ୟ ନିଆଯାଇ ନ ଥିଲା । କିଛି ବାଟ ଦୌଡ଼ିଯିବା ପରେ ହଠାତ୍ ଆମେ କେତେଜଣ ଠିଆ ହୋଇ ପଛକୁ ଚାହିଁଲୁ । ମୁଁ କହିଲି ବୋଧହୁଏ ଏହା ମିଛିମିଛିକା ଶୂନ୍ୟକୁ ଗୁଳି । ମୋ କଥା ନ ସରୁଣୁ ମୋ ପାଖରେ ଠିଆହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ପିଲାର—ଯେକି ମୋ ପଛରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ପତାକା ଧରି ଚାଲୁଥିଲା—ଛାତିରେ ଗୁଳି ପଶିଗଲା । ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲାବେଳକୁ ମୁଁ ତାକୁ ମୋ କୋଳରେ ଧରି ବସି ପଡ଼ିଲି । ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୋ କୋଳରେ ମରି ଯାଇଥିଲା । ତା ଛାତିରୁ ପିଚ୍‌ପିଚ୍ ରକ୍ତର ଫୁଆରା ମୋର ଦେହ ମୁଣ୍ଡ ଲୁଗାପଟା ବୁଡ଼ାଇ ଦେଇଗଲା । କି ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଘଟଣା ! ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରଟିର ଗୋରା ମାଉଁସିଆ ମୁହଁଟି ମୋ ମନରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି । ତା'ପରେ ଚାଲିଲା ପୁଲିସ୍ ଲାଠି ଚାଳନା । ପୋଲିସ୍ ମୃତ ଓ ଆହତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତ ନିଜ ଅକ୍ତିଆରକୁ ନେବାକୁ ବସିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜନତା ଏମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ନାରାଜ୍ । ଧସ୍ତାଧସ୍ତି ଚାଲିଲା । ସେତିକବେଳେ ବୋଧହୁଏ ମୁଁ ପୁଲିସ୍ ଲାଠିରେ ଆଘାତ ପାଇଥିଲି ବେକ ପାଖରେ କାରଣ କୋଳରେ ମୃତ ବାଳକଟିର ଶବ ରହିଥିଲା । ତାପରେ ଲୋକମାନେ ମୃତ ଲୋକଙ୍କୁ ସାଇକେଲ୍ ରିକ୍‌ସାରେ ପକାଇ ମେଡ଼ିକାଲ୍ କଲେଜ ହସ୍‌ପିଟାଲ୍ ଆଡ଼େ ଚାଲିଲେ । ଏତେ ଗୋଳମାଳ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲା । ପୋଲିସ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ମୃତ ବା ଆହତ ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ମୋ କୋଳରେ ମରିଥିବା ପିଲାଟିକୁ ପଠାଇ ଦେଲା ପରେ ଜଣେ କେହି ମୋତେ ମଧ୍ୟ ସାଇକେଲ୍ ରିକ୍‌ସାରେ ବସାଇ ମେଡ଼ିକାଲ ଅଭିମୁଖେ ନେଇ ଚାଲିଲେ । ମୋର କିନ୍ତୁ ସେପରି କିଛି ଆଘାତ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେହି ପିଲାଟିର ରକ୍ତରେ ମୋର ଦେହ ମୁଣ୍ଡ ଜୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ ହୋଇ ରହିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟମାନେ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ଯଦିଓ ବଞ୍ଚିଛି ତଥାପି ବହୁତ ବେଶୀ ରକ୍ତାକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ପାଞ୍ଚକିଲୋମିଟର ବାଟ ସାଇକେଲ ରିକ୍‌ସାରେ ବୁହା ହେଉଥିବା ମୃତ ଓ ରକ୍ତାକ୍ତ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ରାସ୍ତାର ଦୁଇକଡ଼େ ଅସଂଖ୍ୟ ଜନତା । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଲୋଗାନରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଇନ୍‌କଲାବ୍ ଜିନ୍ଦାବାଦ୍‌ର ଧ୍ୱନି ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଶବ୍ଦ ନଥିଲା—ଥିଲା ପଚ୍ଚିଶକିଲୋମିଟର ରାସ୍ତାର ଦୁଇ କଡ଼େ ଅସଂଖ୍ୟ ଜନତାର ଦୃଶ୍ୟ । ମୋର ରିକ୍ସା ଗଲାବେଳେ ରାସ୍ତାରେ ଲୋକେ ପଚାରୁଥିଲେ—"ଜିନ୍ଦା ହୈଁ । ମୋର ବନ୍ଧୁ କହୁଥିଲେ—" ଜିନ୍ଦା ହୈ ଲେକିନ୍ ବହୁତ ଘାଏଲ ହୈ ।" ମୁଁ ଯେତେ କହୁଥିଲି ଯେ ମୋର କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ, ମୋତେ ହସପିଟାଲକୁ ନିଅନାହିଁ, ସେ କଥା କେହି ଶୁଣୁ ନ ଥିଲେ । ମୁଁ ଡାକ୍ତରଖାନା ଅଭିମୁଖେ ଚାଲିଥାଏ ଉପାସ୍ୟସ୍ଥାନ ଭାବରେ । ମନେହେଉଥାଏ ଯୁଦ୍ଧପରେ ଶତ୍ରୁକୁ ନିପାତକରି ଯେପରି ଆମେସବୁ ବିଜୟୀ ସେନା ପାଟଣା ରାଜପଥରେ ଚାଲିଛୁ । ଏ ଗଭୀର ଅନୁଭୂତ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ଜୀବନରେ ଏମିତି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଦାମ୍ ଅନେକ ବେଶୀ । ଯେତେବେଳେ ଅତୀତ ଜୀବନକୁ ଫେରି ଚାହେଁ—ପାଟଣା ରାଜପଥର ଏହି ବିଜୟ ଯାତ୍ରା ଶିହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ପାଟଣା ଗଲେ ସାଇକେଲ୍ ରିକ୍ସାରେ ଠିକ୍ ସେହି ରାସ୍ତାରେ ଥରେ ବୁଲିଆସେ ଯାଏ—ଭଲ ଲାଗେ ।

ପାଟଣା ମେଡ଼ିକାଲ ହସ୍‌ପିଟାଲରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଆଉ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ୍‌ର ରାସ୍ତାଅଛି—ହଠାତ୍ ମୋର ସହପାଠୀ ବର୍ତ୍ତମାନର ଆଡ଼୍‌ଭୋକେଟ୍ ଶ୍ରୀ ସୀତାକାନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଦେଖିଲି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲି ଯେ ମୋତେ ଅନ୍ୟ କୁଆଡ଼େ ନେଇଯିବା ପାଇଁ କାରଣ ହସପିଟାଲ୍ ଗଲେ ତା ପରଦିନ ଜେଲ୍ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ଜେଲ ଯାଇଥିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଲ୍ଲା ମିଳିଥାନ୍ତା—ପାଠପଢ଼ା ବନ୍ଦ୍ ହେବା ଫଳରେ ରାଜନୀତିରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନେତା ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ମୋର ଆତ୍ମାକୁ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ବଳିଦେଇ ଥାନ୍ତି । ଜନତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସ୍ୱପ୍ନକୁ ପ୍ରତିହତ କରିଥିବା ଆତତାୟୀଙ୍କ ଭିତରେ ମୁଁ ହୋଇଥାନ୍ତି ଜଣେ । ସୀତାକାନ୍ତ ମୋତେ ନେଇ ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଭରତ ଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକଙ୍କ ବସାଘରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ଥିଲେ । ତାପରେ ମୁଁ ବହୁତ ସମୟ ଯାଏ ବେହୋସ ହୋଇ ଆବୁରୁ ଜାବୁରୁ ପ୍ରଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଦେହରେ ଯେଉଁ ଲାଠିମାଡ଼ ହୋଇଥିଲା ସେଥିଯୋଗୁ ବୋଧହୁଏ ସଂଜ୍ଞାହୀନ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି । ସେଠାରେ ପାଟଣା କଲେଜର ସବୁ ଓଡ଼ିଆ ପିଲା, କଲେଜ ଡାକ୍ତର, ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ, କେତେକ ଅଧ୍ୟାପକ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲେ । ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଏଥିରେ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲି । ପାଟଣା କଲେଜର ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ଛାତ୍ର ଏପରି ଭାବରେ ଆହତ ହୋଇଥିଲି । ତେଣୁ ଗହଳି ହେବାକଥା । ଏ ବିରାଟ କାଣ୍ଡ ପରେ ବହୁ ଓଡ଼ିଆ ପିଲା ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ସେଦିନ ରାତିରେ ପାଟଣା ଛାଡ଼ି ଓଡ଼ିଶା ଚାଲିଗଲେ । ତା'ପରେ ଦିନେ ଦି ଦିନ ପରେ ଆଉ କେତେଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ଭରି ଗଙ୍ଗାନଦୀରେ ଡଙ୍ଗାରେ ବସି ପାଟଣା ଛାଡ଼ିଥିଲେ । କାରଣ ତା'ପରଦିନ ସବୁ ରେଳଗାଡ଼ି ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ରହିଲି ଆହୁରି ମାସେ କାରଣ ମୁଁ ଆହତ ହେଲାପରେ ମୋର ଜିଦ୍ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ଠିକ୍

Digitized by srujan ka@gmail.com

ତା ଆରମ୍ଭ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ଆମେମାନେ ପୋଷ୍ଟଅଫିସ ପୋଡ଼ିବା, ଡାକତାର ଛିଣ୍ଡାଇବା, ଖୁଣ୍ଟି ଓପାଡ଼ିବା, ରାସ୍ତା କାଟିବା ଓ ଗାଡ଼ି ଚଳାଚଳ ବନ୍ଦ ପାଇଁ ବଡ଼ଗଛ କାଟି ରାସ୍ତା ମଝିରେ ପକାଇବା ପ୍ରଭୃତି କାମରେ ଲାଗିଗଲୁ ଗୁଳି ଚାଳନାରେ ଏଗାରଜଣ ଛାତ୍ର ମରିଗଲେ । ତା'ପରେ ପାଟଣା ସହର ହୁଲୁସ୍ଥୁଲୁ ହୋଇଗଲା । ପାଟଣାରେ ଯେତେ ପୋଲିସ୍ ଥିଲେ ସେମାନେ କେବଳ ବଡ଼ବଡ଼ ଅଫିସରଙ୍କ ଘରକୁ ଜଗିରହିଲେ । ଗଭର୍ଣ୍ଣର ମଧ୍ୟ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଯୋଗେ ଦିଲ୍ଲୀ ଚାଲିଗଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ପାଟଣାରେ ବେଶୀ ସୈନ୍ୟ ନ ଥିଲେ । ପାଟଣା ସହର ତିନି ଚାରିଦିନ ପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଗଲା କହିଲେ ଚଳେ । ରାସ୍ତାରେ ଆମେମାନେ ଯାହା କଲୁ ସେଥିରେ କେହି ବାଧାଦେବାକୁ ନ ଥିଲେ । ପାଟଣା ଆଖପାଖ ଓ ବିହାରର ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ଏପରି ଭାବରେ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ରେଲ ଧାରଣାସବୁ କାଢ଼ି ଫୋପାଡ଼ି ଦିଆଗଲା ରେଲ ସିଧା ରାସ୍ତାକୁ କାଟି ମାଟିରେ ମିଶାଇ ଦିଆଗଲା ଓ ସେଠାରେ କୋଡ଼ି ମରାଗଲା – 'grow more food'···ଏହା ଥିଲା ଯୁଦ୍ଧ ସମୟର ସରକାରୀ ସ୍ଲୋଗାନ୍ । ରାଞ୍ଚିରେ ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ଫ୍ରଣ୍ଟ ପାଇଁ ବହୁତ ସୈନ୍ୟଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଞ୍ଚିରୁ ପାଟଣାକୁ ସୈନ୍ୟ ଆସିବା ଲାଗି ତିନି ଚାରିଦିନ ଲାଗିଗଲା କାରଣ ରାସ୍ତାରେ ବହୁତ ବାଧା । ବଡ଼ବଡ଼ ଗଛକାଟି ରାସ୍ତାରେ ପକାଇ ଦିଆ ହୋଇଥାଏ । ଯେଉଁ ବିହାର ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏତେ ପଛରେ ଥିଲା ସେଠାରେ ଅସମ୍ଭବ ଧରଣର ବିପ୍ଳବ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ସେ ସମୟର ବିହାର ବିପ୍ଳବ ଯେ ଦେଖିଥିବ ସେ କଦାପି ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ନାହିଁ ଯେ ଭାରତ କେବଳ ଅହିଂସା ଉପାୟରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିଛି ।

ତିନି ଚାରିଦିନ ପରେ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ହଜାର ସୈନ୍ୟ ଟ୍ୟାଙ୍କ୍ ଧରି ପାଟଣା ରାସ୍ତାରେ ପଇତରା ମାରିଲେ । ତା'ପରେ ସବୁ ଛାତ୍ର ଲୁଚିଗଲେ । ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିଲା କ୍ଷଣି ସୈନ୍ୟମାନେ ପିଟିଲେ । ରାସ୍ତାରେ ଯେ ବାହାରିଲା ତାରି ସାହାଯ୍ୟରେ କଟା ଯାଇଥିବା ରାସ୍ତା ତିଆରି କରାଗଲା ବନ୍ଧୁକ ମୁନ ଦେଖାଇ । ପ୍ରଫେସର ଜ୍ଞାନଚାନ୍ଦ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଥରେ ସେହିପରି ଭାବରେ ଜବରଦସ୍ତ ରାସ୍ତା କାମରେ ଲଗା ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଲୁଚି ରହିଲି ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଭାରତ ନାୟକଙ୍କ ଘରେ । ବାହାରକୁ ବାହାରିବା ବିପଦ ଥିଲା । ଦୋକାନ ବଜାର ବନ୍ଦ । ପାଇପଡ଼ିଶାରୁ ଧାର ଉଧାର କରି ରୁଟି ଆଳୁଭଜା ଖାଇ ପାରିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେଲା । ଏହିପରି ପ୍ରାୟ ମାସେ କଟିଗଲା ।

· ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରମାନେ ଏଗାର ତାରିଖ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେବା ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆସୁଥିବା ରେଲରେ ଚାଲି ଆସିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଚାର କରିଦେଲେ ଯେ ମୁଁ ମରିଯାଇଛି । ମୋ ଦେହରେ ଗୁଳି ବାଜିଥିଲା । ଅପରେସନ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଟେବୁଲ୍‌ରେ ମୁଁ ମରିଗଲି । ସେମାନେ ମୋ ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ ଦେହ ରାସ୍ତାରେ ରିକ୍ସାରେ ନିଆ ହେବାର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ କଳ୍ପନାରୁ ମରିଯିବା କଥାଟି ଯୋଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ଏ ଖବର କିନ୍ତୁ ମୋର ପାଇବାର ଉପାୟ ନ ଥିଲା । କି ମୋ ଖବର ମଧ୍ୟ ଘରେ କେହି ପାଇପାରୁ ନଥିଲେ । ପୋଷ୍ଟ ନ ଥିଲା ଟେଲିଗ୍ରାମ୍ ନ ଥିଲା । ଚାରିଆଡ଼େ ଗାଡ଼ି ମଟର ବନ୍ଦ । କିଏ କାହାର ଖବର ରଖୁଛି ? ତେଣୁ ଆମ ଘରେ ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦି ବୋବାଇ ରହିଥିଲେ ଏକମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଗୋଟିଏ ମଜାକଥା ପରେ ଘଟିଥିଲା ଏହି ଘଟଣାର ଚାରିପାଞ୍ଚ ବର୍ଷପରେ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ କଟକ ରାସ୍ତାରେ ହଠାତ୍ ମୋତେ ଦେଖି ଅବାକ୍ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ଖାଲି କହିଲେ—ଆପଣ ! ମୁଁ ବି ପ୍ରଥମେ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ତା’ପରେ ବୁଝିଲି ଯେ ମୁଁ ମୋର ଅତୀତ ଜୀବନର ପ୍ରେତାତ୍ମା । ବଡ଼ ମଜା ଲାଗିଲା ।

ପାଟଣାରେ ସୈନ୍ୟ ମୁତୟନ ପରେ ସବୁ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ହୋଇ ଗଲା । ସେ ସମୟରେ ଆମେ ଏବଂ ଆଉ କେତେଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ଜ୍ଞାନ୍ ଚନ୍ଦଙ୍କ ଘରେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବସୁ । ଡକ୍ଟର ଜ୍ଞାନ୍ ଚନ୍ଦ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଜଣାଶୁଣା ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଓ ସମାଜବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ଆମ ଆଲୋଚନାର ମୂଳ କଥା ଥିଲା ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ ଯଦି ଜାପାନୀ ସୈନ୍ୟ ଭାରତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ, ତାହାହେଲେ ଭାରତର ଅବସ୍ଥା କଣ ହେବ ? ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଠାରୁ ଜାପାନ ସରକାର ଆହୁରି ବେଶୀ ଅତ୍ୟାଚାରୀ । ଜାପାନୀ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ ଏସିଆରେ ଅତ୍ୟାଚାରର ବିଭୀଷିକା ବିଷୟରେ ଆମ ପାଖରେ ଖବର ଥାଏ । ଯାହା ହେଉ ସେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଭାରତର ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଜାପାନ ଓ ଜର୍ମାନୀରେ ବିଭିନ୍ନ ନାଟକୀୟ କ୍ରିୟାକଳାପ ଯୋଗୁଁ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କର ସେମାନଙ୍କଠାରେ ସାହାଯ୍ୟ ଭିକ୍ଷା ଆମମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା ।

ପାଟଣାରେ ମାସେ କାଳେ ଲୁଚି ରହିଲା ପରେ ବସ୍‌ରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ମୁଁ ସମ୍ବଲପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲି କାରଣ ସେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରେଳ ଲାଇନ୍ ମରାମତି ହୋଇ ନଥିଲା ଏତେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଲାଇନ୍ କଟା ଯାଇଥିଲା ଯେ ତାକୁ ପୁଣି ଆଉଥରେ ତିଆରି କରିବାକୁ ବହୁତ ଦିନ ଲାଗିଗଲା । ଭାଇନା ସମ୍ବଲପୁରରେ ଏସ୍.ଡି.ଓ ଥିଲେ । ଘରେ ମୋତେ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଖୁସି ହେଲେ । ମାସେ କାଳ ମୃତ୍ୟୁ ବା ନିଖୋଜ୍ ପରେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଛି ଶୁଣି ମୁଁ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ଏପରି ଭାବରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭାଇନା ଥରେ ସୁଦ୍ଧା ମୋତେ କିଛି କହି ନ ଥିଲେ । ଏହା ତାଙ୍କର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମହାନୁଭବତାର ପରିଚୟ ଦିଏ । ସବୁକଥାରେ ସେ ମୋତେ ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ମୋ ଜୀବନ ଏପରି ଭାବରେ ବିକଶିତ ହେବାକୁ ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲା ।

ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାସ ପରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପାଟଣା ଫେରେ ନୋଟିସ୍ ବୋର୍ଡ଼ରେ ଦେଖିଲି ଯେ ମୁଁ ହଷ୍ଟେଲରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇଛି କଲେଜରେ ନାମ ଅଛି । ତା'ପରେ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ବାଥେଜାଙ୍କ ସହ ଦେଖାକଲି । ସେ ମୋତେ ବହୁତ ବୁଝାଇଲେ ଯେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କର ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଭାରତ ଛାଡ଼ିବାର କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ଯଦି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ଗୋଟିଏ ମୁଚୁଲିକା ଲେଖିଦେବି ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆଉ କେବେ ଏପରି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେବି ନାହିଁ, ତା'ହେଲେ ମୋତେ ପୁଣି ହଷ୍ଟେଲରେ ରହି ଯାଇପାରିବ । ମାତ୍ର କିଛିଦିନ ତଳେ ପାଟଣା ରାଜପଥରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଶହୀଦର ରକ୍ତରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ମୁଁ ଯେପରି ବୀରର ସମ୍ମାନ ପାଇଥିଲି ତା'ପରେ ଲେଖିଦେବି ଯେ ମୋର ଭୁଲ୍ ହୋଇଛି, ମୋର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ଏହା କଣ ମୋ କୋଡ଼ରେ ଚିରଦିନପାଇଁ ଆଖିବୁଜି ଦେଇଥିବା ଶହୀଦ୍ ଆତ୍ମାପ୍ରତି ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଞ୍ଚନା ନୁହେଁ ? ତେଣୁ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ମୋତେ ଏତେ ଉତ୍ତେଜିତ କରିଦେଲା ଯେ ମୁଁ ଅତି କଠୋର ଭାବରେ ଏହାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲି ଏବଂ ବାଥେଜାଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କର ଚାଟୁକାର ବୋଲି କହିଥିଲି । ତାପରେ ବାଥେଜା କହିଲେ – ଦେଖ ମୋର ଭଲପିଲାଙ୍କ ପ୍ରତି ବହୁତ ଦୁର୍ବଳତା ରହିଛି । ତେଣୁ ମୁଁ କଲେଜରୁ ତୁମକୁ ବହିଷ୍କାର କରିବି ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଶାସ୍ତି ଆହୁରି ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ପଚିଶଟଙ୍କା ଜୋରିମାନା ଏବଂ ବ୍ଲାକ ରେଜିଷ୍ଟର୍‌ରେ ମୋର ନାମ ରଖିଦେଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ପାଶ୍ ପରେ ମୁଁ ଯେପରି କଲେଜରୁ ଉତ୍ତମ ଚରିତ୍ରର ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ନ ପାଏ ।

ହଷ୍ଟେଲରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଘରୋଇ ମେସ୍‌ରେ ଆସି ରହିଲି । ତାହାର ନାମ ଥିଲା 'ପାଗୋଡ଼ା' । ଦୋତାଲା ଉପରେ ବଖରାଟିଏ ଘର ଅଲଗା ଥିଲା । ମୁଁ ଅଧିକ ଭଡ଼ା ଦେଇ ସେଠାରେ ରହିଲି । ମୋର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା । ମୋ ବଖରାର ସାମନା ଖୋଲା ଛାତରେ ଫୁଲକୁଣ୍ଡ ଆଣି ସଜାଇଲି । ତା' ମଝିରେ ଆରାମଚୌକି ପକାଇ ଥାଏ । ଘର ଭିତରେ ବାଘ ଭାଲୁ ଛାଲହବୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ରୁମାଲରେ Evening in Paris ଅତର ପକାଇ ଫୁଲକୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ତା' ପଛରେ ବସି ପଢ଼େ । ମୁଁ ସେଠାରେ ପାଗୋଡ଼ାର ରାଜକୁମାର ବୋଲି ଆଖ୍ୟାୟିତ ହୋଇଥିଲି । ବହୁ ଧରଣର ଛାତ୍ର ଓ ଚାକିରିଆ ସେଠାରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ରହୁଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜଣେ ଜଣେ ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ଲୋକ । ମଝିରେ ମଝିରେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ତାଙ୍କର କରୁଣ ଜୀବନ କାହାଣୀ ମୋତେ କହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମୋର ସମୟ ଭଲ କଟୁଥିଲା । ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ଛଅଘଣ୍ଟା ପଢ଼ିଦିଏ । ତା'ପରେ ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲେ । ମାଟଣା ସଙ୍ଗୀତ କ୍ଲବ୍‌ର ସଭ୍ୟ ହେଲି । ସେଠାରେ ଗୀତର ଆସର ରାତି ଏଗାରଟାରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଭୋର ଚାରିଟାରେ ସରେ । ବିଖ୍ୟାତ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ସବୁ ସେଠାକୁ ଆସନ୍ତି । ସୁସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ରବି ଶଙ୍କର ଥରେ ରାତି ଦଶଟାରେ ତାଙ୍କର ଆସର ଆରମ୍ଭ କଲେ ଯେ ଭୋର ପାଞ୍ଚଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । କେବଳ ଦୁଇଟି ଧାଡ଼ି ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତ । 'ପ୍ରେମ୍ ଯମୁନାର ତୀରେ ପ୍ରିୟା ମୋର୍ କେନେ ମରେ' । କେତେ ଠାଣୀରେ ସେ ଏହି ପଦକ ଗୀତ ଗାଉଥିଲେ । ଆମେସବୁ ବିଭୋଳ ହୋଇ ଶୁଣୁଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଆଉ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ।

ଏ ସବୁ ହୋ ହାଲ୍ଲା ଭିତରେ ରହି ମୁଁ କିପରି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇବି ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ବହୁତ ସନ୍ଦେହ ଥିଲା । ଜଣେ ମୋ ସାଥିରେ ବାଜି ମାରିଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ଯଦି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇବି ସେ. ମତେ ଶହେ ଟଙ୍କା ଦେବେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ କହିଥିଲି ଯେ ମୁଁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ନ ପାଇଲେ ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଶହେ ଟଙ୍କା ଦେବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଶହେ ଟଙ୍କା ତାଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ ହୋଇ ବାହିଁ । ସେ ଗୟାରେ ଓକିଲ ଅଛନ୍ତି । ପରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ଗୟା ଗଲେ ସେ ଶହେଟଙ୍କା ଜାଗାରେ ମୋ ପାଇଁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଖରଚ କରିବେ । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ ଯେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇବି । ମୋର ବି.ଏ. ସମୟରେ ସାଧନା ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ମୋଠାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ତାହା ଅମ୍ଳାନ ଥିଲା । କଲେଜ ଥିବା ସମୟରେ ଦିନକୁ ଚାରିଘଣ୍ଟା ଏବଂ କଲେଜ ନଥିଲା ବେଳେ ଦିନକୁ ଛଅ ଘଣ୍ଟା ଗଭୀର ମନୋନିବେଶ ସହ ମୁଁ ପଢ଼ିଦିଏ । ତାପରେ ବହୁତ ସମୟ ସିନେମା ଦେଖିବା, ସଙ୍ଗୀତ ଆସରରେ ଯୋଗଦେବା, ପିକ୍‌ନିକ୍ କରିବା, ପ୍ରେମ ବିଷୟରେ କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା କରିବା, ପ୍ରେମଜନିତ ବ୍ୟର୍ଥତାର ବିଳାସ ଉପଭୋଗ କରିବା, ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରତିଦିନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପଢ଼ିସାରିଲା ପରେ, ବଢ଼ିଆ ବଢ଼ିଆ ଜାମାପଟା ପିନ୍ଧି ମୋର ସାଇକେଲ୍‌ରେ ଚଢ଼ି···ସାଇକେଲ୍‌ର ନାଁ ଥାଏ ଚୈତକ, ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବୁଲି ବାହାରେ । ରାତି ଏଗାରଟାରେ ଫେରେ । ସବୁଠୁ ଦାମୀକା କନାର ସୁଟ୍ ନାମଜାଦା ସିଲାଇ ଦୋକାନ ଗ୍ଲୋବ୍ ଟେଲରିଙ୍ଗ୍‌ରେ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଘରୁ ପଇସା ଯାହା ପାଏ ତାହା ନିଅଣ୍ଟ ହେଲେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଘଣ୍ଟାଏ ଟିଉସନ୍ କରି ମାସକୁ ଚାଳିଶ୍ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିନିଏ । ବିହାରୀ ପିଲାମାନେ ଭାରି ଧନୀ । ସେମାନଙ୍କ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାଇଁ ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା କିଛି ନୁହେଁ । ଏହି ଟଙ୍କାରେ ମୋର ସୌଖୀନ କାମ ହୁଏ । ଗୋଟିଏ ପିଲା ମୋ ବୋଲହାକ କରିବା ପାଇଁ ମୋ ବଖରା ଆଗରେ ବସିଥାଏ । ତା ନାଁ ଥିଲା ଶମ୍ଭୁ । ଦରମା ମାସକୁ ସାତଟଙ୍କା । ମୋଟାମୋଟି ମୁଁ ଥିଲି ପାଗୋଡ଼ାର ଯୁବରାଜ । ତାସ୍ ରାଜ୍ୟର ରାଜାପରି ମୁଁ ମୋ ଅବାସ୍ତବ ରାଜ୍ୟର ଯୁବରାଜ ଥିଲି । ମନ୍ଦ ଜୀବନ ନୁହେଁ ।

ଜୀବନର ଅଭିନୟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ଏହା ଗୋଟିଏ ଦୃଶ୍ୟ ଯାହାକି ଅତୀତ ଜୀବନର ଚକର ଛେଉଣ୍ଡ ଦୃଶ୍ୟପଟ୍ଟ ସହିତ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀଭାବେ ଜଡ଼ିତ । ଚକର ଛେଉଣ୍ଡର ରାଜକୀୟ ପୋଷାକରେ ତାର ଚୈତକ୍ ସାଇକେଲ୍‌ରେ ବସି ଛାତିକି ଫୁଲାଇ ପାଟଣା ସହରରେ ଦର୍ଶନୀୟ କରି ତାହାରି ଭାବେ ଅଭିନୟର ଗୋଟିଏ ପରିପୂରକ ଦୃଶ୍ୟପଟ୍ଟ । ଜୀବନର ବାସ୍ତବତା ଅପେକ୍ଷା ଅବାସ୍ତବ ସ୍ୱପ୍ନର ମାତ୍ରା ତଥା ପରିସର ବହୁତ ବେଶୀ ଥିଲା । ଏହି ରାଜକୁମାର ଦୃଶ୍ୟପଟଟି ମୋ ଗାଁ ସାଙ୍ଗ ପିଲାଙ୍କ ଆଗରେ ଦେଖାଇବାର ବିରାଟ ବାସନା ସବୁବେଳେ ରହି ଯାଇଥାଏ । ପାଟଣାରେ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ କଣ ? ଯେଉଁ ଗାଁ ପିଲାମାନେ ମତେ ପାସ୍‌କଟା କାଚଖଣା ବେଳେ ହତାଦର କରୁଥିଲେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଯୋଗୁ ମୋ ମନରେ ହୀନମନ୍ୟତା ଏତେ ବେଶୀ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିଥିଲା ସେମାନଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ବୋଧହୁଏ ମୋତେ ରାଜକୁମାର ଦୃଶ୍ୟପଟ୍ଟରେ ଅଭିନୟ କରିବାରେ ବହୁତ ବେଶୀ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲା । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଜୀବନର ଯେକୌଣସି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ଭୁଲିପାରି ନଥିଲି । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାସ୍‌କରି କୁଳପତିଙ୍କଠାରୁ ଡିଗ୍ରୀ ଆଣିବାବେଳେ, ଲଣ୍ଡନର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଗବେଷଣାଗାର ଭିତରେ, ଆମେରିକାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପ୍ରାସାଦ ୧୦୨ ମହଲା ଏମ୍ପାୟାର ଷ୍ଟେଟ୍ ବିଲ୍‌ଡିଂ ଉପରେ, ମସ୍କୋ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଏହି ଚକର ଛେଉଣ୍ଡ ଦୃଶ୍ୟପଟ୍ଟଟି ପୃଷ୍ଠଭୂମି ରୂପେ ଚକ୍‌ଚକ କରୁଥାଏ । ଜୀବନ ଅଭିନୟର ଅଗଣିତ ଦୃଶ୍ୟପଟ୍ଟ ଭିତରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସମ୍ପର୍କିତ ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ବଳିଷ୍ଠ କରେ । ସେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କ୍ଷୁଦ୍ର ଫୁଲହାରର ସମଷ୍ଟି ନ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଛାଳିଆ ବିଚିତ୍ର ରଙ୍ଗରେ ଫୁଲର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରଲମ୍ବିତ ପୁଷ୍ପହାର ରୂପେ ନିଜକୁ ଝକେ ସୁରଞ୍ଜିତ କରି ପାରିଥାଏ । ବହୁଧା ବିଭକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଅପେକ୍ଷା ଏକତ୍ୱନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ଅତି ବେଶୀ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ରାଜନୈତିକ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା ଏହି ସମୟରେ । ମୁଁ ଥିଲି ପାଟଣା କଲେଜର ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର ସେକ୍ରେଟାରୀ । ଆମର ଉପଦେଷ୍ଟା ଥିଲେ ଅର୍ଥନୀତି ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନାଥ ସିହ୍ନା । ୧୯୪୨-୪୩ରେ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ସବୁ ନେତାଙ୍କୁ ଜେଲ୍‌ରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେଲେ । ୧୯୪୨ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ଭାରତରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏତେବଡ଼ ବିପ୍ଳବ ଘଟିଗଲା । ଏସବୁ ପରେ ବି ଓଡ଼ିଶାରେ ପାରଲା ମହାରାଜାଙ୍କ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠିତ ହେଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ସେହି ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳର ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଭଲ ପରିଚୟ ଥାଏ । ପୁରୀରେ ବହୁତ ଥର ତାଙ୍କ ସହିତ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ମୁଁ ବୁଲିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲି । ତାଙ୍କୁ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ କଂଗ୍ରେସୀ ନେତା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରି କିଛିକାଳ ପାଇଁ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କର ସ୍ତବଗାନ କରିବାଟା ମୋତେ ଭାରି ଖରାପ ଲାଗିଲା । ମୁଁ ସେ ସମୟରେ ଗୋଦାବରୀଶ ବାବୁଙ୍କର ଓ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରିୟ ପ୍ରଚାରକ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ମିଶ୍ରଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ଶୁଣିଲେ ମୋର ହାଡ଼ ଜଳିଯାଉଥାଏ । ପାଟଣା ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ ଆଗରେ ମରିଥିବା ପିଲାଙ୍କ କଥା ମୋର ମନେପଡ଼ି ଯାଉଥିଲା । ଗୋଦାବରୀଶ ବାବୁ ସାମାନ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଏତେବଡ଼ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କାହିଁକି କଲେ ତାହା ବୁଝିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର ଥିଲା । ସେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲା ପରେ ଥରେ ପାଟଣା ଆସିଥିଲେ । କେତେଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ପାଟଣା କଲେଜ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ତରଫରୁ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇବା ପାଇଁ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଦେଶଦ୍ରୋହୀଙ୍କୁ କୌଣସି ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ସେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ସଭା କରାଇ ଦେଲି ନାହିଁ । ଏଥିରେ ସମାଜର ଉପଦେଷ୍ଟା ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋରକ୍ଷନାଥ ସିହ୍ନା ମୋ ସହିତ ଏକମତ ହେଲେ । ତାପରେ ମୁଁ ସେକ୍ରେଟେରୀ ପଦରୁ ଗଲାପରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜରେ ତାଙ୍କ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଦେଇଥିଲେ । ଏସବୁ ଘଟଣା ଗୋଦାବରୀଶ ବାବୁଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସ୍ତାବକମାନେ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ଏଥିରେ ବିଚଳିତ ହୋଇ ନଥିଲି ବରଂ ମୁଁ ଚାହୁଁଥିଲି ଯେ ସେ ମୋର ଏହି ଦୃଢ଼ମତ ଜାଣନ୍ତୁ । ଏହି କଥାନେଇ ଗୋଦାବରୀଶ ବାବୁ ମୋ ଉପରେ ଏପରି ରାଗି ଯାଇଥିଲେ ଯେ ତାପରେ କଟକରେ ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯେତେବେଳେ ଦେଖା ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ସେ ମୋ ସହିତ ଅତି ଖରାପ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ଏବଂ ମୋତେ ଯଥା ସମୟରେ ନିଯୁକ୍ତି ପତ୍ର ନଦେଇ ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ମୋ ଆଗରୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିଦେଲେ ଯାହାକି ହେବା ଆଦୌ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନଥିଲା । କାରଣ ସେତେବେଳେ କଲେଜର ସବୁ ଅଧ୍ୟାପକ ନିଯୁକ୍ତ ଜୁଲାଇରେ ହେଉଥିଲା । ଜାନୁଆରୀ ଠାରୁ ଜୁନ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଲେଜରେ କାମ ଅଧା ଥିବାରୁ ଏବଂ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଏକମାତ୍ର କଲେଜ ଥିବାରୁ ସବୁ ନିଯୁକ୍ତି ଜୁଲାଇରେ ହୁଏ । ପୁରୀ କଲେଜ ଜୁଲାଇରେ ଖୋଲିବାର ଥିଲା କିନ୍ତୁ ମୋ ଉପରେ ରାଗିଯାଇ ସେ ଏହି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ନିଯୁକ୍ତି ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ କରିଥିଲେ । ତା'ପରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ଅତି ପାଖଲୋକ ମୋତେ ଆସି ଭାଇନାଙ୍କ ଆଗରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଆକ୍ଷେପ କଲେ ଯେ ଗୋଦାବରୀଶ ବାବୁଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ଥିବାରୁ ମୋର ଆଉ ଚାକିରୀର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ ଯଦିଚ ବହୁ ଆଗରୁ ପବ୍ଲିକ୍ ସର୍ଭିସ କମିସନ ମୋତେ ଅଧ୍ୟାପକ ପାଇଁ ବାଛି ସାରିଥିଲେ । ମୁଁ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଏହାର ଉତ୍ତରରେ କହିଥିଲି ଯେ ଗୋଦାବରୀଶ ବାବୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେଯାଏ ମୁଁ ଚାକିରୀ କରିବି ନାହିଁ । କାରଣ ତାଙ୍କପରି ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଥିବା ସମୟରେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ କାମ କରିବା ଲଜ୍ଜାକର ଓ ମାନହାନୀକର ଘଟଣା । ଦେଶଦ୍ରୋହୀଙ୍କ ଠାରୁ ଚାକିରୀ ପାଇବା ଅପେକ୍ଷା ବେକାର ରହିବା ଭଲ । ଏକଥା କହିଲା ପରେ ମୋତେ ନିଜକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା । ମୋ ନିଜ ଆଖିରେ ମୋର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ବହୁତ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ନିଜର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ବୃଦ୍ଧି ଉପଲବ୍ଧି ଜୀବନରେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

ମୁଁ ଠିକ୍ କରିଥିଲି ଯେ ମୁଁ ଓକିଲାତି କରିବି । ମୋର ଚାକିରୀ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଆଗରୁ ନଥିଲା । ଏଣୁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର କାରଣ କଣ । ଅବଶ୍ୟ ଚାକିରୀ ଯଦି କରେ ଅଧ୍ୟାପକ ହେବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ଏମ.ଏ.ର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରେ ଭାଇନା ମୋତେ ବହୁତ କହିଲେ ଡେପୁଟୀ ଚାକିରୀ ପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ କରିବାକୁ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରଥମ ନିଯୁକ୍ତି ସବ୍ ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ । ତାପରେ ଡେପୁଟୀ ହୁଅନ୍ତି । ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କମିସନ ଆଗରେ ଏହି ଚାକିରୀ ପାଇଁ ଦେଖା କରିଥିଲି । କମିସନ୍‌ଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନ ଥିଲା ଯେ ମୁଁ ଚାକିରୀ କଲେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ କି ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବି । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲି ଯେ ମୁଁ ଅଫିସର ହିସାବରେ ଦେଶସେବା କରିବି କିନ୍ତୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୋର ଏପରି ଉତ୍ତରରେ କମିସନ ମଣ୍ଡଳୀ ଏତେ ବେଶୀ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲେ ଯେ ମୋତେ ଆଉ କିଛି ନ ପଚାରି ବିଦାୟ କରିଦେଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ପାଟଣା ଫେରିଗଲି । ଡେପୁଟୀ ଚାକିରୀ ନୋହିଲା ।

ଯେ କୌଣସି ହାକମୀ ଚାକିରୀ କେଜାଣି କାହିଁକି ମୋତେ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା । ସେ ସମୟର ହାକମୀ ମନୋଭାବ ବହୁ ବର୍ଷଧରି ମୁଁ ଦେଖିଛି । ସାଧାରଣ-ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ରୂଢ଼ ବ୍ୟବହାର, ହାକମୀ ମିଜାଜ୍, ପୁଲିସ ଚପରାସୀ-ମାନଙ୍କର ସଲାମ୍, ସାଧାରଣ ଲୋକମାନଙ୍କର ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଭୟଜନିତ ସମ୍ମାନ ମୋତେ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗୁ ନଥିଲା । ସେଥିପ୍ରତି ମୋର କୌଣସି ଆକର୍ଷଣ ନଥିଲା । ସାଧାରଣତଃ ଗରୀବ ଘରର ପିଲାଏ ହାକିମ ହେବାର ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନେକ ଗରିବ ପିଲା ପରେ ଜୀବନରେ ହାକିମ ହୋଇ ଗରିବଙ୍କୁ ବହୁତ ଘୃଣା କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କଠୋରତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ଏପରି ବହୁ ଅଫିସର ଓ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଆସିଛି । ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର କୌଣସି ସମ୍ମାନ ହୋଇ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାରିଲି ନାହିଁ, ଅନେକ ସମୟରେ ତଥାକଥିତ ଦରିଦ୍ରବତ୍ସଳ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ଗରିବଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କରନ୍ତି ଏବଂ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ଅତିରିକ୍ତ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇଥାନ୍ତି । ଏ ପ୍ରକାରର ଲୋକଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ନୁହେଁ । ଠିକ୍ ଏହି ମନୋବୃତ୍ତି ଯୋଗୁଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଅମଲା ତାନ୍ତ୍ରିକ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗରିବ ଜନ ସାଧାରଣଙ୍କର ବିଶେଷ କିଛି ଉନ୍ନତି ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଯେ ବଡ଼ଲୋକ ହେଲା ସେ ଏକାବେଳକେ ଭୁଲିଗଲା ଯେ ସେ ଦିନେ ଗରିବ ଥିଲା । ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ଘୃଣା କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେମାନେ ଗରିବକୁ ଘୃଣାକରି ଆନନ୍ଦ ପାଆନ୍ତି । ଆଦ୍ୟ ଜୀବନର ଅଭାବ ଯୋଗୁ ସେମାନେ ଯେମିତି ପ୍ରତିଶୋଧ ନିଅନ୍ତି । ଯାହା ହେଉ ହାକିମ ନ ହେବା ମନୋବୃତ୍ତି ମୋର ଏପରି ଭାବରେ ବଦ୍ଧମୂଳ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଯେ ଜୀବନ ସାରା ପ୍ରିନ୍ସପାଲ, ଡିରେକ୍ଟର କିମ୍ବା କୁଳପତି ହେବାର ଆକାଂକ୍ଷା ମୋର ନ ଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପନା ଏ ସବୁର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ପଢ଼ିବା ସମୟରୁ ମୋର ଏ ପ୍ରକାର ଧାରଣା ଜୀବନ ତମାମ୍ ବଦଳିଲା ନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ବହୁତ ଆନନ୍ଦିତ । ହାକିମ ନ ହେବାର ଅବଶୋଷ୍ କିମ୍ବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ବ୍ୟର୍ଥତା ମୋତେ କଦାପି ସ୍ପର୍ଶକରି ପାରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଫଳରେ ମୋର ଆଚାର, ବିଚାର, ବ୍ୟବହାର, ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଜୀବନ ଦର୍ଶନର ରୀତି (Life style) ଅଲଗା ହୋଇଗଲା । ଉତ୍ତଯ୍ୟତରେ ବଡ଼, ହାକିମ ହେବାର ଲୋଭ ଯୋଗୁ ସବୁବେଳେ ଲେଗ୍ରକୋଗ୍ର ହୋଇ 'ହାଁ ଜୀ' କରି ଉପରିସ୍ଥ ହାକିମକୁ ଖୋସାମତ କରି କଥା କହିବାର ଅଭ୍ୟାସ ମୋର ବିଲକୁଲ ହେଲା ନାହିଁ । ଯାହା ଠିକ୍ ଭାବେ କହେ, ଯାହା ହେବା ଉଚିତ୍ ସେ ବିଷୟରେ ଖୋଲ୍‌ଠୋକ୍ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ । ସେମାନେ ଯେତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଅନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି ଏପରି ସତ କହିବାରେ ମୋତେ କେବେ ହେଲେ ସଂକୋଚ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଏହି ଭାବନା ଓ ମନୋବୃତ୍ତି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରିଦେଲା । ବହୁ ମନ୍ତ୍ରୀ, ଅଫିସର୍ ମୋତେ ଏଥିପାଇଁ ଘୃଣା କରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଭଲ ପାଇବା, ଏଥିପାଇଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସମ୍ମାନ କରିବା ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ବେଶୀ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୋତେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲିତ କରେ । ହାକିମମାନଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ଘୃଣା ପାଇଁ ମୋର କୌଣସି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ ଥାଏ । ଏହା ମୋ ଜୀବନର ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଆତ୍ମିକ ଗୌରବ ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ ଭାବେ କାମକରି ଆସିଛି ।

ଯାହାହେଉ ବହୁ ପ୍ରକାରର ରୋମାଞ୍ଚକର ଅନୁଭୂତି ଭିତର ଦେଇ ଏମ୍.ଏ. ଦୁଇବର୍ଷ ପାଟଣାରେ କଟିଗଲା । ନାନା କାରଣରୁ ଏହି ଦୁଇଟି ବର୍ଷ ଭିତରେହିଁ ମୁଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାଟଣା ସହିତ ବହୁ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହୋଇଗଲି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାସ୍ତା, କେତେକ ଗଳି, କନ୍ଧ, ପାଟଣା ମଇଦାନ, ପାଟଣା କଲେଜ, ଗଙ୍ଗାକୂଳ, ପାଗୋଡ଼ା ମେସ୍, ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି, ବହୁ ଧରଣର ଦୋକାନ, ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ଶରୀର ସ୍ମୃତି ମନଭିତରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇ ରହିଗଲା । କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପାଟଣା ଗଲି, ରିକ୍ସା କରି ଏସବୁ ରାସ୍ତା ଗଳିକନ୍ଧ ଥରେ ଦୁଇଥର କରି ବୁଲି ଆସେ । ଗୋଟିଏ ଫଟୋ ଦୋକାନରେ ମୋର ଏମ୍.ଏ ସମୟର ଗୋଟିଏ ଫଟୋଚିତ୍ର ସାମନା ପ୍ରଦର୍ଶନ ବାକ୍ସରେ ଦଶବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଥିଲା । ମୋତେ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ସେ ଦୋକାନୀ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଚିହ୍ନି ପାରିଲା, ଓ ଜଳଖିଆ ଦେଲା । ସେ ଫଟୋଟି କୁଆଡ଼େ ଏତେଭଲ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଦଶବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ସେହିପରି ସେଠାରେ ସଜା ହୋଇଥିଲା । ତା' ପାଇଁ ସେ ଫଟୋଟି କୁଆଡ଼େ ଶୁଭଙ୍କର ଥିଲା । ମୋତେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଫଟୋ ଛପାଇ ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ସେ ନେଗେଟିଭ୍ ଦେଲା ନାହିଁ । ମଣିଷର କି ଅଦ୍ଭୁତ ଖିଆଲ । ଜୀବନକୁ ଏହି ଖିଆଲର ଝଣାହିଁ ସ୍ପନ୍ଦିତ କରି ରଖେ ।

ମୁଁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଏମ୍.ଏ. ପାସ୍‌କଲି । ତାପରେ କଟକ ଫେରି ୧୯୪୩ ରେ ଆଇନ୍ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି ।

[ସାତ]

ଜୀବନ ଯାତ୍ରାର ପ୍ରଥମ ବନ୍ଧନ ବିବାହ

୧୯୪୩ ମସିହାର ଶେଷାର୍ଦ୍ଧରେ ଏମ୍.ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ବାହାରିଲା ପରେ ଲେକଚରର ଚାକିରୀ ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାପନ ବାହାରିଥାଏ । ଦରଖାସ୍ତ କଲି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ବଛା ହୋଇଛି ବୋଲି ଶୁଣିଲି । ୧୯୪୪ ଜୁଲାଇରେ ଚାକିରୀରେ ଯୋଗ ଦେବାକଥା । ଏ ଭିତରେ ବିବାହ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବସବୁ ଆସିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ବାଇନା ମୋତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇ ଥାନ୍ତି । ଝିଅର ବାପା ମା' ଘରର ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଝିଅର ଗୁଣଗ୍ରାମ, ଚେହେରା ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଖବର ପାଇଲା ପରେ ପୁରୀର ବିଶିଷ୍ଟ ଓକିଲ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଆର୍ତ୍ତତ୍ରାଣ ମିଶ୍ରଙ୍କର ସାନଝିଅ ସହିତ ମୋର ବିବାହ ୧୯୪୪ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ଆର୍ତ୍ତବାବୁ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଏତେ ହୃଦୟବାନ୍ ସ୍ନେହଶୀଳ, ଅମାୟିକ ଓ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଲୋକ ଥିଲେ ଯେ ଅଳ୍ପଦିନ ଭିତରେ ମୋତେ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଭଲ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଲାଗିଲା । ଶଶୁରଙ୍କର ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜୀବନ ଠିକ୍ ଘଣ୍ଟାକଣ୍ଟା ଅନୁସାରେ ବନ୍ଧାହୋଇ ଚାଲୁଥାଏ । ଶାଶୂ କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟରେ ଠିକ୍ ଓଲଟା ଥିଲେ । ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତାର ବହୁ ଦୂରରେ ସେ ଥିଲେ । ମାନସିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଚକ୍ଷଣତା, ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା, ସମାଜ ସେବା ମନୋଭାବ ଓ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁକମ୍ପା ତାଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ କାମରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଥାଏ । ସେ ଯୁଗର ଅଶିକ୍ଷିତା ସାଧାରଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ସେ ବହୁତ ଅଲଗା ଥିଲେ । ପାଠ ବେଶୀ ପଢ଼ି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଭାରତୀୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଖବର ଏପରି ବିଚକ୍ଷଣ ଭାବରେ ବୁଝି ପାରୁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାରେ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ । ପରପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ ହେବା ଭଳି ମହତ୍ ଗୁଣ ବହୁ କମ୍ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ତାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବଗତ ଅନୁକମ୍ପା ଓ ବିଶ୍ୱର ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗୁ ସେ ଅନ୍ୟ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ ଥିଲେ । ମୋର ମନେଅଛି ଥରେ ଜଣେ ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀର ପାପଗର୍ଭ ହେଲା ପରେ ସେ ତା ପ୍ରତି ଏମିତି ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ହୋଇଥିଲେ ଯେ ତାକୁ ଘରେ ରଖି ତାର ପ୍ରସୂତି ପାଇଁ ସବୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାର ଅବୈଧ ସନ୍ତାନ ପାଇଁ ଅନ୍ୟଘର ମଧ୍ୟ ଯୋଗାଡ଼ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଘରେ ସମସ୍ତେ ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କପ୍ରତି ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଅସହାୟା ମହିଳାଟି ପ୍ରତି ଏପରି କରୁଣାସିକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ ସମସ୍ତ ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ତାକୁ ଘରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ତାଙ୍କପ୍ରତି ସାରା ଜୀବନ ଅନୁରକ୍ତ ରହିଥିଲା । ଜଣେ ରକ୍ଷଣଶୀଳା ବର୍ଷୀୟାନ ମହିଳାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଏକ ବିରାଟ ସାହସ ଓ ମାନବିକ ମହାନୁଭବତାର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

ମୋ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ନିୟମ ବିବାହ ବେଳକୁ ସତର ଚାଲୁଥାଏ । ସେ ଥିଲେ ଧନୀ ଓ ସାମନ୍ତବାଦୀ ପରିବାରର ଅଲିଅଳ ସାନଝିଅ ,। ବହୁପିଲା ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ପରେ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଓ ଦୁଇଟି ଝିଅ ମଧ୍ୟରୁ ସେ କନିଷ୍ଠା । ବିବାହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାତିରେ ନିଦରୁ ଉଠାଇ ଆଣି ନନା ତାଙ୍କୁ ଖୁଆଇ ଦେଉଥିଲେ । ଧନୀ ଓ ସାମନ୍ତବାଦୀ ପରିବାରରେ ପିଲାମାନେ ଯେମିତି ବଢ଼ନ୍ତି ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ପରିବେଶ ସେଠାରେ ଥିଲା । ବହୁତ ଚାକର, ଚାକରାଣୀ, ପୂଝାରୀ ଦଳଦଳ ହୋଇ କାମରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଘରେ କେବଳ ଶଶୁର ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତାର ଚରମ ପ୍ରତୀକ ଥିଲେ । ମିନିଟ୍ କଣ୍ଟାପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ନଜର ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ସମୟର ମୋଟାମୋଟି ବିଭାଜନ ଯଥା ଦିନ, ରାତି, ସକାଳ, ସନ୍ଧ୍ୟା, ଦ୍ୱିପ୍ରହର ଛଡ଼ା ଘଣ୍ଟା ମିନିଟ୍‌ର ଚେତନା ନ ଥିଲା କହିଲେ ଚଳେ । ସବୁକାମ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଧୀରେ ସୁସ୍ଥେ ଚାଲେ କୌଣସି କାମ ଆଜି ନହେଲେ କାଲିହେବ ଏହି ମନୋଭାବ ସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଥିଲେ । ଏହି ପରିବେଶର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରଗତିକ ଥିଲେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ । ତା'ଛଡ଼ା ସେ ଆପି ରେଭେନ୍‌ସା ବାଳିକା ସ୍କୁଲ୍ ହଷ୍ଟେଲରେ ରହି ମାଟ୍ରିକ୍ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ସେଠାକୁ ସେତେବେଳେ ସମାଜ କମ୍ବା ଖବର କାଗଜ ଆସୁ ନ ଥିଲା । କେବଳ କେତେ ଖଣ୍ଡି ପଢ଼ାବହିର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ପରିସର ଭିତରେ ଓ ତାଙ୍କପରି ଅପରିପକ୍ୱ ଓ ଜଗତ ସହିତ ଅପରିଚିତ ସମବୟସ୍କା ଝିଅଙ୍କ ମେଳରେ ତାଙ୍କର ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା କାମ କରୁଥିଲା ।

କୋମଳ ବୟସର, ପୃଥିବୀର ଜଟିଳତାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନଭିଜ୍ଞ, ଜୀବନବୋଧର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ବେଷ୍ଟନୀ ପରିସୀମିତ ଏହି ଅଲିଅଳ ଝିଅଟି ସହିତ ମୋପରି ଜୀବନର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ଭିତରେ ପରୀକ୍ଷିତ ଓ ପରିପକ୍ୱ ଲୋକଟିର ଘର କରଣା କେତେ ବେଶୀ ସଂଘର୍ଷମୟ ହୋଇପାରେ ତାହା ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ପାରେ । ଅଳ୍ପ ବୟସୀ ଝିଅଙ୍କ ସହିତ ମନମିଳାଇ ଚଳିବାରେ ମୁଁ ଥିଲି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପାରଗ । ଦର୍ଶନ ଓ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏପରି ଝିଅମାନଙ୍କର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବୁଝିବାର କ୍ଷମତା ବା ଅଭିଜ୍ଞତା ମୋର ନ ଥିଲା । ମୁଁ ବିବାହ ପରେ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି ଦୁନିଆ ବିଷୟରେ ବକ୍ତୃତା । ରାତିର ନକ୍ଷତ୍ର ଖଚିତ ଆକାଶରେ ତାରକାର ସ୍ଥିତି ଓ ପରିଚୟ…ତା'ର ଆଲୋକର ଗତି ଅନେକ ବର୍ଷର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରାଏଡ୍‌ଙ୍କର ଯୁଗ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ତଥ୍ୟାବଳୀ… ସାର୍ ଜେମ୍ସ ଜିନ୍‌ଙ୍କ ଲିଖିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମାନଙ୍କର ରୋମାଞ୍ଚକର ଇତିବୃତ୍ତି, ରବିଠାକୁରଙ୍କର କବିତାର ଗମ୍ଭୀରତମ ଅବେଗାନୁଭୂତି ଓ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ବାଦ, ବର୍ଣ୍ଣାର୍ଡ଼ ଶ'ଙ୍କର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର ବିସ୍ଫୋରଣ ଇତ୍ୟାଦି ଗୂଢ଼ କଥାମାନ । ଏସବୁ ବକ୍ତୃତା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କେବଳ ଯେ ଅବୋଧ୍ୟ ଥିଲା ତା ନୁହେଁ ନିତାନ୍ତ ଅପ୍ରୀତିକର ମଧ୍ୟ । ମୋର ବକ୍ତୃତା ମଝିରେ ମୁଁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ସେ କେତେ-ବେଳୁ ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରାଭିଭୂତ ହୋଇ ଗଲେଣି । ତାପରେ ମୋର ସମସ୍ତ ଉତ୍ସାହ, ଉଦ୍ଦୀପନା ଶୁଖିଯାଏ । ମୁଁ କ୍ଷୁବ୍ଧ ଓ ଉଦାସୀନ ହୋଇ ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟକୁ ଚାହିଁରହେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁଛି ଏହା କେତେ ବିରାଟ ନିର୍ବୋଧତାର କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ମୋର ବହୁଦିନ ଧରି ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ଓ ପରିପକ୍ୱୀଭୂତ ଜ୍ଞାନ ହଠାତ୍ କେତେ ସମୟ ଭିତରେ ଜଣେ ଜୀବନରେ ଅପରିପକ୍ୱା ଝିଅଟି ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ପୁରାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ନିଶ୍ଚୟ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା । ମଣିଷ ତ ଏପରି ଭୁଲ୍ କରେ ଜୀବନରେ । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ରାଜନୀତି ଓ ସାଧାରଣ ଜୀବନ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାର କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଫଳରେ ଆମେ ଦୁହେଁ ଚିନ୍ତା ରାଜ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ସମାନ୍ତରାଳ ରେଖାରେ ଗତିକଲୁ । ମୁଁ ଥିଲି ଅଗ୍ରଧର୍ମୀ ନାସ୍ତିକ । ତାଙ୍କର ଭଗବତ୍ ବିଶ୍ୱାସ ଗତାନୁଗତିକ ଥିଲା । ମୁଁ ଥିଲି ସମାଜବାଦୀ ସେ ଥିଲେ ସାମନ୍ତବାଦୀ । ମୁଁ ଥିଲି ସମାଜର ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସହନଶୀଳ ଓ ଆପୋଷହୀନ ଅଗ୍ରଧର୍ମୀ ସ୍ୱାମୀ ସେ ପୁରାପୁରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସୀ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାର ଆଗ୍ରହ ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ହଠାତ୍ ଜଣେ ଅଳ୍ପ ବୟସୀ ଝିଅ ବାପ ମା ଓ ଅନ୍ୟର କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ମୁଁ ସମୟ ଅନୁସାରେ କାମ କରିବାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲି । ସେ କିନ୍ତୁ ସମୟର ଶୃଙ୍ଖଳା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବିଲ୍‌କୁଲ୍ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ନ ଥିଲେ । ଏ ପ୍ରକାର ମାନସିକ ବୈଷମ୍ୟ ଯେ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ ଥିଲା । ତା ନୁହେଁ, ସେ ସମୟର ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷିତ ପରିବାରରେ ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା । ମୁଁ ଯାହା ଦେଖୁଛି ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଆମ ଦେଶରେ ଦୁଇଜଣ ଏମ.ଏ. ପାଶ୍ କରିଥିବା ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବଧାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି । କେବଳ ଅସହନଶୀଳ ନିର୍ବୋଧ ଲୋକେହିଁ ଏ ବିଷୟ ନେଇ ଅଯଥା ତମ୍ବିତୋଫାନ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ।

ମୋ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ବଦ୍‌ଗୁଣ ଥିଲା । ସେ ଦୁଇ ସେକେଣ୍ଡ ପରେ ସେ ଗୋଟିଏ କଥା ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି । ଭାତ ଆଣିଦେଲା ପରେ ହୁଏତ ତରକାରୀ ଆଣିବା ଭୁଲିଯାନ୍ତି । ପୁଣି ଥରେ ଡାକିବା ଦରକାର ପଡ଼େ । କାମର ଅଭ୍ୟାସ ନ ଥିବାରୁ ତରକାରୀରେ ଲୁଣ ପଡ଼ିଛି କି ନାହିଁ ମନ ରହେନାହିଁ । ଏହି ଭୁଲିଯିବା ମନୋମାଳିନ୍ୟର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କାରଣ ଥିଲା । ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ଭୁଲିଯିବାର ଗୂଢ଼ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ କାରଣ ବିଷୟରେ ପଢ଼ିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଏହା ଅଧିକ ବେଶୀ ବେଦନାମୟ ହୁଏ । ଭୁଲିବାର ପ୍ରକୃତ କାରଣ ଅବହେଳା କରିବା, ମାନସିକ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ଇତ୍ୟାଦି ବହୁତ ପ୍ରକାରର ଫ୍ରଏଡୀୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ମନକୁ ଉତ୍ତପ୍ତ କରି ଦେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅବହେଳା ବା ପ୍ରତିଶୋଧ ଯେ ଠିକ୍ ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ପାରେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ପରିବାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜଣାଶୁଣା ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରତିରୋଧ ମୂଳକ ବ୍ୟବହାର ହୋଇ ପାରେ ସେ ପ୍ରକାରର ଗମ୍ଭୀର ଅଭିଜ୍ଞତା ମୋର ନ ଥିଲା । ତା'ଛଡ଼ା ବହୁ ପିଲାଦିନୁ ପିତୃମାତୃହୀନ ଚକର ଛେଉଣ୍ଡର ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଆତୁରତା ଆତୁରତାଭରା ମନରେ ଏହା ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆଘାତ ଦେବା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ସତର ବର୍ଷ ବୟସର ଝିଅଠୁଁ ମୋର ମାଆ ହିସାବରେ ପାଇବାର ଆକାଂକ୍ଷା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଅବାସ୍ତବ ପ୍ରତ୍ୟାଶା । କିନ୍ତୁ ଆଶା କରିବା ଲୋକ ପାଇଁ ଏହା ଯେ ବିରାଟ ବ୍ୟର୍ଥତା ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ ।

ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଅଭିଜ୍ଞତା, ମାନସିକ ପରିପକ୍ୱତା, ଆବେଗାତ୍ମକ ଅନୁଭୂତି ତଥା ଆତ୍ମ ପରିପ୍ରକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ ବହୁ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆମର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଅଶାନ୍ତ ଏବଂ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଯିବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କେତୋଟି ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣ ଏ ପ୍ରକାର ବିପର୍ଯ୍ୟୟକୁ ଦୂରେଇ ଦେଉଥିଲା । ଯେତେ ରାଗାରାଗି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରଥମେ କଥା କହନ୍ତି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ରାଗିବା ଘଟଣାଟି ପ୍ରତି ସେ କୌଣସି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଫଳରେ କିଛି ସମୟ ପୂର୍ବେ ଏପରି ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଘଟିଥିଲା ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହା ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରକାରର ଗୁଣ ଯାହା ମୋ ପାଖରେ ନ ଥିଲା । ମୁଁ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ବହୁ ସମୟ ରହେ । ସେ କିନ୍ତୁ ଅତିଶୀଘ୍ର ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରି ଆସନ୍ତି । ତା'ପରେ ସେ ଅତି ସ୍ନେହୀ । ଆମ ପରିବାରର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତଥା ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଆଦର ଯତ୍ନ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଗୁଣ ମୋର ଓ ମୋ ପାରିବାରିକ ଜୀବନକୁ ସୁଖମୟ କରି ପାରିଛି । ମୁଁ ଯଦି କାହାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ଏବଂ ସେ ବାରଣ କରନ୍ତେ ତାହେଲେ ପାରିବାରିକ ସମସ୍ୟା ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାନ୍ତା । 'ପରଝିଅ ଘର ସ୍ୱର୍ଗେ' କଥାର ସେ ଥିଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ । ତାଙ୍କୁ ଆମର ସମସ୍ତ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ବହୁତ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ କେହି ନୁହେଁ, ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ହିଁ ସବୁକିଛି । ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅସୁବିଧା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ ସେ ଏପରି କାମ କରନ୍ତି ଯେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ମନେ ପକାନ୍ତି, ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଏହା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କମ୍ ବାହାଦୁରି କଥା ନୁହେଁ । ଏହି ଗୁଣଟି ସେ ତାଙ୍କ ମାଆଙ୍କଠାରୁ ପାଇଥିଲେ ।

ଏହି ଅନଭିଜ୍ଞା ଅପରିପକ୍ୱ ଝିଅଟି କାଳକ୍ରମେ ସବୁ କାମରେ ଏପରି ପାରଙ୍ଗମ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଯେ ଘରର ଯାବତୀୟ କାମ ସେ କଲେ । ମୁଁ କହେ ଯେ ଘରେ ମୁଁ କେବଳ ଜଣେ ପଇସାଦିଆ ଅତିଥି ମାତ୍ର । ମୁଁ ଘର ତିଆରି କଲାପରେ ତାଙ୍କ ହାତରେ ସମର୍ପି ଦେଲି । ପ୍ରଥମେ ତ ସେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଫୁଲକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଯାହାଥିଲା ଫୁଲକୋବି । କିନ୍ତୁ କ୍ରମେ ମୋ ଅପେକ୍ଷା ଫୁଲରେ ତାଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ବଢ଼ିଗଲା । ସେ ନାନା ପ୍ରକାର ଫୁଲ ଲଗାନ୍ତି, ପାଣି ଦିଅନ୍ତି, ତାର ଯତ୍ନ ନିଅନ୍ତି । ମୁଁ ବାହାରୁ ଆସି ଉପଭୋଗ କରେ । ଅନ୍ୟ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଆଣି ଦେଖାଏ । ସେ ଗାଈ ରଖନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବହୁତ ପରିଶ୍ରମ କରନ୍ତି, ଘରେ ସମସ୍ତେ କ୍ଷୀର ଦହି ଖାଉ । ସେ ପୋଖରୀରେ ଜାଆଁଳ ଛାଡ଼ନ୍ତି । ମାଛ ଖାଦ୍ୟ ପକାନ୍ତି, ଜାଲୁଆ ଡାକନ୍ତି, ଆମେ ମାଛ ଖାଉ ଇତ୍ୟାଦି ଘରର ସବୁକାମ ସେ ବୁଝନ୍ତି । ଯାହାର ଦେହ ଖରାପ ହେଲା— ଆମ ପିଲାଙ୍କର, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କର, ଗାଁଆଡ଼ ଲୋକଙ୍କର, ବଗିଚାରେ ରହୁଥିବା ମୂଲିଆ-ମାନଙ୍କର ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦେହପା ଦେଖାଇବା କାମ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର । ଘରର ପୂରା ଦାୟିତ୍ୱ ସେ ନେଇଯିବା ଫଳରେ ମୁଁ ବାହାର କାମରେ ବହୁତ ସମୟ କଟାଇ ପାରେ । କୌଣସି ଯୋଗାଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ନକରି ମୁଁ ଚାହିଁଲା ମାତ୍ରେ ଦିଲ୍ଲୀ, ବମ୍ବେ କିମ୍ବା ବିଦେଶ ଯାତ୍ରା କରିପାରେ । କେତେମାସ ବିଦେଶରେ ରହିଲେ ପରେ ଘରକୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ସବୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଭାବରେ କାମ ଚାଲିଥାଏ । ଏହା କଣ କମ୍ ସାହାଯ୍ୟ ନିଜ ଜୀବନରେ ଉନ୍ନତି କରିବା ପାଇଁ ? ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଚାକିରି କରି ଅଧିକା ଉପାର୍ଜନ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଠାରୁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଅବଦାନ ଯଥେଷ୍ଟ ବେଶୀ କହିଲେ ଚଳେ । ଅବଶ୍ୟ ମୋ ତରଫରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥାଏ । ଛୋଟ ଛୋଟ କଥାରେ ମୁଁ ବ୍ୟାଘାତ ସୃଷ୍ଟି କରେ ନାହିଁ । କେବଳ ପିଲାମାନଙ୍କର ଲାଳନ ପାଳନ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବଳିଷ୍ଠ ଭାବରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରେ । କ୍ରମେ ସେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କଥାରେ ମୋ ସହିତ ଏକମତ ହେଲେ । ପିଲାଙ୍କୁ ନ ମାରିବା ବିଷୟରେ ସେ ମୋ ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସହଯୋଗ କରନ୍ତି । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତାର ପକ୍ଷପାତୀ । ସେ ହୁଏତ ଏତେଦୂର ଯାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କ୍ରମେ ଆମ ଘରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର କୁସଂସ୍କାରଗତ ରୀତିନୀତି ଲୋପ ପାଇଗଲା । ମୁଁ ନାସ୍ତିକ । ସେ ଆସ୍ତିକ ସତ କିନ୍ତୁ ଅଯଥା ପୂଜାପୂଜି ପର୍ବ ପର୍ବାଣିର ଲୋକ ଦେଖାଣିଆ ରୀତିନୀତି ପାଳନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋ ପୁଅମାନଙ୍କର ବ୍ରତ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଯଦି କଦାପି ବସିଥାନ୍ତେ ବ୍ରତ କରିବା-ପାଇଁ ଘରେ ନିଶ୍ଚିତଭାବରେ ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାନ୍ତା । ମୁଁ ବ୍ରତଘରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି । ସେ ଏକେ ବ୍ରତ କରିଥାନ୍ତେ । ଏହା କିନ୍ତୁ ପିଲାଙ୍କ ମନରେ ବିଶେଷ ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତା । ତେଣୁ ଜୀବନର ଅଧିକାଂଶ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ସେ ମୋ ସହିତ ଏକମତ । ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ମୋ ମତରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲି ନାହିଁ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବହୁତ କଥାରେ ସେ ମୋ ସହିତ ଏକମତ ହେଲେ । ମୋର ଧାରଣା ସ୍ୱାମୀ କିମ୍ବା ସ୍ତ୍ରୀ ପରସ୍ପରକୁ ନିଜ ମତରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତା'ଫଳରେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିରୋଧ ଜନ୍ମେ । ଜଣକ କଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହୁଏ । ତେଣୁ କେହି କାହାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ନିଜ ବାଟକୁ ଆଣିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ସମାନ୍ତରାଳ ରେଖାରେ ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ଗତି କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ଭିତରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ କିଛି ସମୟ ପରେ ଛାଡ଼ପତ୍ର ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶ ପରିବାରର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଲା ଯେ ବାପ ମା ପିଲାଙ୍କପାଇଁ ବଞ୍ଚନ୍ତି । ପିଲାଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ସେମାନେ ମନାନ୍ତର ମତାନ୍ତରକୁ ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି । ପିଲାମାନଙ୍କର ଭଲମନ୍ଦ ଲାଗି ଉଭୟେ ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳ ଏବଂ ଏପରି ଭାବରେ ଅହରହ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ରହନ୍ତି ଯେ ସ୍ୱାମୀସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମନାନ୍ତର ବିଷୟରେ ଭାବିବା ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ । ଶାନ୍ତିକୁ ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆତ୍ମ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଅନ୍ତତଃ ଛାଡ଼ପତ୍ରର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ସ୍ୱାମୀମାନେ ଏହାର ସୁଯୋଗ ନିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ପରିବାରରେ ସ୍ତ୍ରୀର ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିଛି ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଯେତେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଶାନ୍ତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ସେମାନେ ଏକତ୍ର ରହନ୍ତି । ଆମ ଦେଶର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନର କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ପିଲାମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଗଠନ ଓ ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ କୃତି ଉପରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମ ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ଗଭୀର ସାର୍ଥକତା ରହିଛି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ଆମର ଦୁଇଟି ପୁଅ ଓ ଦୁଇଟି ଝିଅଙ୍କର ଗୁଣ, ଚରିତ୍ରବତ୍ତା, ଶିକ୍ଷା ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରଗତି କରିପାରିବା ଯୋଗୁଁ ଆମ ଦାମ୍ପତ୍ୟଜୀବନର ସାର୍ଥକ ହୋଇଛି ବୋଲି ମନେହୁଏ ।

ଆମ ଦେଶରେ ପିଲାଟିଏ ଜନ୍ମହେଲା ପରେ ସ୍ତ୍ରୀର ସମସ୍ତ ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା ପିଲା ଉପରେ ନିବଦ୍ଧ ରହେ । ସ୍ୱାମୀ ବୈଠକ ଖାନାର ସୋଫାପରି ପଡ଼ି ରହେ । ପୋଛି ପୋଛି ନ କଲେ ବୈଠକଖାନାର ଶୋଭାବର୍ଦ୍ଧନରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟିବ । ତେଣୁ ସ୍ୱାମୀର ଯତ୍ନସାମାନ୍ୟ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ଧରାଯାଏ । ବୈଠକଖାନାର ସୋଫାକୁ ତାରିଫ୍ କଲେ ନିଜର ଯେପରି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼େ ସ୍ୱାମୀର ପ୍ରଶଂସା କରିପାରେ ନିଜର ଗୌରବ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ଏହା ପ୍ରାୟ ଦେଖା ଯାଏ ଯେ ବଡ଼ ଘରକିଆ ଓ ସମାଜରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶତମୁଖରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଆଗରେ ପ୍ରଶଂସା କରିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଗୁଣ ଗରିମା କଥା କହି କହି ବେଦମ ହୋଇଯାନ୍ତି । ଅଥଚ ସେହି ପ୍ରଶଂସା ଅନୁଯାୟୀ ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରକୃତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଦର, ଆଗ୍ରହ ବା ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ । ଗାଈକୁ ହତାଦର କଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କ୍ଷୀର କମିଯିବ । ସ୍ୱାମୀକୁ ହତାଦର କଲେ ତ ହଠାତ୍ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ କ୍ଷତିହୋଇ ଯିବନାହିଁ । ଏପ୍ରକାର ମନୋଭାବ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ । ଏ ବିଷୟରେ ଆମେମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ସଚେତନ ଥିଲୁ ।

ବିବାହର ତିନି ବର୍ଷଦିନ ପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା ଯାହା ବହୁଥର ମନେପଡ଼େ କାରଣ ମୋର ମାନବୀୟ ସମ୍ପର୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶବାଦ ରହିଛି ଏହି ଘଟଣାଟି ତାର ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ ମାଇଲ ଖୁଣ୍ଟି ରୂପେ କାମ କରେ । ଦିନେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶାଶୁ ଗୋଟିଏ ରିକସାରେ ଆମଘରୁ ବାହାରୁଥିଲେ । ରିକ୍ସାବାଲା ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କଘରେ ଛାଡ଼ି ଦେବାପାଇଁ ଆଗରୁ ପଇସା ନେବାପାଇଁ ଦାବି କଲା ଓ ପଇସା ଆଗରୁ ନପାଇଲେ ନେବ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲା । ଆଉ ରିକ୍ସା ମଧ୍ୟ ମିଳିଲାନି । ସାଙ୍ଗେ, ସାଙ୍ଗେ ଖାଇକରି ସାଲପୁର ଟ୍ରେନ୍‌କୁ ଯିବାକଥା—ଡେରି ହୋଇଯାଉ ଥାଏ ପାଖରେ ଖୁଚୁରା ପଇସା ବା ଟଙ୍କା ନଥିଲା । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ପାଟିତୁଣ୍ଡ କରିଥିଲା । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶାଶୁଙ୍କ ଆଗରେ ଏହା ମୋର ପୁରୁଷତ୍ୱ ଉପରେ ଯେପରି ଭୟଙ୍କର ଆଘାତ ଦେଲା । ମୁଁ ରିକ୍ସାବାଲାକୁ ଚଟକଣାଟିଏ ପକାଇ ଦେଲି । ଏହା ଆମ ସମାଜରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ସାଧାରଣ କଥା ବୋଲି ଧରି ନିଆଯାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ମୋ ମନରେ ଏହି ଘଟଣାଟି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଶରୀର ରେଖାପାତ କରିଥିଲା । ମୁଁ କେବେହେଲେ ସେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରିକୁ ଭୁଲ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ମାରି ନ ଥିଲି । ତେଣୁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର ଘଟଣା ହିସାବରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଶରୀର ଶକ୍‌ସାମାନଙ୍କୁ ଚଟକଣାଟିଏ ମାରିବା ପରେ ମୋର ଏତେ ଅନୁତାପ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଏହା ଯେପରି ଜୀବନରେ ଆଉଥରେ ନ ଘଟେ ସେଥିପାଇଁ ମୋ ମନରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଗୁଡ଼ିଏ ଆସି ଯାଇଥିଲା । ତାପରେ ମୁଁ କାହାରିକୁ ଜୀବନସାରା ମାରିନାହିଁ କି ଖରାପ କଥାକହି ମଧ୍ୟ ଗାଳି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ନାହିଁ ।

ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପୁରୁଷତ୍ୱ ଦେଖାଇବାର ଯେ ମିଥ୍ୟା ବାହାଦୁରୀ ତାହା ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ କାପୁରୁଷତାର ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ମୋ ମନେ ହୋଇଥିଲା । ଏ ପ୍ରକାର ଫମ୍ପା ବାହାଦୁରୀ ଝିଅମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଦେଖାଇବାର ମନୋବୃତ୍ତି ଯୋଗୁ ନାନା ପ୍ରକାରର ଅକଥନୀୟ ଓ ଅଶୋଭନୀୟ ବ୍ୟବହାର ପୁରୁଷମାନେ ଦେଖାଇଥାନ୍ତି । ନାନାପ୍ରକାରର ନିଷ୍ଠୁର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏ ପ୍ରକାରର ମନୋବୃତ୍ତି ଯୋଗୁ ଆଜିକାଲି ବହୁତ ଦେଖାଯାଏ । ହିନ୍ଦି ସିନେମାରେତ ଏହା ଗୋଟିଏ ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ ଘଟଣାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି । ଯେ କୌଣସି ସଭ୍ୟ ସମାଜରେ ଏହା ଯେ କେତେ ଘୃଣ୍ୟ ଏହା ଆମ ଦେଶର ବହୁ ଲୋକ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଏହି ଛୋଟ ଘଟଣାଟି ମୋ ମନ ଭିତରେ ଏପରି ସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିଛି ।

୮ । ଚାକିରୀ ଜୀବନର ଉନ୍ମାଦନା ଓ ଉଚ୍ଚାକାଂକ୍ଷାର

ପ୍ରଥମ ଉଦ୍‌ବେଳନ

୧୯୪୪-୧୯୪୭

୧୯୪୪ ମସିହା ମେ ଜୁନ୍ ଖରାଛୁଟିରେ ମୁଁ ଭାଇନାଙ୍କ ପାଖରେ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଥିଲି । ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ ଜୁଲାଇ ୩ ତାରିଖରେ ଖୋଲିଲା । ମୁଁ ସେଦିନ ସକାଳେ ଯାଇ ଡ଼.ପି.ଆଇ ଅଫିସରେ ମୋ ନିଯୁକ୍ତି କଥା ପଚାରିଲି । କେହି କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ ନିରାଶ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରି ଯାଉଥିଲି । ଇଚ୍ଛା ହେଲା ଡ଼.ପି.ଆଇ. ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମା ଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଯାଇ ଦେଖା କରିବି । ଆଗରୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ପରିଚୟ ଥିଲା । ସେ ମୋତେ ଦେଖିଲା କ୍ଷଣି କହିଲେ—'କଓ ଚଥେ ତୁମେ କଣ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଇନାହଁ ? ଏହିକ୍ଷଣି ଯାଅ । ମୁଁ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ପରିଜାଙ୍କୁ ଫୋନକରି ଦେଉଛି ସେ ତୁମକୁ କଲେଜରେ ଲେକ୍‌ଚରର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ହିସାବରେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଗାରଟା ହେଲାଣି । ଆଜି ବାରଟା ପୂର୍ବରୁ ଯାଇ ଯୋଗଦିଅ । ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା ଯେ ଏପରି ପୁଣି ଚାକିରୀରେ ନିଯୁକ୍ତି ମିଳେ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ପ୍ରିନ୍ସପାଲ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖାକଲି । ସେ ତା' ପୂର୍ବରୁ ତ୍ରିପାଠୀ ସାହେବଙ୍କ ପାଖରୁ ଟେଲିଫୋନ୍ ପାଇଥାନ୍ତି । ମୁଁ ବାରଟା ବାଜିବାର ପାଞ୍ଚମିନିଟ୍ ପୂର୍ବରୁ ଚାକିରୀରେ ଯୋଗ ଦେଲି । ଲେଖାହେଲା ମୋ ନିଯୁକ୍ତିପତ୍ରରେ ଯେ ମୁଁ ଏଗାରଟା ପଞ୍ଚାବନରେ ଚାକିରୀରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରକାର ସମସ୍ତାନୁବର୍ତ୍ତିତା ଓ ଆଇନ୍‌ଗତ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିଲା ।

ତ୍ରିପାଠୀ ସାହେବଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ରଜାବୋଲି କହୁଥିଲେ । ବଡ଼ ଦିଲ୍‌ଦାରିଆ ଲୋକ ସେ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟବତ୍ତା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରି ଦେଉଥିଲା । ସେ ଟେଲିଫୋନ୍‌ରେ ଏପରି ଆଦେଶ ଦେବା ଲୋକ । ତାଙ୍କ ସହିତ ମନଖୋଲି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିହୁଏ । ପରିଜା ସାହେବ ଗମ୍ଭୀର ଓ ବିଦ୍ୱାନ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଡର ମାଡ଼େ । ଅବଶ୍ୟ ପର ଜୀବନରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଗଭୀର ମାନବୀୟ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କପ୍ରତି ମୋର ଅଗାଧ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ରହିଥିଲା ।

ଚାକିରୀରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର କମନ୍‌ରୁମ୍‌ରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲି । ସବୁ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ସହିତ ଶିଘ୍ର ପରିଚୟ ହେଲା । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ପାଟଣା ଯାଆନ୍ତି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ । ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ଅଧିକାଂଶ ଅଧ୍ୟାପକ ବଡ଼ ସହୃଦୟତାର ସହ ଆଳାପ କରନ୍ତି । ଦର୍ଶନ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ଥିଲେ ଅଧ୍ୟାପକ ରତ୍ନାକର ପତି ଏବଂ ସେହି ବର୍ଷ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିବା ମୋର ସହପାଠୀ ଗଣେଶ୍ୱର ମିଶ୍ର ଲେକଚରର ଥିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ମୋତେ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇଲେ ଏବଂ ତା'ପରଦିନଠାରୁ ମୋର କ୍ଲାସ ନେବାପାଇଁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଆଇ.ଏ.ର ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକ ଶ୍ରେଣୀରେ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର ଏବଂ ବି.ଏ. ଶ୍ରେଣୀରେ ମେଟାଫିଜିକ୍‌ସ ପଢ଼ାଇବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇଲି । ସେ ସମୟରେ ଚାକିରୀ ଅବସ୍ଥା ଯାହା ସେଥିରେ ପାଶ୍ କରିବାର ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ଚାକିରୀଟିଏ ପାଇ ମୁଁ ବହୁତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ଛତ୍ରବଜାର ପୋଲ ପାଖରେ ଥିବା ସାହୁ ପରିବାରର ଗୋଟିଏ ଦିନ ବଖରିଆ ଘର ମାସିକ ପଚିଶ ଟଙ୍କାରେ ଭଡ଼ା ନେଇ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଆଣିଲି । ଘରଟି ନୂଆ, ପରିଷ୍କାର ତେଣୁ ଭଲ ଲାଗିଲା । ପଢ଼ାଇବାରେ ମୋର ବହୁତ ଭୟ ଓ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ଥିଲା । ଶହେ ଅଠେଇଶ ଜଣ ପିଲାଥିବା କ୍ଲାସ୍‌ରେ ପ୍ରଥମରୁ ପଢ଼ାଇବା କି କଠିନ କଥା ସେ କଥା ଭାବି ଭାବି ପ୍ରଥମ ଦିନ ରାତିରେ ମୋତେ ନିଦ ହୋଇ ନଥିଲା । ତର୍କଶାସ୍ତ୍ରର ଯେଉଁ ଅଂଶ ପଢ଼ାଇବି ସେତକ କିପରି ପଢ଼ାଇବି, କି କି ଉଦାହରଣ ଦେବି ଦୈନନ୍ଦିନ ଅନୁଭୂତି ସହିତ କିପରି ତାକୁ ସଂପୃକ୍ତ କରିବି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସେ ବିଷୟରେ ବିଶଦଭାବରେ ଲେଖାଲେଖି କରି ରଖିଲି । ଦର୍ପଣ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ବକ୍ତୃତା ଅଭ୍ୟାସ କଲି । ବି: ଏ. ରେ ମେଟାଫିଜିକ୍‌ସ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ମୋର ଏତେ ଭୟ ନଥିଲା । ପିଲା କମ୍, ମୁଁ ବି ସେ ବିଷୟରେ ଅନେକ କିଛି ଜାଣିଛି ତେଣୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋର ଦୃଢ଼ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର ମୋ ପାଇଁ ନୂଆ । ଆଇ. ଏ. ରେ ଯାହା ପଢିଥିଲି । ଯାହା ହେଉ ପ୍ରଥମ ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ସାରିଲା ପରେ ମୋର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ କିଛି ପରିମାଣରେ ହେଲା । ପିଲାମାନେ ତ ନୂଆ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଟିକେ ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି । ସେ ଯଦି ସେଥିରେ ପାରିଗଲା ତାହାହେଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାର ଆଉ ଅସୁବିଧା ହୁଏ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏହି ପରୀକ୍ଷାରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତାର ସହ ସମ୍ମୁଖୀନହୋଇଥିଲି ।

ବି. ଏ. କ୍ଲାସ୍ ମୋତେ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । କାରଣ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ବହିରେ ଯାହା ଅଛି ସେହି କଥା ପଢ଼ାଏ । ତାପରେ ପନ୍ଦର ମିନଟ୍ ଏହାସବୁ ଉପର ଭଲ ଏବଂ ଅଯୌକ୍ତିକ ହୋଇ ପ୍ରଶ୍ନ ଆସେ । ଏଥିଯୋଗୁ ପଢ଼ାଇବାରେ ମୋର ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ହୁଏ । ପଢ଼ାଇଲାବେଳେ ମୁଁ ଅନୁପ୍ରାଣୀତ ହୋଇଯାଏ । ଘଣ୍ଟା ବାଜିବା ଭୁଲିଯାଏ । ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି । ମୋର ବି. ଏ. ଅନର୍ସ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ଦାର୍ଶନିକ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରପତ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟବାଦ ମିଶ୍ର । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଲାସ ମାନଙ୍କରେ ଥିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗାଣିତିକ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ରଥ । ଅଧ୍ୟାପନା ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଚିକର ଓ ପ୍ରେରଣାତ୍ମକ ଥିଲା ମୋପକ୍ଷରେ । ଗତାନୁଗତିକ ଭାବରେ କେବଳ ବହିରେ ଥିବା ବିଷୟଟି ପଢ଼ାଇବାରେ ମୋର ଆଗ୍ରହ ନଥିଲା । ବହିପାଠରେ ଚିରାଚରିତ ପ୍ରଶ୍ନର ପୁନରାବୃତ୍ତି ସହିତ ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ କେତେ ପ୍ରକାର ମତ ହୋଇପାରେ, ତାର ଅବତାରଣା କଲେ ପିଲାଙ୍କ ଭିତରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା । ଭଗବାନଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଥିଲା ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍‌ଥାପନ କରିବାରେ ମୁଁ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିଲି । ଯାହା ଯୁକ୍ତିଗତ, ହେତୁଯୁକ୍ତ ସେପରି ତଥ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ପିଲାଙ୍କୁ ପ୍ରରୋଚନା ଦେଉଥିଲି । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ ଓ ସାମାଜିକ ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ନଥିବା ତଥ୍ୟ ଜଗତ୍ ଅବାନ୍ତର ସେ ବିଷୟରେ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ସତ୍ୟସନ୍ଧ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଏପରି ଆଲୋଚନାରେ ସକ୍ରିୟ ଭାଗ ନେଉଥିଲେ । ଏହି ଆଲୋଚନାରୁ ବହୁତ ବିଷୟ ଶିଖି ହେଉଥିଲା । ନୂଆ ପ୍ରକାର ଭାବନା ମନରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ଅଧ୍ୟାପନା ବହୁତ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନାସ୍ତିକବାଦ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ରତ୍ନାକର ପତିଙ୍କ ସହିତ ବହୁଥର ଆଲୋଚନା ହୁଏ ଏବଂ ଆମେ ଦୁହେଁ ଭିନ୍ନମତାବଲମ୍ବୀ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଶେଷ ଜୀବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ ଅଗାଧ ବନ୍ଧୁତା ରହିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଯେଉଁଦିନ ମୃତ୍ୟୁହେଲା ସେହି ଦିନ ସକାଳେ ସେ ଆମ ଘରକୁ ଆସିଥିଲେ । ଗଲାବେଳେ ମୁଁ ପ୍ରତିଥର ପରି ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲାବେଳେ ସେ କହନ୍ତି ଭଗବାନ ତୁମର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ । (God blesh you) ମୁଁ କହେ – ଆପଣଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ମୋ ପାଇଁ ଏତେ ମୂଲ୍ୟବାନ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଦାୟକ ଯେ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ମୋ ପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥହୀନ । ସେ ସବୁଦିନ ପରି ହସି ହସି ମୋ ହାତକୁ ଆହୁରି କୋର୍‌ରେ ହଲାଇ ଦେଇ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି କରି ସେ ଚାଲିଗଲେ, ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳକୁ ସେ ଆଉ ଇହଧାମରେ ନଥିଲେ । ମୋ ମତରେ ଅଧ୍ୟାପକ ରତ୍ନାକର ପତି ହେଉଛନ୍ତି ଜଣେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୁଷ୍ୟ, ସେ ମନ୍ଦିରକୁ ପ୍ରାୟ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ, ମୂଳାମୂଳରେ କୌଣସି ସମସ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବାବା ମାଆମାନଙ୍କୁ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ, ଗରିବଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ଢ଼ଢ଼ମ ପିଟନ୍ତି ନାହିଁ – ବରଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅଗୋଚରରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଅମାୟିକ ତାଙ୍କର ଜୀବନ । ଏପରି ପ୍ରକୃତ ମାନବୀୟ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ଧାର୍ମିକଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଖୁବ୍ ବନ୍ଧୁତା ହୁଏ । କେବଳ ମାଳାଧାରୀ ଧାର୍ମିକ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବିଶେଷ ଭଲ ସମ୍ପର୍କ ନଥାଏ ।

ଅଧ୍ୟାପନା ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ ମୁଁ ଚୁଟକର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧୁଥିଲି । ଘରେ ଦୁଇଟି ଚମତ୍କାର କୁକୁର ଥାଆନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ପୋମିରିଆନ, ମୁହଁ ଗୋଳିଆ, ଧଳା ମାଟିଆ ରଙ୍ଗର ଗୁପି ଗୁପିକିଆ ଦେହ, ବାଳ ବେଶୀ ଲମ୍ବା କି ଛୋଟ ନୁହେଁ; ତା ସାଙ୍ଗକୁ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ସଫେଦ୍ ଧଳା ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋମ ଥିବା କୁକୁର । ଏଇଟି ଥିଲା ଅଣ୍ଡିରା ତାର ନାମ ଥିଲା ସୁଲତାନ୍ ଆଉଟି ମାଈ, ତାର ନାମ ଥିଲା ବେଗମ୍ । ଆମମାନଙ୍କର ଅତି ଆଦରର ଏହି ଦୁଇଟି କୁକୁର ମଣିଷ ପରି କଥା ବୁଝନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ ଆଉ ଯେତେ କୁକୁର ରଖା ହୋଇଛି ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସୁଲତାନ ଓ ବେଗମ୍ ଏକ, ଦୁଇ, ତିନ୍, ଚାରି ପ୍ରଭୃତିରେ ନାମ କରଣ କରା ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏତେ ବୁଦ୍ଧିଆ କୁକୁର ଆଉ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଚାକର ପିଲା କଲେଜ ପଢ଼ିଆରେ ନେଇ ବୁଲାଏ । ମୋର ଚୁଟକର ପୋଷାକ, ଭଲ ଭଡ଼ାଘର, କୁକୁର ବୁଲାଇବା ପାଇଁ ଚାକର ପ୍ରଭୃତି ଦେଖି ବହୁ କଲେଜ ପିଲା ଭାବନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ଜଣେ ଜମିଦାର ଘରର ପିଲା । ଖାଲି ସଉକରେ ମୁଁ ଚାକିରି କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରୋଜଗାର ପନ୍ଥା ନଥିଲା । ଦରମା ଥାଏ ମାସକୁ ଶହେ ପଚିଶ ଟଙ୍କା ଏବଂ ମହଙ୍ଗା ଭତ୍ତା ମାତ୍ର ଆଠଟଙ୍କା । କିନ୍ତୁ ଜିନିଷପତ୍ର ଏତେ ଶସ୍ତା ଥିଲା ଯେ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କାକୁ ଚାକର ପିଲାଟିଏ ମିଳୁଥିଲା । ତିନି ବଖରା ଘରର ଭଡ଼ା ପଚିଶ ଟଙ୍କା । ଏହିପରି ମୁଁ ସବୁଟଙ୍କା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଦେଉଥିଲି । ଟଙ୍କା ସଞ୍ଚୟ କରିବା ମନୋବୃତ୍ତି ମୋର ପ୍ରଥମରୁହିଁ ନଥିଲା ଏବଂ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଏହା ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ବାଧ୍ୟବାଧ୍ୟକତାରେ ପଡ଼ି ମାତ୍ର ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଜୀବନ ବୀମା କରିଥିଲି । ନାସ୍ତିକ ଲୋକ, ଗୋଟିଏ ଜୀବନ, ଭଲ ଖାଇ ଭଲ ଘରେ ରହି ରୁଚିକର ଜୀବନଯାପନ କରି ଆନନ୍ଦରେ ଚାଲିବା ନୀତି ମୋର ଦୃଢ଼ ଥିଲା । ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ଯେ ଯଦି ହଠାତ୍ ମୁଁ ମରିଯାଏ ମୋ ପିଲାଙ୍କୁ କେହି ନା କେହି ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ସେମାନେ ଭଲ ପଢ଼ିଲେ ବୃତ୍ତି ପାଇବେ ଆଗକୁ ଯିବେ ଏବଂ ଭଲ ନ ପଢ଼ିଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୃହକର୍ମ କରିବେ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ନିଜକୁ ଓ ପରିବାରର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତିକଷ୍ଟରେ ସାରା ଜୀବନଯାପନ କରିବାକୁ କାହିଁକି ଦେବି ? ଆମ ପାଇଁ କିଏ ସଞ୍ଚୟ କରିଥିଲା । ଆମେ ଭାଇମାନେ ଯଦି କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରି ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିଲୁ, ଆମ ପିଲାମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଭାବରେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବା ଉଚିତ । ତାଙ୍କ ପେଟରୁ କାଟି ସବୁବେଳେ ଅଭାବର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ପକ୍ଷପାତୀ ମୁଁ ନ ଥିଲି । ଫଳରେ ସାରା ଜୀବନ ମୋର ସମସ୍ତ ରୋଜଗାରକୁ ମୁଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଆସିଛି । ବରଂ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁଯାଇ ଋଣ କରିଛି ସିନା ସଞ୍ଚୟ କରି ନାହିଁ । ମୋର ସାଙ୍ଗମାନେ ପ୍ଳେଶ ପଚିଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଯାଏ ଜୀବନ ବୀମା କରି ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଚଳୁଥିଲେ, ସାରାଜୀବନ ଧରି କଷ୍ଟରେ ସଞ୍ଚୟ କରିଥିବା 'ପ୍ଳେଶ ପଚିଶ ହଜାର ଟଙ୍କାର ମୂଲ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ ? ବରଂ ସେହି ଟଙ୍କାରେ ସେତେବେଳେ ଘରଦ୍ୱାର, ଗାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ମୁଁ କରିଥିବାରୁ ତାର ଉପଯୋଗିତା ମୁଁ ବହୁତ ବେଶୀ ପାଇ ପାରିଛି ।

ପଢ଼ାଇବାରେ ମୋତେ ଆନନ୍ଦ ମିଳୁଥିଲେ ବି ବହୁଦିନ ପରେ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାଇବା ବଡ଼ ବିରକ୍ତିକର ମନେ ହେଲା । ଯେଉଁ ବିଷୟ ମୁଁ ପଢ଼ାଉଥିଲି ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିବାରୁ ଏମିତି ପାଠ ପଢ଼ାଇବାରେ ମୋତେ କିପରି ଅଶାନ୍ତିକର ଲାଗୁଥାଏ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା କାରଣ ସେଥିରେ ଯେଉଁ ବିଷୟ ରହିଛି ତାହା ଅଭିଜ୍ଞତା, ଗବେଷଣା ଓ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେଶିତ । ଏଥିରେ କଳ୍ପନା ନାହିଁ, ଅବାନ୍ତର ଯୁକ୍ତି ନାହିଁ, ମନ ଗଢ଼ା ପ୍ରକଳ୍ପ ନାହିଁ । ସବୁ ବାସ୍ତବ ଘଟଣା । ମୁଁ ପଢ଼ୁଥିବା ବେଳେ ଏମ. ଏ. ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ବି ଗୋଟିଏ ପେପର୍ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ଯଦିଓ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ମୁଁ ବହୁତ ବହି ପଢ଼ିଥିଲି କିନ୍ତୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଗତ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷାରେ ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତା ନଥିଲା । ମୁଁ ଗୃହକର୍ମ କରିବା ବର୍ଷର ଶେଷ ଭାଗକୁ ଦୁଇମାସ ଛୁଟି ଝରିଛୁଟି ସହିତ ମିଶାଇ ହାତରୁ ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗରେ ସାମୟିକ ଗ୍ରନ୍ଥାଗାରରେ ଯୋଗ ଦେଲି, ତତ୍କାଳୀନ ଡ଼. ପି. ଆଇ. ତ୍ରିପାଠୀ ସାହେବ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ଡକ୍ଟର ଗିରୀନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବୋଷଙ୍କ ପାଖକୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଲେଖି ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ସୁପାରିଶ ପତ୍ର ଫଳରେ ୧୯୪୫ ମାର୍ଚ୍ଚରୁ ଜୁନ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ସେଠାରେ ଛାତ୍ର ହିସାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି । ପ୍ରଫେସର ବୋଷ ମୋତେ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରଖି ପଢ଼ାପଢ଼ିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଅଧ୍ୟାପକ ସେଠାରେ ଥିଲେ । କଲିକତାର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଭାରତ ବର୍ଷର ସର୍ବ ପୁରାତନ ତଥା ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଭାଗ ଥିଲା । ସେଠାରେ ମୋତେ ବହୁତ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ପାଖରେ ଦୁଇ ତିନି ସପ୍ତାହ କାମ କରି ତାଙ୍କର ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଆୟତ୍ତ କରୁଥିଲି । ପ୍ରାୟ ପଚିଶଟି ପ୍ରାକ୍ଟିକାଲ ପରୀକ୍ଷା କଲି । ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ମୋର ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ କଟୁଥିଲା । ସେହି ସମୟ । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କଲିକତାର ଘରଆଡ଼ ଅନ୍ଧାର । ମୁଁ ରହୁଥିଲି ବେଙ୍ଗଲ ବୋର୍ଡିଂ ହୋଟେଲରେ । ସେଠାରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ ପଣ୍ଡିତ ବିନାୟକ ମିଶ୍ର ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ତାଙ୍କର ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଜ୍ଞାନ ମୋତେ ଅଭିଭୂତ କରିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୃନ୍ଦାବନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଭୂଗୋଳରେ ଏମ୍. ଏ. ପଢ଼ୁଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ମୋର ସମୟ କଟି ଯାଉଥିଲା ।

ଘରଠାରୁ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି କଲିକତାରେ ଚାରିମାସ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ସମୟ କଟାଇଥିଲି । ମୋର ପ୍ରଥମ ପୁଅ ସେତେବେଳକୁ ମାତ୍ର ପାଞ୍ଚମାସର ହୋଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଯିବାରେ ମନକଷ୍ଟ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲି । ମୋର ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋତେ ପରିହାସ କରି କହୁଥିଲେ ହାତରୁ ଖାଇ ଘୋଡ଼ା ଆଗରେ ଦୌଡ଼ିବା ଲୋକଙ୍କ ଭିତରୁ ମୁଁ ଜଣେ । ଅବଶ୍ୟ ମୋ ଜୀବନରେ ଏହିପରି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିନା ପାରିଶ୍ରମିକରେ ହାତରୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଏପରି ବହୁତ କାମ କରିଛି । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ସାମଗ୍ରିକ ଭାବରେ ମୋର ଉନ୍ନତି ହୋଇଛି ସିନା କ୍ଷତି ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଏହି ସମୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥାରେ ମୋର ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା ଦିନଠାରୁ ପୃଥିବୀର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମାନଚିତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ନାଜି ଅଧିକୃତ ଏବଂ ମୁକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ସବୁ ନାଲି ନେଳି ପେନ୍‌ସିଲ୍‌ରେ ମୁଁ ଦାଗ ଦେଇ ରଖୁଥିଲି । ହିଟଲରର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀ କିପରି ସୋଭିଏଟ୍ ରୁଷ ଦଖଲ କରି ଯାଉଥିଲା । ଏବଂ ୧୯୪୫ ବେଳକୁ କିପରି ଐତିହାସିକ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେଇଥିଲା ତାର ସମସ୍ତ ବିବରଣୀ ସେହି ବଡ଼ ମାନଚିତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଅନ୍ୟମାନେ ଆସି ଏ ବିଷୟରେ ମୋ ଠାରୁ ବହୁତ ଖବର ଜାଣୁଥିଲେ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

କଲିକତା ରହଣି ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣାର ଆଭାସ ପାଇଲି । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗରେ କାମ କରୁଥିବା ବେଳେ ଜଣେ ଭଦ୍ରମହିଳା ଗବେଷକଙ୍କ ସହିତ ମୋର ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା । ଦିନେ ଆମେ ଦୁହେଁ ଏକାଠି ବସି ଗୋଟିଏ ଗବେଷଣା ଗତ ଘଟଣା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ସମୟରେ ସେ ହଠାତ୍ କହି ପକାଇଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ବହୁ ସଉତୁଣୀ ଅଛନ୍ତି । ଭଦ୍ରମହିଳାଙ୍କ ବୟସ ଚବିଶ କି ପଚିଶ । ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର । ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଏମ୍‌. ଏ. ପାଶ କରିଛନ୍ତି । କଲିକତାର ଜଣେ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଅବକାଶୀ କମିଶନରଙ୍କର ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା । ଅଥଚ ତାଙ୍କର ପୁଣି ଏ ବୟସରୁ ବହୁତ ସଉତୁଣୀ. କଥାଟା ଶୁଣି ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । କ୍ରମେ ସତ୍ୟଘଟଣା ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହେଲା । ସେ ଭଦ୍ରମହିଳା ସେ ସମୟର ଜଣେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଠାକୁରଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏବଂ ଏହି ଠାକୁରଙ୍କର ତାଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆହୁରି ବହୁ ପତ୍ନୀ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏମିତି ସୁନ୍ଦରୀ, ବିଦୁଷୀ, ବଡ଼ଘରର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ହଠାତ୍ ବାବାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ପରିଣତ ବୟସରେ କିପରି ବିବାହ କଲେ ତାହା ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ କରିଦେଇଥିଲା । ଘଟଣାଟି ହେଉଛି ଝିଅର ବାପାମାଆ ସେ ବାବାଙ୍କର ଭକ୍ତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ କୁଆଡ଼େ ଏହି ଝିଅଟି ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲା । ଝିଅଟି ଆଶ୍ରମରେ ଅନେକଦିନ କଟିଥିଲା । ବାପ, ମାଆ ଓ ଝିଅର ଅଗାଧ ଭକ୍ତି ବାବାଙ୍କଠାରେ । ଝିଅଟିକୁ ବାଇଶି ବର୍ଷ ହେଲାବେଳକୁ ହଠାତ୍ ବାବା କହିଲେ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ । ବାପ ମା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଝିଅଟି ଏତେ ସରଳ ଯେ ସେ ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରି ନଥିଲା । ତା'ପରେ ବାପ ମା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆନନ୍ଦରେ ମଧ୍ୟ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ଘରେ କୁଆଡ଼େ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ହେଲା ଯେ – "ଆମାଦେର ମେଁ ଏକେ ଠାକୁର୍ ଗ୍ରହନ୍ କରିତେ ରାଜି ହଇଆଛେନ" ଏ ପ୍ରକାର ହୋ-ହଲ୍ଲା ଭିତରେ ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ବିବାହର କିଛିଦିନ ପରେ ଝିଅଟି ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲା ଯେ ବାବାଙ୍କର ଆହୁରି କେତେକ ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଭିତରୁ ସେ ଅନ୍ୟତମ । ଯେ ହେତୁ ସେ ଶିକ୍ଷିତା ଏବଂ ତାର ରୁଚିକର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଥିଲା, ତେଣୁ ତାକୁ ଅନ୍ୟ ସଉତୁଣୀମାନଙ୍କର ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ ଓ ସାଜସଜ୍ଜାର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ଏହି ଆବିଷ୍କାରରେ ସେ ଏପରି ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା ଯେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାର ବାପ ମାଆଙ୍କ ପାଖକୁ କଲିକତା ଫେରି ଆସିଲା । ବାପା ମାଆ ଓ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଏହା ଶୁଣି ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ଏମାନେ ଏତେ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ପଦସ୍ଥ ଲୋକ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଏପରି କୁସଂସ୍କାରଗ୍ରସ୍ତ ଥିଲେ ତାହା ଭାବିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ବାପ ମାଆ ବହୁତ ମନସ୍ତାପର ସହିତ ଝିଅକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ ଯେ ତାର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ସମସ୍ତ ବ୍ୟୟଭାର ସେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ତାଙ୍କ ଘରେ ଗୋଟିଏ ଫ୍ଲାଟ୍ ତାଙ୍କୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେଲେ । ପରେ ପରେ ସେ ଭଦ୍ରମହିଳା ଇଂଲଣ୍ଡ ଆମେରିକା ଯାଇ ଶ୍ରମ ଆଇନ୍‌ ବିଭାଗରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ପାଇଥିଲେ । ବେଙ୍ଗଲ ସରକାରଙ୍କର ଶ୍ରମ ବିଭାଗରେ ସେ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ପାରିବାରିକ ଦିଗଟି ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ପରି ହଠାତ୍ ବାଳିକା ପକ୍ଷରେ ସେହି ବିବାହ ନିଶ୍ଚିତ ବଡ଼ ଆବେଗାତ୍ମକ ସଙ୍ଘର୍ଷ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଫଳରେ ବହୁ ପ୍ରକାର ଦୈହିକପୀଡ଼ା ତାଙ୍କଠାରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଘୃଣାଭାବ ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ଯଦି କୌଣସି ପୁରୁଷ ଅଜ୍ଞାତରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି କଥାର ସୂଚନା ଦେଉଥିଲେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଘୃଣା ଗଭୀରତର ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ଏହା ତାଙ୍କର ମାନସିକ ଭାରସାମ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଉଥିଲା ।

ଶ୍ରୀବାବାଙ୍କ ଔରସରୁ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଝିଅ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଥିଲେ ଜାତିରେ କାୟସ୍ଥ କିନ୍ତୁ ବାବା । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଝିଅର ବିବାହ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବହୁ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତା'ଛଡ଼ା ସେ ବାବାଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଛାଡ଼ିଦେଲେବୋଲି ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଭୟଙ୍କର ପ୍ରତିଶୋଧ ପରାୟଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଏହାଙ୍କୁ ନାନା ଅସୁବିଧାରେ ପକାଉଥିଲେ । ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରମ ଆଇନ୍ ପାଠ ସାରି ଆମେରିକା ଯିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ଲଣ୍ଡନ୍ ହାଇ କମିଶନର ଅଫିସରେ ଥିବା ବାବାଙ୍କର କେତେକ ଶିଷ୍ୟ ସେ ଜଣେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବୋଲି ଗୁପ୍ତ ରିପୋର୍ଟ ଦେବା ଫଳରେ ସେ ଛଅମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେରିକା ଯାଇ ପାରି ନଥିଲେ । ଏଣେ ତାଙ୍କର ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ଏକ୍ସଚେଞ୍ଜ କାଟିଦେଲେ । ଏମାନଙ୍କର ଯୋଜନା ଥିଲା ଯେ ସେ ଲଣ୍ଡନରେ ଭୋକ ଉପାସରେ ରହି ଭାରତ ଫେରିବେ । ଭାରତୀୟ ହାଇ କମିଶନରଙ୍କୁ ସେ ଦେଖା କଲେ କିନ୍ତୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ମିଳି ନଥିଲା । ମୋର ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲି । ମୁଁ ମୋର ସଞ୍ଚିତ ସତ୍‌କଷ୍ଟିତ ଟଙ୍କା ଦେଇଥିଲି – ସେଥିରେ ସେ ଦୁଇମାସ ଚଳିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଅଭିଯୋଗ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ପରେ ସେ ଆମେରିକା ଯାଇଥିଲେ । ଭାରତ ଫେରିଲା ଦିନ ବମ୍ବେରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାଙ୍କରୁ ତାଙ୍କ ବାପା ପଠାଇ ଥିବା ଟଙ୍କା ପାଇ ମୁଁ ଜମାପ ସତ କରିଥିଲି । ସେହିଦିନ ଠାରୁ ତାଙ୍କ ବାପା, ମାଆ ଓ ଭାଇମାନେ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ।

ବାପା, ମାଆ ଝିଅର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ଅର୍ଦ୍ଧପାଗଳ ପ୍ରାୟ ହୋଇଗଲେ । ମାଆ ଦିନଯାକ ଠାକୁର ଘରେ ବସିଥାନ୍ତି । ବାପା ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘରେ ନିଜକୁ ବନ୍ଦ କରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଖାଲି ଖବର କାଗଜ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି । କି ବିଷାଦମୟ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଏମାନଙ୍କର ହୋଇଗଲା ଏହି ବାବାଙ୍କ ଦୟାରୁ । ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନେ ମୋ ଠାରୁ ଏକଥା ଶୁଣିଲେ ହସି କହନ୍ତି ଯେ ବାବା ହେଉଛନ୍ତି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ତେଣୁ ବହୁ ପତ୍ନୀକ ହେବାର ତାଙ୍କର ଅଧିକାର ଅଛି ଏବଂ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଲାଗି ଏହା ଗୋଟିଏ ଶୁଭଙ୍କର ଘଟଣା । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ବାବାଙ୍କର ପୁଅମାନେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର କି ପ୍ରକାର ଉନ୍ନତି କରିଛନ୍ତି ଜାଣିବାର ଆଗ୍ରହ ମୋର ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ପରିବାରର ଛଅକୋଟି ପ୍ରାଣୀ କି ଦୟନୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଜୀବନ କଟାଇଲେ ତାର ଗଭୀର ଅନୁଭୂତି ମୋଠାରେ ଏ ପ୍ରକାର ଲୋକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଭୟଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ସମାଜର ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକମାନେ ପୁଣି ଏମାନଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ଏହିପରି ବହୁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବାବା ଓ ମାଆ ଆମ ଦେଶରେ ଅଗଣିତ ନିରୀହ ଲୋକଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି ସିନା କମିବାରେ କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ନାହିଁ । ସେହି ଦିଗରୁ ଆମ ସମାଜ କି ପ୍ରକାର କୁସଂସ୍କାରଗ୍ରସ୍ତ ଏବଂ ଆମ ଲୋକଙ୍କର ପରନିର୍ଭରଶୀଳତା କେତେ ବଦ୍ଧମୂଳ ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ।

୧୯୪୫ ଜୁଲାଇରେ ମୁଁ କଲିକତାରୁ ଫେରି ଦର୍ଶନ ବିଭାଗରେ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ପଢ଼ାଇଲି । କିନ୍ତୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପେପର୍ । ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ାଉ ଥାଏ । ବି. ଏ. ସ୍ତରରେ ଏହି ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ କୌଣସି ମୌଳିକତା ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ପ୍ରେରଣାର ବଡ଼ ଅଭାବ ହେଉଥିଲା ଫଳରେ ଦର୍ଶନ ପଢ଼ାଇବାରେ ମୋର ଆଗ୍ରହ କମି କମି ଆସୁଥିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ମୁଁ ଭାବିଲି ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ଦେବି । ଓକିଲାତି କରିବି । ଆଇନ୍‌ର ଗୋଟିଏ ଭାଗ ସାରିଥାଏ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭାଗ ବାକି ଥାଏ । ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ମଧ୍ୟ ମିଳିଗଲା ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଷାଟି ପଢ଼ିବା ପାଇଁ । ଏହିପରି ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ସମୟରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେଲା । ୧୯୪୫ ଶେଷ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ କେତେଜଣ ବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟାପକ ବିଲାତ ଯିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ବିଲାତ ଯିବାରେ ମୋର ଭୟଙ୍କର ଈର୍ଷା ହେଲା । ଏହି ଈର୍ଷା ଯୋଗୁଁହିଁ ମୋଠାରେ ବିଲାତ ଯିବାପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆକାଂକ୍ଷା ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ମୁଁ ବା ବିଲାତ ଯିବି କିପରି ? ଏହି ବିଷୟ ନେଇ ବହୁ ସମୟ କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନାରେ କଟେ । ଏକଥା ଭାବି ଭାବି ଦିନେ ରାତିରେ ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ରାତି ଅଧରେ ଉଠି ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଲେଖିଲି ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ପାଖକୁ । ତାଙ୍କ ନାମ ମୋତେ ଜଣା ନଥାଏ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ କୌଣସି ପତ୍ର ପତ୍ରିକା ବା ପୁସ୍ତକ ସେଆଡ଼ୁ ଆସୁ ନଥିଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ବିଦେଶରେ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଜ୍ଞ ଥିଲି । ସେ ଚିଠିରେ କ'ଣ ଲେଖିଥିଲି ତାହା ମଧ୍ୟ ମୋର ମନେ ରହିଲା ନାହିଁ । ତା'ପରେ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ପଷ୍ଟ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲି

Digitized by srujan ka@gmail.com

୧୯୩୯ ରେ ପାଟଣା କଲେଜର ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲଙ୍କ ପାଖକୁ ସେଠାରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ । ତାହା ଫଳପ୍ରଦ ହୋଇଥିଲା । ସେହି କାରଣରୁ ବୋଧହୁଏ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଲେଖିବାରେ ପ୍ରେରଣା ମିଳିଥିଲା । ବହୁତ ଦିନ ପରେ ହଠାତ୍ ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଖବର ଆସିଲା ଯେ ସେ ମୋ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ବିଭାଗର ବି. ଏ. ଅନର୍ସରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ପାରିବେ ଏବଂ ମୁଁ କେବେ ଯିବି ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ଚିଠି ପଢ଼ି ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲି । କାରଣ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ବିଦେଶୀୟଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ମିଳିବା ବହୁତ କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର ଥିଲା । ଭାରତ ସରକାର ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଯୋଗାଡ଼ କରି ପାରୁ ନଥିଲେ କାରଣ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ବହୁତ ଅଭିବୟସ୍କ ଲୋକ ସେନା ବାହିନୀରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଭିଡ଼ ଜମାଇ ଥାନ୍ତି । ସେ ଦେଶରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦିଆଯାଉଥିଲା । ତେଣୁ ବିଦେଶୀୟ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ମୁଁ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ପାଇ ଯିବାରେ ଯେତିକି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି ଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ତଥା ଭବିଷ୍ୟତ ସେତିକି ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଭାରତରେ ସେପରି ପ୍ରଚଳିତ ନଥିଲା । କେବଳ କଲିକତା ଓ ମହୀଶୂରରେ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗ ଥିଲା । ସେପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୋତେ ସରକାର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ କାହିଁକି ବିଲାତ ପଠାଇବେ । ଏପରି ସମୟରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ବିଜ୍ଞାପନ ବାହାରିଲା ବିଲାତରେ ପଢ଼ିବା ଲାଗି ବୃତ୍ତି ପାଇଁ । କେବଳ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଶିକ୍ଷା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ବୃତ୍ତି ବାହାରିଥାଏ । ସେଥିରେ କଳା ଅନ୍ତର୍ଗତ କୌଣସି ବିଷୟ ନଥିଲା ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ମୋର କୌଣସି ଡିଗ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ତଥାପି ଦୁଃସାହସର ସହିତ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଦରଖାସ୍ତ ପଠାଇଲି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ମୋର ବି. ଇଡ୍. କିମ୍ବା ଏମ୍. ଇଡ୍. ଡିଗ୍ରୀ ନଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋତେ ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ଡାକରା ଆସିଲା । ବୃତ୍ତି ପାଇଁ ବଛାବଛି କାମ ଫେଡେରେଲ ପବ୍ଲିକ୍ ସର୍ଭିସ କମିଶନ କରୁଥାଏ । ଓଡ଼ିଶା, ବିହାର ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଏହି ତିନୋଟି ପ୍ରଦେଶ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପବ୍ଲିକ ସର୍ଭିସ କମିଶନ ହୋଇଥାଏ । ତାର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଭୂତପୂର୍ବ ପୋଲିସ ସାହେବ ପାର୍କିନ୍ । ଏହି କମିଶନ କଟକରେ ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ମୋତେ ଡାକିଲେ । ମୋତେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ—"ତୁମର ତ ଶିକ୍ଷାରେ କୌଣସି ଯୋଗ୍ୟତା ନାହିଁ ତୁମେ କାହିଁକି ଦରଖାସ୍ତ କରିଛ ?" ମୁଁ ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ଚିଠିଟି ଦେଖାଇ ଦେଲି ଏବଂ କହିଲି ଯେ "ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ଶିକ୍ଷାରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ । ମୁଁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଯିବାକୁ ଚାହେଁ କିନ୍ତୁ ଯେହେତୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ କୌଣସି ବୃତ୍ତି ନାହିଁ ତେଣୁ ଶିକ୍ଷାରେ ଦରଖାସ୍ତ କରିଛି । ବୃତ୍ତି ପାଇଲା ପରେ ମୁଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଲଣ୍ଡନ ଯାଇ ପୁଣି ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ ବଦଳାଇ ଦେବ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ସାରିଛି ତେଣୁ ସରକାର ମୋତେ ପଠାଇବା ଉଚିତ୍ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ମତ ଉପସ୍ଥାପିତ କଲି ।" ମୋର ଖୋଲାଖୋଲି ମତ ପ୍ରକାଶରେ ଏବଂ ମୋର ନିଜ ଉଦ୍ୟମରେ ମୁଁ ସ୍ଥାନ ଯୋଗାଡ଼ କରି ପାରି ଥିବାରୁ କମିଶନ ମୋ ପ୍ରତି ଖୁସି ହୋଇଗଲେ । ସେମାନେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତି ଦେବା ପାଇଁ ସୁପାରିଶ କଲେ । ତାଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନତା ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଜାଣି ପାରିଥିଲି । କାରଣ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ମୋତେ ସ୍ଥାନ ଯୋଗାଡ଼ କରି ପାରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଆନନ୍ଦର ସହ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇଥିଲେ । ମୁଁ ଶିକ୍ଷାରେ ଦରଖାସ୍ତ କରିଥିଲି ବୋଲି ମୋର ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋତେ ବୋକା ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ଯାହାହେଉ ମୋର ବୋକାମି ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ମୁଁ ଜାତୀୟ ବୃତ୍ତି ପାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲି । ସରକାରୀ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗକୁ ଜଣାଇ ଦିଆଗଲା ଯେ ମୋ ପାଇଁ ସେ ସ୍ଥାନ ରଖିବା ପାଇଁ । ମୋର ସ୍ୱପ୍ନ ସାର୍ଥକ ହେଲା । ଆନନ୍ଦରେ ମୁଁ ବିଭୋର ହୋଇ ଯିବାର ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କିଛି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଯେ ସୃଷ୍ଟି କରି ହୋଇ ନଥିଲା ତାହାନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ତାର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ରହିଲା ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ଏ'ପ୍ରକାର ରାଜ୍ୟବିରୋଧୀ ଢଙ୍ଗ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ଉନ୍ନତି ହେବା ଯେପରି ସେମାନେ ଚାହାଁନ୍ତି ନାହିଁ ।

୧୯୬୭ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ବେଳକୁ ମୋର ବିଲାତ ଯିବା କଥା । ତା ପୂର୍ବରୁ ବହୁତ କମ୍ ଲୋକ ବିଲାତ ଯାଉଥିଲେ । ତେଣୁ ଯିବାର ପ୍ରସ୍ତୁତି ବିଷୟରେ ମୋର କମ୍ ଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ଟମାସ୍‌କୁକ୍ ନାମକ ଜାହାଜ କମ୍ପାନୀର ପାଣି ଜାହାଜରେ ମୋର ଯିବା କଥା । ସେମାନେ ସବୁ ଖବର ମୋତେ ଯୋଗାଇ ଦେବା ନିୟମ । ଅନେକ ସମୟରେ ପ୍ରତି ଜାହାଜରେ ଏତେ ସୈନ୍ୟ ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରୁଥିଲେ ଯେ ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଜାହାଜରେ ଯାଗା ନମିଳିବା ଯୋଗୁଁହିଁ କେତେକ ଯାଇ ପାରୁନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ଆଡ଼କୁ ଜାହାଜରେ ଯିବା କଥା କାରଣ ବିଲାତରେ ଅକ୍ଟୋବରରେ ପାଠବର୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ତେଣୁ ଏ ସମୟରେ ଜାହାଜରେ ଯାଗା ନ ମିଳିଲେ ପୁରା ଆଉ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଯାତ୍ରୀ ନେବା ଆରମ୍ଭ କରି ନଥିଲା । ତେଣୁ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଟମାସ୍‌କୁକ୍ ଠାରୁ ଜାହାଜରେ ଯାଗା ମିଳିବା କଥା ନେଇ ବହୁତ ଛାତ୍ର ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ଭାବରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତି ।

———

Digitized by srujan ka@gmail.com

୯ । ବିଳାତ ଯାତ୍ରା – ୧୯୪୭

୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ୮ ତାରିଖ । ମୁଁ କ୍ଲାସ ସାରି ଦିନ ଦୁଇଟାରେ କମନ୍ ରୁମ୍‌କୁ ଆସିଲି ଏବଂ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲା କ୍ଷଣି ଗୋଟିଏ ତାର ବମ୍ବେର ଟମାସ୍‌କୁକ୍ ପାଖରୁ ପାଇଲି ଯେ ଅଗଷ୍ଟ ୧୩ ରେ ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ ଇଂଲଣ୍ଡ ଯାଉଛି । ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଖାଲି ଅଛି । ମୁଁ ଯଦି ଯିବାକୁ ରାଜି ହୁଏ ତା'ହେଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାର କରି ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇବାକୁ ହେବ ଏବଂ ୧୨ ତାରିଖରେ ବମ୍ବେରେ ତାଙ୍କ ଅଫିସ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ତାର ପାଇ ପ୍ରଥମେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ତା'ମାନେ ସେହିଦିନ ସଂଧ୍ୟାରେ ଯଦି ମୁଁ କଟକ ଛାଡ଼ିବି ତା'ହେଲେ ୧୨ ତାରିଖ ସକାଳେ ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବି । ଯିବି ନା ନାହିଁ...ନଗଲେ ବର୍ଷକ ଭିତରେ ଜାହାଜରେ ସ୍ଥାନ ନ ମିଳିପାରେ । ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ପଚାରିଲି କିନ୍ତୁ କେହି ଜଣେ ହେଲେ ବି ମୋତେ ଉତ୍ସାହିତ କଲେ ନାହିଁ ସେହିଦିନ ସଂଧ୍ୟା ସୁଦ୍ଧା ବିଳାତ ଯିବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଠିକ୍ କଲି ଯେ ଯେତେ ଅସୁବିଧା ହେଉ ପଛକେ ମୁଁ ସେଇ ଦିନ ହିଁ ଯିବି । ଏପରି ସୁବିଧା ମୋର ଛାଡ଼ିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଡ଼. ପି. ଆଇ. ଙ୍କୁ ଫୋନ୍‌ରେ ପଚାରିଲି । ସେ କହିଲେ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ମୋତେ ସେହିଦିନ ଛାଡ଼ିଦେବେ ବୋଲି ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆଦେଶ ଦେବେ । ପ୍ରିନସିପାଲ୍ ଥିଲେ ଏସ୍. ସି. ରାଓ । ସେ ବି କହିଲେ ଯେ କିଛି ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଦେବେ । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସର ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଥାଏ । ସେ ସେହିକ୍ଷଣି ମୋତେ ସେଥିରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେଲେ । ହଷ୍ଟେଲ ଭାର ଗ୍ରହଣ କଥା ସେ ପରେ ବୁଝିବେ ବୋଲି ମୋତେ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲେ । ତା'ପରେ ମୋତେ ଏଣେ ତେଣେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ହେଲା । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଭାବିଲେ ମୁଁ ଥଟ୍ଟା କରି ଏପରି କହୁଛି । କଲେଜ ଅଫିସ୍‌କୁ ଯାଇ ପୁରୀ ସଦରଥାନାକୁ ଫୋନ୍ କରି ମୁଁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କୁ ସେହିଦିନ ପୁରୀ ଏକ୍‌ସପ୍ରେସରେ ଆସି ପିଲାମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ ନେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ହଷ୍ଟେଲର ପିଲାମାନେ ବିଦାୟ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଦେବା ପାଇଁ ଜିଦ୍ କଲେ । ସଂଧ୍ୟାରେ ବିଦାୟ ସଭା ଓ ଭୋଜି ମଧ୍ୟ ହେଲା । ମୁଁ ଘରକୁ ଯାଉଥାଏ ଏବଂ ଆସୁଥାଏ । ମୋ ଦେଢ଼ ବର୍ଷର ପୁଅ ଅମିତାଭ ମୋ ପଛରେ ଖାଲି ଗୋଡ଼ାଇ ଥାଏ । ତାକୁ ବୁଝିବାକୁ ମୋର ସମୟ ନଥାଏ । ହଷ୍ଟେଲ ପିଲାମାନେ ଗଲେ ଦରଜୀଠାରୁ ମୋର ଆଗରୁ ତିଆରି ଥିବା ସାର୍ଟ ପ୍ୟାଣ୍ଟକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଆଣିବା ପାଇଁ । ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଘଣ୍ଟା ଦୌଡ଼ା ଦୌଡ଼ି ପରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯେତେବେଳେ ରେଳ ଷ୍ଟେସନକୁ ଗଲୁ ସେଠାରେ ମୁଁ ମୋ ପୁଅକୁ ଧରି ବହୁତ କାନ୍ଦିଲି । ମୋର ଖାଲି କୋହ ଉଠୁଥାଏ ଯେ ମୁଁ କାହିଁକି ଏପରି ବୋକାମି କଲି ?

Digitized by srujan ka@gmail.com

କେହି କଣ ଦୁଇବର୍ଷ ପାଇଁ ବିଳାତ ଯାଏ ଧନଗ୍ରର ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ? କଟକ ଷ୍ଟେସନ ବିଦାୟ ମୋର ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଷ୍ଟେସନରେ ମୋତେ ବିଦାୟ ଦେବାଲାଗି ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସର ପ୍ରାୟ ଶହେ ପିଲା ଆସିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ନେହ ମୁଁ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସରେ ମାତ୍ର ୨୩ ଦିନ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଥିଲି । ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର ଏତେ ସ୍ନେହ—ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୋ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ରହିଛି ।

ବିଳାତ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମାତ୍ର ୨୩ ଦିନ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହୋଇ ରହିବାର ରହସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ଯୋଗ୍ୟ । ଜୁଲାଇ ୧୫ରେ ମୋତେ ତତ୍‌କାଳୀନ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ଏସ୍.ସି. ରାଓ ତାଙ୍କ ଅଫିସକୁ ଡାକି କହିଲେ ଯେ ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସରେ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହେବାଲାଗି ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି ଗୋଟିଏ ଦରଖାସ୍ତ ସେଠି ବସି ଲେଖିବାକୁ । ସେ ଡାକିଲେ ମୁଁ ଲେଖିଲି । ଦରଖାସ୍ତ ଉପରେ ସେ ସେହିକ୍ଷଣି ଆଦେଶ ଦେଲେ ଯେ ସେହି ୧୫ ତାରିଖରୁ ମୁଁ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହେଲି । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଚାର୍ଜ ନେବାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ଅବାକ୍ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁଥାଏ କହିଲି ଯେ ମୁଁ ତ ଯେ କୌଣସି ଦିନ ବିଳାତ ଯାଇପାରେ ତେଣୁ ଏତେ ଅଳ୍ପଦିନପାଇଁ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କାହିଁକି ହେବି ? ସେ କହିଲେ—"ସେଥିରୁ ଆପଣ କଣ ପାଇବେ ? ସପ୍ତାହେ ହେଉ ପଛକେ ଆପଣ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହୁଅନ୍ତୁ । ତାଛଡ଼ା କି ସଠିକତା ଅଛି ଯେ ଆପଣ ଜାହାଜରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଯିବେ ?" ସେତେବେଳେ ଏହି କଥାଟିରେ ରହସ୍ୟ ମୁଁ ବୁଝି ପାରି ନଥିଲି । ସେ କିନ୍ତୁ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ଜାହାଜ ସ୍ଥାନ ପାଇଁ ଯେଉଁ ମାନଙ୍କର ନାମ ଥିଲା ସେହି ତାଲିକାରେ ମୋର ନାମ ନଥିଲା । ଭିତରେ ଭିତରେ ମୋ ନାମଟିକୁ କିଏ ଉଡ଼ାଇ ଦେଇଥିଲା । ତେଣୁ ଟମାସ କୁକ୍‌ଠାରୁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଖବର ମୁଁ ପାଉ ନ ଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ତାଲିକାରେ ମୋର ନାମ ଆଗରୁ ରହିଥିଲା । ଏକଥା ସେ ମୋତେ ପରେ କହିଥିଲେ । ତାଛଡ଼ା ମୋର ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହେବାର ରହସ୍ୟ ବିଷୟରେ ସେ କହିଥିଲେ ଯେ ସେ ସମୟର ଜଣେ ଅତି ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ଅଫିସର ତାଙ୍କ ପୁଅକୁ ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସରେ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କରିବାକୁ ଜିଦ୍‌ଧରି ବସିଥାନ୍ତି । ସରକାରୀ ସ୍ତରରୁ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲଙ୍କ ଉପରେ ଚାପ ପଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳେ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ରାଓଙ୍କ ଭଳି କେତେକ ଟାଣୁଆ ଅଫିସର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ଥିଲେ ଯେଉଁମାନେ ଏପରି ଚାପ ଆଗରେ ଦବି ଯାଉ ନ ଥିଲେ । ସେ ମୋତେ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇ ଡି.ପି. ଆଇଙ୍କୁ ଫୋନରେ କହିଲେ ଯେ ମୁଁ ଯେହେତୁ ସେହି ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କଠାରୁ ସିନିୟର ଏବଂ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହେବାପାଇଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦରଖାସ୍ତ କରିଛୁ ମୋତେ ସେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏହି ରହସ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ବିଲାତ ଯିବା ଆଗରୁ ମାତ୍ର ୨୩ ଦିନ ମୁଁ ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହୋଇଥିଲି ।

୧୨ ତାରିଖ ଦିନ ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ୧୩ ତାରିଖ ଦିନ ୩ଟାବେଳେ ଜାହାଜରେ ଚଢ଼ିବା ସମୟ ମୋ ପାଇଁ ନିର୍ଧାରିତ ହୋଇଥାଏ । ୧୩ ତାରିଖ ହେଉଛି ଅଳ୍ପ କେତେକ ଅତି ଜରୁରୀ ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ଜାହାଜ ପ୍ରବେଶ । କାରଣ ୧୨ ତାରିଖ ଦିନ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚହଜାର ସୈନ୍ୟ ଜାହାଜରେ ଚଢ଼ିଥାନ୍ତି । ୧୩ ତାରିଖ ଦିନ ୧୦ଟାବେଳେ ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ଜାହାଜ ଟିକଟ୍ ଦିଆଯାଏ ସେତେବେଳେ ମୋର ପାସ୍‌ପୋର୍ଟ ଓ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକାର୍ଡ଼ ଯାଞ୍ଚ୍ ହେଲା । ପାସ୍‌ପୋର୍ଟ ମୋର ଥାଏ କିନ୍ତୁ ମୋ ପାଖରେ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକାର୍ଡ଼ ନଥିଲା । ଯାହାର ଜାହାଜରେ ଯିବା କଥା ତାକୁ ମାସେ ଦିମାସ ପୂର୍ବରୁ ଷ୍ଟିମାର କମ୍ପାନୀ ଜଣାଇ ଦିଏ କି କି କାଗଜପତ୍ର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ସେହି ତାଲିକାରେ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସାର୍ଟିଫିକେଟ କଥା ଉଲ୍ଲେଖ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତ ସାଧାରଣ ଯାତ୍ରୀ ହିସାବରେ ମାସକ ଆଗରୁ କିଛି ଖବର ପାଇ ନ ଥାଏ । ଜାହାଜରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଖାଲି ହେଲା, ମୋତେ ସେମାନେ ତାର କରି ଦେଲେ, ମୁଁ ଯାଇ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ତେଣୁ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କାର୍ଡ଼ର ଆବଶ୍ୟକତା କଥା ମୁଁ ଜାଣି ନଥିଲି । ପାସ୍‌ପୋର୍ଟ ଯାଞ୍ଚ୍ ପରେ ସେମାନେ ମୋତେ କହିଲେ ଯେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକାର୍ଡ଼ ବିନା ମୁଁ କୌଣସି ଉପାୟରେ ମଧ୍ୟ ଜାହାଜରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ସେଦିନ ୩ଟାବେଳେ ଜରୁରୀକାଳୀନ ପ୍ରବେଶ ଥିଲା । ମୁଁ ଜାହାଜ ଟିକେଟ୍ ପାଇ ସାରିଥିଲି । ମୋତେ ସେଠାରେ ଜଣେ କିରାଣୀ କହିଲେ ଯେ ବମ୍ବେରେ ଚେଷ୍ଟାକରି ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକାର୍ଡ଼ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାପାଇଁ । ମୋ ଜିନିଷପତ୍ର ଜାହାଜକୁ ମୋର ନିଜର ନେବା କଥା କାରଣ ସେତେବେଳକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଜିନିଷପତ୍ର ସବୁ ଚାଲି ଯାଇଥାଏ । କି ଭୟଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ମୋର । ଏତେ କଷ୍ଟରେ, ଏତେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାର ସହ ଆସିଲି ଅଥଚ ବମ୍ବେରୁ ଜାହାଜ ଟିକଟ୍ ଫେରାଇ ଦେଇ ପୁଣି ଫେରିଯିବି ? ତାପରେ ଗୋଟିଏ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି କରି ମୋ ଜିନିଷପତ୍ର ଧରି ଚାଲିଲି ଏହି ସାର୍ଟିଫିକେଟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ବହୁତ ବୁଲାବୁଲି କରି ଶେଷରେ ବମ୍ବେ କର୍ପୋରେସନର ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିବା ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଟିକା କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଗଲି । ଗାଡ଼ିବାଲା ବହୁ ସମୟପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ମୋର ଜିନିଷ ନେବାକୁ ଆଉ ରାଜି ହେଲା ନାହିଁ । ଫୁଟପାଥ୍‌ରେ ପକାଇ ଦେଇ ଚାଲିଗଲା । ମୁଁ ଯାଇ ମାଆମାନେ ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ଠିଆହୋଇଥିବା ଧାଡ଼ିରେ ଠିଆ ହେଲି । ଦିନ ଦୁଇଟାବେଳେ ଟିକା କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲିବା କଥା । ମୋର କିନ୍ତୁ ଜାହାଜରେ ଶେଷ ଜରୁରୀକାଳୀନ ପ୍ରବେଶ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସମସ୍ତ ଦିନ ୩ଟା । ଯାହାହେଉ ଆଉ ତ କିଛି ଉପାୟ ନଥିଲା । ଦୁଇଟାବେଳେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କର୍ମଚାରୀ ଯେତେବେଳେ ଆସିଲେ ମୁଁ ଧାଡ଼ି ଆଗକୁ ଯାଇ ଅତି ବିକଳ ଭାବରେ ମୋ-କଥା ତାଙ୍କୁ କହିଲି । ସେ ମୋତେ ପାଗଳ କିମ୍ବା ମିଛୁଆ ବୋଲି ଭାବିଲେ । କହିଲେ—"ତୁମେ ଧାଡ଼ିରେ ଠିଆହୁଅ, ତୁମ ପାଳି ପଡ଼ିଲେ ଯାଇ ଟିକାଦେବି । ତାଛଡ଼ା ଏହା ଗ୍ରେଟ ସିଲଙ୍କ ପାଇଁ ଟିକା କେନ୍ଦ୍ର । ତୁମମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେଁ । ତଥାପି ଧାଡ଼ିରେ ଠିଆ ହେଲେ ଦେଖିବି ।" ଧାଡ଼ିଭିତରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରାୟ ୪ଟା ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ଏପରି ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି ଯେ ମୋତେ କାନ୍ଦମାଡ଼ିଲା । ସେହି ପାଖରେ ଜଣେ ମହିଳା କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଯାଇ କହିଲି । ମୋର ଏହି କରୁଣ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସେ ଦୟା ପରବଶ ହୋଇ ମୋତେ ଟିକା ଦେଲେ ଏବଂ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କାର୍ଡ଼ଟିଏ ଷ୍ଟାମ୍ପମାରି ଦେଲେ । ମୁଁ କୌଣସିମତେ ସେଠାରୁ ଆସି ପ୍ରାୟ ୩ଟା-ବେଳେ ଜାହାଜରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପାଇଁ ଏକା ଧାଡ଼ିରେ ଠିଆହୋଇ ପାରିଲି । ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ଲୋକ ଥିଲେ । ୧୦ ମିନିଟ୍ ଭିତରେ ମୋର କାଗଜପତ୍ର ଯାଞ୍ଚ୍ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ଜାହାଜରେ ପ୍ରବେଶ କଲି । ୯ ତାରିଖ ଦିନ ଦୁଇଟାଠାରୁ ୧୩ ତାରିଖ ଦିନ ୩ଟା ଯାଏ ମୁଁ ଏପରି ବ୍ୟସ୍ତ ଓ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି ଯେ, ମୋତେ ଯିଏ ଦେଖିବ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିପାରିବ ମୁଁ କେତେବେଶି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଓ କ୍ଲାନ୍ତ । ଠିକ୍ ସେଇଆ ହେଲା । ମୁଁ ଯାଇ ଜାହାଜର ବାରଣ୍ଡାରେ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ, ବମ୍ବେର ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋ ପାଖରେ ଯାଇ ଠିଆହେଲେ ଏବଂ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଠିକ୍ ଏହିକଥା ପଚାରିଲେ ଯେ ମୁଁ କାହିଁକି ଏପରି କ୍ଲାନ୍ତ ଦେଖା ଯାଉଥିଲି । ସେ ମୋର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକାର୍ଡ଼ ଯୋଗାଡ଼ କରିବାର ଦୁଃସାହସିକ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଆଚମ୍ବିତ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ଯାହା କହିଲେ ସେଥିରେ ମୋ ଦେହ ହାତ ପୁଣି ଶୀତଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ କହିଲେ ଯେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକାର୍ଡ଼ ଯେଉଁଦିନ ତିଆରି ହେବ—ଅର୍ଥାତ ବସନ୍ତ ଟିକା ଓ କଲେରା ଟାଇଫଏଡ଼୍ ଇଂଜେକ୍‌ସନ୍ ନେବାର ଅନ୍ତତଃ ୧୫ଦିନ ପରେହିଁ ଏହା ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ । କାରଣ ବସନ୍ତ, ହଇଜା ରୋଗର ସଂକ୍ରମଣ ସମୟ ହେଉଛି ଅନ୍ତତଃ ପକ୍ଷରେ ୧୫ଦିନ । ତାଙ୍କ ଭାଇ ଏହି ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ମାତ୍ର ଗୁରୁବାର ତଳେ ପାଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଆସି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଏକା ଯାଉଛନ୍ତି । ଆସନ୍ତା ସପ୍ତାହରେ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଇଂଲଣ୍ଡ ଯିବେ । ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ଯେ ମୋର ସେହି ତାରିଖର ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ସେମାନେ ଗ୍ରହଣ କଲେ କିପରି ? ସେତିକିବେଳକୁ ଜାହାଜର ଡାକବାଜ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ନାମ ଡକା ଯାଉଥାଏ ଯେ କାହାର କଣ ଅନୁପସ୍ଥିତତା ଅଛି ? କାହାର ପାସ୍‌ପୋର୍ଟରେ କିଛି ଗୋଳମାଳ, କାହାର କାଗଜପତ୍ର ନେଇ ଅସୁବିଧା ଇତ୍ୟାଦି ଘୋଷଣା ପ୍ରତି ପାଞ୍ଚ ଦଶ ମିନିଟ୍‌ରେ ଶୁଣା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଯାଉଥିଲି । ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇଲା ପରେ ମୁଁ ଭାବିଲି ଯେକୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୋର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକାର୍ଡ଼ ପୁଣି ଥରେ ଯାଞ୍ଚ ହେବ, ମୋତେ ଡାକରା ଆସିବ ଏବଂ ଜାହାଜରୁ ମୋତେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଓହ୍ଲାଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଜାହାଜ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଆଗରେ ମୋର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସାର୍ଟିଫିକେଟ ପେଶ୍‌କଲି ସେ ଭୁଲ୍‌କ୍ରମେ ସାର୍ଟିଫିକେଟ ତାରିଖଟି ଦେଖି ନ ଥିଲେ । ସେ ଡାକ୍ତର ତ ଜାହାଜରେ ଯିବେ ଏବଂ ପରେ ତାକୁ ତନଖି କରି ଦେଖିବେ । ତେଣୁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ମୋତେ ଫେରି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କି ଭୟଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ମୋର ନ ହେବ ? ମୁଁ ଜାହାଜରୁ ତଡ଼ାଖାଇ କଟକ ଫେରିଯିବି ? ଏହାଠାରୁ ବଳି ଭୟାନକ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ଅଉ କଣ ହୋଇପାରେ ? ମୁଁ ସେଠାରେ ଖମ୍ବପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲି । ଭଗବାନ୍‌ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲେ ସିନା ଠାକୁରଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ ଯାଚନ୍ତି କି ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି, ସେ ବିଶ୍ୱାସ ତ ମୋର ନ ଥିଲା, ଖାଲି ଜାହାଜ କେତେବେଳେ ଛାଡ଼ିବ ସେହି ଚିନ୍ତାରେ ମିନିଟ୍ ମିନିଟ୍ ଗଣୁଥାଏ । ଜାହାଜ ସେଦିନ ଆଉ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ଖାଇବା ପିଇବା ଜିନିଷପତ୍ର ଠିକ୍‌କରି ରଖି ଜାହାଜ ଛାଡ଼ିଲା ୧୪ ତାରିଖ ଦିନ ନଅଟାରେ । ସେଦିନ ସାରାରାତି ମୁଁ ଖୋଲା ଡେକ୍ ଉପରେ ଖାଲି ବୁଲୁଥାଏ । ତାପରଦିନ ଜାହାଜ ଯେତେବେଳେ ଲଙ୍ଗର୍ ଟାଣି ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ମୁଁ ଆଶ୍ୱସ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସ ମାରିଲି । ଡାକ୍ତରଙ୍କର ତାରିଖଟି ନ ଦେଖିପାରିବା ଯୋଗୁଁ ମୁଁ କେତେବଡ଼ ବିପଦରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲି । ସାଧାରଣତଃ ଡାକ୍ତରମାନେ କୁଆଡ଼େ ନାଁ । ଓ ତାରିଖ ଉପରେ ଟିକ୍ ଚିହ୍ନ ମାରନ୍ତି । ଏହି ଜାହାଜରେ ମୁଁ ନ ଯାଇଥିଲେ ସେ ବର୍ଷ ମୁଁ ଆଉ ଯାଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତି । କାରଣ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ସେହି ବର୍ଷ ଜାହାଜରେ ଯିବାପାଇଁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପାଖକୁ ଯେଉଁ ତାଲିକା ପଠାଇ ଥିଲେ ସେଥିରେ ମୋ ନାମ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରଥମ ବୃତ୍ତି ତାଲିକାଟି ଟମାସ୍‌କୁକ୍ ପାଖକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲା । ସେହି ପୁରୁଣା ତାଲିକାରୁ ମୋ ନାଁଟି ବାଛି ଟମାସ୍‌କୁକ୍ ମୋ ପାଖକୁ ଏପରି ଜରୁରୀ ତାର କରିଥିଲେ । ଅକସ୍ମାତ୍ ମୋ ନାଁଟି ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା କିପରି ଭାବିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ତାପରେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବାହାରି ପଡ଼ିବାର ମୋର ଯେଉଁ ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ ତାହା ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜନକ ଘଟଣା । ମୋର ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଚିଠି ଫଳରେ ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବା, ଶିକ୍ଷାରେ ଦରଖାସ୍ତ କରି ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ବୃତ୍ତି ପାଇବା, ସରକାରୀ ତାଲିକାରେ ମୋ ନାଁ ନ ଥାଇ ଜାହାଜରେ ଯିବାପାଇଁ ଡାକରା ପାଇବା ଏବଂ ମୋ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକାର୍ଡ଼ରେ ତାରିଖ ଭୁଲ୍‌ରେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଆଖିରେ ନ ପଡ଼ିବା ଏସବୁ ଯେପରି କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟର ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣାବଳୀର ରହସ୍ୟମୟ ମାୟାଜାଲ । ମୋର ପିଲାଦିନର ବାଲ୍ୟଘର ପରି ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ଅଭାବନୀୟ । ଏତିକି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବରେ ଅତିକ୍ରମ କରି ରାଜ୍ୟସରକାରଙ୍କର

Digitized by srujan ka@gmail.com

କୌଣସି ଶୁଭ ଆଶୀର୍ବାଦ ନ ଥାଇ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପାଶ୍ କରିଥିବା ମୋପରି ଜଣେ ଅନଭିଜ୍ଞ ଲୋକ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ପାଇବା ମୋ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଘଟଣା ବୋଲି ଧରିନେବାକୁ ହେବ । ଏହା ପଛରେ ମୋ ନିଜର କୃତିତ୍ୱ କେବଳ ଏତିକି ରହିଛି ଯେ ବିଲାତ ଯିବାପାଇଁ ମୋର ଆନ୍ତରିକ ନିଷ୍ଠା ଓ ବଳିଷ୍ଠ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ଲଣ୍ଡନ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସ୍ଥାନପାଇବା ଲାଗି ମୋର ଚିଠି, ହାତରୁ ଖାଇ ପିଲପିଲିଙ୍କୁ ଏକୁଟିଆ ଯୁଦ୍ଧ [illegible] ସମୟରେ ନାନା ବାଧାବିଘ୍ନ ଭିତରେ କଲିକତାରେ ଚାରିମାସକାଳ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ିବାପରି ନିଷ୍ଠାପର ସାଧନା ସହିତ ବହୁ ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା ମୋତେ ବିଲାତ ଯିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ।

[କ] ପ୍ରବେଶ

୧୯୪୬ ଅଗଷ୍ଟ ୩୦ । ଷ୍ଟ୍ରାଟ୍‌ମୋର ଜାହାଜ ସାଉଥ୍ ହାମ୍ପଟନ (ଇଂଲଣ୍ଡ) ବନ୍ଦରରେ ଭୋର୍ ପାଞ୍ଚଟାବେଳେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଗୋଟିଏ ଗୋଳମାଳରେ ମୋ ନିଦ ହଠାତ୍ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କାନପାତି ଶୁଣିଲି—ବହୁ କଣ୍ଠୋଚ୍ଚାରିତ ଇଂରେଜୀ ସଙ୍ଗୀତର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନା । ଘଟଣାଟି ଠିକ୍ ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ; କାରଣ ଆଗରୁ ଜାଣି ନ ଥିଲି ଯେ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଆମ ଜାହାଜ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିବ । ଇଚ୍ଛା ହେଲା ବାହାରେ ଯାଇ ବୁଲିଆସେ । କିନ୍ତୁ ଉଷୁମ କମ୍ବଳ ଭିତରୁ ବାହାରିବାକୁ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେହିପରି ପଡ଼ିରହିଲି କିଛି ସମୟ । କ୍ରମେ ଚାରିଆଡ଼େ ଗୋଟିଏ ହାଲୋହୋଳର ସୃଷ୍ଟି । ଗୋଳମାଳିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଆହୁରି ଜୋର୍‌ରେ ଶୁଣାଗଲା । କୌତୁହଳ ଦମନ ନ କରିପାରି ଜାହାଜର ଡେକ୍‌ରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲି । ପାହାନ୍ତିଆ ଶୀତଳ ପବନରେ ଦେହଟା ଥରିଗଲା । ଚାରିଆଡ଼େ ଗୋଟିଏ ପତଳା କୁହୁଡ଼ି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଧଳାଚାଦର ପରି ଘେରିରହିଛି । ଆଖି ମଳି ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲି, କିଛି ଦୂରରେ ଆଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ଜାହାଜ । ଡେଙ୍ଗା ଡେଙ୍ଗା କେତେଗୁଡ଼ିଏ କ୍ରେନ୍ କୁହୁଡ଼ି ଭେଦକରି ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଦେଖାଯାଉଛି । ଦୂରରେ ଗୋଟା କେତେକ ଘରର ଆଭାସ ମିଳୁଛି, ମାତ୍ର ସବୁ ଝାପ୍‌ସା, ସବୁ ଅସ୍ପଷ୍ଟ – ପାହାନ୍ତିଆ ରାତିର ଅଧା ସୁପ୍ତ, ଅଧା ଜାଗ୍ରତ ଅନ୍ଧାରିଆ ମନର କେତୋଟି ଭସା ଭସା ସ୍ୱପ୍ନ ପରି । ଭାବିଲି ଆମେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଛୁ । ଡେକ୍‌ର ରେଲିଂ ଧରି ଠିଆ ହେଲି । ଝିର୍‌ଝିର୍‌ଝିର୍‌ଝିର୍ ଶବ୍ଦରେ ଜାହାଜ ଚାଲିଛି । ଭିତରେ ସୈନିକମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତ-ଝଙ୍କାର ଆହୁରି ଗୋଳମାଳିଆ ଓ ମୋଟାଳିଆ ସ୍ୱରରେ ଶୁଣା ଯାଉଛି । ବଡ଼ଇଚ୍ଛା ହେଲା, ଗୀତର ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣିବାକୁ···

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବଲେ ଉପର ଡେକ୍‌ରେ ଠିଆ ହୋଇ ଗୀତ ଗାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଟିକଏ ଦୂରରେ ଠିଆ ହେଲି । ସବୁଟା ଧରି ନ ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ ଯେ ଦୀର୍ଘ ସମସ୍ତ ପରେ ଘରକୁ ଫେରୁଥିବା ସୈନିକମାନେ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଗୀତ ଗାଉଛନ୍ତି ଇଂଲଣ୍ଡ ବିଷୟରେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ, ନଈ, ହ୍ରଦ, ଗାଁଗଣ୍ଡା, ପ୍ରିୟାପ୍ରୀତି ବିଷୟରେ—"Bring back my borny to me" ବିଷୟରେ । ମୁକ୍ତପରେ ଦେଶକୁ ଫେରୁଛନ୍ତି । ବିଜୟୀ ସୈନିକ ହିସାବରେ ସ୍ୱାଗତ କୁଣ୍ଠେ ମୋଟ । ମା, ଭଉଣୀ, ପ୍ରେୟସୀଙ୍କୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ପ୍ରାଣ ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦରେ ଉଛୁଳି ଉଠୁଛି; ତେଣୁ ମନପ୍ରାଣଖୋଲା ଗୀତ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥାନ୍ତି । ମୋ ମନରେ କେତେ ପ୍ରକାର ଭାବ ଖେଳିଗଲା । ଏମାନେ ଫେରୁଛନ୍ତି ଦେଶକୁ··· ମୁଁ ଆସିଛି ବିଦେଶକୁ । ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଫେରିଯିବି, ବମ୍ବେ ପାଖରେ ଆମ ଜାହାଜ ପହଞ୍ଚିବ, କି ଗୀତ ଗାଇବି ? ଆମ ଦେଶବାସୀମାନେ କି ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇବେ କାହିଁ କିଛି ତ ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ; ଯାହାକି ସମସ୍ତେ ମିଳି ଗାଇ ପାରନ୍ତି ଏପରି ସମସ୍ୱରରେ । କେତେଜଣ ଏମିତି ମୁକ୍ତ ପ୍ରାଣରେ··· ପ୍ରାଣର ସମସ୍ତ ଆବେଗ ଓ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ସହ ମନ ଖୋଲି ଗାଇ ପାରିବେ ? ତାଛଡ଼ା ଆମ ଭିତରେ କଣ ସେପରି ଏକତା ଅଛି ଯେ, ବୃଦ୍ଧିଶୁଦ୍ଧି ଗୋଟିଏ ସ୍ୱରରେ ମୁକ୍ତପ୍ରାଣରେ ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ଗାଇ ପାରନ୍ତି ! ଧର୍ମଗତ ବିଭିନ୍ନତା, ପ୍ରାଦେଶିକ ଶତ୍ରୁତା ଓ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଆମମାନଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଛି ।···ଏପରି ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଭାବ ମନଟାକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେଲା । ସେ ବିଷୟରେ ଆଉ ବେଶି ନ ଭାବି ଯାହା ଆଖି ଆଗରେ ଆସି ପଡ଼ୁଛି; ସେ ବିଷୟରେ ମନଟାକୁ ଖେଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲି । ସ୍ୱଦେଶ ଭାବନାରେ ବିଷାଦ ଓ ଗାଢ଼ କାଳିମାଭରା ମୋଟା ପରଦା ଭିତରୁ ପୁଣି ଥରେ ମନଟା ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସିଲା···ପୁଣି ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି ପ୍ରାଣଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ସଙ୍ଗୀତର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ, ଯାହାର ଅବୋଧ ଭାଷା ହୃଦୟର କେଉଁ ସନାତନ ସ୍ୱପ୍ନପୁରୀକୁ ଶିହରାଇ ଦେଲା – ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟର ସାର୍ବଭୌମ ଜୀବନଶକ୍ତିର ବୀଣା ତାପରେ ଏହାର ଅର୍ଥ ଯେପରି ବାଜି ଉଠିଲା···ଦେଶକାଳଗତ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଧୀଶକ୍ତି କିଛି କ୍ଷଣ ପାଇଁ ଚେତନାହୀନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।···

ଓ ! ଏହି ତାହାହେଲେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଯାହାର ସଭ୍ୟତା ଗଲା ଦୁଇଶହ ବର୍ଷଧରି ସାରା ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି ଓ ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ଭୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରର ତାଣ୍ଡବଲୀଳା ବି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଭାରତବର୍ଷ ପରି ବିରାଟ ଦେଶ -- ୭ ହଜାର ବର୍ଷର ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି ନେଇ ଚାଳିଶି କୋଟି ଲୋକ ଧରି ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେଶର ପାଦତଳେ ସଲାମ କରୁଛି । ଆଖି ଆଗରେ ବିରାଟ ଶୂନ୍ୟତା ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ଦେଶର ଛବି ଭାସିଗଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଥଚ ସବଳ, ପୁଷ୍ଟ, ସତେଜ,

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଜୀବନୀଶକ୍ତି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ସଙ୍ଗବଦ୍ଧ ଓ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ସୈନିକ ପରି ମୁନିବଙ୍କ ତରବାରି ଧରି ଇସ୍ପାତପରି ମାଂସପେଶୀ ଦେଖାଇ, ଛାତି ଫୁଲାଇ, ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବରେ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଠିଆ ହୋଇଛୁ—ଆଉ ଭାରତବର୍ଷ ବିରାଟ ହେଲେହେଁ ଗରିବ, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକ୍ଲିଷ୍ଟ ବସ୍ତିମାନର ସଭ୍ୟତା ତାର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ, ପୁରାତନ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ-ବସ୍ତୁତ ଓ କୁସଂସ୍କାର ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଛତବିକ୍ଷତ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଶିଥିଳ ଦନ୍ତ ଓ ମଥାନତ ହୋଇ ସଲାମ୍ କରୁଛୁ । କି ତଫାତ୍ ! ଏହାର କାରଣ କଣ ? ନା, ସେସବୁ ବିଷୟରେ ଭାବିବାର ସମୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ନୁହେଁ ; କାରଣ କିଏ ନ ଜାଣେ ? ତଫାତ କିଏ ନ ବୁଝିଛୁ ?

ଏହି ତେବେ ସେହି ପୃଥିବୀ ବିଖ୍ୟାତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପଟି, ଯାହାର ନାମ ଇଂଲଣ୍ଡ ! ଇଂରେଜ ସୈନିକର ବନ୍ଦିତ ମଣ୍ଡିତ ଇଂଲଣ୍ଡ ! କବିର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ England, my England—କ୍ରମେ କ୍ରମେ କିଛି କିଛି ଘରଦ୍ୱାର ଦେଖାଗଲା । ଏଠି ସେଠି ଛୋଟାଏ ବଡ଼ଟା ବଡ଼ବଡ଼ ଘରର ଧୂଆଁ ନଳା କୁହୁଡ଼ି ଭେଦ କରି ଆଗରେ ଦିଶିଲା । ହଠାତ୍ ମନଟା ଏହି ଘରଗୁଡ଼ିକର ବାସିନ୍ଦାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କୌତୂହଳୀ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଏହି ପୃଥିବୀ ବିଖ୍ୟାତ ଇଂଲଣ୍ଡର ଲୋକେ ତାହେଲେ କିପରି ହୋଇଥିବେ ? ଏହା କଣ ସମ୍ଭବ ଯେ ଏଠାକାର ସମସ୍ତେ ଆମ ଦେଶର ଗୋରା ଆଇ.ସି.ଏସ୍.ଙ୍କ ପରି ଉଦ୍ଧତ ? ଟମିମାନଙ୍କ ପରି ବର୍ବର ! ନୀଳଗୁଣ୍ଠ, ଚା ବଗିଚା ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ପରି ରକ୍ତ-ଶୋଷକ ? ନାନା ସେହି ଦେଶର ତ ପୁଣି ଦୀନବନ୍ଧୁ ସି.ଏଫ୍. ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ । କଳ୍ପନା ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିଲି, ଯେପରି ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଜନସ୍ରୋତ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରି ବାହାରିଛନ୍ତି--ଅସଂଖ୍ୟ ସାଧାରଣ କୁଲି, ମଜୁରିଆ, କ୍ଲର୍କ, ମାଷ୍ଟରଙ୍କର ଜନସ୍ରୋତ ଭିତରେ ଚର୍ଚ୍ଚିଲ୍ ଲିନ୍‌ଲିଥଗୋ, ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ୍, ଓ୍ୟାର୍ଡ୍ସଓ୍ୱାର୍ଥ୍, ସେଲି ଓ ସେକ୍ସପିୟର -- କ୍ଲାଇବ ଓ ସ୍କଟ୍ ମେସ୍ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀର ବଣିକ ଦସ୍ୟୁ---ସମସ୍ତେ ଭାସୁଛନ୍ତି ସୁବିସ୍ତୃତ ସାଗର ବକ୍ଷରେ ଫେନାୟିତ କେତୋଟି ଜଳ ବୁଦ୍‌ବୁଦ୍ ପରି । ଶାସକଶ୍ରେଣୀ- ଲର୍ଡ଼, ଦ୍ୟାରେନ୍‌ଙ୍କ ଦଳ ମଧ୍ୟ ଜନତା ଭିତରୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ଭାସି ଉଠୁଛନ୍ତି । ଏମାନେ ସାମାନ୍ୟ କେତେଜଣ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ସମ୍ପତ୍ତିର ସମ୍ଭାଭୁତ ବିଷୟାଦିର ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ କାଳୀସ୍ଥାନ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଉଦ୍‌ଗାରିତ ବିଷର ତୀବ୍ର ଜ୍ୱାଳାରେ ନିଜ ଦେଶର ଗରିବ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ- କରି ପୃଥିବୀବ୍ୟାପୀ ନିସହାୟ ନରନାରୀ ସମସ୍ତେ ଅଚେତନ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ଓ ସେହି ଅବସରରେ ଏମାନଙ୍କର ଲୁଣ୍ଠନ କ୍ରୀଡ଼ା ମହା ଉତ୍ସବରେ ଲାଗି ରହିଛି । ପୃଥିବୀ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଶିହରି ଉଠିଛି । ଯୁଦ୍ଧ, ମହାମାରୀ, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ଗୃହଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି ଧ୍ୱଂସଲୀଳା ଏମାନଙ୍କ ଚେଶ୍ ପାଲର ଅଭିନବ ଶୃଙ୍ଖଳନା ମାତ୍ର । ସଭ୍ୟତା ପ୍ରସାର ପଛରେ ଲୁଣ୍ଠନରେ ନିର୍ମମ ଇତିହାସ --ବାଇବେଲ ସାଙ୍ଗରେ ଶଠତାର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଛୁରିକା---

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରସାର ସାଙ୍ଗରେ ଦାସତ୍ୱର ଶୃଙ୍ଖଳ ପୃଥିବୀକୁ ଦୁର୍ବଳ କରି ପକାଇଛି । ସାମାନ୍ୟ କେତେଜଣ ଦସ୍ୟୁଙ୍କ ଲୋକ-ସେବକଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଦାନ ଓ ମାନବିକତା ଏମାନଙ୍କର କ୍ରୂର ଅସିମୁନ ଓ ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳିରେ କୁଆଡ଼େ ହଜି ଯାଇଛି ।

× × ×

ଏଇ ଇଂଲଣ୍ଡର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କେତେପ୍ରକାର ନା ହୋଇ ନ ଥିବ ! ଏପରି ଏକ ପାହାନ୍ତିଆରେ ହୁଏତ କ୍ଲାଇବ୍ ଠିକ୍ ଏହି ସ୍ଥାନରୁ ଭାରତ ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କରିଥିବେ । ଠିକ୍ ଏପରି ଏକ ପାହାନ୍ତ ପହରରେ ହୁଏତ ଟମାସ୍ ହାର୍ଡ଼ି, ସେକ୍ସ୍‌ପିୟର ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ଜଗତର ଅମର ନାୟକ-ନାୟିକାଙ୍କ ସହିତ ମୁହାଁମୁହିଁ ହୋଇ ବସି ମନ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରୁଥିଲେ ? ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ସ୍‌ଓ୍ୱାର୍ଥ, ସେଲି, ବାଇରନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରାଣ କବିତା ବେଦନାରେ ପୁରି ଉଠିଥିଲା ।...

ଏହି ସେ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଇଂଲଣ୍ଡ-ଯାହାର ପ୍ରଧାନ ନଗରୀ ଲଣ୍ଡନ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀର ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିର କେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା ଏବଂ ଯାହାର କୂଟନୀତି ଓ ତରବାରୀ ଉପରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଦୁଇଟି ପୃଥିବୀ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ଆଜି ବହୁ ପରିମାଣରେ କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି । ଯେଉଁ ଦେଶର ରକ୍ତରେ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ଓ ପରିପାଳିତ ହୋଇଥିଲା, ସେହି ଦେଶର ଦୁର୍ବଳ, ରୁଗ୍ଣ ଓ ନିସ୍ତେଜ ମଣିଷମାନେ ତାଙ୍କୁ ନୂତନ ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଆହ୍ୱାନ କରିଛନ୍ତି---ଗତ କେତେ ଶହବର୍ଷର ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଭ୍ୟୁଦୟ ପରେ ଆଜି ଏହି ଦେଶର ଜନସାଧାରଣ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚିଲ୍ ପ୍ରଭୃତି ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ କିପରି ଭାବରେ ସମୟ କଟାଉଛନ୍ତି, ଏସବୁ ଦେଖିବାର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ବିଜୟୀ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କର ଗୀତ ଶୁଣି ଯେଉଁ ସ୍ୱଦେଶ କାତରତା ମନନ୍ତରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା, ତାହା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଦୂର ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଅନେକ ପ୍ରକାରର କୌତୂହଳରେ ମନ ଆଲୋଡ଼ିତ ହେଲା ।

× × ×

ଜାହାଜରୁ ଓହ୍ଲାଇ ରେଳଗାଡ଼ିରେ ଆସି ବସିଲୁ । କିଛି ସମୟ ପରେ ଟ୍ରେନ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଲଣ୍ଡନ ଅଭିମୁଖେ ଛୁଟିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ରାସ୍ତାର ଦୁଇ କଡ଼ରେ ବହୁତ ରକମର ଛୋଟବଡ଼ ଗଛ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଚକ୍‌ଚକ୍ କରୁଥାଏ । ଆମଦେଶ ପରି ଅନେକଟା ଲାଗୁଥାଏ; କିନ୍ତୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ତଫାତଟା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠିଲା । ଯେଉଁଆଡ଼େ ଦେଖିବ କୋଠାଘର, ବଡ଼ସାନ ମିଶାମିଶି । କିନ୍ତୁ ଦୋତାଲାରୁ କେହି ପ୍ରାୟ ଛୋଟ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନୁହେଁ । ଯୁଆଡ଼େ କଳ କାରଖାନାମାନଙ୍କରୁ ଧୂଆଁ ଅବିରତ ବାହାରୁଛି । ଚକ୍ ଚକ୍ ପିଚ୍ ରୋଡ୍‌ରେ କେତେ ରକମର ଟ୍ରକ୍, ବସ୍, କାର୍ ଅବିରାମ ଗତିରେ ଛୁଟିଛି । ଆକାଶରେ ଚିଲ ପଇନ୍ତ୍ରା ମାଛିଙ୍କ ପରି ଦଳଦଳ ହୋଇ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଉଡ଼ି ବୁଲୁଛନ୍ତି-- କେଉଁଠି କ୍ରୀକେଟ୍ ଖେଳ ହେଉଛି ତ ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ଫୁଟ୍‌ବଲ୍ ଓ ଟେନିସ୍ ପ୍ରଭୃତି ଖେଳ ଲାଗିଛି । ପାର୍କ ସବୁ ଲୋକାରଣ୍ୟ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ମନଖୁସିରେ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଯୁଆଡ଼େ ବଳିଷ୍ଠ ଜୀବନର ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ସ୍ପନ୍ଦନ ଯେପରି ଲାଗି ରହିଛି । ଆମ ଦେଶରେ ରେଳରେ ଯାଉଥିବା ବେଳର ଦୃଶ୍ୟଠାରୁ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ବହୁତ ଫରକ । ଅସ୍ଥିକଙ୍କାଳସାର କୃଷକ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଗୋରୁ ନେଇ କୌଣସିମତେ ମାଟି ଉଖାରୁ ନାହିଁ କି ମ୍ୟାଲେରିଆ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ଶିଶୁଦଳଙ୍କର କରୁଣ ନଗ୍ନରୂପ ରେଳ ଝରକା ଭିତରୁ ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । ମାତୃ ଜାତିର ନିଷ୍ପ୍ରଭ ଗୃହିଣୀ ଓ ମଳା ବିବସ୍ତ୍ର ପିଲାପର ରକ୍ତହୀନ ବକ୍ଷଦେଶ ମଳିନ ବସନ ଭେଦକରି ସମାଜ ବିରୁଦ୍ଧରେ କରୁଣ ପ୍ରତିବାଦ ଜଣାଉ ନାହିଁ । ମୋଟା ମୋଟି ମନେହୁଏ, ସେମାନେ ଯେପରି ପ୍ରାଣର ସବୁ ସରସତା ନେଇ ଜୀବନ ସ୍ରୋତରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛନ୍ତି; ଆଉ ଆମେମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ ଭାବରେ କୌଣସିମତେ ଗଡ଼ି ଚାଲିଛୁ ମୃତ୍ୟୁର କବଳ ଆଡ଼େ । ଅବଶ୍ୟ ଆମ ଦେଶର ଅନେକେ କହନ୍ତି ଯେ ଆମ ପଲ୍ଲୀରେ ଯେପରି ଶାନ୍ତି ଅଛି, ତାହା ଆଉ କୌଣସି ଦେଶରେ ନାହିଁ । ହୁଏତ ଆମ ପଲ୍ଲୀରେ ଦିନେ ଶାନ୍ତି ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଆଜି କାହିଁ ସେ ଶାନ୍ତି ! ଯେଉଁ ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ବର୍ଷସାରା ହଇଜା, ବସନ୍ତ ଓ ମ୍ୟାଲେରିଆ ପ୍ରଭୃତି ରୋଗ ଲାଗି ରହିଛି-- ଯେଉଁ ପଲ୍ଲୀର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ଦୁଇବେଳା ମୁଠାଏ ଖାଇବାକୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ; ସେଠି କିପରି ସୁଖଶାନ୍ତି ଆଇପାରେ ? ସହରବାସୀ ବାବୁ ସାହେବମାନଙ୍କ କବିତାରେ ହିଁ ଏ ପ୍ରକାର ସୁଖଶାନ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ଏହିପରି ଅନେକ ଚିନ୍ତାଧାରା ମନକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କରୁଥିବାବେଳେ ରେଲଟା କେତେବେଳେ ଆସି ଲଣ୍ଡନ ସହରର ଓ୍ୱାଟର୍‌ଲୁ ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ଅଟ୍‌କରି ଠିଆ ହୋଇଗଲା । ଲୋକଗହଳରେ ଷ୍ଟେସନ୍ ଯେପରି ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଯୁଆଡ଼େ ଖାଲି ଜନତା, ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ, ପିଲାପିଲି, କୁଲି ମଜୁରିଆ, କ୍ଲର୍କ, ମାଷ୍ଟର, ପୋଲିସ୍, ଗାଡ଼ିଚାଳକ ଇତ୍ୟାଦି । ଖାଲି ମଣିଷ ଆଉ ମଣିଷ, ଯେଉଁଆଡ଼େ ଦେଖିବ ମଣିଷ । ଲଣ୍ଡନ ସହରର ପ୍ରାୟ କୋଟିଏ ଲୋକଙ୍କର ବିରାଟ ସହରର ଉପକୂଳରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲି । ଏ ବିଶାଳ ଜନତା ଗର୍ଭରେ ଝାମ୍ପ ଦେବାକୁ ନିଜକୁ କାହିଁକି ହଠାତ୍ ଅସହାୟ ମନେକଲି-- ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଯେପରି ହଠାତ୍ ଲୋପ ହୋଇଗଲା । କଟକର ଧୂଳିଧୂସର ରାସ୍ତା ମନେ ପଡ଼ିଲା-- ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ କୋଠା ଯେପରି ମୋ ମନ ଭିତରେ ଆସି ଉଙ୍କି ମାରିଲେ । ଯେଉଁଆଡ଼େ ସିନା ଗୋଟାଏ ପରିଚିତ ଭାବ—ସମସ୍ତେ ଯେପରି ଅତି

ଆପଣାର ? ତେଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧ କରି ହୁଏ । ଏଠାକାର ଏ ବିରାଟ ଜନତାକୁ ଦେଖି ମନେହେଲା, ଯେପରି ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଲୌହରାକ୍ଷସପରି ଗତିଶୀଳ କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣହୀନ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ---ହସ ଅଛି କିନ୍ତୁ ସ୍ନେହ ନାହିଁ; କଥା ଅଛି କିନ୍ତୁ ଉଷ୍ମତା ନାହିଁ; ଭଦ୍ରତା ଅଛି ସହାନୁଭୂତି ନାହିଁ---ମନଟା କିଛିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ନିଜ ଦେଶ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା –"ଥାଆନ୍ତା ଯଦି ମୋର ବିହଙ୍ଗ ପକ୍ଷ, ଲଙ୍ଘି ଯାଆନ୍ତି ଗିରି ସମୁଦ୍ର ବକ୍ଷ, ଦେଖନ୍ତି ପ୍ରିୟଜନ ମୁଖକମଳ, ହୁଅନ୍ତା ଏ ସନ୍ତପ୍ତ ପ୍ରାଣ ଶୀତଳ ।" କବିତାଟି ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ନା, ନା, ପଛକୁ ଚାହିଁବା ଅର୍ଥ ପରାସ୍ତ—ଆଗକୁ ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଚାଲିବାହିଁ ଜୀବନର ଧର୍ମ--- ।

(ବିଳାତ ଡାଏରୀ ବହିର ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଂଶ)

[ଖ] ଶିକ୍ଷାଗତ ଅନୁଭୂତି

ମୁଁ ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯେଉଁ ଚିଠି ଦେଇଥିଲି ସେଥିରେ ବି.ଏ. ପାଇଁ ମୋତେ ସ୍ଥାନ ମିଳି ଥିଲା କାରଣ ସେଠା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏମ.ଏ.ରେ ମାତ୍ର ଦୁଇଟି ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପେପର ଥିଲା । ଯଦିଓ ମୁଁ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗରେ ଚାରିମାସ କାମ କରିଥିଲି ତଥାପି ମୁଁ କେବଳ ବି.ଏ. ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲି । ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସହିତ ଦେଖାକଲା ପରେ ମୋତେ ସେମାନେ ଏମ.ଏ. ପାଇଁ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି କରିଦେଲେ । ଏମ୍.ଏ.ରେ ଅଧା ଭାଗ ଗବେଷଣାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆଉ ଅଧା ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ବିଷୟବସ୍ତୁ ରହିଛି । ଏମ୍.ଏ. ପାଇଁ ଗବେଷଣାଲବ୍ଧ ଫଳାଫଳ ବ୍ରିଟିଶ୍ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ପତ୍ରିକାରେ ଏବଂ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଗବେଷଣା ଗୋଟିଏ ପୃଥକ ବହି ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ ଯୋଗ୍ୟ ହେବାର ମାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରା ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ପୁଣି କିଛିଦିନ ପରେ ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଦରଖାସ୍ତ କଲି ଯେ ମୁଁ ଆଗରୁ ଏମ୍.ଏ. ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇ ସାରିଛି, କଲିକତାରେ ବିଶେଷ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ପାଇଛି ତେଣୁ ମୋତେ ସିଧା ଡକ୍ଟରେଟ୍ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ମିଳୁ । ମୋ କଥା ବିଚାର ପାଇଁ ତିନିଜଣ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷଜ୍ଞ କମିଟି ଗଢ଼ାଗଲା । ସେମାନେ ମତ ଦେଲେ ଯେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ଯଦି ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିଛି ବୋଲି ଦାବୀ କରୁଛି ତାହେଲେ ସେ ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ରମାନର ଗୋଟିଏ ପରୀକ୍ଷା ଦେଉ ଏବଂ ଏଥିରେ ଯଦି ସେ ଫେଲ୍ କରେ ତାହେଲେ ବି.ଏ. ପଢ଼ିବ । ସାଧାରଣ ଭାବରେ ପାସ୍‌କଲେ ଏମ୍.ଏ. ପଢ଼ିବ ଏବଂ ଭଲ ଭାବରେ ପାସ୍‌କଲେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦାଖଲରେ କାମନକରି ପାରିବ । ମୋତେ ଏଥିପାଇଁ ଛଅମାସ ସମୟ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ଏହି ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ କୌଣସି ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ସୂଚନା ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ସେମାନେ ପରୀକ୍ଷାରେ ପଚାରି ପାରିବେ । ତାଛଡ଼ା ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ପ୍ରାକ୍ଟିକାଲ୍ କରି କମିଟି ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଗଲା । ଛଅମାସ ପରେ ମୋର ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ହେବ ।

ଏଥିରେ ମୋର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । ପୂର୍ବ ସମୟରେ ଭାରତକୁ କୌଣସି ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ପତ୍ରିକା ଆସୁ ନଥିଲା । ତେଣୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଗବେଷଣାମୂଳକ ବିଷୟବସ୍ତୁ ବିଷୟରେ ମୋର ବ୍ୟାପକ ଜ୍ଞାନ ନଥିଲା । ତେଣୁ ମୋର ଭୟ ଓ ଉଦ୍‌ବେଗ ହେବା କଥା । ସଠିକ ବିଷୟବସ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଏ ପ୍ରକାର ଭୟର ମାତ୍ରା ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା । ତା ଅର୍ଥ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଥିବା ସବୁ ବିଭାଗ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ବାଞ୍ଛନୀୟ ବୋଲି ଧରି ନିଆ ଯାଇଥିଲା । ସେ ଛଅ ମାସ ମୁଁ ଯେ କି ପରିଶ୍ରମ କରିଛି ସେ କଥା ଭାବିଲେ ଆଜି ମୋ ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏନା । ସାରା ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ କଲେଜରେ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର କ୍ଲାସ ହେଉଥିଲା ସେ ସବୁକୁ ମୋତେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ତାଛଡ଼ା ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ଅଠ ଦଶ ଘଣ୍ଟାକାଳ ବସି ନାନା ବିଷୟରେ ପଢ଼ିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ମୋର ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ଜୀବନୀ ଭିତରୁ ଏହି ଛଅମାସ ଭୟଙ୍କର ଉଦ୍‌ବେଗରେ କଟିଥିଲା । ମୁଁ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ନଯାଇ ଖାଲି କ୍ଲାସ ଓ ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ପ୍ରତିଦିନ ବାର ଚଉଦ ଘଣ୍ଟା କଟାଉଥିଲି । ଯାହାହେଉ ଛଅମାସ ପରେ ଯେଉଁ ପରୀକ୍ଷା ହେଲା ସେଥିରେ ମୁଁ କୃତିତ୍ୱର ସହ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଡକ୍ଟରେଟ୍ କରିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇଲି । ସେତେବେଳକୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗରେ ଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟ ବିଷୟ ବସ୍ତୁରେ ଡକ୍ଟରେଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗ୍ରହଣ ସରି ଯାଇଥିଲା ! ମୋତେ ଗୋଟିଏ କଷ୍ଟକର ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ଡକ୍ଟରେଟ କରିବାପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଗଲା । ସେ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଏତେ କଠିନ ତଥା ଅପ୍ରିୟ ଥିଲା ଯେ ବହୁତ କମ୍ ଛାତ୍ର ଏହାକୁ ବାଛୁଥାନ୍ତି । ପୁଣି ତାହା ବହୁତ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଜ୍ଞାନ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ମୋର ଏଥିରେ ଭଲ ପ୍ରବେଶ ନ ଥିଲା ତଥାପି ଭାବିଲି ମୋ ପରି ଛାତ୍ର ତ ତାକୁ ଆୟତ୍ତ କରୁଛନ୍ତି ମୁଁ କାହିଁକି ନ ପାରିବି ? ସେଥିପାଇଁ ମୋତେ ଅଧିକା ବହୁତ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବହୁଦିନ ପରେ ମୁଁ ତାର ନିଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଆୟତ୍ତ କରି ପାରିଲି । କ୍ରମେ ଏଥିରେ ମୋର ଦକ୍ଷତା ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସେ ବିଷୟରେ ନୂଆ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବା ଭାର ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ଅତି ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ପରିଶ୍ରମ କରି ମୋ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ପାରିଲି । ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋତେ ଚିହ୍ନା କରି ଦେଉଥିବା ବେଳେ କହୁଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ସେହି ବିରକ୍ତିକର କଠିନ ଗବେଷଣା କାମଟିକୁ କରୁଛି । ଏଥିରେ

ମୋର କର୍ମନିଷ୍ଠା ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । ମୁଁ ଗବେଷଣା କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବାର ଠିକ୍ ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ ଡକ୍ଟରେଟ୍ କାମ ଶେଷ କଲି ଏବଂ ମୌଖିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା ମଧ୍ୟ ପାଇଲି । ମୋ ସହିତ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁମାନେ ଏମ୍. ଏ. ଏବଂ ଡକ୍ଟରେଟ୍ କରୁଥିଲେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅକୃତ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଆଉ ଅଧିକା ଛଅ ମାସରୁ ଦେଢ଼ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ ଲାଗି ଯାଇଥିଲା ।

ଅନେକ ସମୟରେ ଡକ୍ଟରେଟ କାମ କରୁଥିବା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗବେଷଣା କାମରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ମୁଁ ଯେହେତୁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ, ଜୀବନଯାକ ଶିକ୍ଷକତା କରିବି ଏବଂ ଏହି କାମରେ ମୋର ଅତିଶୟ ଆଗ୍ରହ ଓ ପ୍ରେରଣା ଥିଲା ତେଣୁ ମୁଁ ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଆଉ ଯେତେକ ଭଲ ଭଲ କ୍ଲାସ ହେଉଥାଏ ସେଥିରେ ମୁଁ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲି ଏବଂ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଟିପ୍ପଣୀ କରୁଥିଲି କାରଣ ତାହା ଆମ ଦେଶରେ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାରେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଲାସରେ ଯୋଗ ଦେବା ଫଳରେ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱର ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପରେ ମୋର ବ୍ୟାପକ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ସମ୍ଭବ ହେଲା । କେବଳ ମନୋବିଜ୍ଞାନ କ୍ଲାସ୍ ନୁହେଁ, ଦର୍ଶନ, ନୃତତ୍ତ୍ୱ, ସମାଜତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି ମନୋବିଜ୍ଞାନର ପରିପୂରକ ବିଷୟରେ ଅନେକ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲି । ଏହି ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଜ୍ଞାନର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି ନେଇ ମୋଠାରେ ଗଭୀର ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ତଥା ସମାଜବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାମଗ୍ରିକ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲା ।

ଏହା ସହିତ ଜନପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ ସାହିତ୍ୟରେ ମୋର ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ଲଣ୍ଡନର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବିଶେଷ ଧରଣର ବକ୍ତୃତାମାଳା, ସେମିନାର ଲାଗି ରହିଥାଏ । ମୁଁ ଏସବୁ ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲି । ଅଧ୍ୟାପକ ହୁଲ୍‌ଡେନ୍, ବାର୍ଣ୍ଣିଲ୍, ଲେଭି ବାର୍ଟଣ୍ଡ ରସେଲ ପ୍ରଭୃତି ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ବଡ଼ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ହେଉଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଜନପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଯେତେ ବହି ମୁଁ କିଣିଥିଲି ତାହା ମୋ ପିଲାଙ୍କର କାମରେ ଆସିଥିଲା । ଏହାଫଳରେ ମୋର ପୁଅ, ଝିଅ, ନାତିମାନେ ଏ ଦିଗରେ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇ ଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନର ପରିସର ବହୁତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ମୁଁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆନନ୍ଦିତ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବହୁତ ବିଷୟରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟାଧରି ଆଲୋଚନା କରିବାରେ ମୋର ବହୁ ସମୟ କଟେ ଏବଂ ଏଥିରେ ମୋ ଜୀବନର ସାର୍ଥକତା ଉପଲବ୍ଧି କରିଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମୋଟା ମୋଟି ତିନୋଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରେ । ଦଳେ କେବଳ ଧନଗର୍ବିତ ଚିହ୍ନା । ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଫେରଆସି ଲୁଚିପିଛ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପରସ୍ପର ଭିତରେ ନିଜ ଗ୍ଳକଷରେ ଉନ୍ନତ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କରିବା କଥାକୁ ହଜାର ଥର ଆଉଡ଼ାଇବାରେ ଆନନ୍ଦ ପାଆନ୍ତି । ଆଉ ଦଳେ ଇଂରେଜ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ସମକକ୍ଷ ହେବା ଅଭିଳାଷ ନେଇ ଝିଅମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶିବା, ମଦ ପିଇବା, ନାଚିବା ପ୍ରଭୃତି ହାହୁଲ୍ଲା ଭିତରେ ନିଜକୁ ବୁଡ଼ାଇ ରଖନ୍ତି । ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ଆଗ୍ରହ ନ ଥାଏ । ଏହି ଧରଣର ପିଲାମାନେ ଏପରି ବାଜୁଙ୍ଗା ହୋଇଯାଆନ୍ତି ଯେ ଅନେକଙ୍କର ବାପ, ମା କିମ୍ବା ସ୍ତ୍ରୀ ଶେଷରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚନ୍ତି ଏମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାପାଇଁ । ଏମାନେ ସେଠାକାର ସମାଜରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରକାରର ଶସ୍ତା ବ୍ୟବହାର ଦେଖାନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ ସେଠାକାର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ଆଉ କେତେକ ଏ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ପିଲାଙ୍କଠାରୁ ତଫାତ୍ । ସେମାନେ ପଢ଼ନ୍ତି, ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି, ଇଂରେଜ ସମାଜ ଓ ଏହାର ସଂସ୍କୃତିକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତି, ବକ୍ତୃତା, ସେମିନାର, କନ୍‌ଫରେନ୍‌ସରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି, ମନକୁ ଖୋଲି ରଖନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହିମାନେହିଁ ଭାରତୀୟଙ୍କ ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯାଇଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଛାତ୍ର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଭୁକ୍ତ । ଜଣେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହେଉଥିବା ବିଖ୍ୟାତ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସକୁ ମଧ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନରେ ଡକ୍ଟରେଟ୍ କରୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ଯଦିଚ ଅନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ରମାନେ ଏଥିରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯୋଗ ଦେବାର ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ଏହି କଂଗ୍ରେସରେ ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜ ବିହାରୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ପରବର୍ଷ ଶ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲି । ଏଥିପାଇଁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ଦିଆଯାଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶାର ଛାତ୍ରମାନେ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

[ଗ] ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ଓ ମହାମାନବୀୟ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ

ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଲାଭ କରିବା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ମୋ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କୃତିତ୍ୱ । କିନ୍ତୁ ଏହାଛଡ଼ା ଏହି ଲଣ୍ଡନ ରହଣୀ ସମୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ମୋ ଜୀବନରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଯାହାକି ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ତଥା ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରି ପାରିଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ମୁଁ ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୀତି ଦଳର ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶୁଥିଲି । ସବୁ ପ୍ରକାରର ରାଜନୀତି ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲି । ଯେତେପ୍ରକାର ରାଜନୈତିକ ଆଲୋଚନା, ସମାବେଶ ଓ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ହେଉଥିଲା ମୁଁ ସେଥିରେ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଯୋଗ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେଉଥିଲି । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଜାତିଦଳ, ଶ୍ରମିକଦଳ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ-ମାନଙ୍କର ସଭାରେ ଯୋଗଦେଇ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି ସେମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁତ ବହି, ପତ୍ର ପତ୍ରିକା ପଢ଼ିବାରେ ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ପରେ ଶ୍ରମିକ ଓ ମାର୍କସ୍‌ବାଦୀଙ୍କ ନୀତିରେ ମୋର ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ି ଉଠିଲା । ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଜାତିଦଳର ଆଦର୍ଶ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଜାତିଦଳର ଲୋକେ ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବାରେ ଭୁଲ୍ ହୋଇଛି ବୋଲି କହନ୍ତି ତ ଶ୍ରମିକଦଳର ଲୋକେ ଭାରତକୁ ସେମାନଙ୍କ ଦଳ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାନ କରିବା ଯୋଗୁଁ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ଜନିତ ଗର୍ବରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୁଅନ୍ତି । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଭାରତକୁ ଅସଲ ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଇଂରେଜ ସରକାର ଦେଇ ନାହାନ୍ତି କେବଳ ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇ ନିଜ ହାତରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଚାବି ରଖିଛନ୍ତି ବୋଲି କହନ୍ତି । ଫଳରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିଗଲା । ଏମାନେ ସବୁବେଳେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ଦେଶର ନୀତିକୁ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ସମାଲୋଚନା କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସବୁ ପ୍ରକାରର ଲେଖା ଭିତରେ ବିଶ୍ୱଜନତା ଲାଗି ଗଭୀର ସହାନୁଭୂତି, ସମସ୍ତପ୍ରକାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶୋଷଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବଳିଷ୍ଠ ଅଭିଯାନ ଓ ଐତିହାସିକ ବିଶ୍ୱମାନବୀୟ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଏ ବିଷୟରେ ବ୍ୟାପକ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାରେ ମୋର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ଜନ୍ମିଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଏ ପ୍ରକାରର ଲେଖା ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ପୁସ୍ତିକା ଆକାରରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥାଏ । ଏସବୁ ଲେଖା ପଢ଼ିବାରେ ଏତେ ବେଶି ବ୍ୟଗ୍ରତା ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ଯେ ମୋ ଓଭର କୋଟ୍ ପକେଟ୍‌ରେ ସେଥିରୁ ଦୁଇ ଚାରିଖଣ୍ଡ ରଖା ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ବସ୍, ରେଲଗାଡ଼ି, ସିନେମା ଖାଇବା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତୀକ୍ଷାମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଏହିସବୁ ପଢ଼ିବା ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଗଲା । ଦିନକୁ ପ୍ରାୟ ୪୫ ମିନିଟ୍ ଏପରି ଭାବରେ ଠିଆହେଲା ବେଳେ ଏତେ ପୁସ୍ତିକା ମୁଁ ପଢି ପାରିଥିଲି ଯେ ମୋର ଇଂଲଣ୍ଡର ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ରହଣୀ ଭିତରେ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ତେର କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ପୃଷ୍ଠା ପଢ଼ିଥିବି । ତା'ଛଡ଼ା ମାର୍କସ, ଲେନିନ୍ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ମୋଟା ବହି ପଢେ ପଢେ । ବହୁ ବିଖ୍ୟାତ ମାର୍କବାଦୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କର ମାର୍କ୍‌ସ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ଧାରାବାହିକ ବକ୍ତୃତାମାଳାରେ ମୁଁ ଯୋଗଦିଏ । ମୋଟା-ମୋଟି ଭାବରେ ମାର୍କ୍‌ସବାଦ୍ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ରାଜ୍ୟର କବଳରୁ ସଦ୍ୟ ମୁକ୍ତ ପାଇଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂଗ୍ରାମଶୀଳ ଜନତା ବିଷୟରେ ବହୁ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । କ୍ରମେ ମୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦଳର ସବୁ ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା ଓ ସମାବେଶରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । ସେତେବେଳକାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମାର୍କ୍‌ସବାଦୀ ନେତା ହାରିପଲିଟ୍, ରଜନୀ ପାମ୍ ଦତ୍ତ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ହାଲଡ଼େନ୍,

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଲେଖି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଲେଖା ଓ ବକ୍ତୃତା ମୋତେ ବହୁତ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରି ପାରିଥିଲା । ଏହି ଶିକ୍ଷା ଫଳରେ ହିଁ ମୋଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ବଳିଷ୍ଠ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋବୃତ୍ତି ଏବଂ ବିଶ୍ୱମାନବୀୟ ଦାର୍ଶନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଦେଖାଦେଇ ପାରିଥିଲା ।

ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ପୃଥିବୀର ସବୁଦେଶର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ହେବାର ସୁଯୋଗ ମୁଁ ପାଇଥିଲି । ମୁଁ କେତୋଟି କ୍ଲବ୍‌ର ସଭ୍ୟ ଥିଲି ଯେଉଁଠି ପୃଥିବୀର ସବୁ ଦେଶର ଲୋକେ ସଭ୍ୟ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ପିକ୍‌ନିକ୍‌ରେ ଯିବା, ହପ୍ତା ଶେଷ ଗ୍ରାମ୍ୟ ପରିଭ୍ରମଣରେ ବୁଲି ବାହାରିବା, ୟୁଗୋ ସ୍ଲୋଭିଆରେ ଯାଇ ବିଶ୍ୱ ଯୁବ ଜନତା ସହ ମିଶି ସାମୂହିକ ଶ୍ରମ, ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ରାଜନୈତିକ ଆଲୋଚନାରେ ଭାଗ ନେବାରେ ମୋର ଏହି ବିଶ୍ୱମାନବୀୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବଳିଷ୍ଠ ଭାବରେ ବିକଶିତ ହୋଇ ପାରିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ପଳାୟନପନ୍ଥୀ ଓ ବିଷାଦମୟ ଦର୍ଶନାଭିମୁଖୀ ଥିଲି । ସବୁ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ହତାଶମୟ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ମୋର ରହୁଥିଲା । ଭଗବତ୍ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାନରେ କେବଳ ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ଶୂନ୍ୟତା ଥିଲା । ବିଷଣ୍ଣତା ଭିତରେ ଜୀବନ ଗଡ଼ି ଚାଲିଥିଲା କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପୃଥିବୀର ସବୁ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ କାନ୍ଧ ମିଶାଇ ଚାଲିଥିଲା ବେଳେ ଏବଂ ବିରାଟ ମାନବିକତା ଦର୍ଶନରେ ବାରମ୍ବାର ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେଉଥିବା ଫଳରେ ବିଶ୍ୱମାନବୀୟତାର ବିରାଟ ସ୍ପନ୍ଦନ ମୋ ମନ ଓ ପ୍ରାଣକୁ ଉଦ୍‌ବେଳିତ କରିଥିଲା । ଗଭୀର ଆତ୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଆଶାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭବିଷ୍ୟତର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଉନ୍ମେଷ ମୋ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଆଦର୍ଶରେ ପରିଚାଳିତ କରି ପାରିଥିଲା । ମୋର ଅତୀତର ଶୂନ୍ୟତା ଭବିଷ୍ୟତର ରଙ୍ଗୀନ୍ ସ୍ୱପ୍ନ ଭିତରେ ବିଲୀନ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ମୋର ବାଲ୍ୟକାଳର ବଳିଷ୍ଠ ଭଗବତ୍ ବିଶ୍ୱାସ ନୂତନ ମାନବୀୟ ପ୍ରେମରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏହି ବିରାଟ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ମୋ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଅମୂଳିକ ଅନୁଭୂତି ଯାହାକି ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋତେ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସୀ କରି ପାରିଛି ଏବଂ ସାମଗ୍ରିକ ଜୀବନକୁ, ଏହି ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀକୁ, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଜାତି ଓ ଦେଶର ବହୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଥିବା ଆଦିମାନବ ଆତ୍ମାକୁ ଭଲ ପାଇବାରେ ଅଫୁରନ୍ତ ଶକ୍ତି ଯୋଗାଇ ପାରିଛି । ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଭଲ ପାଇବାରେ ଯେଉଁ ବିରାଟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକମାନ ଇତିହାସ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ସେ ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହେଲି । ଧର୍ମ, ଦେଶାତ୍ମବୋଧ, ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ (ଜାତିଗତ ସଂସ୍କୃତି) ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବୈଷମ୍ୟ ଯେ କେତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ କେତେ ବେଶି ଅମାନବୀୟ ତଥା ମୌଳିକ ଜୀବନୀ ଶକ୍ତିର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରୁଛି ଏହି ମହାନୁଭବତା ଏଠାରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ବେଦାନ୍ତର ସନାତନ ତତ୍ତ୍ୱ ସୋହଂର ମହାନ୍ ମାନବୀୟ ଆତ୍ମମୁଖୀ ମୋପରି ନାସ୍ତିକର ମନରେ ଗଭୀର ଆସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ପାରିଥିଲା ଏହି ପରିବେଶ ଭିତରେ । ମୋର ନାସ୍ତିକ ଭାଷାରେ ଏହା କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ ଯଦି ଭଗବାନ ଥାଆନ୍ତି ତେବେ ମୁଁ ଭଗବାନ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ବିରାଟ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଚାଲିଥିବା ଜନତା ହେଉଛି ଏହି ବିରାଟ ଭଗବତ୍ ଶକ୍ତିର ସ୍ରୋତ । ଅସୀମ ସମୁଦ୍ରର ଅମାପ ଜଳରାଶିର ଅକଳନ ବୁଦ୍‌ବୁଦ୍‌ମାଳ ଏହି ଜନସ୍ରୋତର ଲକ୍ଷ ବିଲକ୍ଷ କୋଟି କୋଟି ଯୁଗଧରି ଚାଲି ଆସିଛି । ଧର୍ମଗତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଏହି ସ୍ରୋତ ଉପରେ ସାମାନ୍ୟ ମଇଳା ପାଣିର ଛିଟାପରି ଦେଖା ଦେଉଛି । ପୂତିଗନ୍ଧ ନର୍ଦ୍ଦମାର କୀଟପରି କେତେକ ଲୋକ ଜୀବନ ସ୍ରୋତର ପାର୍ଶ୍ୱଦେଶରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଆବିଳ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ଧର୍ମ ଓ ଦେଶ ନାମ ଧରି ବୃଥା ଆସ୍ଫାଳନ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି ସାରୁଗଛ ତଳେ ବେଙ୍ଗ ନିଜ ଆତ୍ମ ପ୍ରସାରଣରେ ଫୁଲି ଉଠିଲା ପରି । ଏହିପରି ନାନା ଧରଣର ଭେକଧରି ଅସ୍ଫାଳନ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୋର ଦୟା ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କର କଥା ମୋତେ ଆଦୌ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରେ ନାହିଁ ।

ଇଂଲଣ୍ଡର ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷର ରହଣୀ ଭିତରେ ମୋର ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତିଠାରୁ ଏହି ଦାର୍ଶନିକ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନର ମୂଲ୍ୟ ମୋ ଜୀବନରେ ଅନେକ ବେଶୀ । ତେଣୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗେ । ମୋର ପଢ଼ା ସରିବା ପରଠାରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ବହୁଥର ଯାଇଛି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଆମେରିକା, କାନାଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଦେଶକୁ ଯାଏ, ଇଂଲଣ୍ଡରେ କିଛିଦିନ କଟାଇବାର ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରୁ ଫେରିଆସି ଲଣ୍ଡନରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ମୋ ନିଜ ସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଆସିଲା ପରି ମନେହୁଏ । ଲଣ୍ଡନରେ ଥିବା ସମୟରେ ମୋର ଜଣା ଶୁଣା ରାସ୍ତାରେ ମୁଁ ବୁଲେ, ସିନେମା, ଥିଏଟର ଦେଖେ, ଇଂରେଜି ଥିଏଟର ମୋତେ ବହୁତ ଭଲଲାଗେ, ପିକାଡ଼ିଲି ସର୍କସର ଫୁଆରା ପାଖରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ବସି ମୁଁ ନାନା ପ୍ରକାର ଜନସ୍ରୋତକୁ ଚାହିଁ ରହିବାରେ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲଲାଗେ । ପୃଥିବୀର ସବୁ ପ୍ରକାରର ଫୁଲକୁ ଏକାଠି ମିଶ୍ରଣ କରି ସେଥି ଭିତରୁ ଆଞ୍ଜୁଳାଏ ଫୁଲ ଉଠାଇ ଆଣିଲେ ଯେପରି ନାନା ରଙ୍ଗ ଓ ନାନା ମହକ ଥିବା ମେଞ୍ଚାଏ ଫୁଲ ମିଳିବ ସେହିପରି ସବୁ ଦେଶ, ସବୁ ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଲୋକଙ୍କର ସମିଶ୍ରିତ ଜନରାଶି ଭିତରୁ ନାନା ଭାବରେ ପୋଷାକ ପରିହିତ ଦଳେ ଲୋକଙ୍କୁ ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ଏଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ପୁଣି କିଛି ସମୟ ପରେ ଏହିପରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ସମିଶ୍ରିତ ଜନସମାଗମ । ଏ ପ୍ରକାର ବିଶ୍ୱଜନତାର ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଭିତରେ ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେବାରେ ଗଭୀର ଆତ୍ମତୃପ୍ତି ତଥା ଆତ୍ମୋପଲବ୍‌ଧି ଅନୁଭବ କରିହୁଏ । ଟ୍ରାଫଲଗର୍ ବିରାଟ ଛକରେ ବସି ବସି ଆଇସ୍‌କ୍ରିମ୍ ଖାଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରବାସୀ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ । କେଉଁ ଅଜଣା ପରଦେଶୀ ସହିତ କଫିଖାଏ । କାହା ସହିତ ସିନେମା ଦେଖେ ତ ଆଉ କାହା ସହିତ ଲଣ୍ଡନ ବୁଲିଯାଏ । କିଛି କିଣିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ବଡ଼ ଡ଼ିପାର୍ଟମେଣ୍ଟାଲ୍ ଷ୍ଟୋର ଭିତରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ବୁଲେ । ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବାରଣ୍ଡାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପରି ଘୂରି ବୁଲେ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୁଁ ଛାତ୍ର ଥିଲବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନର ବଂଶଧରଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଦେଖିବାରେ ଆନନ୍ଦମିଳେ । ଲୋକଙ୍କର ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଚଳବିଚଳ ଦେଖିବାକୁ ଭଲଲାଗେ । କୌଣସି ମନ୍ଦିର, ମସ୍‌ଜିଦ୍ ଓ ଗୀର୍ଜା ଭିତରେ ବସି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଏହା ଯେ କେତେବେଶି ଆନନ୍ଦ ଦାୟକ ତାହା ମୁଁ ଏଠାରେ ବସି ବସି ଅନୁଭବ କରେ । ପ୍ରାର୍ଥନା କକ୍ଷ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ବା ତଥାକଥିତ ଭଗବତ୍ ଦୂତମାନଙ୍କର ବୃଥା ଆସ୍ଫାଳନ ଅପେକ୍ଷା ସୁଖଦୁଃଖ ଅନୁଭୂତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ଶୋଭାଯାତ୍ରାର ମୂଲ୍ୟ ତଥା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମୋତେ ବହୁତ ବେଶି ଆମୋଦିତ କରେ ।

ମୋଟାମୋଟି କହିବାକୁ ଗଲେ ଏହି ମାନବୀୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଏପରି କେତୋଟି ମନୋବୃତ୍ତିର ଦୃଢ଼ ପରିଗଠ ସୃଷ୍ଟି କରେ ଯେ ସମାଜବାଦ, ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଆନ୍ତର୍ଜାତିକତା, ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି, ଜାତି-ବର୍ଣ୍ଣ-ଧର୍ମ-ନିରପେକ୍ଷ ସହୃଦୟତା ଏବଂ ବିଶ୍ୱଜନତା ପ୍ରତି ଗଭୀର କରୁଣାଜନିତ ମନୋଭାବ ସ୍ୱତଃ ସ୍ୱତଃ ଉଦ୍‌ଭୂତ ହୋଇଥାଏ । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜବାଦୀ ଦର୍ଶନ କିମ୍ବା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ରାଜନୀତି ବା ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ସଭ୍ୟ ହିସାବରେ ମହାମାନବୀୟ ମନୋବୃତ୍ତି ହୁଏତ ଦେଖା ନ ଯାଇପାରେ । ଜଣେ ସମାଜବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରେ କିମ୍ବା ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ହୋଇ ପାରେ ତଥାପି ସେ ଏ ବିରାଟ ଦର୍ଶନରେ ଆନ୍ତରିକ ଭାବରେ ଉଦ୍‌ବୋଧିତ ନ ହୋଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ମୌଳିକ ମହାମାନବୀୟତାରେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ଏହାର ଅଂଶବିଶେଷ ରୂପେ ସମାଜବାଦ, ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତିରେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଏ ପ୍ରକାର ଗଭୀର ଉପଲବ୍‌ଧି ମୋର ଏଠାରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ମୂଳ ଦର୍ଶନରେ ସାମାନ୍ୟତମ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ନାହିଁ । ବରଂ ଗତ ପ୍ରାୟ ତିରିଶ ବର୍ଷ ଧରି ଆସନ, ପ୍ରାଣାୟାମ ଓ ଯୋଗାଭ୍ୟାସ ଏହି ଆନନ୍ଦମୟ ଓ ଆତ୍ମତୃପ୍ତିକର ଦିବ୍ୟଦର୍ଶନକୁ ମୋଠାରେ ଅଧିକ ବେଶି ଚେତନଶୀଳ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରି ପାରିଛି ।

(ଘ) ମାନବୀୟ ଆକର୍ଷଣର ଅଭିନବ ଅନୁଭୂତି

ଲଣ୍ଡନରେ ପହଞ୍ଚି ପ୍ରଥମେ ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ରହିବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ହଷ୍ଟେଲରେ ଯାଇ ରହିଲି । ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ର ସଂଗଠନ ନାମରେ ଏହା Y.M.C.A. ର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ବିଶେଷ । ଆମେମାନେ ଯୁଦ୍ଧପରେ ପ୍ରଥମ କରି ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଭଡ଼ାଘରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଶୁଭାରମ୍ଭ କଲୁ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ପୁରୁଣା ହଷ୍ଟେଲଟି ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥାଏ । ତେଣୁ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଟିକୁ ନୂତନ ଭାବରେ ଗଢ଼ିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଆମ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଏହାର ଭାଇସ୍ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ହେଲି । ପରେ ଯେଉଁ ବିରାଟ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନୂଆ ହଷ୍ଟେଲ ତିଆରି ହେଲା ତାର ସମସ୍ତ ଯୋଜନାରେ ମୁଁ ଅଂଶୀଦାର ହୋଇଥିଲି । ଏହି ହଷ୍ଟେଲରେ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ମାସେଯାଏ ଥିଲି । ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଯାଇ ପୁଣି ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ସହିତ ରହିଲେ ଇଂରେଜୀ ଲୋକଙ୍କର ଚାଲିଚଳନ, ସାମାଜିକ ଓ ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଭାଗନେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । ତାଛଡ଼ା ଇଂଲଣ୍ଡର ଲଣ୍ଡଲେଡ଼ି ପ୍ରଥାର ପ୍ରଶଂସା ବହୁତ ଶୁଣିଥିଲି । ତେଣୁ ଲଣ୍ଡନର ଗୋଟିଏ ସୁରମ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଇଂରେଜୀ ପରିବାରଙ୍କ ସହିତ ରହିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲି । ଇଂରେଜୀ ଉପନ୍ୟାସମାନଙ୍କରେ ହ୍ୟାମ୍ପ୍‌ଷ୍ଟେଡ୍ ହିଥ୍ ଏବଂ ଗୋଲ୍‌ଡ଼୍‌ରସ୍ ଗ୍ରୀନ୍ ଅଞ୍ଚଳର ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଆଗରୁ ବହୁତ ପଢ଼ିଥିଲି । ଏଣୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିବାପାଇଁ ମୋର ବହୁତ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ଆମ ହଷ୍ଟେଲ ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଠାରୁ ମାତ୍ର ପାଞ୍ଚମିନିଟ୍‌ର ରାସ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଗୋଲ୍‌ଡ଼୍‌ରସ୍ ଗ୍ରୀନ୍ ଏଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଦଶ-ପନ୍ଦର କିଲୋମିଟର । ତଥାପି ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିବାକୁ ମୁଁ ପସନ୍ଦ କଲି । କାରଣ ଘରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସିବାପାଇଁ ମାଟିତଳ ରେଲଗାଡ଼ି ସାହାଯ୍ୟରେ ସର୍ବମୋଟ୍ ୨୦ରୁ ୨୫ ମିନିଟ୍ ସମୟ ଲାଗୁଥିଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ଅପେକ୍ଷା ଏଠାରେ ରହିବା ଖର୍ଚ୍ଚ ଟିକିଏ ବେଶି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ପରିବେଶ ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ଗୋଲଡ଼୍‌ରସ୍ ଗ୍ରୀନ୍‌ରେ ବାସିନ୍ଦା ଗୋଟିଏ ପରିବାର ସହିତ ରହିବାକୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଲି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଘର ଦେଖିବାକୁ ଗଲି ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେ ମୋତେ ଘର ବୁଲାଇ ଦେଖାଇଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା କଥା ବୁଝାଇ ଦେଲେ । ହପ୍ତାକୁ ସାଢ଼େ ତିନି ପାଉଣ୍ଡ (ଏକ ପାଉଣ୍ଡ ପ୍ରାୟ ଏକୋଇଶି ଟଙ୍କା) ଦେଲେ ସକାଳ ଓ ରାତ୍ରି ଭୋଜନ ସବୁଦିନେ ମିଳିବ ଏବଂ ରବିବାର ଦିନ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ମଧ୍ୟ ମିଳିବ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ହପ୍ତାପରେ ଘରକୁ ସଫାକରି ମୋତେ ଦେବେ ବୋଲି ସେ କହିଲେ । ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା, ସରଳ ହାବଭାବ ଓ ଅମାୟିକ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ମୁଁ ଏତେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲି ଯେ ଆଉ ହପ୍ତାଏ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ । ମୁଁ କହିଲି ଯେ ଘର ମୋର ପସନ୍ଦ ଏବଂ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ଭିତରେ ମୁଁ ଆସିବି । ଘର ପରିଷ୍କାର କରିବାରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି । ମୋର ଏ ପ୍ରକାର ଆତ୍ମୀୟତାବୋଧ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଖୁସି ହେଲେ । ମୁଁ ତା' ଆରଦିନ ଜିନିଷପତ୍ର ନେଇ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ମୋର ଏପରି ପହଞ୍ଚିବା ଭିତରେ ଯେଉଁ ଆନ୍ତରିକତା ଥିଲା ତାହା ତାଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା ବୋଲି ସେ ମୋତେ ପରେ କହିଥିଲେ । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ପ୍ରଥମ ଦେଖାରେ ମୋତେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା ସେ ଭାରତୀୟ ମାଆମାନଙ୍କ ପରି ମୋତେ ଜଣା ଗଲେ ।

ଘରେ ରହିଲା ପରେ ଦେଖିଲି ଯେ ସେ ଏକା ନୁହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସାଥିରେ ତାଙ୍କ ଝିଅ ମଧ୍ୟ ରହୁଥିଲେ । ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ବୟସ ୬୦ ଯାଏ ହେବ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଝିଅଙ୍କର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବୟସ ୩୦ । କେବଳ ଏହି ଦୁଇଜଣ ଘରେ ରହୁଥିଲେ । ଝିଅଟି ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦରୀ କିନ୍ତୁ ଏପରି ମିଜାଜି ଏବଂ ମୁହଁରେ ଏପରି କଠୋରତା ଥାଏ ଯେ ତା ସହିତ ପ୍ରଥମେ କଥା କହିବାକୁ ସଙ୍କୋଚ ଆସେ । ସେ ଉପରଶ୍ରେଣୀ ଇଂରେଜ ପରିବାରର ଲୋକଙ୍କପରି ବହୁତ ଆଦବ କାଇଦା ପ୍ରିୟ। । ସେ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ଉପର ଶ୍ରେଣୀ ପରିବାରର ଲୋକ ବୋଲି ଭାବେ, ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହାବଭାବରେ ଏ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଣୀଗତ-ଗର୍ବ ଓ ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତପଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ତା ପାଇଁକୁ ସେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ବୋଲି ଘୋଷଣା ମଧ୍ୟ କରେ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ତା ସହିତ ରାତ୍ର ଭୋଜନ ବେଳେ ପଞ୍ଚାଏ ଦେଖା ହୁଏ । ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ସେ ଦୂରେଇ ରହେ । ମା' କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ବିପରୀତ । ସେ ବଡ଼ ସରଳ, ସ୍ନେହୀ, ମୋର ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ପ୍ରତି ସବୁବେଳେ ସଚେତନ, ମୋତେ ଖୁସି କରିବାପାଇଁ ସର୍ବଦା ଆଗ୍ରହୀ, କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଦ୍ର, ଭାରତୀୟ ମାଆମାନଙ୍କ ପରି କୋମଳ ଓ ସ୍ନେହମୟୀ ତେଣୁ ମୋର ପ୍ରଥମରୁ ତାଙ୍କପ୍ରତି ଗଭୀର ଆନ୍ତରିକତା ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ଝିଅ ମୋତେ ଯେପରି ଦୂରରେ ରଖୁଥିଲା ମୁଁ ବି ତାଠାରୁ ଦୂରରେ ରହୁଥିଲି ।

ଅଳ୍ପ କିଛିଦିନ ପରେ ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଏପରି ବଢ଼ିଗଲା ଯେ ତାଙ୍କୁ ସବୁଦେଳେ ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେ ବୋଲି ଡାକିବାରେ ସଙ୍କୋଚ ଆସିଲା ତେଣୁ ଦିନେ ସକାଳ ଭୋଜନ ସମୟରେ ଯେତେବେଳେ ଝିଅ ପାଖରେ ନଥିଲା ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିଲି ଯେ –"ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେ ଆପଣଙ୍କର ସ୍ନେହଶୀଳ ବ୍ୟବହାର ମୋତେ ଏପରି ସ୍ପର୍ଶ କରିଛି ଯେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଆଜିଠାରୁ ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେ ବୋଲି ନ ଡାକ ମାମୀ ବୋଲି ଡାକ ପାରିବି କି ? ମୋର ମାଆ ନାହାନ୍ତି, ଆପଣଙ୍କର ପୁଅ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ମାମୀବୋଲି ଡାକିଲେ କ୍ଷତି କଣ ?" ଭଦ୍ରମହିଳା ତାଙ୍କ ଇଂରେଜୀ ସମାଜରେ ଜୀବନରେ ବୋଧହୁଏ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଏ ପ୍ରକାର ଅଭିନବ ଅନୁରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୁହଁ ସ୍ନେହ ଓ ଲାଜରେ ନରମ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ କହିଥିଲେ—"ତୁମେ ଜଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟାଳୁ ଯୁବକ । ଏ ପ୍ରକାର ସମ୍ପର୍କଠୁ ବଳି ଆଉ ଅଧିକ ମାନବିକ ସମ୍ପର୍କ କଣ ହୋଇ ପାରେ ?" ତା'ପରେ ସେ ମୋତେ ବହୁତ ଧନ୍ୟବାଦ୍ ଦେଇଥିଲେ । ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟ ସହିତ ମାନବୀୟ ସମ୍ପର୍କର ସନାତନ ଐକ୍ୟ ବିଷୟରେ ଏହା ମୋର ସର୍ବପ୍ରଥମ ସମ୍ପରୀକ୍ଷଣ ।

ତାପରେ ଦିନେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ମୋର ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାଙ୍କ ଚେକ୍ ଦସ୍ତଖତ କରି ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଥିଲି ଏବଂ କହିଥିଲି—ମାମୀ, ଆପଣଙ୍କର ତ ମଝିରେ ମଝିରେ ଟଙ୍କାର ଅଭାବ ହୁଏ, ଯେତେବେଳେ ଟଙ୍କା ଦରକାର ଏହି ଚେକ୍‌ଟିରେ ଟଙ୍କାର ପରିମାଣ ଲେଖି ଭଙ୍ଗାଇ ନେବେ ଏବଂ ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ ମୋର ଦେୟ ସହିତ ଠିକ୍‌କରି ନେବେ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋ ପାଖରେ ତିନି ମାସର ବୃତ୍ତି ଟଙ୍କା ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଥାଏ । ମୋର ଏ ପ୍ରକାର ଅଯାଚିତ୍ ଓ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅଗାଧ ବିଶ୍ୱାସଜନକ ବ୍ୟବହାରରେ ସେ ଏତେ ବେଶି ଅଭିଭୂତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଯେ ଖାଲି କହୁଥିଲେ---ନାନା, ଏପରି କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ମୋର ଦରକାର ହେଲେ ମୁଁ ମାଗିବି । ଏପ୍ରକାର ଚେକ୍ ରଖିବା ଆଦୌ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଜବରଦସ୍ତ ସେହି ଚେକ୍‌ଟି ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲି । ମୁଁ ସେଠାରେ ଅନେକବର୍ଷ ରହି ଫେରିବାର ମାସକ ପୂର୍ବରୁ ସେ ମୋତେ ସେହି ଅଭଙ୍ଗା ଚେକ୍‌ଟିକୁ ଫେରାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେଙ୍କ ସହିତ ଏ ପ୍ରକାର ଘନିଷ୍ଠତା ତାଙ୍କର ବଡ଼ ମିଜାଜୀ ଝିଅ ନିଟାଙ୍କର ଆଦୌ ପସନ୍ଦ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେ ମାଆଙ୍କୁ ଏପରି ନିଜ ଭିତରେ ଜାବୁଡ଼ି-ଧରି ରଖିଥିଲା ଯେ ତା ମାଆପ୍ରତି ଆଉ କାହାର ସ୍ନେହ ବା ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ସେ ବରଦାସ୍ତ କରି ପାରୁ ନଥିଲା । ତଥାପି କ୍ରମେ ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେ ପ୍ରକୃତରେ ମୋତେ ପୁଅପରି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଲେ । ତାଙ୍କ ଝିଅଘରେ ନ ଥିଲା ବେଳେ ଝିଅ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏବଂ ନିଜର ଦୁଃଖ ଦୁଃଖ ଜୀବନ ବିଷୟରେ ସବୁକଥା ମୋତେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କଥା-କହିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଆସିଯାଏ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ସାଙ୍ଗରେ ସେହି ଲଣ୍ଡନରେ ଥାନ୍ତି । ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେ ଏଥିପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାହତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଜୀବନର କାହାଣୀଟି ବଡ଼ କରୁଣ । କିଛିବର୍ଷ ତଳେ କେହିଜଣେ ତାଙ୍କୁ ଚିଠିରେ ଜଣାଇଲା ଯେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ବେଳେ ବେଳେ ଆଉ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ସହିତ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଏହି ଚିଠିଟି ତାଙ୍କ ଝିଅ ନିଟା ପ୍ରଥମେ ପଢ଼ିଲା । ନିଟା ଯେପରି ସୁନ୍ଦରୀ ସେହିପରି ଗୁଣରେ ଥିଲା । ସେ ବହୁତ ସୁନ୍ଦର ଗୀତ ଗାଏ । ଲଣ୍ଡନର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୀତନାଟ୍ୟ ମଞ୍ଚରେ ସେ ଅଭିନୟ କରେ । ନିଟାର ବାପା ମଧ୍ୟ ବହୁତ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ନିଟା ବାପାଙ୍କ ପାଖରୁ ଗୀତ ଶିଖିଥିଲା । ତାର ଗୀତ ଓ ଅଭିନୟ ପାଇଁ ବାପା ବହୁତ ପରିଶ୍ରମ କରିଛନ୍ତି । ବାପା ଥିଲେ ତାର ଆଦର୍ଶ ଏବଂ ସମସ୍ତ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ । ତେଣୁ ଚିଠିଟିପଢ଼ି ସେ ଏପରି ମର୍ମାହତ ଓ ଅପମାନିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ସେ ଜୀବନରେ ବାପାଙ୍କୁ କ୍ଷମା କରି ପାରି ନ ଥିଲା । ତା ପରଠାରୁ ବାପାଙ୍କ ସହିତ ତାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଏବଂ କ୍ରମେ ବାପ ସହିତ ସେ ବହୁତ ଖରାପ ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ କଲା । ମା ବିଚାରୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହିତ ଆପୋଷ ମିଳାମିଶା କରି ତାଙ୍କ ସହିତ ରହିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମତରେ କେବଳ ନିଟାର ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ଝିଅ ଘରେ ଥିଲେ ବାପ ଘରକୁ ଆସୁ ନ ଥିଲେ । କ୍ରମେ ତାଙ୍କର ଘରକୁ ଆସିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେ ଏଥିରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲେ ସତ କିନ୍ତୁ ଝିଅକୁ ଛାଡ଼ିବେ କୁଆଡ଼େ ? ଝିଅତ ମାଆକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଥାଏ ତେଣୁ ଝିଅ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଯୋଗୁ ନିଜର ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେ ପ୍ରକୃତିରେ ବଡ଼ ନିରୀହା ଏବଂ ସରଳା । ସେ ଝିଅପାଇଁ ଜୀବନଯାକ ଏପରି ଭୋଗିଲେ । ଏସବୁ କଥା ସେ ମୋତେ ବିଶଦ ଭାବରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟାଧରି କହନ୍ତି ଏବଂ କାନ୍ଦନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସମାଜରେ କାହା ଆଗରେ ନିଜର ଦୁଃଖ କଥା କହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି ତାଙ୍କର ପୁଅ ।

ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେ ଝିଅକୁ ଘୃଣା କରନ୍ତି ଏବଂ ଭଲ ମଧ୍ୟ ପାଆନ୍ତି । ଏପରି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେ ସମସ୍ତ କଟାଉଥାନ୍ତି । ମୁଁ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ଭାରତୀୟ ପୁଅ ହିସାବରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲି । ଥରେ ଥରେ ଦିନ ଦୁଇଟାରେ ସେ ମୋତେ ଫୋନ୍ କରିବେ---"ନିଟା ଆଜି ନାହିଁ, ସନ୍ଧରେ ଫେରିବ, ତୁମର ବେଶି କାମ ନ ଥିଲେ ଘରକୁ ଆସିଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । ତୁମ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ରକମର କେକ୍ କରି ରଖିଥିବି । କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ।'' ମୋ ପକ୍ଷରେ ତାଙ୍କର ଏପରି ଅନୁରୋଧ ଏଡ଼ାଇବା ଅସମ୍ଭବ । ତିନିଚାରି ଘଣ୍ଟାଧରି ସେ ଗପି ଯାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଆଖି ପୋଛୁଥାଆନ୍ତି । ମୋତେ ଚା ଓ କେକ୍ ଥରକୁ ଥର ଦେଉଥାନ୍ତି । ନିଟା ଫେରିବା ପରେ ସବୁ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ । ତାର ଜାଣିବାର କଥା ନୁହେଁ ଯେ ମୁଁ ଆଗରୁ ଆସି ମା'ଙ୍କ ସହିତ ଏତେ ସମସ୍ତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଛି । ନିଟା ସହିତ ପ୍ରତିଦିନର ମନୋମାଳିନ୍ୟର କାହାଣୀ ମୋତେ ନ କହିଲେ ତାଙ୍କର ମନ ଶାନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଏକଥା ବି କହନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ ଭଉଣୀ ଭିଣୋଇ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ସହିତ ସେ ଏ ପ୍ରକାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ ଇଂରେଜ ଜାତି । ଦୁଃଖ, ଅଶାନ୍ତି ଓ ବିରକ୍ତିରେ ଛାତି ଦୁହିଁ ହୋଇ ଯାଇଥିବ ଅଥଚ କାହାରିକି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଥା କହିବାରେ ସେମାନଙ୍କର ସଙ୍କୋଚ । ସେ ମୋ ସହିତ ପ୍ରଥମ କରି ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ସୁଖର ଜୀବନ କାହାଣୀ କହି ପାରିଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଦିନପରେ ଦିନ ମୋର ମାମୀଙ୍କ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠତା ବଢ଼ି ଉଠିଥିଲା ।

ନିଟା ଗୋଟିଏ ଅତି ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଥିଲା ସେ ଏକଦା କୌଣସି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ହଲିଉଡ୍ ଯାଇଥିଲା । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ସିନେମାରେ ଅଭିନୟ କରିବାର ଚୁକ୍ତି ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଅଭିନୟ କରିବା ବେଳେ ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାମାନ୍ୟ ଅଶୋଭନୀୟ ବ୍ୟବହାର କରିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ଚଟକଣି ପକାଇ ଅଭିନୟ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଲଣ୍ଡନ ଫେରି ଆସିଲା । ଏ ପ୍ରକାର ମିଜାଜି ତଥା ପ୍ରତିଭାଶାଳିନୀ ଝିଅ ବାପକୁ ବହୁତ ଭଲ ପାଉଥିଲା । ବାପ ଯୋଗୁଁ ତାର ପ୍ରତିଭା ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ସେ ଭାବୁଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ବାପାଙ୍କର ପାରିବାରିକ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚରିତ୍ର ପାଇଁ ଏତେ ବେଶି ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ଏହି ଘଟଣା ପରେ ସେ ବାପାଙ୍କୁ ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ଘୃଣା କରିଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏ ପ୍ରକାର ଅନମନୀୟ କଠୋର ଚରିତ୍ରର ରମଣୀ ନିଟାର ଈର୍ଷା, ରାଗ, ତଥା ବିଦ୍ୱେଷ ମୋ ଉପରେ ଘନୀଭୂତ ହେଉଥିବା ପରି ଜଣା ଯାଉଥିଲା । ମୁଁ ଯେ ପ୍ରଥମେ ଏହା ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପାରିଥିଲି ତା ନୁହେଁ, କେବଳ ଏତିକି ଜାଣିଥିଲି ଯେ ନିଟା ସହିତ ସାମାନ୍ୟ ବନ୍ଧୁତା ଓ ସଦ୍‌ଭାବ ରଖିବା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟକର । ସେ ତାର ମାଆଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ । କେବଳ ଆଦବ କାଇଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଭରାତ୍ରି, ଧନ୍ୟବାଦ୍, ଖାଦ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଚିକର ଇତ୍ୟାଦି ଶୁଷ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତା । ମୋପ୍ରତି ତାର ବିରକ୍ତିର ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ ହେଲା ଯେ ସେ ଥିଲା ଭୟଙ୍କର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ମନୋଭାବାପନ୍ନ । ସବୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଜିନିଷ ପୃଥିବୀରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଏପରିକି ଇଂଲଣ୍ଡ୍ କୁକୁଡ଼ା ଅଣ୍ଡା ମଧ୍ୟ । ସେଠାକାର ବିଲାତି ବାଇଗଣ, କୋବି, ଅଙ୍ଗୁର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳସବୁ କୁଆଡ଼େ ପୃଥିବୀ ବିଖ୍ୟାତ ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏହି କଥା ମୁଁ ଖାଲି ଶୁଣିଯାଏ । ମତାମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଦୁଃସାହସ ମୋର ନ ଥିଲା । ସେ ଥିଲା ଉଗ୍ର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବିରୋଧୀ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କ ନାଁ ପଡ଼ିଲେ ସେ ନେଉଁଥିଲା । ବି.ବି.ସି. ନିରପେକ୍ଷ ସଂସ୍ଥା ହେଲେ କଣ ହେବ ଏପରି ଭାବରେ ଖବର ପରିବେଷଣ କରନ୍ତି ଯେ ଖବର ଶୁଣିଲା ପରେ ଜଣକର ଧାରଣା ହେବ ଯେ ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହେଉଛି ସେ ସବୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ କରୁଛନ୍ତି । ବି.ବି.ସି. ଖବର ଶୁଣିଲା ପରେ ନିଟା ଗୋଡ଼କୁ କଚଡ଼ି କହେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ପୃଥିବୀର ସବୁଠୁ ବେଶି ଭୟଙ୍କର ଜୀବାଣୁ । ହିଟଲର ସେମାନଙ୍କୁ ଶେଷ ନ କରି ଦେବାଟା ହେଉଛି ତାର ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଦୋଷ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ କାର୍ଲ୍ ମାର୍କସ୍, ଲେନିନ୍ ଓ ଷ୍ଟାଲିନ୍‌ଙ୍କର ଲିଖିତ ବହୁତ ବହି କିଣି ମୋ ଟେବୁଲ୍‌ରେ ଜମାଇ ଥାଏ । ଦୈନିକ ଲଣ୍ଡନ୍ ଟାଇମ୍‌ସ ସହିତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କାଗଜ ଡେଲି ଓ୍ୱାର୍କର ମଧ୍ୟ କିଣେ । ନିଟାର ବଦ୍ଧମୂଳ ଧାରଣା ଯେ ମୁଁ ଜଣେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ । ତେଣୁ ସେ ମୋ ଆଗରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏତେ ବିଦ୍ୱେଷ ଦେଖାଏ । ଏପରିକି ମୋ ଶୋଇବା ଘର ଟେବୁଲ ସଜାଇଲା ବେଳେ ସେ ମର୍କସ୍‌ସିଷ୍ଟ ବହିକୁ ଛୁଏଁ ନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଏପାଖ ସେପାଖ ହୋଇ ଥୁଆ ହୋଇଥାଏ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହି ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ିକରି ସଜାଇ ରଖେ । ନିଟା ପୃଥିବୀର ସବୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କ ଉପରେ ଖପ୍ପା ହୋଇ ବୈଠକଖାନା ଛାଡ଼ି ଗଲାପରେ ମାମୀ ମୋତେ କ୍ଷମା ମାଗନ୍ତି ତା ପାଇଁ । ମୁଁ ହସି କହେ—"ମାମୀ ତୁମେ କାହିଁକି ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛ । ମୋତେ ତ ନିଟା କଥାଶୁଣି ବହୁତ ମଜା ଲାଗୁଛି । ମୁଁ କାହିଁକି ନିଜକୁ ଅପମାନିତ ବୋଧ କରିବି ?" କିନ୍ତୁ ମାମୀଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ଯେ ନିଟା ମୋତେ ଅପମାନିତ କରିବା ପାଇଁ ଏପରି କରୁଛି । ଅବଶ୍ୟ ମାମୀଙ୍କ ଧାରଣାରେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସତ୍ୟତା ଥିଲା । ମୁଁ ଯେହେତୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କାଗଜ ଓ ବହି ପଢ଼ୁଛି, ତେଣୁ ନିଶ୍ଚୟ ଜଣେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଏବଂ ସେ ମୋତେ ଏପରି ଭାବରେ ଦେଖାଇ ଶୁଣାଇ କହିବାରେ ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିଲା । ଏହା କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ସହନଶୀଳତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିପନ୍ଥୀ ଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ ମୋତେ ନନ୍ଦା ସବୁବେଳେ ଦୂରେଇ ରଖେ; ତା ମାଆ ସହିତ ମୋର ଭଲ ପଡ଼ୁଥିବାରୁ ତାର ମୋ ପ୍ରତି ଭୟଙ୍କର ଈର୍ଷା; ମୁଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବୋଲି ସେ ମୋତେ ଘୃଣା କରେ, ତଥାପି ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଫୋନ୍ କରି କହେ ଯେ ମୁଁ ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଘରକୁ ଫେରିବି ନାହିଁ, ରାତ୍ରିଭୋଜନ ଖାଇବି ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ନନ୍ଦା ଯଦି ଫୋନ୍ ଧରିଥାଏ ତେବେ ସେ ଅତି ବିରକ୍ତ ହେଲାପରି ଜଣାପଡ଼େ । ଫୋନ୍‌କୁ ଧଡ଼୍ କରି ରଖି ଦିଏ । ମୁଁ ଯେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବାହାରେ ରହିବି ସେ କଥା ତାର ପସନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେମାନେ ପଇସା ନେଇ ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି । ସେଦିନ ତ ତାଙ୍କର ପଇସା ବଞ୍ଚିବ କାରଣ ନଖାଇଲେ ପଇସା କଟେ ନାହିଁ, ତାଛଡ଼ା ମୋର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ତା ପକ୍ଷରେ ସେପରି ସୁଖଦାୟକ ନୁହେଁ, ତଥାପି ସେ ଯେ କାହିଁକି ମୁଁ ନ ଆସିବାର ଶୁଣିଲେ ବିରକ୍ତ ହୁଏ ସେକଥା ମୁଁ ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ । ବାହାରେ ରାତ୍ରି ଭୋଜନ କରି ଫେରିଲା ପରେ ନନ୍ଦା ସହିତ ଦେଖା ହେଲେ ମୁଁ ଯଦି କିଛି ପଚାରେ ତେବେ ସେ ଫିଙ୍ଗା ଫୋପାଡ଼ିଲା ପରି କଥା କହେ, ବୈଠକ ଖାନାରୁ ହଠାତ୍ ଉଠି ଚାଲିଯାଏ, ଯଦି ଶୋଇବାକୁ ଚାଲିଯାଏ ତେବେ ଶୁଭରାତ୍ରି କାମନା ମଧ୍ୟ କରେ ନାହିଁ ଯାହାକି ତାପରି ଆଦବ କାଇଦା ପ୍ରିୟ ଇଂରେଜ ରମଣୀ ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଏବଂ ଅଶୋଭନୀୟ । ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଘରକୁ ନ ଫେରିଲେ ସେ କାହିଁକି ଏତେ ବେଶି ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପଡ଼େ ? ମୋ ଆଖିରେ ମିଜାଜି ନନ୍ଦା ଆହୁରି ବେଶି ରହସ୍ୟମୟୀ ହୋଇ ଉଠେ । ମାମୀ ବାରମ୍ବାର ନନ୍ଦାର ବ୍ୟବହାର ଲାଗି ମୋଠାରୁ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା କରନ୍ତି ।

ପରେ ଏକାଦିକ୍ରମେ ପାଞ୍ଚ ଛଅଦିନ ଧରି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୁଁ ଫେରିଲି ନାହିଁ । କାରଣ ନାନା ପ୍ରକାର ସାନ୍ଧ୍ୟ ସମାରୋହ ଓ ଭଲଭଲ ବକ୍ତୃତା ଲାଗି ମୁଁ ରହିଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନର ଅନୁପସ୍ଥିତି ପରେ ତାର ମୋର ସମ୍ପର୍କ ତିକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା ପରି ମନେ ହେଲା । କ୍ରମେ କଥା ନାହିଁ, ବାର୍ତ୍ତା ନାହିଁ, ସବୁବେଳେ ଏଡ଼େ ମୁହଁ ରାଗରେ ତାର ସାରା ଦେହ ଯେପରି ଜଳି ଉଠୁଛି ଅଥଚ ମୋତେ କିଛି କହେ ନାହିଁ । ଏହା ମୋଠାରେ ତୀବ୍ର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି ଏପରି ଅଶାନ୍ତିକର ପରିସ୍ଥିତିର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ହେବ । ତାର ରାଗର କାରଣ ବାହାର କରିବାକୁ ହେବ । ମାମୀ ଏଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଦୁଃଖାଭିଭୂତ । ତେଣୁ ମୁଁ ଦିନେ ସକାଳ ଭୋଜନ ପରେ ସାହସ ବାନ୍ଧି ନନ୍ଦା ସହିତ ମୁହାଁମୁହିଁ ହେବାକୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲି । ସେ ରନ୍ଧାଘର ଭିତରେ କଣ କରୁଥିଲା । ମୁଁ କବାଟରେ ଆଘାତ କରି ଭିତରକୁ ପଶିଲି । ନନ୍ଦା ମୋତେ ନ ଚାହିଁ ତା କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲା । ମୁଁ ପଚାରିଲି—"ନନ୍ଦା, କଥା କଣ ? ତୁମେ ମୋ ଉପରେ ଏପରି ରାଗିଛ କାହିଁକି ?" ଏତିକି କହୁ କହୁ ନନ୍ଦା ବିଷଧର ନାଗୁଣୀ ପରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗର୍ଜିଉଠି କହିଲା—"ତୁମେ କିଏ ମୋତେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ପାଇଁ ? ତୁମର କି ଅଧିକାର ଅଛି ମୋ ଉପରେ ?" ଜଣେ କୁଲୀନ୍ ଇଂରେଜ ପରିବାରର ଭଦ୍ରମହିଳା ଆଉ ଜଣକ ସହିତ ଏପରି କଥା କହିବ ଏକଥା ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଭାବିପାରି ନ ଥିଲି । ମୁଁ ହତବାକ୍ ହୋଇ କିଛି ସମୟ ତାକୁ ଚାହିଁଲି । ସେ କିନ୍ତୁ ମୋତେ ସିଧା ଚାହୁଁ ନଥାଏ । ତା ପରେ କହିଲା—"ମୁଁ ତୁମର ସେହି ବାଜେ ଦୈନିକ କାଗଜ ଡେଲି ଓ୍ୱାର୍କର (କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ମୁଖପତ୍ର) ଏ ଘରେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହେଁନା ।" ହଠାତ୍ ମୋ ମୁହଁରୁ ବାହାରିଗଲା,—"ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ଇଂରେଜ ଲୋକେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଅଧିକାର ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରତି ବହୁତ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି । ଦେଖ ନିଟା ଏ କାଗଜ ଯଦି ଏଘରକୁ ନ ଆସି ପାରିବ ତା ସହିତ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଏ ଘରକୁ ଆସିବି ନାହିଁ ।" ମୋର ଏ ପଦକ କଥା ତାକୁ ଏପରି ଆଘାତ ଓ ଅପମାନିତ କଲା ଯେ ସେ ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ରାଗିଯାଇ ସେ ଘରର କବାଟକୁ ଖୁବ୍ ଜୋର୍‌ରେ ବାଡ଼େଇ ଦେଇ କାଠ ସିଡ଼ୀରେ ଧପ୍ ଧପ୍ କରି ଦୋତାଲାକୁ ଦୌଡ଼ି ଚାଲିଗଲା । ମାମୀ ଉପରେ ଥିଲେ ନିଟାର ଏ ପ୍ରକାର ପାଟି ଶୁଣି ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତଳକୁ ଆସି ମୋତେ ପଚାରିଲେ— "କଣ ହୋଇଛି ? ନିଟା କାହିଁକି ଏପରି ବ୍ୟବହାର କଲା । ଏବଂ କାହିଁକି ଯାଇ ତା ଶେଯରେ ପଡ଼ି କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଛି ?" ମୋ ଆଗରେ କବାଟ ବାଡ଼େଇ ଚାଲିଯିବା ପାଇଁ ମାମୀ ବହୁତ ଦୁଃଖ କଲେ ଏବଂ ମୋଠାରେ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା କଲେ । କହିଲେ—"ତୁମେ କେତେଦିନ ଧରି ସଂଧ୍ୟାରେ ନ ଫେରିବାରୁ ତାର କାହିଁକି ମିଜାଜ୍‌ଟା ବିଗିଡ଼ି ଯାଇଛି । ସେ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରି ନଥିଲେ ନିଟାର କାହିଁକି ଏତେ ବେଶୀ ରାଗ, ଦୁଃଖ ଓ ମାନସିକ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ମୋ ପକ୍ଷରେ ତାହା ବୁଝିବା ଅସମ୍ଭବ ଥିଲା । ନିଟା ହେଉଛି ବିଦେଶିନୀ ଏବଂ ଅଦ୍ଭୁତ ଚରିତ୍ରର ନାରୀ । ଏତେ ବେଶି ପ୍ରତିଭାଶାଳିନୀ ଅଥଚ ଏତେ ବଦ୍‌ରାଗୀ ଓ ଅସହନଶୀଳ । ଅସନ୍ତୁଳିତ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଯେପରି ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ମୁଖ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ।

ତା ପରେ ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ଗଲାପରି ଘରୁ ବାହାରି ଗଲି । ମନେ ମନେ ସଂକଳ୍ପ କଲି ଯେ ଏପରି ଦୁଃଖଦାୟକ ଘଟଣା ପରେ ସେଠାରେ ମୋର ରହିବା ଆଉ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟ ଜାଗାରେ ଯାଇ ରହିବି, ବଖରାଏ ଘର ଭଡ଼ାନେଇ ସେଠାରେ ମୁଁ ରନ୍ଧାରନ୍ଧି କରି ଚଳିଯିବି । ଆଉ କୌଣସି ପରିବାରରେ ରହିବି ନାହିଁ । ବଖରାଏ ଘର ନେଇ ରହିବାଟା ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଶସ୍ତା । ପଇସା ବେଶ୍ ବଞ୍ଚିବ । ତାଛଡ଼ା ଡେଲି ଓ୍ୱାର୍କର ପଢିବା ନ ପଢ଼ିବାରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ମୋତେ ଅସହ୍ୟ ହେଲା । ମୁଁ କଣ ପଢ଼ିବି, କଣ ପଢିବି ନାହିଁ ସେ ବିଷୟରେ ଜଣେ ଅଜ୍ଞାତ ବିଦେଶିନୀ ନାରୀ ମୋତେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବ ? ଏହାକୁ ମୁଁ ବରଦାସ୍ତ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ନିଟା ସହିତ ଗଢ଼ିଉଠିଥିବା ମୋର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସହନଶୀଳତା ଓ ମାନସିକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ହଠାତ୍ ଏହି କଥା ପଦକରେ ଯେପରି ମଉଳି ଗଲା । ମୁଁ ସ୍ଥିର ସଂକଳ୍ପ କଲି ସାତ ଦିନ ଭିତରେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ସେ ଘର ଛାଡ଼ିବି । ସେହିଦିନ ମଧ୍ୟ ବୁଲି ବୁଲି ଗୋଟିଏ ବଖରା ଘର ଠିକ୍ କଲି । ସେଠାରେ ଗ୍ୟାସ୍ ଚୁଲି ଓ ଗାଧୁଆ ଘର ଥିଲା । ବେଶ୍ କମ୍ ଦାମ୍, ହପ୍ତାକୁ ମାତ୍ର ଦୁଇ ପାଉଣ୍ଡ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ପାଖ, ଖାଲି ଏତିକି ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟିରେ ଗରିବ ଶ୍ରମିକମାନେ ରହନ୍ତି । ବହୁତ ମଇଳା । ମୋର ଗୋଲ୍ଡର୍ସ୍ ଗ୍ରୀନ୍ ଘର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର । ସେ ସାହିର ସବୁ ଘର ଆଗରେ ଓ ପଛରେ ବଗିଚା, ବହୁତ ପରିଷ୍କାର, ସାରା ଅଞ୍ଚଳଟି ବଡ଼ ମନୋରମ, ଏଣୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟି ବ୍ୟୟବହୁଳ । ଏଠାରେ ଉପର ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନେ ବସବାସ କରନ୍ତି । ଯାହାହେଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେକୌଣସି ଅଞ୍ଚଳ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିବ ଯେଉଁଠି ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିବ । ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୁଁ ଖାଇବାକୁ ଆସିଲି ନାହିଁ, ଦୁଃଖ ଓ ଅଭିମାନରେ ମୋ ମନ ଭାରି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ରାତିରେ ଫେରିଲା ପରେ ମାମୀଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲି ଯେ—"ମାମୀ ତୁମକୁ ଛାଡ଼ି ଲଣ୍ଡନର ଅନ୍ୟତ୍ର ରହିବାରେ ମୋର କେତେ ଦୁଃଖ ହେବ ତାହା ତୁମେ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣ । ଘର ଭିତରେ ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଅପେକ୍ଷା ମୁଁ ଚାଲିଯିବା ଠିକ୍ କଲି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତି ହପ୍ତାରେ ଥରେ ଦୁ'ଥର ମୁଁ ଆସି ତୁମକୁ ଦେଖା କରିବି କିମ୍ବା ଫୋନ୍ କରି ତୁମକୁ ଡାକି ନେବି ତୁମେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇ କେଉଁଠି ଏକାଠି ବସି ଖାଇବା, ଗପସପ ହେବା । ମୁଁ ଆସନ୍ତା ତିନିଦିନ ପରେ ଏହି ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବି ।" ମାମୀ ଆଖିରେ ଲୁହ, ମୋ ଆଖିରେ ଲୁହ । କିନ୍ତୁ ମାମୀ କହିଲେ—"ପ୍ରକୃତରେ ତୁମେ ବହୁତ ଅପମାନିତ ହେଲଣି, ଆଉ ବେଶିଦିନ ଏଠାରେ ରହିବା ତୁମର ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ତୁମେ ଏ ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବ ଏଥିପାଇଁ ମୋର ବହୁତ କଷ୍ଟ ହେଉଛି । ତୁମର ଦେହପା ହେଲେ କିଏ ଦେଖିବ ? ନଟା ମୋ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଲା, ତା ପରେ ତୁମକୁ ମଧ୍ୟ । ଏହା କହି ସେ କୋହ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ତାଙ୍କ ବଖରାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ନଟା ସହିତ ମୋର ସେହି ରାତିରେ ଆଉ ଦେଖା ହେଲା ନାହିଁ । କାରଣ ମୋ ସହିତ ତାର ଯେପରି ଦେଖା ନ ହୁଏ ସେଥିପାଇଁ ମୋ ଆସିବା ଆଗରୁ ସେ ତାର ଶୋଇବା ଘରକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲା ।

ତା'ପର ଦିନ ସକାଳ ଭୋଜନ ମାମୀ ବାଢ଼ିଦେଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ମୁଁ ମୋ ବଖରାକୁ ଫେରିଗଲି । ଦେଖିଲି, ମୋର ସେହି ଅଧଘଣ୍ଟାର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ମୋ ବଖରାର ରୂପ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳି ଯାଇଛି । ମୋ ପଢ଼ା ଟେବୁଲ୍‌ରେ ଜମା ହୋଇଥିବା ମୋଟା ମୋଟା ମାର୍କସ ଲେଲିନ୍ ବହି ସଜା ହୋଇ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଏହି ବହିଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ତଥା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଯେପରି ବହୁ ପରିମାଣରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏହି ବନ୍ଧୁଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ତତଃ ଏପରି ଭାବରେ ଆଗରୁ କେହି ସଜାଇ ନ'ଥାନ୍ତି । ତା ପାଖ ଟେବୁଲ୍‌ରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗୋଛା ଲାଇଲାକ୍ ଫୁଲ । ମୋର ଡ୍ରେସ୍ ଟେବୁଲ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଲାପ ଫୁଲର ଗୁଚ୍ଛ । ଘର ସବୁ ଚକ୍‌ଚକ୍ କରୁଛି । ଏପରି ରୁଚିକର ସାଜସଜ୍ଜା ମୁଁ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲି । ଏତେ ସଜାଡ଼ି ଫୁଲ କିଏ ଆଣି ଥୋଇଛି ? ସେଠାରେ ଫୁଲର ଯେପରି ଦାମ୍ ଦୁଇଟା ଫୁଲ ଗୁଚ୍ଛର ଦାମ୍ ଅନେକ ବେଶି ହେବ । ସକାଳର କଅଁଳ ଖରା ଖୋଲା ଝରକା ବାଟେ ଝରି ପଡ଼ୁଛି । ଝୁଲୁଝୁଲୁ ପବନରେ ଘର ମହକି ଉଠୁଛି । ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଝରକା ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଫୁଲ ତୋଡ଼ାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଏ ସବୁର ରହସ୍ୟ ବୁଝି ହେଉନାହିଁ । ମୋ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଳମାଳିଆ ଭାବ । ହଠାତ୍ ମୋ କବାଟରେ ଆଘାତ ଦେଇ ନିଟା ମୋ ବଖରାକୁ ପଶି ଆସିଲା । ମୋ ମୁହଁକୁ ସିଧା ନ ଚାହିଁ ଏ ପାଖ ସେପାଖ ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି କରି, ଫୁଲ ତୋଡ଼ାକୁ ପୁଣି ଟିକିଏ ହଲଚଲ କରି କହିଲା—"ତୁମର କଣ ଆଜି କିଛି ଜରୁରୀ କାମ ଅଛି ? ମାଆଙ୍କର ଦେହ ଓ ମନ ଭଲ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ବାହାରକୁ ନେଇ ଯିବାକୁ ହେବ । ଗୋଟିଏ ଭଲ ସିନେମା ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ । ପାର୍କ ଆଡ଼େ ବୁଲାଇ ଆଣିବା ଦରକାର । ତୁମର ଯଦି ସେପରି ଜରୁରୀ କାମ ନ ଥାଏ, ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଆସି ପାରିବ ? ମାମୀ ପାଇଁ କିଛି କରିବାକୁ ହେବ । ସେ ଆଦୌ ଭଲ ନାହିଁ ।" ନିଟା ଏପରି କହୁଥାଏ ଯେ ସେ ଯେପରି ମୋର ଯୁଗ ଯୁଗର ବନ୍ଧୁ । ତା ମାମୀର ମନ ବଦଳାଇବାପାଇଁ ମୋର ଏକାନ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ ଦରକାର । ମୋ ଉପରେ ଯେପରି ତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ଅଛି । ଅଦ୍ଭୁତ ଏ ରମଣୀ ! ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଗଲି । ଯେଉଁ ନିଟା ଦିନେ ପୂର୍ବରୁ ଏପରି ଖରାପ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲା, ସେ ଯେ ଏପରି ସରଳ ଭାବରେ ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ମୋ ସହିତ ବ୍ୟବହାର କରି ପାରିବ ଏହା ମୋର କଳ୍ପନାର ବାହାରେ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବୁଝି ପାରିଲି ଯେ ନିଜ ପାରିବାରିକ ଆଭିଜାତ୍ୟର ଗର୍ବ, ଖଣ୍ଡାଧାରରେ ବୁଲିବାର ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ସ୍ୱକୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଚେତନର ସ୍ୱାଭିମାନ ଓ ମା'ଙ୍କୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ଭଲ ପାଇବାର ଅଭିମାନରେ ସଦାସର୍ବଦା ଆନ୍ଦୋଳିତ ଏହି ରହସ୍ୟମୟୀ ନାରୀ ଏ ପ୍ରକାର ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଛଳରେ ମୋ'ଠାରେ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା କରୁଛି । ବଡ଼ ବଡ଼ ଫୁଲ ତୋଡ଼ାର ସ୍ନିଗ୍ଧତା ମାଧ୍ୟମରେ ମୋ ମନ ଭିତରୁ ଅତୀତର ସକଳ ପ୍ରକାର ଅପମାନ ଅଶାନ୍ତି ଲିଭାଇ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଆମ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଅତି ଆଦରର ମାମୀ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଆଣି ଦେବା ବାହାନାରେ ମୋର ଏକାନ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗୁଛି । ସାମାନ୍ୟ ଅନୁରୋଧ ଭିତର ଦେଇ ତାର ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ଯେପରି ସେ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରୁଛି । ତା'ପରେ ସୁନ୍ଦରୀ, ପ୍ରତିଭାଶାଳିନୀ ରମଣୀ ଏହି ସାମାନ୍ୟ କଥା କେତୋଟି କହିଲାବେଳେ ଆହୁରି ବେଶି ମନୋରମ ଦେଖାଯାଉଛି । ସାର୍ବଜନୀନ ମାନବୀୟ ଆକର୍ଷଣ ଶକ୍ତିର ସେ ଯେପରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅପରନ୍ତୁ ଉତ୍ସ । ସେହି ଅଗ୍ନି ଉଦ୍‌ଗିରଣକାରିଣୀ ଭସ୍ମଙ୍କର ବମ୍ବାଷ୍ଟସ୍ (ବିଖ୍ୟାତ ଆଗ୍ନେୟଗିରିର ନାମ) ଆଜ ନାରୀର ନମନୀୟତାରେ କି ଶାନ୍ତ, କି ଉଦାର ଦେଖା ଯାଉଛି । ନାରୀର ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଭସ୍ମଙ୍କର ବିଶ୍ୱଂସକାରୀ ରୂପ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର କାଳର ପ୍ରେମମୟ ନମନୀୟ ସ୍ୱରର ଅଦ୍ଭୁତ ସମାବେଶ ଯୋଗୁ ବୋଧହୁଏ ନାରୀର ମନ ଅକଳନ ଓ ତାକୁ ରହସ୍ୟମୟୀ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । ଏପରି ଜଣେ ରହସ୍ୟମୟୀ ନାରୀର ଅନୁନୟ କିଏ ସହଜରେ ଉପେକ୍ଷା କରିପାରିପାରେ । ଉପେକ୍ଷା କରିବା ଅର୍ଥ ଅନୁତାପ ଅନୁଶୋଚନା, ଅନୁନୟ ପରି ବିରାଟ ମାନବୀୟ ଉନ୍ମେଷକୁ ଅପମାନିତ କରିବା । ମୁଁ ଆତ୍ମବିଭୋର ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । କହିଲି— ହଁ ।

ତା'ପରେ ସେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ଓ ଚଞ୍ଚଳତାର ଡାଇନାମୋରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ତଳକୁ କାଠ ଶିଡ଼ିରେ ଧପ୍‌ଧପ୍ ହୋଇ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଇ ମାଆକୁ ପାଟିକରି ତାଗିଦ୍ କରିଦେଇ ଗଲା—"ମାଆ ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ବାହାରକୁ ଯିବ । ରଥ ଓ ମୁଁ ତୁମକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବୁ । ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଘର କାମ ଶେଷ କର ।" ତା'ପରେ ପୁଣି ସେ ଧପ୍‌ଧପ୍ ହୋଇ ଉପରକୁ ଉଠି ଆସିଲା । ମୋତେ କହିଲା—"ଦେଖ, ଆଜର ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ମୁଁ କରିବ, ତୁମେ ମୋର ଅତିଥି ।" ଏହିପରି ଭାବରେ ଖାଲି ତଳ ଉପର, ଏଘର ସେଘର ସେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ସାରା ଘର ତା'ର ଯିବା ଆସିବାରେ ପଡ଼ୁଥାଏ ଉଠୁଥାଏ । କେତେବେଳେ ବଡ଼ପାଟି କରି କହୁଥାଏ—"ରଥ, ଆଜି ଟିକିଏ ଆଗରୁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ କରିନେବା । ମୁଁ ସବୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରୁଛି । ତୁମକୁ ମାଂସ ରୋଲ୍ ଭଲ ଲାଗେ ! ତାକୁ କରିଦେବି । ମାମୀ, ତୁମେ ଅମୁକ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଲେ ତୁମକୁ ଭଲ ଲାଗିବ ।" ତା'ପରେ ହଠାତ୍ ସାଇକେଲ ଖଣ୍ଡିକ ଧରି କୁଆଡ଼େ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲା, ଫେରିଲା ବୋଝେ ଜିନିଷ ଧରି । ଭଲଭଲ ଫଳ, ପରିବା, ମାଂସ, ଚକ୍‌ଲେଟ ଇତ୍ୟାଦି । ଦାମ ବେଶି କିଛି ହେବ । କୁଆଡ଼ୁ ହଠାତ୍ ଏତେ ଟଙ୍କା ସେ ପାଇଲା ? ପରେ ମାମୀଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଲି ଯେ ସେ ତାର ଗୋଟିଏ ହୀରାମୁଦିକୁ (ତା ବାପା ସୁନା ଓ ହୀରା ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜପରିବାରକୁ ଅଳଙ୍କାର ଯୋଗାଉ ଥିଲେ, ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ସୁନା ଓ ହୀରା ଗହଣା କିଛି ଥିଲା ।) ହଠାତ୍ ଦୋକାନରେ ବନ୍ଧା ପକାଇ ୨୦ ପାଉଣ୍ଡ୍ ଆଣି ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ପକାଇଲା । ତା'ପରେ ସାରା ଦିନ ସିନେମା ଦେଖା, ପାର୍କ ବୁଲା, ଆଇସ୍‌କ୍ରୀମ୍ ଖିଆ । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତାର ସୁମଧୁର କଣ୍ଠରେ ପିଆନୋ ଧରି ଗୀତ । ମୁଁ ସାରା ଦିନ ଅଭିଭୂତ ବିହ୍ୱଳ ଭାବରେ ତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାଏ । କି ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବରେ ଅସନ୍ତୁଳିତ ଏହି ରମଣୀ !

ତା'ପରେ ମୋର ଆଉ ଘର ଛାଡ଼ିବା ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା ନାହିଁ । ଜନେଟ ମୋର ଡେଲିଓ୍ୱାର୍କର କାଗଜକୁ ଆଣି ମୋ ଟେବୁଲ ଉପରେ ରଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ତା ପୂର୍ବରୁ କେବଳ ଲଣ୍ଡନ ଟାଇମ୍‌ସ କାଗଜକୁ ଆଣି ମୋ ଟେବୁଲରେ ରଖୁଥିଲା । ମୁଁ ଯାଇ ଡେଲିଓ୍ୱାର୍କର କାଗଜ ତଳୁ ଗୋଟାଇ ଆଣୁଥିଲି । ନନ୍ଟା ପୁରାପୁରି ବଦଳି ଗଲା । ଆମେ ଉଭୟେ ମାମୀକୁ ଭଲ ପାଇଲେ କିଛି କ୍ଷତି ନାହିଁ ଏହା ସେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କଲା । । ତାର ଅତ୍ୟଧିକ ରାଗର ଆଉ ଗୋଟିଏ କାରଣ ଥିଲା । ଆମ ଘରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଖରାରେ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଲୋକ ରହୁଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ବଡ଼ ଜମିଦାରଙ୍କର ପୁଅ । ବେଶ୍ ବୋକା ଧରଣର ଲୋକ । ତା’ଛଡ଼ା ସେ ଏତେ ଆଦରରେ ବଢ଼ିଥାନ୍ତି ଯେ ଦୁନିଆ ବିଷୟରେ କିଛି ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭଦ୍ର, ଅଭଦ୍ର ବ୍ୟବହାର ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ୟକ ଧାରଣା ନଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ଯାହା ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା ସେ ତାହା କହୁଥିଲେ ଏବଂ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଗୋବୁଲେଇ ଗୋବୁଲେଇ ଶବ୍ଦ କରି କରି ଖାଇବାକୁ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ଏଠାରେ ଏହା ଭଦ୍ରଙ୍କର ଅଭଦ୍ରତା ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼ିପାରୁ ନଥିଲେ । ସେ ଏପରି ଖାଦ୍ୟପ୍ରିୟ ଥିଲେ ଯେ ଟେବୁଲରେ ଖାଦ୍ୟ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ ଆଖି ବଡ଼ ହୋଇଯାଏ, ପାଟିମେଲା ହୋଇଯାଏ । ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ ଗାବୁଗାବୁ କରି ଖାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । କେଉଁ କଣ୍ଟା କେଉଁ ଚାମଚ୍‌ରେ କଣ ଖାଇବାକୁ ହୁଏ ସେକଥା କେବେ ତାଙ୍କର ମନେ ରହେନାହିଁ । ଏସବୁ ଦେଖିଲେ ନନ୍ଟା ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରେ । ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ବସେ । ବିରକ୍ତିରେ କଥା କହେ ନାହିଁ । ସେ କିନ୍ତୁ ଏତେ କଥା ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ମଇଳା । ଏ ଭଦ୍ରଲୋକ ସେଠାକୁ ଆଇନ୍ ପଢ଼ିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ବାରିଷ୍ଟର ପାଶ୍ କରିବା ସେତେ କଷ୍ଟ ନଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବହୁବାର ଫେଲ୍ ହୋଇ ଶେଷରେ ପାଶ୍ କରିଥିଲେ । ଏ ଭଦ୍ର-ଲୋକଙ୍କର ନିଃସହାୟ ଅବସ୍ଥା ଯୋଗୁ ମାମୀ ତା ପ୍ରତି ବହୁତ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାନ୍ତି ।

ଏ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ବେଶ୍ କମ୍ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଫେରେନାହିଁ ସେ ନନ୍ଟା ଓ ମାମୀଙ୍କୁ ମୋର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଷୟରେ ବହୁତ ମିଛ କଥା ମନରୁ ପାଞ୍ଚ କହନ୍ତି । ନନ୍ଟା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କୁ ଏତେ ଘୃଣା କରେ ଓ ଡରେ ବୋଲି ଖାଲି ମଜା ଦେଖିବାପାଇଁ ମୋ ବିଷୟରେ ଏସବୁ ମନଗଢ଼ା କଥା କହନ୍ତି । ମୋର ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଦିନର ଅନୁପସ୍ଥିତି ସମୟରେ ସେ କହିଥିଲେ ଯେ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଇଂଲଣ୍ଡର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନେତା । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଯାଇ ମୁଁ ଅଣ୍ଡରଗ୍ରାଉଣ୍ଡ୍ ସଭା କରେ । ଅଣ୍ଡରଗ୍ରାଉଣ୍ଡ୍ ଅର୍ଥ ସେ ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଘରତଳେ ସେଉଁ ଘର ଥାଏ । ମୁଁ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ଲାଲ୍‌ କୁର୍ତ୍ତା ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୋକମାନେ କୁଆଡ଼େ ମୋତେ ସାଲ୍ୟୁଟ୍ କରନ୍ତି । ମୁଁ ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ଜ୍ୱାଳାମୟୀ ବକ୍ତୃତା କରେ । ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ କୁଆଡ଼େ ଥରେ ମୋ ସାଥିରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଯାଇ ସବୁ ଦେଖିଥିଲେ । ତା ଛଡ଼ା ମୁଁ ଭାରତରେ ପହଞ୍ଚିଲା କ୍ଷଣି ମୋତେ ପୋଲିସ ହାତକଡ଼ା ଦେଇ ଜେଲ୍‌ରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେବ । ଭାରତରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ରାସ୍ତାରେ ଯାଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋର ଗୁଳିକରି ଦେବ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ଭୟଙ୍କର କଥା । ଏଥିରେ ତିଳେ ମାତ୍ର ସତ୍ୟତା ନଥିଲା । ଏ କଥା ଶୁଣି ନିନା ଓ ମାମୀ ଡରିଗଲେ । ମୋର ପିଲାଛୁଆ ହଇରାଣ ହେବେ, ମୁଁ ଜେଲ୍ ଯିବି, ଏକଥା ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ମର୍ମାହତ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଭରସି କରି ମୋତେ ସେମାନେ ଏକଥା ପଚାରିପାରୁ ନଥିଲେ । ଭୟ, ରାଗ ଓ ଅଭିମାନର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମୋର ପରିବାରର ଭବିଷ୍ୟତ ବିପଦରେ ବିଚଳିତ ନିନା ସେଦିନ ରାତିରେ ଏପରି ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲା ।

ଆମର ମାନ ଅଭିମାନ ଅବସାନର କିଛିଦିନ ପରେ ଦିନେ ରବିବାର ସକାଳେ ମୁଁ ବଗିଚା ଆମ ପାରି ବଗିଚାରେ ଆରାମ ଚୌକିରେ ଗୋଟିଏ ବହି ପଢ଼ୁଥାଏ । ସେଠାରେ ସୁନ୍ଦର ଖରା ଓ ଥଣ୍ଡା ପବନ । ଚାରିଆଡ଼ ଲାଇଲାକ ଓ ଗୋଲାପ ଫୁଲର ବାସରେ ମହକି ଉଠୁଥାଏ । ନିନା ମୋ ପାଖକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଚଉକି ଟାଣି ଆଣି ବଡ଼ ସମ୍ଭ୍ରମରେ କଥା ଆରମ୍ଭ କଲା—"ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବି କିଛି ମନେ କରିବ ନାହିଁ ? ମୁଁ ତୁମର ସ୍ୱାଧୀନ ମନୋଭାବକୁ ବହୁତ ପସନ୍ଦ କରେ । ତୁମର ଦେଶ ବିଦେଶ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକତା ମନୋଭାବ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗେ । ମୁଁ ତୁମ କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ବହୁତ କଥା ଶିଖିଲିଣି । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଥା ପଚାରିବି କିଛି ଭାବିବ ନାହିଁତ ?" ତାର ସମ୍ଭ୍ରମତା, ଅନୁନୟ ସ୍ୱର, କୋମଳ ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଓ କରୁଣାଭରା କଥାଶୁଣି ମୁଁ କୌତୂହଳ ସହ ତାକୁ ଚାହିଁଲି । କହିଲି—"ନିନା, ଆମ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିସର ବଡ଼ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ । ଆମର ବହୁ ବିଷୟ ବଡ଼ ଖୋଲା । ତୁମର ଏପରି କଣ ପ୍ରଶ୍ନ ଅଛି ଯାହା ମୋତେ ପଚାରିବା ପାଇଁ ତୁମକୁ ଏତେ ସଙ୍କୋଚ ଲାଗୁଛି ?" ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ନିନା ପଚାରିଲା—"ଅଚ୍ଛା, ତୁମେ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ବିଷୟରେ ବହୁତ ବହି ପଢ଼ୁଛ । ତା ସହିତ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ବହୁ ପ୍ରକାରର ବହି ପଢ଼ୁଛ । କିନ୍ତୁ ତୁମେ କ'ଣ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏପରି ଜଡ଼ିତ ହେବା ଉଚିତ ? ତୁମେ ଲୁଆଡ଼େ ସଭାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଭାଷଣ ଦେଉଛ । ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାମାନେ ଅପେକ୍ଷାକରି ରହିଛନ୍ତି ତୁମକୁ । ତୁମେ ଏଠାକୁ ଆସିଛ ଡକ୍‌ଟରେଟ୍ କରିବା ପାଇଁ । ଅଥଚ ଏଠାରେ ଏପରି ଭାବରେ ରାଜନୀତିରେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଛ ଯେ ଭାରତକୁ ଗଲାକ୍ଷଣି ଲୁଆଡ଼େ ତୁମର ଜେଲ୍‌ଦଣ୍ଡ ହୋଇଯିବ ?" ମୁଁ ତା କଥା ଶୁଣି ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲି । କହିଲି—"ନିନା, ତୁମକୁ ଏକଥା ସବୁ କିଏ କହିଲା ? ମୋତେ ତ

ଏସବୁ ଅବାସ୍ତବ କାହାଣୀ ପରି ଶୁଣାଯାଉଛି । ମୁଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଆଦୌ ନାହିଁ କି ତାଙ୍କର ଦଳୀୟ ସଭାରେ ବକ୍ତୃତା କରେ ନାହିଁ । ଅମ ବିଭାଗୀୟ ସେମିନାର୍‌ରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲାବେଳେ ସଂଧ୍ୟାରେ ଘରକୁ ଆସି ପାରେ ନାହିଁ ।" ମୋ କଥା ଶୁଣି ନିଟା ମଧ୍ୟ ପ୍ରତୀତ ହୋଇଗଲା ଯେ ଏହା ସତ ନୁହେଁ । ସେ କହିଲା ଯେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଥିବା ସେଇ ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋ ବିଷୟରେ ଏତକ କଥା କହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରି ନ ଥିଲେ ଯେ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ବିନା କାରଣରେ ମୋ ନାଁରେ ଲଗେଇ ଜୁଟେଇ ଏତେ ମିଛ କଥା କହି ପାରିବ । ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ କହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠତା ରହିଛି । ସେ ଯଦି ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ଖବର ଦେଇଦେବ ତାହେଲେ ମୋତେ ଭାରତ ସରକାର ଧରିନେବ । ଏକଥା ଶୁଣି ମୋର ଯେତିକ ରାଗ ନ ହେଲା ସେତିକ ଦୟା ହେଲା ଯେ ଅଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନ ଏହି ଭଦ୍ରଲୋକଟି ଏପରି କଥା କିପରି କହି ପାରିଲେ ? ମାର୍ଥି ଏତେ ସରଳ ଏବଂ ରାଜନୀତିରେ ଏତେ ଅନଭିଜ୍ଞ ଯେ ତାର ସବୁ କଥାକୁ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଗଲେ । ତା'ଛଡ଼ା ସେମାନେ କାହିଁକି ବା ଭାବିବେ ଯେ ଜଣେ ଲୋକ ଅଯଥା ଏତେ ମିଛ କଥା କହିବ ?

ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୁଁ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ପଚାରିଲି । ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହସି ହସି ରାଜି ହୋଇଗଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଯେ "ମଜା ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେ ଏକଥା କହିଛନ୍ତି । ନିଟାଟା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କଥା ପଢ଼ିଲେ ଏତେ ରାଗୁଛି ଯେ ତାକୁ ଆହୁରି ରଗେଇବା ପାଇଁ ମଜାରେ କହିଲି ।" ତା'ପରେ ନିର୍ବୋଧର ଖଲଖଲ ହସ । ଏପରି ଲୋକ ଉପରେ ରାଗିବା ନିରର୍ଥକ । ସେହିଦିନଠାରୁ ନିଟା ସେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଆଉ କଥା କହି ନାହିଁ । ମାମୀ ବଡ଼ ଦୟାଳୁ । ମାଆର ହୃଦୟ ତାଙ୍କର । ଦୟା ଓ ସହାନୁଭୂତି ଯୋଗୁ ସେ ତାଙ୍କୁ କ୍ଷମା ଦେଲେ । ସେ ମୋତେ କହିଲେ—"ଏପରି ଲୋକ କି ଓକିଲାତି କରିବ ? ଶୁଣୁଛି ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ବହୁତ ଶିକ୍ଷିତା ଓ ସୁନ୍ଦରୀ । ସେ କିପରି ଏ ଲୋକ ପାଖରେ ଚଳିବ ?" ପର ଜୀବନରେ ମୋର ସେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ଆଳାପ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ଘଟଣାଟି ମଜାକଥା ଭାବି କହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ତାଙ୍କର ଏହିକଥା ପାଇଁ ମୋଠାରେ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତା, ସୁନ୍ଦରୀ, ବିଶିଷ୍ଟ ଧନୀ ଲୋକର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା । ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ ତାଙ୍କର ଅଗାଧ ଆଗ୍ରହ ।

ମୋର ସେହି ଘରେ ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷର ରହଣୀର ପ୍ରଥମ କେତେ ମାସ ଏପରି ମାନ, ଅଭିମାନ, ରାଗାରାଗି, ଦୁଇଟି ନଗ୍ରୋଡ଼୍‌ବନ୍ଧା ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଭିତରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅପୋଷସ୍ଥାନ ସଂଘର୍ଷ ଲାଗିଥିଲା । ତାପରେ ସବୁ ଶାନ୍ତ । ପରସ୍ପର ଭିତରେ ବୁଝାମଣା ହୋଇଗଲା ଯେହେତୁ କାହାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ଚାହିଁ ନ ଥିଲୁ । ଆମମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସହୃଦୟତା ବଢ଼ି ଉଠିଲା । ମାମୀ ସବୁଠୁ ବେଶି ଖୁସି ହୋଇଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କର ଭାରତୀୟ ପୁଅ ହିସାବରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓ ମାମୀଙ୍କ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଗହଣରେ ପରିଚିତ ହୋଇଗଲି । ମୁଁ, ମାମୀ ଓ ନିଟା ଶନିବାର ଦିନ ବଜାର କରିବାକୁ ଯାଉ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦୋକାନରୁ ନାନା ଜିନିଷ କିଣୁ । ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେଙ୍କର ଭାରତୀୟ ପୁଅ ବୋଲି ମୁଁ ଦୋକାନ ବଜାରରେ ପରିଚିତ ହେଲି । ଘରର ପୁଅ ହିସାବରେ ମୁଁ ରବିବାର ଦିନ ରନ୍ଧାଘର ଭିତରେ ଲୁଙ୍ଗି ପିନ୍ଧି ବସେ । ଆମ ଭିତରେ କୌଣସି ଆଦବ କାଇଦା କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆଉ ହେଲା ନାହିଁ କେବଳ ଧନ୍ୟବାଦ ଛଡ଼ା, ତାହା ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ ନୁହେଁ । ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଇଂରେଜ ପରିବାର ବ୍ୟବହାରରେ ଯେ ଏପରି ଲୌକିକତା ହୀନ ହୋଇ ପାରିବେ ଏକଥା ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ନଥିଲା । ସାଧାରଣ ଘରୋଇ କଥା, ଦେଶଜ ଭାଷାରେ ମନ୍ତବ୍ୟ, ମାନ ଅଭିମାନର କଥା ଅତି ମୁକ୍ତ ଭାବରେ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହେଲା । ଦୁଇଟି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା ସଂସ୍କୃତିର ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗଢ଼ି ଉଠୁଥିବା ମାନବୀୟ ସଂପର୍କରେ ବାହାରର ଆଦବ କାଇଦା ଛଡ଼ା ଯେ ଗଭୀର ମାନବିକ ଐକ୍ୟ, ସହାନୁଭୂତି ଓ ଗଭୀର ବୁଝାମଣା ରହିଛି ଏହା ତାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ ।

ମୁଁ ନିୟମିତ ଭାବେ ମୋର ସାପ୍ତାହିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ଦିଏ ସତ କିନ୍ତୁ ତା ତୁଳନାରେ ମୁଁ ବହୁତ ଅଧିକ ସୁବିଧା ପାଏ । ସକାଳ ଓ ରାତି ଖିଆ ଏବଂ ରବିବାର ଦିନର ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ପାଇଁ ମୁଁ ପଇସା ଦିଏ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଭଲ ଜିନିଷ ରନ୍ଧା ହେଲେ କିମ୍ବା ସିନେମା ଥିଏଟର ଦେଖିବାର ଥିଲେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ପାଇଁ ମୋର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଯାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେମାନେ ରାନ୍ଧନ୍ତି, ମୁଁ ରନ୍ଧାଘରେ ବସି ଗପ କରେ । ମୁଁ ପତଳା ଥିଲି ବୋଲି ମୋତେ ମୋଟା କରିବାପାଇଁ ମାମୀ ଓ ନିଟା ମୋତେ ବେଶୀ ଲହୁଣୀ ଦିଅନ୍ତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହ ମିଶି ପୁରି ତିଆରି କରେ । ମାଛ ବେସର କରେ । ବଜାରରୁ ଭାରତୀୟ ମସଲା କିଣି ଆଣେ । ମୁଁ ଭାରତୀୟ ରନ୍ଧା କିଛି ଜାଣି ନଥାଏ । ତଥାପି ସବୁ ପ୍ରକାର ମସଲା ମିଶାଇ, ପରିବା, ମାଛ କିମ୍ବା ମାଂସ ମିଶାଇ ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ଭାରତୀୟ ତରକାରୀ ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏହା ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗେ । ଗ୍ରୀଷ୍ମମାସ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନେ ଆସନ୍ତି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଏ । ସେଠି ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀମତୀ ହାର୍ଭେଙ୍କର ଭାରତୀୟ ପୁଅ ହିସାବରେ ମୁଁ ବହୁତ ଆଦର ପାଏ ।

କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସେମାନଙ୍କ ଘରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁପ୍ତ ଇତିହାସ ମୋତେ ମାମୀ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମୋତେ କୌଣସି କଥା ନ କହି ସେ ଯେପରି ରହିପାରନ୍ତି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନାହିଁ । ମୋର ବିନା ପରାମର୍ଶରେ ସେ ଆଗେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନଟୀ ବଡ଼ ବଦ୍‌ରାଗୀ ଓ ମିଜାଜି ଝିଅ ହୋଇଥିବାରୁ ତା ଆଗରେ ସେ ମନ ଖୋଲି କଥା କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନଟୀ ଓ ମାମୀର ଅତୀତ ଶୁଣିଲା ପରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଆନ୍ତରିକତା ଓ କାରୁଣ୍ୟ ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । ନଟୀ ତାର କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ପ୍ରଥମ ହେଲା ପରେ ହଲିଉଡ୍ ଯାଇଥିଲା ଗୋଟିଏ ଫିଲ୍ମରେ ଅଭିନୟ କରିବା ପାଇଁ । ସେଠାରେ ଫିଲ୍ମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ ସହିତ ଝଗଡ଼ା କରି ଅଧା ଫିଲ୍ମ କରି ଲଣ୍ଡନ ଫେରି ଆସିଥିଲା । ତା ପରେ ଲଣ୍ଡନର ଜଣେ ପୁରୁଣା ଇଂରେଜ ଲର୍ଡ ପରିବାରରେ ବିବାହ କଲା । ବିବାହର ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ସେମାନଙ୍କର କୃତ୍ରିମ ବ୍ୟବହାର ଓ ପାରିବାରିକ ଶଠତା ତଥା ଅଯଥା ବାଡ଼ମାରେ ସେ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେଇ ଚାଲିଆସିଲା । ନିଜେ ଯେହେତୁ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେଇଥିଲା ତେଣୁ ସେ କୌଣସି ଭତ୍ତାପାଇଁ ହକଦାର ନଥିଲା । ସେ ଗୀତିନାଟ୍ୟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅଭିନୟ କରି ବେଶ୍ କିଛି ରୋଜଗାର କରେ । ମାଆକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏମାନେ ଜଣେ ଦି’ଜଣ ଅତିଥି ରଖି ସେଥିରେ ଚଳନ୍ତି । ମାମୀର ସମସ୍ତ ଏଥିରେ କଟିଯାଏ ।

କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ନଟୀ ଜଣେ ସେନାବାହିନୀର କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କୁ ଭଲପାଇ ବସିଲା । ମୁଁ ସେ ଘରେ ପ୍ରଥମେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ନଟୀର ଏହି ପ୍ରେମ ଖୁବ୍ ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ । ସେହି କର୍ଣ୍ଣେଲ ଭଦ୍ରଲୋକ ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡର ଲୋକ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଦୁଇଟି ପୁଅ ଅଛନ୍ତି । ପୁଅମାନେ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ନ୍ତି । କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କ ବୟସ ୪୫ ହେବ । ନଟୀର ବୟସ ତିରିଶ୍ । ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ସେତେବେଳକୁ ମଧ୍ୟପ୍ରାଚ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି । ବର୍ଷରେ ଦୁଇଥର ଇଂଲଣ୍ଡ ଆସନ୍ତି । ନଟୀ ଘରେ ରହନ୍ତି । ତା’ପରେ ଅଳ୍ପଦିନ ନିଜ ଘର ସ୍କଟ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡକୁ ଯାଇ ପିଲାଙ୍କ କଥା ବୁଝି ପୁଣି ମଧ୍ୟପ୍ରାଚ୍ୟକୁ ଫେରନ୍ତି । ଅଳ୍ପଦିନ ଭିତରେ ସେ ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେଇ ନଟୀକୁ ବିବାହ କରିବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ସେ ଅଳ୍ପଦିନ କେବେ ସରିବ ସେଥିପାଇଁ ମାମୀ ବଡ଼ ବିବ୍ରତ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଯିବାର ଦୁଇବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଏପରି ଚାଲିଛି । ତଥାପି କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କର ସେ ଅଳ୍ପଦିନ ସରୁ ନାହିଁ । ଏହା ହେଉଛି ମାମୀଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ । କିନ୍ତୁ ଏ ଅଭିଯୋଗ ନଟୀ ଆଗରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ନଟୀ ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଗମ୍ଭୀର ଆବେଗର ସହିତ ବହୁ ଅତିରଞ୍ଜିତ କରି କରେ । ନଟୀ ତାଙ୍କୁ ଏପରି ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରାଣଦେଇ ଭଲପାଏ ଯେ ସେ ଆସିବାର କିଛି ଦିନ ଆଗରୁ ତା ନିଜପାଇଁ ନୂଆ ନୂଆ ପୋଷାକ ତିଆରି କରେ, ଘରକୁ ନୂଆ ପ୍ରକାର ସଜାଏ, କାନ୍ଥରେ ନୂଆ ରଙ୍ଗ ନିଜେ ନିଜେ ଦିଏ, ଆଉ ଜଣଙ୍କ ପାଖରେ ଏ ପ୍ରକାର ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ନଟୀ ଯେ କରିପାରେ, ଏହା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିଷୟ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ନନ୍ଦା ତାର ଔଦ୍ଧତ୍ୟ, ଗର୍ବ ଓ ବଦ୍‌ରାଗୀ ବ୍ୟବହାର ସବୁ ସେହି କେତେଦିନ ଭୁଲିଯାଏ । ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ବ୍ୟକ୍ତିରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଗୁଣ୍ଡୁଚି ମୂଷା ପରି ଖାଲି ଦୌଡ଼ୁଥାଏ । ଏହି ଖୋଲାମନ ଭିତରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆହୁରି ବେଶି ଆପଣାର କରିନିଏ ।

କୌଣସି ବାହାରର କାରଣ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ମୋତେ କାହିଁକି ଏହି ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ଦେଖାରେ ହିଁ ତା ପ୍ରତି ମୋର ଭଲ ଧାରଣା ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଅତି ବେଶି ଚାଲାକ ତଥା ଧୂର୍ତ୍ତ ବୋଲି ମୋର ମନହେଲା । ଏଥିରେ ମୁଁ ଓ ମାମୀ ଏକମତ । ମାମୀ ତାଙ୍କୁ ଘୃଣା କରେ । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଓ ମାମୀ ଅନେକଥର ଗପ କରୁ । କିନ୍ତୁ ନନ୍ଦା ଆଗରେ ତାଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେ ତାଙ୍କୁ ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲା ଯେ ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର କଥା ସେ ବରଦାସ୍ତ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଫଳ ସମ୍ପର୍କ ଦୁଇ ତିନି ବର୍ଷରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନନ୍ଦା ତାଙ୍କୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁ ନ ଥିଲା । ମାମୀ ଓ ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଭାବୁଥିଲୁ ଯେ ନନ୍ଦା ଦିନେ ନା ଦିନେ ଠକାମିରେ ପଡ଼ିବ ।

ସତକୁ ସତ ଏହା ଘଟିଲା । ମୁଁ ରହିବାର ପ୍ରାୟ ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ହଠାତ୍ ନନ୍ଦା ମନରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ନନ୍ଦାର ସନ୍ଦେହ ଅର୍ଥ ବିଶୁଭିୟସ ଆଗ୍ନେୟଗିରିର ଭୂଗର୍ଭ ଯେପରି ଆନ୍ଦୋଳିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଏତେ ବେଶି ସ୍ୱାଭିମାନୀ ଯେ ଏହା ଆମ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ତା ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ମୁଁ ଓ ମାମୀ ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ମନ୍ତବ୍ୟ ନ ଦେଇ ଗୋପନରେ କେବଳ ମୁହୁ ହସ କରି ଅଲଗା ହୋଇଯାଉ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଓ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ନନ୍ଦା ଯେ ଆମର ମନୋଭାବ ବିଷୟରେ ନ ବୁଝିଛି ତାହା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ସେ କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି କହେ ନାହିଁ କି ଆମେ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ନନ୍ଦା ଆଗରେ କିଛି ଆଲୋଚନା କରୁ ନ ଥାଉ । ଏ ବିଷୟରେ ଯେପରି ଆମ ଭିତରେ ନୀରବ ବୁଝାମଣା ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଆମେମାନେ କିନ୍ତୁ ନନ୍ଦାର ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟରେ ବହୁତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଥିଲୁ । ଆମର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା ଯେ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଆଦୌ ଭଲ ଲୋକ ନୁହନ୍ତି ଏବଂ ସେ ନନ୍ଦା ପାଇଁ କଦାପି ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରତିଭାଶାଳିନୀ ତଥା ସରଳ ଭଦ୍ରମହିଳାର ଜୀବନ କଣ ଏପରି ଭାବରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ! ଏ ନାରୀ ଯାହାକୁ ଭଲପାଏ ତାକୁ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ଭଲପାଏ । ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ପୃଥିବୀ ଫଟାଇ ଆଗ୍ନେୟଗିରିର ଉଦ୍‌ଗିରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ ସେହି ଶକ୍ତି ଭଲ ପାଇବାରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲେ କି ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରେମ ସମ୍ଭବ ହେବ ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । କର୍ଣ୍ଣେଲ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କଣ ସନ୍ଦେହରେ ନିତାର ଏହି ଗଭୀର ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ବୁଝି ପାରିବ ? ତାର ପ୍ରତାରଣାକୁ ପସନ୍ଦ କରି ପାରିବ ? ଏ ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ ମୋ ମନରେ ବାରମ୍ବାର ଆସେ । ଦିନେ ରାତି ୧୦ଟାରେ ମୋତେ ନିତା ଡାକିଲା ବାହାରକୁ ବୁଲି ଯିବାପାଇଁ । ଡିସେମ୍ବର ମାସ, ସବୁଆଡ଼େ ବରଫ ପଡ଼ୁଥାଏ. ରାସ୍ତା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜନଶୂନ୍ୟ । ଏପରି ରାତିରେ ବୁଲିଯିବା ପାଇଁ ବାହାରିବା ନିଶ୍ଚିତଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଖିଆଲ । ତା'ଛଡ଼ା ରାତିରେ ବୁଲିଯିବା ଅଭ୍ୟାସ ତାର ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ମାମୀ ଓ ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲୁ । ସେ ଓ ମୁଁ ମୋଟା ମୋଟା ଓଭର କୋଟ୍ ପିନ୍ଧି ବାହାରକୁ ବାହାରିଲୁ । ସେତେବେଳେକୁ ନିତା ମୁହଁର ଚେହେରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳି ଯାଇଥିଲା । ତା ମୁହଁକୁ ଦେଖି ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଡରିଗଲି । ହଠାତ୍ ଭୂମିକମ୍ପ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଯିବ କି ? ମୋ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା ଯେ ନିତା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ବାହାରକୁ ଯିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନ ଥାଏ । ଦୁହେଁ କିଛି ସମୟ ନୀରବ ଭାବରେ ଧୂଳା କୁହୁଡ଼ି ଭଳି ଜମା ହୋଇଥିବା ବରଫାବୃତ ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଲୁ । କେହି କାହାରିକୁ କଥା କହିବା ଦୂରେଥାଉ କେଜାଣି କାହିଁକି ପରସ୍ପର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁବାର ସାହସ ମଧ୍ୟ ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ନ ଥିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ନିତା ହଠାତ୍ ରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ସର୍ବସାଧାରଣ ଟେଲିଫୋନ୍ ବୁଥ୍ ଆଗରେ ଠିଆ ହେଲା । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ସେ ଭିତରକୁ ଗଲା ଏବଂ ମୋତେ ମଧ୍ୟ ତା ଭିତରକୁ ଡାକିଲା । କହିଲା—"ମୁଁ କର୍ଣ୍ଣେଲର ସ୍କଟ୍‌ଲାଣ୍ଡ ଘରକୁ ଫୋନ୍ କରି ବୁଝିବି ଯେ ସେ ସେଠାରେ ଅଛି କି ନାହିଁ । ମୋର ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି ଯେ କର୍ଣ୍ଣେଲ ମୋତେ କିଛି ଖବର ନ ଜଣାଇ ମଧ୍ୟ-ପ୍ରାଚ୍ୟରୁ ଆସି ଲଣ୍ଡନ ବାଟେ ସ୍କଟ୍‌ଲାଣ୍ଡ ଯାଇଛି ଏବଂ ସେ ତା ଘରେ ଅଛି ।" ମୁଁ ଅବାକ୍ ହୋଇ ପଚାରିଲି —"ତୁମର ଏପରି ସନ୍ଦେହ କାହିଁକି ହେଉଛି ? ତୁମେ ତ କହୁଥିଲ ସେ ଆସନ୍ତା ମାସରେ ଆସିବେ ।"ନିତା କିନ୍ତୁ ସ୍ଥିର ନିଶ୍ଚିତ ଥିଲା ଯେ ତାର ସନ୍ଦେହ ଠିକ୍ । ସେ ଘରେ ମାମୀ ଆଗରେ ଟେଲିଫୋନ୍ ନ କରି ବାହାର ଟେଲିଫୋନ୍ ବୁଥ୍‌କୁ ଆସିଥାଏ ଟେଲିଫୋନ୍ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ମୁଁ ଖାଲି ମନେ ମନେ ଭାବୁଥାଏ ଯେ ନିତାର ସନ୍ଦେହ କପଟ ଭୁଲ ହୁଅନ୍ତା କାରଣ ନିତାର ମାନସିକ ବିସ୍ଫୋରଣ ଉଦ୍ଧତାବସ୍ଥା ପାଇଁ ମୁଁ ଆଦୌ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲି । ଏ ପ୍ରକାର ଭୟଙ୍କର ପରିସ୍ଥିତିରେ ତାର କ'ଣ ହେବ ଏବଂ ଆମେମାନେ ତାକୁ କିପରି ଶାନ୍ତ କରିବୁ, ଏହା ଆମର ଶକ୍ତିର ବାହାରେ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଥାଏ । ଯଦିଓ ମୁଁ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଥାନ୍ତି ନିତା ଜୀବନରୁ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଯଦି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅପସରି ଯାଇଥାନ୍ତା । ନିତା ଫୋନ୍ କଲା । ତାର ସନ୍ଦେହ ଠିକ୍ । କର୍ଣ୍ଣେଲ ଆଠଦିନ ହେଲା ଘରେ ଅଛି ଅଥଚ ନିତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ପ୍ରତାରିତ କରିଛି । ତାର ସମସ୍ତ କ୍ରିୟାକଳାପ ନିତାଠାରୁ ଗୋପନରେ ରଖିଛି । ନିତା ଏହି ଖବର ପାଇଲା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପରେ ତା ହାତରୁ ଟେଲିଫୋନ୍‌ଟି ଖସି ପଡ଼ିଲା । ସେ ଟେଲିଫୋନ୍ ବୁଥ୍ ଭିତରେ ବସି ପଡ଼ିଲା । ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ତା ପାଟିରୁ ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ନିଶ୍ଚଳ, ନିର୍ବେଦ, ନିର୍ବାକ; ପ୍ରାଣହୀନ ସ୍ଥାଣୁଟିଏ ପରି ସେହି ଛୋଟିଆ ବୁଥ୍ ଭିତରେ ସେହିପରି ରହିଲା । ମୋର ମଧ୍ୟ ସାହାସ ନ ଥିଲା ତାକୁ ପ୍ରବୋଧନା ଦେବାପାଇଁ ତାକୁ ଶାନ୍ତ କରିବାପାଇଁ । ସେ ତ ସେତେବେଳେ ଅତ୍ୟଧିକ ପରିମାଣରେ ଶାନ୍ତ । ବାହାରର ସ୍ତୂପୀକୃତ ଧଳା ବରଫ ଗଦା ଭିତରେ ଥିବା ଛୋଟିଆ ଟେଲିଫୋନ୍ ବୁଥ୍ ଭିତରେ ସେ ଯେପରି ବାହାରର ବରଫ ପରି ଜମାଟ୍ ବାନ୍ଧି ଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ତାର ସାନ୍ତ୍ୱନାର ଆବଶ୍ୟକତା ଯେପରି ନ ଥିଲା । ଲଣ୍ଡନ୍‌ର ନିର୍ଜନ ରାସ୍ତାର ନିର୍ମମ ନୈଃଶବ୍ଦ୍ୟ ଗୋଟିଏ କାଠ ବାକ୍ସ ଭିତରେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖରେ ମ୍ରିୟମାଣ ରମଣୀ ପାଖରେ ମୁଁ ଖୁଣ୍ଟି ପରି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ତାର ଜମାଟବନ୍ଧା ଦୁଃଖ ମୋ ଜୀବନକୁ ସନ୍ତମିତ କରି ଦେଇଥିଲା । କେତେ ସମୟ ଏମିତି ବିତିଗଲା ପରେ ମୁଁ ତାର ହାତଧରି ଉଠାଇଲି । ଟେଲିଫୋନ୍ ବୁଥ୍ ଭିତରୁ ବାହାରକରି ଆଣିଲି ଏବଂ ଘର ଆଡ଼େ ତା ହାତ ଧରି ଚାଲିଲି । ନିର୍ବୋଧ ଓ ଅସହାୟ ଶିଶୁଟି ପରି ବିନା ବାକ୍ୟରେ, ବିନା ପ୍ରତିରୋଧରେ, ବିନା ପ୍ରଶ୍ନରେ ମୋ ସହିତ ଗୋଟିଏ ହାଲୁକା ଫୁଲଡାଳ ପରି ସେ ଚାଲିଥାଏ । ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ମାମୀ ଶୋଇଲେଣି । ମୁଁ ନିଷ୍ଠାକୁ ମାମୀର ଶୋଇବା ଘରେ ଛାଡ଼ି ଦେଲି । ସେ ବାଧ୍ୟ ଶିଶୁଟି ପରି ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିଗଲା । ମୁଁ ଶୋଇବାକୁ ଗଲି । ସେ ରାତିରେ ମୁଁ ଆଦୌ ଶୋଇପାରି ନଥିଲି । ନିଷ୍ଠାର ଏହି ପ୍ରେମ ବ୍ୟାପାରରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେ ଏପରି କିଛି ହେବ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଓ କରୁଣ ଭାବରେ ଯେ ହଠାତ୍ ଏହାର ଶେଷ ଯବନିକାପାତ ହେବ ଏହା ମୋ କଳ୍ପନାର ବାହାରେ ଥିଲା ।

ପ୍ରାୟ ତିନି ଚାରି ମାସ ଧରି ନିଷ୍ଠାର ମାନସିକ ନିଷ୍କ୍ରିୟତା ରହିଲା । ସେ କୌଣସି କାମ ମନଦେଇ କରେ ନାହିଁ, କଥା ବେଶି କହେ ନାହିଁ. ହଁ । ଭାଁ । ହସିଲେ ତାହା ଡାହାଣୀ ଆଲୁଅ ପରି ମଳିନ ଓ କରୁଣ ଦେଖାଯାଏ । ମାମୀ ଓ ନିଷ୍ଠା ମୋ ଉପରେ ବହୁତ ନିର୍ଭର କଲେ । ନିଷ୍ଠାକୁ ବହୁତ ବୁଝାଇଲି । ତା ସାଙ୍ଗରେ ପାର୍କରେ ବୁଲିଲାବେଳେ, ଖାଇଲାବେଳେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଦର୍ଶ କଥା କହି ତା ମନକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲି । ତାକୁ ବହୁତ ଦମ୍ଭ ଦେଲି । ତା'ର ପୂର୍ବ ଦର୍ପ ଓ ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲି । ଅଦ୍ଭୁତ ନାରୀ ସେ । ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ବଳିଷ୍ଠ । ଭଲ ପାଇବାରେ ଯେପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ମହତ୍, ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଯିବାରେ ତା'ର ସେପରି ଅପରିମେୟ ବେଦନା । ସେ ଯେପରି ତୀବ୍ର ଭାବରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଭୂମିକମ୍ପ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ ସେହିପରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଜନକୁ ଅବଶ ଓ ଶିଥିଳ କରି-ଦେଇ ପାରେ । ଅଦ୍ଭୁତ ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ଉପାଦାନରେ ସେ ଯେପରି ତିଆରି । ଏପରି ଆଉ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେଖିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନାହିଁ ।

× × × ×

ବେଳେ ବେଳେ ଆମ ଘରକୁ ଜଣେ ଅତି ଆଦର୍ଶବାଦୀ, ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ତଥା ଲେଖକ ଆସନ୍ତି । ସେ ନାଟକ ଲେଖନ୍ତି, ତାଙ୍କର ନାଟକ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅଭିନୀତ ହୁଏ । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଦ୍ର, ମାର୍ଜିତ ଓ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ । କାଳେ ତାଙ୍କ ଭାଷାରେ କିଏ ଅପମାନିତ ହୋଇଯିବ ଏପରି ଧାରଣା ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କ ମନରେ କାମ କରୁଥାଏ । ତେଣୁ ସେ ଅଳ୍ପ କଥା କହନ୍ତି ଏବଂ ତାକୁ ବଡ଼ ମାର୍ଜିତ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣେ ବାମପନ୍ଥୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ । ସେ ଏପରି ଆଦର୍ଶ-ବାଦୀ ଯେ ତାଙ୍କ ଭଉଣୀ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ବିଧବା ହୋଇ ଯିବାରୁ ଭଉଣୀଙ୍କୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପିଲାଙ୍କୁ ଆଣି ପାଖରେ ରଖି ପଢ଼ାନ୍ତି । ସେମାନେ ଜୀବନରେ ଅଭିଥାନ ନ ହେଲ ପାଇଁ ସେ ବିବାହ ନ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କରିଥାନ୍ତି । ଇଂଲାଣ୍ଡରେ ଏ ପ୍ରକାର ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଲୋକ ବହୁତ କମ୍ ମୁଁ ଦେଖିଛି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋର ମନେ ହେଲା ଯେ ସାଂସ୍କୃତିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ପଛରେ ସାର୍ବଜନୀନ ମାନବିକତା କିପରି କାମ କରୁଛି । ମୋ ଆଖିରେ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ମହାନ୍ ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷ । ମୋତେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗେ । ସେ ନଟୀର ପ୍ରତିଭାକୁ ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ମୋ ମନ ଭିତରେ ଥାଏ ଯେ ଏ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଯଦି ନଟୀ ବାହା ହୁଅନ୍ତା ତେବେ କେତେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ଦୁଇଜଣଙ୍କର । ଜଣେ ନାଟକ ଲେଖନ୍ତା, ଆଉ ଜଣେ ସେଥିରେ ଅଭିନୟ କରନ୍ତା । କେତେ ଆନନ୍ଦରେ ଦୁଇଜଣ ରହନ୍ତେ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଭା ସହିତ ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରତିଭାର ମିଳନରେ ଅଭିନବ ସୃଜନଶୀଳତାର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟନ୍ତା । ପ୍ରତିଭା ଥିବା ନଟୀ ପରି ରମଣୀ ସହିତ ସେନାବାହାନୀର କର୍ଣ୍ଣେଲ ଆଦୌ ଶୋଭା ପାଏନା ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ଥିଲା । ମାମୀଙ୍କୁ ନିଭୃତରେ ଏକଥା ମୁଁ କହିଥିଲି । ମାମୀ ମୋ କଥାକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମତରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ କାରଣ ନଟୀ ହେଉଛି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ-ରୂପେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଦକ୍ଷିଣପନ୍ଥୀ ଅଥଚ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ହେଉଛନ୍ତି ଜଣେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ ବାମପନ୍ଥୀ । ମୁଁ ଏହା ଜାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ ମନ ଭିତରେ କାହିଁକି ଏ କଥାଟି ସବୁବେଳେ ଉଙ୍କି ମାରୁ ଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଦେଖା ହୁଏ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ନଟୀର ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସା କରେ ଏବଂ ନଟୀ ଆଗରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ମୋଲାୟମ୍ ଭାବରେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଗୁଣ ଗାରିମା ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ । ଖାଲି କହେ ଯେ ଏହି ଆଦର୍ଶବାଦୀ ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଯିଏ ବାହାହେବ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସିଏ ନିଶ୍ଚିତଭାବରେ ଜୀବନରେ ସୁଖି ହେବ । ନୀଟାର ପ୍ରେମ ବିଚ୍ଛେଦ ପରେ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ଘରକୁ ନୀଟାକୁ ନେଇଯାଏ, ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଫୋନ୍ କରି ଆମଘରକୁ ଡାକେ । ତାଙ୍କର ଭଉଣୀ ଓ ଭଣଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଚରମ ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ କଥା ନୀଟାକୁ କହେ । କ୍ରମେ ନୀଟା ମୋଠାରୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣିବାକୁ ଭଲ ପାଇଲା । ତା'ଛଡ଼ା ବାମପନ୍ଥୀ ଦର୍ଶନ କିପରି ପୃଥିବୀ ପକ୍ଷରେ ଓ ସାରାବିଶ୍ୱର ଜନତାପାଇଁ ମଙ୍ଗଳକର ସେ କଥା ନାନା ଉପାୟରେ ନାନା ଉଦାହରଣ ଦେଇ ମଝିରେ ମଝିରେ ନୀଟାକୁ ମୁଁ ବୁଝାଏ । ଏହି ଆଦର୍ଶବାଦ ଭିତରେ କିପରି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ, ମାନବସ୍ୱତା ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନର ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ମହତ୍ୱଗୁଣ ରହିଛି ସେ ବିଷୟରେ ବୁଝେ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ନୀଟା ତୀବ୍ର ପ୍ରତିବାଦ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲା କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏଥିରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇ ନ ଥିଲି । ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ରମେ ସେହି କଥା ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ପକାଏ । ଦେଖିଲି କାଳକ୍ରମେ ନୀଟା ମୋ କଥା ଶୁଣିଲା, ବିଶେଷତଃ ତାର ଏହି ମାନସିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସମୟରେ ମୋ କଥା ମନ ଦେଇ ଶୁଣେ । ନାନା ପ୍ରଶ୍ନ ମଧ୍ୟ ପଚାରେ । ମୋତେ ନ ଜଣାଇ ମୋ ଟେବୁଲ୍‌ରେ ଥିବା ମାନବିକତାବାଦ ବିଷୟରେ ବହିସବୁ ପଢ଼େ । ସେ ମୋ ଆଗରେ ମାନିବାକୁ ସଙ୍କୋଚବୋଧ କଲେ ବି ତାର ଏଥିରେ ଆଗ୍ରହ ଜନ୍ମିବାର ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲି । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ପାଇଁ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଠାଇ ସାରିଥିଲି । କେବଳ ମୌଖିକ ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ । ତେଣୁ ମୋର ବହୁତ ସମୟ ଥିଲା । ନୀଟାକୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲାବେଳେ, ବହୁ ଆଦର୍ଶବାଦ କଥା କହିଲା ସମୟରେ ମୋର ଆନ୍ତରିକ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା କିପରି ନୀଟା କିପରି ବଦଳି ଯାଆନ୍ତା ଓ ସେହି ବାମପନ୍ଥୀ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ବିବାହ କରନ୍ତା ।

ମୋର ଫେରିବା ସମୟ ଯେତିକି ପାଖେଇ ଆସିଲା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ବିଷଣ୍ଣତାର ଛାଇ ସେତିକି ଘେରି ରହିଲା । କେହି କାହାରିକୁ ଯେପରି ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ନାରାଜ । ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷର ମମତା-ସେ ପୁଣି ନାନା ଘାତ, ପ୍ରତିଘାତ, ମାନ, ଅଭିମାନ, ସ୍ନେହ, ସହାନୁଭୂତି ଭିତର ଦେଇ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ମମତା, ମାନବୀୟ ଆକର୍ଷଣ ଆମମାନଙ୍କୁ ଉଦାସ କରି ଦେଲା । ଫେରିବାର ପନ୍ଦର ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ନୀଟାର ଆଦେଶ ଯେ ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ମୁଁ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ନାହିଁ, ଖାଲି ଘରେ ରହିବି, ବାହାରର ସବୁ ବିଦାୟକାଳୀନ କାର୍ଯ୍ୟ ତା' ଆଗରୁ ଶେଷ କରିବି । ନୀଟା ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ମୋ ପୁଅ ଝିଅ ପାଇଁ ଜାମା, ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ଲାଉଜ୍ ତିଆରି କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ସେମାନଙ୍କୁ ଯାହା ଭଲ ରନ୍ଧା ଆସୁଥିଲା ସେ ସବୁ ମୋ ପାଇଁ ରନ୍ଧା ହେଲା । ନୀଟା ପିଆନୋ ଧରି ବହୁତ ଗୀତ ଶୁଣାଇଲା, ବହୁ ସୁଖ ଦୁଃଖର

ଗୀତ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ଗାଇ ପାରେ ସେ । ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଗାଇଲା ପରେ ଅମେ କିଛି ସମୟ ଚୁପ୍ ଚାପ୍ ବସୁ । ତା'ପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆହୁରି ବେଶି କରୁଣ ରାଗିଣୀ ତା କଣ୍ଠରୁ ଝରି ଆସେ । ପୁଣି ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧତା ଭିତର ଦେଇ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଅନୁଭବ କରୁ । ଏ ଅନୁଭବ ଗଭୀର ମାନବୀକତା ଭରା ଅନୁଭୂତି । ଏଥିରେ ଦେବା ନେବା, ଆଶା ନିରାଶା, ଅଭିଳାଷ, ଅଭିସନ୍ଧି ନାହିଁ, ଅଛି କେବଳ ମାନବୀୟ କରୁଣା, ଆତ୍ମୀୟତା ଓ ହୃଦୟର ଭାବମୟୀ ଉଦ୍‌ବେଳନ ।

ଆସିବା ଦିନ ହେଲା । ମାମୀ, ନିଟା ଓ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଟ୍ୟାକ୍‌ସିରେ ରେଲଷ୍ଟେସନକୁ ବାହାରିଲୁ । ମେଘୁଆ ପାଗ । ଆମ ମନପର ଆକାଶଭରା କଳା ବାଦଲ ନିଟା କହିଲା ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ଦିନ ବୁଆଡ଼େ ଏପରି କଳା ବାଦଲର ଦିନ ଥିଲା । ସମସ୍ତେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ହୋଇ ବସି ରହିଲୁ । ଷ୍ଟେସନ୍ ହେଲା । ସେଠାରେ ଘଣ୍ଟାଏ ଯାଏ ବସିଲୁ । କାଁ ଭାଁ ପଦେ ଅଧେ କଥା । ଏ ବିଦାୟ ସମୟର ଉଦାସ, ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ କଥା କହିବାଟା ଯେପରି ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଓ ମୂଲ୍ୟହୀନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନଭିତରେ ସେହି ଗୋଟିଏ କଥା, ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭରା ଅତୀତ ବର୍ଷର ଅଭୁଲା ଅନୁଭୂତିର କଣ କିଛି ସ୍ଥାୟୀତ୍ୱ ନାହିଁ ? ତା'ର ଉତ୍ତର ବୋଧହୁଏ ନାହିଁ । ଜାହାଜକୁ ଯିବା ପାଇଁ ରେଲଗାଡ଼ି ଆସିଲା । ମୁଁ ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ଲାଟ୍‌ଫର୍ମରେ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ । ଗାଡ଼ି ହୁଇସିଲ୍ ଦେଲା । ମା ଝିଅ ଦୁଇଜଣ ଯୋକ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । ଷ୍ଟେସନରେ ଅଭିନବ ଦୃଶ୍ୟ । ଲଣ୍ଡନ୍‌ର ମାମୀ ଓ ନିଟାଠାରୁ ମୁଁ ବିଦାୟ ନେଲି । ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ବିଦାୟର କୋମଳସ୍ପର୍ଶ ମୋ ପ୍ରାଣର ଗଭୀରତମ ପ୍ରଦେଶରେ ଗୁମୁରି ଉଠୁଛି । ଏହାକୁ ମୁଁ କହେ ମନୁଷ୍ୟର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅନୁଭୂତି ।

ମୁଁ ଭାରତ ଫେରିଲି । ନିଟା ମୋ ପାଖକୁ ଲମ୍ବା ଚିଠି ଲେଖେ । ମୁଁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ବଗିଚାରେ ଗୋଟିଏ ମୋ ଭାରତର ଆପଲ୍ ଗଛ କିଣି ଆଣି ଲଗାଇଦେଇ ଆସିଥିଲି । ଗୋଟିଏ ଜୀବନ୍ତ ଫଳଗଛ ଉପହାର ଦେବାର ଖିଆଲ ମୋର ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଆପଲ୍ ଗଛର ଫୁଲ ବେଳେ, ଫଳ ସମୟରେ ତା ତଳେ ମା ଝିଅ ଠିଆ ହୋଇ ଫଟୋ ଉଠାଇ ମୋ ପାଖକୁ ପଠାନ୍ତି । ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଚିଠି, ଘରକୁ କିପରି ନୂଆ ଭାବରେ ସଜାଇଛି, ଲାଇଲକ୍ ଫୁଲ ବଗିଚାରେ କେତେ ଫୁଟିଛି, ଯାଇପଡ଼ଶା ଓ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକଙ୍କ ବିଷୟ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷଦ ବିବରଣୀ ଥାଇ ଦୀର୍ଘ ଚିଠି ସବୁ ସପ୍ତାହରେ ଆସେ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

କିଛିଦିନ ପରେ ଚିଠି ପାଇଲି । ସେ ବାମପନ୍ଥୀ ଲେଖକଙ୍କୁ ନିଟା ବିବାହ କରିଛି । ବଡ଼ ଆନନ୍ଦରେ ଅଛି । ସେମାନେ ଲଣ୍ଡନ୍‌ର ରିଚ୍‌ମଣ୍ଡ ନଈରେ ଗୋଟିଏ ଡଙ୍ଗା ଘର କିଣିଛନ୍ତି । ସେଇଠାରେ ରହୁଛନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ସବୁଦିନେ ମାମୀ ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଗୋଲଡରସ୍‌ଗ୍ରୀନ୍ ଘରକୁ ବିକି କରି ରିଚ୍‌ମଣ୍ଡ୍‌ରେ ନୂଆ ଘର କିଣିଥାନ୍ତି । ସବୁଠୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ଘଟଣା ଯେ ନିଟା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସଭ୍ୟା ହୋଇଛି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳର ଦଳୀୟ ସେକ୍ରେଟାରୀ ହୋଇଛି । ଏହା ହେଉଛି ତା ଜୀବନରେ ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟିଏ ଚରମ ବିପରୀତଧର୍ମୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ନିଟା ଜୀବନରେ କିନ୍ତୁ ଏହା ସମ୍ଭବ । ତା ଜୀବନ ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟିଏ ଉପନ୍ୟାସ ପରି ଲାଗେ ।

(ଙ) ବିଦାୟ

ସୁଖଦୁଃଖ ଭିତର ଦେଇ ଅଢ଼େଇଟିବର୍ଷ ବିତିଗଲା । ଲଣ୍ଡନ ସହରରେ । ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯେତେବେଳେ ଲଣ୍ଡନ ସହରରେ ୯୦ ଲକ୍ଷ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଭିତରେ ହଠାତ୍ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲି, ନିଜକୁ ବଡ଼ ଅସହାୟ ମନେ ହେଉଥିଲା··· ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସତ୍ତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲିଭିଗଲା ପରି ମନେ ହେଉଥିଲା··· ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଥିଲା··· ସେହି ଧୂଳିଧୂସର କାଦୁଅ ପାଣି କଣ୍ଟକ ରାସ୍ତା ଓ ପଚୁ ନାଳ ପରି ବେଷ୍ଟିତ ଘରକୁ ଫେରି ଯିବା ପାଇଁ ମନଟା କେମିତିକା କେମିତିକା ଲାଗୁଥିଲା । କ୍ରମେ ଏ ପଶ୍ଚାତ୍ ମୁଖୀ ମନୋଭାବ କଟିଗଲା । ଯାହା ପ୍ରାଣହୀନ ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ଦେଖାଯାଉଥିଲା, ତାର ଅନ୍ତରର ମଧୁର ସ୍ପନ୍ଦନ ମୋତେ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିଥିଲା । ବାହାରର ଚାଲିଚଳଣି, ଆଚାର ବ୍ୟବହାରରେ ହଜାରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆଦିମ ଯୁଗରୁ ଚାଲି ଆସିଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟର ଚିରନ୍ତନ ଐକ୍ୟର ଆଭାସ କ୍ରମେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଦୁଃଖସୁଖ ସହିତ ମୋତେ ବାନ୍ଧି ପାରିଥିଲା । ଶାସକ ଶ୍ରେଣୀର କୌଶଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟାପ୍ରଚାରର ବେଷ୍ଟନୀ ଭିତରେ ରହି ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ଉଦାରମନା ଇଂରେଜ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର କି ଆମ ପ୍ରତି, ଆମ ଦେଶ ପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ନେହ ଓ ସହାନୁଭୂତି ଅଛି । କ୍ରମେ ଏପରି ଅନେକଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ହୋଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଆସିବାରେ ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହେଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦିନଦିନ, ମାସମାସ ଧରି ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ଚାଲି ଆସିଛି, ସେସବୁ ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ମମତା ଜାଗି ଉଠିଥିଲା । ଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିବାରେ ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ଥିଲେହେଁ ଲଣ୍ଡନ ଛାଡ଼ିବା କଥା ଭାବିଲେ ମନ ଦୁଃଖରେ କମ୍ ଅଭିଭୂତ ହେଉ ନ ଥିଲା । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହିତ ଏତେ ଆପଣାର ପରି ଚଳି ଆସିଥିଲି, ସେମାନଙ୍କୁ ଚିରଦିନ ଲାଗି ଛାଡ଼ି ଆସିବାରେ ଦୁଃଖ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଚିଠି ଛଡ଼ା ଆଉ କେବେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଦେଖାହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ କି ନା !

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅସିବାର ପ୍ରାୟ ଦ୍ୱେ।ମାସକ ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଶେଷତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କଠାରୁ କମେ କମେ ବିଦାୟ ଅଣିଲି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଦାୟ ପରେ ମନଟା ବଡ଼ ଭାରି ଭାରି ଲାଗେ । ଅନେକେ କହନ୍ତି ଯେ ଇଂରେଜମାନେ ବଡ଼ ଉଦାସୀନ ଓ ଅମେଳାପୀ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଅନେକ ଦିନ ଧରି ସିଏ ଭଲଭାବେ ମିଶି ପାରିଛୁ, ସେ ବୁଝିବ ଯେ ଏହା କେତେ-ଦୂର ଭୁଲ୍ । ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ଅମେଳାପୀ ଓ Formal କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ନ ରଖି ଯଦି କେହି ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ମିଶି ପାରେ, ତା'ହେଲେ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଭଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୁଁ ଏକାଦି-କମେ ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ରହିଥିଲି, ସେଠାକାର ରାସ୍ତାର ଝାଡ଼ୁଦାରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଖବର କାଗଜ ଦୋକାନ, ଔଷଧ ଦୋକାନ, ପନିପରିବା ବିକାଳୀ, ପୋଷ୍ଟଅଫିସ୍ କ୍ଳର୍କ, ସେ ସାହିର ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲା ଓ ସେମାନଙ୍କର ବାପା ମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ମିତହାସ ଓ "Hollow,How are you ? (ହାଲୋ, କିପରି ଅଛ ?)" ସମ୍ବୋଧନ କେବେ ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ରାସ୍ତାରେ ବାହାରିଲେ ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲାମାନେ ଖେଳ ଛାଡ଼ି Uncle, Urcle, କହି ଦୌଡ଼ି ଆସନ୍ତି ପାଖକୁ··· କେତେ କଥା ପଚାରନ୍ତି··· ପିଲାଙ୍କର ସେହି ଅସରନ୍ତି ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ-"କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ" କାହିଁକି ଯାଉଛ ?" ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ଅତି ଆପଣାର ପ୍ରଶ୍ନ ସବୁ··· ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗେ । କାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ତ କୌଣସି ଆବିଳତା ପଶି ନାହିଁ ? ଅନ୍ୟ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କୁ ଘୃଣା କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୋଇନାହିଁ··· ଅନ୍ୟ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କର ରକ୍ତରେ ନିଜକୁ ଫୁଲାଇବାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ.... ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଏହିମାନଙ୍କୁ ଅଖଣ୍ଡ ପୃଥିବୀର ହିଂସା ଦ୍ୱେଷହୀନ ଉପଯୁକ୍ତ ନାଗରିକ ରୂପେ କାହିଁକି ଗଢ଼ା ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ? ସେମାନେ ବଡ଼ ହେଲେ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱଜାତି ଭକ୍ତ ଓ ପରଦେଶ ଦ୍ୱେଷୀ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି କାହିଁକି ? ଏଟା କଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାଜର ଦୋଷ ନୁହେଁ ? ଉପଯୁକ୍ତ ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ କ'ଣ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱପ୍ରେମୀ ନାଗରିକ ରୂପେ ଗଢ଼ାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ? ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇ ପାରିବ । ସେଥିଲାଗି କିନ୍ତୁ ପୃଥିବୀର ସବୁ ଦେଶରେ ଗୋଟାଏ ଆମୂଳ ସାଂସ୍କୃତିକ, ମାନସିକ ତଥା ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଳବ ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଏପରି ବିପ୍ଳବ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏ ପ୍ରକାର ବିପ୍ଳବ ନ ହେଲେ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରହିବ ନାହିଁ ।

ଯେତିକି ଯେତିକି ଲଣ୍ଡନ ଛାଡ଼ିବାର ସମୟ ପାଖେଇ ଆସିଲା, ସେତିକି ସେତିକି ମନଟା ଭାରି ହୋଇ ଉଠିଲା । ପିଟର, ଜେକ, ମେରି, ଏଲିଜାବେଥ୍ ପ୍ରଭୃତି ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଚକୋଲେଟ୍ ହାତରେ ଦେଇ ମୁଣ୍ଡ

ଆଉଥିପି କହୁଲି—"ଦେଖ ପିଲମାନେ, ମୁଁ ମୋ ଦେଶକୁ ଫେରି ଯାଉଛି।" ସମସ୍ତେ କହି ଉଠିଲେ—"ଆମେ ଯିବୁ ତୁମ ସାଥିରେ, ଦେଖିବୁ ବାଘ, ସାପ, ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ"..."ଆଚ୍ଛା, ତୁମେ ଏଠିକି ପୁଣି କେବେ ଆସିବ ?" ଏକଥା ଶୁଣି ମୋ ଆଖିରେ ଲୁହ ଆସିଲା। ମୁଁ କହିଲି—"ନା, ଆଉ କେବେ ଆସିବି ନାହିଁ।"

× × ×

ମୋ ସାହିର ଆଉ ଜଣେ ବୃଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡବନେ ତାଙ୍କ ଘର ସାମନା ବଗିଚାରେ ଫୁଲ ତୋଳୁଥିଲବେଳେ ମୁଁ ଯଦି ସେ ରାସ୍ତାରେ ଯାଉଥାଏ, ତା'ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ଫୁଲ ତୋଳିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥାଏ। ସେ ବହୁତ ଖୁସି ହୋଇ ମୋ ବସାକୁ ତୋଡ଼ାଏ ଫୁଲ ପଠାଇ ଦଅନ୍ତି...ତାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସିଲାବେଳେ ସେ କହିଲେ—"Rath, I will miss you very much" ଆଉ ଅରେ ଯଦି କେବେ ଆସ ଏଠାକୁ ତା'ହେଲେ ମୋ ବସାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ...ହୁଏତ ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ମରି ଯାଇଥିବି।" ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ମୁଁ କେବେ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ। ପଡ଼ୋଶୀ ଘରୁ, ଆଗ ସାମନା ଘରୁ, ଖବରକାଗଜ ବିକାଳୀ, ପନିପରିବା ବିକାଳୀମାନଙ୍କଠାରୁ...ଏପରି ଅନେକ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଲି। ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଲି ଶୁଭକାମନା ଓ ଛାଡ଼ିଆସିବାରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ। ଘର ଛାଡ଼ିଲା-ବେଳେ ମୋର ଯେପରି ଦୁଃଖ ହୋଇଥିଲା, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଦୁଃଖ ହେଲା। ବରଂ ତା'ଠାରୁ ଟିକିଏ ବେଶି, ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଭାବିଲି, ଆଉ ଜୀବନରେ କେବେ ଏମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖା ହେବ ନାହିଁ। ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ନେହ ଓ ମମତାର ଆକର୍ଷଣ କେତେ ଉଚ୍ଚରେ ତାହା ମୁଁ ସେଇଦିନ ବୁଝିଲି। ସ୍ନେହ ମମତା ଆଗରେ ଜାତି, ଧର୍ମ, ଦେଶ, ବର୍ଣ୍ଣଭେଦ ନାହିଁ। ହୃଦୟ ଏକ...ସ୍ନେହ ଅଖଣ୍ଡ...ଆକର୍ଷଣ ସନାତନ; କିନ୍ତୁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ ମାତ୍ର କେତେକଜଣଙ୍କ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ। ଧର୍ମ ନାମରେ, ଦେଶ ନାମରେ ଏମାନେ ଦେଶ ଦେଶ ଭିତରେ ଧ୍ୱଂସଲୀଳା ରଚନା କରୁଛନ୍ତି। ହୃଦୟର ସନାତନ ଆକର୍ଷଣୀକୁ ବିଷଯୁକ୍ତ କରି ଦେଉଛନ୍ତି। ତେଣୁ ସ୍ୱାର୍ଥଆଡ଼େ ଶତ୍ରୁତା...ପୃଥିବୀବ୍ୟାପୀ ନିର୍ମମତା ଗ୍ରାସ ହୋଇ ଯାଉଛି। ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟ ଏହି ବିଷଜାଲ ମଧ୍ୟରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ତାହାର ସ୍ୱଭାବ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି। କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରକାର କୃତ୍ରିମ ଆବରଣ ଛାଡ଼ାଇ ଦେଖି ବସିଲେ ତାର ଅସଲ ସ୍ୱଭାବ ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇପଡ଼େ ଏବଂ ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରି ପାରିଲେ ପୃଥିବୀ ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳିଯିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ। ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ କୌଣସି ଜାତି ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିଚାଳିତ ନୁହେଁ। କିଏ କହିବ

ଯେ ଇଂରେଜ ଜାତି ଆମ ଦେଶର ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକବର୍ଗଙ୍କ ପରି ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଓ ଉଦ୍ଧତ । ସେହି ଦେଶର କେତେକ ଲୋକ ତ ପୁଣି ଏପରି ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ, ଲୋତକଭରା ଆଖିରେ ଆମମାନଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦିଅନ୍ତି……।

ରେଳ ଲଣ୍ଡନ୍‌ର ଲିଭରପୁଲ୍ ଷ୍ଟେସନ ଛାଡ଼ିଲା । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସମସ୍ତେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ରବିଠାକୁରଙ୍କର ଗୋଟିଏ କବିତା ମନେ ପଡ଼ିଲା । "ଯେତେ ନାଇ ଦିବ, ଯେତେ ଦିତେ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ···ହାୟ ତବୁ ଯେତେ ଦିତେ ହୟ ତବୁ ଚଲେ ଯାଏ···।" ରାସ୍ତା ଦି କଡ଼ର ସେଇ ପୁରୁଣା ଯାଗାସବୁ···Lyon's ହୋଟେଲର ସେଇ ହଳଦିଆ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ାକ 'Burton', 'Express diary' ପ୍ରଭୃତି ପରିଚିତ ଘରଗୁଡ଼ାକ, ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଦୋତାଲା ବସ୍‌ଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ଯେପରି କହୁଛନ୍ତି— "ଯେତେ ଆମି ଦିବ ନା ତୋମାୟ···।" ତଥାପି ମିନିଟ୍‌ପରେ ମିନିଟ୍ ଗାଡ଼ିର ଗତି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ଗାଡ଼ି ଏକ ନିଷ୍ଠାପରେ ଏସବୁର ମାୟା ମମତା କାଟାଇ ଯେପରି ଆଗେଇ ଚାଲିଛି କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଇସ୍ପାତ୍ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ମହାରଥ ପରି । ଅତୀତର ସ୍ନେହ, ମମତା ଓ କରୁଣ ମଧୁର ସ୍ମୃତିର ଜମାଟବନ୍ଧା କୋହ ଭବିଷ୍ୟତର କୁହେଳିକାଚ୍ଛନ୍ନ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟତାର ଗିରଦେଶରେ ନୀରବ ନିଷ୍ଫଳ ଭାବେ ଅମକି ବସିଛି, ବର୍ତ୍ତମାନର ସେକେଣ୍ଡ୍ କଣ୍ଟାର ଟିକ୍ ଟିକ୍ ଟିକ୍ ଶବ୍ଦର ତାଳରେ ଜୀବନର ରଥଚକ୍ର ଭବିଷ୍ୟତର ସେହି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ରାଜପଥ ଉପରେ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଚାଲିଛି ।···(ବିଲାତ ଡାଏରୀରୁ କିଛି ଅଂଶ ୧୯୫୦)

୧୦ ବିଲାତରୁ ଫେରିବା ପରେ
୧୯୪୯—୧୯୫୩

ବିଲାତରୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଡକ୍ଟରେଟ୍ କରି କଟକ ଫେରିଲି ୧୯୪୯ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ । ସେତେବେଳକୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗ ନଥାଏ । ଦର୍ଶନ ବିଭାଗରେ ଆଇ.ଏ.ରେ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ବି.ଏ.ର ଗୋଟିଏ ପେପର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ପଢ଼ା ହେଉଥାଏ । ମୁଁ ଫେରିଲା ପରେ ବି.ଏ.ରେ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ମେଟାଫିଜିକ୍‌ସ ପଢ଼ାଇଲି । ଦର୍ଶନ ପଢ଼ାଇବାରେ ମୋର ନୂତନ ପ୍ରକାରର ଅଭିମୁଖ୍ୟ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ବହିରେ ଯାହା ଥାଏ ତାକୁ ଅଧଘଣ୍ଟା ପଢ଼ାଏ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ୨୦ ମିନିଟ୍‌ରେ ଆଲୋଚନା କରେ ଯେ ସେ ସବୁ କେତେ ଅଯୌକ୍ତିକ ଓ ଗତାନୁଗତିକ ଭାବରେ ଲେଖା ହୋଇଛି । ଏପରି ପଢ଼ାଇବାରେ ମୋତେ ନିଜକୁ ଓ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ବିରୁଦ୍ଧମତ ଦେବାରେ ମୁଁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲି । ନୂଆ କଥା ଶୁଣିବା ପାଇଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଆଲୋଚନାରେ ସେମାନେ ସକ୍ରିୟ ଭାଗ ନେଇ ପାରୁଥିଲେ । ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ତ ଭଲଲାଗିବା କଥା । ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ପୁରୁଣା ଅଯୌକ୍ତିକ କଥା ଥିଲା । ତାକୁ ସଂଶୋଧନ କରି ପଢ଼ାଇବାରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ହେଉଥିଲା । ପଢ଼ାଇବାବେଳେ ମୁଁ ଘଣ୍ଟା ବାଜିବା କଥା ଭୁଲିଯାଏ । ପିଲାମାନେ ନିଜ ନିଜ ଘଡ଼ିକୁ ଚାହିଁଲେ ଯାଇ ମୁଁ ବୁଝିପାରେ ଯେ ମୋର ପଢ଼ା ସମୟ ଶେଷ ହୋଇଛି । ବର୍ଷ ଆରମ୍ଭରେ ମୁଁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଲୋକପ୍ରିୟ କରିବାପାଇଁ ଦଶଟି ବକ୍ତୃତା ଦିଏ । ଯେକୌଣସି ବିଜ୍ଞାନର ପିଲାଏ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ କି କେଉଁ ବିଷୟ ନେବେ ବୋଲି ମନ ସ୍ଥିର କରି ନଥାନ୍ତି ସେମାନେ ଏହି ବକ୍ତୃତା ମାଳାରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ନାନା ବାଦାନୁବାଦ ଯୁକ୍ତିତର୍କପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଲାସ୍ ହୁଏ । ମୋ ବକ୍ତୃତାରେ ଭଗବାନ ଓ କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆକ୍ରମଣ କରେ । ଏଥର ଗୋଟିଏ କ୍ଲାସରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟାପକ ଏବଂ ସେ ସମୟର ବିଜ୍ଞାନ ଛାତ୍ର ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର ମୋ ସହିତ ବହୁତ ଯୁକ୍ତି କରିଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ପରେ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗର ଛାତ୍ର ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଗମ୍ଭୀର ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସାର ସଙ୍କେତ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ପାଇଥିଲି । ଏହି ପ୍ରକାର ଲୋକପ୍ରିୟ ବକ୍ତୃତା ଫଳରେ ଆଇ.ଏ. ମନୋବିଜ୍ଞାନ କ୍ଲାସରେ ପୂରାପୂରି ୧୨୮ ଜଣ ଯାଏ ପିଲା ହୋଇଯାନ୍ତି ।

ସେତେବେଳେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ପ୍ରିନ୍ସପାଲ ଡ. ଗୋଲକ ବାନାର୍ଜୀ ଥିଲେ । ସେ ବହୁତ କଠୋର ଓ ଗମ୍ଭୀର ବୋଲି ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଡରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋ ସହିତ ତାଙ୍କର ଭଲ ପଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ କଲେଜ ଘର ପାଇ ନ ଥାଏ । ଜୁଲାଇରେ ଗୋଟିଏ ଘର ଖାଲି ହେଉଥାଏ ଏବଂ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ଘରଟି ମୋତେ ମିଳିବା କଥା । ଦିନେ ଡ. ବାନାର୍ଜୀ ମୋତେ ଡାକି କହିଲେ ଯେ ସେ ଘରଟିକୁ ଡି.ପି.ଆଇ. ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କର ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ଆଉ ଜଣେ ଅଣଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି । ଏ କଥା ଶୁଣିଲା ପରେ ମୋ ଦେହ ରାଗରେ ଜଳି ଉଠିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ମୁଁ ସଦ୍ୟ ଫେରିଥାଏ । ସ୍ୱାଧୀନ ଚେତନାରେ ମୁଁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କର ରାଜଭକ୍ତ ସ୍ୱରଶସ୍ତ ଅଫିସରମାନେ ପୁଣି ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ସଂସ୍ଥା ଚଳାଉଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର କୌଣସି ସମ୍ମାନ ନ ଥିଲା । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଡି.ପି.ଆଇ. ଙ୍କର ଏପରି ଅବିଚାର ମୋର ଅସହ୍ୟ ହେଲା । ତା'ପରଦିନ ତତ୍କାଳୀନ ଡି.ପି.ଆଇ ମହେଶ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲି ଏବଂ ଏ ବିଷୟରେ ପଚାରିଲି । ସେ ମହାଶୟ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଏପରି ଡରୁଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାଁ ଧରୁ ଧରୁ ମୋତେ ମାର୍ ନ ମାର୍ । ସେ ମୋ ସହିତ ଯେପରି ଖରାପ ବ୍ୟବହାର କଲେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାର ଉତ୍ତରରେ ଖୁବ୍

Digitized by srujan ka@gmail.com

କଡ଼ା କଡ଼ା କଥା କହିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହୋଇ ନ ଥିଲି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଡି.ପି.ଆଇ.ଙ୍କୁ କହିଲି ଯେ ମୁଁ କାଲି ସିଧା ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଏହାର ତୀବ୍ର ପ୍ରତିବାଦ କରିବି ସେ ଡରିଗଲେ । ତା'ପୂର୍ବରୁ ସେ ମୋତେ ଠିଆ କରାଇ ରଖି ଦେଉଥିଲେ । ତା'ପରେ ହଠାତ୍ କହିଲେ ବସିବାକୁ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ବସିଲି ନାହିଁ । କହିଲି, ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ଏପରି ହୀନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଘରେ ଜୀବନ ଥିବାଯାଏ ବସିବି ନାହିଁ । ସେ ଏତେ ଡରୁଆ ଯେ ତା'ପରେ ମୋତେ ବହୁତ ଖୋସାମତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କର କୌଣସି କଥା ନ ଶୁଣି ଚାଲି ଆସିଲି । ସାବଧାନ କରାଇ ଦେଲି ଯେ ମୋତେ ଘର ନ ମିଳିବା ଯାଏ ମୁଁ ଏହାର ତୀବ୍ର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବି । ତା'ପରଦିନ ମୁଁ କଲେଜକୁ ଆସିଲା-ବେଳକୁ ମୋର ପୁରୁଷ ଛାତ୍ରାବାସରେ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହିସାବରେ ନିଯୁକ୍ତି ହୋଇ ଯାଇଛି । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲି । ଡି.ପି. ଆଇ.ଙ୍କର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଅତ୍ୟଧିକ ଭୟ ଯୋଗୁ ମତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ହୋଇଛି । ଏଥିରେ ଡି.ପି. ଆଇ.ଙ୍କ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ମୋର ପ୍ରକୃତରେ ଦୟା ହେଲା । ଭାବିଲି, ଏପରି ଉଚ୍ଚ ଅଫିସର, ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ କଣ କୌଣସି ବଳିଷ୍ଠ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇ ପାରିବେ ? ଡ. ବାନାର୍ଜୀ ମୋତେ ହସି ହସି ପଚାରିଲେ ଯେ ହଠାତ୍ ଏପରି କଣ ହେଲା ? ମୁଁ ସବୁ କହିଲି । ସେ ମୋ କଥା ବେଶ୍ ଉପଭୋଗ କଲେ ।

ମୁଁ ପୁରୁଷ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଦଶବର୍ଷ ତିନିମାସ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ରହିଥିଲି । ଡି.ପି. ଆଇ. ମହୋଦୟ ସବୁବେଳେ ମୋ ପ୍ରତି ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଡ. ବାନାର୍ଜୀଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ କହୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଡ. ବାନାର୍ଜୀ ମୋତେ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । ଡି.ପି. ଆଇ. ପଦର ମୋର ଦରମା ନିର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ବହୁତ ହଇରାଣ କଲେ । ମୁଁ ଶିକ୍ଷା ସଚିବ ଓ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଡି.ପି. ଆଇ.ଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦରଖାସ୍ତ କରି ଯାହା ଆଇନଗତ ତାହା କରାଇ ପାରିଥିଲି । ସେଥିପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ବହୁତ ଦରଖାସ୍ତ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ବହୁ ବିଳମ୍ବରେ ମୋର ନ୍ୟାଯ୍ୟଦାବୀ ପୂରଣ ହୋଇଥିଲା । ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୋର ଧାରାବାହିକ ଅଭିଯାନ ସେହିଦିନଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ କଦାପି ଥରେ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ବିଷୟ ନେଇ ଡି.ପି. ଆଇ. ଶିକ୍ଷା ସଚିବ କିମ୍ବା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଘରକୁ ମୁଁ ଯାଇ ନଥିଲି । କେବଳ ଚିଠି ପତ୍ରରେ ଯାହା କାମ । ମୋର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ଗୋଡ଼ ଘଷି ଠିଆ ହୋଇ ଅନୁନୟ କରିବା ଅର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରିବା । ମୋର ଗର୍ବ ଓ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ ଯେ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ନିଜର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ କୌଣସି ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଅଫିସ କିମ୍ବା ଘରକୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଯାଇ ନାହିଁ । ମୋର ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିଷୟରେ ମୋର ଶତ୍ରୁମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଫଳରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ କୁଳପତି ହେବାର ବାସନାକୁ ଚାକିରିର ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରୁ ହିଁ ମୋତେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଯେଉଁମାନେ କୁଳପତି ବା ଏପରି କିଛି ଉଚ୍ଚ ପଦବୀର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି ଅଧିକାଂଶଙ୍କ ପଛରେ ରାଜନୈତିକ ସମର୍ଥନ ରହିଛି । ତା ଅର୍ଥ, ରାଜନୈତିକ ନେତାଙ୍କ କଥା ଅନୁସାରେ କାମ କରିବା, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସବୁ କଥାରେ ସମ୍ମତ ହେବା, ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାରେ ହଁ ଭରିବା, ସେମାନେ ଦିନକୁ ରାତି ବୋଲି କହିଲେ ତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ବା ଅନ୍ତତଃ ଚୁପ୍ କରି ରହିବା ଅଭ୍ୟାସ ଉଚ୍ଚ ଆକାଂକ୍ଷା ପୋଷଣ କରି ରହିଥିବା ଲୋକଙ୍କର ଅସ୍ଥିମଜ୍ଜାଗତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ସଚେତନ ଥିଲି । ମୁଁ ଯାହା ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ଭାବେ ତାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ କହୁଥିଲି । ଭବିଷ୍ୟତରେ କେବେ କୁଳପତି ହେବି ବା ହଠାତ୍ କେଉଁ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟି ଯୋଗୁଁ ଉଚ୍ଚ ପଦବୀ ଲାଭ କରିବି ସେଥିପାଇଁ ଜୀବନଯାକ ଲେସ୍କୋଟ୍ ହୋଇ ଚଳିବା ମୋର ପସନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ ।

ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ୍ ପ୍ରତିମାସରେ ଥରେ ଦୁଇଥର ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ କିମ୍ବା ରାତ୍ରି ଭୋଜନ ପାଇଁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଥିଲି । ସେଥିରେ ଦୁଇ ତିନିଘଣ୍ଟା କୌଣସି ନା କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ଏ ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା ଦଶ ପନ୍ଦର ଥର ହୋଇଥିବ । ମୁଁ ଏ ଆଲୋଚନାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି ଯେ ସାମାନ୍ୟ ଜଣେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଅଧିକାଂଶ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସବୁ କଥାରେ ହଁ ଭରିବା ମନୋବୃତ୍ତି ରହିଥାଏ । ଆଉ କେତେଜଣ ଏକମତ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଚୁପ୍ ରହନ୍ତି । ଡ. ବଳଭଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ଓ ମୁଁ ଆମର ଭିନ୍ନମତ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ଉପସ୍ଥାପିତ କରୁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଆତ୍ମସମର୍ପଣାତ୍ମକ ଚିନ୍ତା ଓ ପ୍ରଶଂସାମୂଳକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ବାତାବରଣ ଭିତରେ ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧ ମତ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଯେ କଦାପି ଆନନ୍ଦଦାୟକ ନ ଥିଲା ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା ପଡ଼େ । ଡ. ପ୍ରସାଦ ବୟସ୍କ, ଖ୍ୟାତିମାନ, ଅଣଓଡ଼ିଆ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ହୋଇ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧମତ ସେପରି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରୁ ନ ଥିଲା । ସାଧାରଣତଃ ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଣଓଡ଼ିଆ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଓ ଅଫିସରଙ୍କୁ ବହୁତ ଖାତିର କରନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ହେୟଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ଏକଥା ମୁଁ ବହୁବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆସିଛି । ଏମାନଙ୍କର ସ୍ୱଭାବଗତ ହୀନମନ୍ୟତା ଯୋଗୁଁ ବୋଧହୁଏ ଏପରି ହେଉଛି । ମୋପରି ତରୁଣ ବିଶେଷ କରି ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକର ମତଦ୍ୱୈଧତା ଯେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଆଦୌ ପସନ୍ଦ ହେଉ ନ ଥିଲା ତାହା ମୁଁ ସହଜରେ ବୁଝି ପାରୁଥିଲି । ଡ. ପ୍ରସାଦଙ୍କ ଛଡ଼ା ମୋ ମତ ସପକ୍ଷରେ ଅନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ କିଛି କହୁ ନ ଥିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ଏ ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା ସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଆଲୋଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ ତାଙ୍କର ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଓ ସ୍ତାବକମାନଙ୍କୁ ବାଛି ନେଇଥିଲେ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଥରେ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ୍ ତାଙ୍କର ବିଷୁବ ମିଳନରେ ମୋତେ କହିବାପାଇଁ ଡାକିଥିଲେ । ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଗତିଶୀଳତା ବିଷୟରେ କହୁ କହୁ ମୁଁ ଆମ ସମାଜର ପଶ୍ଚାତ୍ ମୁଖୀ ଧର୍ମାନ୍ଧତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଖୁବ୍ ଜୋର ଦେଇ କହିଥିଲି । ତା'ପରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ୍ ସେଠାରୁ ଉଠି ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ତା'ପରବର୍ଷଠାରୁ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଷୁବ ମିଳନପାଇଁ ମୋତେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ମିଳି ନାହିଁ । ବିଷୁବ ମିଳନରେ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଏକ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ଡ. ମାୟାଧର ମାନସିଂହ କୁଆଡ଼େ ମହତାବ୍ଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି ମନ୍ତବ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ । ମୁଁ ହଠାତ୍ ଦେଖିଲି ମହତାବଙ୍କର କେତେକ ସ୍ତାବକ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟିକ ଡ. ମାନସିଂହଙ୍କୁ ଧକ୍କା ମାରି ମାରି ନେଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମୁହଁ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ । ମୁଁ ଏତେ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି ଯେ ସିଧା ମହତାବ୍ଙ୍କ ଆଗରେ ଆପତ୍ତି କଲି । ମହତାବ୍ କହିଲେ ଠିକ୍ ହୋଇଛି । କି ଭୟଙ୍କର ସାମନ୍ତବାଦୀ ଅସହନଶୀଳ ଲୋକ ଏମାନେ ! ତା'ପରଠାରୁ ମହତାବ୍ଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସହିତ ମୋ ଆଉ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ଛିଣ୍ଡି ଯାଇ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସଂପର୍କ ଥାଏ । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ଥରେ ଯାଇନାହିଁ କିନ୍ତୁ ବାହାରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହେଲେ ସେ ମୋ ସହିତ ଭଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ମୋର ଧାରଣା, ଯିଏ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଘନଘନ ଯିବ ତାକୁ ସେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ମୁଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଅବସର ନେଲି ବେଳେ ମୋ ବିଭାଗର କେତେକ ସହକର୍ମୀ ବନ୍ଧୁ ମହତାବଙ୍କୁ ଦେଖାକରି ଥିଲେ ଯେ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟ ମଞ୍ଜୁରୀ କମିଶନଙ୍କ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଆଡ୍ଭାନ୍ସ (ଅଗ୍ରଗାମୀ) କେନ୍ଦ୍ରର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ୬୫ ବର୍ଷ ଯାଏ ରହିବା କଥା କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତା ଆଗରୁ ମୋତେ ଅବସର ଦେବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛି । ମହତାବ୍ କୁଆଡ଼େ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତତ୍କାଳୀନ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ମହେନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ରାଉତଙ୍କୁ ଫୋନ୍କରି ମୋତେ ରଖିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ନିଜେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାକରି ନଥିଲି କାରଣ ଦେଖାକରିବା ମୋ ଜୀବନ ବ୍ୟାପୀ ନୀତିବିରୁଦ୍ଧ । ମୋ ନିଜର ଆର୍ଥିକ ବା ବୃକଷରେ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ମୁଁ ଜୀବନରେ ଥରେ ସୁଦ୍ଧା କାହାରିକୁ ଦେଖା କରି ନାହିଁ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋତେ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନେ ମହତାବ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେଖା କରିବା ପାଇଁ ଯେତେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରି ନ ଥିଲି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ୍ ଥରେ ଦୁଇଥର ଆମଘରକୁ ମଧ୍ୟ ଆସିଥିଲେ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କର ଘରୋଇ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗଦେବା ପାଇଁ ।

ଏହିସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଦୈନିକ ସମାଜରେ ବଳାତ ତାରିଖ ଲେଖା ପରେ ପରେ "ଆମର ଭୁଲ୍ କେଉଁଠି" ଶିରୋନାମାରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲେଖା ଧାରାବାହିକ ଭାବେ ଲେଖୁଥିଲି । ସେଥିରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ ତାଙ୍କାରେ ଉଠାଯାଇ ଆମର ଅମଳ ତାନ୍ତ୍ରିକ ସଂସ୍ଥା କିପରି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ଥାୟୀ ଉନ୍ନତି କରିବାପାଇଁ ଅପାରଗ, ଜନତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସ୍ୱପ୍ନ କିପରି ପ୍ରତାରିତ ହୋଇଛି । ଔପନିବେଶିକ ଶାସନ ସଂସ୍ଥାର କିପରି କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ ପ୍ରଭୃତି ତୀବ୍ର ସମାଲୋଚନା ମୂଳକ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଉଥାଏ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ମୋର ବୈପ୍ଳବିକ ଲେଖା ପାଇଁ ମୋତେ ସାଧୁବାଦ ଜଣାଇ ଥିଲେ । ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯେତେକ ଯୁବକ ଓ ଛାତ୍ର ଯାଉଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୋ ଲେଖା ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲେ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ଛାଡ଼ିବାର ଦୁଇ ଚାରି ଦିନ ପରେ ତାଙ୍କର ପୁରୁଣା ସାଇକେଲ ଖଣ୍ଡିକ ଚଢ଼ି ମୋ ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ମୋ ଠାରୁ କିଛି ବହି ନେବାପାଇଁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ କାହିଁକି ଛାଡ଼ିଲେ ତାହାର କାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଟାଉନ ହଲରେ ଗୋଟିଏ ସଭା ମୋ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ତା'ପରେ ସେ ଭୂଦାନରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଥିଲେ । ନବବାବୁ ପ୍ରକୃତରେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଓ ସମାଜବାଦୀ ଆଦର୍ଶର ଭକ୍ତ ଥିଲେ ଏବଂ ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ଭୂଦାନ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ବାପୁଜୀ ଜୟପ୍ରକାଶ-ନାରାୟଣଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ବିନୋବାଜୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଲେ । ଇନ୍ଦିରାଜୀଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ରାଉରକେଲା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ରାଉରକେଲା ଓ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ବୁଲିବାର ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ନବବାବୁ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ମାନବୋଚିତ ଓ ଅମଳିନ ସମାଜ ସେବାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୁଁ ଜୀବନରେ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ଅତୁଟ ରହି ଆସିଛି ।

ଏ ସମୟରେ ଆଉ ବିଶିଷ୍ଟ ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ଗୋଟିଏ ଅପ୍ରୀତିକର ଘଟଣା ଘଟିଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନର ସମାଜ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ରଥ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ସେ ବିଧାନ ସଭାରେ କହୁ କହୁ ପରେ କହିଥିଲେ ଯେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ମଦ ପିଉଛନ୍ତି । ଏ ଖବର ସମାଜରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସବୁ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ କିନ୍ତୁ କେହି ସାହସ କରି ତାଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ମୁହାଁମୁହିଁ ହେବାକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଗୋଟିଏ ସି ବୈଠକରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ହୋଇଗଲା । ସେ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସଠିକ୍ ସମ୍ବାଦ ରହିଛି ଯେ ଅଧ୍ୟାପକ ମଦ ପିଅନ୍ତି ବୋଲି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତରରେ କହିଥିଲି ଯେ—"ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ଯଦି ମଦ ପିଇ କଲେଜକୁ ଆସିବେ ତା'ହେଲେ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କଠୋର ଶାସ୍ତି ବିଧାନ କରିବା ଉଚିତ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯଦି ଘରେ ମଦ ପିଅନ୍ତି ଆପଣଙ୍କର କହିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତା'ଛଡ଼ା ସବୁ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ କାହିଁକି ବଦ୍‌ନାମ କରୁଛନ୍ତି ? ମୁଁ ଆହୁରି କହିଲି, କେତେଜଣ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଆନ୍ତି, ମୁଁ କଣ ଖବର କାଗଜରେ ଲେଖିବି ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଧାୟକମାନେ ଗଞ୍ଜୋଡ୍ ?" ଏତିକିରେ ରାଧାନାଥ ବାବୁ ବହୁତ ରାଗିଗଲେ । ସେତିକିବେଳେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଥିଲେ ଏବଂ ହସି ହସି କହିଲେ ଯେ—"ତୁମ ରାଧାନାଥଙ୍କ ଭିତରେ କ'ଣ ଗରମାଗରମ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଛି ?" ମୁଁ କହିଲି, ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ମଦ ପିଇବା କଥା ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ନବବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ—"କାହିଁକି, ତୁମେ ଟିକେ ଟିକେ ପିଉନ ?" ମୁଁ କହିଲି—"ଆପଣ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ଏତେ କମ୍ ଦରମା ଦିଅନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ଚାହିଁଲେ ବି ମଦ ପିଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଅଥଚ ଆପଣଙ୍କର ସରକାରୀ ବାସଭବନ ପାଖରେ –(ସେ ସେତେବେଳେ ବାରବାଟି ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ ଥିବା ସର୍କିଟ ହାଉସରେ ରହୁଥିଲେ) ଭଟନେ କ୍ଲବ୍‌ରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଫିସରମାନେ ମାଛ ପାଣି ପିଇଲା ପରି ମଦ ପିଇ ଗଡ଼ୁଛନ୍ତି । ସେ ବିଷୟରେ ତ କାହିଁକି ବିଧାନ ସଭାରେ କାହାର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ? ଆପଣମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଡରନ୍ତି ଅଥଚ ବିଚରା ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ଉପରେ ସବୁ କୋରଡ଼ା ମାଡ଼ ।" ଏତିକିରେ ରାଧାନାଥ ବାବୁ ରାଗରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । ଡ. ବଳଭଦ୍ର ପ୍ରସାଦ, ଡି.ପି. ଆଇ.ଙ୍କ ଆଗରେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆପତ୍ତି କଲେ । ଡ. ପ୍ରସାଦ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଲୋକ ଥିଲେ । ସେ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥାରେ ନଇଁଯିବା ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ସେ କହିଥିଲେ—"ଆଜ୍ଞା ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏଥିରେ ମର୍ମାହତ ହୋଇଛୁ । ରାଧାନାଥ କିନ୍ତୁ କହିଦେଲେ, ଡ. ପ୍ରସାଦ ଶେଷ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ନିର୍ଭୀକ ଡି.ପି. ଆଇ. ଥିଲେ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା । ତା'ପରେ ମୁଁ ଆଉ ବହୁତ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସ ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଲି ନାହିଁ କି ମୋର ଲେଖା ସମାଜରେ ଆଉ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ନାହିଁ । ସେହିପରି ବହୁଦିନ ଯାଏ ମୁଁ ନମସ୍କାର କଲେ ରାଧାନାଥ ବାବୁ ପ୍ରତିନମସ୍କାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋର ଧାରଣା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସାମନ୍ତବାଦୀ ଅହମିକା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ । ବହୁବର୍ଷ ପରେ ମୋର ଅବସର ଗ୍ରହଣ ପରେ ରାଧାନାଥ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଘନିଷ୍ଠତା ବଢ଼ିଥିଲା । ୧୯୮୦'ର ବନ୍ୟା ବାତ୍ୟା ବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହିତ କାମ କରିଥିଲି । ଅତି ନିକଟରୁ ଦେଖିଲା ପରେ ମୋର ମନେ ହେଲା ସେ ଜଣେ ବଦ୍‌ରାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଅତି ଦୟାଳୁ ଓ ପ୍ରଶସ୍ତମନା ଥିଲେ । ଗରିବ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାରେ ତାଙ୍କ ମନ ଅତି ବିଶାଳ । ହାତ ଖୋଲି ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ହେଲା ପରେ ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହିତ କାମ କରିବାରେ ଏବଂ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ମିଳିଲା । ମୋର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିଗଲା । ପ୍ରକୃତରେ ଏପରି ମହାନୁଭବ ଓ ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିରଳ କହିଲେ ଚଳେ । ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଲା ବେଳେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ କହେ ଯେ ତାଙ୍କ ରକ୍ତ ମାଂସ ଶରୀରର ଶକ୍ତି ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କର ଆତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ଏବଂ ମାନବିକତା ମନୋଭାବ ଏତେ ବଳିଷ୍ଠ ଯେ ସେ ୯୧ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଯୁବକଠାରୁ ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଓ ଚିନ୍ତନରାଜ୍ୟରେ ଅଧିକ ଅଗ୍ରଦର୍ଶୀ । ମନୁଷ୍ୟ ଆତ୍ମିକ ଶକ୍ତିରେ କିପରି ବଳୀୟାନ ହୋଇ ପାରେ ସେ ତାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ମାନସିକ ଦକ୍ଷତା ଅତୁଟ ରହିଛି । ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନର ପରିସର ତ ସର୍ବଜନବିଦିତ । ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଛନ୍ତି ରାଧାନାଥ ବାବୁ ।

ଔପନିବେଶିକ ଓ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଶାସନ ସଂସ୍ଥା ତଥା ପଶ୍ଚାତ୍‌ମୁଖୀ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ନେତୃତ୍ୱ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୋର ମତାମତ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଏବଂ ଯେତେବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଅନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତି କରିବା ବା ସେମାନଙ୍କର ଜନବିରୋଧୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସର୍ବସାଧାରଣରେ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଦୃଢ଼ ମନୋବୃତ୍ତି ମୋଠାରେ ଦେଖାଦେଇ ଥିଲା । ବହୁତ ଶୁଭଚିନ୍ତକ ଏ ପ୍ରକାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିଲି । ମୋତେ କେତେକ ବନ୍ଧୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ରିଡ଼ର ହେଲା ପରେ ଏପରି କଥା କହିଲେ ଚଳିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ଟିକିଏ ଚୁପ୍ ରହିଗଲେ ଭଲ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଭାବିଲି ଯେ ଚାକିରୀରେ ଉନ୍ନତି କରିବାର ଆକାଂକ୍ଷାର ସୀମା ନାହିଁ । ରିଡ଼ର ହେଲାପରେ ପ୍ରଫେସର, ତା'ପରେ କୁଳପତି, ତା'ପରେ ସରକାରୀ ପରାମର୍ଶଦାତା ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ପଦବୀ ପାଇବା ଆକାଂକ୍ଷାର ଶେଷନାହିଁ । ତେଣୁ ମୂଳରୁ ଜଣେ ଦ୍ରାବକ ହୋଇ ରହିବ

ନାହିଁ ସ୍ୱସ୍ଥ ବା ହେବ ତା'ପରେ ଯାହା ହେବ ଦେଖାଯିବ । ଏହି ଜୀବନ ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ମୁଁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିଲି ତେଣୁ 'ଆମର ଭୁଲ୍ କେଉଁଠି' ବହି ଲେଖି ପାରିଥିଲି । ପରେ ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ ନାମକ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ବହୁବର୍ଷ ଯାଏ ସମ୍ପାଦନ କରି ପାରିଲି । ଜରୁରୀ କାଳୀନ ସମୟରେ 'ଆଗକୁ ନା ପଛକୁ' ନାମକ ବହି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତର ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ, ବିଶେଷତଃ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନ ପ୍ରଭୃତି ସର୍ବଭାରତୀୟ ସଂସ୍ଥା ଗୁଡ଼ିକରେ ମୋର ଦୃଢ଼ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଲାଗି ମୁଁ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କଲି । ଭାରତରେ ଓ ଭାରତ ବାହାରେ ଏଥିପାଇଁ ବହୁ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପାଇଲି । ସେଥିପାଇଁ ମୋର ବହୁତ ଖ୍ୟାତି ହେଲା ବାରମ୍ବାର ବିଦେଶ ଭ୍ରମଣରେ ଗଲି । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଦେଶକୁ ଯିବାର ସୁବିଧା ପାଇଲି । କିନ୍ତୁ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ସାମନ୍ତବାଦୀ ମନୋଭାବାପନ୍ନ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର କୋପ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଁ ଜୀବନସାରା ରହିଗଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନର ଅପରାହ୍ଣରେ ମୋର ଆଦର୍ଶଗତ ଦୃଢ଼ତା ଲାଗି ମୁଁ ନିଜକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ମନେକରୁଛି । ଓଡ଼ିଶାରେ କୁଳପତି ନ ହେବାର ଦୁଃଖ ମୋର ଆଦୌ ନାହିଁ କାରଣ ତା ଠାରୁ ବେଶୀ ସମ୍ମାନପ୍ରଦ, 'ଜାତୀୟ ଫେଲୋ' ପରି ପଦବୀ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରର ଲୋକଙ୍କ ଯୋଗୁ ପାଇଛି ।

× × ×

ମୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ଫେରିବାର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ହିଁ ଦୁଇଜଣ ବିଚିତ୍ରଧର୍ମୀ ଲୋକଙ୍କ ସହ ଦେଖା ହେଲା । ମୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଜଣେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲି । ଏ ଖବର ଆମ ଭାରତୀୟ ପୋଲିସ ବିଭାଗକୁ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଆସିଥାଏ ବୋଧହୁଏ, କାରଣ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଗୋଇନ୍ଦାଙ୍କ ଉପରେ ଭାରତୀୟ ପୋଲିସ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା । ମୋର ଆସିବାର ଦୁଇଦିନ ପରେ ମୋର ଜଣେ ସହପାଠୀ ପୋଲିସ ଅଫିସର ମୋତେ ଆସି ଦେଖାକଲେ । ମୁଁ ଜାଣି ନଥାଏ ଯେ ସେ ପୋଲିସ୍ ଗୁପ୍ତ ବିଭାଗରେ କାମ କରୁଥାନ୍ତି । ସେ ମୋର ଆଇ.ଏ. ବେଳର ସହପାଠୀ । ତାପରେ ବହୁବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଦେଖା ମଧ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ସେ ଆସି ମୋ ପାଖରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ବାମପନ୍ଥୀ ଦଳମାନଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ମୋଠାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇଲେ ଯେ ସେ ଜଣେ ବାମପନ୍ଥୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟର ବଳିଷ୍ଠ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ । ମୁଁ ତ ସଦ୍ୟ ଫେରିଥାଏ, ବାମପନ୍ଥୀ ଆଦର୍ଶରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥାଏ, ପୃଥିବୀର ବହୁତ ଖବର ମୋ ପାଖରେ ଥାଏ, ତେଣୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ଅଗରେ ଇଂଲଣ୍ଡର କ୍ଲବ୍‌ମାନଙ୍କରେ ବକ୍ତୃତା କଲାପରି ଅନର୍ଗଳ ବକ୍ତୃତା ଆରମ୍ଭ କଲି । ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସାରିତ ରାଜନୈତିକ ଜାଲରେ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଜାଣତରେ ମୁଁ ଛନ୍ଦିଗଲି । ଏହିପରି ବହୁଥର ସେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି । ବହୁଦିନ ପରେ ମୁଁ ବୁଝିଲି ଯେ ସେ କିଏ । ସେହି ସପ୍ତାହରେ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ରାତି ୧୧ଟା ବେଳେ ଜଣେ ଲୋକ ମୋତେ ଦେଖା କରିଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ରେଳବାଇ ବିଭାଗର ଇଞ୍ଜିନିୟର । ସେ ଥିଲେ ଭାରତୀୟ ବାମପନ୍ଥୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଗୁପ୍ତ ସଂଯୋଜକ । ସେ ମଧ୍ୟ ମୋ ଖବର ଅନ୍ତର୍ଜାତିକ ବାମପନ୍ଥୀ ଗୁପ୍ତ ସମ୍ବାଦ ମାଧ୍ୟମରେ ପାଇଥିଲେ । ଏବଂ କେଉଁଦିନ କଟକରେ ପହଞ୍ଚିବି ତାହା ମଧ୍ୟ ସଠିକ୍ ଭାବରେ ସେ ଜାଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ସମ୍ବାଦ ସବୁ ମୋତେ ଦେଲେ । ବହୁ ପ୍ରକାରର ପୁସ୍ତିକା ଓ ସାଇକ୍ଲୋଷ୍ଟାଇଲ ଲେଖାମାନ ଦେଲେ । କିଛି ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ନେଲେ ଏବଂ ସେ ମଧ୍ୟ ବହୁତଥର ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଭାରତରେ ବାମପନ୍ଥୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସରକାରଙ୍କର କୋପ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଥିଲା । ଏ ଦୁଇଟିଯାକ ଘଟଣା ମୋତେ ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ ଲାଗୁଥିଲା । ତାପରେ ବହୁଦିନ ଯାଏ ବାମପନ୍ଥୀ ରାଜନୈତିକ ନେତା-ମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବିଶେଷ ବନ୍ଧୁତା ଥିଲା । ତାପରେ ସେମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଅଧୋଗତି ଓ ପରସ୍ପର କଳହ ଯୋଗୁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସଂଯୋଗ ଛିନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଇପ୍‌ଟା ଓ ଭାରତୀୟ ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଆନ୍ଦୋଳନ (I.P.T.A.) ସହିତ ମୋର ଗଭୀର ସଂପର୍କ ରହିଥିଲା । 'ଇପ୍‌ଟା' କଟକରେ ଦିନରାତି ଧରି ଯେପରି ଭାବରେ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ଅଭିନୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ ତାହା କଟକ ବାସୀଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିଥିଲା । ଜନତା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟ ଦର୍ଶକରେ ଭରପୂର ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲି । ଏ ପ୍ରକାର ଅଭିନୟକୁ ମଧ୍ୟ ସରକାର ବିରୋଧ କରୁଥିବାରୁ ମୋର ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତି ପତି ଗୋଇନ୍ଦା ସରକାର ପ୍ରତି ଭୟଙ୍କର ରାଗ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହାର ଶାଖା ଖୋଲିବା ପାଇଁ, ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚକୁ ମୁଁ ଯୋଗାଣ କରିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବାମପନ୍ଥୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସେପରି ବଳିଷ୍ଠ ନ ଥିବାରୁ ଏହାର ଶାଖା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଇସ୍‌କସ୍‌ର (ଭାରତ ସୋଭିଏଟ୍ ମୈତ୍ରୀ ସଂଘ) ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ସମୟରେ ଯେତେବେଳେ ସରକାରଙ୍କର କ୍ରୋଧ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ପଡ଼ିଥିଲା ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଏହା ସହିତ ଗଭୀର ଭାବରେ ସଂଯୁକ୍ତ ଥିଲି କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଏହାର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଦୃଢ଼ ହେଲା, ସରକାରଙ୍କ ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା ପରେ ଏହା ଉପରେ ସୁବିଧାବାଦୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବିଙ୍କର ଆଧିପତ୍ୟ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଧନୀ ଲୋକଙ୍କର କୃପା ଲାଭ କଲା, ତାପରେ ଏହାସହିତ ମୋର ଦୂରତ୍ୱ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ କୌଣସି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏ ସଂସ୍ଥାରୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାଏ ନାହିଁ । ଭାରତୀୟ ବାମପନ୍ଥୀଙ୍କର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ କୃପା ଲାଭ କରିବା ସଂଗ୍ରାମଶୀଳ ଭାରତୀୟ ଜନତାଙ୍କ ପାଇଁ କେତେଦୂର ଶୁଭଙ୍କର ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରଣିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ ।

ଜଣେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ମାର୍କସ୍‌ବାଦୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କୌଣସି ବାମପନ୍ଥୀ ଦଳର ମତାମତ ସହିତ ସବୁବେଳେ ଏକମତ ହେବା ବଡ଼ କଠିନ । ବିଶେଷତଃ ମାର୍କସବାଦୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ମାର୍କସଙ୍କୁ ସବୁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜଣେ ନିର୍ଭୁଲ୍ ଭବିଷ୍ୟତ ବକ୍ତା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ମାର୍କସଙ୍କର ଐତିହାସିକ ଡାଇଲେକ୍‌ଟିକ୍ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପଦ୍ଧତି ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ନାନା ଜଟିଳ ସାମାଜିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ତାଙ୍କର ସବୁ ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ ଠିକ୍ ବୋଲି କହିବା, ମାର୍କସୀୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପଦ୍ଧତିର ପରିପନ୍ଥୀ । ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ବହୁ ମାର୍କସୀୟ ରାଜନୀତି-ଦଳଙ୍କର ନ ଥାଏ । ଅନେକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଭାରତୀୟ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବାବା ମା'ଙ୍କ ପରି ମାର୍କସ ଓ ଏହାର ତତ୍ତ୍ୱ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାରଙ୍କୁ ଏମାନେ ବିନା ସମାଲୋଚନାରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ମୋର ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସର ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଭାବରେ ତିନିବର୍ଷ ତିନିମାସ ରହଣୀ କାଳଟି ବହୁତ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା । ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ନାନା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାରେ ମୋର ଆନନ୍ଦଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ଚଳିଲା ପରେ ଆଉ କୌଣସି ଶାସନଗତ ଅସୁବିଧା ରହିଲାନାହିଁ । ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ବିଷୟରେ ପିଲାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆଲୋଚନା ସଭା ବସେ । ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ, ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ, ଜୀବନ ବିଜ୍ଞାନ, ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର, ଦର୍ଶନ, ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ର ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲ ଏବଂ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ପ୍ରତି ବିଷୟରେ ଅନ୍ତତଃ ଥରେ ଗୋଟିଏ ଆଲୋଚନା ସଭା ଦୁଇଘଣ୍ଟା ଧରି ହୁଏ । ଅନ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ମଧ୍ୟ ଆସନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ବୁଝିଲାଭଳି ଭାଷାରେ ଆଲୋଚନା ହୁଏ, କାରଣ ମୋ ମତରେ କଳା ବିଭାଗର ପିଲାଏ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ଉଚିତ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନର ପିଲାଏ କଳା ବିଷୟରେ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରି ପାରିଲେ ସେମାନେ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରିବେ । ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ବହୁତ କାମରେ ଲାଗିବ । ମୁଁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହୁଥିଲି ଅର୍ଥାତ ଛାତ୍ରାବାସରେ ମାସକଯାକ ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କିଛି ନା କିଛି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ସଭା ବସୁଥାଏ । ଯେ ବୁଝିଲା ସେ ଆସି ଯୋଗ ଦେଇ ପାରିବ । ଯାହାର ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ବେଶୀ ସମୟ ଦରକାର ସେ ସବୁ ସଭାକୁ

ନ ଆସି ପାରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରାୟ ପଚ୍ଚିଶଜଣ ଯାଏ ଉପସ୍ଥିତ ରହନ୍ତି । ଛାତ୍ରାବାସର ଛାତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୨୨୨ ଥିଲା । ବାହାରର ପିଲାଏ ମଧ୍ୟ ଆସନ୍ତି ଛାତ୍ରାବାସରେ ଗୋଟିଏ ବୌଦ୍ଧିକ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପାରିଲା । ବର୍ଷକ ପାଇଁ ଧାର୍ ସୂତ୍ରରେ ବହି ନେବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପୁସ୍ତକାଳୟ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ଏବଂ ଯୋଜନା ହେଲା ଯେ ଦୁଇ ତିନ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଛାତ୍ରାବାସର ସବୁ ପିଲାଏ ସବୁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଯେପରି ଧାର ସୂତ୍ରରେ ପାଇ ପାରିବେ । ତା' ଛଡ଼ା ପ୍ରଚଳିତ ପୁସ୍ତକାଳୟର ପୁସ୍ତକ ସଂଖ୍ୟା ବହୁ ପରିମାଣରେ ବୃଦ୍ଧି କରାଗଲା । ଏ ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ହଷ୍ଟେଲ ପାଣ୍ଠିରୁ ବହନ କରାଗଲା । ଗୋଟିଏ ସ ଧ ରଣ ଉପାୟରେ ହଷ୍ଟେଲ ପାଣ୍ଠି ବୃଦ୍ଧି କରାଇ ପାରିଥିଲି । ଆଗରୁ ଅତିଥିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ହଷ୍ଟେଲରେ ଖାଦ୍ୟର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା ବହୁତ କଡ଼ା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଥିଲା । ମୁଁ ଏହି ନିୟନ୍ତ୍ରଣକୁ ଉଠା'ଇ ଦେଲି । ଯେ ପିଲା ଯେତେଜଣ ଅତିଥି ଆଣିଲେ ପୂରା ଖାଦ୍ୟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲି । ଏଥିରେ ତ ରନ୍ଧନ ପଦ୍ଧତିରେ ବିଶେଷ ଖର୍ଚ୍ଚ ନାହିଁ ଅଥଚ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅତିଥିଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ଥାଳି ପାଇଁ ଅଧିକା ପଇସା ମିଳେ । ତା'ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚ କମାଇ ଦେଲି, ଫଳରେ ବର୍ଷକୁ କୋଡ଼ିଏ ପଚିଶ୍ ହଜାର ଟଙ୍କା ବଳକା ହେଲା । ସେତେ-ବେଳକୁ ପିଲାଏ ରନ୍ଧାଘର ଆଗରେ ପାଣି ପଚପଚ ବାରଣ୍ଡାରେ ଚଟେଇ ପକାଇ ତଳେ ଖାଉଥିଲେ, ପଛପଟେ କୁଲା କୁକୁରମାନେ ଭାଉଁ ଭାଉଁ ହେଉଥିଲେ, ମୋତେ ଏହା ବଡ଼ ମଇଳା ଓ ହୀନମାନିଆ ମନେ ହେଲା । ତା'ପରେ ଏହି ବଳକା ଟଙ୍କାରୁ ଖାଇବା ଟେବୁଲ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କଲି । କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସରେ ମଧ୍ୟ ଖାଇବାପାଇଁ ଟେବୁଲର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ଏ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପିଲାମାନେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ପରିଶ୍ରମ ଓ ନିଷ୍ଠା ଅତୁଳନୀୟ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ନିଷ୍ଠା ଆଜଯାଏ ମୋର ମନେ ଅଛି । ଶ୍ରୀ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ଓ ଶ୍ରୀ ରମାକାନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଅବଦାନ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଶ୍ରୀ ଦାସ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦିଲ୍ଲୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଇଂରେଜୀ ବିଭାଗର ପ୍ରଫେସର ଏବଂ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ସେକ୍ରେଟାରୀ ଅଛନ୍ତି । ସେହି କଥା ମନେରଖି ଶ୍ରୀ ରମାକାନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ କଟକର ଗନ୍ଧାରଡ଼ିଆଁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନୂଆକରି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ପୁସ୍ତକାଳୟ ଉନ୍ମୋଚନ ପାଇଁ ମୁଁ ଡାକିଥିଲି । ସେ ସେତେବେଳକୁ କଟକର ଆର୍.ଡି.ସି. ଥିଲେ ।

ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସରେ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ବହୁ ସମସ୍ୟା ଆଲୋଚନା ବେଳେ ଶ୍ରୀ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ମଲ୍ଲିକ ଓ ଶ୍ରୀ ଭଗବତ ପ୍ରସାଦ ରଥ ଦେଶ ସେବାରେ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କରିବେ ବୋଲି ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇଥିଲେ । ମୋର ମନେ ଅଛି ଥରେ ରାତି ୧୦ଟାରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସେ ଦୁହେଁ ମୋ ଘରକୁ ଆସିଥିଲେ ମୋର ଆଶୀର୍ବାଦ ନେଇ ସେହି ରାତିରେ ବାହାରି ପଡ଼ିବେ ଦେଶସେବା ବ୍ରତ ନେଇ—ତାହାହିଁ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ଦେଶ ସେବା ଓ ରାଜନୀତିରେ ଭାଗ ନେବାପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲି । ଯେ କୌଣସି ଦଳରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତୁ ପଛକେ ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ନେଇ ଲୋକଙ୍କ ସେବା ତଥା ସ୍ଥିତିଶୀଳ ଶାସନ ସଂସ୍ଥାକୁ ବଦଳାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଉ ଥିଲି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମଚରଣ ନାୟକଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରହ୍ଲାଦ ବାବୁ କଂଗ୍ରେସରେ, ପଦ୍ମଚରଣ ବାବୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦଳରେ ଏବଂ ଭାଗବତ ବାବୁ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ହଷ୍ଟେଲରେ ଥିବାବେଳେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ସରକାରଙ୍କର କଲେଜ ଦରମା ବୃଦ୍ଧି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା । ସବୁ କଲେଜରେ ଛାତ୍ର ଧର୍ମଘଟ ଚାଲିଥାଏ । ସବୁ ଛାତ୍ର ନେତାମାନେ ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଆସି ରହିଲେ । ଏହା ଯେପରି ସେମାନଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗ ଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖେ ଏବଂ କହେ ଯେ, ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହିସାବରେ, ତୁମେମାନେ ଏଠାରେ ଅଛ ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ରିପୋର୍ଟ କରିବି । କିନ୍ତୁ ଯେହେତୁ ତୁମେମାନେ ନେତା, ଏଥିରେ ତୁମମାନଙ୍କର ଡରିବା କଥା ନୁହେଁ । ତା'ପରେ ଅନେକ ସମୟରେ ରାତି ୧୨ଟା ଯାଏ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ନାନା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲେ । ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜୀ ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୋ ଘରକୁ ଆସନ୍ତି ଭଲମନ୍ଦ ବୁଝିବା ପାଇଁ । ମୋତେ ଉତ୍ସାହିତ କରନ୍ତି ଏବଂ ବ୍ୟସ୍ତ ନ ହେବା ପାଇଁ କହି ଫେରନ୍ତି । ପରେ ଡକ୍ଟର ବଳଭଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ମୋ ଘରକୁ ଆସି ମୋତେ ବୁଝାଇଲେ ଯେ ପୋଲିସ ହଷ୍ଟେଲରେ ପଶି ନେତାମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ସରକାରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେହି ଇଚ୍ଛା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏଥିରେ ରାଜି ନ ହେଲେ ପରିଣତି ଖରାପ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ଅଛି । ମୁଁ ଏଥିରେ ରାଜି ହେଲି ନାହିଁ । କାରଣ, ହଷ୍ଟେଲରେ ପୋଲିସ ପଶିଲା ପରେ ଯଦି କୌଣସି ଅପ୍ରୀତିକର ଘଟଣା ଘଟେ ଏବଂ ପୋଲିସ ଗୁଳି ଚଳାଏ, ପିଲାମାନେ ମରନ୍ତି ବା ଆହତ ହୁଅନ୍ତି ତା'ପାଇଁ ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୋତେ ଦାୟୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ମୁଁ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଥାଇ ଏହା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯଦି ସରକାର ବାଧ୍ୟ କରନ୍ତି ତେବେ ମୁଁ ହଷ୍ଟେଲ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଦେବି । ତା'ପରେ ଯାଇ ପୋଲିସ ପ୍ରବେଶ କରିବ । ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜୀ ମୋ ସହିତ ଏକମତ ହେଲେ । ଡକ୍ଟର ପ୍ରସାଦଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା ନାହିଁ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜି ବାହାରକୁ ଏତେ ରୁକ୍ଷ ଦେଖାଯାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେ ବହୁତ ସ୍ନେହଶୀଳ ଓ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଥିଲେ । ଧର୍ମଘଟ ପରେ ଯେତେବେଳେ ଛାତ୍ରନେତା-ମାନଙ୍କର ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କଥା ଉଠିଲା ସେ ମୋ ସହିତ ଏକମତ ହେଲେ ଯେ ପୋଲିସ ଗାଡ଼ିରେ ପିଲାଙ୍କୁ ନ ପଠାଇ ଆମେ ନିଜେ ଗାଡ଼ି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସିଧା କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଆଗରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବା । ତା'ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପୋଲିସର ଯେଉଁ ରାଗ ରହିଛି ତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାର ସୁଯୋଗ ପୋଲିସକୁ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଏପରି ନିର୍ଭୀକ ଓ ସ୍ନେହଶୀଳ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଖୁବ୍ କମ୍ ଥିବେ । ଆଜିକାଲିର ଅନେକ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ କଣ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ଏବଂ କଣ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁସି କରି ହେବ ସେହି ଅନୁସାରେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କରି ଯାଉଛନ୍ତି । ରାଜନୈତିକ ସମର୍ଥନ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ମିଳୁଛି, ଫଳରେ ପିଲାଙ୍କୁ ନାନା ଉପାୟରେ ହଇରାଣ ହରକତ କରାଯାଉଛି । ସ୍ୱାଧୀନତାର ଏତେ ଦିନ ପରେ କିପରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଚାଟୁକାର, ଭୀରୁ ଓ ମେରୁଦଣ୍ଡ ବିହୀନ ଲୋକେ ଉପର ସ୍ତରକୁ ଉଠି ଆସିଛନ୍ତି । ସେ କଥା ଭାବିଲେ ଦୁଃଖ ଲାଗେ । ଏଥିପାଇଁ ସ୍ୱାର୍ଥପର ଓ ନିମ୍ନ ଧରଣର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ରାଜନୈତିକ ନେତାମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦାୟୀ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅମଳର ଭୀରୁ, ଚାଟୁକାର, ସରକାରୀ ଅଫିସରଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଆଜିକାର ଅଧିକାଂଶ ଅଫିସରମାନେ ଆହୁରି ବେଶି ଖୋସାମଦିଆ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱହୀନ ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଜଣାଯାଉଛି ।

ସେହି ଧର୍ମଘଟ ସମୟର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ । ଧର୍ମଘଟ ଚରମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳେ କେତେଜଣ ଛାତ୍ରନେତା ତତ୍କାଳୀନ ବିଧାୟକ ଶ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହିତ ଆପୋଷ ଆଲୋଚନା କରି ଧର୍ମଘଟ ପ୍ରତ୍ୟାହୃତ ହେଲା ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସର୍ତ୍ତ ଥିଲା ଯେ ତା ପରଦିନ ସକାଳ ୧୦ଟା ବେଳେ କଲେଜ ଖୋଲିବ । ଏ ବିଷୟରେ କିନ୍ତୁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ପରାମର୍ଶ କରା ହୋଇ ନ ଥିଲା । ତା'ର ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବରୁ କଲେଜ ବନ୍ଦ୍ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା ଏବଂ ବହୁ ପିଲାଙ୍କୁ ପଇସାପତ୍ର ଦେଇ ଘରକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଛାତ୍ରନେତାମାନେ ଯେତେବେଳେ ତା'ଆରଦିନ ଧର୍ମଘଟ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କଥା ଘୋଷଣା କଲେ ଆଉ କେତେକ ନେତା ଯେଉଁମାନେ ଏ ଗୁପ୍ତ ଆଲୋଚନାରେ ଜାଣି-ଶୁଣି ଭାଗ ନେଇ ନ ଥିଲେ ସେମାନେ ବିଦ୍ରୋହ କଲେ । ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ କହିଥିଲେ ଯେ, ସେଦିନ ସକାଳେ କଲେଜ ଖୋଲିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପୁନର୍ବାର ଖବର କାଗଜରେ ଘୋଷଣା କରି ଦୁଇଦିନ ପରେ କଲେଜ ଖୋଲାଯାଇ ପାରିବ । ଏପରି ଗୋଳମାଳିଆ ପରିସ୍ଥିତିରେ ହଠାତ୍ ଶ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କ ଅଫିସ ଭିତରକୁ ପଶିଆସି, କଲେଜ କାହିଁକି ଖୋଲା ହୋଇ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗାଳିଗୁଲଜ କଲେ । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ଓ ଡକ୍ଟର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିଲୁ । ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଡକ୍ଟର ବାନର୍ଜୀ ଖୁବ୍ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ କହୁଥାନ୍ତି ଯେ ସେ ମାନ୍ୟବର ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସବୁ ବୁଝାଇ କହିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ବଡ଼ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଇଆଡ଼ୁ ସିଆଡ଼ୁ କହି ବାହାରି ଗଲେ । ଅଫିସ ବାହାରେ ଶହ ଶହ ପିଲା ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ଲୋଗାନ୍ ଦେଉଥାନ୍ତି । ତାପରେ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ, ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର ଓ ମୁଁ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ପିଲାଙ୍କ ଘେରରୁ ରକ୍ଷାକରି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ହଲରେ ବସିଥିବା ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାକୁ ନେଇଗଲୁ । ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ଯୋଗୁ ମୋର ଏତେ ରାଗ ହୋଇଥିଲା ଯେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ପାଟିରେ କହିଥିଲି ସେ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କୁ କିପରି ଅପମାନ ଦେଇ ଥିଲେ । ତା'ପରେ ମୋଟ୍ ରୂପଶବ୍ ଷ୍ଟେଣ୍ଟ ବାସଭବନକୁ ତତ୍କାଳୀନ ବିଧାୟକ ଶ୍ରୀ ଭୈରବ ଚରଣ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଡାକିଆଣି ସବୁକଥା କହିଲି ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ଦଳୀୟ ସଭା ଡାକି ତାର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି । ଅପରାହ୍ଣରେ କଂଗ୍ରେସ ବିଧାୟକମାନଙ୍କର ସଭା ହେଲା ଏବଂ ସେଥିରେ ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ କୁହାଗଲା ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କୁ କ୍ଷମା ମାଗିବାକୁ । ସେ କ୍ଷମା ମାଗିଲେ । ସେହିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ର ଏବଂ ବାଚସ୍ପତି ଶ୍ରୀ ନିଳମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏକାଠି ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜୀଙ୍କ ବାସଭବନକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଯାହା ଘଟିଥିଲା ସେଥିପାଇଁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ସେତେବେଳେ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କି ପ୍ରକାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୋଧ ଭଦ୍ରତା ଓ ଶାଳୀନତା ଥିଲା ତାହା ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ । ଏତେଦିନ ଧରି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦ୍ଧତି ଚାଲିବା ପରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏ ପ୍ରକାର ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଓ ଶାଳୀନତା ସମ୍ଭବ କି ? ପୋଲିସ ଫାଇଲରେ ଗୁଣ୍ଡା ଓ ଅପରାଧ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ହିସାବରେ ନାମ ଥିବା କେତେକ ଲୋକେ ଯଦି ବିଧାୟକ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୁଅନ୍ତି ତା'ହେଲେ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଏ ପ୍ରକାର ଭଦ୍ରତା ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିଷ୍ଠା ଆଶା କରିବା ବୃଥା । ସେହିଦିନଠାରୁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ବିରୋଧଭାବ ବହୁଦିନ ଧରି ରହିଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ଏକଥା ଜାଣିଥିଲେ । ବୁଝିଥିଲେ ଅର ଏ ବିଷୟ ନେଇ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର କିଛି ତିକ୍ତତା ମଧ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସେ ଯେତେବେଳେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ଏବଂ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ସ୍ତରରେ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଆମମାନଙ୍କ ସହିତ ଆନ୍ତରିକ ସହଯୋଗ କଲେ, ବଳିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିଗଲା । ସେ ଯେପରି ଭାବରେ ପାରାଦ୍ୱୀପ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସାହସର ସହିତ ରୂପାୟିତ କରାଇ ପାରିଥିଲେ ମାତ୍ର ଦେଢ଼ବର୍ଷ ଭିତରେ, ସେଥିଯୋଗୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ, କାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତା, ନିଷ୍ଠା ଓ ସାହସ ମୋତେ ତାଙ୍କ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରତି ଆକର୍ଷିତ କରିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଜାତୀୟତା ପରି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ମନୋଭାବ ନଥିଲା । ତାଙ୍କର ପରିବାରର ଲୋକଙ୍କୁ ସେ ରାଜନୀତିରୁ ଦୂରରେ ରଖୁଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ବଡ ଉଚ୍ଚମନା ଓ ମହାନୁଭବ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ଏପରି ଜଣେ ଦକ୍ଷ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ ହତଭାଗ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ଉଚିତ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଯେକୌଣସି ରାଜ୍ୟର ସେ ନେତା ହୋଇଥିଲେ ଅନେକ କାମ କରି ପାରିଥାନ୍ତେ ।

୧୯୪୯ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସରେ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଚାର ସମିତି ନାମକ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ କଲି । ଡକ୍ଟର ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜ ବାସଭବନରେ ଏହାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବୈଠକର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ଡକ୍ଟର ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର, ଡକ୍ଟର ରାଧାକୃଷ୍ଣ ମହାନ୍ତି ଓ ଡକ୍ଟର ଜୟକୃଷ୍ଣ ମହାନ୍ତି ଯୋଗ ଦେଇ ଥିବାର ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ବିଜ୍ଞାନ ଯୁଗରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଜ୍ଞାନର ବାର୍ତ୍ତା ପହଞ୍ଚାଇବା ଲାଗି ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମୋର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମସ୍ତେ ରାଜି ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରତି ୧୫ ଦିନରେ ଥରେ ରବିବାର ଦିନ ୩ଟାବେଳେ ଏହାର ବୈଠକ ଜଣେ ସଭ୍ୟଙ୍କ ଘରେ ବସିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେ ସାମାନ୍ୟ ଜଳପାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ । ଜଣେ ସଭ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ କରିବେ । ଆଲୋଚନା ଏବଂ ଯଥାଯଥ ସଂଶୋଧନ ପରେ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଖବର କାଗଜରେ ବାହାରିବ ଏବଂ ପରେ ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଠି କରି ପୁସ୍ତକ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । କ୍ରମେ ଏହାର ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସଭ୍ୟ ଏକାଦିକ୍ରମେ ତିନୋଟି ସଭାରେ ଯୋଗ ନ ଦେଲେ ତାଙ୍କ ନାମ ଆପେ ଆପେ କଟି ଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ଏହି ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ କଟି ଯାଇଥିଲା । ବର୍ଷକୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ପ୍ରବନ୍ଧ ନ ପଢ଼ିଲେ ସଭ୍ୟଙ୍କର ନାମ କଟି ଯାଉଥିଲା । ଏହିପରି କଡ଼ାକଡ଼ି ନିୟମ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅନୁଯାୟୀ ଏହା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଆସିଛି ବୋଲି ଏହା ଗୋଟିଏ ବଳିଷ୍ଠ ଓ ପୁରାତନ ସଂସ୍ଥାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରିଛି । ଏହାର ସମ୍ପାଦକ ଭାବରେ ମୁଁ ବହୁବର୍ଷ ଧରି ରହିଥିଲି । ସେ ସମୟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଖବର କାଗଜରେ ଏହାର ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ନିୟମିତ ବାହାରୁଥିଲା । ଏହା ଏପରି ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା ଯେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବାର୍ଷିକ କୃତି ବିବରଣୀ ଦେବା ସରକାରୀ ଫର୍ମରେ ଏହି ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଚାର ସମିତିର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା । ଏହାର ଖ୍ୟାତି ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶତ୍ରୁ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଲେ । କାହାରି ଖ୍ୟାତି ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶତ୍ରୁ ବଢ଼ିବା ଯେପରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ନୀତି ନିୟମରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନର ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ପୁରୁଣା ପ୍ରଫେସର ବିଜ୍ଞାନ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରସ୍ତର ସମିତିର ନାମ ପଢ଼ିଲେ ଏପରି ବିଗୁଡ଼ି ଯାଉଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ବିଭାଗରୁ ଯଦି ଚପରାଶି ସଭାର ନୋଟିସ୍ ଧରି ଯାଉଥିବାର ଦେଖୁଥିଲେ ତେବେ ତାକୁ ଡାକି ତା'ଠାରୁ ନୋଟିସ୍ ନେଇ ଚିରି ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ତାକୁ ତାଙ୍କ ବିଭାଗରୁ ବାହାର କରି ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ଓଡ଼ିଆରେ ବିଜ୍ଞାନ ଲେଖା ଏକ ପ୍ରହସନ ମାତ୍ର । ସେ ମହାଶୟ ଇଂରେଜୀରେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନସାରା ବିଶେଷ କିଛି ଲେଖି ପାରି ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ବଡ଼ବଡ଼ ପଦବୀରେ ରହି ଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଗୋଟିଏ କାରଣରୁ ଜୀବନସାରା ସେ ମୋ ପ୍ରତି ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ତଥାପି ସେ ଉଚ୍ଚ ପଦବୀରେ ଥାଇ ବହୁ ଉଦ୍ୟମ କରି ସୁଦ୍ଧା ମୋର ସେପରି କିଛି କ୍ଷତି ସାଧନ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି ।

ଏହି ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରସ୍ତର ସମିତି ଫଳରେ ଜନପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ବହୁ ଖ୍ୟାତିସମ୍ପନ୍ନ ଲେଖକ ବାହାରି ପାରିଲେ । ଡକ୍ଟର ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର ଡକ୍ଟର କୁଳମଣି ସାମଲ, ଡକ୍ଟର ଗଦାଧର ମିଶ୍ର ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଲୋକପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ ଲେଖକଙ୍କୁ ଏହି ସମିତି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ୧୯୦୯ ମସିହାଠାରୁ ଆଜିଯାଏ ଏହି ସମିତି ନିୟମିତ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆସିଛି ଏବଂ ପାଞ୍ଚ-ଶହ କି ଛଅଶହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୈଠକ ବସି ସାରିଲାଣି ଏବଂ ଅସଂଖ୍ୟ ବହି ପ୍ରକାଶିତ ହେଲାଣି । ମାସିକ ପତ୍ରିକା ମଧ୍ୟ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଛି । ବହୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମ୍ମାନ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବକ୍ତୃତାମାଳା ଏହାର ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି । ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ପ୍ରଥମ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହୋଇଛି ।

ବହୁ ବର୍ଷ ପରେ ମୁଁ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହୁଥିବାରୁ ଏହାର ଧାରାବାହିକ ବୈଠକରେ ଯୋଗଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ଏହାର ଆଜୀବନ ସଭ୍ୟ ହିସାବରେ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ବୋଧହୁଏ ଏହି ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଯାହାକି ଗତ ୩୭ ବର୍ଷ ଧରି ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକରି ଆସିଛି । ମଝିରେ ମଝିରେ ମୁଁ ଏ ସଭାରେ ଯୋଗ ଦିଏ କିନ୍ତୁ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଦୂରରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆସୁଛି ଏବଂ ଏଥିରେ ମୋର ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ । ପରେ ଜନପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ ସାହିତ୍ୟ ପାଇଁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ମୁଁ ଟଙ୍କା ଦେଇଥିଲି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକ ଲୋକପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ବିଶିଷ୍ଟ ଲେଖକଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତରଫରୁ ପ୍ରଦାନ କରା ଯାଉଛି ।

୧୯୪୯ ଜୁଲାଇରୁ ୧୯୫୧ ଅକ୍ଟୋବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଥିଲି । ସବୁବେଳେ କିନ୍ତୁ ଡ.ପି.ଆଇ ମହେଶ ବାବୁ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜୀଙ୍କୁ କହୁଥାନ୍ତି ମୋତେ ହଷ୍ଟେଲରୁ ବାହାର କରିଦେବା ଲାଗି । ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜୀ ମୋତେ ହସି ହସି ପଚାରନ୍ତି—"କାହିଁକି ଏ.ପି.ଆଇ. ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ଏପରି ରାଗୁଛନ୍ତି ?" ମୁଁ କହେ ସେ—"ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ କେବେ ଯାଏ ନାହିଁ କି ଇନ୍ସପେକ୍ଟରରେ ମଧ୍ୟ ମିଶେ ନାହିଁ । ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ସେ ଯେତେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନେଇଛନ୍ତି ସେ ସବୁକୁ ମୁଁ ଉପର ସ୍ତରରେ ବାତିଲ କରାଇ ନେଇ ପାରିଛି । ସେ ରାଗିଯାଇ ଏଣୁ ତେଣୁ ଅଯୌକ୍ତିକ କଥା ଲେଖି ମୋ ଦରଖାସ୍ତକୁ ନାକଚ କରି ଦିଅନ୍ତି । ମୁଁ ଶିକ୍ଷା ସଚିବ ଓ ମୁଖ୍ୟ ଶାସନ ସଚିବ ତଥା ଶିକ୍ଷା ଓ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦରଖାସ୍ତ କରି ଶେଷରେ ମୋର ଆବେଦନ ମଞ୍ଜୁର ହୁଏ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ରାଗ ଆହୁରି ବେଶି ।" ଯାହାହେଉ ମୋର ସୁପରିନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ବାସଭବନରେ ପାଣିର ବହୁତ ଅସୁବିଧା ହେଲା ଫଳରେ ମୋତେ ଅବ୍ୟାହତି ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲି । ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜୀ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଭଲ ଘର କଲେଜ ପଡ଼ିଆରେ ଦେଲେ ।

ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜୀ ମୋର ଖୋଲା କଥା ଯୋଗୁ ମୋତେ ବହୁତ ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ତାଙ୍କର ଦୋଷ ତ୍ରୁଟି ଦେଖାଇଲେ ସେ ହସି ହସି ମୋତେ ବୁଝାଇ ଦିଅନ୍ତି ସେ ଭାର କରାଇ ନେବାପାଇଁ ସେ ଅନେକ ସମୟରେ ମିଛରେ ରାଗିବାର ବାହାନା କରନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ଏହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଡକ୍ଟର ବଳଭଦ୍ର ପ୍ରସାଦଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ବହୁତ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ସହିତ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିହୁଏ । ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜୀ ମୋତେ ଅନେକ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି । ୧୯୫୩ ମସିହାରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଖର ଛୁଟିରେ ଗଲେ, ମୋତେ ଅଫିସ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରଖିଦେଇ ଗଲେ, କାରଣ ସେହିବର୍ଷ ମୋର ମନପ୍ରାଣ ଖୋଲିବାର ଥିଲା । ଖର ଛୁଟିରୁ ଅଧି ତାଙ୍କର ଅସୁସ୍ଥତା ଯୋଗୁ ସେ ଛୁଟିରେ ଗଲେ । ଛୁଟି ନେବା ଦିନ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଅଫିସରେ ବସିଥାଏ । ସେ ଡ୍ରା... ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଟିପ୍ପଣୀ ଲେଖିଥିଲେ ତାକୁ ବାହାରକରି ଚିରୁଥାନ୍ତି । କହୁଥାନ୍ତି—କିଏ ଜାଣେ, ସେ ଫେରିବେ କି ନାହିଁ ! ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଟିପ୍ପଣୀ ସବୁ ଆଗାମୀ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କ ହାତରେ କାହିଁକି ପଡ଼ିବ ? ଶେଷରେ ଟିକିଏ ସ୍ୱର ଚଳାଇ କହିଥିଲେ—"ଡକ୍ଟର ରଥ, ଆପଣଙ୍କର ପଦୋନ୍ନତି (ରିଡ଼ର) ମୋ ହାତରେ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଦୁଃଖିତ ।" ମୁଁ କହିଥିଲି—"ଆପଣ ତ ମାତ୍ର ଦୁଇମାସ ପରେ ଫେରି ଆସିବେ; ଏପରି କାହିଁକି କହୁଛନ୍ତି ?" ତା'ପରେ ସେ ଗୋଟିଏ ମ୍ଳାନ ହସ ହସିଥିଲେ । ସେ କିନ୍ତୁ ଆଉ ଫେରି ଆସିଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ମାସକ ପରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

୧୧ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ସ୍ଥାପନ

(୧୯୫୩—୧୯୫୮)

୧୯୪୯ରେ ବିଲାତରୁ ଫେରିବା ପରଠାରୁ ୧୯୫୩ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗରେ ମୁଁ ପଢ଼ାଉଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଏହା ଭିତରେ ଚେଷ୍ଟା ଚଳାଇ ଥିଲି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଖୋଲିବାପାଇଁ । ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଡକ୍ଟର ବାନର୍ଜୀ ଏବଂ ଡି.ପି.ଆଇ. ଡକ୍ଟର ବଳଭଦ୍ର ପ୍ରସାଦଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଖୋଲିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥାରୁ ଯାହା ଜଣାଗଲା ଏମାନେ ନ ଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ଏହି ବିଭାଗ ସହଜରେ ଏବଂ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ମୁଁ ଖୋଲିପାରି ନ ଥାନ୍ତି । କାରଣ ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଓ ବରିଷ୍ଠ ସରକାରୀ ଅଧ୍ୟାପକ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଖୋଲିବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଥିଲେ । ସେମାନେ ମୋତେ ଭଲପାଉ ନ ଥିଲେ । ଫଳରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ବିଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏମାନେ ଖୋଲଖୋଲି ଭାବରେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଚାର ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଓ ମୋ ସହିତ ଏ ପ୍ରକାର ସମ୍ପର୍କ ସେମାନଙ୍କର ଆଜୀବନ ରହିଯାଇ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ମାନେ ନିଜ ବିଭାଗର ମଧ୍ୟ ସେପରି କିଛି ଉନ୍ନତି ସେମାନଙ୍କ ବୃତ୍ତିକାଳ ମଧ୍ୟରେ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ବିଭାଗ ପ୍ରତି ଈର୍ଷାପରାୟଣ ହୋଇ ନିଜ ବିଭାଗର ଉନ୍ନତି କରିପାରି ଥିଲେ ନିଶ୍ଚିତ କିଛିଟା ବାହାଦୁରୀ ଆଣନ୍ତା । ଏହି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ତାଙ୍କ ନିଜର କ୍ଷତି କରିଥିଲା ।

୧୯୫୩ ରେ ସ୍ନାତକ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ୧୯୫୮ ରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଖୋଲିଲି । ଏହି ବିଭାଗ ୧୯୮୦ ବେଳକୁ ଭାରତର ଏକମାତ୍ର ସର୍ବବୃହତ୍ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଭାଗ ରୂପେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିସନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇଲା । ଶିକ୍ଷଣ ଓ ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଅଗ୍ରଗାମୀ ବିଭାଗ (Centre of advanced study) ରୂପେ ପରିଚିତ ହେଲା । ଆଜିଯାଏ ଭାରତରେ ଆଉ କୌଣସି ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ଆଉ କୌଣସି ବିଭାଗ ଏହି ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ମୁରବି ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ବିରାଗ ଓ ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବ ମୋତେ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଥିଲା ଭାରତରେ ଏହାକୁ ସର୍ବବୃହତ୍ ବିଭାଗରେ ପରିଣତ କରିବାପାଇଁ । ଏମାନେ ମୋ ବିଭାଗ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯେତେ ଶତ୍ରୁତା କରିଛନ୍ତି ସେତିକି ବେଶୀ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଏବଂ ସାହାଯ୍ୟ ମୋତେ ବାହାର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ମିଳିଛି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଯାହାହେଉ ୧୯୫୩ ମସିହାରେ ପ୍ରଥମ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ସ୍ନାତକ ବିଭାଗ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜି ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷାଗାର ପାଇଁ ଅଫିସ ପାଖର ବଡ଼ ଘରଟି ମୋତେ ଦେଇଥିଲେ । କଲେଜ ହଲ୍ ବାରଣ୍ଡାରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ କାଠପଟା ଘେରା ଛୋଟ ବଖରା ଅଫିସ ଗୃହ ପାଇଁ ଦେଇଥିଲେ । ବିଭାଗର ଆରମ୍ଭ ବେଳକୁ ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି । ତେଣୁ ଆଇ.ଏ, ବି.ଏ. ର ମନୋବିଜ୍ଞାନ କ୍ଲାସରେ ସପ୍ତାହକୁ ୩୦ ଘଣ୍ଟା ଯାଏ ମୁଁ ପଢ଼ାଉ ଥିଲି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଚପରାଶି ମୋ ପାଖରେ ଥିଲା । ଏହାର ଦୁଇମାସ ପରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସାଦ ଦାସ, ଲେକଚରର୍ ରୂପେ ମୋ ବିଭାଗକୁ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କୁ ବି.ଏ. ଦର୍ଶନ କ୍ଲାସରେ ମୁଁ ପଢ଼ାଉଥିଲି । ସେ ଦର୍ଶନରେ ଏମ.ଏ. ପଢ଼ି ଗୋଟିଏ ମଠରେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ କରିବେ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବାପା ଠିକ୍ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଏମ.ଏ. ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ପାଟଣା ପଠାଇଥିଲି । ସେ ଠିକ୍ ସେହିବର୍ଷ ଏମ.ଏ. ପାଶ୍ କରି ଆସିଲେ ଏବଂ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗରେ ଲେକ୍‌ଚରର୍ ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁ ଚରଣ ବ୍ରିଧୁସି ବୋଲି ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ପାଟଣାରୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଏମ.ଏ. କରି ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ରାଜି କରାଇଲି ଆମ ବିଭାଗରେ ପରୀକ୍ଷାଗାର ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ହେବାପାଇଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ସ୍ନାତକ ବିଭାଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ସ୍ନାତକ ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରଥମ ଛାତ୍ରଦଳଟି ମୋର ସବୁଠୁ ବେଶି ପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ନିସ୍ତାର ମନ ବିଭାଗର ଉନ୍ନତିରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲୁ । ଛାତ୍ର ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ଭିତରେ ମୁଁ କୌଣସି ବ୍ୟବଧାନ ରଖିବା ସପକ୍ଷରେ ନ ଥିଲି । ଛାତ୍ର ଓ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଭିତରେ ବ୍ୟବଧାନ ରଖିବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ଜୀବନଯାକ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଆସିଛି । ଫଳରେ ମୁଁ ଓ ମୋର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ସଂପର୍କ ମୋତେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଛି । ତେଣୁ ପ୍ରଥମରୁ ହିଁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ଚଳୁଥିଲୁ । ଛୁଟି ଦିନରେ ଅଧିକ କ୍ଲାସ ନିଆ ହୁଏ । କ୍ଲାସ ମଝିରେ ହଠାତ୍ ଇଚ୍ଛା ହେଲା କୁଆଡ଼େ ବୁଲି ବାହାରିବା ପାଇଁ । ସମସ୍ତେ ବାହାରିଲୁ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ । ହୈ ହୈ କରି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଫେରିଲୁ । ଏହି ପ୍ରଥମ ଦଳର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ଭାରତରେ ଏବଂ ଭାରତ ବାହାରେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରି ପାରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମର ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କ ରହି ଆସିଛି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଶ୍ରୀମତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଡକ୍ଟର ମାଧୁରୀ, ଗୀତା ଦାସ, ଡକ୍ଟର ଅର୍ଜୁନ ପୁରୋହିତ ଓ ଡକ୍ଟର ହେମକାନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ ।

ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପାଠ୍ୟକ୍ରମକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବୈଜ୍ଞାନିକଭିତ୍ତିରେ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଏହି ବିଭାଗରେ ପ୍ରଥମରୁହିଁ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇ-

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପରୀକ୍ଷାଗାର ଓ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଶିକ୍ଷା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଥିଲା । ତେଣୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଏହି ବିଭାଗ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓ ଆଧୁନିକ ବୋଲି ପ୍ରଥମରୁହିଁ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିପାରି ଥିଲା । ଫଳରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶିକ୍ଷାରେ ଯେଉଁ ପିଲାମାନେ ଏହି ବିଭାଗରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ସେମାନେ ଭାରତର ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରିପାରୁଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଆମ ବିଭାଗର ଶିକ୍ଷକ ଓ ପିଲାମାନେ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ କମନ୍‌ୱେଲ୍‌ଥ୍ ବୃତ୍ତି ପାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏପରି ହେଲା ଯେ ୨୦ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଆମ ବିଭାଗର ୧୩/୧୪ ଜଣ ପିଲା ଏହି ବୃତ୍ତି ପାଇଥିଲାବେଳେ ଅନ୍ୟ ମାତ୍ର ୭/୮ଟି ବୃତ୍ତି ଭାରତର ଆଉ ସବୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପିଲାମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ପାଇଥିଲେ । କାରଣ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଏହି ବୃତ୍ତି ବର୍ଷକୁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଥିଲା । ଏହି କାରଣ ଯୋଗୁ ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଆମ ବିଭାଗର ସୁଖ୍ୟାତି ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । ଭାରତ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଆମ ପିଲାଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ଓ ଶିକ୍ଷାଗତ ଯୋଗ୍ୟତା ଯୋଗୁ ଆମର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆମର ଏ ଗୌରବକୁ କେହି ଚିହ୍ନିଲେ ନାହିଁ କି ଏଥିପାଇଁ ପଦେ ପ୍ରଶଂସା ମଧ୍ୟ କରି ନାହାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଏହା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ।

ସ୍ନାତକ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଖୋଲିଗଲା ସତ କିନ୍ତୁ କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷାକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଏହା ପ୍ରତି ବିରୋଧ ଭାବ ଯୋଗୁଁ ଆମର ମଝିରେ ମଝିରେ ଅସୁବିଧା ହେଲା । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ନାତକ ପରୀକ୍ଷାରେ ତିନିଜଣ ଛାତ୍ର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ କଲେ । ଏହା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସହ୍ୟ ହେଲା । ତେଣୁ ତତ୍କାଳୀନ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ପରଶୁରାମ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ପରୀକ୍ଷା ଫଳକୁ ଠିକ୍ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଗଲା । ପରିସଂଖ୍ୟାନ ପେପର୍‌ରେ କେତେକଙ୍କର ବେଶି ନମ୍ବର ଥିବା ହେତୁ ଏହି ଖାତାକୁ ଗୁପ୍ତରେ ଅନ୍ୟ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାହେଲା । ପରୀକ୍ଷା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିବା କଣ୍ଟ୍ରୋଲିଙ୍ଗ୍ ବୋର୍ଡ଼ର ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ମୁଁ ତାର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଥାଏ । ବାହାରର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର ମୋହସିନ୍ ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ଚୋପ୍ରାଙ୍କର ପରି ସଭ୍ୟ ଥା'ନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ମାସେକାଳ ଏହିପରି ଭାବରେ ଗଡ଼ାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର ସବୁ ସଭ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟ ଜାଣି ନଥିଲେ । ତା'ପରେ କଣ୍ଟ୍ରୋଲିଙ୍ଗ୍ ବୋର୍ଡ଼ ପାଖକୁ ନୂଆ ପରୀକ୍ଷକଙ୍କର ମୂଲ୍ୟାୟନ ଆସିଲା । ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର ଯେଉଁ ବିଶିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷାକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ଏହି ଖାତାକୁ ବାହାରକୁ ପଠାଯାଇଥିଲା ସେ ମଧ୍ୟ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ କଣ୍ଟ୍ରୋଲିଙ୍ଗ୍ ବୋର୍ଡ଼ ସଭାକୁ ଆସିଲେ । ମୁଁ ଏହାଙ୍କର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରରେ ଏତେ ବେଶି ଉତ୍‌କ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି ଯେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ତରଫରୁ ସେ ଯାହା କହିଥିଲେ ତାକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ତାଙ୍କଠାରୁ ଦସ୍ତଖତ ନେଲାପରେ କଣ୍ଟ୍ରୋଲିଙ୍ଗ୍ ବୋର୍ଡ଼ର ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତିର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲି । ସେ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପକ୍ଷରେ ଏପରି ଆଇନ ବିରୁଦ୍ଧ ଓ ପକ୍ଷପାତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଆଦୌ ବିଧେୟ ନଥିଲା ବୋଲି କଣ୍ଟ୍ରୋଲିଙ୍ଗ୍ ବୋର୍ଡ ଖୁବ୍ କଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତାବ ସର୍ବସମ୍ମତି କ୍ରମେ ଗ୍ରହଣ କଲା । ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର କେତେକ ସଭ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏପ୍ରକାର ଆଇନ୍ ବିରୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆମର କଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ସେହି ବରିଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷାକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ପରାଜୟ ହେଲା । ଶେଷରେ ମନୋରଞ୍ଜନ ସ୍ନାତକ ଫଳ ପ୍ରଥମରୁ ଯେପରି ଥିଲା ସେହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସେମାନେ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ତା'ପରଠାରୁ ଆଉ କୌଣସି କଣ୍ଟ୍ରୋଲିଙ୍ଗ୍ ବୋର୍ଡ଼ର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିନାହିଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ମନୋରଞ୍ଜନର ବିରୋଧୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁ ବିଜୟ ହାସଲ କଲାପରେ ମୋର ଶକ୍ତି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତେଣୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ଭବିଷ୍ୟତ କୃତିତ୍ୱ ପାଇଁ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅବିଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାର ମୋର ମନୋବଳ ସକାଶେ ଏହାର ପ୍ରତିରୋଧକାରୀ ତଥା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ମୁଁ ସବୁବେଳେ କୃତଜ୍ଞ ରହିଲି । ସେମାନେ ନଥିଲେ ମୋର ଜିଦ୍ ଏବଂ କର୍ମଶକ୍ତି ବୋଧହୁଏ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ପାରି ନଥାନ୍ତା । ମୋତେ ସେମାନେ ଭଲ ପାଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ହୁଏତ ମୁଁ ସ୍ତାବକ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତି । ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ବିଭାଗ ପରି ମନୋରଞ୍ଜନ ବିଭାଗ ମଧ୍ୟ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ରହିଯାଇଥାନ୍ତା ।

ଡକ୍ଟର ବାନାର୍ଜୀ ଆମ ବିଭାଗପାଇଁ ଯେଉଁ ଘର ବଖରାଟି ଦେଇଥିଲେ, ତା'ଠାରୁ ବେଶି ଘର ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ପାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ମୋର ଆଦୌ ନ ଥିଲା କାରଣ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ଘର ବହୁତ କମ୍ ଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବସିବାପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ନ ଥିଲା । ତା'ଛଡ଼ା ମନୋରଞ୍ଜନ ବିଭାଗ ପାଇଁ ଅଧିକ ଘର ସକାଶେ ସରକାରଙ୍କୁ ଲେଖିବା ମନୋବୃତ୍ତି ତତ୍କାଳୀନ କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ଆଦୌ ନଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ କଲେଜ ହଲ୍ ଏବଂ ଅଫିସ୍ ଆଗରେ ଦୁଇଟି ନୂଆ ବ୍ଲକ୍ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଅଫିସ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଲାସ୍ ହେବାପାଇଁ । କିନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ଉଦାସୀନତା ଓ ବିଭାଗୀୟ ସହଯୋଗ ଅଭାବରୁ ଏହି ଦୁଇଟି ବ୍ଲକ୍ ତିଆରି ହୋଇ ବହୁଦିନ ଧରି ଖାଲି ପଡ଼ିଥାଏ । ତାହା ଭିତରେ ଗାଈଗୋରୁ ଶୁଅନ୍ତି । ଧୂଳି, ଇଟା, ଗୋବରରେ ଘରଟିମାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ । କବାଟ ଝରକା ଲାଗିଥାଏ କିନ୍ତୁ ତାଲା ଚାବି ନ ଲାଗି ଥିବାରୁ ସେସବୁ ଖୋଲା ପଡ଼ିଥାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ଘୋରଅଡ଼ ଅନ୍ଧାର । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ସେ ଘର ବିଷୟରେ କେହି କିଛି ଜାଣିଲା ପରି ମନେ ହେଉ ନ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ଲକ୍‌ରେ ଦୁଇଟି କରି ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ହଲ୍ ତଳ ଓ ଉପର ତାଲାରେ ଏହିପରି ଭାବରେ ଖାଲି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପଢ଼ିଥାଏ । ମୁଁ ସବୁବେଳେ ହଲ ଆଗରେ ଥିବା ବ୍ଲକ୍‌ଟିକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଯାଉଥାଏ। ଏବଂ ଭାବୁଥାଏ ଏହି ବ୍ଲକ୍‌ଟି ଆମ ବିଭାଗକୁ ମିଳିଯାଆନ୍ତା କି ? କିଛିଦିନ ପରେ ମୁଁ ହାତରୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ତାଲା କିଣି ଆଣି ସେହି ବ୍ଲକ୍‌ର ପ୍ରଧାନ କବାଟରେ ପକାଇ ଦେଲି । ଏହାପରେ ଭିତରେ କିଛିଦିନ ଗଲା । କେହି ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ନାହିଁ । ତା'ପରେ ଦିନେ ହାତରୁ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ମୂଲିଆ ଲଗାଇ ତଳଘର ହଲ ଦୁଇଟିକୁ ପରିଷ୍କାର କରାଇଲି । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଦିନରେ ସେଠାକୁ ଯାଏନାହିଁ । କିଏ ଜାଣୁଚି କିଏ ସଫା କରୁଛି ? ତା'ପରେ ଦିନେ ତତ୍‌କାଳୀନ ଘରବାଡ଼ି ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଥିବା ଏକ୍‌ଜିକ୍ୟୁଟିଭ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଶ୍ରୀ ଅର୍ତ୍ତବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଯାଇ ଦେଖା କଲି ଏବଂ ଏହି ଘରର ବ୍ୟବହାରପାଇଁ ନୂଆ ବ୍ଲକ୍‌ର ତଳେ ଥିବା ଦୁଇଟି ହଲ୍ ଭିତରେ ଘଡ଼ୋଟି କାନ୍ଥ କରିଦେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ତାଙ୍କ ହାତରେ ସେ ଘରର ଚାବିଟିକି ଦେଲି । ମୋ'ଠାରୁ ଚାବି ପାଇ ତାଙ୍କର ବୋଧହୁଏ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ଯେ ହଲ ଦୁଇଟି ମୋ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଅଛି । ଯାହାହେଉ ସେ ରାଜି ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ହଲ୍‌ରେ ଦୁଇଟି କାନ୍ଥ ଓ ଅନ୍ୟ ହଲ୍‌ରେ ଗୋଟିଏ କାନ୍ଥ କରି ଏହି ଦୁଇଟି ହଲ୍‌କୁ ପାଞ୍ଚଟି ବଖରାରେ ପରିଣତ କଲେ । ଘର ଭିତରେ କାନ୍ଥ ତିଆରି ହେଉଥାଏ କିନ୍ତୁ କେହି କେବେ ଆସି ପଚାରନ୍ତି ନାହିଁ ସେଠାରେ କାହିଁକି କାନ୍ଥ ତିଆରି ହେଉଛି । ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସଂଯୋଗ ଥାଏ କିନ୍ତୁ ଆଲୋକ, ପଙ୍ଖା ନ ଥାଏ । ଦିନେ ହଠାତ୍ ଆମ ବିଭାଗର ସବୁ ଜିନିଷପତ୍ର ନେଇ ସେହି ବ୍ଲକ୍‌ଟିକୁ ଅଧିକାର କରିନେଲି । ସମସ୍ତେ ବୋଧହୁଏ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ପାଇଁ ସେହି ବ୍ଲକ୍‌ଟି ତିଆରି ହୋଇଛି । ସରକାରୀ କଳ କେତେ ଉଦାସୀନ ଓ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ କେତେ ବେଶୀ ଅପାରଗ ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼େ । ଆମେ ଏହି ବ୍ଲକ୍‌ଟି ଦଖଲ କରିବାର ବହୁଦିନ ପରେ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ବାମାଚରଣ ଦାସ ଆସି ଦେଖିଲେ ଯେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ଘରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷାଗାର ଓ ଅନ୍ୟ ଏକ ଛୋଟଘରେ ଷ୍ଟୋର ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିକରେ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ବସିବା ଘର, ମୋର ଗୋଟିଏ ଘର, ବିଭାଗୀୟ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଆଉ ଅଲଗା ବଖରା ଏବଂ ଅଲଗା ଗୋଟିଏ ଘରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ କ୍ଲାସ ଚାଲିଛି । ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ଯେ ଦୁଇଟା ଖାଲି ହଲରେ ଏତେ କାମ ହୋଇ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇନେଲାଣି । ପରସ୍ପରକୁ କେବଳ ଚାହିଁଲୁ । କାରଣ ସେତେବେଳକୁ ଆଉ କିଛି କରିବାର ନ ଥିଲା । ସେ ଖାଲି କହିଲେ—ଏ ପ୍ରକାର ସ୍ଥାୟୀ କାନ୍ଥ ନ କରିଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ସେହିପରି ସ୍ନାତକୋତ୍ତର କ୍ଲାସ ଖୋଲିବା କଥା । ୧୯୫୮ରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମଞ୍ଜୁରୀ କମିଶନର ପରିଦର୍ଶକ ଦଳ ଆସି ଥାଆନ୍ତି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଭାଗକୁ ମଞ୍ଜୁରୀ ଦେବାପାଇଁ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆଲୋଚନାବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଧାରଣା ଦିଆଯାଇଥିଲା ଯେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗପାଇଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଆଦୌ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ତେଣୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବାଣୀବିହାରକୁ ଗଲାପରେ ୧୯୬୨ ମସିହା ବେଳକୁ ଏହା ଖୋଲିଯିବ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଆସିବା ଆଗରୁ ଚିଠିରେ କହିଥାଏ ଯେ, ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ମୁଁ ସ୍ଥାନ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରୁଛି । ତେଣୁ ପରିଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଦୁଇଜଣ ସଭ୍ୟ ଆଗରୁ ମୋ ସହିତ ଆସି ଦେଖା କରି କହିଲେ ଯେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ସ୍ଥାନ ଅଭାବ ଯୋଗୁ ସେ ବର୍ଷ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗ ଖୋଲିଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ସେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ବ୍ଲକ୍‌ର ଉପର ମହଲା ଦୁଇଟି ହଲ ବହୁ ବର୍ଷ ଧରି ସେହିପରି ଖାଲି ପଡ଼ିଥାଏ । ଟଙ୍କା ମଞ୍ଜୁର ହେଲେ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କପାଇଁ ବସିବା ଘର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବଖରା ହେବାର ଯୋଜନା ଚାଲିଥାଏ କିନ୍ତୁ ଚାରିବର୍ଷ ହେଲା ସେ ହଲ ଦୁଇଟି ସେହିପରି ଭାବରେ ଖାଲି ପଡ଼ିଥାଏ । ମୁଁ ସେ ଦୁଇଜଣ ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତରେ ଉପର ମହଲା ହଲ ଦୁଇଟିକୁ ଦେଖାଇ ଆଣିଲି ଏବଂ ପରିଦର୍ଶକ ଦଳ କଲେଜକୁ ନ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରିକୁ ଏକଥା ନ କହିବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ପରେ ପରିଦର୍ଶକମାନେ, କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା, ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ଓ ଡ଼ି.ପି.ଆଇ.ଙ୍କ ସହିତ ଯେତେବେଳେ ମୋ' ବିଭାଗକୁ ଆସିଲେ, ମୁଁ କହିଲି ଚାଲନ୍ତୁ କେଉଁ ଘରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର କ୍ଲାସ ହେବ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେବି । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଓ ବାମାବାବୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ସାଥିରେ ମୋ ପଛେ ପଛେ ଗଲେ । ଉପର ମହଲାରେ ଖାଲି ପଡ଼ିଥିବା ସେହି ହଲ ଦୁଇଟିକୁ ଦେଖାଇ ଦେଲାପରେ ପରିଦର୍ଶକ ସଭ୍ୟମାନେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରାଜି ହୋଇଗଲେ । ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ୍ ଓ ଡ଼ି.ପି.ଆଇ.ଙ୍କର ଏଥିରେ ଆପତ୍ତି କରିବାକୁ ଆଉ ସମୟ ଓ ସୁଯୋଗ ନ ଥିଲା । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ତ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାଜି ହୋଇଗଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତରଫରୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗ ଉପର ମହଲାରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ୧୯୬୨ ଜୁଲାଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେଠାରେ ରହିଥିଲା । ମୋର ପ୍ରତିରୋଧକାରୀଙ୍କର ରାଗ ଓ ହିଂସା ମୋ ପ୍ରତି ଅହରହ ବଢ଼ିଗଲା; କାରଣ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଘରର ଅଭାବ ଥିଲାବେଳେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ହଲ୍ ଆଗରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ପୁରା ଦୋତାଲା ବ୍ଲକ୍‌ଟି ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିରୋଧ ଓ ପ୍ରତିଶୋଧ ମନୋଭାବ ଯେତିକି ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥାଏ ମୋର ସାହସ, ଉତ୍ସାହ ଓ ଜିଦ୍ ସେତିକି ବଢ଼ି ଚାଲିଥାଏ ।

ଏ ପ୍ରକାର ସାହାସ ଓ ଅଗ୍ରଧର୍ମୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଫଳରେ ମୋଠାରେ କାମ କରାଇ ନେବାର କ୍ଷମତା ତଥା ଦକ୍ଷତା ଗୁଏଁ ଗୁଏଁ ବଢ଼ିଥିଲା । ଅଭିଜ୍ଞତା ପ୍ରସୂତ ଫଳପ୍ରଦ କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟକ୍ତିର କ୍ଷମତା ବଢ଼େ ବୋଲି ମୋର ବଦ୍ଧମୂଳ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଧାରଣା ହେଲା । ପରେ ବିଭାଗର ଅଗ୍ରଗତି ଓ ମୋ'ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୃତିତ୍ୱ ଏହି ଅର୍ଜିତ କ୍ଷମତା ଓ ଉଦ୍ୟମବର୍ତ୍ତିତ୍ୱ, ସାହାସ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ମୋ ମତରେ କେହି କାହାକୁ କ୍ଷମତା ଦିଏ ନାହିଁ । କ୍ଷମତା ହାସଲ କରିବାକୁ ହୁଏ ନିଜର ସାହସିକ ଓ ଫଳପ୍ରଦ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ । କୁଳପତିମାନଙ୍କର ଏତେ କ୍ଷମତା ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ତାକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ବରଂ ସେମାନଙ୍କର ସାମ୍ବିଧାନିକ କ୍ଷମତାକୁ ବ୍ୟବହାର ନ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ହାତରୁ କ୍ଷମତା ଛାଡ଼ି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଯାନ୍ତି । ଅଥଚ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କୌଣସି ସାମ୍ବିଧାନିକ କ୍ଷମତା ନଥାଇ ମଧ୍ୟ ଅଖଣ୍ଡ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ମୋ ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଏ ପ୍ରକାର ତଥ୍ୟରେ ମୁଁ ଉପନୀତ ହୋଇଛି । ମୁଁ ଜଣେ କ୍ଷମତାବିହୀନ ସାଧାରଣ ଅଧ୍ୟାପକ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଓ ସର୍ବଭାରତୀୟ କେତେକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭାବରେ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ହୋଇ ପାରିଥିଲି, ଏତେବଡ଼ ବିଭାଗ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଥିଲି, ତା'ର ପରିଚାଳନା କରି ପାରିଥିଲି । ଏଥିପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଏବଂ ବେଳେ-ବେଳେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମଞ୍ଜୁରୀ କମିଶନଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବହୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ସେ ସବୁକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ପାରୁଥିଲି । ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ବୈଧାନିକ କ୍ଷମତା ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ କ୍ଷମତା କପରି ଅର୍ଜନ କରିଯାଏ ଏବଂ କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ ଲୋକ କପରି କ୍ଷମତା ତ୍ୟାଗ କରି କରି ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଥାଏ ତାହା ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବାପାଇଁ ଏ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ପରେ ଦିଆଯିବ ।

ଆନନ୍ଦର କଥା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ମହାନୁଭବ ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଖୁବ୍ ଭଲ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯେତେ ପ୍ରକାର ସେମିନାର ଓ ସମ୍ମିଳନୀ ହୁଏ ସେଥିରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ସେ ମୋତେ ପଠାନ୍ତି । ଜାତୀୟ ଐକ୍ୟ, ପୂର୍ବ-ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ, ଭାରତୀୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଗତ ଆଦର୍ଶ ଓ ଉତ୍କର୍ଷତା, ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀର ପରିବର୍ତ୍ତନ, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶ୍ରମିକ ଶିକ୍ଷ୍ୟାକ୍ରମ ପ୍ରଭୃତି ଯାବତୀୟ ସଭାରେ ମୁଁ ଯୋଗ ଦେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲି । ମୁଁ ଯେତେ ବାହାରକୁ ଗଲି ସର୍ବଭାରତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବିଶେଷତଃ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମଞ୍ଜୁରୀ କମିଶନରେ ମୋର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତି ସେତେ ବଢ଼ି ଚାଲିଲା । ଏଥିରେ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ବଡ଼ ଖୁସି ଥିଲେ । ସେ ମୋର କୃତିତ୍ୱ କଥା ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଶୁଣି ଆସି ମୋତେ ଉତ୍ସାହିତ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଯୋଗୁ ମୋର ପ୍ରତିରୋଧକାରୀ-ମାନେ ବେଶି କିଛି କ୍ଷତି କରିପାରି ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ବହୁତ ବେନାମୀ ଚିଠି ମୋ ନାଁରେ ଓ ବିଭାଗ ନାଁରେ ଯାଏ । ଆମ ବିଭାଗର ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିବାର ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ସବୁ ଚିଠି ମୋତେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେଇ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ହସି କହନ୍ତି ଯେ—"ତୁମ ବିଭାଗର ନିଜସ୍ୱ କିଛି ଗୌରବ ଅଛି ତା'ନହେଲେ ତୁମେ କିପରି ଏତେ ବେଶୀ ଈର୍ଷା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରୁଛ ?" ମୁଁ ସେଥି-ଯୋଗୁ ସବୁବେଳେ ଆମ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ କହେ ଯେ ଲୋକେ ସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଈର୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି, ଭିକାରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଆମେ ସେଥିପାଇଁ ଗର୍ବ କରିବା କଥା । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଙ୍ଗଳା ନ ଥିଲା ଅଥଚ ସେଠାରେ ସ୍ନାତକ ବିଭାଗ ଖୋଲିବା ଦିନଠାରୁ ମୋର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଙ୍ଗଳା ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଛାତ୍ର ସେମିନାର ପାଇଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନ ଥିଲା ଅଥଚ ଆମର ପ୍ରଥମରୁହିଁ ସେମିନାର ଘର ଥିଲା । ଆମ ବିଭାଗୀୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ବସିବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଭିନ୍ନ କୋଠରୀ ଥିଲା ଯାହାକି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱପ୍ନ ଥିଲା । ମୋର ବିଭାଗୀୟ କ୍ଲାସ୍ ପାଇଁ ଅଲଗା ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ଥିଲା । ଅନ୍ୟମାନେ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲି କ୍ଲାସ ନେଉଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସମୟରେ ଆମ ବିଭାଗରେ ଆସି କ୍ଲାସ ନେଉଥିଲେ । ମୋ ବିଭାଗର ଚଉକି, ଟେବୁଲ ପ୍ରଭୃତି ଆସବାବପତ୍ର ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଥିଲା । ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କ-ଠାରୁ ପଛରେ ଆସି ଏତେ ବିଳମ୍ବରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଖୋଲି ମଧ୍ୟ ଏପରି ସୁବିଧାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଗଲି ପରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଈର୍ଷା ତଥା ରାଗ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମୋ ବିଭାଗର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓ ସଂଭ୍ରାନ୍ତୀୟ ସହିତ ମୋର ସହଯୋଗୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼ାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋର ମାନସମ୍ମାନ ବଢ଼ାଇବାରେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ନିଜର କୃତିତ୍ୱରେ ଜଣେ ଯେତେ ଉପରକୁ ଉଠିପାରେ ତା'ଠାରୁ ବେଶି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ହୁଏ ତା'ର ବିଭାଗର ସାମୂହିକ ଉନ୍ନତି ତଥା ଖ୍ୟାତି ଯୋଗୁଁ । ତେଣୁ ମୋର ସର୍ବସ୍ତରୀୟ ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇଁ ମୁଁ ମୋର ବିଭାଗର ଛାତ୍ର ତଥା ସହଯୋଗୀ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସବୁବେଳେ କୃତଜ୍ଞ ରହିଲି ।

୧୯୬୭ ମସିହାରେ ସ୍ନାତକ ବିଭାଗ ଖୋଲିଲା ପରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଗୋଟିଏ ରିଡ଼ର ପଦ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସ୍ନାତକ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ରିଡ଼ରର ଆବଶ୍ୟକତା ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚୟ ଥାଏ । ମୁଁ ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କରି ମୋ ବିଭାଗ ପାଇଁ ନୂଆ ବ୍ଲକ୍ ଦଖଲ କରି ଆଧୁନିକ ଢଙ୍ଗରେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରି ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ହିସାବରେ ଗଣ୍ୟହେଲି ପରେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ରିଡ଼ର ପଦବୀ ନଦେବା ପାଇଁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ପବ୍ଲିକ୍ ସର୍ଭିସ୍ କମିଶନ ରିଡ଼ର ପଦ ପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରୁଥାଏ । ଏହି କମିଶନକୁ ରିଡ଼ର ପଦବୀ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ପଠାଯିବା ପୂର୍ବରୁ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ମସୁଧା ହେଲା ଯେ ମୋତେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହିସାବରେ ପଠାଇ ଦିଆଯିବ । ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଅଧ୍ୟାପକ ହିସାବରେ ବହୁତ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ନାନା କଥା ଖବର କାଗଜରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଲେଖୁଛୁ । କିନ୍ତୁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଗଲେ ମୁଁ ହଠାତରେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ହୋଇଯିବି । ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପଦବୀ ନିମନ୍ତେ ସାକ୍ଷାତକାର ପାଇଁ ମୋତେ କମିଶନ ଡାକିଲେ । କମିଶନର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଆଥାନ୍ତ ରାୟବାହାଦୂର ସୋମନାଥ ମହାପାତ୍ର । ମେମ୍ବର ଥିଲେ ହରପ୍ରସାଦ ଦେବ ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ସୁନ୍ଦରମ । ମୋତେ ସାକ୍ଷାତବେଳେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ପଚାରିଲେ —"ତୁମେ ଲଣ୍ଡନ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ?" ମୁଁ କହିଲି ହଁ । ତା'ପରେ କହିଲେ — "ଆଚ୍ଛା ଯାଅ ।" ତା'ପରେ ମୁଁ କହିଲି—"ଆଜ୍ଞା ! ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପଦ ପାଇଁ ମୁଁ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛୁକ ନୁହେଁ । ସରକାର ମୋ ପାଇଁ ଏତେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ବିଲାତ ପଠାଇଛନ୍ତି । ପଢ଼ାଇବା ଓ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୋର କିଛି ବର୍ଷ କାମ କରିବା ଉଚିତ । ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହେଲେ ମୋର ପଢ଼ାଇବା ଓ ଗବେଷଣା କାମ ତ ଆଦୌ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।" ଏତିକି ଶୁଣିଲା କ୍ଷଣି ସେ ଭୟଙ୍କର ରାଗିଗଲେ ଏବଂ କହିଲେ—"ତୁମର ଡକ୍ଟର ପ୍ରସାଦ ତୁମ ପରି କହୁଥିଲେ । ସେ ତ ଏବେ ପୁଣି ଡି. ପି. ଆଇ. ହେଲେ ।" ମୁଁ କହିଲି—"ଡକ୍ଟର ପ୍ରସାଦଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ବହୁତ ସମ୍ମାନ ଅଛି । ସେ ତ ପଚିଶି ବର୍ଷ କାଳ ପଢ଼ାଇବା ଓ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ କରି ତା'ପରେ ଯିନା ଡି. ପି. ଆଇ. ହେବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ।" ତା'ପରେ ସେ ଆହୁରି ରାଗିଯାଇ କହିଲେ ଯେ —"ତା'ହେଲେ କ'ଣ ତୁମ ଫାଇଲରେ ଲେଖିଦେବି ଯେ ତୁମେ ଶାସନଗତ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିବାକୁ ରାଜି ନୁହଁ ?" ମୁଁ କହିଲି ହଁ । ଆପଣ ଫାଇଲ୍‌ରେ ଲେଖାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ତା'ହେଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏପରି ପଦବୀ ପାଇଁ ଯେପରି ମୋତେ ଆଉ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।" ସେ ସେହିକ୍ଷଣି ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କୁ ଡାକି ମୋ ଫାଇଲ୍‌ରେ ଲେଖାଇଲେ ଯେ—"ସେ ଶାସନଗତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଗ୍ରହୀ ନୁହେଁ ।" ମୁଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ଫେରିଆସିଲି । ତା'ପରେ ମୋ ମୁଣ୍ଡରୁ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ବୋଝ ଗଲା । ମୋତେ ଖୁବ ଭଲ ଲାଗିଲା ଯେ ବୃତ୍ତିଗତ ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ମୋର ଇଚ୍ଛାଗତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଇପାରିଥିଲି ।

ଏହି ଘଟଣାର ପ୍ରାୟ ଛଅମାସ ପରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନର ରିଡ଼ର ଚାକିରୀ ପାଇଁ ମୋତେ ପୁଣି ଥରେ କମିଶନ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳକୁ ମୋ ବିଭାଗ ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ଚାଲିଲାଣି । ମୁଁ ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ କାମ କରୁଥାଏ । କମିଶନକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମୁଖ୍ୟ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରଫେସର ମିତ୍ର ବିଶେଷଜ୍ଞ ଭାବରେ ଆସିଥିଲେ । ସାକ୍ଷାତ ସମୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ମିତ୍ର ମୋ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରିସାରିଲା ପରେ ମୋତେ ପଚରାହେଲା ଯେ ମୁଁ ରିଡ଼ର ପଦବୀ ନ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ କ'ଣ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ହୋଇ ଯିବାପାଇଁ ରାଜି ହେବି ନାହିଁ ? ମୁଁ କହିଥିଲି ଯେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରେଳଗାଡ଼ିରେ ମୋର ଅଭିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ମୁଁ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହେଁ । ଯେ କୌଣସି ରେଳଗାଡ଼ି ବର୍ତ୍ତମାନ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଚାଲୁଛି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବୋଲି ସେଥିରେ ବସିଯିବାକୁ ମୁଁ ଗ୍ରହୁଁନାହିଁ । ତା’ଛଡ଼ା ମୁଁ ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କରି ସର୍ବାଧୁନିକ ଢାଞ୍ଚାରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ କରିଛି । ତା’ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ଯଦି ରିଡ଼ର ନହୁଏ, ତଥାପି ମଧ୍ୟ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ପଦବୀରେ ମୁଁ ଆଗ୍ରହୀ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଲେକ୍‌ଚରର୍ ହୋଇ ରହିବି, ପାଠ ପଢ଼ାଇବି, ଗବେଷଣା କରିବି ଏବଂ ବହି ଲେଖିବି ।” ଯାହାହେଉ, ମୁଁ କେବଳ ଏକମାତ୍ର ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି କମିଶନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଲେ । ମୁଁ ଯଦି ତାଲିକାରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ଆସିଥିବା ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ଡକ୍ଟର ଦାମୋଦର ମିଶ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥାଆନ୍ତେ ତା’ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ବୋଧହୁଏ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ରିଡ଼ର ପଦବୀ ମିଳି ନଥାନ୍ତା, କାରଣ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ମୋର ସମସ୍ତେ ବିରୋଧୀ ଥିଲେ ବୋଲି ମୁଁ ଶୁଣିଥିଲି ।

ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେବର୍ଷ ପରେ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । କମିଶନର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ସୋମନାଥ ମହାପାତ୍ର ଅବସର ନେଲାପରେ ତାଙ୍କ ନାତିଙ୍କ ବିଷୟରେ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ପରାମର୍ଶ ଛଳରେ ମୋ ଘରକୁ ତାଙ୍କ ନାତିକୁ ଧରି ଆସିଥିଲେ । କଥାବାର୍ତ୍ତାବେଳେ ସେ କହିଥିଲେ ଯେ—“ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ମୁଁ ବହୁତ ରାଗିଯାଇଥିଲି କାରଣ କମିଶନ ସାକ୍ଷାତ ବେଳେ ଆପଣ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ହେବାପାଇଁ ମନାକରି ଦେଇଥିଲେ । ତା’ ଫଳରେ ଆପଣ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଓ.ପି.ଆଇ. ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ଶାସନ ପଦବୀପାଇଁ ବାଦ୍ ପଡ଼ିଯିବେ । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ରିଡ଼ର ପଦବୀପାଇଁ ସାକ୍ଷାତ୍‌ବେଳେ ଯେପରି ଭାବରେ ଅଧ୍ୟାପନା, ଗବେଷଣା ଓ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ଉନ୍ନତିପାଇଁ ଆଗ୍ରହ, ନିଷ୍ଠା ତଥା ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଦେଖାଇଲେ ସେଥିରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଖୁସିହେଲୁ । ତା’ଛଡ଼ା ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଶେଷଜ୍ଞ, ରିଡ଼ରପାଇଁ ଆପଣ ଏକମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ମତ ଦେଇଥିଲେ । ତା’ପରେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ମତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ବଦଳିଗଲା । ତାଙ୍କର ଏ କଥାରେ ମୁଁ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଗଲି । ଏକଥା କହିବାପାଇଁ ସେ ଏତେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି ମୋ ଘରକୁ ଆସିଥିଲେ ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କଠାରେ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ । ପୁରୁଣା କାଳିଆ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ବୋଧହୁଏ ଏ ପ୍ରକାର ମହାନୁଭବତା ରହିଥିଲା । ମୋ ଜୀବନରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ଥିଲା । ମୁଁ ଯେହେତୁ ସ୍ୱଚ୍ଛ ମନରେ ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ମୋର ମତ ଜୋର ଦେଇ କହିଥିଲି, ସେଥିରେ ସେମାନେ ଖୁସି ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ୱରେ ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଏବଂ ଜୀବନଯାକ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ରହିଆସିଛି । ଯେ ନିଷ୍ଠା ଓ ଆନ୍ତରିକତା ସହ ଯେଉଁ କଥା ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିବ ସେଥିରେ ତୁମର ଶତ୍ରୁ ତୁମ ସହିତ ଏକମତ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମର ମତାମତ ପ୍ରତି ତା’ର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ରହିବ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

୧୬ । କଟକର ଦୁର୍ଗମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ

ମୁଁ ବିଲାତରୁ ଫେରିବା ପରଠାରୁ କଟକରେ ବହୁସ୍ଥାନ ବୁଲିଛି ଘର କରିବାପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଭଲ ଜାଗା ସନ୍ଧାନରେ । ଅନ୍ତତଃ ଏକ-ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଏକର ଜମିରେ ଘରକରିବା ମୋର ଇଚ୍ଛା । ଘର ଚାରିପାଖେ ବଗିଚା ଥିବ, ଫୁଲ ଫଳଗଛ ଘାସ ପଡିଆ ଯାହାକି ଘରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବହୁ ମାତ୍ରାରେ ବୃଦ୍ଧି କରୁଥିବ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ରୁଚିକର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରୁଥିବ । ଏହାଠାରୁ କମ୍ ଜାଗା ଦେଖିଲେ ପସନ୍ଦ ହୁଏନାହିଁ । ଭଲ ଭଲ ଅଞ୍ଚଳରେ ୧୯୪୯-୧୯୫୦ ବେଳକୁ ଜାଗା ଦାମ୍ କଟକୀ ଗୁଣ୍ଠ ପ୍ରତି ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଯାଏ ଥାଏ । ମୁଁ ଡକ୍ଟରେଟ୍ କରିଥିବା ଯୋଗୁ ମୋତେ ସେତେବେଳେ ଛଅଟା ଦରମା ବୃଦ୍ଧି ମିଳିଥିଲା । ସେହି ବାବଦରେ ପାଞ୍ଚହଜାର ଟଙ୍କା ଯାଏ ବାକିଆ ମିଳିବାର ଥାଏ । ମୁଁ ବାହାହେଲାବେଳେ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ଘରୁ କୌଣସି ଜିନିଷପତ୍ର ଆଣିବାକୁ ମନା କରିଥିଲି । ତେଣୁ ଘର କରିବା-ପାଇଁ ସେ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଯେଉଁ ସାଆନ୍ତସାହିରେ ଘର କରିଛି ସେ ଅଞ୍ଚଳଟି ଏତେ ଭୟଙ୍କର ଓ ଅଗମ୍ୟ ଥିଲା ଯେ ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ୧୯୪୯ରେ ଏହି ଜାଗାଟି ଦେଖିଥିଲି ମୋର ସାହସ ହୋଇ ନ ଥିଲା ଏହାକୁ କିଣିବା ପାଇଁ । ବଜ୍ରକବାଟି ରାସ୍ତା ସେତେବେଳେ ଭୟଙ୍କର ନିର୍ଜନ ଥିଲା । ବଜ୍ରକବାଟି ପୋଲ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଦେଶୀମଦ ଦୋକାନ ଥିଲା । ସେଠି ଦିନ ରାତି ନିଶାପଡିଆ ତାସ୍ ଖେଳାଳିମାନେ ବସିଥାନ୍ତି । ରାସ୍ତାରେ ଯାଉଥିବା ସରଳ ଲୋକଙ୍କୁ ପରେଶାନ୍ କରନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ଏହି ରାସ୍ତାରେ ଲୋକ ଯିବାକୁ ଡରୁଥିଲେ । ଏହି ରାସ୍ତାର ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମ ପଟେ ବହୁ ଜମି ପାଣି ଜଙ୍ଗଲ ଯୋଗୁ ଦୁର୍ଗମ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଏହା ଭିତରେ ମଣିଷ ଏକୁଟିଆ ଯିବା ଆସିବା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟକର ଥିଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋତେ ଜଣେ ଜମି ଦଲାଲ୍ ଏହି ଜାଗାରେ ପହଞ୍ଚାଇଥିଲେ । ସାଇକେଲକୁ ବଜ୍ରକବାଟି ରାସ୍ତାରେ ଜଣେ ଜଗିଲା । ତା'ପରେ ଆମେ କିଆବାଡ଼ ଭିତରେ ଗଳି ଗଳି ଏହି ଜାଗାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଭାଦ୍ରବ-ଆଶ୍ୱିନ ମାସ, ଚାରିଆଡ଼େ ପାଣି, ଜଙ୍ଗଲ । ବର୍ତ୍ତମାନର ସାଆନ୍ତସାହି ରାସ୍ତା ଗୋଟିଏ ବିଲ ହୁଡ଼ା ଥିଲା । ଏହି ହୁଡ଼ା ଦୁଇ ପାଖେ ବଡ଼ ବଡ଼ ନିମ, ତେନ୍ତୁଳି, ଗିରଙ୍ଗା ଗଛ । ତା ତଳେ ତଳେ କିଆବଣ । ସାପ ଅସଂଖ୍ୟ ବିଶେଷତଃ ଚନ୍ଦ୍ରବୋଡ଼ା ସାପ । ଏହା କଟକର ଜାତୀୟ ସାପ କହିଲେ ଚଳେ । ପାଣି ଚପଚପ ଜଙ୍ଗଲିଆ ଜାଗାରେ ଏମାନେ ରହନ୍ତି । ଏଠାରେ ସ୍ଥାନେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସ୍ଥାନେ କଇଁଫୁଲ ଫୁଟିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଡ଼ଆଁ ରାସ୍ତା ଦେଇ ଏଠାକୁ ଆସି ଝୁଣ୍ଟିଆଡ଼େ ଆଖି ବୁଲାଇ ଦେଖିଲା ପରେ ମୁଁ ଏକାବେଳକେ ଡରିଗଲି । ଅଥଚ ପଟ୍ଟନାୟକ ଅବାସ୍ତବ, କଳ୍ପନାପ୍ରିୟ, ସରଳ ନିର୍ବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ଜନପ୍ରିୟ ଅପବାଦ ଥିଲା । ସେହି ଅନୁସାରେ ଆମମାନଙ୍କର ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଆମେ କୌଣସି କଷ୍ଟରେ ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଆୟତ୍ତ କରି ପାରିବୁ, ଏ ପ୍ରକାର ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟୟ ମୋର ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ଅତି ମାତ୍ରାରେ ଭୟ ପାଇ ଏ ଜାଗାଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲି । ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପୁଅ ଶ୍ରୀ ଲୋକନାଥ ମିଶ୍ର ଏହି ଜାଗାଟିକୁ ୧୯୪୯ରେ କିଣିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଏହାର କୌଣସି ଉନ୍ନତି କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ ହେବାରୁ ୧୯୫୬ରେ ଏହାକୁ ବିକିଦେବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ଜମି ଦଲାଲ୍ ପୁଣି ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲା । ଏସବୁ ଜମି କିଣିବାପାଇଁ ଗ୍ରାହକ ବିଲକୁଲ୍ ନ ଥିଲେ । ମୁଁ ପୁଣି ଏଠାକୁ ଆସି ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରେ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟାକାଳ ବସି ଭାବିଲି ଯେ ମୁଁ କାହିଁକି ଏହାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିପାରିବି ନାହିଁ ? ଏହା କଟକର ଭୌଗୋଳିକ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାନ । ଏଠାରୁ କଟକ ସହରର ଦକ୍ଷିଣ-ଉତ୍ତର ସୀମା ଯେତିକି ବାଟ ପୂର୍ବ-ପଶ୍ଚିମ ସୀମା ମଧ୍ୟ ସମାନ ବାଟ । ଏଠାରୁ ସବୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନର ଦୂରତା ବହୁତ କମ୍, ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ, ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜ, ରେଲଷ୍ଟେସନ, ବକ୍ସିବଜାର, ଚୌଧୁରୀବଜାର ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ସ୍ଥାନ ପାଖ । ଅଥଚ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶହ ଯାଏଁ ଏକର ଜମି ଏପରି ଭାବରେ ଅଗମ୍ୟ ଓ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଛି । ମୁଁ ଯଦି ପାଠରେ ଭଲ କରି ପାରିଲି, ଲଣ୍ଡନରେ ବହୁ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି ନୂତନ ବିଷୟରେ ଡକ୍ଟରେଟ ହାସଲ କରିପାରିଲି ତେଣୁ ଚାହିଁଲେ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାହିଁକି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରିବି ? ଲୋକଙ୍କର ଉପରଠାଉରିଆ କଥା ଅନୁସାରେ କଣ ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ରୂପରେଖ ଚାଲିଚଳଣି ପରିଚାଳିତ ହେବା ଦରକାର ? ମୁଁ ଚାହିଁଲେ ଏହାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଆୟତ୍ତ କରିପାରିବି ।

ଘରଣୀଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ସମସ୍ତେ ହସି ଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଏ ଜାଗା କିଣିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ସେତିକିବେଳକୁ ଯାଆନ୍ତ୍ରପାଢ଼ ରାସ୍ତା ମୁଣ୍ଡରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଠି ବୃନ୍ଦାବନ ସିନେମାର ଫାଟକ ହୋଇଛି, ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଘନ ଜଙ୍ଗଲୀ ବୁଦା ଭିତରେ ଥିବା ନିମ ଗଛରେ ଗୋଟିଏ ଲୋକକୁ ମାରି କେହି ଟଙ୍ଗାଇ ଦେଇଥାଏ । ଏହା ପରେ ମଧ୍ୟ କଣ କୌଣସି ଭଦ୍ରଲୋକ ଜାଗା କିଣିବା ଉଚିତ ? ଏହିକଥା ସମସ୍ତେ ସମସ୍ୱରରେ କହି ମୋତେ ନିରୁତ୍ସାହିତ କଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କାହିଁକି ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ ନେଲି ଯେ ଏହି ଜାଗାକୁ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କିଣିବି, ଏହି ଦୁରନ୍ତ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବି ଏବଂ ମୋ ଇଚ୍ଛାଅନୁସାରେ ଏହାକୁ ଏକ ସୁରମ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ପରିଣତ କରିବି । ୧୯୫୬ ଜାନୁଆରୀ ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ଏହାକୁ ୧୧ ହଜାର ଟଙ୍କାରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କିଣିଲି । ପାଖାପାଖି ଦୁଇ ଏକର ଜମି । ମୋର ଏ କଳ୍ପନାକୁ ବାସ୍ତବରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସପ୍ତବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କଲି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଜୀବନ-ବୀମା ଓ ପ୍ରୋଭିଡେଣ୍ଟଫଣ୍ଡ୍‌ରେ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇହଜାର ଟଙ୍କା ସଞ୍ଚୟ କରୁଥିଲି । ସେହି ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ତାକୁ ସବୁ ବନ୍ଦ୍ କରିଦେଲି ଏବଂ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ଏହି ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀ ଖୋଳାଇଲି । ସେହି ମାଟିରେ ଯାଗାର କେତେକାଂଶ ସାତଫୁଟ ଉଚ୍ଚରେ ପୋତାଇଲି । ସେହିବର୍ଷ ଜୁଲାଇରେ ଏଠାରେ ୩୦ଟି ନଡ଼ିଆ ଗଛ ୧୬ଟି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଆମ୍ବଗଛ, ଲିଚୁ, ସପେଟା, ପିଜୁଳି ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାୟୀ ଗଛ ସବୁ ଲଗାଇଲି । ସାତବର୍ଷ ପରେ ଘର କରି ଆସିଲା ବେଳକୁ ଯେପରି ସବୁଗଛ ଫଳୁଥିବ । ସେତେବେଳକୁ ରେଭେନସା କଲେଜରେ ମୁଁ କାମ କରୁଥିଲି । ପ୍ରତିଦିନ ସାଢ଼େ ଚାରିଟାବେଳେ ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସେ ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତଟା ଯାଏ ରହେ । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ମାଳୀ ରଖିଲି । ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସି ହାଫ୍‌ପ୍ୟାଣ୍ଟ ପିନ୍ଧି, ରବର ବୁଟ୍ ମାଡ଼ି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଠେଙ୍ଗା ଧରି ବଗିଚାରେ କାମ କରେ । ସାଲୁ ସାଲୁ କଙ୍କଡ଼ା ବିଛା, ଚନ୍ଦ୍ରବୋଡ଼ା, ଗୋମଣା ସାପ ଏପାଖ ସେପାଖ ହେଉଥାନ୍ତି । ମୁଁ ମନେ କରୁଥିଲି ମୁଁ ଯେପରି ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅପରିଚିତ ଅନଧିକାରୀ ଆଗନ୍ତୁକ ଏବଂ ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଏଠାକାର ଶତାବ୍ଦୀବ୍ୟାପୀ ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦା । ଏଠାରେ ବୁଲିଲାବେଳେ ଆଫ୍ରିକା ଦେଶ କଙ୍ଗୋର ନିବିଡ଼ ଘନଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପ୍ରଥମ କରି ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଯାଉଛି ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଉଥିଲା । ମାଳୀ ମାଟି ହାଣେ ମୁଁ ଗଛ ଲଗାଏ । ସେ ପାଣି ଟେକେ ମୁଁ ପାଣି ମଡ଼ାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାୟୀ ଗଛ ମୁଁ ନିଜେ ଲଗାଇଛି କାରଣ ନିଜେ ଲଗାଇବାରେ ଗଛ ସହିତ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାୟୀ ସ୍ନେହ ମମତାର ଜୀବନ୍ତ ବନ୍ଧନ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ସେମାନେ ମୋ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ ବୋଲି ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଆସେ । ଆମ ଭିତରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ ଆକର୍ଷଣ ରହେ । ଏମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟରେ ଏଠି ବୁଲିଲାବେଳେ ବହୁ କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା କରେ । ଭବିଷ୍ୟତର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କର ସବୁଜିମା ଓ ଫଳ ଫୁଲର ମାଧୁରୀ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ଭାସି ଯାଉଥାଏ । କଟକ ସହରର ଗଳିକନ୍ଦିରେ ସାଇକେଲ୍ ଧରି ବୁଲିବା, ସିନେମା ଘରେ ଅବାସ୍ତବ ଛବି ଦେଖିବା ମୋର ସହକର୍ମୀ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ବୈଠକଖାନାରେ ବସି ସମସ୍ତଙ୍କ ବିଷୟରେ ବଦନାମ୍ କରିବା କିମ୍ବା କଲେଜ ପଡ଼ିଆରେ ବୁଲି ବୁଲି ଶାସକବର୍ଗଙ୍କର ସପ୍ତପୁରୁଷ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ୱାପଦବହୁଳ ପରିବେଷ୍ଟିତ ଏହି ଦୁର୍ଗମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭବିଷ୍ୟତର ସବୁଜ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାରେ ମୋତେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଆନନ୍ଦ ମିଳୁଥିଲା ।

ବହୁବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ ଏ ଯାଗାରେ ଅଳୁ, କୋବି, କଦଳୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିବା ଲଗାଉଥିଲି । ଏଥିରୁ ଯାହା ଆଦାୟ ହୁଏ ଆମ ଘର ଖରଚ ହୋଇ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ବାଣ୍ଟି ସାରିଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ଯାହା ବଳି ହୁଏ, ସେଥିରୁ ମାଳୀ ଦରମା ଉଠିଯାଏ । ୧୯୫୨ ଜାନୁଆରୀଠାରୁ ୧୯୫୮ ନଭେମ୍ବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଏଠାରେ ଗୃହପ୍ରବେଶ କଲି) ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ସାଢ଼େ ଚାରିଟାଠାରୁ ସାତଟାଯାଏ ଏହି ବଗିଚାରେ ରହେ । ଏହି ସାତବର୍ଷ ଭିତରେ ବୋଧ-ହୁଏ ମୁଁ ଥରେ ବି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସିନେମା ଯାଇନାହିଁ । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଘରକୁ ଏହି ସମୟରେ କ୍ୱଚିତ୍ ଯାଏ । କୌଣସି ଦିନ ବଗିଚାକୁ ନ ଆସିଲେ ମୋ ମନ ଶାନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ଲୋକ ଅପରାହ୍ନ ଚାରିଟାଠାରୁ ସାତଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ପରନିନ୍ଦା, ପରଚର୍ଚ୍ଚା ପ୍ରଭୃତି ଫାଲତୁ ଗପସପରେ କଟାଇ ଦେଉଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସି କାୟିକ ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲି । ପ୍ରତିଦିନ ତିନି ଘଣ୍ଟା କାମ କରି ସାତବର୍ଷ ଭିତରେ ମୁଁ ଏହାକୁ ଯେପରି ଭାବରେ ଅଦ୍ଭୁତ କଲି ଏବଂ ଏହାର ରୂପ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବଦଳାଇ ଦେଇ ପାରିଲି ତାହା ମୋ ଜୀବନରେ ଚରମ ସାର୍ଥକତା ଆଣି ଦେଇଥିଲା । ମୋର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । ସାତବର୍ଷ ପୂରିବାକୁ ମାସେ ବାକିଥିଲା, ମୁଁ ୧୯୫୮ ନଭେମ୍ବର ମାସ ୨୮ ତାରିଖ, କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଏ ଘରକୁ ଆସିଲି । ସେଦିନ ଏଠାରେ ଜହ୍ନ କିରଣରେ ବସି ଆମେମାନେ ଗୋଟିଏ ଭୋଜି କଲୁ । ସେତେବେଳକୁ ସବୁ ଗଛରେ ଫଳଫୁଲ ଧରି ଆସିଲାଣି । ମୋର ବନ୍ଧୁମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରନ୍ତି—"ଏତେକଥା ତମେ କେବେ କଲ ?" ମୁଁ ଖାଲି କହେ—"ତୁମେମାନେ ବୃଥା ଗପସପରେ ମଜ୍ଜିଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ଏଠାରେ ଆସି ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲି ।"

ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସଜାଡ଼ିବାରେ ବହୁ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ବହୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସହିତ ଝଗଡ଼ା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଅଫିସକୁ ପ୍ରତି ଶନିବାର ଦିନ ମୁଁ ଚାରିଟାବେଳେ ଯାଏ । ମି. କପୁର ବୋଲି ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ପ୍ରଶାସକ ଅଫିସର ଥିଲେ । ବହୁତ ଭଦ୍ର ଓ ଅମାୟିକ ଲୋକ ସେ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଲଗାଇ ଲଗାଇ ସାଆନ୍ତସାହି ରାସ୍ତାରେ ଥିବା ବହୁ ଜାମୁ, ଗିରିଙ୍ଗା ଗଛକୁ କଟାଇଲି । ବଜ୍ରକବାଟି ରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ପୋଲ ନ ଥାଏ । ବର୍ଷାଦିନେ ପଟା ପକାଇ ଆସିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ତା' ଉପରେ ପୋଲପାଇଁ ଟଙ୍କା ମଞ୍ଜୁର କରାଇଲି କିନ୍ତୁ ତା ପରେ ପରେ କପୁର ମହାଶୟ ବଦଳି ହୋଇଗଲେ । ପୋଲ ଅଧା ହୋଇ ଭୁଷୁଡ଼ିଗଲା କାରଣ ତାକୁ ତିଆରିରେ କମ୍ ସିମେଣ୍ଟ ଓ ବେଶୀ ବାଲି ଲାଗିଥିଲା । ଏପରି ଭଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଦୁଇବର୍ଷ କଟିଗଲା । ତାପରେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅର୍ଥ ତୋଷରପାତ ହୋଇଛି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କରି ଦରଖାସ୍ତ କଲି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅମର ସିଂହ କଲେକ୍ଟର ଥିଲେ । ଏ.ଡି.ଏମ୍ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପାଣ୍ଡଙ୍କ ଜରିଆରେ ସେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଇଲେ ଏବଂ ୩୦ ଦିନ ଭିତରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପୋଲ ଶେଷ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଏହି କାରଣରୁ ତତ୍‌କାଳୀନ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ପ୍ରଶାସକଙ୍କୁ ବଦଳି କରାଇଲେ । ୬୦ ଦିନ ଭିତରେ ପୋଲକାମ ଶେଷ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ପୋଲର ଦୁଇ ପାଖରେ ୮।୧୦ ଫୁଟ ଗଭୀର ଖାତ । ପୁଣି ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି କରି ରାସ୍ତା କରାଇଲି । ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଲାଇନ୍, ପାଣି ପାଇପ୍ ଆଣିବାପାଇଁ ବହୁ ଆବେଦନ ନିବେଦନ କରି ବ୍ୟର୍ଥହେଲାପରେ ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି କରି କାମ କରାଇଥିଲି । ୧୯୫୮ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ଗୃହପ୍ରବେଶ କଲି । ସାତବର୍ଷ ପୁରିବାକୁ ଆଉ ଦୁଇମାସ ବାକି ଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ କଟକ ନୋର୍ମାଲ ସ୍କୁଲ ପ୍ରିନସିପାଲ ଶ୍ରୀ ବିଭୂତି ଭୂଷଣ ଦାସ ଏବଂ ସରକାରଙ୍କର ଲୋକସମ୍ପର୍କ ବିଭାଗର ଶ୍ରୀ ପରମାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଘର କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ପୋଷ୍ଟିଏ ଆଲ୍‌ସିସିଆନ କୁକୁର ଧରି ଏହି ନିର୍ଜନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକୁଟିଆ ରହୁଥିଲି । ସେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଁ ଯାଗା କିଣିବାପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଛି କେହି ସାହସ କରି ଯାଗା କିଣି ନାହାନ୍ତି । ମୋ ଯାଗାକୁ ଲାଗି ଅଧ ଏକର ଜମି ତିନିହଜାର ଟଙ୍କାରେ ଦେବାପାଇଁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ଲୋକ ଲାଗିଥାଏ । ମୋର ତ ସବୁ ଟଙ୍କା ଏହି ଜମିର ଉନ୍ନତି, ବଗିଚା, ଘର ତିଆରିରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥାଏ । ତେଣୁ ମୁଁ ଆଉ ଅଧିକ ଜମି କିଣି ଭବିଷ୍ୟତରେ ବିକ୍ରୀକରି ଲାଭବାନ ହେବା ଲାଗି ମୋର କୌଣସି ପ୍ରଲୋଭନ ନ ଥିଲା । ମୁଁ କିପରି ଗୋଟିଏ ରୁଚିକର ସୁନ୍ଦର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରି ସେଠାରେ ରହିବି ତାହିଁ ଥିଲା ମୋର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତେଣୁ ମୋର ବହୁତ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣି ସେ ଜମିଟିକୁ ଦେଖାଏ ଏବଂ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଏ ଯେ ତାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପୂରା ସାହାଯ୍ୟ କରିବି । ତଥାପି ମୋର ଅଧ୍ୟାପକ ବନ୍ଧୁମାନେ ଆସି ଦେଖି ଯାଆନ୍ତି କିନ୍ତୁ କିଣିବା ପାଇଁ ଆଗେଇ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଠାରେ ରହିବା ପାଇଁ ଜଣେ କରଣୀ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଡାକି ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲି ଯେ ସେ କିପରି ଲୋକ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ଏସବୁ ଜମି ବିକ୍ରିକରାଇ ପାରିଲେ ସେଥିରୁ ନିଜେ କିପରି ବହୁ ଲାଭବାନ ହୋଇ ପାରିବେ । ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋ କଥାରେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ବହୁ ଜମି ବିକ୍ରୀ କରାଇ ଦେଇ ନିଜପାଇଁ ପ୍ରାୟ ୧୦ ଗୁଣ୍ଠ ଜମି ବହୁତ ଅଳ୍ପ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଯୋଗାଡ଼ କରି ପାରିଥିଲେ । କ୍ରମେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଲୋକ ଆସି ଘର କଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ, ଡାକ୍ତର, ବ୍ୟବସାୟୀ, ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ, କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ଲୋକଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବସତି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠାକାର ଜମିର ମୂଲ୍ୟ କଟକରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶି । ବହୁବର୍ଷ ପରେ ୧୯୬୭-୬୮ ମସିହାରେ କଟକ ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥାରେ ସଭ୍ୟ ଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ହାଆନ୍ତିସାହି ମୁଣ୍ଡ ବକ୍ସିବଜାର ରାସ୍ତା ପଶ୍ଚିମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଅସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ଆଧୁନିକ ଧରଣର ମାର୍କେଟ କରାଇଥିଲି । ଏହି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମାର୍କେଟଟି ତିନି ମହଲା ହେବାର ଯୋଜନା ଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ମହଲାର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଘରେ ଗୋଟିଏ ଭଲ ରେଷ୍ଟୁରାଣ୍ଟ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତା ସାମନାରେ ଥିବା ଖୋଲା ଛାତରେ ଚୌକି ଟେବୁଲ ପକାଇ ଲୋକେ ସ୍ୱ’ ଜଳଖିଆ ଉପଭୋଗ କରିଥାନ୍ତେ, ପଛପଟେ ଦୋକାନ ଘର, ରେଷ୍ଟୁରାଣ୍ଟର ଉପର ଘରେ ତୃତୀୟ ମହଲାରେ ଗୋଟିଏ ପୁସ୍ତକାଳୟ ଏବଂ ପାଠାଗାର ହେବାର ଯୋଜନା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଦୋତାଲା କାମ ସରୁ ନ ସରୁଣୁ ୧୯୮୦ରେ ନୂଆ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଗଢ଼ାଗଲା ଏବଂ ଆମେମାନେ ଯେହେତୁ ଜନତା ସରକାର ଅମଳରେ କଟକ ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥାର ସଭ୍ୟ ମନୋନୀତ ହୋଇଥିଲୁ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଆମର ତିନିବର୍ଷ ମିଆଦ ନ ପୁରୁଣୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୋଟିସ ଦେଇ ବାହାର କରି ଦିଆଗଲା । ତା’ପରେ ଏହି ମାର୍କେଟଟି ଦୁଇ ମହଲାରେ ରହିଗଲା ଏବଂ ବକ୍ସିବଜାର ମାର୍କେଟ ଚାରିମହଲା ବଦଳରେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇମହଲାରେ ରହିଗଲା । ଯଦିଓ ବହୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଚାରିମହଲା ପାଇଁ ଏହାର ପାଇପ୍ ମୂଳଭିତ୍ତି ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ବଜ୍ରକବାଟୀ ମାର୍କେଟପାଇଁ ମଧ୍ୟ ତିନିମହଲାର ମୂଳଭିତ୍ତି ରହିଛି ।

ମୋର ଏହି ଅନୁଭୂତିରୁ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରତି ନଜର ରଖି ସାହସିକ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ଖୁବ୍ କମ୍ ବୋଲି ମନେହେଲା । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଗୋଟିଏ କୌତୁହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ମୁଁ ବଜ୍ରକବାଟୀ ରାସ୍ତାରେ ସାଇକେଲ୍‌ରେ ଯାଉଥାଏ । ମୋ ଆଗରେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ରିକ୍‌ସାରେ ବସି ଯାଉଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ସାଅନ୍ତସାହି ରାସ୍ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଖୁଣ୍ଟିରେ ବିଜୁଳି ଆଲୁଅ ଦେଖି ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ କହିଲେ, “ଦେଖ କେଉଁ ଲୋକଟି ଏ ବିଲ ଭିତରେ ବିଜୁଳି ଆଲୁଅ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି କରି ଲଗାଇ ଦେଲାଣି ।” ମୁଁ ସାଇକେଲରେ ଆଉଟିକେ ଆଗକୁ ଯାଇ ସେ ରିକ୍‌ସାକୁ ଅଟକାଇଲି ଏବଂ କହିଲି—“ଆଜ୍ଞା ସେ ଲୋକଟି ହେଉଛି ମୁଁ । ଆପଣେ ତ ନିଜେ କିଛି ଉଦ୍ୟମ କରିବେ ନାହିଁ । କେହି କଲେ ଆପଣ ତାକୁ ଏପରି ଗାଳି ଦେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ପରନିନ୍ଦୁକ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଆପଣ ହେଉଛନ୍ତି ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରତୀକ ।” ସେମାନେ ବଡ଼ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ କହିଥିଲେ ଯେ, ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ପାହିକୁ ଆସି ଆଲୁଅ ଆଣିପାରି ନାହାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ବିଲ ଭିତରେ ଏତେ ଆଲୁଅ ଦେଖି ମନ ଦୁଃଖରେ ଏପରି କହି ପକାଇଲେ । କ୍ଷମା କରିବେ ।

ଏହି ଘର ତିଆରି କରିବାରେ ମୋତେ ବହୁ ପ୍ରକାରର ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ମୁଁ ନିଜେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଘର ତିଆରି ବିଷୟ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କରିଥିଲି । ତା'ପରେ ଜଣେ ଇଞ୍ଜିନିୟରଙ୍କ ସହିତ ଏହି ଖବର ସବୁ ଯାଞ୍ଚ କରାଇ-ଥିଲି । ମୁଁ ମୋ ଘରର ଯାବତୀୟ ତିଆରି ଖର୍ଚ୍ଚ ନିଜେ ହିସାବ କରି କାମ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି । ଘରର ନକ୍ସା ମଧ୍ୟ ଡିଜାଇନ୍ ବହି ଦେଖି ନିଜେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲି । ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଅଢ଼େଇ ଲକ୍ଷ ଇଟା ତିଆରି କରାଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ବାହାରେ ହଜାରେ ଇଟାର ଦାମ୍ ଷାଠିଏ ସତୁରି ଟଙ୍କା ଥିବାବେଳେ ମୋ ବଗିଚାରେ ତିଆରି ଇଟା ହଜାରକୁ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା ପଡ଼ିଥିଲା । ତା'ଛଡ଼ା ବୋହିବା ଟ୍ରକ୍ ଭଡ଼ା ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏତେବଡ଼ ଘରଟିର ତଳ ମହଲା ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ବଜାର ଦରଠାରୁ ବହୁତ କମ୍ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ତଥାପି ଏହି ଘର ପାଇଁ ବହୁତ ଧାର ଉଧାର ହୋଇଗଲା । ତେଣୁ ୧୯୬୨ରେ ମୋ ଜମିରୁ ପ୍ରାୟ ସାତଗୁଣ୍ଠ ଜମି ବିକି କରି ସେହି ଟଙ୍କାରେ ଦୁଇମହଲା କଲି । ତଳମହଲା ଭଡ଼ା ଦେଇ ଧାରଉଧାର ଶୁଝିଲି । ଏହି ଘର ଭଡ଼ାରୁ ଯେତେ ଟଙ୍କା ମୋର ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା ତା'ଠାରୁ ଅନେକ ବେଶି ମୁଁ ପାଇସାରିଛି ଏବଂ ମୋର ଚଳଣି ଏହି ଘରଭଡ଼ା ଯୋଗୁ ସୁଖକର ହୋଇପାରିଛି । ଗୋଟିଏ ମୁଣିରେ ସବୁ ଅଣ୍ଡା ରଖିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ ବୋଲି ଅର୍ଥନୈତିକ ତଥ୍ୟ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଏହା ବହୁତ ଶୁଭଙ୍କର ହୋଇ ପାରିଥିଲା ।

ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ପିଲାଦିନରୁ ଯେ, ମୋର ବଡ଼ ବଗିଚା ଥିବ, ସେ ଭିତରେ ଥିବ ପୋଖରୀ, ଚାରିଆଡ଼େ ଫୁଲ ଫଳ ଗଛ ଆଉ ରହିବା ଘର । ରୁଚିକର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଭିତରେ ରହିଲେ ଦୈହିକ ଓ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାର ପ୍ରଭୂତ ଉପକାର ହୁଏ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ତ ଭଲ ହେବା କଥା କିନ୍ତୁ ଫଳ ଫୁଲ, ଗଛଲତା, ପାଣି ପବନର ଅପୂର୍ବ ସମାବେଶ ହେଲେ ମନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହୁଏ, ପ୍ରାଣ ଉଲ୍ଲସିତ ହୁଏ । ତା'ଛଡ଼ା ଏପ୍ରକାର ରୁଚିକର ପରିବେଶକୁ ତୁମେ ନିଜେ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଲେ ତୁମ ସ୍ୱପ୍ନର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଛବି କ୍ରମେ ବାସ୍ତବରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ପରିବେଶକୁ ତିଆରି କରିବା ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ତୃପ୍ତି ଲାଭହୁଏ । ତୁମର ସୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ତୁମେ ବିଚରଣ କରିପାରିଲେ ମନରେ ସାର୍ଥକତା ଭରିଉଠେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ବଗିଚା, ପୋଖରୀ ଓ ଘର କଟକ ସହର ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ । କଟକ ପରି ଘଞ୍ଚବସ୍ତି ସହରରେ ଏତେବଡ଼ ଯାଗା, ଫୁଲ-ଫଳ ଗଛଭରା ବଗିଚା ଓ ହ୍ରଦପରି ବିରାଟ ପୋଖରୀ ଏହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବୃଦ୍ଧି କରୁଛନ୍ତି । ବଡ଼ ଗଛଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ନିଜେ ହାତରେ ଲଗାଇଥିବା ଯୋଗୁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଆନ୍ତରିକ ସମ୍ପର୍କ ଯେପରି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ପାରିଛି । ଚାରିଆଡ଼େ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନଡ଼ିଆ ଗଛର ପତ୍ରସବୁ ସକାଳ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟର ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗରେ ଚକ୍ ଚକ୍ କରେ । ଜହ୍ନ ଆଲୁଅରେ ଏହା ରହସ୍ୟାବୃତ ଦେଖାଯାଏ । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ନଡ଼ିଆଗଛ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲଗାଇଥିଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ବାରଣ୍ଡାରେ ବସି ଯେଉଁ ଦିଗ୍‌ମଣ୍ଡଳକୁ ଖୋଜେଁ ନଡ଼ିଆଗଛର ବାହୁଙ୍ଗା ଦୂର-ଦିଗ୍‌ବଳୟରେ ଦୋହଲୁ ଥାଏ । ଏହା ମୋର ମାନସିକ ରାଜ୍ୟରୁ ଉଦ୍‌ଭୂତ ହୋଇ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛରେ ଯେପରି ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି । ପୋଖରୀ କୂଳରେ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ପାମ୍ ଗଛ ଲଗାଇଛି । ଜହ୍ନ ରାତିରେ ଏହା ଦୂରତ୍ୱର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସୃଷ୍ଟି କରେ ଏବଂ ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବରେ ରହସ୍ୟମୟ ଦେଖାଯାଏ । ଦିନ ଓ ରାତିର ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଋତୁରେ ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ଜଗତର ଅପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମନପ୍ରାଣକୁ ରସମୟ କରିପାରୁଛି । ଅଗଣିତ ପକ୍ଷୀ ବିଚିତ୍ର ରଙ୍ଗର ପକ୍ଷ ମେଲାଇ ଗଛରୁ ଗଛ ଉଡ଼ି ବୁଲନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ମନୋମୁଗ୍ଧକର କାକଳିରେ ବଗିଚା ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୁଏ । ଯେତେ ପ୍ରକାରର ପକ୍ଷୀ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଋତୁରେ ଖେଳାବୁଲା କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଜାଣିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ନାମ ଜାଣିବା କ'ଣ ବା ଦରକାର । ସେମାନଙ୍କର ରଙ୍ଗ ଅନୁସାରେ ବା ଶବ୍ଦ ଅନୁସାରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ନାମକରଣ କରିଥାଏ···ନୀଳମାଣୀ, ଗୋଲ୍ଡପିଜ, ହରିଡ଼ପକ୍ଷୀ, କାକଳିକା, ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ ଫୋନ୍ ପରି ଶବ୍ଦ କରେ ବୋଲି ତାର ନାମ ଫୋନକା ଇତ୍ୟାଦି ବହୁତ ନାମ ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୋର ପଡ଼େ । ସେମାନଙ୍କର ପରିଚୟ ଲଗି ମୋ'ଦ୍ୱାରା ନାମକରଣ । ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମରୁ ମୋତେ କ'ଣ ମିଳିବ ? ମୁଁ ସକାଳେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବସି ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଥାଏ ।

ତେଣୁ ଆଜିକାଲି ମୋର ଘର ବଗିଚା ଛାଡ଼ି ବେଶି ଦିନ ବାହାରେ ରହିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ହୁଏନାହିଁ । ଏହି ରୁଚିକର ପରିବେଶର ଆକର୍ଷଣ ଯୋଗୁ ହିଁ ମୁଁ ୨୨ ବର୍ଷ କାଳ ନିଜେ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇ ପ୍ରତିଦିନ ଭୁବନେଶ୍ୱରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରେ ସିନା ସେଠାରେ ସାତବଖରିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ଘରେ ରହିବାକୁ ମନ ହେଲାନାହିଁ । ମୋର ସୁନ୍ଦର ପରିବେଶ ଛାଡ଼ି ବାଣୀବିହାରର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ଭିତରେ ରହିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ହେଲାନାହିଁ । ବାଣୀବିହାରକୁ ଯାଇଥିଲେ ଏହି ୨୨ ବର୍ଷ ଭିତରେ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ବହୁତ ଅଧିକ ଆୟ କରିପାରିଥାନ୍ତି କଟକ ଘର ଭଡ଼ା ଦେଇ, କିନ୍ତୁ ରୁଚିକର ଜୀବନଯାପନକୁ ଆର୍ଥିକ ଲାଭ କ୍ଷତିର ବହୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ମୁଁ ରଖିଆସିଛି । କୌଣସିମତେ ଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜନ କରିବାଟା ମୋ ଜୀବନର ଅଭିମୁଖ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ । ଏଥିରେ ମୋର ଅନୁଶୋଚନାହୀନ ଚରମ ସନ୍ତୋଷ ସାଧିତ ହୋଇଛି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

୧୩ । ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ

୧୯୬୨—୧୯୬୭

(କ) କଟକ କଂଗ୍ରେସ—୧୯୬୨

ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଭାରତ ବର୍ଷରେ କାଳକ୍ରମେ ଏହା ଗୋଟିଏ ସର୍ବ ବୃହତ୍ତ ବିଜ୍ଞାନବିତ୍‌ମାନଙ୍କ ସମାବେଶରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଏହାର ସଭ୍ୟସଂଖ୍ୟା ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବାରୁ କ୍ରମେ ଅନେକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପକ୍ଷରେ ଏହି ସମାବେଶର ଆୟୋଜନ କରିବା ବହୁତ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହୋଇଚାଲିଣି । ୧୯୬୨ ମସିହା କଟକ ଅଧିବେଶନରେ ପ୍ରାୟ ଅଢ଼େଇ ହଜାର ଏବଂ ୧୯୬୭ ଭୁବନେଶ୍ୱର ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସରେ ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ତିନିହଜାର ସଭ୍ୟ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥର ବିଦେଶରୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଥିବା ପ୍ରାୟ ୧୦୦ ଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ ବିଜ୍ଞାନୀ ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି ।

୧୯୬୨ ମସିହାରେ କଟକରେ ଏ ଅଧିବେଶନର ଆୟୋଜନ କରିବା ସବୁଠାରୁ ଦୁରୂହ ବ୍ୟାପାର ବୋଲି ମନେ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ କଟକରେ ବହୁତ ଜନଗରର ଅଭାବ । ରହିବାପାଇଁ ଯାଗା ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ନ ଥିଲା । ଭଲ ହୋଟେଲ ପ୍ରାୟ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଯେତେବେଳେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଦେଇଥିଲେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଏହାର ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଓ ଡକ୍ଟର ବଂଶୀଧର ସାମନ୍ତରାୟ ଏହାର ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପାଦକ ହେଲୁ କିନ୍ତୁ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ମୋତେ ଡାକି ବୁଝାଇଥିଲେ ଯେ ଏଥିରେ ମୋତେ ଏକା ଏକା ସବୁ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କଂଗ୍ରେସର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନା ତଥା ଆୟୋଜନର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମୁଁ କରିସାରିଲା ପରେ ଶେଷ ବେଳକୁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବରେ କେବଳ କମିଟିମାନ ଗଢ଼ାଯିବ । କମିଟି ହାତରେ ଦାୟିତ୍ୱ ନଦେଇ ସବୁକାମ ମୋତେ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ସେ ମୋତେ ଗୁପ୍ତ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ଏଥିରେ ମୁଁ ଟିକେ ଡରି ଯାଇଥିଲି । ଏହା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଆହ୍ୱାନ ରୂପେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କର ମୋ ଉପରେ ଏ ପ୍ରକାର ଗଭୀର ଆସ୍ଥା ରହିଥିବାର ଜାଣି ମୁଁ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥିଲି ।

୧୯୫୦ ମସିହାରୁ ମୁଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲି ଏବଂ ଟାହିଁକ କେଜାଣି ମୋଠାରେ ଗୋଟିଏ ସହଜାତ ଧାରଣା ଜନ୍ମିଥିଲା ଯେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଭବିଷ୍ୟତରେ ହେଲେ ନା ହେଲେ ମୋ ଉପରେ ଏହାର ଆୟୋଜନର ଭାର ପଡ଼ିପାରେ । ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଂଗ୍ରେସର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଯତ୍ନର ସହିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲି । ଏପରିକି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାଧାରଣ ଅଧିବେଶନରେ କେତେ ଆମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କପାଇଁ ଚଉକି ପଡ଼ୁଛି ତାର ଗଣନା ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲି । ଏହିପରି ଭାବରେ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ ମନେ ମନେ ବିଭିନ୍ନ କଂଗ୍ରେସର ସମୀକ୍ଷା, ଏହାର ଦୋଷ ତ୍ରୁଟି ତଥା ଗଣନା କରି କରି ଚାଲିଥାଏ । ସତକୁସତ ମୋ ଉପରେ ଏହି ଆୟୋଜନର ସମସ୍ତ ଭାର ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ଖାତାରେ ବିଭିନ୍ନ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଗୋଟିଏ ବିଶଦ ବିବରଣୀ ଲେଖିଗଲି ଏବଂ ମଝିରେ ମଝିରେ ଏପରିକି ରାତିରେ ହଠାତ୍ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ପରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ଏହି ଖାତାର ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ତାକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ପକାଏ । ମୋତେ ପୂରା ଛଅମାସ ଲାଗିଗଲା ଏହାର ଆୟୋଜନର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପରେଖ ଓ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଟିକିନିଖି ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ସବୁ ପ୍ରକାର ପଦକ୍ଷେପର ବିଶଦ ବିବରଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାପାଇଁ । ପ୍ରଥମ ଦିବସର ଖୋଲା ଅଧିବେଶନରେ ୧୨ ହଜାର ଲୋକଙ୍କର ବସିବାପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଲି । କାରଣ ସେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଅଧିବେଶନରେ ୧୦ ହଜାର ଲୋକ ବସିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ବୁଝିଥିଲି ଯେ ସେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଛି ତା'ଠାରୁ କଟକ ଅଧିବେଶନ ଯେପରି ସର୍ବବୃହତ୍ ତଥା ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ବୋଲି ଗଣ୍ୟ ହେବ । ୧୨ ହଜାର ଲୋକ ବସିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ୩୫୦ ଫୁଟ ଲମ୍ବା ଓ ୩୦୦ ଫୁଟ ଚଉଡ଼ାର ସ୍ଥାନ ରେଭେନ୍ସା-କଲେଜ ପଡ଼ିଆ ମଝିରେ ଠିକ୍ କଲି ଆମ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ବହୁ ବରିଷ୍ଠ ସଭ୍ୟ ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । କହିଲେ—"ତୁମେ କଣ କଳ୍ପନା କରି ପାରୁଚ, ଲକ୍ଷେ ବର୍ଗଫୁଟ କେତେବଡ଼ ଯାଗା ହେଲାଣି ?" ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲି ଯେ ୧୨ ହଜାର ଲୋକ ବସିବା ପାଇଁ ୬୦ ହଜାର ବର୍ଗଫୁଟ ଯାଗା ଦରକାର ଏବଂ ଏତିକି ଲୋକଙ୍କର ଯିବା ଆସିବା ଓ ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କର ଯାତାୟାତ ପାଇଁ ଆଉ ୪୦ ହଜାର ବର୍ଗଫୁଟ ଯାଗା ଦରକାର । ଏହି ୪୦ ହଜାର ବର୍ଗଫୁଟ ଭିତରୁ ପ୍ରାୟ ୧୫ ହଜାର ବର୍ଗଫୁଟ ବସିବା ଯାଗାର ଚାରିପଟେ ଖାଲି ରହିବ । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ନେହରୁ ଯେତେବେଳେ ଆସୁଛନ୍ତି ସାଧାରଣଲୋକଙ୍କର ବହୁତ ଭିଡ଼ ହେବ । ଯଦି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଘେର ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ ତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋକମାନେ ଠିଆ ହୋଇ ଯିବାପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଥିଲେ ଆଉ ଗୋଳମାଳ ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ଖୋଲା ଅଧିବେଶନ ବେଳେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଘେର ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଲୋକମାନଙ୍କର ଠିଆ ହେବା ଯାଗା ଥିବାରୁ କୌଣସି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗୋଳମାଳ ହୋଇ ନଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ସଭ୍ୟ ଏହାର ବିରାଟ ଆୟୋଜନ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦିହାନ ହୋଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ମୋତେ ସମର୍ଥନ କଲେ । ସମସ୍ତେ ତାଗିଦା କଲେ ଯେ ଲକ୍ଷେ ବର୍ଗଫୁଟ ତାରପୋଲିନ୍ ମୋତେ ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ତାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରୁଛି ବୋଲି କହିଥିଲି ।

ପ୍ରକୃତରେ ଲକ୍ଷେ ବର୍ଗଫୁଟ ତାରପୋଲିନ୍ ଓ ୧୨ ହଜାର ଚଉକି ଯୋଗାଡ଼ କରିବା ସେ ସମୟରେ ବଡ଼ କଠିନ ବ୍ୟାପାର ଥିଲା । ତଥାପି ମୋର କାହିଁକି ସାହସ ଯେ ମୁଁ ଏହାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିପାରିବି । ଶେଷରେ ଏହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ପ୍ରକାରର ଶିକ୍ଷା ମୋର ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ଶ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଜଣେ ବଡ଼ ଟାଣୁଆ ନେତା ଓ ଅଗ୍ରଧର୍ମୀ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହିସାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ସେ ଯେପରି ଧମକେଇ ଚମକେଇ ରଖିଥିଲେ ସେଥିରେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଡରୁଥିଲେ । ମୁଁ କୌଣସି କଥା ଯେଉଁ ଅଫିସରଙ୍କୁ କହେ ଏବଂ ସେ ଯଦି ସେଥିରେ ଅମତ ହୁଅନ୍ତି ବା ଉତ୍ସାହ ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ ତା'ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ କହେ ଯେ ଶ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ରିପୋର୍ଟ କରିବି । ତା'ପରେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ିଯାଏ ଓ ସବୁକାମ ହୋଇଯାଏ । ଅଥଚ ଥରେ ହେଲେ ବି ମୁଁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କୌଣସି କଥା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରି ନାହିଁ । କେବଳ ତାଙ୍କ ନାମ ନେଇ ମୁଁ ସବୁକାମ କରାଇ ପାରିଥିଲି । ଏହି ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୋର ଧାରଣା ହେଲା ଯେ ଏ ଦେଶରେ ବହୁ ଯୁଗଧରି ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଔପନିବେଶିକ ଶାସନ ଚାଲିଥିବାରୁ ଏଠାକାର ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ବେଶି ଭୟ ଦେଖାଇବ ସେତେବେଶି ସେମାନେ ଫଳପ୍ରଦ ହେବେ । ଏହି ଛଅମାସ ଭିତରେ ଯେତେ ଯେତେ ଅଫିସରଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଛି, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମରେ ଡରାଇ ଅରାଇ ମୁଁ ମୋର କାମ ହାସଲ କରାଇ ପାରିଥିଲି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ତତ୍କାଳୀନ ପୁରୀର କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ମୁଁ ଫୋନ୍‌ରେ କହିଲି ଯେ—"ଆପଣଙ୍କୁ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ପାଇଁ ୧୦ ହଜାର ବର୍ଗଫୁଟ ତାରପୋଲିନ୍ ଯୋଗାଇବାକୁ ହେବ ।" ମୁଁ ଖବର ଯୋଗାଡ଼ କରିଥିଲି ଯେ ତାଙ୍କ ଜିଲ୍ଲାରେ ସେତିକି ତାର୍‌ପୋଲିନ ଥିଲା । ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ପ୍ରଥମେ ମୋତେ ଧମକାଇ ଦେଲେ ଯେ—"ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟରଙ୍କର କାମ ନୁହେଁ ତୁମକୁ ତାରପୋଲିନ୍ ଯୋଗାଇବା । ଆପଣ କାହା ସହିତ କଥା କହୁଛନ୍ତି ବୋଧହୁଏ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ପୁରୀର କଲେକ୍ଟର ।" ମୁଁ ସବୁ ଶୁଣିଲା ପରେ ନରମ ଗଳାରେ କହିଲି—"ଆଜ୍ଞା ଦେଖନ୍ତୁ, ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଆସୁଛନ୍ତି । ମୋ ଝିଅ ପୁଅ ବାହାଘର ପାଇଁତ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ତାରପୋଲିନ୍ ମାଗୁନାହିଁ । ଆପଣ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଯଦି ନ ଦେବ ତାହାହେଲେ ୧୦ ହଜାର ବର୍ଗଫୁଟ ଯାଗା ଖାଲି ରହିବ ଏବଂ ସେଠାରେ ଲେଖିଦେବ ଯେ ପୁରୀ କଲେକ୍ଟର ତାରପୋଲିନ୍ ଯୋଗାଇବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେବାରୁ ଏହି ଯାଗା ଖାଲି ରହିଲା ଏବଂ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଡାକି ସେ ସ୍ଥାନଟି ଦେଖାଇ ଦେବ । ମୁଁ ଦୁଃଖିତ ଯେ ଆପଣଙ୍କ ପରି ଏତେ ବଡ଼ ଅଫିସରଙ୍କୁ ତାରପୋଲିନ୍ ମାଗି ଅପମାନ କଲି । ପୁରୀ କଲେକ୍ଟର, କମ୍ ପଦସ୍ଥଲୋକ ଆପଣ ନୁହନ୍ତି । ଏହା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାରେ ମୋର ଭୁଲ ହୋଇଗଲା ।" ତା'ପରେ ତାଙ୍କର ସ୍ୱର ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବଦଳି ଗଲା । ସେ କହିଲେ ଯେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ମୁଁ କହିଲି—"ଚେଷ୍ଟା ନାହିଁ, ଧାର ଆଣନ୍ତୁ ବା କ୍ରୟ କରନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କୁ ୧୦ ହଜାର ବର୍ଗଫୁଟ ତାରପୋଲିନ୍ ଯୋଗାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ।" ତାପରେ ସେ କହିଲେ ବହୁତ ମୋଲାୟମ ଭାଷାରେ—"ଆଜ୍ଞା ଆଜ୍ଞା ଆପଣ ଗାଡ଼ି ପଠାନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ପରେ ।" ମୁଁ କହିଲି—"ନା, ଡିସେମ୍ବର ୨୫ ତାରିଖ ଦିନ ପୂର୍ବାହ୍ଣ ୧୦ଟା ସୁଦ୍ଧା ଆପଣ ଗାଡ଼ି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ମୋ ପାଖରେ ତାରପୋଲିନ୍ ପହଞ୍ଚାଇବାକୁ ହେବ । ତା' ନ ହେଲେ ନାହିଁ କରନ୍ତୁ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବି ।" ସେ ରାଜି ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ ଏବଂ ଠିକ୍ ସମୟରେ ତାରପୋଲିନ୍ ଆଣି ପହଞ୍ଚାଇଥିଲେ । କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ପରେ ତାଙ୍କ ଅଫିସରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଫେରାଇ ନେଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା ରେ ଏପରି ଭାବରେ ଜବରଦସ୍ତ କାମ କରାଇଲି ଏବଂ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ବହୁତ ବଡ଼ ଓ ଅତି ଉଚ୍ଚ ଅଫିସର ମଧ୍ୟ ମୋ କଥାରେ ଦବି ଗଲେ । ମୋର ଯାହା ଯାହା ଦରକାର ଥିଲା; ଲକ୍ଷେ ବର୍ଗଫୁଟ ତାରପୋଲିନ୍, ୧୨ ହଜାର ଚଉକି, ତିନି ହଜାର ୪ ଫୁଟିଆ ବାର୍ ଲାଇଟ୍ ଏହିପରି ସମସ୍ତ ଜିନିଷ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଏ ସବୁ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ନମନୀୟ ମାର୍ଜିତ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ନୁହେଁ, ଉଦ୍ଧତ ଆଦେଶ, ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ସତର୍କବାଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ଅମାର୍ଜିତ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରୁ ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତା ହେଲା ଯେ ଏ ଦେଶରେ କୌଣସି ଫଳପ୍ରଦ କାମ ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରୁଏଁ ଗ୍ରୁଏଁ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଯଦି ସବୁବେଳେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅବସ୍ଥା ରେ ରଖା ନ ଯାଏ, ଖାଲି ଅଫିସର କାହିଁକି, ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଜିକାଲି ଟାଣୁଆ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଅଭାବରୁ କୌଣସି ଫଳପ୍ରଦ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ ଯଦିଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ତୁଳନାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଫିସରଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅନେକ ବେଶୀ ।

ଏତେବଡ଼ ସଭାମଞ୍ଚ ଯେତେବେଳେ ତାରପୋଲିନ୍‌ରେ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇଗଲା ମୋତେ କାହିଁକି ବଡ଼ ମଇଳା ଓ ଅନ୍ଧାରୁଆ ଦେଖାଗଲା । ହଠାତ୍ ମୋତେ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା, ତାରପୋଲିନ୍ ତଳେ ତିନିହଜାର ବାର୍‌ଲାଇଟ୍ ଲଗାଇ ତା ତଳେ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଧଳା ଓ ନାଲିକନା ପଟିରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଭଲ ଦେଖାଯିବ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

କାନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଲକ୍ଷେ ବର୍ଗଫୁଟ ଧଳା ଓ ନାଲି କନା କଟକ ବଜାରରେ କିଣିବାକୁ ମିଳି ନ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରକୁ ଆଗୁଆ ଟଙ୍କା ଦେଇ କଲିକତାରୁ ସବୁ କନା ଅଣାଇଲି । ସେ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର କରି କନା ବାନ୍ଧିଦେଲେ । କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ପରେ ଶତକଡ଼ା ୧୦ ଟଙ୍କା ରିହାତିରେ ତାଙ୍କୁ କନାତକ ବିକି ଦେଇଥିଲି । ତା'ପରେ ସେ ବହୁ ଯାଗାରେ ଏହି ଧଳା ନାଲି କନାରେ ମଞ୍ଚ ତିଆରି କରି ସଜାଇଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଏ ପ୍ରକାର ସାଜସଜ୍ଜାରେ କଟକ ଲୋକେ ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ । ତା'ପରଠାରୁ ଧଳା, ନାଲି, ନୀଳ ପ୍ରଭୃତି ରଙ୍ଗିନ୍ କନା ପଡ଼ିଦେବା ଗୋଟିଏ ରୁଚିକର ଫେସନରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ମୁଖ୍ୟ ଗେଟ୍ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ କୃତ୍ରିମ ଗୁମ୍ବଜ୍ ବମ୍ବେର୍ ମଟର ସାହାଯ୍ୟରେ ବୁଲୁଥିଲା । ସମସ୍ତେ ଏହାକୁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ ।

ଆମର ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀମାନେ ଏପରି ଆନ୍ତରିକତା ଓ ନିଷ୍ଠାର ସହ କାମ କରିଥିଲେ ଯେ ବାରବାଟୀ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏଥିପାଇଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀମାନଙ୍କୁ ଟିକିନିଖି ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ଖୋଲା ଅଧିବେଶନ-ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ଅନୁସାରେ ଅପରାହ୍ଣ ଠିକ୍ ଚାରିଟାବେଳେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଛଅଟାବେଳେ ସରିଥିଲା । ୧୨ ହଜାର ଦର୍ଶକଙ୍କ ଯୋଗୁ ସଭାମଣ୍ଡପ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଚମତ୍କାର ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦର୍ଶକର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କାର୍ଡ଼ରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ଲକ୍‌ର ନମ୍ବର ସୂଚିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୨ ହଜାର ଦର୍ଶକଙ୍କର ସ୍ଥାନ ୨୦ଟି ବ୍ଲକ୍‌ରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏମାନେ ଖୁବ୍ କମ୍ ସମୟ ଭିତରେ ଶୃଙ୍ଖଳାର ସହିତ ନିଜ ନିଜ ବ୍ଲକ୍‌କୁ ଯାଇପାରୁଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ପରିଷଦର ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଖୋଲା ଅଧିବେଶନ ପରେ ସୋପକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସ୍ଥାନକୁ ଫେରି ଆସିଲୁ । ବାରବାଟୀ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ଡକ୍ଟର ମୁଖାର୍ଜୀ, ଶ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇ କହିଥିଲେ ଯେ—"ମିଷ୍ଟର ପଟ୍ଟନାୟକ ! ପୂର୍ବରୁ ଯେତେ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ କଟକ ଅଧିବେଶନ ସର୍ବବୃହତ୍ତ୍ର ଓ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଲା ।" ଏକଥା ଶୁଣି ମୋର ସ୍ୱପ୍ନ ସାର୍ଥକ ହୋଇଛି ବୋଲି ମୁଁ ମନେକଲି । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବିଜୁବାବୁ ମୋତେ ହାତ ଦେଖାଇ କହିଲେ ଯେ—"ଡକ୍ଟର ମୁଖାର୍ଜୀ ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି କରିନାହିଁ କି କିଛି ଜାଣି ନାହିଁ ମଧ୍ୟ । ଏହି ଯୁବକଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦିଅ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କର୍ଣ୍ଣଧାର (କିଙ୍ଗ୍‌ପିନ୍) । ମୋତେ ନ ପଚାରି ସେ ସବୁ କରିଛନ୍ତି । ମୋର ଏଥିରେ କୌଣସି ଅବଦାନ ନାହିଁ ।" ଏହା ଶୁଣି ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି । କାରଣ ସେତେବେଳକୁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ସହିତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋର ପଡ଼ୁ ନ ଥିଲା । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କ ଅଫିସରେ ଘଟିଥିବା ପୂର୍ବର ସେହି ଅପ୍ରୀତିକର ଘଟଣା ସମସ୍ତଠାରୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଭୟଙ୍କର ମନୋମାଳିନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ସେ ମୋତେ ଏପରି ଭାବରେ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିବାରୁ ମୋର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିଗଲା । ତା'ଛଡ଼ା ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ନିଜ ପ୍ରତି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପ୍ରଶଂସାକୁ ବିଶେଷତଃ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆଗରେ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ସେଥିପାଇଁ ନିଜେ ବାହାଦୁରୀ ନ ନେଇ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆକୁ ବିଶେଷକରି ମୋ' ପରି ତାଙ୍କର ଜଣେ ସମାଲୋଚକଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରକାର ସମ୍ମାନ ଦେବା ଓଡ଼ିଶାରେ ବିରଳ ଥିଲା । କାରଣ ଏହି ଗୋଟିକ ଘଟଣା ଛଡ଼ା ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଓଡ଼ିଶା ଶାସକଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କୌଣସି ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରିପାରି ନାହିଁ । ଯାହା ହେଉ ବିଜୁବାବୁଙ୍କର କେତେକ ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ମୁଁ ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ । ମୁଁ କହିଥିଲି—"ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ନେଇ ମୁଁ ସବୁ କରି ପାରିଛି । ଆଜିକାଲି ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାରୀଙ୍କର ନାମ ନ ନେଇ କିଏ କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାମ ନିଜେ କେହି କରିପାରିବ ?" ଏ କଥା ଶୁଣି ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନେହେରୁ ହସି ଉଠିଲେ ଏବଂ କହିଲେ—"ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଏହା ସତ୍ୟ ଘଟଣା ।"

ତାପରେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ମୋ ସହିତ କରମର୍ଦ୍ଦନ କରିଥିଲେ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆୟୋଜିତ ରାତ୍ରି ଭୋଜରେ ବହୁ ବିଜ୍ଞମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ କରାଇଦେଲି, ସମସ୍ତେ ସମସ୍ୱରରେ କହିଥିଲେ ଯେ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ଆୟୋଜନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି ଏବଂ ଏଥିଲାଗି ଯେଉଁ ବ୍ୟାପକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ଦକ୍ଷତା ରହିଛି ତାହା ନିଶ୍ଚିତଭାବେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ମୋ ସହିତ ଦୃଢ଼ଭାବରେ କରମର୍ଦ୍ଦନ କରି ମୋତେ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ କହିଲେ ଯେ, ଯେକୌଣସି କାମ ଏପରି ଦକ୍ଷତାର ସହ କରାଯିବା ଉଚିତ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଆଜି ଗର୍ବିତ ।" କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ପରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାପାଇଁ ସେ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ତାପରେ ମୋର ତାଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ସ୍ତରରେ ବହୁକାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇ ପାରିଥିଲା ।

ଖାଇବାର ଆୟୋଜନ, ଖାଦ୍ୟ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ରାଜକିଶୋର ସାହୁ କରିଥିଲେ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଓ ଆମେମାନେ ଖାଇଲାବେଳେ ସଭ୍ୟଙ୍କର ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା କଥା ବୁଝୁଥିଲୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଦେଶୀ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ପାଇଁ ଜଣେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକଙ୍କର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରା ହୋଇଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ଗ୍ରୁପ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଏପରି ଆନ୍ତରିକତାର ସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ଯେ ସମସ୍ତେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁ ସମୟ ଧରି ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଙ୍କର ନିଷ୍ଠା ଗୋଟିଏ ସହଜାତ ସାମାଜିକ ଗୁଣ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହୋଇଥିଲା । ସୁଯୋଗ ଓ ସୁବିଧା ପାଇଲେ ସେମାନେ ଏହିପରି ବହୁ କାମ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ କରି ପାରିବେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁତ ମଧୁର ଅନୁଭୂତି ମୋର ରହିଛି । ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ତ ଅତି ଚମତ୍କାର ହେବା କଥା । କୁମାରୀ ପ୍ରିୟମ୍ବଦା ମହାନ୍ତି (ବର୍ତ୍ତମାନ ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୀମତୀ ହେଜମାଡ଼ି)ଙ୍କର ନୃତ୍ୟ ଏତେ ବେଶୀ ଚମତ୍କାର ହୋଇଥିଲା ଯେ ବହୁବର୍ଷ ଧରି କଂଗ୍ରେସର ସଭ୍ୟମାନେ କଟକ ଅଧିବେଶନ ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ମନେ ପକାନ୍ତି । କେଳୁ ଚରଣ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ମେଘଦୂତ ନୃତ୍ୟନାଟିକା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରି ଦେଇଥିଲା ।

କଂଗ୍ରେସ ଆୟୋଜନର ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା ପତ୍ର ବହୁ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଆସିଥିଲା । ଏହି କଂଗ୍ରେସର କୃତିତ୍ୱ ପାଇଁ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କର ମହାନୁଭବତା ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ମନ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଦାୟୀ । ପ୍ରଥମ କିଛିଦିନ ମୋର କାମ ଦେଖି ସାରିଲା ପରେ ମୁଁ ଯାହା କହେ ସେଥିରେ ସେ ରାଜି ହୋଇଯାନ୍ତି । ବୟସ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତାରେ ମୁଁ ଯେହେତୁ ସବୁଠୁ ସାନ ଥିଲି, ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାରେ ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଲେଖାଇ ନେଉଥିଲି, କାରଣ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥିଲି ଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁତ ବେଶୀ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତାର ସହ କୌଣସି କାମ ହେଲେ ତୁମର ଶତ୍ରୁ ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ ବଢ଼ିଯିବ । ବାହାରେ ଯେତେ ପ୍ରଶଂସା ମିଳିବ, ସେହି ଅନୁପାତରେ ତୁମକୁ ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ଲୋକ ନିନ୍ଦା କରିବେ, ବଦନାମ କରିବେ । ତେଣୁ ମୁଁ କୁଳପତିଙ୍କଠାରୁ ଏବଂ ପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିଠାରୁ ସବୁ ଅନୁମୋଦିତ କରି ରଖେ । ତଥାପି କଂଗ୍ରେସ ସରିଲା ପରେ ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାପକ ଦୁର୍ନୀତି ନିବାରଣ ବିଭାଗକୁ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲୁଆଡ଼େ କହିଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଖବର ନେଲାପରେ ତାଙ୍କ କଥାରେ ରାଜି ହୋଇ ନଥିଲେ । ଏଥିରେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲାପରେ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ନିଜର ବାହାଦୂରୀ ଦେଖାଇ ମୋତେ କହିଥିଲେ ଯେ ଦୁର୍ନୀତି ନିବାରଣ ବିଭାଗ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇ ପାରିଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି ଯେ ଦୁର୍ନୀତି ନିବାରଣ ବିଭାଗକୁ ଡାକି ଆମର ସମସ୍ତ କାଗଜପତ୍ର ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ଆମର ବହୁତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼ିଯାନ୍ତା । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ସବୁ ମିଛ ଥିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ମୋତେ ପରେ କହିଥିଲେ । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ପ୍ରଥମରୁ ମୋତେ କହିଥିଲେ ଯେ ତୁମେ ସବୁ କାମ ନିଜେ ନିଜେ କରିଯାଅ । ସେ ଏଥିରେ ମୋତେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ କାମ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କରିବାରେ ମୋର ଯେତେ ଆନନ୍ଦ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯେତେ ବନ୍ଧୁତା ବଢ଼ିଥିଲା ଆଉ କୌଣସି କୁଳପତିଙ୍କ ସହିତ ଏପରି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । କଟକ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ଆୟୋଜନ ମୋ ଜୀବନର ସାଙ୍ଗଠନିକ କୃତିତ୍ୱର ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ ମାଇଲ ଖୁଣ୍ଟି ହୋଇ ରହିଗଲା ।

୧୯୬୨ ମସିହା ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ନେଇ ଗୋଟିଏ ମଜା କଥା ଘଟିଥିଲା ୧୯୮୫ରେ । କଂଗ୍ରେସ ପାଇଁ ଆମେ ସବୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ଚଉକି ଆଣିଥିଲୁ ଏବଂ ସେ ସମସ୍ତ ଫେରାଇ ଦେଇଥିଲୁ । ହଠାତ୍ ୧୯୮୫ରେ କଟକ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ସ୍କୁଲରୁ ମୋ ପାଖକୁ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଆସିଥିଲା ଯେ ୧୯୬୨ ମସିହା ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ଯେଉଁ ଚଉକିସବୁ ଯାଇଥିଲା ସେଥିଭିତରୁ ପାଞ୍ଚଟି ଚଉକି ମିଳି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆଉ ଅଧିକ ବିଳମ୍ବ ନକରି ଏହି ପାଞ୍ଚଟି ଚଉକି ମୋତେ ଫେରାଇ ଦେବାଲାଗି ତାଗିଦ୍ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ତାର ଉତ୍ତରରେ କେବଳ ଲେଖିଥିଲି ଯେ—"ଏହି ବର୍ଷର ଏହା ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ହାସ୍ୟକର ଘଟଣା ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେବା ଉଚିତ ।" ଭାରତୀୟ ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନରେ ଏପରି ଘଟଣା ବି ଘଟେ ।

(ଖ) ଭୁବନେଶ୍ୱର କଂଗ୍ରେସ—୧୯୭୭

୧୯୭୭ରେ ଦ୍ୱିତୀୟଥର ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନାବେଳକୁ ଶ୍ରୀ ଜ୍ଞାନଚନ୍ଦ ଆଇ.ଏ.ଏସ୍. ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଶାସକ ଥିଲେ । ସେ ମୋତେ ଡାକି ପୁଣି ସେହି କଥା କହିଲେ ଯେ ତୁମଛଡ଼ା ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସକୁ ଆଉ କେହି ସମ୍ଭାଳି ପାରିବେ ନାହିଁ । ତୁମକୁ ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ ମଣ୍ଡଳୀର ମୁଖ୍ୟ ହୋଇ କାମ କରିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ପ୍ରଥମେ ଆଦୌ ରାଜି ହୋଇ ନଥିଲି କିନ୍ତୁ ସେ ମୋତେ ବହୁତ ବୁଝାଇଥିଲେ ଯେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋତେ ଏ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଶେଷରେ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରାଜି ହୋଇଥିଲି । ବାଣୀବିହାର ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ କାମ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅତି ଦୁରୂହ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲି । କାରଣ ଏଠି ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ନେଇ କାମ କରିବା ବହୁତ ଅପ୍ରୀତିକର ହେବ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା । ସେ ମୋତେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଏହି ଦାୟିତ୍ୱ ସେ ନିଜେ ଚଳାଇବେ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ପୂର୍ବରୁ ଜ୍ଞାନଚନ୍ଦଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ହଠାତ୍ ପ୍ରଫେସର ଗୌତମ ମାଥୁରଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ପଦରେ ସରକାର ଆଣି ବସାଇ ଦେଲେ । ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ତାପରେ ବହୁତ ଅସୁବିଧା ହେଲା । ପ୍ରଫେସର ମାଥୁରଙ୍କର ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏତେ କମ୍ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ସେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସେ ଏତେ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଅସମର୍ଥ ଥିଲେ ଯେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅବସ୍ଥା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଖରାପ ହୋଇ ଚାଲିଲା । ସେ ଏପରି ସନ୍ଦେହୀ ଓ ଅନିଶ୍ଚିତ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାର ଲୋକ ଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ମୁଁ କୌଣସି କାମ କରାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ଶେଷରେ ସେ ଏତେ ବେଶୀ ଗୋଳମାଳିଆ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ଯେ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନର ପାଞ୍ଚଦିନ ପୂର୍ବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଅନେକ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଫଳପ୍ରଦ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇ ପାରି ନ ଥିଲେ । ଶେଷକୁ ଏପରି ହେଲା ଯେ କଂଗ୍ରେସର ପାଞ୍ଚଦିନ ପୂର୍ବ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୁଁ ଏତେ ବେଶୀ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲି ଯେ ମୋତେ ଅପ୍ରୀତିକର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଫୋନ୍‌ରେ କହିଲି—"ପ୍ରଫେସର ମାଥୁର, ଆପଣ ଏପରି ଅପାରଗ ଓ ଅନିଶ୍ଚିତ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାର ଲୋକ ଯେ, ଆପଣ ଓ ଆପଣଙ୍କ ଅଫିସରମାନଙ୍କର କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ମୋର ଆଉ ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଜିଠାରୁ କାମ କରାଇ ନେବି ।" ତାପରେ ଫୋନ୍ ଥୋଇ ଦେଲି । ତାପରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ଘରୋଇ ସଚିବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଘ୍ନରାଜ ପଟେଲଙ୍କୁ ଫୋନ୍‌ରେ ଆସିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲି ଏବଂ କହିଲି ଯେ ସେ ଜଣେ ଡି.ଆଇ.ଜି ଓ ଜଣେ ଡେପୁଟି ସେକ୍ରେଟାରୀଙ୍କୁ ଧରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମିଶି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଠିକ୍ କରିବା । ସେତେବେଳକୁ ୧୦ ହଜାର ଚଉକିରୁ ମାତ୍ର ଚାରିହଜାର ଚଉକିର ଆୟୋଜନ ହୋଇଛି ବୋଲି ସଭାମଞ୍ଚ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଅଧ୍ୟାପକ ଜଣାଇ ଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ନୂଆ ହଷ୍ଟେଲରେ ୨୦୦ ଖଟର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇ ପାରି ନଥିଲା । ଛଅମାସ ଆଗରୁ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ଖର୍ଚ୍ଚ ବରାଦ କରିଥିଲେ ତଥାପି ସେ ଖର୍ଚ୍ଚ ଯୋଗାଇ ପାରି ନ ଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ଖାଲି ଦୌଡ଼ୁଥିଲେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ପାଖକୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଆଣିବାକୁ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଫିସରମାନେ କି କି ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିବେ ତାହା ବହୁଦିନ ଆଗରୁ ଠିକ୍ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କୁଳପତିଙ୍କଠାରୁ ଅନ୍ତିମ ଆଦେଶ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଏଣେ କୁଳପତିଙ୍କର ଝିଅ ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସ୍ଥାନ ନ ପାଇଲେ ବହୁତ ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି ବୋଲି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରିୟମ୍ବଦା ହେଜମାଡ଼ି କହୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହି ଦେଇଥାଏ ଯେ ସେହି ଝିଅପରି ଜଣେ ଅପରିପକ୍ୱ ଗାୟିକାଙ୍କୁ ଏତେବଡ଼ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆୟୋଜନରେ କାମ ଦେଇ ହେବ ନାହିଁ, ଏହି ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ମୁଁ ନେଇଛି ବୋଲି ସେ କୁଳପତିଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେବେ । ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତତଃ ଏ ପ୍ରକାର ଅପ୍ରୀତିକର ଘଟଣାରୁ ରକ୍ଷା କରି ହେବ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଘ୍ନରାଜ ପଟେଲ ଦୁଇଜଣ ଅଫିସରଙ୍କୁ ଧରି ରାତି ନଅଟାରେ ମୋ ଅଫିସରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ରାତି ୧୧ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ସମସ୍ତେ ବସି ଯାହା ଯାହା ଅଭାବ ଥିଲା ତାକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଜରୁରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାମାନ ଗ୍ରହଣ କଲୁ । ଅଧିକ ଚଉକି, ବେଞ୍ଚ ଆଣିବା ପାଇଁ ଶେଷରେ ସ୍କୁଲସବୁ ବନ୍ଦ କରାଗଲା ସେହି ରାତିରେ ଡ଼ି.ପି.ଆଇ.ଙ୍କୁ ଫୋନ୍‌ରେ ଅନୁରୋଧ କଲି । ପୋଲିସ ବାରାକ୍‌ରୁ ଖଟ ପୋଲିସ ଟ୍ରକ୍‌ରେ ବୋହିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଲା କାରଣ; ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାରଙ୍କ ଉପରେ ମୋର ଆଉ ଆସ୍ଥା ନ ଥିଲା ଖଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବାର । ଏହିପରି ଭାବରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାହା ବାକି ଥିଲା ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଗଲା । ଜଣେ ଡ଼େପୁଟି ସେକ୍ରେଟାରୀ ଓ ଜଣେ ଡ଼ି.ଆଇ.ଜି. ମୋତେ ସବୁ କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ ଯେଉଁ ଅଧ୍ୟାପକ ବନ୍ଧୁ ଆଗରୁ ସହିତ ସଭାମଞ୍ଚ ସାଜସଜା ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ସେ ଚାରିହଜାର ଚଉକି ଛଡ଼ା ଅଧିକ ଚଉକିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ଜଣାଇଲେ । ଆଉ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଡ଼ି ବସିଲେ ଯେ ପରିବହନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ଲକ୍ଷେ କୋଡ଼ିଏ ହଜାରରୁ କମ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲେ ସେ ସେହି କାମ ତୁଲାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ଅଥଚ ସେଥିପାଇଁ ବଜେଟ୍‌ରେ ମାତ୍ର ୨୦ ହଜାର ଟଙ୍କାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥାଏ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲି ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଏହି ୨୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଏବଂ ତାର ବିଶଦ ବିବରଣୀ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତିଆରି କରି ଦେଇଥିଲି । ତଥାପି ସେ ସେଥିରେ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଏଣେ କୁଳପତିଙ୍କର କୌଣସି ନିଷ୍ପତିରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଶକ୍ତି ନ ଥିଲା । ଶେଷକୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କୁଳପତିଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେଇ କହିଲି ଯେ, "ପରିବହନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେ ନିଜେ ସପୃକ୍ତ ଅଧ୍ୟାପକ ସହିତ ମିଶି କରନ୍ତୁ, ଏଥିରେ ମୋର କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱ ନାହିଁ ।" ସେହିପରି ଶେଷ ବେଳକୁ ସ୍ମରଣିକା ପ୍ରକାଶନ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଅଧ୍ୟାପକ ଆସି ଦାବୀ କଲେ ଯେ, "ତାଙ୍କର ୪୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦରକାର ଏବଂ ସେ ବିଜ୍ଞାପନ ବାବଦରେ କିଛି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି ।" ସେ ସବୁବେଳେ ବିରକ୍ତ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରି କଥା କହନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କୁଳପତିଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଲି । ପରେ ଜାଣିଲି ଯେ ଏ ଦୁଇଟି ବିଭାଗରେ ଅଯଥା ବହୁତ ଟଙ୍କା ବିନବ୍ୟୟ ହୋଇଗଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସରେ ବହୁତ ପ୍ରଶାସନିକ ଓ ସମନ୍ୱୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଦେଖାଦେଇ ଥିଲା । ଯେଉଁ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ମୋ ସହିତ ସହଯୋଗ କଲେ ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ସେହି ବିଭାଗର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେକଚରର ଓ ରିଡ଼ରମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସମସ୍ତ କାମ କରାଇଲି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

୧୯୬୨ ମସିହା କଂଗ୍ରେସରେ ଏପରି ଅସୁବିଧା ହୋଇ ନ ଥିଲା କାରଣ, ଏ ସବୁର ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଁ ନିଜେ ନେଇଥିଲି ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ମୋ ସହିତ ଆନ୍ତରିକ ସହଯୋଗ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବାଣୀବିହାର ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ତ ବହୁତ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋକ, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ ରୂପେ ପ୍ରଶାସକ ଜୀବରତ୍ନ ବାଛି ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ଦକ୍ଷତା ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସଚେତନ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ବହୁତ ବେଶି ଦାୟିତ୍ୱ ଚାହିଁଥିଲେ ଏବଂ ଶେଷରେ ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଆୟୋଜନ ଭିତରେ ମୁଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭଲ ଜିନିଷ ଆବିଷ୍କାର କଲି ଯେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ବହୁ ରିଡ଼ର ଏବଂ ଲେକ୍ଚରର ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତା, କର୍ମକୁଶଳତା, ନିୟମିତତା ପ୍ରଭୃତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିଛି । ଏହି ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଛାତ୍ରସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ଶେଷରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଆୟୋଜିତ ହୋଇ ପାରିଥିଲା ।

ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଅଯୋଗ୍ୟ ଥିଲେ କୁଳପତି ମାଥୁର । ଶେଷ ପାଞ୍ଚଦିନ ମୋ ସହିତ ତାଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ବନ୍ଦ ଥିଲା । କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନର ପୂର୍ବ ରାତି ୧୨ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ପେଣ୍ଡାଲରେ ରହି ଅତିଥିମାନଙ୍କର ବସିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ନମ୍ବର ଓ ବ୍ଲକ୍ ଅନୁସାରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ଘରକୁ ଫେରିଲି । ସେମାନେ କେଉଁ କେଉଁ ଫାଟକ ବାଟେ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବେ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ରାତି ୧୨ଟାରେ ଫେରିଲା-ବେଳକୁ କୁଳପତି ମାଥୁର ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସେଠାରେ ଏପାଖ ସେପାଖ ହେଉଥାନ୍ତି । ମୁଁ ସେଠାରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଦୁଇଜଣ ବାହାରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନ ଥିଲି ସେମାନେ ରାତି ଅଧରେ ଏପରି ଲୁଚଛପି କାହିଁକି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ପରେ ଜାଣିଲି ଯେ, ମୁଁ ଚାଲିଗଲା ପରେ ସେ ତାଙ୍କର କେତେକ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଧରି ସାମନା କେତେ ଧାଡ଼ି ଚଉକି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଗଣ୍ଡଗୋଳ କରି ଦେଲେ । ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଫିସର ଓ ବିଧାୟକମାନେ କିପରି କେବଳ ସାମନା ଚଉକିରେ ବସିବେ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ଫଳରେ ସାମ୍ବାଦିକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କର ବସିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ଲକ୍‌ରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହୋଇଗଲା । ଗୋଟିଏ ବ୍ଲକ୍‌ରେ ବିଧାୟକ ଓ ଅନ୍ୟ ଏକ ବ୍ଲକ୍‌ରେ ସରକାରୀ ଅଫିସରଙ୍କର ବସିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ରରେ ବ୍ଲକ୍ ଓ ଫାଟକ ନମ୍ବର ଛପା ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ କୁଳପତି ମହାଶୟ ଅଫିସର ଓ ବିଧାୟକମାନଙ୍କୁ କେବଳ ସାମନା ପ୍ରଥମ ଧାଡ଼ିରେ ବସିବାର ଯେଉଁ ଗଣ୍ଡଗୋଳିଆ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ ସେଥିରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ବହୁତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅସୁବିଧା ହେଉଥିଲା । ମୁଁ ସେ କଥା ଜାଣିପାରି ନ ଥିଲି । କି ଅଯୋଗ୍ୟ ଓ ଖୋସାମଦିଆ ସେ ଥିଲେ ତାହା ଭାବିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ସେଥିଲାଗି ବୋଧହୁଏ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଦିଲ୍ଲୀ ଦରବାରର କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କୁଳପତି କରି ଥୋଇ ଦେଇଥିଲେ । ବାଣୀବିହାରର ଯେକୌଣସି ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କଠାରୁ ସେ ନ୍ୟୂନ ଥିଲେ ବିଦ୍ୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ । ହତଭାଗ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ନେତାମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସବୁବେଳେ ଏପରି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ନିଜର ହୀନମନ୍ୟତା ଯୋଗୁ ଅଣଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ବେଶୀ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦିଅନ୍ତି । ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ନେତାମାନଙ୍କର ଚିରାଚରିତ ଚରିତ୍ରଗତ ଦୁର୍ବଳତା । ତା' ନହେଲେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ ରାଜ୍ୟସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୁଅନ୍ତେ କେରଳର ଜଣେ ଅଜ୍ଞାତ ଅଶ୍ରୁତ, ଅର୍ବାଚିନ ଲୋକ ପାଣିକର !

ଜରୁରୀକାଳୀନ ଅବସ୍ଥା ଯୋଗୁ ଆହୁରି କେତେକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଏହାର ଆୟୋଜନ ଲାଗି ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ତିଆରି କାମ ଓଡ଼ିଶା ପୂର୍ତ୍ତିବିଭାଗର କରିବା କଥା । ଅନ୍ୟ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଦ୍ୱାରା ତିଆରି କରିବା ମନା ହେଲା କାରଣ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିରାପତ୍ତା ବ୍ୟାହତ ହେବ । ପୂର୍ତ୍ତିବିଭାଗ ଏଥିପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଦେଢ଼ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମାଗିଲେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏତେ ଟଙ୍କା ବା କୁଆଡ଼ୁ ଆସିବ । ଅଥଚ କୁଳପତି ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ବା ମୁଖ୍ୟ ସଚିବଙ୍କ ସହିତ ଏ ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ । ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇପାରୁ ନ ଥାଏ । ଶେଷରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ମୁଖ୍ୟ ସଚିବ ଶ୍ରୀ ଡାଭେଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲି । ମୁଖ୍ୟ ସଚିବ ସେକ୍ରେଟେରୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବୈଠକ ଡାକିଲେ । ସେଥିରେ ମୁଁ ଓ କୁଳପତି ଥିଲୁ । କୁଳପତି ତ କିଛି କହିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ବହୁତ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କଲାପରେ ମୁଖ୍ୟ ସଚିବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରାଜି କରାଇ ସେହି ସଭାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ଘୋଷିତ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଆଗରୁଆ ଡିପୋଜିଟ୍ ବିନା ଆମେମାନେ ଯାହା କହିବୁ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସରକାରୀ ବିଭାଗ କାମ କରି ଦେବେ ଏବଂ ପରେ ତାର ହିସାବ ନିକାଶ ହେବ । ତା'ନ ହୋଇଥିଲେ କାମ ଆଦୌ ହୋଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ମୁଖ୍ୟ ସଚିବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଡାଭେ ଓ ଘରୋଇ ସଚିବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଟେଲଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କୌଣସି ସଚିବଙ୍କଠାରୁ ଆନ୍ତରିକ ସାହାଯ୍ୟ ଆମେ ପାଇପାରି ନ ଥିଲୁ । ଏହି କେତେ ମାସର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ସେକ୍ରେଟେରୀମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ତଥା ଆନ୍ତରିକତା ବିଷୟରେ ମୋର ଭଲ ଧାରଣା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ମୋତେ ନାହିଁକି ସେମାନେ ବହୁତ ବେଶୀ ମ୍ରିୟମାଣ, ଉଦାସୀନ ତଥା ଅନାଗ୍ରହୀ ବୋଲି ମନେ ହେଲେ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଜରୁରୀକାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତି ଯୋଗୁ କେନ୍ଦ୍ର ଗୋଇନ୍ଦା ଓ ନିରାପତ୍ତା ବିଭାଗ ଆମର ଗୋଟିଏ ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଘରୋଇ ସଚିବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଦ୍ନବ୍ରଜ ପଟେଲଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଏମାନଙ୍କର ସଭା ଆହୂତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ମୁଁ ସେହି ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥାଏ । ସେମାନେ ଜିଦ୍‌ଧରି ବସିଲେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ସଭ୍ୟ ଓ ଅତିଥିଙ୍କୁ ସେମାନେ ଯାଞ୍ଚ କରିବେ ସଭା ମଞ୍ଚରେ ପଶିବା ସମୟରେ । ଠିକ୍ ଏହି କାରଣରୁ ତା ପୂର୍ବ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ଭିଶାଖାପାଟଣାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବାବେଳେ ପ୍ରାୟ ଅଧାଅଧି ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ସଭ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଖୋଲା ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗ ଦେଇପାରି ନ ଥିଲେ । କାରଣ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯାଞ୍ଚ ଏତେ ସମୟସାପେକ୍ଷ ହୋଇଥିଲା ଯେ ବହୁଲୋକ ବାହାରେ ରହି ଯାଇଥିଲେ । ଏହା ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିଥିଲା ଯେ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ସଭ୍ୟଙ୍କର ସାଧାରଣ ସଭାରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରିଥିଲି ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସକୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ନ କରିବାପାଇଁ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରତି ଅଧିକାଂଶ ସଭ୍ୟ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କେତେକ ସ୍ୱଟ୍ରକାର ସରକାରୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ହାତଯୋଡ଼ି ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ ନ କରିବାପାଇଁ । ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି କହିଥିଲି ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯଦି କଂଗ୍ରେସର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନକୁ ଯିବାରେ ଏପରି ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ ତାହେଲେ ମୁଁ ପୁଣି ଆଉ ଥରେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିବି । ଅଥଚ ଠିକ୍ ତା'ପରବର୍ଷ ମୁଁ ଏହାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲି । ଘରୋଇ ସଚିବଙ୍କ ସଭାରେ ମୁଁ ଏକଥା କହି ଜିଦ୍‌ଧରି ବସିଲି ଯେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିରାପତ୍ତା ସେମାନେ କରନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାୟ ୧୦ ହଜାର ସଭ୍ୟ ଓ ଅତିଥିଙ୍କୁ ଯାଞ୍ଚ କରିବା ଆଳରେ ହଇରାଣ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଗୋଇନ୍ଦା ବିଭାଗ ଯଦି ଏଥିରେ ରାଜି ନ ହୁଅନ୍ତି । ତା'ହେଲେ ମୁଁ ଠିକ୍ ଏହି କାରଣରୁ ମୋ ସମ୍ପାଦକ ପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବି ଏବଂ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏକଥା ଜଣାଇଦେବି ଯେ ତାଙ୍କର ନିରାପତ୍ତା ବିଭାଗ ଜଣଙ୍କର ନିରାପତ୍ତା ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ୧୦ ହଜାର ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ହଇରାଣ କରିବାରେ ବଦ୍ଧପରିକର । ମୋ ସହିତ ଘରୋଇ ସଚିବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଟେଲ ଏକମତ ହେଲେ । ତା'ପରେ ଠିକ୍ ହେଲା ଯେ ସଭାମଞ୍ଚର ମୁଖ୍ୟ ଫାଟକ ଭିତର ଦେଇ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କର ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଯୋଗଦେବେ ନାହିଁ । ସେ ପେଣ୍ଡାଲର ପଛପଟୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରାସ୍ତା ଦେଇ ଆସିବେ ଏବଂ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଆସୁଥିବା ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ପେଣ୍ଡାଲ ଉପରକୁ ଆସିବା ପରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ । ମୋର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ହେଲେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ଏଥିଲାଗି ଦୁଃଖିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସମସ୍ତରେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମପତ୍ନୀ ଚନ୍ଦ୍ରିକାଙ୍କୁ ମୋ ଆଗରେ ଭର୍ତ୍ସନା କରିଥିଲେ । କାରଣ ମୋତେ ତାଙ୍କୁ କହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ କି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପାରି ନ ଥିଲେ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ନାନା ବାଧାବିଘ୍ନ ଭିତର ଦେଇ ୧୯୬୭ କଂଗ୍ରେସ ମଧ୍ୟ ଭଲଭାବରେ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ୧୯୬୬ ର କଂଗ୍ରେସ ପରି ଏତେ ବେଶୀ ଚମତ୍କାର ଓ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା ନାହିଁ । ବେଶୀ କିଛି ଅସୁବିଧା ନ ହୋଇ କୌଣସିମତେ ହୋଇଗଲା । ଏଥିଲାଗି ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ସିଂହସ୍ୱର ଆଗ୍ରହୀଙ୍କର ଅକୁଣ୍ଠିତ ସହଯୋଗ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିଥିବ । ସେ ଏପରି ଅମାୟିକ, ସରଳ ଓ ଭଦ୍ର ଥିଲେ ଯେ ଥରେ ଏହି ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟର ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ପୂର୍ବରୁ ସେ ନିଜେ ମୋତେ ଫୋନ୍‌ରେ କହିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଟିକିଏ ଅସୁବିଧା ଯୋଗୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟର ଅଧଘଣ୍ଟା ପରେ ମୋତେ ଯିବା ପାଇଁ, ମାତ୍ର ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ବିଳମ୍ବ ପାଇଁ କେଉଁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏପରି ଅନୁରୋଧ କରିବେ ? ଏହା ତାଙ୍କର ସମସ୍ତାନୁବର୍ତ୍ତିତା ତଥା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଗଭୀର ସମ୍ମାନର ସୂଚନା ଦେଉଛି । ତାଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋ କାମ କରିବାରେ ମୋର ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ହୋଇଥିଲା ।

୧୪ । ପ୍ରାଥମିକ ଓ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ
(କ) ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ

୧୯୬୬ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ପରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାରେ ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ଲାଗି ନାନା ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ମୋ ସହିତ ସେ ଏକମତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାର ଗୁଣାତ୍ମକ ବିକାଶର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଏଥିଲାଗି ସେ ଗୋଟିଏ କମିଟି ଗଠନ କଲେ ।ସେଥିରେ ସେ ସଭାପତି, ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ, ମୁଖ୍ୟସଚିବ, ଶିକ୍ଷା ସଚିବ, ଡ଼ି.ପି.ଆଇ. ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ବହି ତିଆରି ଲାଗି ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହୀ, ଜାତୀୟ କବି ଶ୍ରୀ ବିରକିଶୋର ଦାସ, ଛାପାଖାନା ବିଶେଷଜ୍ଞ ଶ୍ରୀ ଶିବ ପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର ଓ ମୁଁ ଏହାର ସଭ୍ୟ ଥିଲୁ । ଆଲୋଚନାବେଳେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା ଯେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକର ଜାତୀୟକରଣ ହେବା ଦରକାର । ପ୍ରଚଳିତ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ବିଶିଷ୍ଟ ଲେଖକମାନଙ୍କ, ଦ୍ୱାରା ନୂତନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ରଖି ନୂଆ ଧରଣର ବହି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବ । ପିଲାଙ୍କ ମନଲାଖି ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ବହୁମୁଖୀ ରଙ୍ଗିନ୍ ଛବିମାନ ସେଥିରେ ରହିବ ଏବଂ ଏହାର ମୁଦ୍ରଣ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ହେବ । ଏ ପ୍ରକାର ଜାତୀୟକରଣ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିଶେଷ ଧରଣର ଗୁଣାତ୍ମକ ଆଧୁନିକ ଛାପାଖାନା ସ୍ଥାପନ କରାଯିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟ ହେଲା । ଏଥିରେ କୋଟିଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ । ତା'ଛଡ଼ା ମୁଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ବିଶେଷ ଜୋର୍ ଦେଇ ଆଗତ କରିଥିଲି ଯେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଆଧୁନିକଯୁଗ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ତଥା ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍କୁଲରେ ଗୋଟିଏ ଅଧିକ ବଖରା ତିଆରି କରି ସେଠାରେ ବହୁପ୍ରକାର ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଖେଳଣା ରଖାଯାଉ । ଏହି ଘରର କାନ୍ଥରେ ସ୍ପୁଟନିକ୍, ରାଉରକେଲା, ଜେଟ୍ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ପ୍ରଭୃତି ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଇଂଜିନିୟରିଂ କୃତିତ୍ୱ କଳକାରଖାନା, ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ବଡ଼ବଡ଼ ରଙ୍ଗିନ୍ ଚିତ୍ର ରଖାଯାଉ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ପିଲାମାନେ ଘରେ ଏ ପ୍ରକାର ଖବର ପାଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କଠାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋବୃତ୍ତି ଓ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ପ୍ରୟୋଗ ବିଜ୍ଞାନରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବାପାଇଁ ସ୍କୁଲରେ ତାହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉ । ଏହି ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଖେଳଣାସବୁ ସରକାରୀ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଉ । ମୋର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମଧ୍ୟ ସେ ରାଜି ହୋଇଥିଲେ । ତୃତୀୟରେ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଚଳଚିତ୍ର ତିଆରି କରି ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣ ଚଳଚିତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶକ ଗାଡ଼ିରେ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉ । ଏହାପରେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ବହୁବିଧ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ପଦ୍ଧତି ବିଷୟରେ ବିଶଦ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ବିଜୁବାବୁ ମୋର ସମସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହୋଇ ଏହାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ରୂପରେଖ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆସନ୍ତା ସଭାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାପାଇଁ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ତଥା ଦୃଢ଼ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲି ।

ମୁଁ ପିଲାମାନଙ୍କର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ବିକାଶ ପାଇଁ ଦୁଇ ତିନି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୋଟିଏ ଚଠା ତିଆରି କଲି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍କୁଲରେ ଗୋଟିଏ ଖେଳଘର ରହିବାର ଯୋଜନା ହେଲା । ତାର ନାଁ ରହିଲା 'କଳଘର' । କି ପ୍ରକାର ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଏବଂ କେଉଁ ବିଷୟରେ ଅତିରିକ୍ତ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇ ପାରିବ, କି ପ୍ରକାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପରେ ଗଳ୍ପ ଲେଖାଯାଇ ପାରିବ ତାର ସୂଚନା ରହିଲା । ଜାତୀୟ କବି ବୀରକିଶୋର ଦାସ ନୂତନ ଧରଣର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଲେଖା ଦିଗରେ ବହୁତ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଶ୍ରୀ ଶକ୍ତି ପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର ବିଲାତରୁ ଆଧୁନିକ ମୁଦ୍ରଣ ଶୈଳୀ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଦକ୍ଷତା ଅର୍ଜନ କରି ସରକାରୀ ପ୍ରେସରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ସେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଛାପାଖାନାର ବିଶଦ ଯୋଜନା ତିଆରି କଲେ । ଏ ସବୁ ବିବରଣୀ କମିଟି ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଆମ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ତତ୍କାଳୀନ କେତେକ ଶିକ୍ଷାବିତ୍

ଭିତ୍ତିଙ୍କର ଆପତ୍ତି ଉଠାଇ ଥିଲେ। ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ହସି ଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନେକ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଭଲ ବଖରା ଘର ନାହିଁ ଅଥଚ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଅଧିକ ଗୋଟିଏ ଘର ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି। ତତ୍କାଳୀନ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଆମ ଦେଶରେ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଏତେ ବେଶୀ ଜୋର୍ ଦେବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ଆପତ୍ତି କରିଥିଲେ। କିନ୍ତୁ ବିଜୁବାବୁ ଏମାନଙ୍କ ଆପତ୍ତି ଅଭିଯୋଗ ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଯେ ବିନା ଅର୍ଥବ୍ୟୟରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ତଥା ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ଏହି ସମୟରେ ବହି ଜାତୀୟକରଣ ନୀତି ଗୃହୀତ ହେଲା ଏବଂ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଅତି ଆଧୁନିକ ଛାପାଖାନା ତିଆରିର ଯୋଜନା ହେଲା। ଏଥିପାଇଁ ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବ ବୋଲି ସେ ଘୋଷଣା କଲେ। ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପୁସ୍ତିକାରେ ମୋର ଏହି ତିନି ପୃଷ୍ଠା ସେହିପରି ରହିଛି। ଯଦିଓ ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ପରେ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଦକ୍ଷେପ ନିଆ ହୋଇ ନାହିଁ।

ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ବୀରବାବୁ, ଶକ୍ତିପ୍ରସାଦ ବାବୁ ଏବଂ ମୁଁ ବହୁତ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲୁ। ଆମେ ଏହାର ଯୋଜନା ବିଶଦ ଭାବରେ କଲୁ। ବିଜୁବାବୁ ସିନା କହିଦେଲେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ଅଫିସରମାନେ ତାଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଗୁରୁତର ଭାବେ ବିଚାର କରି ନ ଥିଲେ। ତତ୍କାଳୀନ ସରକାରୀ ପ୍ରେସ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ମୁଖ୍ୟ ସଚିବ, ଶିକ୍ଷା ସଚିବଙ୍କୁ ଧରି ନୂଆ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ ନୂଆ ଛାପାଖାନା ବସାଇବା ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ବାତିଲ କରାଇ ଦେଲେ। ପ୍ରଚଳିତ ସରକାରୀ ଛାପାଖାନାରେ ରାତି ୧୦ଟାରୁ ସକାଳ ୬ଟା ସମୟ ଭିତରେ ନୂଆ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଛପାଇବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ଆଦେଶ କରାଇ ନେଲେ। ଆମ ରାଜ୍ୟରେ କୌଣସି ଅଫିସର ମୁଖ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ତାଙ୍କ ସହଯୋଗୀ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେଉ। ଆଉ ଯେ କୌଣସି ସହଯୋଗୀ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଅଖଣ୍ଡ କ୍ଷମତାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀମୂଳକ ସଂସ୍ଥା ହିସାବରେ ଦେଖନ୍ତି। ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରକାର ମନୋଭାବ ଓଡ଼ିଶାର ଅଫିସରମାନଙ୍କର ରହିଛି। ଯାହାହେଉ ମୁଁ ଏହା ଶୁଣିବା ପରେ ସେହି କମିଟି ଆଗରେ ଏକଥା ଉଠାଇଲି ଏବଂ କହିଲି ଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଜାତୀୟକରଣ ଏତେ ସହଜସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ। ବହୁ ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ତରଫରୁ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ହେବ। ମୁଁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ସାବଧାନ କରାଇ ଦେଲି ଏବଂ ମୁଖ୍ୟ ସଚିବ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ସଚିବଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତୀବ୍ର ପ୍ରତିବାଦ କଲି। ମୁଁ ମତ ଦେଲି ଯେ ସରକାରୀ ଛାପାଖାନାରେ ରାତିରେ ଏ ପ୍ରକାର ଗୁଣାତ୍ମକ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ନୂଆ ଛାପାଖାନା ନ ହୋଇ ପୁରୁଣା ଛାପାଖାନାରେ ମୁଦ୍ରିତ ହେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଯଦି ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ମୁଁ ଏ ଯୋଜନାରୁ ଓହରି ଯିବି । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବିଜୁବାବୁ ଶିକ୍ଷା ସଚିବଙ୍କ ଉପରେ ଖପା ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲେ ଯେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନ୍ୟ ଆଦେଶ ଦେବା ଅଧିକାର ସେମାନେ କିପରି ପାଇଲେ । ଶିକ୍ଷା ସଚିବ ଉତ୍ତରରେ କହିଥିଲେ ଯେ "ଆପଣ କମିଟିରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ତାହା ସରକାରୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନୁହେଁ ବୋଲି ଆମେ ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭାବନାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିଲୁ ।" ଏଥିରେ ବିଜୁବାବୁ ଅଧିକ ରାଗିଯାଇ କହିଥିଲେ ଯେ ସେ ଯେଉଁଠି ଏବଂ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଯାହା ଘୋଷଣା କରିବେ ତାହା ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବହୁବାର କହିଲିଣି ତଥାପି ଆପଣମାନେ ସବୁବେଳେ ଟାଳଟୁଳ ନୀତିରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ଏହା କହି ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରାଇ ଦେଲେ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହା ଯେପରି ନ ଘଟେ । ତା'ପରେ ଆଦେଶ ହେଲା ଯେ ନୂଆ ଛାପାଖାନାର ସମସ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଯୋଜନା ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବା ଦରକାର ଏବଂ ସେ ନିଜେ ତତ୍କାଳୀନ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ଅର୍ଥ ସଚିବ ଶ୍ରୀ ମୋରାରଜୀ ଦେଶାଇଙ୍କଠାରୁ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଅନୁମତି ଆଣି ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଅଣାଇବେ । ଛାପାଖାନା ଦେଢ଼ବର୍ଷ ଭିତରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ପ୍ରକାର ବଳିଷ୍ଠ ଓ ନିଶ୍ଚିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଯୋଗୁ ମୋର ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ପ୍ରତି ବହୁତ ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିଗଲା । ପ୍ରକୃତରେ ତାଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଯୋଗୁ ଦେଢ଼ବର୍ଷ ଭିତରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ନୂତନ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଛାପାଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଗଲା । ମଝିରେ ମଝିରେ ଆମ ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଛି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସମାଧାନ ପାଇଁ ସେ ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ସହିତ କାମ କରିବାରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ ହେଉଥିଲା । ଉଦାସୀନ ଅମଲା ତାନ୍ତ୍ରିକ ଅଫିସରଙ୍କୁ କିପରି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ କରାଯାଏ ତାହା ତାଙ୍କଠାରେ ଅତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଥିବାର ମୁଁ ବହୁବାର ଉପଲବ୍ଧି କରିଛି ।

କଟକରେ ଜାତୀୟକରଣ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଇଁ ଅଫିସ ଖୋଲା ହେଲା । ଜାତୀୟ କବି ବୀରକିଶୋର ଏହାର ସମ୍ପାଦକ ରହିଲେ । ମାସରେ ଅନ୍ତତଃ ୨୦ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ତିନିଘଣ୍ଟା ଧରି ବହି ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଇଁ ସଭା ହୁଏ । ବିଶିଷ୍ଟ ଲେଖକମାନେ ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପଠାଇବା ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାପନ ଦିଆଗଲା । ଗୋଟିଏ ବହିର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପାଇଁ ୧୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ପାରିଶ୍ରମିକ ଘୋଷଣା ହେଲା କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ବହି ପାଇଁ କାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ ନ ହେବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଣ୍ଡୁଲିପିରୁ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଅଂଶ ନିଆଯାଇ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବହି ତିଆରି ହେଲା । ଲେଖା ଅନୁପାତରେ ୧୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ପାରିଶ୍ରମିକରୁ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଗଲା । ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଲେଖକଙ୍କର ଲେଖା ଏ ବହିରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲା । କବି ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଚିନ୍ତା ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେସିତ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର କବିତା ଲେଖା ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର 'ପାଣି ଖେଳେ ଦୋଳି' 'ପୃଥିବୀ ଘୂର୍ଣ୍ଣନ' 'ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ' ପ୍ରଭୃତି କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇ ପାଠ୍ୟ-ପୁସ୍ତକରେ ରହିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବହିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲେଖା ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ ଥିବା କମିଟି ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୁଏ । ସମସ୍ତେ ମିଶି ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାଡ଼ି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦ ବିଷୟରେ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ସଚିବ ଏହାର ଚେୟାରମ୍ୟାନ । ଅନେକ ସମୟରେ ରାତି ଏଗାରଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲେ । ମୁଁ ଏହି କମିଟି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କମିଟିରେ ଥାଏ । ପ୍ରଥମରୁ ସପ୍ତମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାତ ଶ୍ରେଣୀର ବହି ଜାତୀୟକରଣ ହୋଇ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାକୁ ଯେଉଁ ସାତ ବର୍ଷ ଲାଗିଥିଲା ସେ ଭିତରୁ ବୋଧହୁଏ ବର୍ଷକୁ ୨୦୦ ସନ୍ଧ୍ୟା ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଅଫିସରେ ମୁଁ କଟାଇଥିବି । ମୋତେ ଏ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ-ଦାୟକ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ବହିଗୁଡ଼ିକ ଚାରୋଟି ରଙ୍ଗ ବିଶିଷ୍ଟ ଛବି ଥାଇ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ସାରା ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଏହି ବହିଗୁଡ଼ିକର ଲେଖା ତଥା ମୁଦ୍ରଣର ଉତ୍କର୍ଷତା ବିଷୟରେ ପ୍ରଶଂସା ଲାଭ କରିପାରି ଥିଲା । ଏହାର ଗୁଣାତ୍ମକ ମୁଦ୍ରଣ ଶୈଳୀ ପାଇଁ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଛାପାଖାନାର ମୁଖ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଶମ୍ଭୁ ପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦାୟୀ ଥିଲେ । ବିଜୁବାବୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱରୁ ଗଲାପରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା ଏବଂ ଏହାର ଆନୁସଙ୍ଗିକ କମିଟିମାନ ବହୁବର୍ଷ ଯାଏ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉଦାସୀନତା ଫଳରେ ୧୯୭୭ ୭- ମସିହାରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାବୋର୍ଡ଼ ସହିତ ଅନ୍ୟସବୁ କମିଟିଗୁଡ଼ିକୁ ବାତିଲ କରି ଦିଆଗଲା । ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ବୋର୍ଡ଼ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ବଳିଷ୍ଠ ସଂଗଠନ ରୂପେ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏହାର ସଭାପତି, ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ସହକାରୀ ସଭାପତି ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ସଚିବ ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ଏଥିରେ ବହୁକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ମାନେ ମନୋନୀତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ । ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଆମେମାନେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆଗରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଦେଇଥିବା ଅଭାବ ଅସୁବିଧା କଥା କହିପାରୁଥିଲୁ । ଜାତୀୟକରଣ ବହିର ସମୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ହେଉଥିଲା । ଏହା ବୋଧହୁଏ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ଅଫିସରଙ୍କ ପାଇଁ ଅସହ୍ୟ ହେଲା । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସଂସ୍ଥା ଜନତା ସରକାରଙ୍କ ଶାସନକାଳରେ ଲୋପ ପାଇଗଲା । ମୁଁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ ଥରେ ଏକଥା କହିଥିଲି । ସେ ଜନତା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତଥାପି ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଫିସରଙ୍କର କ୍ଷମତା ବେଶୀ ହେଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ହାତରେ ପ୍ରାଥମିକ ପାଠ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଛାପାଖାନା ନିଜ ଇଚ୍ଛାଅନୁସାରେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା ଛାପିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବହିଗୁଡ଼ିକର ପୂର୍ବ ଉତ୍କର୍ଷତା ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ଦେଶରେ ସିନା ଏସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରଗତି ହୁଅନ୍ତା କିନ୍ତୁ ଆମ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟରେ ବହୁ ଶିକ୍ଷା ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅଧୋଗତି ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଏଥିପାଇଁ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅପାରଗତା ଓ ଉଦାସୀନତା ଯେତିକି ଦାୟୀ, ଅଫିସରଙ୍କର ଚକ୍ରାନ୍ତ ସେତିକି ଫଳପ୍ରଦ ।

ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକର ଜାତୀୟକରଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁ ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥ ଗୋଷ୍ଠୀ ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ପରେ ବହୁଦିନ ଧରି ନାନା ପ୍ରକାର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କଲେ । ପ୍ରଥମ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ହେଲା ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କ ତରଫରୁ । ସେମାନେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାନା କଥା ଲେଖି ପ୍ରଚାର କଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବେଳେ ଏମାନେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଯାଆନ୍ତି ଜାତୀୟକରଣ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ବାତିଲ କରିବା ପାଇଁ । ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦରେ ଏକଥା ଉଠେ, ବହୁ ତର୍କ ବିତର୍କ ଚାଲେ । ଆମେ କେତେଜଣ ବହୁ ଯୁକ୍ତିକରି ଜାତୀୟକରଣ ନୀତିକୁ ସମର୍ଥନ କରୁ । ମୋର ନିଜର କୌଣସି ବହି ପ୍ରକାଶ ନ କରିବାକୁ ପ୍ରକାଶକମାନେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଲେ ଏବଂ ବହୁବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର କୌଣସି ବହି ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ନାହିଁ । 'ପ୍ରଗତି' ନାମରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ବହି ବି.ଏ. ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବହି ଅଭାବରୁ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରୁ ଏହା ବାଦ୍ ପଡ଼ିଥିଲା । ତେବେ ଯାହା ହେଉ ବହି ବିକ୍ରିରୁ ତ ମୋର ସେପରି କିଛି ଉପାର୍ଜନ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ଏହା ମୋତେ ଆଦୌ ବିବ୍ରତ କରି ନଥିଲା ।

ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ଛଡ଼ା ମେକାନୋ ଖେଳଣା ତିଆରିପାଇଁ ପାରଲାଖେମୁଣ୍ଡିରେ ଏକ କାରଖାନା ବସିଲା । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ଏଥିରେ ଏକହଜାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମେକାନୋ ସେଟ୍ ତିଆରି ହେଲା । ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ନେଇ ତାକୁ କିଣିଲେ ଏବଂ ତାହା ପ୍ରଥମେ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । କାରଣ ସେମାନେ ସେଥିରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇଲେ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ପିଲାଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦେବେ । 'କଳଘର' ପାଇଁ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ଉପକରଣ ତିଆରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ମୋ ଯୋଜନାର ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ କିନ୍ତୁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ପରେ ଏଥିପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ଆଉ ଟଙ୍କା ଦେଲେ ନାହିଁ । କାରଖାନା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

ଶିଳ୍ପ ସଚିବଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଗୋଟିଏ କମିଟି ବସିଥିଲା ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ତିଆରି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ତତ୍କାଳୀନ ଶିଳ୍ପ ସଚିବ ବହୁତ ଅନାଗ୍ରହୀ ଢଙ୍ଗରେ ସାମାନ୍ୟ ବିରକ୍ତି ମିଶା ସ୍ୱରରେ ମୋତେ ପଚାରିଥିଲେ—''କଣ କରାଯିବ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କହନ୍ତୁ ?" ମୁଁ ବୁଝାଇଲି । ଅନ୍ୟ ଅଫିସରମାନେ ଟିପି ନେଲେ । ତା'ପରେ ଶିକ୍ଷା ସଚିବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିଲେ—"ଦେଖନ୍ତୁ, ଏ ବିଷୟରେ ଉପ୍ୟର ରଥ କଣ କହୁଛନ୍ତି, ସେହି ଅନୁସାରେ ଆପଣମାନେ କିଛି କରନ୍ତୁ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଯେ ଏପରି କିଛି ହେଉ ।" ଚରମ ଉଦାସୀନତାର ବାତାବରଣ ଭିତରେ ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । ମୁଁ ବୁଝି ପାରିଲି ଯେ ତାଙ୍କର କିଛି କରାଇ ଦେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନାହିଁ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଏକଥା କହିଲି । ସେ ଶିକ୍ଷା ସଚିବଙ୍କୁ ଡାକି ଧମକାଇଲେ । ଏହି କାରଣରୁ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋ ସହିତ ଦେଖା ହେଲେ ବହୁବର୍ଷ ଯାଏ ମୋ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁ ନ ଥିଲେ । ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଚାହୁଁଥିଲେ । ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ପରେ ଏହି କମିଟି ତା ମନକୁ ମନ ଉଭେଇ ଯାଇଥିଲା ।

ସେହିପରି ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଛଡ଼ା ପିଲାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଓ ଆଗ୍ରହର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି କରିବାପାଇଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଯୋଜନା ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହି ସଂସ୍ଥା ଦଶ ବାରଟି ବହି ନାନା ଉପାଦେୟ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ପ୍ରକାଶ କରି ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖାଏ ଶସ୍ତା ମୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାଯିବ ଏବଂ ଏହି ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ପିଲାମାନଙ୍କପାଇଁ ସ୍କୁଲ ପୁସ୍ତକାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହେବ । ଅବଶିଷ୍ଟ ବହି ବଜାରରେ ବିକ୍ରୀ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶନ ପାଣ୍ଠି ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ଏହି ପାଣ୍ଠିରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ନୂଆ ନୂଆ ବହି ଛପା ହେବ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ବିରୁଦ୍ଧରେ କେତେକ ଅଫିସର ଆପତ୍ତି ଉଠାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଜୁବାବୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଚୁପ୍ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ ୧୦ଟି ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଗଲା କିନ୍ତୁ ବିଜୁବାବୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱରୁ ଗଲାପରେ ଏହା ଆଉ ଛପା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଅନେକ ଦିନ ପରେ ବନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ସମର୍ଥନ ଯୋଗୁ 'ଶିଶୁଲେଖା' ନାମରେ ଏକ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ପିଲାଙ୍କପାଇଁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଏହି ପତ୍ରିକାଟି ଥିଲା । ପ୍ରତି ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୫୦ ହଜାର ଯାଏ ଛପା ହେଉଥିଲା । ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥାଦ୍ୱାରା ଏହା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏହାର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । କ୍ରମେ ସରକାରୀ କଳର ଉଦାସୀନତା ଯୋଗୁ ଏହା ୧୯୮୪-୮୫ରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ତଥା ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତି କମିଟିମାନ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ଏ ବିଷୟରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେବାପାଇଁ କେହି ନଥିଲେ । ବହୁ ବର୍ଷ ଧରି 'ଶିଶୁଲେଖା' ପ୍ରକାଶନ କମିଟିର ମୁଁ ସଭ୍ୟ ଥିଲି ଏବଂ ବହୁ ଅପ୍ରୀତିକର ପରିସ୍ଥିତି ଦେଇ ଯାଇ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ପତ୍ରିକା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରକାଶନରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲି । ଠିକ୍ ଏହି କାରଣରୁ ବୋଧହୁଏ ମୋତେ ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟ କମିଟିରୁ ବାହାର କରି ଦିଆଗଲା ଏବଂ ତାହାର କିଛିଦିନ ପରେ ପତ୍ରିକାଟି ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ଓଡ଼ିଶାରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଭଲ କାମ ବହୁଦିନ ଧରି ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ହେଲା । ଏଥିପାଇଁ ରାଜନୈତିକ ଲୋକମାନେ ଯେତିକି ଦାୟୀ, ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କମ୍ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି । କାରଣ ବହୁ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କୁ ରାଜନୈତିକ ଲୋକମାନେ ଅତି ସହଜରେ କିଣି ନେଇ ପାରୁଛନ୍ତି ।

ବିଜୁବାବୁ ତତ୍‌କାଳୀନ ପଞ୍ଚାୟତରାଜ ସେକ୍ରେଟେରୀ ମିଷ୍ଟର ମାଥ୍ୟୁସ୍‌ଙ୍କୁ ମୋ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ କହିଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମୀଣ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲକୁ ଦୁଇ ତିନି ଏକର ଜମି ଯୋଗାଇ ଦେଇ ପାରିଲେ ପିଲାମାନେ ପଢ଼ାପଢ଼ିବା ସହିତ, କୁକୁଡ଼ା ପାଳନ ପ୍ରଭୃତି କାମ କରି ପାରନ୍ତେ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରାମରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ସେ ମୋତେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ । ସେ ବଦଳି ହୋଇଗଲେ । ତା'ପରେ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କୌଣସି କାମ ହେଲା ନାହିଁ । ଏହିପରିଭାବରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀଣ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ବହୁତ ଯୋଜନା ହେଲା । ବିଜୁବାବୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲାବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ବହୁ ଅଫିସର ଅନ୍ତତଃ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେ ଯେହେତୁ ଅଳ୍ପଦିନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ରହିଲେ ତାଙ୍କ ପରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା ଛଡ଼ା ଆଉ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଏହି ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଆମର ଔପନିବେଶୀ ଶାସନ ସଂସ୍ଥା କିପରି ଦେଶ ହିତକର କାମ କରିବାରେ ଅପାରଗ ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ଧାରଣା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ତଥାପି ବଳିଷ୍ଠ ରାଜନୈତିକ ନେତୃତ୍ୱର ସ୍ତରରେ ଅନେକ କାମ ହୋଇ ପାରନ୍ତା କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ସେପରି ଉଦାରଧର୍ମୀ ନେତୃତ୍ୱ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଉ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

(ଖ) ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ

୧୯୬୧-୬୨ ମସିହାବେଳକୁ ମୁଁ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦର ସଭ୍ୟ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି । ୧୯୮୦ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି, ଅର୍ଥନିୟନ୍ତ୍ରଣ କମିଟି, କୋଠାବାଡ଼ି ନିର୍ମାଣ କମିଟି, ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ କମିଟି ପ୍ରଭୃତି ଅଧିକାଂଶ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କମିଟିରେ ସଭ୍ୟ ହିସାବରେ କାମ କରିଥିଲି । ତିନୋଟି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆଗେଇ ନେବା ପାଇଁ ମୁଁ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦକୁ ଆସିଥିଲି । ଗୋଟିଏ ହେଲା ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ଜାତୀୟକରଣ ପୁସ୍ତକ ସହିତ ସମନ୍ୱୟ ରଖି ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଥିବା ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ସମସ୍ତ ବହିକୁ ଜାତୀୟକରଣ କରାଇବା । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହେଉଛି ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ପାଇଁ ସ୍ଥାୟୀ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରାଇବା । ଏହାର ଅଫିସ ଗୃହ ସବୁ ଏପରି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଓ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ ଯେ ସେଥିଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଶା ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦର କୌଣସି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଛି ବୋଲି ଜଣାଯାଉ ନଥିଲା । କୌଣସିମତେ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳୁଥିଲା । ସରକାରଙ୍କର କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ ଏଥିପ୍ରତି ନଥିଲା । ବୋର୍ଡ଼ ମଧ୍ୟ ଏଥିପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ଥିଲା ପରି ଜଣା ଯାଉଥିଲା । ତୃତୀୟଟି ହେଲା ବୋର୍ଡ଼ ସ୍କୁଲକୁ ଗୋଟିଏ ମଡ଼େଲ ସ୍କୁଲ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରାଇବା ।

ମୁଁ ଆସିଲି ପରେ ପରେ ପ୍ରଥମେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଜାତୀୟକରଣ ଦାୟିତ୍ୱ ହାତକୁ ନେଲି । ଡକ୍ଟର ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ବୋର୍ଡ଼ର ସଭାପତି ଥାଆନ୍ତି । ବୋର୍ଡ଼ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଜାତୀୟକରଣ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀର ୧୬ ଖଣ୍ଡି ବହି ପ୍ରଥମେ ଜାତୀୟକରଣ ଯୋଜନା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଭ୍ୟ ଶ୍ରୀ ତ୍ରିଲୋଚନ କାନୁନ୍‌ଗୋ ମୋତେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏହି ୧୬ଖଣ୍ଡି ବହି ବୋର୍ଡ଼ ତରଫରୁ ପ୍ରକାଶ କରାଯିବ ବୋଲି ତା'ପୂର୍ବ ବର୍ଷ ଜୁଲାଇରୁ ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ତା'ହେଲେ ଏହାର ଘରେଇ ପ୍ରକାଶକମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗରୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ପାରିବେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ରାଜନୈତିକ ଚାପର ପ୍ରୟୋଗ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା । ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶକ ତତ୍‌କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଜୁନ୍ ମାସରେ ସ୍କୁଲ ଡ଼ି.ପି.ଆଇ.ଯେ କି ବୋର୍ଡ଼ର ସଭାପତି ଥିଲେ, ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ବୋର୍ଡ଼ ତରଫରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗେଇ ଯାଇଥିଲା । ଯେଉଁଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଆଗରେ ଏହି ଚିଠି ଉପସ୍ଥାପିତ ହେବାର କଥା ସେହି ଦିନଟି ଏ ଚିଠି ଲେଖା ହୋଇଥିଲା । ସେଦିନ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ମୋର ଦିଲ୍ଲୀ ଯିବାର କଥା । ମୁଁ ନଥିଲା-ବେଳେ ଏହି ଚିଠିଟିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଇ ସେହି ବର୍ଷକ ପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ପୁସ୍ତକ ଜାତୀୟକରଣ ଯୋଜନା ସ୍ଥଗିତ ରଖାଯିବାର ସମସ୍ତ ମସୁଧା ହୋଇଥିଲା । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ସେଦିନ ଖରାପ ପାଗ ଯୋଗୁ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଗଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରେ ଯଥାରୀତି ଯୋଗ ଦେଲି । ସଭାରେ ସେହି ଚିଠିଟି ପଢ଼ାଗଲା । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା, ଏହି ବର୍ଷ ଯଦି ଠିକ୍ ସମୟରେ ସବୁ ବହି ବାହାରି ପାରିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ ତା'ହେଲେ ଏହାକୁ ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥଗିତ ରଖାଯାଇପାରେ । ତା'ଛଡ଼ା ବହିର ଗୁଣାତ୍ମକ ଉତ୍କର୍ଷତା ବିଷୟରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଉଦ୍ୟମ ହେବା ଦରକାର । ତେଣୁ ତରବରିଆ ଭାବରେ ସେହିବର୍ଷ ପୁସ୍ତକ ଜାତୀୟକରଣ ନ କଲେ ଚଳିବ । ହେଇ ଚିଠିର ବିଷୟ ଶୁଣିଲା ପରେ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ବିଚଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ବୋର୍ଡ଼ ତରଫରୁ ଏତେ କାମ ଆଗେଇ ଗଲାପରେ ମଧ୍ୟ ଜୁନ୍ ମାସରେ ଏପରି ଅନୁରୋଧ ହେବା କିପରି ସମ୍ଭବ ହେଲା ତାହା ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଜାତୀୟକରଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହା ଯେ ଏକ ଗଭୀର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ତାହା ମୋତେ ବୁଝିବାକୁ ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ । ସଭାପତି କହିଲେ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଏବର୍ଷ ସବୁ ବହି ପ୍ରକାଶ ନକରି ଆସନ୍ତା ବର୍ଷକୁ କଲେ କ୍ଷତି କ'ଣ ? ଚିଠି ଏପରି ଲେଖା ହୋଇଥିଲା ଯେ କୌଣସି ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ସେ ବର୍ଷ ଜାତୀୟକରଣ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେବାକୁ ସାହସ କରିବେ ନାହିଁ । ଡ଼.ପି.ଆଇ. ଓ ଆଉ କେତେକ ସଭ୍ୟଙ୍କର ସନ୍ଦିହାନ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଅବଗତ ହେଲା ପରେ ମୁଁ କହିଲି —"ଦେଖ ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର, ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ବହି ନେଇ ବହୁ ଦୁର୍ନୀତି ଅତୀତରେ ହୋଇ ଯାଇଛି । କେତେକ ଡ଼ି.ପି.ଆଇ. ଏଥିପାଇଁ କଳଙ୍କିତ ତଥା ସର୍ବସାଧାରଣରେ ନିନ୍ଦିତ ହୋ'ଇଛନ୍ତି । ତୁମେ ମୁଁ ମିଶି ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଲାଞ୍ଚ ନେଇ ସେହି ବର୍ଷ ଜାତୀୟକରଣ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଛୁ ବୋଲି ସାଧାରଣ ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ ଆମେମାନେ କିପରି ନିଜ ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରି ପାରିବା ? ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଯେଉଁ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଯଥାର୍ଥ । ମୁଁ ତାର ଉତ୍ତର ବିଶଦଭାବରେ ଲେଖିବି ଏବଂ ତାହାକୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେବା । ଆମ ଚିଠି ପାଇଲା ପରେ ସେ ଯଦି ସେ ବର୍ଷ ଜାତୀୟକରଣ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ କୁହନ୍ତି ତେବେ ଆମେ ବନ୍ଦ କରିଦେବା କିନ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସବୁ ଖବର ନ ଜଣାଇ ତାଙ୍କର ଏହି ଚିଠି ଉପରେ ପୁସ୍ତକ ଜାତୀୟକରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ତୁମେ ଯଦି ନେବ ତେବେ ମୁଁ ଇସ୍ତଫା ଦେବି ଏବଂ ଜନ ଅପବାଦରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବା ପାଇଁ ଏ ବିଷୟରେ ଏକ ପ୍ରେସ୍ ଇସ୍ତାହାର ଦେବି । ସେତେବେଳକୁ ସଭ୍ୟ ଶ୍ରୀ ନିଲେଚନ କାନୁନ୍‌ଗୋ ସଭାକୁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ନ ଥାନ୍ତି । ମୋର ଏ ପ୍ରକାର ଦୃଢ଼ ମନୋଭାବ ଯୋଗୁ ସମସ୍ତେ ଦବି ଗଲେ । ୧୬ ଖଣ୍ଡି ବହି ପ୍ରକାଶନର ବିଭିନ୍ନ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବିଶଦ ବିବରଣୀ ଲେଖିଲି । ସେଥିରୁ ଅଧାଅଧି ବହି ଜୁନ୍ ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ବଜାରରେ ବିକ୍ରୀ ହେବ । ଆଉ ଚାରିପାଞ୍ଚ ଖଣ୍ଡ ବହି ଜୁଲାଇ ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । କେବଳ ତିନି ଚାରିଖଣ୍ଡ ବହି ଅଗଷ୍ଟ ଅଧାଅଧି ବେଳକୁ ବାହାରିବ ଏବଂ ଏ ସବୁ ବହି ଏକ ସମୟରେ ସବୁ ଜିଲ୍ଲାରେ ମିଳି ପାରିବ । କୌଣସି ପ୍ରକାଶକ ସବୁ ବହି ଦୂର ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ଅକ୍ଟୋବର-ନଭେମ୍ବର ସୁଦ୍ଧା ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି । ଏହାର ଗୁଣାତ୍ମକ ଉତ୍କର୍ଷତା ବିଷୟରେ ଆଉ ଅଧିକ କିଛି ଆସନ୍ତା ବର୍ଷକୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କରହେବ ନାହିଁ କାରଣ ଯେଉଁ କମିଟି ଏହାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛି ସେହି କମିଟି ମଧ୍ୟ ଆସନ୍ତା ବର୍ଷକୁ ରହିଥିବ । ଏହି ବିବରଣୀଟି ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦେଲି ଏବଂ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଏହାକୁ ପଠାଇ ଦେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ କରାଇ ମୁଁ ପୁରୀ ଏକ୍ସପ୍ରେସ ଯୋଗେ କଲିକତା ବାହାରି ଗଲି ! ରାସ୍ତାରେ ଫିଲ୍ଲେଟନ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖାହେଲା । ତାଙ୍କୁ ସବୁ ବୁଝାଇ ଦେଲି । ପାଞ୍ଚ ଛଅଦିନ ପରେ ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗୀନ୍ ରାଜନୈତିକ କୋଳାହଳ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ପୁସ୍ତକ ଜାତୀୟକରଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ସବୁ ବଦଳି ଗଲା । ସେହିବର୍ଷ ଜାତୀୟକରଣ ବହି ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ବୋର୍ଡ଼କୁ ଅନୁମତି ମିଳିଲା । ପରପର ଚାରିବର୍ଷ ଭିତରେ ଅଷ୍ଟମରୁ ଏକାଦଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ବହି ବୋର୍ଡ଼ ତରଫରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।

ସେତେବେଳକୁ ବୋର୍ଡ଼ର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ବଡ଼ ଖରାପ ଥିଲା । ପ୍ରାୟ ୨୨ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଯାଏ ଋଣ ଥାଏ । ଜାତୀୟକରଣ ପୁସ୍ତକ ଆୟରୁ ଏହି ଟଙ୍କା ଭରଣା ହେଲା । ବ୍ୟାଙ୍କ୍‌ରେ ପଚିଶ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାୟୀ ପାଣ୍ଠି ସୃଷ୍ଟି କରାଗଲା । ଏଥିରୁ ଯେଉଁ ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବର୍ଷକୁ ସୁଧ ଆସେ ତାହା କେବଳ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷାର ଗୁଣାତ୍ମକ ପ୍ରସାର ଓ ଉନ୍ନତିପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ବୋଲି ଆଇନ୍ ପ୍ରଣୟନ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ୧୯୮୦ରେ ବୋର୍ଡ଼ ଛାଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ଆଉ ୨୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଅଲଗା ରଖା ହୋଇଥିଲା । ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଘର ତିଆରି ପାଇଁ ଅଫିସ ଘର ଥିଲା ପରିଷଦର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟା । ମୁଁ ୧୯୭୦-୭୧ରେ ଆସିଲା ବେଳକୁ କେତୋଟି ପୁରୁଣା, ଅସଂଲଗ୍ନ ଭ୍ରେଙ୍କିଆ ବଖରାରେ ସବୁ ଅଫିସ ବସୁଥିଲା । ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ସ୍ଥାନ ନଥିଲା । ବୋର୍ଡ଼ ହେଲା ଦିନୁ ଏହାର ସ୍ଥାୟୀ ଘର ହୋଇପାରି ନଥିଲା । କେତେକ ଲୋକ କଟକରେ ସ୍ଥାୟୀ ଘର ନ କରି ଦେବାପାଇଁ ବହୁତ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଥିଲେ । ବୋର୍ଡ଼ ଆଇନ୍‌ରେ କୁଆଡ଼େ ଥିଲା ଯେ ସରକାରଙ୍କର ବିନା ଅନୁମତିରେ କଟକରେ ଘର ତିଆରି କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ବୋର୍ଡ଼କୁ ଆସିଲା ପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ବଡ଼ କୋଠାଟିରେ ପରିଷଦ ଅଫିସ ଅଛି ତାକୁ ତିଆରି କରିବାର ଯୋଜନା କଲି । ଏଣେ ସବୁବେଳେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥାଏ ଯେ ସରକାରୀ ଅନୁମତି ନ ମିଳିଲେ କୋଠା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ସରକାରଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖା ହେଲା ଯେ ମାସେ ଭିତରେ ଏଠାରେ ଘର ତିଆରି ବିଷୟରେ କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ପାଇଲେ ଧରି ନିଆଯିବ ଯେ ଏଠାରେ ଘର ତିଆରିପାଇଁ ସରକାରଙ୍କର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ଉପାୟରେ ଏଠାରେ ଘର ତିଆରି ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ଦୁଇ ବର୍ଷ ଭିତରେ ତାହା ଶେଷ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ତା'ପରେ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦର ଭବିଷ୍ୟତ ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କେଉଁଠାରେ କିପରି ଘର ତିଆରି ହେବ ତାର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଘର ତିଆରି ନକ୍ସା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କୋଠା, ପୁସ୍ତକାଳୟ ଓ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭିନ୍ନ କୋଠା, ସ୍କୁଲ ଘରର ତୃତୀୟ ମହଲା, କର୍ମଚାରୀ-ମାନଙ୍କର ରହିବା ପାଇଁ କୋଠାବାଡ଼ି ଓ ସ୍କୁଲ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ହଷ୍ଟେଲ ସ୍ଥାନ ସୂଚିତ ହୋଇ ନକ୍ସା ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ।

ମୁଁ ଥିଲାବେଳେ ସ୍କୁଲର ତୃତୀୟ ମହଲା କରାଇ ଥିଲି । କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ବହୁତ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଅନୁଭୂତି ମୋର ହୋଇଥିଲା ଯେ ପରିଷଦର କୌଣସି ସମ୍ପାଦକ ବୋର୍ଡ଼ ସ୍କୁଲ ସପକ୍ଷରେ ନଥିଲେ । ସବୁ ଯୋଏଣ୍ଟସେକ୍ରେଟେରୀ ତଥା ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟରମାନେ ଚାହିଁକି ଯେ ବୋର୍ଡ଼ ସ୍କୁଲ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଥିଲେ ମୁଁ ଏହାର ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ କାରଣ ବୁଝିପାରି ନଥିଲି । ବୋର୍ଡ଼ ସ୍କୁଲର ଉନ୍ନତି ବିଷୟରେ ଯାହା ଆଲୋଚନା ହୁଏ, ସେକ୍ରେଟେରୀମାନେ ଆପତ୍ତି କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲେ ତାକୁ କରାଇ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍କୁଲର ତୃତୀୟ ମହଲା ଠିକ୍ ଏହି କାରଣରୁ ବୋର୍ଡ଼ ସେକ୍ରେଟେରୀମାନେ ବହୁବର୍ଷ ବିଳମ୍ବ କରାଇ ଦେଲେ । ଶେଷରେ ମୁଁ ଜିଦ୍ ଧରି ମାସକ ଭିତରେ କାମ ଆରମ୍ଭ କରାଇଲି ଏବଂ କୌଣସିମତେ ତୃତୀୟ ମହଲାଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ବୋର୍ଡ଼ ସ୍କୁଲ ଗୋଟିଏ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ସ୍କୁଲ । ବହୁ ଦକ୍ଷ ଶିକ୍ଷକ ଅଛନ୍ତି ତେଣୁ ସେଠାରେ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା କରାଯାଇ ପାରନ୍ତା, ବହୁ ନୂତନ କଥା ଏଠାରେ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ପାରନ୍ତା କିନ୍ତୁ ପରିଷଦର କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ସବୁବେଳେ ଏହି ସ୍କୁଲ ପ୍ରତି ବିରୋଧ ମନୋଭାବ ଯୋଗୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଘଟଣା ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛି । ପରିଷଦ ତରଫରୁ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ସାହସିକ ପଦକ୍ଷେପ ନେବାପାଇଁ କେହି ଆଗଭର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହା ଚାଲିଛି ତାକୁ ଚଳେଇ ରଖିବା ଯେପରି ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏ ପ୍ରକାରର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ମନୋବୃତ୍ତି ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଅନେକ ସଙ୍କୁଚିତ କରିଦେଉଛି । ପ୍ରାଥମିକ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ଅଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆମେମାନେ ଯେପରି ଭାବରେ ବଦଳାଇ ପାରିଥିଲୁ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍କୁଲ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକର ସେ ପ୍ରକାର ଗୁଣାତ୍ମକ ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ କରାଇବାରେ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲି ।

ପ୍ରାୟ ସାତ ଆଠ ବର୍ଷ ବୋର୍ଡ଼ର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରେ ରହିଲା ପରେ ୧୯୮୦ରେ ଯେତେବେଳେ ନିର୍ବାଚନ ହୁଏ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କଲେ । କେତେକ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଓ କେତେକ ଶିକ୍ଷା କର୍ତ୍ତା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋତେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରୁ ହଟାଇବା ଲାଗି ତା'ପୂର୍ବ ଦିନ ରାତିରେ ଗୋଟିଏ ସଭା କରି ଠିକ୍ କରି ନେଲେ । ମୁଁ ଯେହେତୁ ବହୁତ କାମ ଆଗେଇ ନେଇ ଯାଉଛି, ଅନ୍ୟ କାହାରି ଆପତ୍ତି ଶୁଣୁନାହିଁ ତେଣୁ ମୋତେ ହଟାଇବା ଦରକାର । ବୋର୍ଡ଼ ହାତରେ ବି ବହୁତ ଟଙ୍କା ହୋଇଗଲା । ଆଉ ମୋର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିଲା । ବୋର୍ଡ଼ ଅଫିସ ଓ ସ୍କୁଲ ମଝିରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବଗିଚା କରାଇଲି । ଏଇଟା କୁଆଡ଼େ ଅଯଥା ଖର୍ଚ୍ଚର ଉଦାହରଣ । ସେ ସ୍ଥାନରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘର ମହଲା କୋଠା ତିଆରି କରିବାପାଇଁ କେତେଜଣଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ମୁଁ କାଟିଦେଲି । ଏପରି ବହୁତ କଥାରେ ମୋ ସହିତ କେତେକଙ୍କର ମତ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଫଳରେ ୧୯୮୦ ନିର୍ବାଚନରେ ମୋତେ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଅଧିକ ଭୋଟରେ ହରାଇ ଦେଲେ । ତା'ପରଠାରୁ ମୁଁ ପରିଷଦର କୌଣସି ସଭାକୁ ଯାଇ ନାହିଁ । କାରଣ ମୋର ଦୃଢ଼ ମତ ଯେ ମୁଁ ଯେ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଯିବି ସେଠାରେ ମୁଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବି କିନ୍ତୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇ ନ ପାରିଲେ କେବଳ ଦ୍ରଷ୍ଟା ହେବାପାଇଁ ମଝିରେ ମଝିରେ ପରିଷଦରେ ଯୋଗ ଦେବାରେ ମୋର ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲା । ଯଦିଚ ସାଧାରଣ ବୋର୍ଡ଼ ଓ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦର ସଭ୍ୟ ହିସାବରେ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଯାଏ ମୋର ନାମ ଥିଲା ତଥାପି ମୁଁ ଆଉ ଗଲି ନାହିଁ । ମୋତେ କେତେକ କହିଲେ ଯେ ଆଉ ଦୁଇମାସ ପରେ ତ ଆପଣ ପୁଣି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିକୁ ଯାଇ ପାରିବେ । କିନ୍ତୁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରି ମୋତେ ହରାଇଦେବା ଯୋଗୁ ମୋର ମନ ଖରାପ ହେଲା । ବୋର୍ଡ଼ ପାଇଁ ଆଠ ଦଶ ବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ ଏତେ କାମ କଲି ଅଥଚ ମୋତେ ହଟାଇବା ପାଇଁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ମୋତେ ବାଧିଲା । ଭାବିଲି ବହୁତ କାମ ହୋଇ ସାରିଲାଣି । ମୁଁ ଯେଉଁ ତିନୋଟି କାମ କରିବି ବୋଲି ବୋର୍ଡ଼କୁ ଆସିଥିଲି ସେ ସବୁତ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଗଲାଣି । ତେଣୁ ଏଥିରୁ ଦୂରେଇ ଗଲି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁତ କାମ କରିବାକୁ ଅଛି । ସେହି ଗୋଟିଏ କାମରେ କାହିଁକି ଲାଗି ରହିବି ।

୨୫ । 'ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ' ମାସିକ ପତ୍ରିକା

କଟକରେ ବୌଦ୍ଧିକ ବାତାବରଣର ବହୁତ ଅଭାବ । ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଭଲ ଲାଇବ୍ରେରୀଟିଏ ନାହିଁ । ବୌଦ୍ଧିକ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଫୋରମର ଅଭାବ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ବ୍ୟାପକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆବହାଓ୍ୱା ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଉଦ୍ୟମ ବି ନାହିଁ । ଏଥିରେ ତୁମେ ଯଦି ଗତାନୁଗତିକ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ଗାଡ଼ି ଗଡ଼ି ଚାଲିଥିବ ତା'ହେଲେ ତୁମର ଯେଉଁ ଚିନ୍ତନ ଶକ୍ତି ଓ ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ଷମତା ଥିବ ତାହା ଅବ୍ୟବହୃତ ଯୋଗୁ କିମ୍ବା ଉଦ୍ଦୀପନା ବିହୀନ ହୋଇ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସଙ୍କୁଚିତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ହୋଇଯିବ । ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ମାନସିକ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକ୍ରିୟା ଗଢ଼ିଉଠେ ସତ କିନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷର ମଧ୍ୟ କ୍ଷମତା ଅଛି ତାର ଅପ୍ରୀତିକର ବା ଅଶୋଭନୀୟ ପରିବେଶକୁ ବଦଳାଇ ନିଜ ରୁଚି ଏବଂ ଇଚ୍ଛା ଅନୁଯାୟୀ ନୂଆ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବା । ଏ ପ୍ରକାର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିବେଶରେ ନିଜର ଆନନ୍ଦ ଅଛି । ମାନସିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ଏହା ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ମୁଁ ଗତାନୁଗତିକ ତଥା ଅନନୁପ୍ରାଣିତ ପରିବେଶର ଦାସ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ମୋର ଆଦର୍ଶ ଓ ଇଚ୍ଛା ଅନୁଯାୟୀ ମୁଁ ପରିବେଶକୁ ନୂତନ ରୂପରେ ସଜାଇବା ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିନବ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଆଗ୍ରହୀ । ମୁଁ ଘର କରିଥିବା ଦୁର୍ଗମ ପରିବେଶକୁ ବଦଳାଇ ନିଜ ରୁଚି ଅନୁସାରେ ଘର, ବଗିଚା, ପୋଖରୀ ସୃଷ୍ଟି କଲି । ନୂତନ ବୌଦ୍ଧିକ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଚାର ସମିତି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ତା'ପରେ ୧୯୬୭ ରେ ଗୋଟିଏ ଆଧୁନିକ ଧରଣର ମାସିକ ପତ୍ରିକା ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଲି । ଏହାର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ଯେ ଜଣେ ପାଠକ ପୁରା ପତ୍ରିକାଟି ପଢ଼ି ସାରିଲା ପରେ ଜୀବନର ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେପରି କିଛି ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରି ପାରିବ । ଏଥିରେ ଲୋକପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ, କଳା, ଓ ସାହିତ୍ୟ, ଜାତୀୟ ଏବଂ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ରାଜନୈତିକ ଖବର, ଖେଳ କସରତ, ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଟିପ୍ପଣୀ, ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇବ, ତା'ହେଲେ ଜଣେ ବିଜ୍ଞାନୀ ଯେପରି ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଖବର ପାଇପାରିବ, ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ ମଧ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରି ପାରିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆଧୁନିକ ପୃଥିବୀରେ ଜଣେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ମନୁଷ୍ୟ ହେବାକୁ ହେଲେ ବିଜ୍ଞାନ, ସାହିତ୍ୟ, ଅର୍ଥନୀତି, ରାଜନୀତି ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ କିଛି କିଛି ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିବା ଉଚିତ । ସାହିତ୍ୟିକ ପକ୍ଷରେ ବିଜ୍ଞାନ ବହି ପଢ଼ି ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବା ଯେପରି କଷ୍ଟକର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସବୁ ବିଭାଗରେ ଖବର ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସେହିପରି କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ପତ୍ରିକାରେ ଏସବୁ ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ରହିଲେ ପାଠକ ପାଠିକାମାନଙ୍କର ବହୁ ଉପକାର ହେବ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ମନୁଷ୍ୟର ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ଷେତ୍ର ତିଆରି କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ମୋ ନିଜର ମଧ୍ୟ ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ ବ୍ୟାପକ ଜ୍ଞାନ ହେବ । ଓଡ଼ିଶାର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଉଦ୍ଦୀପନାର ସମ୍ଭାବନା ରହିବ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମାସିକ ପତ୍ରିକା 'ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ' ମୋ ସଂପାଦନାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଖ୍ୟାର ୮୦ ପୃଷ୍ଠା ଭିତରୁ ୨୪ ପୃଷ୍ଠା ଆଧୁନିକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଖବର, ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଓ ଜାତୀୟ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୧୬ ପୃଷ୍ଠା, କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟ ୧୬ ପୃଷ୍ଠା, ଖେଳ, ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପ୍ରଭୃତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆଉ ୮ ପୃଷ୍ଠାର ଯୋଜନା ହେଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏହି ପତ୍ରିକାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଛପା ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ଲେଖା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରି ହୋଇଥିଲା । ସାମ୍ନାଖ୍ୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା—(କ) ସମାଜବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଗି ବଳିଷ୍ଠ ଚେତନା ଓ କର୍ମ ପ୍ରେରଣା ସୃଷ୍ଟି (ଖ) ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ଆଭିମୁଖ୍ୟର ବିକାଶ (ଗ) ସାମାଜିକ ଓ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରୟୋଗ (ଘ) ସମସ୍ତ କୁସଂସ୍କାର, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ପ୍ରଭୃତି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଧାରାବାହିକ ଅଭିଯାନ (ଙ) ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଗି ବିଶ୍ୱ ଜନତାର ଐତିହାସିକ ସଂଗ୍ରାମ ସହିତ ସହଯୋଗ ଏବଂ (ଚ) ଗଭୀର ମାନବିକତା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସାହିତ୍ୟ ଓ କଳାର ସୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରସାର ।

ସାମ୍ନାଖ୍ୟ ପୂରା ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଯାଏ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରବି ଦାସ ଏହାର ମ୍ୟାନେଜର ହେଲେ । ସେ ଜଣେ ବାମପନ୍ଥୀ, ପ୍ରଗତିଶୀଳ, ନିଷ୍ଠାବାନ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଯୁବକ ଥିଲେ । ଏହାର ପରିଚାଳନାରେ ତାଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ ପରିଶ୍ରମ ଓ ଆନ୍ତରିକ ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁ 'ସାମ୍ନାଖ୍ୟ' ଚାଲି ପାରିଥିଲା । ମୁଁ ଚିଠି ଏବଂ ଫୋନ୍‌ରେ ଲେଖକଙ୍କ ସାଥିରେ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କଲାପରେ ଲେଖା, ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରଭୃତି ସଂଗ୍ରହ କରିବାପାଇଁ ସେ ଯାଉଥିଲେ । ରବି ଦାସଙ୍କ ଛଡ଼ା ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ରାୟସିଂହ ମଧ୍ୟ କିଛିଦିନ ସାମ୍ନାଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାର ଅଫିସ ପାଇଁ ଦୋଳମୁଣ୍ଡାଇ ଛକରେ ବଂଶୀଏ ଘର ଭଡ଼ା ନିଆ ଯାଇଥିଲା କିନ୍ତୁ ମୋ ଘରେ ସାମ୍ନାଖ୍ୟ ପାଇଁ ସବୁ ପ୍ରକାର କାମ ହେଉଥିଲା । ସାମ୍ନାଖ୍ୟର ଜନପ୍ରିୟତା ବଢ଼ିବା ଫଳରେ ଆମ ସାହି ସାମ୍ନାଖ୍ୟମାର୍ଗ ନାମରେ କ୍ରମେ ପରିଚିତ ହେଲା । ଆଜିଯାଏ କିଛି କିଛି ଚିଠି ମୋ ପାଖକୁ ସାମ୍ନାଖ୍ୟ ମାର୍ଗ ଠିକଣାରେ ଆସୁଛି ।

ପ୍ରଥମେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଲେଖା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଖ୍ୟା ପାଇଁ ପାଇବାରେ ଅସୁବିଧା ହେଉଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନ, ସାହିତ୍ୟରେ ଲେଖାମାନ ମିଳିଯାଉଥିଲା କିନ୍ତୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଏବଂ ଜାତୀୟ, ରାଜନୈତିକ, ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲେଖା ମିଳିବାରେ ବିଶେଷ ଅସୁବିଧା ହୁଏ । କୌଣସି ସଂଖ୍ୟାପାଇଁ ଲେଖା ନ ମିଳିଲେ ମୁଁ ଓ ରବି ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ଛଦ୍ମନାମ ଦେଇ ପ୍ରକାଶ କରୁ । କିନ୍ତୁ କ୍ରମେ ଏ ବିଷୟରେ ଲେଖା ଆସିଗଲା । କେତେକ ନୂଆ ଲେଖକ ଏ ବିଷୟରେ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ ହେଲେ । ତଥାପି ବହୁଦିନ ଯାଏ ଆମକୁ ଅନେକ ଲେଖା ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ । ତା'ଛଡ଼ା ଏ ବିଷୟରେ ଯେ କୌଣସି ଲେଖା ତ ଗୃହୀତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଆଭିମୁଖ୍ୟର ବିପରୀତା-ଭିମୁଖୀ ଲେଖା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସାମ୍ପ୍ରତ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଶ୍ରେଣିଆ ଶ୍ରେଣିଆ ବାକ୍ୟ ଭିତରେ କିଛି ଟିପ୍ପଣୀ ଦିଆଯାଏ। ଗୋଟିଏ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦଶ ବାରଟି ଏପରି ବାକ୍ୟ ବାହାରେ। ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଲେଖେ। ଏହାକୁ ପ୍ରଥମେ ପାଠକମାନେ ପଢ଼ି ବସନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ଗୋଟିଏ ବଳିଷ୍ଠ ଆଭିମୁଖ୍ୟର ସୂଚନା ଦେଉଥିବାରୁ ଟିପ୍ପଣୀଗୁଡ଼ିକ ବହୁତ ଆଦୃତ ହୁଏ। ଥରେ ଦୁଇଥର ଏହା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ ବହୁ ପ୍ରତିବାଦ ପତ୍ର ମୋ ପାଖକୁ ଆସେ। ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟ ଟିପ୍ପଣୀର ଉଦାହରଣ ହେଉଛି-"ଅତୀତରେ ଶୋଷଣ ଲାଗି ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରସ୍କାର।" ରାଜା ମହାରାଜାମାନଙ୍କର ହାତ ପାଣ୍ଠି ସମ୍ପର୍କରେ ଏହା ଲେଖା ହୋଇଥିଲା। ଏପରି ଟିପ୍ପଣୀ ସମ୍ପାଦକୀୟ ଓ କେତେକ ଲେଖା ମାଧ୍ୟମରେ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ, ସ୍ଥିତିଶୀଳ, ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ସଂସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଭିଯାନ ଏହି ପତ୍ରିକାର ମୁଖ୍ୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥିଲା। ସାମଗ୍ରିକ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ଲାଗି ଏହାର ଲେଖା ଗୁଡ଼ିକ ଉପାଦେୟ ହେଉଥିଲା- ବେଳେ ବହୁ ଚିଠିପତ୍ର ମୋ ପାଖକୁ ଏବେବି ମଝିରେ ମଝିରେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଆସେ ଏହାକୁ ପୁଣିଥରେ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ। କିନ୍ତୁ ଲୋକବଳ ଅଭାବରୁ ମୁଁ ଏଥିରେ ହାତ ଦେବାକୁ ସାହାସ କରି ପାରୁ ନାହିଁ। କେହି ଜଣେ ଏହାର ପ୍ରକାଶନା ଓ ବ୍ୟବସାୟିକ ଦିଗଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବହନ କଲେ ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ ଏହାର ସମ୍ପାଦନା କରିବାପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ କେହି ରାଜି ନୁହନ୍ତି।

ସାମ୍ପ୍ରତ୍ୟ ଫୋରମ୍ ପାଇଁ ପ୍ରତି ମାସରେ ଥରେ ଲେଖକମାନଙ୍କର ଓ କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକମାନଙ୍କର ବୈଠକ ମୋ ବଗିଚାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ। ସବୁ ଲେଖକଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଏ। ଥରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର ବିଶିଷ୍ଟ ସଂଗ୍ରାମୀ, ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଡକ୍ଟର ୟୁସୁଫ୍ ଦାଦୁ ଓ ଆଉ ଜଣେ ନେତାଙ୍କୁ ସାମ୍ପ୍ରତ୍ୟ ଫୋରମ୍ ତରଫରୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଦିଆଯାଇ ଥିଲା। ଏଥିରେ ଡକ୍ଟର ମହତାବ ପ୍ରମୁଖ ବହୁ ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଲେଖକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ। ଏ ପ୍ରକାର ବୌଦ୍ଧିକ ଉତ୍ତେଜନାଗତ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ପଞ୍ଚବର୍ଷ ଯାଏଁ ସାମ୍ପ୍ରତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା। ବର୍ଷର ଶେଷ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏହାର ସବୁ ଲେଖା ଓ ଲେଖକଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସାମୂହିକ ତାଲିକା ପ୍ରକାଶ କରାଯାଏ। ଏହା ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା। ପତ୍ରିକାଟିର ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଷରେ ପ୍ରକାଶିତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକର ବାର୍ଷିକ ସମୀକ୍ଷା ତଳେ ଦିଆଗଲା ଏହାର ସାମଗ୍ରିକ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶର ପରିସର ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ମୋଟାମୋଟି ଧାରଣା ଦେବାଲାଗି।

	ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ	ତୃତୀୟ ବର୍ଷ
ମୋଟ୍ ପୃଷ୍ଠା ସଂଖ୍ୟା	୯୨୦	୯୮୦

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଲେଖକ ସଂଖ୍ୟା	୧୧୧	୧୨୮
ବିଜ୍ଞାନ ଲେଖା	୪୧	୪୬
କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟ		
ସମାଲୋଚନା ସାହିତ୍ୟ କବିତା	୯୦	୭୯
ଜାତୀୟ ସମସ୍ୟା	୨୭	୫୭
ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସମସ୍ୟା	୨୭	୨୩
ଅନ୍ଧାରି ମନର କଥା (ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର)	୧୦	୧୨
ଭାବନା ଚକ୍ର (ଚଠିଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷିତ ଆଲୋଚନା)	—	୮

ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ରମେ ଟିପ୍ପଣୀ:—

ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରସଙ୍ଗ-	୩୦		୪୦	
ଜାତୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ-	୩୬	୯୮	୪୬	୧୩୦
ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ-	୩୨		୪୪	

ବାମପନ୍ଥୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥାଇ ବହୁ ଲେଖାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲାବେଳେ ଏପ୍ରକାର ଅଗ୍ରଧର୍ମୀ ଲେଖା ବହୁତ କମ ମିଳୁଥିଲା । ପ୍ରଥମେ କହୁଥନ ଆର୍ଥିକ କ୍ଷତି ଘଟିଲା । ପରେ ଏଥିପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ପ୍ରାୟ ଉଠି ଯାଉଥିଲା । ସାପ୍ତାହିକ ପ୍ରକାଶର ତନିବର୍ଷ ପରେ ରବି ଦାସ ସକ୍ରିୟ ରାଜନୀତିରେ ଯୋଗଦେବାପାଇଁ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହେଲେ । ଶେଷରେ ସେ ଏଥିର ପରିଚାଳନା ଦାୟିତ୍ୱରୁ ଅବ୍ୟାହତି ନେଇଥିଲେ । ସେ ଯିବା-ପରେ ସାପ୍ତାହିକର ମୁଦ୍ରଣ ଓ ବଣ୍ଟନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବହୁତ ଅସୁବିଧା ହେଲା । ଛାପାଖାନା ଓ ପତ୍ର ପତ୍ରିକା ବିକ୍ରୀ କରୁଥିବା ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା । ଲେଖାଲେଖି ବାହାରର କଥା ମୁଁ ବୁଝୁଥିଲି । ମୁଦ୍ରଣ ଓ ବ୍ୟବସାୟିକ ଦିଗଟି ସେ ବୁଝୁଥିଲେ । ତଥାପି ସେ ଗଲାପରେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇବର୍ଷ ଯାଏ ସାପ୍ତାହିକ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ତା'ପରେ ସାପ୍ତାହିକ ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର ଅର୍ଥିକ ବିପତ୍ତି ଦେଖା ଦେଲା । ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ବିଭାଗ ଗୋଟିଏ ରିପୋର୍ଟ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଏହା ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ବିରୋଧୀ ପତ୍ରିକା । ତା' ଫଳରେ ସରକାରୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧ ସରକାରୀ କ୍ଷେତ୍ରର ବିଜ୍ଞାପନସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ସରକାରଙ୍କଠାରେ ମୋର ଦୁଇ ପାଞ୍ଚହଜାର ଟଙ୍କା ଯାଏଁ ବିଜ୍ଞାପନ ବାବଦରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବାକି ପଡ଼ିଥାଏ । ସେତିକି ଆଉ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ପରେ ଜାଣିଲି ପୋଲିସ ବିଭାଗରେ କାମ କରୁଥିବା ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକ ଏ ପ୍ରକାର ରିପୋର୍ଟ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଲେଖା ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତଥାପି ସେ ଏହା କରିଥିଲେ । ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ପରେ ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ ପତ୍ରିକା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ମୋ ହାତରୁ ସ୍ୱର ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା କ୍ଷତି ହେଲା ।

ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ ଚଳାଇବାରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ବହୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ଦେଇ ମୋତେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ପାଖରୁ ଗୋଟିଏ ଅନୁମତି ପତ୍ର ଆଣି ମୁଁ ରଖିଥାଏ କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟ ମୁଁ କାହାରିକୁ ଜଣାଇ ନ ଥାଏ । କାରଣ ମୋ ବିରୋଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଏହା ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନେଇ ପାରନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ଆଶଙ୍କା ଥାଏ । ଆଉ କୌଣସି କୁଳପତିଙ୍କ ସମୟରେ ମୋତେ ବୋଧହୁଏ ଏପରି ଅନୁମତି ମିଳି ନ ଥାନ୍ତା । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର କେତେକ ସଭ୍ୟ ମୋର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରତି ମାସେ ଦୁଇମାସରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ କରାଇ ମୋ ପାଖକୁ ଅଭିଯୋଗ ପତ୍ର ପଠାନ୍ତି – "ତୁମେ ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ ନାମରେ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଛ ।" ମୁଁ ଲେଖେ—"ନାହିଁ ।" "ତୁମେ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରେସ ଚଳାଉଛ ।" ମୁଁ ସେହିପରି ଲେଖେ ନାହିଁ ।" ସେମାନଙ୍କ ଚିଠିର ଜବାବ୍ ମୁଁ ହଁ, ନାହିଁର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତର ଦିଏ । ଏପରି ଭାବରେ ବହୁ ଚିଠି ଆସିଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଥରେ ଓଡ଼ିଶା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବୀରେନ ମିତ୍ରଙ୍କ ଆଗରେ କେତୋଟି ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ ପତ୍ରିକା ଧରି ମୋର ଜଣେ ସହଯୋଗୀ ଅଧ୍ୟାପକ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ଯେ ଏସବୁ ବିଦ୍ରୋହ ମୁଁ ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ କରାଉଛି । ବୀରେନବାବୁ ମୋତେ ଏକଥା କହିଥିଲେ । ତା'ପରେ 'ନିଆଁ ଖୁଣ୍ଟା'ରେ ମୋର କେତେକ ସମ୍ପାଦକୀୟରୁ ପୂର୍ବାପର ସମ୍ପର୍କ ନ ଥିବା ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତା ଥିବା ଲେଖାକୁ ଏକାଠି କରି ଗୋଟିଏ ଲେଖା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ଯେ ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବର ଚିନ୍ତାନାୟକ ରୁଷୋ ଯେପରି ପ୍ରକୃତ କର୍ଣ୍ଣଧାର ସେହିପରି ଓଡ଼ିଶା ଛାତ୍ର ଅଶାନ୍ତିର ମୁଁ ହେଉଛି ତାତ୍ତ୍ୱିକ କର୍ଣ୍ଣଧାର । ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ଏହି ଲେଖାଟି ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯେତେ ନ ଗଲା ମୋର ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରଶଂସା ସେତେବେଶୀ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଧାରଣା ହେଲା । ତାଙ୍କୁ କେହି ଜଣେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଏହି ଲେଖାଟିକୁ ପ୍ରକାଶ କରାଇଥିଲେ । ମୁଁ ଗୋଦାବରୀଶ ବାବୁଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ପଚାରିଥିଲି । ସେ ହସି ହସି ମୋତେ କହିଥିଲେ—"ଆପଣ କଣ ଏଥିଲାଗି ସତରେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇଛନ୍ତି ?"

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ସଂଖ୍ୟାରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନରେ ମୁଖ୍ୟ ସଚିବଙ୍କ ସ୍ଥାନ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଲେଖା ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର ଭ୍ରମରବର ଜେନା ଲେଖି ଥିଲେ । ସେ କହିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ ଯେ ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧି ମୂଳକ ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଷଦ ଶାସନ ସଂସ୍ଥାରେ ମୁଖ୍ୟ ସଚିବଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ । ଏହା ଗୋଟିଏ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଲେଖା । ଏଥିରେ କାହାର ନାମ ନଥିଲା କି କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଅସୂୟାମୂଳକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏ ଲେଖାର ନ ଥିଲା । ତଥାପି ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅନୁପ୍ରାଣୀତ ଔପନିବେଶିକ ଶାସନ ସଂସ୍ଥାର ମୁଖ୍ୟ ସଚିବ ଶ୍ରୀ ଶିବରମଣ ଡକ୍ଟର ଜେନାଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ସସ୍ପେଣ୍ଡ କରିବା-ପାଇଁ ହଠାତ୍ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଆଦେଶ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ତାର ସୂଚନା ପାଇ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ବୀରେନ ମିତ୍ରଙ୍କୁ ସାମୁଖ୍ୟର ଲେଖାଟି ଦେଖାଇ ବୁଝାଇ ପାରିଥିଲି ଯେ ଏ ଲେଖାଟି କପରି ଭାବରେ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଆଧାର ଥିଲା । ସେ ମହାଶୟ ସସ୍ପେଣ୍ଡ ଆଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନେଇଥିଲେ । ସମାଜବାଦୀ ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଢାଞ୍ଚାରେ ଚାଲୁଥିବା ଆମ ସରକାର କପରି ଅସହିଷ୍ଣୁ, ଅଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଓ ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ତାହା ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ।

୧୬ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶାସନ ଓ ରାଜନୀତି

(କ) ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ରାଜନୀତି

୧୯୫୮ ମସିହାରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଦ୍ୱାରା ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଖୋଲା ହେବାରୁ ମୁଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ରିଡ଼ର ହିସାବରେ ଯୋଗ ଦେଲି ଏବଂ ୧୯୬୦ରେ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦବୀକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇଥିଲି । ୧୯୬୦ରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌କୁ ମୁଁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲି । ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ହିସାବରେ ନିର୍ବାଚିତ ହେବାରେ ମୁଁ ହେଉଛି ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଧ୍ୟାପକ । ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର ଦୁଇଟି ଶିକ୍ଷକ ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ୪ ଜଣ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା କରୁଥିଲେ । ସେ ଭିତରୁ ମୁଁ ଜଣେ ଜିତିଥିଲି । ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ସରକାରୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ହାରିଯାଇଥିଲେ । ସେ ଯେହେତୁ ମୋତେ ଆଗରୁ ଘୃଣା କରୁଥିଲେ ତେଣୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ହରାଇ ଦେଲି ବୋଲି ଅଧିକ ବେଶୀ ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଅନ୍ୟଜଣେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ମଧ୍ୟ ମୋ ସହିତ ଜିତିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ କାହିଁକି ତାଙ୍କୁ ହରାଇଲେ ନାହିଁ, ମୁଁ ହରାଇଲି ସେ କଥା ମୁଁ ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଜଣେ ଆଉ ଜଣକୁ ପ୍ରଥମେ ଘୃଣା କରେ । ତା'ପରେ ତା'ବିଷୟରେ ବହୁତ ସତମିଛ ବିବରଣୀ ସଂଗ୍ରହ କରି ତାକୁ ବଦ୍‌ନାମ କରେ । ତାର ଘୃଣା ପଛରେ ଯେ ଗୁରୁତର ବାସ୍ତବ ଘଟଣାମାନ ରହିଛି ଏହି

Digitized by srujan ka@gmail.com

କଥାଟିକୁ ତା ବିବେକ ଆଗରେ ସବୁବେଳେ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବାକୁ ଯେପରି ସବୁବେଳେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ଯାହା ହେଉ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବୟସ ଓ ଗୁଣରେ କନିଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସିନେଟ୍‌ସଭ୍ୟମାନେ ମୋତେ ନିର୍ବାଚିତ କଲେ । ସେତେବେଳକାର ସିନେଟ୍ ବହୁ ବୟସ୍କ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠାବାନ୍ ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ମାନେ ଥିଲେ । ଏଥିରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ବହୁତ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ମନେ କରିଥିଲି ।

ମୁଁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ଦେଖିଲି ଯେ ତିନି ଚାରି ଜଣିଆ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏକାଠି କାମ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ କେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ବିରୋଧ କରିବେ, କେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସମର୍ଥନ କରିବେ ସେ ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ଠିକ୍ ଠାକ୍ କରି ଆସିଥାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଯେତେ ଅଯୌକ୍ତିକ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ତୀବ୍ର ଭାବରେ ତା'କୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଯେତେ ସମୀଚୀନ ଓ ଯଥାର୍ଥ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ନାନା ପ୍ରକାର ଆଇନକାନୁନ୍ ବାହାର କରି ତାକୁ ବାତିଲ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଘଟଣା ପଛରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମତଲବ କାମ କରୁଥାଏ । ଏହା ଦେଖି ମୁଁ ବଡ଼ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ଏମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା ସ୍ଥାୟୀ ସରକାରୀ ସଭ୍ୟ ତଥା କୁଳପତିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ ସମ୍ଭବ ହେଉ ନ ଥିଲା । ବରଂ ଏମାନେ କେତେକ ଘଟଣାରେ ଆପୋଷ ମିଳାମିଶା କରିନେବା ପାଇଁ ଆଗେଇ ଯାଆନ୍ତି ଫଳରେ ଅନଥାରେ କାହାପ୍ରତି ଅବିଚାର ହୁଏତ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସୁବିଧା ହୋଇଯାଏ । ମୋ ପାଇଁ ଏହା ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର ପରୀକ୍ଷା ମୂଳକ ସଙ୍କଟ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ମୁଁ ଠିକ୍ କଲି ଯେ ମୁଁ ଯାହା ଠିକ୍ ବୋଲି ଭାବିବି କରିବି । ମୋ କଥା ନ ରହିଲେ ନାହିଁ । ଯଦି କୌଣସି ଗୃହୀତ ପ୍ରସ୍ତାବ ବେଆଇନ୍, ଅସଙ୍ଗତ ବା ପକ୍ଷପାତିତା ଦୋଷଯୁକ୍ତ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେ, ତେବେ ମୋର ଅସମ୍ମତି ଲିଖିତ ଭାବରେ ଦିଏ । ମୋର ପ୍ରଥମ ତିନିବର୍ଷ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ହିସାବରେ ବହୁଥର ଅସମ୍ମତି ଲିଖିତ ଆକାରରେ ଦେଇଛି ଏବଂ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ବିବରଣୀରେ ତାହା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ।

ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ମୋର ଉପସ୍ଥିତି ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀର ଅସହ୍ୟ ହେଲା । ସେମାନେ ବହୁଥର ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ କରାଇନେଲେ ଯେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟାପକ ହିସାବରେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ମୋର ରହିବା କେତେଦୂର ଆଇନ ସଙ୍ଗତ ଏ ବିଷୟରେ କୁଳାଧିପତିଙ୍କୁ ପଚରାଯାଉ । ମୋର ଯୁକ୍ତି ଥିଲା ଯେ ଏହା ଯଦି ଆଇନ୍ ସମ୍ମତ ନୁହେଁ ତା'ହେଲେ ତ ପ୍ରଥମରୁ ମୋର ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀପତ୍ର ନାକଚ ହୋଇଯିବା ଉଚିତ ଥିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ସ୍ଥାୟୀ ସରକାରୀ ସଭ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋ ନିର୍ବାଚନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆସିଥିବା ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନଥିଲେ । ମୁଁ ଅଲଗା ଭାବରେ ମୋର ମତାମତ କୁଳାଧିପତିଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଏ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ତିନିବର୍ଷ କାଳ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏପରି ଉଦ୍ୟମ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଲା । ଶେଷରେ ମୁଁ ସରକାରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ରହିବାରେ ଯାହା ସାମାନ୍ୟ ଆଇନଗତ ସନ୍ଦେହ ଥିଲା ତା'କୁ ସଂଶୋଧିତ କରାଇ ପାରିଥିଲି । ସେତିକିବେଳେ ମଧ୍ୟ ଆଇନ୍ ସଂଶୋଧନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ଚାପ ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ମୁଁ ଜିତିଥିଲି ।

ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି ଯେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର ସ୍ଥାୟୀ ସରକାରୀ ସଭ୍ୟମାନେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ମଚାରୀ ଓ ଏହାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉନ୍ନତିକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ । ଏପରି ବହୁ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ହସି ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଥିଲେ କିମ୍ବା ସେଥିରେ ନିସ୍ପୃହ ରହୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ ଥିଲା ଆଦର୍ଶ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ସେଠାରେ ଯାହା ନାହିଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ତାହା ହେବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ଏମାନଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ଫଳରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ-ଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଗେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଭାରତରେ ଗୋଟିଏ ପୁରାତନ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଅଥଚ ତାହାର ପରିସର ତଥା ପରିବେଶର ଉନ୍ନତି, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଉତ୍କର୍ଷତା, ଶିକ୍ଷକ ଓ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନାନା ପ୍ରକାର ସୁଯୋଗ ଓ ସୁବିଧା ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ତଥା କୁଳପତିମାନେ କରାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ସମସ୍ତର ଏବଂ ପରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କର ବହୁତ ଉନ୍ନତି ହେଉଥିବାବେଳେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଏ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅତି ମାତ୍ରାରେ ସୀମିତ ତଥା ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ରହିଗଲା । କୃତ୍ରିମ ସନ୍ତରଣ ପୁଷ୍କରିଣୀ, ଷ୍ଟାଡ଼ିୟମ, ଗାନ୍ଧୀ ଭବନ, ଗୀତା ଭବନ, କ୍ୟାଣ୍ଟିନ୍, ହଷ୍ଟେଲ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଘରବାଡ଼ି ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ପ୍ରଚୁର ଟଙ୍କା ମିଳୁଥିଲା ! ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ-ମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନଠାରୁ ବହୁ ଅର୍ଥ ନେଇପାରୁ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶହେ ବର୍ଷ ତଳର ପୁରୁଣା ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ରହିଗଲା । ମୁଁ ବହୁଥର ମୋର ସ୍ପଷ୍ଟ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଛି ଯେ ଯେତେଦିନ ଯାଏ ସରକାରୀ ଅଫିସରମାନେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ହେବେ ଏହାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପୂର୍ବତନ କୁଳପତିମାନେ ଅବସର ନେଲା ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତିପାଇଁ ବହୁତ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହୁଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଅମଳରେ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ କ'ଣ କରିଛନ୍ତି ତାର ବିବରଣୀ ସର୍ବସାଧାରଣରେ ଦେବା ଉଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଓଡ଼ିଶାର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ଗଲାଣି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସବୁବେଳେ ଏହିପରି ଗୋଷ୍ଠୀ ରାଜନୀତିରେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ଆପଣା ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ନିର୍ବାଚନକୁ ଆସିରେ ରଖି ପରୀକ୍ଷକ ତାଲିକାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବାଣ୍ଟନ୍ତି ଏବଂ ପରୀକ୍ଷା ତାଲିକା ହେଲା ପରେ ସେମାନେ କେତେକଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ଖବର ଦେଇ ଆସନ୍ତି ଯେ ସେହି ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ସେମାନେ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ଯେଉଁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ କହିବାକୁ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ନିଜେ ଖାଲି ଜିତିବେ ନାହିଁ ତାଙ୍କର ବିରୋଧୀଲୋକ ମଧ୍ୟ ଯେପରି ହାରନ୍ତି ତାର ଯୋଜନା ଧାରାବାହିକ ଭାବେ ହୁଏ । ବାହାରର ରାଜନୀତି ଓ ନିର୍ବାଚନ ଢାଞ୍ଚା ଅନୁଯାୟୀ କ୍ରମେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ନିର୍ବାଚନ ପରିଚାଳିତ ହେଲା । ୧୯୬୦ ରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ମୁଁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ହେଲା-ବେଳକୁ ଏ ପ୍ରକାରର ନୀଚ ଧରଣର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ନ ଥିଲା କହିଲେ ଚଳେ । ନିର୍ବାଚନ ପୂର୍ବରୁ ଆମେ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଦେଉଥିଲୁ କିମ୍ବା ଫୋନ୍‌ରେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲୁ । କ୍ରମେ ଏପରି ହେଲା ଯେ ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ କେତେକ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଟ୍ୟାକ୍ସି ଭଡ଼ା କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ କଲେଜକୁ ଯାଇ ଭୋଟରମାନଙ୍କୁ ଦେଖା କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାନାପ୍ରକାର କୁତ୍ସା ରଟନା କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତପଦ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେହି ଭୋଟରମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହି ସବୁ କଥା ପରେ ଜଣା ଯାଏ ।

କେତେକ ଅଣଶିକ୍ଷକ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଆହୁରି ବେଶୀ ତଳକୁ ଖସି ଗଲେ । ଭୋଟ କିଣାବିକା ମଧ୍ୟ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେଉଛି । ଜଣକ ମାର୍ଫତରେ ବହୁତ ଭୋଟରଙ୍କ ନାମ ରହୁଛି । ନିଜ ହାତରୁ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଏମାନେ ତାଲିକାର ସଭ୍ୟ କରାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଭୋଟ କାଗଜ ସଂଗ୍ରହ କରୁଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଏତେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଭୋଟର ସଂଗ୍ରହ କରୁଛନ୍ତି, ଟ୍ୟାକ୍ସି କରି କଲେଜରୁ କଲେଜ ବୁଲୁଛନ୍ତିସେମାନେ ତ ପୁଣି ସେତିକ ଟଙ୍କା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବେ । ଫଳରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଶାସନିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁର୍ନୀତି ବ୍ୟାପୀ ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଏ ବିଷୟରେ ସରକାରୀ କଳ ଓ କୁଳାଧିପତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଉଦାସୀନ । କାରଣ ରାଜନୈତିକ ଦଳର ଲୋକେ ଏଥିରେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ତେଣୁ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ସମ୍ଭବ ହେଉନାହିଁ । ବରଂ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀପଛରେ ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ସମର୍ଥନ ରହିଛି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଏ ପ୍ରକାର ରାଜନୀତିରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅଲଗା କରି ନ ପାରିଲେ ଦୁର୍ନୀତି କୁଶାସନ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ସେ ସମୟରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶାସନଠାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ଶାସନ ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇପଡ଼ିଛି । କେତେକ ରାଜନୈତିକ ନେତାଙ୍କର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗୋଡ଼ାଣିଆ କୁଳପତିଙ୍କ ଯୋଗୁ ଏହା ଦୁର୍ନୀତିର ରସାତଳକୁ ଚାଲିଯାଇଛି । ସେ ସମୟରେ ଯେଉଁ ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ଅନ୍ତର୍ବିବାଦ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ତାହା ବହୁ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ କାମ କରୁଛି ।

୧୯୬୩ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ନିର୍ବାଚନରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରଯୋଗୁଁ ହାରିଗଲି । କେତେବେଳେ କେଉଁ ଗୋଷ୍ଠୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଆଭିଜାତ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ ତ ଆଉ କେତେକ କରଣ କିମ୍ବା ଖଣ୍ଡାୟତ ଜାତିଆଣ ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛି ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ କିମ୍ବା ଖଣ୍ଡାୟତ ଦୁଆ ଏମାନଙ୍କଠାରେ କେବଳ ଉପର ଠାଉରିଆ ବାହାନା ମାତ୍ର । ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ନିଜର କିମ୍ବା ନିଜ ଗୋଡ଼ାଣିଆଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଏମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇ ଦିଅନ୍ତି । ନିଜ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ବଳି ଦେଇ ଦିଅନ୍ତି । ମୋର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ଯେ ଯେଉଁ ଲୋକ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ କିମ୍ବା ଜାତିଆଣ ଦୁଆ ଉଠାଏ ସେ ପ୍ରକୃତରେ ଜଣେ ଭୟଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥପର ଓ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରୀ ଲୋକ । ତା' ଉପରେ ସେହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବା ଜାତିର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଢଡଚ ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କିଛି କିଛି କାମ ହାସଲ କରି ନିଅନ୍ତି । ମୁଁ ସବୁବେଳେ ମୋ କ୍ଲାସରେ କହେ ଯେ ଜଣେ ଜାତିଆଣ ଭାବ ଥିବା ଲୋକ ବିଷୟରେ ତା ନିଜ ଜାତିର ୫୦ ଜଣ ଲୋକଙ୍କ ମତ ପଚାରି ଗଲେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ କହିବେ ଯେ ସେ ଲୋକଟି ପ୍ରକୃତରେ ନୀତିହୀନ ଓ ଖଳ ପ୍ରକୃତିର ବ୍ୟକ୍ତି । ଏହି କଥା ଟିକୁ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖି ଆସିଛି ଏମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଙ୍କର ଜୀବ । ଏମାନଙ୍କୁ ନିଜ ପରିବାରର ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ମୋପରି ମତବାଦ ଘୋଷଣା କରୁଥିବା ଲୋକକୁ ଅନେକ ଜାତିଆଣ ମନୋଭାବାପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଘୃଣା କରନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ମୋତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ କାରଣ ମୋର ପଇତା ନାହିଁ ଏବଂ ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କର ମୁଁ ବ୍ରତ କରି ନାହିଁ । ଅବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିଆଣ ଲୋକେ ରଥ ଫଙ୍କା ଥିବା ଲୋକକୁ ମଧ୍ୟ ଭଲପାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହି ଗୋଟିଏ କାରଣରୁ ମୁଁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ନିର୍ବାଚନରେ ଅନେକ ଭୋଟ ହରାଇ ଥାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଜିତେ । ବୋଧହୁଏ ମୁଁ ତିନିଥର କିଛି ୯ ବର୍ଷ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ଥିଲି । ଶେଷଥର ପରାଜୟପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲି । ସେତେବେଳକୁ ବହୁ ପରିଶ୍ରମ କରି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଦୁଇଜଣ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ରହିବେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଆଇନ୍‌ରେ ମୁଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଇଥିଲି । ୧୯୬୭ ମସିହା ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ନିର୍ବାଚନ ବେଳକୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବହୁ ରିଡ଼ର ଓ ଲେକ୍‌ଚରର ମୁଁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ହେବାପାଇଁ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ସେତେବେଳକୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗକୁ ଆଡ୍‌ଭାନ୍‌ସଡ୍ କେନ୍ଦ୍ର କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ ଯେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌କୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଠିବା'ପାଇଁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ନ ଥାଏ । ଏମାନେ ଆସି ମୋତେ କହିଲେ ଯେ—"ଆପଣଙ୍କ ଜୀବନରେ ବହୁକାମ ଆପଣ କରିସାରିଲେଣି, କିନ୍ତୁ ଆମମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତ କିଛି ଆପଣଙ୍କର କରିବା ଉଚିତ ।" ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରାଜି ହେଲି ଗୋଟିଏ ସର୍ତ୍ତରେ । ଯେହେତୁ ଦୁଇଜଣ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଧ୍ୟାପକ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ରହି ପାରିବେ, ତେଣୁ ଆମ ଭିତରୁ ଦୁଇଜଣ ସର୍ବସମ୍ମତି କ୍ରମେ ନିର୍ବାଚିତ ହେବା ଉଚିତ । ତା'ହେଲେ ମୁଁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌କୁ ଠିବାପାଇଁ ରାଜି । ମୁଁ ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବାପାଇଁ ରାଜି ନ ଥିଲି । ମୁଁ ନାମ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଚାଲିଯାଇ-ଥିଲି । ଗଲାବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟାହାର ପତ୍ର ମୋର ସହଯୋଗୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର ସରୋଜ କୁମାର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଦେଇ ଯାଇଥିଲି ଯେ ସେ ପ୍ରଫେସର ମନ୍ମଥନାଥ ଦାସଙ୍କ (ଯେ କି ଜଣେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଥିଲେ) ସହିତ ଆଲୋଚନା କରି ଯଦି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ନ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ମୋ ନାମ ରହିବ ନୋହିଲେ ମୋ ପ୍ରତ୍ୟାହାର ପତ୍ରଟି ପଠାଇ ଦେବ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ପ୍ରତ୍ୟାହାର ପତ୍ରଟିକୁ ଏମାନେ ପଠାଇଲେ ନାହିଁ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ପରେ ଜାଣିଲି । ମୋତେ ପରାସ୍ତ କରି ସେମାନେ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ଯେ ମୋତେ ସିନେଟ୍ ସଭ୍ୟମାନେ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ଭବିଷ୍ୟତରେ ମୁଁ କୁଳପତି ନ ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧିକାଂଶ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟମାନେ ମୋ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ କାରଣ ସେତେବେଳକୁ ମୋ ବିଭାଗରେ ତିନିଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ । ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବିଭାଗରେ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦବୀ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ଏହି କାରଣରୁ ହିଁ ଅନ୍ୟ ବିଭାଗର ରିଡ଼ର ଓ ଲେକ୍‌ଚରରମାନେ ମୋତେ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ମୁଁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ହେବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଚାହୁଁଥିଲେ । ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ମସୁଧା କରି ମୋର ପ୍ରତ୍ୟାହାର ପତ୍ରଟି ପଠାଇ ନ ଥିଲେ । ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଫେରିଲା ପରେ ଏଥିପାଇଁ ବହୁତ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲି । ପ୍ରଫେସର ମନ୍ମଥନାଥ ଦାସ ମୋତେ ଜୋରଦେଇ କହିଲେ ଯେ ମୁଁ କିଛି ଚେଷ୍ଟା ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ଜିତିବି । ସେ ଓ ମୁଁ ଏକାଠି ନ ଜିତିଲେ କୁଆଡ଼େ ସେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ କାମ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ମୋର ନିର୍ବାଚନ ଦାୟିତ୍ୱ ସେ ନେବେ ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର ପତ୍ର ପଠାଯାଇ ନ ଥିଲା । ଏହା ତାଙ୍କର ଥିଲା ଇତିହାସରୁ ଶିଖିଥିବା କୂଟନୈତିକ ପରାମର୍ଶ । ତା'ପରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ମିଶି ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ବୋଲି ମୁଁ ପରେ ଶୁଣିଲି । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ନିର୍ବାଚନ ଲାଗି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୀରବ ତଥା ଉଦାସୀନ ରହିଲି । ଭୁଲ୍‌ରେ ସୁଦ୍ଧା କାହାରିକି ଏ ବିଷୟରେ ପଦେ କହିଲି ନାହିଁ କି ଚିଠି କିମ୍ବା ଫୋନ୍ ମଧ୍ୟ କଲି ନାହିଁ । ମୋର ବହୁ ଶୁଭେଚ୍ଛୁ ବନ୍ଧୁ ଏ ବିଷୟରେ ମୋତେ ବହୁତ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହିଁଲି ଯେ କିଛି ନ କରି, ତାହାକୁ ନ କହି ମଧ୍ୟ ମୁଁ କେତେ ଭୋଟ ପାଇବି । ଏହି ଭୋଟରମାନଙ୍କୁହିଁ ମୁଁ ମୋର ପରମ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ଭାବିବି । ମୋର ତ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌କୁ ଯିବାପାଇଁ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲା କାରଣ ଏହାର ପୂର୍ବ ଶାଳୀନତା ଆଉ ନ ଥିଲା । ନାନା ପ୍ରକାର ଲୋକ ସେଥିରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିଲେ । ତା' ଛଡ଼ା ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ମୋ ବିଭାଗର ଆଉ ଅଧିକ କିଛି ହେବାର ନଥିଲା । କେବଳ ଅନ୍ୟ ବିଭାଗର ଶଢ଼ର, ଲେକ୍‌ଚରରଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ମୁଁ ଯିବାକୁ ରାଜି ହୋଇଥିଲି । ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ଅନ୍ୟ ଜରୁରୀ କାମ ଯୋଗୁ ମୁଁ ଭୋଟ ଗଣତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ରହିପାରି ନ ଥିଲି । ମୁଁ ୭୦-୭୫ ଭୋଟ୍ ପାଇଲି । ପ୍ରଫେସର ମନ୍ମଥନାଥ ଦାସ ୧୦୫ କିମ୍ବା ୧୧୦ ଏବଂ ଡକ୍ଟର ଲକ୍ଷ୍ମଣ କୁମାର ମହାପାତ୍ର ୮୦-୮୫ ଭୋଟ ପାଇଲେ । ସେ ଦୁଇଜଣ ଜିତିଲେ । କିଛି ନ କରି ୭୦-୭୫ ଭୋଟ ପାଇ ମୁଁ ବହୁତ ଖୁସି ହେଲି । ସେହି ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ନିର୍ବାଚନବେଳେ ଯିଏ ଯାହା ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ସବୁ ଖବର ମୋତେ ମିଳିଥିଲା ମୋର ଏହି ୭୦-୭୫ ଜଣ ଭୋଟର ବନ୍ଧୁଙ୍କଠାରୁ । କାହା ପାଖରେ ମୁଁ ଥିଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ଆଉ କାହା ପାଖରେ ମୁଁ ବଡ଼ ଗର୍ବୀ, ତେଣୁ ତାଙ୍କ କଥା ଆଦୌ ବୁଝିବି ନାହିଁ । ଆଉ କାହାକୁ କୁହାଗଲା ଯେ ମୁଁ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ବହୁତ କମ୍ ସମୟ ରହେ । ଖାଲି ବାହାରକୁ ଯାଏ । ତେଣୁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ କାମ କିଛି କରି ପାରିବି ନାହିଁ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ବହୁକଥା ଭୋଟରଙ୍କୁ ଚାହିଁ କୁହା ଯାଇଥିଲା । ଅନ୍ୟଥର ନିର୍ବାଚନରେ ହାରିଲେ ମୋର ଦୁଃଖ ହୁଏ । ଏଥର କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଖୁସି ହେଲି । ମୋ ଇଚ୍ଛାମତେ ଅନେକ କାମ ସେତେବେଳକାର ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ମୁଁ କରାଇ ପାରିଥାନ୍ତି କି ନା ସନ୍ଦେହ ଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ନିର୍ବାଚନରେ ମୋର ହାରଜିତର ଅନୁଭୂତି ।

ମୁଁ ଯେତେଦିନ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ଥିଲି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ ସଂଘର ସଭାପତି ହିସାବରେ ସଂଘର ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ଆଗରେ ରଖେ ଏବଂ ତାକୁ ଗୃହୀତ କରାଏ । ପ୍ରଥମ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ସରକାରୀ ସଭ୍ୟଙ୍କ ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଲାଗି ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ ଦରମାହାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରାଇଥିଲି । ଏହି ଗୋଟିକ ପ୍ରସ୍ତାବ ନେଇ ଏତେ ଅପ୍ରୀତିକର ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା ଯେ ମୁଁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବାପାଇଁ ଧମକ ଦେଇଥିଲି । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ବହୁ ସମୟ ବିତି ଯାଇଥିଲା । ବହୁତ ରକମର ଟାଳଟୁଳ ନୀତି ଚାଲିଥିଲା । ତଥାପି ଶେଷରେ ଏହା ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଫିସ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁଇଟି ସହକାରୀ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ପଦବୀ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଫିସ କାମ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବା ଏବଂ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗୃହୀତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁଯାୟୀ ବିହିତ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୁଳପତି ଓ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାରଙ୍କ ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆ ହୋଇଥିଲା ।

ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ରାଜନୀତି ଯୋଗୁଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅପ୍ରୀତିକର ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ଥରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ପକ୍ଷରୁ ସମାଜ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ରଥ, ଜଷ୍ଟିସ୍ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଓ ଭୂତପୂର୍ବ ଡି.ପି.ଆଇ. ଶ୍ରୀ ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତରଫରୁ ସମ୍ମାନ ସୂଚକ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଉପାଧି ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଗଲା । ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର ଏହି ସଭାରେ ବହୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସରକାରୀ ସଭ୍ୟ ଯୋଗ ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଏକାଥରକେ ତିନିଜଣଙ୍କୁ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଉପାଧି ଦେବା ସପକ୍ଷରେ ନ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ଏହାକୁ ବିରୋଧ କରିବାର ସାହସ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ନ ଥିଲା । ଏପରି ଲୋକେ ସବୁବେଳେ ବଡ଼ ଚତୁର ଓ କୌଶଳୀ ବୋଲି ପ୍ରଶଂସିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବର ଆଲୋଚନାବେଳେ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ପରିଜା ବହୁତ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ ମୋତେ ଚାହୁଁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଦେଖିଲି ଯେ ଯେତିକି ସଭ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ସେଥିରେ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଯିବ ତେଣୁ ମୁଁ ମୋର ଅସମ୍ମତି ଲିଖିତ ଆକାରରେ ଦେଲି । ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ଏକାବେଳକେ ତିନିଜଣଙ୍କୁ ଡକ୍ଟରେଟ ଉପାଧି ଦେବା ଫଳରେ ଏହି ଉପାଧିର ମାନ ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାନିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କିଛି ସମ୍ମାନ ବଢ଼ି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ବୋଧହୁଏ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ସିନେଟ୍‌ରେ ନାକଚ ହୋଇଥିଲା । ଏକାଥରକେ ତିନିଜଣଙ୍କୁ ଡକ୍ଟରେଟ ଦେବାକୁ ସିନେଟ ଆଦୌ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାକୁ ବା ବାଦ୍ ଦିଆଯିବ । ବର୍ଷକୁ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଡକ୍ଟରେଟ ପାଇଲେ ସିନା ସୁନ୍ଦର ଦେଖା ଯାଆନ୍ତା । ଏହାଫଳରେ ବହୁ ବର୍ଷଯାଏଁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆଉ ସମ୍ମାନ ସୂଚକ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଉପାଧି ଦିଆ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଏହା ବୋଧହୁଏ ୧୯୭୧ ୭୨ରେ ଘଟିଥିଲା । ତା'ପରେ ୧୯୭୭ରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଅଧ୍ୟାପକ ମାଥୁର୍ ତତ୍କାଳୀନ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଅଧ୍ୟାପକ ନୁରୁଲ୍ ହାସାନ୍‌ଙ୍କୁ ଡକ୍ଟରେଟ ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । କାରଣ ଅଧ୍ୟାପକ ନୁରୁଲ୍ ହାସାନ୍‌ଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଚାପ ଯୋଗୁଁ ଅଧ୍ୟାପକ ମାଥୁର ଓଡ଼ିଶାରେ କୁଳପତି ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଅଧ୍ୟାପକ ମାଥୁରଙ୍କୁ ଉସ୍‌ମାନିଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଥିଲା । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ କେନ୍ଦ୍ର ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆମ ସରକାର ଆନନ୍ଦର ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ । ଓଡ଼ିଶା ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ସବୁବେଳେ କେନ୍ଦ୍ରର ବୋଲକରା ଅଧସ୍ତନ କର୍ମଚାରୀ ପରି ନିର୍ବିଚାରରେ ଓଡ଼ିଶାର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସ୍ୱାର୍ଥ ବିରୁଦ୍ଧରେ କାମ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଏବେ ମଧ୍ୟ କେରଳର ଜଣେ ଅବାଂଚନ ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରୀ ପାଜକର ଓଡ଼ିଶାରୁ ରାଜ୍ୟସଭା ସଦସ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପରି ଲୋକ ଓଡ଼ିଶାର ନେତାମାନେ ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ପାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

(ଖ) ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ ।

ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କଟକରେ କି ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ ତା ନେଇ ବହୁ ବାଦାନୁବାଦ ଲାଗିଥାଏ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ୍ ଚାହୁଁଥିଲେ, ଏହା ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ହେଉ । ତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ ତତ୍କାଳୀନ ଡ.ପି. ଆଇ. ଶ୍ରୀ ବାମାଚରଣ ଦାସ ଓ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଡକ୍ଟର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର । କଟକରେ ହେବା ପାଇଁ ମୁଁ ଯୁକ୍ତି କରୁଥାଏ । ମୋ ସହିତ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଏକମତ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ସୂରଜମଲ୍ଲ ସାହା କଟକ ସପକ୍ଷରେ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ ଆଗରେ ବଳିଷ୍ଠ ଭାବରେ କଟକ ସପକ୍ଷରେ କହିବାକୁ ସେ ବୋଧହୁଏ କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରୁଥିଲେ । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏସବୁ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ଲାଗି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଡକ୍ଟର ସି.ଡି. ଦେଶମୁଖ କଟକ ଆସିଥାନ୍ତି । କଟକରେ ସେତେବେଳକୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଫିସ ଥାଏ । ଏ ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାଲାଗି ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ସଭା ହୋଇ-ଥିଲା । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ୍, ରାଜସ୍ୱ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟପ୍ରିୟ ମହାନ୍ତି, ଡକ୍ଟର ଦେଶମୁଖ୍, କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲି ଯେ କଟକରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଉ କାରଣ ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଭାରତରେ ପରିଚିତ । ଏଠାରେ ବହୁ କଲେଜ ରହିଛି । ବିଶେଷତଃ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ପରି ସୁନାମଧନ୍ୟ କଲେଜ ଏଠାରେ ଅଛି, କାଠଯୋଡ଼ି ପାଖରେ ମହାନଦୀ କୂଳରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଓହ୍ଲାଇବା ଲାଗି ୧୦୦ ରୁ ୧୫୦ ଏକର ଯାଏ ସରକାରୀ ଜମି ରହିଛି । ତା'ପାଖକୁ ଆଉ ୧୦୦ ରୁ ୧୫୦ ଯାଏ ଘରୋଇ ଜମି ଅଛି । ତାକୁ ସରକାର ନେଇ ପାରନ୍ତି । ପାଖରେ ଥିବା କୁଷ୍ଠାଶ୍ରମକୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଉଠାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ମହାନଦୀ କୂଳରେ ୨୦୦ରୁ ୨୫୦ ଏକର ଜମିରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହେଲେ କଟକ ପରି ସୁନାମଧନ୍ୟ ସହରରେ ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରସାରପାଇଁ ଏହା ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପାଦେୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେବ । ଲାଇବ୍ରେରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ ଆସି ସାରିଥାଏ । ଏଠାରେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଲାଇବ୍ରେରୀ କୋଠା ତିଆରି ହୋଇ ପାରିବ । କଟକ କଲେଜର ପିଲା ଓ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଏହାକୁ ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାରିବେ । ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଗୋଟିଏ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ୪୦୦ ଏକର ଜଙ୍ଗଲିଆ ଜମି ମିଳିବା ଛଡ଼ା ସେଠାରେ ଆଉ କୌଣସି ସୁବିଧା ନାହିଁ । ସେତେବେଳକୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଆଦୌ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ନଥାଏ । ଅଧ୍ୟାପକ, ଛାତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ହାଟ, ବଜାର ଓ ଯାତାୟାତ ପ୍ରଭୃତିର ବିକାଶପାଇଁ ବହୁବର୍ଷ ଲାଗିଯିବ । ସବୁ ପିଲାଙ୍କପାଇଁ ହଷ୍ଟେଲ ଏବଂ ବହୁ କର୍ମଚାରୀଙ୍କପାଇଁ ଘରବାଡ଼ି ତିଆରି ନ ହେଲାଯାଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସେଠାକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କଟକ ସପକ୍ଷରେ ମୁଁ ଏ ପ୍ରକାର ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଲି । ଭୁବନେଶ୍ୱର ସପକ୍ଷରେ ଯେଉଁମାନେ ଥିଲେ ସେମାନେ ଖାଲି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କଥା କହୁଥାନ୍ତି । ୪୦୦ ଏକର ଜମି ନ ହେଲେ ଭବିଷ୍ୟତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇଯିବ ଇତ୍ୟାଦି କଥା କହି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥାନ୍ତି । ତା ଉତ୍ତରରେ ମୁଁ କହିଥିଲି ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ୧୫୦ ଏକର ଜମି ପ୍ରସାରଣପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହେଲେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହୋଇ ପାରିବ । ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରସାରଣ ପାଇଁ ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧିତ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ହରାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ଏହିପରି ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ଠିକ୍ ହେଲା ଯେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଜାଗା ଦେଖିବା ଏବଂ ତା'ପରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେବା । ସମସ୍ତେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମହାନଦୀ କୂଳରେ ଥିବା ୧୫୦ ଏକର ସରକାରୀ ଜମି ମଝିରେ ଯାଇ ଠିଆ ହେଲୁ । ମହାନଦୀ କୂଳରେ କୋଠାବାଡ଼ି ହେଲେ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯିବ ଏବଂ କିପରି ରୁଚିକର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେବ ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ପୁଣି ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି । ଶେଷରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ୍, ଡକ୍ଟର ସି.ଡି. ଦେଶମୁଖ ରାଜି ହେଲେ ଯେ ସେହିଠାରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ସବୁ ଦିଗରୁ ବାଞ୍ଛନୀୟ ହେବ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ, ରାଜସ୍ୱ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟପ୍ରିୟ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବା ଘରୋଇ ଜମିର ସମସ୍ତ ବିବରଣୀ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସାତଦିନ ମଧ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ସୁରଜମଲ୍ଲ ସାହାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ସେଠାରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତିଆରି ହେବ ବୋଲି ଶେଷ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଇ ଫେରିଲୁ । କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ପରେ ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି ଯେ ସରକାର ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଝାରପଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତିଆରି ପାଇଁ ଶେଷ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଲେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌କୁ ମଧ୍ୟ ଆଉ ପଚରା ଗଲା ନାହିଁ । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ପରେ ମୋତେ କହିଥିଲେ ଯେ ଆମର ବଡ଼ ବଡ଼ ଶିକ୍ଷା-ଭଣ୍ଡୀମାନେ ତ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସବୁ କଥାରେ ହଁ ଭରିବେ, ଏ ଦେଶରେ ଆଉ କଣ ହବ !

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ ଓ ସିନେଟ୍‌କୁ ନ ପଚାରି କେବଳ ଯେଉଁମାନେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ସପକ୍ଷରେ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲା । କଂଗ୍ରେସୀ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସରକାରଙ୍କର ଏହା ହେଲା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେବାର ପଦ୍ଧତି । ଏଥିରେ ଏ ଦେଶରେ ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ଥାନ କାହିଁ ? ପ୍ରଥମରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାର ଏ ପ୍ରକାର ଢାଞ୍ଚାରେ ଶେଷ ପରିଣତି ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଦେଖା ଦେଇଛି । ଏହା ସରକାରଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ଅଧସ୍ତନ ବିଭାଗରେ କାଳକ୍ରମେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସରକାରଙ୍କର ସବୁଠୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଲୋକେ କୁଳପତି ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଏମାନେ ନିଜ ହାତରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଯେତେକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଥିଲା ତାକୁ ମଧ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ହାତରେ ସମର୍ପି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଯେଉଁମାନେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରସାର ପାଇଁ କଟକରେ ୧୫୦ ଏକର ଜମି ଛାଡ଼ି ଭୁବନେଶ୍ୱର ଜଙ୍ଗଲରେ ୪୦୦ ଏକର ଜମିପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ଥିଲେ ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ କୁହନ୍ତୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ୪୦୦ ଏକର ଜମିରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେ ଜମି ଅଛି ? କାହା' ଯୋଗୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବହୁ ଜମି ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା ? ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏହି ୪୦୦ ଏକର ପରିମିତ କ୍ୟାମ୍ପସ୍‌ର ପୂର୍ବ ଦିଗର ସୀମା ରେଲଲାଇନ୍‌ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଏ ଭିତରୁ କେତେ ସ୍ଥାନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରକାରୀ କୋଠାବାଡ଼ି ତିଆରି ପାଇଁ ଦଖଲ ହୋଇ ସାରିଲାଣି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଓ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ ଏହି ସୀମା ସଙ୍କୋଚନକୁ କାହିଁକି ରୋକି ପାରିଲେ ନାହିଁ ?

(ଗ) ଓଡ଼ିଶା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କର ଗୁଣାତ୍ମକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଯୋଜନା ।

୧୯୬୬ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଉ ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହେବାପାଇଁ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ମସୁଧା ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଆଦୌ ଭଲ ନ ଥିଲା । ଶିକ୍ଷାଗତ ପ୍ରସାର ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ଥିଲା କିମ୍ବା ପ୍ରଚଳିତ ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକ ଅତି ଉନ୍ନତ ଧରଣର ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସରକାର ଏହାର ଉନ୍ନତିପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ଯୋଗାଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ ଅଥଚ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆଉ ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହେଲେ ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା ତଥା ଶାସନଗତ କାମରେ କେବଳ ଅଯଥା ବହୁତ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ଏବଂ ତିନୋଟିଯାକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାର ମାନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନୁନ୍ନତ ଓ ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗରିବ ହୋଇ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ରହିଥିବ । ଗୋଟିଏ ଗରିବ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଆଉ ଦୁଇଟି ଦରିଦ୍ରତର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଜନ୍ମ ଦେବା କେତେ ବଡ଼ ଶିକ୍ଷାଗତ ବିଭ୍ରାଟ ତାହା ଆମମାନଙ୍କୁ ବିବ୍ରତ କରିଥିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଆଲୋଚନା କରି ମୁଁ ସୁଚିନ୍ତିତ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଗିରିଜା ଭୂଷଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ କଲୁ । ତାହାର ନାଁ ହେଲା 'ଓଡ଼ିଶା ଏଡୁକେଶନ ଇନ୍‌ପ୍ରୁଭମେଣ୍ଟ ଫାଉଣ୍ଡେସନ୍' (ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷା ବିକାଶ ସଂସ୍ଥା) । କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଓ ସମାଜ ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥଙ୍କ ସହ ପରାମର୍ଶ କରି ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଏହାର ସଭାପତି ହେଲେ, ଶ୍ରୀ ସାମୁଏଲ ଦାସ ଉପସଭାପତି ଏବଂ ମୁଁ ସଂପାଦକ ହେଲି । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ୨୫ ଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ସଭ୍ୟ ରହିଲେ । ପାଠକମାନଙ୍କର ଅବଗତି ନିମିତ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଏହି ପରିଚ୍ଛେଦର ଶେଷରେ ଦିଆଗଲା । ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆନୁକୂଲ୍ୟରୁ ସରକାରଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାପାଇଁ ଏକ ମେମୋରାଣ୍ଡମ୍ ତିଆରି ହେଲା । ଏହାକୁ ମୁଦ୍ରିତ କରି ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠା ଯାଇଥିଲା ।

ଏହି ମେମୋରାଣ୍ଡମ୍‌ରେ ଆମେ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲୁ ଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ ତିନୋଟି ଆଞ୍ଚଳିକ, ସ୍ୱରେଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଉ କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରି କେବଳ (ଆଫିଲିଏଟେଡ୍) ବହୁ ବାହାର କଲେଜର କେବଳ ପରୀକ୍ଷାକାରୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ନ ହେଉ । କାରଣ ହେଉଛି ଏକା ପରୀକ୍ଷା ଚଳାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ତିନୋଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବହୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ଏହାଫଳରେ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପରୀକ୍ଷାର ମାନ ବୃଦ୍ଧି ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ କମି ଯିବାର ସମ୍ଭାବନା । ତା' ଛଡ଼ା ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ କଲେଜର ପରୀକ୍ଷା କାମ ଚଳାଇ ପାରୁଥିଲା ବେଳେ ଆଉ ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଭିତରେ ସେହି କାମକୁ ବାଣ୍ଟି ଦେବାରେ ଶିକ୍ଷାଗତ ସୁବିଧା କିଛିନାହିଁ । ଆମ ପ୍ରସ୍ତାବରେ କହିଲୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଯେପରି ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟର କଲେଜଗୁଡ଼ିକର ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ରହିଛି ସେହିପରି ଥାଉ । ତା'ଛଡ଼ା ବ୍ରହ୍ମପୁର, ସମ୍ବଲପୁର ଏବଂ କଟକରେ ଆଉ ତିନୋଟି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆବାସିକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହେଉ । ବ୍ରହ୍ମପୁର ଓ ଗୋପାଳପୁରକୁ ନେଇ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ଆବାସିକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହେବ ସେଥିରେ ଜୀବବିଜ୍ଞାନ, ସାମୁଦ୍ରିକ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଉ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ଗୌଣ ବିଷୟ ହିସାବରେ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଉ । ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଓ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ ହେବ ଏବଂ ସେ ଅଞ୍ଚଳର କଲେଜ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସହିତ ଏହାର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରହିବ ନାହିଁ । କେବଳ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣାର ଗୁଣାତ୍ମକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସମସ୍ତ ପାଣ୍ଠି ବିନିଯୋଗ ହେବ । ସେହିପରି ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବୁର୍ଲାକୁ ନେଇ ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହେବ ସେଠାରେ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ଓ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ବିଜ୍ଞାନ ମୁଖ୍ୟ ହେବ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ ଗୌଣ ହେବ । ସେହିପରି କଟକରେ ମୌଳିକ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ମୁଖ୍ୟ ହେବ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ ଗୌଣ ରହିବ । ବାଣୀବିହାରରେ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ମୁଖ୍ୟ ହେବ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ ଗୌଣ ରହିବ । କାଳକ୍ରମେ ଅଧ୍ୟାପନା ଓ ଗବେଷଣାର ଉତ୍କର୍ଷତା ଅନୁସାରେ ଗୌଣ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକର ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱ ବଢ଼ି ନପାରେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମରୁ ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟ-ଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଗଢ଼ିଉଠିଲେ କାଳକ୍ରମେ କଟକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କେମ୍ବ୍ରିଜ ବାଣୀବିହାର ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ, ସମ୍ବଲପୁର ଏମ୍: ଆଇ: ଟି• ପରି ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜୀବ ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିଜ୍ଞାନରେ ସାରା ଭାରତରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲଭ କରିପାରିବ । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ କଲେଜର ପରୀକ୍ଷା କରାଇବ । ତା'ହେଲେ ଅଯଥା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ନାହିଁ ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାଗତ ଉତ୍କର୍ଷତା ପାଇଁ ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହେବ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡ଼ିକ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଭାବରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହେଲାପରେ ସମାଜ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ରଥ ଏହାକୁ ଛପାଇ ଦେଇଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସଦାଶିବ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ନେଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିନିଧି ମଣ୍ଡଳୀ ଯିବାର ଠିକ୍‌ହେଲା । ଏହି ସଂସ୍ଥାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ନିମ୍ନଲିଖିତ ସଭ୍ୟମାନେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ ସଭାପତି ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାମୁଏଲ ଦାସ (ଉପସଭାପତି), ସଭ୍ୟ, ସମାଜ ସଂପାଦକ ଡକ୍ଟର ରାଧାନାଥ ରଥ, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରୋଭିନ୍‌ସେଲର ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ଶ୍ରୀ ଲଳିତ କୁମାର ଦାସଗୁପ୍ତ, ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ ମୂରଜମଲ୍ଲ ସାହା, ଡକ୍ଟର ମାୟାଧର ମାନସିଂହ ଏବଂ ମୁଁ ଥିଲି ଏହାର ସଂପାଦକ ।

ଦିନେ ଶୀତଦିନ ସକାଳ ୮ଟାବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ବୟୋବୃଦ୍ଧ ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ଙ୍କୁ ନେଇ ମୁଁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇଲି । ଆମର ପ୍ରସ୍ତାବ ବିଷୟରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ହେଲା କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ସେ କହିଲେ ଯେ—'ଆପଣମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡ଼ିକୁ ଯଦି ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଭାରତ ସରକାର ତଥା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯିବ, ସେମାନେ ଆପଣମାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେବେ କିନ୍ତୁ ଆମେମାନେ ଠିକ୍ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରି ବହୁ କଲେଜ ସମନ୍ୱିତ ଆଉ ଦୁଇଟି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଓ ସମ୍ବଲପୁରରେ ସ୍ଥାପିତ କରିବାକୁ ରାଜନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଇସାରିଛୁ ।' ଏଥିରୁ ସେ ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ତାହା ଅନ୍ୟଥା ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ମୁଁ ଶେଷରେ କ୍ଷୋଭର ସହିତ କହିଥିଲି ଯେ ଏପରି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ସରକାରଙ୍କର କୌଣସି ବୌଦ୍ଧିକ ବିଚାର କିମ୍ବା ଆୟାସସାଧ୍ୟ ଯୋଜନାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । କେବଳ ଜଣେ କୁଳପତି ଓ ଜଣେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାରଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇ ଗୋଟିଏ ଭଡ଼ାଘର ନେଇଗଲେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଯିବ । ବର୍ଷେ ଦୁଇବର୍ଷ ଯାଏ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପ୍ରଶ୍ନପତ୍ର କିଣି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା କରିହେବ । ସରକାରଙ୍କୁ ଆଉ କିଛି ଭାବିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ସଦାଶିବ ବାବୁ ହସି କହିଥିଲେ—'ଆପଣ ଆମକୁ ଯେତେ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତୁ ପଛକେ ଆମେ ରାଜନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଇ ସାରିଛୁ ।' ଆମେ ଫେରି ଆସିଲୁ । ରାଜନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଫଳରେ ଆଉ ଦୁଇଟି ରକ୍ତହୀନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଜନ୍ମଲାଭ କଲା । ସମସ୍ତେ ଅନୁଭବ କରୁଥିବେ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ କିପରି ଦାରୁଣ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଟଙ୍କା ମିଳୁଥିଲା । ଗୁଣାତ୍ମକ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ଭାରତରେ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷାଗତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା କେତେ ବେଶୀ ବଢ଼ି ଯାଇ ନଥାନ୍ତା ?

ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ନାମ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା । ସେମାନେ ହେଲେ, ସର୍ବଶ୍ରୀ ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା (ସଭାପତି), ସାମୁଏଲ ଦାସ (ଉପ-ସଭାପତି), ଡକ୍ଟର ରାଧାନାଥ ରଥ (ସମ୍ପାଦକ), ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ସୂରଜମଲ୍ଲ ଶାହା, ରାଧାନାଥ ରଥ, ଲଳିତ କୁମାର ଦାସଗୁପ୍ତ, ମାୟାଧର ମାନସିଂହ, ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମିଶ୍ର, ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାପାତ୍ର, ବିଜୟ କୁମାର ମହାନ୍ତି, ଶରତ୍ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖାର୍ଜୀ, ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ପଣ୍ଡା, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକ, ରାମହରି ମିଶ୍ର, ଗୁରୁଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ କର, ଡାକ୍ତର ସୁଧାକର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରବୀର ପାଲିତ, ରମାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର, ଗୋବିନ୍ଦ ଦାସ, ମହମ୍ମଦ ୟୁସୁଫ୍, ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ଚୌଧୁରୀ, ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର, ପ୍ରଭାମୟୀ ଦେବୀ, ସୁଧାଂଶୁମୋଳି ରାୟ, ନଳିନୀ ଦେବୀ ରାଉତରାୟ, ରାମକୃଷ୍ଣ ନନ୍ଦ, ଗଙ୍ଗାଧର ରଥ, ଭଗବାନ ମିଶ୍ର, ଭୈରବ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ରାଉତ, ଚିନ୍ତାମଣି ମିଶ୍ର, ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି, ଗିରିଜା ଶଙ୍କର ରାୟ, ବିନୋଦ କାନନ୍‌ଗୋ, ଖଣ୍ଟୁଆ ସୁନ୍ଦର ଦାସ, ସୂରଜମଲ୍ଲ ଅଗ୍ରୱାଲ୍, ଜି. ରଙ୍ଗାରାଓ, ବିବେକାନନ୍ଦ ଦାସ, ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ଗିରିଜାଭୂଷଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ, ସଚ୍ଚିନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦତ୍ତ, ମୁରଲୀଧର ମହାନ୍ତି, ସଚ୍ଚି ରାଉତ ରାୟ, ଡକ୍ଟର କାଶୀନାଥ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମିଶ୍ର, ଗଜାନନ ଅଗ୍ରୱାଲ୍, ମନମୋହନ ଚୌଧୁରୀ, ରତ୍ନାକର ପତି, ଡକ୍ଟର ଜର୍ଜ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶ୍ରୀଧର ମହାପାତ୍ର, ଶ୍ରୀହର୍ଷ ମିଶ୍ର, ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ ।

(ଘ) ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅନଗ୍ରସରତା

ଭାରତବର୍ଷରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୋଟିଏ ପୁରାତନ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଏହି ସମୟରେ ଏବଂ ପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ବହୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଯେପରି ଭାବରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର, ବିଭାଗୀୟ ଉନ୍ନତି, ଛାତ୍ର-ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେପରି ଅଗ୍ରଗତି କରି ପାରିଛନ୍ତି, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସେହିପରି ଭାବରେ ଆଗେଇ ପାରିନାହିଁ । ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ପରି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଖ୍ୟାତିସମ୍ପନ୍ନ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କର ଭାରତରେ ଯେ ପ୍ରକାର ସମ୍ମାନ ତଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଥିଲା ସେ ଚାହିଁଥିଲେ ତାଙ୍କର ୧୫-୧୬ ବର୍ଷର କୁଳପତି ସମୟରେ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବହୁ ଉନ୍ନତି କରି ପାରିଥାନ୍ତେ । ସେ ଏତେବଡ଼ ମହାନୁଭବ ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ମନର ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କାହିଁକି କେଜାଣି ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସେପରି କିଛି ଆଖିଦୃଶିଆ ଉନ୍ନତି କରାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଅବସର ନେବାବେଳକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗରେ ସେହି ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସ୍ତରରେ ନିଯୁକ୍ତ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଫେସର, ଗୋଟିଏ କି ଦୁଇଟି ରିଡ଼ର, ଦୁଇ, ତିନିଜଣ ଲେକଚରର ଥିଉ ଅଧିକା ପ୍ରଫେସର ବା ରିଡ଼ର ପଦବୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ନିଜ ବିଭାଗ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଗୁଣାତ୍ମକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ନଥିଲା । ଏହା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ରହସ୍ୟମୟ ଘଟଣା ହୋଇ ରହିଗଲା । ଅନ୍ୟ କୁଳପତିଙ୍କ ଶାସନ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ନିଜ ବିଷୟରେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପ୍ରସାରଣ ସମ୍ଭବ ହେଲନାହିଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ଛାତ୍ର ଓ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେତେପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷାଗତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ରହିଛି ସେପରି କିଛି ଉନ୍ନତି ହେଲା ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ବାଣୀବିହାରରେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ହଷ୍ଟେଲ ଏତେ ଛୋଟ ଯେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦୁ’ ଜଣିଆ ବଖରାରେ ତିନି ଚାରି ଜଣ ଛାତ୍ରୀ ରହନ୍ତି । କମନ୍ ରୁମ୍‌ରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ୩୦-୪୦ ଜଣ ଯାଏ ଛାତ୍ରୀ ଶୁଅନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷର କୌଣସି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଛାତ୍ରୀନିବାସ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଘର ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସମୟର ତିଆରି କୋଠାବାଡ଼ି ବ୍ୟତୀତ ଅଉ ବହୁତ କମ୍ ଘର ତିଆରି ହୋଇଛି । ସବୁ ଦିଗରୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ଦରିଦ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହୋଇ ରହିଛି । କୌଣସି କୁଳପତିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାହସିକ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ କୁଳପତି ଅବସର ଗ୍ରହଣ ପରେ କୁଳପତି ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତି କୌଣସି ନିଷ୍ଠା ଥିଲାପରି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ୟ ଟଙ୍କା ଠିକ୍ ସମୟରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ଯୋଜନା ଶେଷ ଆଡ଼କୁ କମିଶନଙ୍କ ପାଖରେ ବଳକା ରହିଯାଉଥିବା ଟଙ୍କାରୁ ଅନ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନେ ଆଣି ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ରହିଯାଏ । ଅଥଚ ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୋ ବିଭାଗପାଇଁ ମୁଁ କମିଶନଠାରୁ ବହୁତ ଟଙ୍କା ଆଣି ପାରିଥିଲି । ଅନେକ କୁଳପତି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହିଯା'ନ୍ତି ଫଳରେ ଆଉ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଯାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗତ କେତେ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ରାଜନୀତି ଏତେ ବେଶୀ ବଢ଼ିଗଲା ଯେ ଏ ପ୍ରକାର ଚକ୍ରାନ୍ତ ଛଡ଼ା ଆଉ କୌଣସି ଶିକ୍ଷାଗତ ଉନ୍ନତି ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ କମ୍ ନୁହେଁ ।

ଶ୍ରୀ ପବିତ୍ରମୋହନ ପ୍ରଧାନ ସହକାରୀ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରି ତାଙ୍କୁ ରାଜି କରାଇ ଥିଲି ଯେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ନିଜ ନିଜର ଘର ତିଆରି କରିବାପାଇଁ ପ୍ରାୟ ୧୦୦ ଏକରର ଗୋଟିଏ ଜାଗା ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ସେ ଯୋଗାଇ ଦେବେ । ୨୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଗୋଟିଏ ଘର ତିଆରି ପାଣ୍ଠିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲି । ସେଥିଲାଗି ସେ କିଛି ଟଙ୍କା ଦେବେବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସ୍ଥାନରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଘର ତିଆରିପାଇଁ ଜାଗା ଯୋଗାଇ ଦେଇ କିଛି ଋଣ ଦେଲେ ସେମାନେ ଘର କରନ୍ତେ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଋଣ ନେବେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହତାରେ ତିଆରି ଘର ମିଳିବ ନାହିଁ । ତା'ହେଲେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ସମସ୍ତଙ୍କ-ପାଇଁ ଘର କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ଘର ତିଆରିରେ ଯେତିକି ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ ତାର ବହୁ କମ୍ ଅଂଶ ଘର ଭଡ଼ାରୁ ମିଳେ । ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରସ୍ତାବ ମୁଁ ତତ୍କାଳୀନ କୁଳପତିଙ୍କୁ ଦେଲି । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ରେ ନଥିଲି କିନ୍ତୁ କୁଳପତି ଓ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ଏଥିରେ କୌଣସି ସକ୍ରିୟ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ ନାହିଁ ଫଳରେ ସରକାରଙ୍କଠାରେ ବିଧିବଦ୍ଧ ଯୋଜନା ପହଞ୍ଚି ପାରି ନଥିଲା ।

ସେହିପରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ବିଷୟରେ ମୁଁ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ମଲ୍ଲିକଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲି ଯେ ସରକାରୀ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ବାଣୀବିହାରଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିବା ନାଳବନ୍ଧକୁ ଆହୁରି ଉଚ୍ଚା କରାଇ ଦେଲେ ଯେଠାରେ ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପାରିବ । ତା' ଚାରିପାଖରେ ଗଛ ଲଗାଇ ଦେଲେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିବେଶର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ହେବ । ପିଲାମାନେ ରାସ୍ତାକଡ଼ ପୋଲ

ଉପରେ ନ ବସି ଏଠାରେ ନୌକା ବିହାର କରି ପାରିବେ । ଏଠାରେ ମାଛ ଚାଷ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ମଧ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶାସନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗତାନୁଗତିକ ଢଙ୍ଗରେ କେବଳ ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉନ୍ନତିକର କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ ନୁହନ୍ତି । ୧୯୭୦-୭୧ ମସିହାରେ ଯେତେବେଳେ ମୋର କୁଳପତି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ହୋଇଥିଲି ମୁଁ ଏପରି କେତୋଟି ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଇବା ପାଇଁ ମନେ ମନେ ଭାବିଥିଲି ।

କେତେକ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ବିଭାଗର ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେପରି ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇଲେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀଗତ କଳି ତକରାର ଓ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରରେ ଯେପରି ଲିପ୍ତ ରହିଲେ ଏବଂ ନିର୍ବାଚନ ରାଜନୀତିରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଇଲେ, ବିଭାଗର ଗୁଣାତ୍ମକ ପ୍ରସାର ଲାଗି ସେପରି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଶାସନ ପଦ୍ଧତିରେ ପରିଚାଳିତ । ସାମନ୍ତବାଦୀ ମନୋଭାବ ଫଳରେ ଅଧିକାଂଶ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ, ଶାସନ, ଅଇନ୍ ଓ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ବେଶୀ ଆଗ୍ରହୀ । ଅଧିକାଂଶ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ନିଜକୁ ଯେପରି ଜଣେ ଜମିଦାର କିମ୍ବା ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟର ପରି ମନେ କଲେ ଏବଂ ସେହି ମନୋଭାବ ନେଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହାର କଲେ । ବିଭାଗୀୟ ସହଯୋଗ ଅଭାବରୁ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣାଗତ ଉନ୍ନତି ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାପାଇଁ ଟଙ୍କା ଦିଆଗଲାବେଳେ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ତାଙ୍କ ବିଭାଗପାଇଁ କେବଳ ଅଧିକ ରିଡ଼ର ଓ ଲେକ୍‌ଚରର ଦାବୀ କରନ୍ତି । ଆଉ ଜଣେ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟାପକ ସେମାନେ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗରେ କେବଳ ଜଣେ ଲେଖାଏ ଅଧ୍ୟାପକ ରହିବାରେ ଯେପରି ସେମାନଙ୍କର ଗୌରବ । ପଞ୍ଚମ ଯୋଜନାର ମୁଖ୍ୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକର ଗୁଣାତ୍ମକ ଉନ୍ନତିପାଇଁ ବୋଲି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନଙ୍କଠାରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଯୋଜନା ଟଠାରେ ଅତିରିକ୍ତ ଅଧ୍ୟାପକ ପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବ ନ ଥିଲା । କେବଳ ଅତିରିକ୍ତ ରିଡ଼ର ଓ ଲେକଚରର୍ । ଅନୁଦାନ କମିଶନଙ୍କର ପରିଦର୍ଶକ ଦଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସିବା ଆଗରୁ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସଭା ପ୍ରଶାସକ ଶ୍ରୀ ଜ୍ଞାନଚନ୍ଦ୍ର ଡକାଇ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ମୁଁ ଏକଥା ଜୋର୍ ଦେଇ କହିଥିଲି ଯେ ଅନୁଦାନ କମିଶନ ପରିଦର୍ଶକବୃନ୍ଦ ଆସୁଛନ୍ତି ଅଧିକା ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ରିଡ଼ର ପଦବୀ ପାଇଁ । ତା'ବ୍ୟତୀତ କେତେକ ବିଭାଗ ମିଶି ଯଦି କୌଣସି ବହୁମୂଲ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଚାହିଁବେ ତା'ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅର୍ଥ ଯୋଗାଇ ଦେବେ । ତା' ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ବହୁତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ପରିଦର୍ଶକ ଦଳରେ ଯାଇଥିଲି ଏବଂ ଏପରି ଅଧିକ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦବୀ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରପାତିପାଇଁ ପ୍ରଚୁର ଟଙ୍କା ସେମାନେ ପାଇଥିଲେ । ଏହାର ଉଦାହରଣ ଦେଇ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲି ଯେ ଆଗରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଯୋଜନା ଚିଠାରେ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦବୀ ନଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଭାବରେ ଏହା ଦାବୀ କରିବା ଉଚିତ । ପ୍ରଶାସକ ଶ୍ରୀ ଜ୍ଞାନଚାନ୍ଦ୍ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ ଯେ ଅନୁଦାନ କମିଶନ ଯେତେ ଅଧିକ ପଦବୀ ଦେବେ ସେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ସେଥିପାଇଁ ସମ୍ମତି ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଆର୍ଥିକ ଅନୁଦାନ ଆଣି ପାରିବେ । ଏ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାପାଇଁ ସେ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ ପରିଦର୍ଶକ ଦଳର ନେତା ଅଧ୍ୟାପକ ରାଇସ୍ ଅହମ୍ମଦ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଛାଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ କହିଥିଲେ ଯେ—'ଆପଣଙ୍କ ବିଭାଗରେ ଦୁଇଟି ଅଧ୍ୟାପକ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାପକପାଇଁ ଦାବୀ କରୁଛନ୍ତି । ଅଥଚ ଅନ୍ୟମାନେ କେହି ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଚାହୁଁ ନାହାନ୍ତି ।'' ତା'ଛଡ଼ା ତାଙ୍କ ମତରେ ଆମ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ଭିତରେ କୌଣସି ସହଯୋଗମୂଳକ ମନୋବୃତ୍ତି ଥିବାର ଜଣାଯାଉ ନଥିଲା । ପରସ୍ପରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁ ଆପତ୍ତି ଅଭିଯୋଗ ପରିଦର୍ଶକଙ୍କ ଆଗରେ ହୋଇଥିଲା ଫଳରେ ଅନ୍ତଃବିଭାଗୀୟ ସହଯୋଗୀ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ସେମାନେ କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ରପାତି ମାଗି ନ ଥିଲେ । କେବଳ ନିଜନିଜ ବିଭାଗପାଇଁ ବହୁ ମୂଲ୍ୟର ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଚାହୁଁଥିଲେ ଯାହା ଦେବା କମିଶନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କେବେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ନିଜର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ଲାଗି ବିରାଟ ଆକାଂକ୍ଷା ଥିଲା । ଅନ୍ୟ ବିଭାଗର ଉନ୍ନତିରେ ଈର୍ଷା ଓ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶତ୍ରୁତା ବହୁ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଦେଖାଉଥିଲେ ।

ମୋ ବିଭାଗପାଇଁ ମୁଁ ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ପାଇଲି । ଇତିହାସ ବିଭାଗ ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ଓ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାପକ ପାଇଲା କାରଣ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ତତ୍କାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ମତଲୁବ୍ ଅଲ୍ଲୀ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗପାଇଁ କମିଶନଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ । ଆଉ କୌଣସି ବିଭାଗ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଚାହିଁ ନଥିଲେ ତେଣୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଅଥଚ ସେ ସବୁ ବିଭାଗରେ ବହୁ ଦକ୍ଷ ଗବେଷକ ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି ରିଡ଼ର ଭାବରେ କୃତିତ୍ୱର ସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଫଳରେ ଅଧିକାଂଶ ବିଭାଗରେ ଏଥିପାଇଁ ବହୁତ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ତିକ୍ତତା ଲାଗି ରହିଲା । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଅନୁଦାନ କମିଶନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ମୋର ବିଭାଗରେ ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ଏକାଡେମିକ୍ କାଉନ୍‌ସିଲ ସଭାରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କଲି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଉସ୍ଥଙ୍କର ଭାବରେ ଆପତ୍ତି ଉଠାଇଲେ । ଅନ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ସେ ଏପରି ଆପତ୍ତି କରିଥିଲେ । ପ୍ରଶାସକ ଶ୍ରୀ ଜ୍ଞାନଚାନ୍ଦ୍

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସେମାନଙ୍କ ଆପତ୍ତି ନଶୁଣି ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । କାରଣ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ମନୋବୃତ୍ତି ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

ଖାଲି ନିଜ ନିଜ ବିଭାଗର ପ୍ରସାରଣ କାହିଁକି, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନଙ୍କର ଯେତେ ଯେତେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଯୋଜନା, ତାହା ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆଗେଇ ପାରିନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, କମିଶନ ବହୁତ ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ପରୀକ୍ଷା ସଂସ୍କାରପାଇଁ ବହୁବିଧ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ତିନିଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବାର୍ଷିକ ଅନୁଦାନ ଦେଉଥିଲେ । କମିଶନଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ସଂସ୍କାର କମିଟିରେ ମୁଁ ସଭ୍ୟ ଥାଏ । ମୋତେ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପରୀକ୍ଷା ସଂସ୍କାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେବାପାଇଁ । ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଶିକ୍ଷକ, ଛାତ୍ର, ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କର ସେମିନାର ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶ୍ରେଣୀରେ ସେମିଷ୍ଟାର ପଦ୍ଧତି ଓ ଗ୍ରେଡ୍ ମୂଲ୍ୟାୟନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଚଳିତ ହେବ । ତା'ଛଡ଼ା କଲେଜମାନଙ୍କରେ ବି. ଏ. ପରୀକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶତକଡ଼ା ୨୦ ନମ୍ବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ମୂଲ୍ୟାୟନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବ । ସବୁ ହେଲା ସତ କିନ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲମାନଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ଇଚ୍ଛା ଏ ଯୋଜନାରେ ନଥାଏ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନ କହୁଛନ୍ତି ତେଣୁ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସିନେଟ୍ ସଭାରେ ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାପକ କହିବାର ଶୁଣାଗଲା ଯେ—'ଏ ସବୁ ତଥାକଥିତ ସଂସ୍କାର ଡକ୍ଟର ରଥଙ୍କ ଯୋଗୁ ଆମ ଉପରେ ଲଦି ଦିଆହେଉଛି । ସେ ଅବସର ନେବାପରେ ସବୁ ବାତିଲ ହୋଇଯିବ ।' ସତକୁ ସତ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁ କିଛି ନାହିଁ । ଆମେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଯେପରି ଦୁଇ ବର୍ଷରେ ଥରେ ଏମ୍. ଏ. ପରୀକ୍ଷା ହେଉଥିଲା ପୁଣି ସେହିପରି ଚାଲିଲା । ସେମିଷ୍ଟର ଯୋଗୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ବହୁତ ଉପକାର ହେଉଥିଲା କିନ୍ତୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପରୀକ୍ଷା ନମ୍ବର ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲମାନେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ନ ପଠାଇବାରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ଠିକ୍ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାର ଅସୁବିଧା ହେଲା । ଅଥଚ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲମାନଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନ କରି ନାନା ପ୍ରକାର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଆଳ ଦେଖାଇ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ମୂଲ୍ୟାୟନ ପଦ୍ଧତିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉଠାଇ ଦିଆଗଲା । ଅମଲା-ତାନ୍ତ୍ରିକ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ଯୋଗୁ ଯେପରି ଦେଶରେ ଅଗ୍ରଗତି ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ, ସେହିପରି ଅମଲା ତାନ୍ତ୍ରିକ ଅଧ୍ୟାପକ, ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ତଥା ଶିକ୍ଷା ଶାସକବର୍ଗଙ୍କ ଆନ୍ତରିକତା ଅଭାବରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଗତ ଉନ୍ନତି କିମ୍ବା ପରୀକ୍ଷା ସଂସ୍କାର ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । କ୍ରମେ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏଣେ ଅଧୋଗତି ଦେଖା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେଖୁଛୁ ଯେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଡିଗ୍ରୀର ଭାରତବର୍ଷରେ ଆଗରୁ ଯେପରି ଖ୍ୟାତି ଥିଲା ତାହା ଆଉ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଗଦାଗଦା ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପିଲାମାନେ ପାଉଛନ୍ତି । କଲେଜ କଲେଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଚାଲିଛି କାହାର କେତେ ପିଲା ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇବେ । ଫଳରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି ଏବଂ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରୀକ୍ଷାର ମାନ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ କମି କମି ଯାଉଛି ।

କିଛି ବର୍ଷ ତଳେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବିଭାଗମାନଙ୍କରେ ବହୁତ କ୍ଲାସ୍ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଣାଯାଏ ବେଶୀ ଦିନ କ୍ଲାସ୍ ବାତିଲ କରି ଦିଆଯାଉଛି । ଏ ବିଷୟରେ କୁଳପତି, କୁଳାଧିପତି କିମ୍ବା ସରକାରଙ୍କର କୌଣସି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ଥିଲା-ପରି ମନେ ହେଉ ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ହଜାର ହଜାର କଲେଜ ଅଧ୍ୟାପକ ବର୍ଷସାରା ବହୁତ କମ୍ କ୍ଲାସ ନିଅନ୍ତି ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ଅଥଚ ସ୍ୱିଡେନ୍ ପରି ଧନୀ ଦେଶରେ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ବର୍ଷକୁ ହାରାହାରି ୪୦୦ ଘଣ୍ଟାଯାଏ କ୍ଲାସ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଓଡ଼ିଶା ପରି ଗରିବ ରାଜ୍ୟରେ ହଜାର ହଜାର ଅଧ୍ୟାପକ ବର୍ଷକୁ କ'ଣ ଏତେ କମ୍ କାମ କରିବା ଉଚିତ୍ ? ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଯେ ଜାଣି ଶୁଣି କମ୍ କ୍ଲାସ୍ ନେଉଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷା ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ଏପରି ହୋଇ ଗଲାଣି ଯେ କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖା, ପରୀକ୍ଷା, ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅଭିନନ୍ଦନ, ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରଭୃତି ଅବସରରେ ଏତେ ପରିମାଣରେ କ୍ଲାସ ବନ୍ଦ୍ କରି ଦିଆଯାଏ ଯେ ଜଣେ ଚାହିଁଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ କ୍ଲାସ୍ ନେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ପ୍ରକାର ଭୟଙ୍କର ଅରାଜକତା ପ୍ରତି ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଓ ଶାସକବର୍ଗଙ୍କର କୌଣସି ନଜର ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ।

(ଙ) ମୋର କୁଳପତି ହେବା ନୋହିଲା ।

ମୁଁ ଚାକିରୀ ଆରମ୍ଭ କରିବା ସମୟରୁ ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ ନେଇଥିଲି ଯେ ଭବିଷ୍ୟତର ଯେ କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ପଦବୀ ଲୋଭରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଓ ଶାସକବର୍ଗଙ୍କ ଆଗରେ ଲେଗ୍ଟକୋଟ୍ଟ ହୋଇ ଚଳିବି ନାହିଁ । ଯାହା ଠିକ୍ ବୋଲି ଭାବିବି, ଯେତେବଡ଼ ପଦସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ହେଉ ପଛକେ ତା ଆଗରେ ତାହା ଭଦ୍ରଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରିବି ନାହିଁ । ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁକ୍ତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିବି । ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ଅଫିସରଙ୍କ ଘରକୁ ଅଯଥାରେ ବାରମ୍ବାର ଯିବା ଓ ଖୋସାମତିଆ କଥା କହିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୋ ନିଜ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅବହେଳା ଦେଖାଇବି ନାହିଁ । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୋର କୁଳପତି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଆଗରୁ ଠିକ୍ କରି ସାରିଥିଲି । ତେଣୁ ମୋ ବିଭାଗର ଉନ୍ନତି ଓ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୃଦ୍ଧି ଲାଗି ମୁଁ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ହିଁ ବେଶୀ କାମ କରୁଥିଲି । ତଥାପି ମଝିରେ ମଝିରେ କୁଳପତି ପଦପାଇଁ ମୋ ନାଁ ଉଠେ ।

୧୯୭୧ ମସିହାରେ ଯେଉଁ କୁଳପତି ନିର୍ବାଚନ କମିଟି ଗଠିତ ହେଲା ସେଥିରେ ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଜଣେ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ସେ କୁଆଡ଼େ ଜିଦ୍ କରି ବସିଥିଲେ ଯେ, ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ କି କୁଳପତି ହେବା ଉଚିତ୍ । ତେଣୁ ସେ ମୋ ନାଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ । ଡକ୍ଟର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର ଓ ଡକ୍ଟର ରଘୁନାଥ ସାହୁଙ୍କର ନାମ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଥିଲେ ଡକ୍ଟର ଆଳନ୍ସାରି । ସେ କୁଆଡ଼େ ଏହି ତିନିଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ମୋତେ ହିଁ କୁଳପତି ପଦପାଇଁ ବାଛିଲେ । ଏ କଥା ଗୋଟିଏ ଶନିବାର ସଂଧ୍ୟାରେ ସେ ଫାଇଲ୍‌ରେ ଲେଖିଲେ । ସେଦିନ ରାତି ୧୦ଟାରେ ଜଣେ ହାଇକୋର୍ଟ ବିଚାରପତି ରାଜଭବନରୁ ଏ କଥା ଶୁଣି ଆସି ଫୋନ୍‌ରେ ମୋତେ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇ କହିଥିଲେ ଯେ—'ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଆମେ ଆଶା କରୁଛୁ ।' ତା'ପର ଦିନ ରବିବାର । ସାରାଦିନ ମୋତେ ବହୁଲୋକ ଫୋନ୍‌ରେ ବଧେଇ ଜଣାଇଲେ ଏପରିକି ମୋର ବିରୋଧୀଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ । ଏମାନେ ସବୁ ଯେପରି ଭାବରେ ଉଚ୍ଚଆଶା ମୋ ପ୍ରତି ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ସେଥିରେ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଡରି ଯାଇଥିଲି । ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଧାରଣା ନେଇ ମୁଁ କୁଳପତି ହେଲାପରେ ମୋ ତ୍ରୁଟି ବିଚ୍ୟୁତି ବହୁତ ବେଶୀ ମାତ୍ରାରେ ଜଣାଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ୍ । ଲୋକଙ୍କର ଏତେ ବେଶୀ ଆସ୍ଥା ମୋ ଉପରେ ରହିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ଭାବି ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଟିକିଏ ଦବି ଯାଇଥିଲି । କୁଳପତି ହେଲେ କି କି ଯୋଜନା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ହାତକୁ ନେଇ ହେବ ସେ ବିଷୟରେ କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା କରୁଥିଲି । ଆନନ୍ଦ ଓ ଭୟ ମିଶ୍ରିତ ଭାବାବେଗରେ ମୁଁ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଉଥାଏ । ଏପରି ସମୟରେ ମୋ ପାଖକୁ ମୋର ଦୁଇଜଣ ଯୁବକ ବନ୍ଧୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ଅନୁରୋଧ କଲେ ଯେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବାକୁ । ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଏହାର କାରଣ ପଚାରିଲି । ସେତେବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଶାସନ ଚାଲିଥାଏ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ୍ କୁଆଡ଼େ ଏହି କୁଳପତି ନିଯୁକ୍ତି ନେଇ କୁଳାଧିପତିଙ୍କୁ ଦେଖା କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଯେ ମୁଁ କୁଳପତି ହେଲେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ କୁଆଡ଼େ ବହୁତ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିବି । ଫଳରେ ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ତେଣୁ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଶାସନ ସମୟରେ ମୋତେ କୁଳପତି ନ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ସେ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ଏକଥା ସେମାନେ ରାଜଭବନରୁ

ଶୁଣି ଆସି ମୋତେ ମହତାବଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ଏ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଲି ଯେ କାହାକୁ ଖୋସାମତି କରି କୁଳପତି ହେବା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ମହତାବଙ୍କ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଘର ଦେଖି ନଥିଲି, ଆଜିଯାଏ ବି ଦେଖିନାହିଁ । ମୁଁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କଲେ ହୁଏତ ସେ ରାଜି ହୋଇଯିବେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ କୁଳପତି ହେଲାପରେ ସେ ଯଦି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସଂପର୍କରେ କୌଣସି କଥା କରିବାକୁ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତି ଓ ତାହା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବିବି, ତଥାପି କିଣି ମୁଁ ନାହିଁ କରି ପାରିବି ? ତା'ଛଡ଼ା, ଏ ପଦବୀପାଇଁ ମୁଁ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ବୋଲି ମହତାବ ଏବଂ କୁଳାଧିପତିଙ୍କର ଯଦି ଶେଷ ମତ ହୁଏ ତା'ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ-ଠାରୁ ଅଯଥା ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମୋ'ପାଇଁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଥିବା ମୋର ଯୁବକ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ମୁଁ ବୁଝାଇଲି ଯେ, ସେମାନେ କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ଖୁସି ହେବେ ମୁଁ ମହାତାବଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ କୁଳପତି ହେଲେ ? ତା'ଛଡ଼ା ମହତାବଙ୍କ କଥା ଯଦି ସତ ହୋଇଥାଏ ଯେ ତାଙ୍କ ମତରେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ତା'ହେଲେ ସେ ତ ଠିକ୍ କଥା କହିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଯଦି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ଆଣି ପାରିବି ତେବେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଜଣେ ରବରଷ୍ଟାମ୍ପ କୁଳପତି ହେବାରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ । ବରଂ ମୋ ବିଭାଗର ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ।

ଯାହାହେଉ ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ କାହା ପାଖକୁ ଗଲିନାହିଁ । ତା'ପରେ କିଛି ଦିନ ଧରି କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇ ପାରି ନଥିଲା । କାରଣ ସେତେବେଳେ ଆଇନ୍ ଥାଏ ଯେ ଜଣେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପାଇଁ କୁଳପତି ନିଯୁକ୍ତି ପାଇବ ଏବଂ ୬୫ ବର୍ଷରେ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିବ । ସେତେବେଳକୁ ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ରଙ୍କର ବୟସ ପ୍ରାୟ ୬୨ ତେଣୁ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷରୁ କମ୍ ସମୟ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିବ କି ନାହିଁ ସେ ବିଷୟରେ ଆଇନ୍ ସ୍ପଷ୍ଟ ନ ଥିଲା । ଯାହାହେଉ ଆଇନ୍ ବିଭାଗକୁ ପଚରା ଯାଇ ଶେଷରେ ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପାଇଁ କୁଳପତି ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲେ । ଅବଶ୍ୟ ସେ ତିନି ଚାରି ମାସ ପରେ କୁଳପତି ପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଥିଲେ ।

କିଛି ଦିନ ପରେ ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାପକ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି ମୋତେ କହିଥିଲେ ଯେ, ସେ ଓ ଆଉ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ କୁଳପତି ନିଯୁକ୍ତି ସମୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ଡକ୍ଟର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଆଉ ତିନିବର୍ଷ ପାଇଁ କୁଳପତି ପଦରେ ରଖିବାକୁ । କାରଣ ତାଙ୍କ ମତରେ ମୋର ତ ବହୁତ ସମୟ ଅଛି କିନ୍ତୁ ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର ତିନିବର୍ଷ ପରେ ଅବସର ନେବେ । ମୁଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ତାଙ୍କଠାରୁ ଏକଥା ଶୁଣି ତାଙ୍କର ମୋତେ ଏକଥା ଜଣାଇବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହଠାତ୍ ବୁଝିପାରି ନଥିଲି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ କୌଣସି କୂଟନୈତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନଥାଇ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏତିକି କହିଥିଲି ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମୋତେ କୁଳପତି ହେବାକୁ ହେଲେ ଆପଣଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ବୋଲି ଆପଣ ମୋତେ ଏକଥା କହିଲେ କି ? ଭବିଷ୍ୟତରେ କୁଳପତି ହେବାର ବାସନା ମୋର ଆଦୌ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିବ ନାହିଁ ।

କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ଡକ୍ଟର ବିଦ୍ୟାଧର ମିଶ୍ର କୁଳପତି ଥିବାବେଳେ ମୋତେ ଥରେ ପୁଣି ବି ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ କୁଳପତି କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରି ନଥିଲେ । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲି । କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର ଛୁଟିରେ ଗଲାବେଳେ ବୟସ ଓ ଗୁଣକ୍ରମରେ ମୋ'ଠାରୁ କନିଷ୍ଠ ଡକ୍ଟର ମନ୍ମଥ ଦାସଙ୍କୁ ସିନା ଅସ୍ଥାୟୀ କୁଳପତି ପଦରେ ରଖା ଯାଇଥିଲା, ମୋତେ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟମାନେ ମୋତେ ଆସି ଏକଥା କହିଲେ ମୁଁ ହସି ଉଡ଼ାଇ ଦିଏ ଯେ, ସ୍ୱପ୍ନରେ ରାଜଯୋଗର ଆକାଂକ୍ଷା ମୋର ନାହିଁ । ବରଂ ଡକ୍ଟର ଦାସ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଯେ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ମୋ'ଠାରୁ ବହୁତ ଲୋକପ୍ରିୟ ଅଧ୍ୟାପକ । ସେ କୁଳପତି ହେବାପାଇଁ ବହୁ ଆଗରୁ ରାସ୍ତା ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲି ଯେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଛାଇ ସହିତ କୁସ୍ତି କରିବା-ପାଇଁ ଅଯଥା ଉଦ୍ୟମ କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହିତ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କାହାରି ସହିତ କୁଳପତି ହେବାପାଇଁ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା କରିବା ମୋର ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା ନଥିଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦବୀ ମୋ ବିଭାଗରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଦିନଠାରୁ ଅନେକ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ । କେତେକ ଅଧ୍ୟାପକ କୁଳପତି ମନୋନୟନ ସମୟରେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ କହିଥିଲେ । ନବବାବୁ ତାଙ୍କର ବିରକ୍ତିମିଶା ହସ ହସି ଏକଥା ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଯେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କୁ ଯାଇ କହିବାର ଆଗ୍ରହ ସେମାନଙ୍କର ଥିଲା । ଏହା ମଧ୍ୟ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣକୁ ମୁଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ନିଯୁକ୍ତି ତଥା ପଦୋନ୍ନତିରେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲି । ମୋ ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ହୁଏତ ପ୍ରଥମରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସିପାରି ନଥାନ୍ତେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅଧ୍ୟାପକ ପଦୋନ୍ନତି ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ବିଳମ୍ବିତ ହୋଇ ଯାଇଥା'ନ୍ତା । ତାଙ୍କର ପଦୋନ୍ନତି କଥା ନେଇ ମୁଁ ମୋର କେତେକ ବନ୍ଧୁଙ୍କର କୋପ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଥିଲି । ଏପରି ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ନେଇ କୁଳପତି ହୋଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଶାସନ କରିବାପାଇଁ ମୋର ଆଗ୍ରହ କମି କମି ଆସୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରାୟ ସବୁ ଶିକ୍ଷକ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଲେକ୍‌ଚରର୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀ ମୋ ସପକ୍ଷରେ ଥିଲେ । ମୁଁ କୁଳପତି ହେବା ବିଷୟରେ ଜନରବ ହେଲେ ସେମାନେ ବହୁତ ଖୁସି ହୋଇ ମୋ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି ।

ଅରେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଓ ହିତାକାଂକ୍ଷୀ ରାଜ୍ୟ ଅର୍ଥମନ୍ତ୍ରୀ ବନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମୋତେ ପଚାରିଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ହେବା ବିଷୟରେ । ମୁଁ ରାଜି ହୋଇନଥିଲି । କାରଣ ସେତେବେଳକୁ ମୋ ବିଭାଗ ଆଡ୍‌ଭାନ୍‌ସ କେନ୍ଦ୍ର ହେବାକୁ ଆସେ । ମୁଁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ ଏହା କେବେ ହେଲେ ଏପରି ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରି ନଥାନ୍ତା । ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ଯେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆଡ୍‌ଭାନ୍‌ସ ସେଣ୍ଟର୍‌ର ଜନକ ହିସାବରେ ମୋର ଯେତେ ସମ୍ମାନ ହେବ, କୁଳପତି ହିସାବରେ ସେପରି ଖ୍ୟାତି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଅବଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ପରି ସାମନ୍ତବାଦୀ ରାଜ୍ୟରେ କୁଳପତି ହେବା ଏବଂ ପରେ ଜୀବନସାରା ପୂର୍ବତନ କୁଳପତି ପଦବୀ ବ୍ୟବହାରର ବହୁତ ମୂଲ୍ୟ ଅଛି । ଏଠାରେ ଆଡ୍‌ଭାନ୍‌ସ ସେଣ୍ଟର୍‌ର ମର୍ଯ୍ୟାଦା କଥା କିଏ ବୁଝୁଛି ?

କୁଳପତି ନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ କୁଳପତି ଦରମା ସହିତ ସମାନ ଗବେଷଣା ବୃତ୍ତି ମୋତେ ମୋର ଅବସର ପରେ ପରେ ଜାତୀୟ ଫେଲୋ ହିସାବରେ ମିଳିଲା । ଏହି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ପଦବୀ ଲାଭ କରିବାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁଁ ପ୍ରଥମ ଏବଂ ସାରାଦେଶରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ପ୍ରଥମ । ପ୍ରଥମରୁ ମୋର ଯେଉଁ ସଂକଳ୍ପ ଥିଲା ତାହାହିଁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା । ସର୍ବଭାରତୀୟସ୍ତରରେ ସମ୍ମାନ ପାଇବାର ସ୍ୱପ୍ନ ସାର୍ଥକ ହେଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁଁ ପୂର୍ବତନ କୁଳପତି ହିସାବରେ ପରିଗଣିତ ନ ହେବାରେ ମୋର ତିଳେମାତ୍ର ଗ୍ଲାନି ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକେଲା ଚାଲିବାରେ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି ବହୁବର୍ଷ ଧରି । ତେଣୁ ସେଥିରେ ମୋର କୌଣସି ଅଶାନ୍ତି ନାହିଁ ।

୧୭ । ବିଦେଶ ଭ୍ରମଣ ଅନୁଭୂତି

'ଗାଁ ପରିମଳ ଧୋବା ଘାଟରୁ ଜଣାଯାଏ ।' ଏହି ପ୍ରବଚନଟି ପଛରେ ଗୋଟିଏ ମୂଳ ସମାଜତତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି । ଗାଁ'କୁ ପଶିଗଲା ବେଳକୁ ପ୍ରଥମେ ଧୋବା ଘାଟଟି ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ଏହି ସ୍ଥାନଟି ଯଦି ଖୁବ୍ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଥାଏ, ତା'ହେଲେ ଗାଁ'ଟି ପରିଷ୍କାର ରହିବାର ସମ୍ଭାବନା ବେଶି । ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଦେଶକୁ ପ୍ରଥମ କରି ଗଲେ ଏବଂ କିଛି ସମୟ କଟାଇଲା ପରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆଖିରେ ପଡ଼େ । ଏଗୁଡ଼ିକ ପଛରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ସାମାଜିକ କାରଣ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ରହିଥାଏ । ଅତି ସାବଧାନତାର ସହିତ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲେ, କେତେକ ସାଧାରଣ ନୀତିମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ଏହାର ବିଶଦ ବିବରଣୀ ଦେବାପାଇଁ ଆହୁରି ବେଶି ଗବେଷଣା ଓ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ତଥାପି ଏ ଦେଶ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ମୋଟାମୋଟି ସ୍ଥୂଳଚିତ୍ର ମନଭିତରେ ଆସିଥାଏ । ନାନା ଦେଶକୁ ଗଲାପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ ବିଷୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ମୋଟାମୋଟି ଚିତ୍ର ଓ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିଜ୍ଞତା ବିଷୟରେ ଲେଖିବି ।

(କ) ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା

୧୯୫୭ ମସିହାରେ ଭାରତ ସରକାର ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ୩୦ ଜଣିଆ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ପ୍ରଚଳିତ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣପାଇଁ ପଠାଇବା ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । ଆମେରିକାର କଲେଜମାନଙ୍କରେ କଳା ବିଭାଗ ପିଲାଙ୍କ ସାଧାରଣ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ କଳା ଓ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ କିଛି ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ଓ ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜରେ ମଧ୍ୟ ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀକୁ ଆଧୁନିକ ଦୁନିଆର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ ଗଢ଼ିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ବିଶେଷ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେଠାରେ ରହିଛି । ଜଣେ କେବଳ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କିମ୍ବା ଭେଷଜ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ହୋଇଗଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ତାକୁ ଆଧୁନିକ ଜଟିଳ ସମାଜ ସହିତ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ସହ ପ୍ରତିଯୋଜନ କରିବାକୁ ହେଲେ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ, ମନୋବିଜ୍ଞାନ, ରାଜନୀତି ଓ ଅର୍ଥନୀତି ତଥ୍ୟାବଳୀ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ତାର ମୋଟାମୋଟି ଜ୍ଞାନ ଥିବା ଦରକାର ବୋଲି ଆମେରିକାର ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ମାନେ ଭାବନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀର ଏହି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଭାରତୀୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ-ମାନଙ୍କରେ କିପରି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇ ପାରିବ ସେ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନକରି ଭାରତ ସରକାରଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ରିପୋର୍ଟ ଦେବାପାଇଁ ଏହି ପ୍ରତିନିଧିଦଳକୁ ପଠାହୋଇ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ମୁଁ ଥିଲି ଜଣେ । ୩୦ ଜଣ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଦିଲ୍ଲୀରେ କିଛି ଦିନ ରହି ଆମେରିକା ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କରିବା କଥା । ଶେଷଦିନ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ବସିଲା-ବେଳକୁ ଦେଖାଗଲା ଆମ ଭିତରୁ ତିନିଜଣ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ଆମେରିକା ଦୂତାବାସ ତାଙ୍କ ଦେଶପାଇଁ ପ୍ରବେଶପତ୍ର ନ ଦେବାରୁ ସେମାନେ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ତିନିଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେଥିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗଳାର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଅଧ୍ୟାପକ ନୁରୁଲ ହସେନ୍ । ବୁଝିବାରେ ଜଣାଗଲା ଯେ ଏହି ତିନିଜଣଯାକ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଅଲିଗଡ଼ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟାପକ ଏବଂ ଏମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ବାମପନ୍ଥୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ । ଭାରତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସରକାର ଯାହାଙ୍କୁ ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ ଆମେରିକା ପଠାଇବା ସ୍ଥିର କଲେ ତାଙ୍କୁ ଆମେରିକା ସରକାର ଭିସା ନଦେବା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏକ ଗୁରୁତର ରାଜନୈତିକ ଘଟଣା । କିନ୍ତୁ କାହିଁକି କେଜାଣି ଭାରତ ସରକାର ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କରିନଥିଲେ ।

ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ସିଧା ଓ୍ୱାଶିଂଟନ ଗଲୁ । ମଝିରେ କେବଳ ଦୁଇ ତିନି ଜାଗାରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଅଟକି ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଉଡ଼ାଜାହାଜର ଗତି ଏତେ ବେଶୀ ନଥିଲା । ତେଣୁ ଏକାଦିକ୍ରମେ ପ୍ରାୟ ୨୬ ଘଣ୍ଟାଯାଏ ଆମମାନଙ୍କୁ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ବସିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଆମର ବିରାଟ ଉଡ଼ାଜାହାଜଟି ବହୁପଥ ଅତିକ୍ରମ କରି ଶେଷରେ ଆଟଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର ଉପରେ ଏକାଦିକ୍ରମେ ୧୨ ଘଣ୍ଟା ଯାଏଁ ଅବିରାମ ଗତିରେ ଘୁଁ ଘୁଁ ଶବ୍ଦକରି ଉଡ଼ି ଚାଲିଥାଏ । ଆଦିକବି ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କର କଳ୍ପନାପ୍ରସୂତ ପୁଷ୍ପକ ବିମାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାସ୍ତବରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଦେବଯାନ ପୁଷ୍ପକ ବିମାନରେ କେବଳ ଦେବତାମାନେ ବସି ପାରୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ବସି ଆକାଶମାର୍ଗରେ ଘଣ୍ଟାରେ ଆଠଶହ କିଲୋମିଟର ବେଗରେ ଗତିକରି ପାରୁଛି । ଆମର ଉଡ଼ାଜାହାଜଟି ସେହିପରି ଗତିରେ ପ୍ରାୟ ୧୦ ହଜାର ମିଟର ଉଚ୍ଚରେ ଉଡ଼ୁଥାଏ । ରାତିରେ କେତେ ଘଣ୍ଟା ଏପରି ଭାବରେ ଚାଲିଲା ପରେ ସକାଳ ହେଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ବେଳେ ଆକାଶମାର୍ଗରେ ମେଘ ଉପର ଦେଇ ଗଲାବେଳେ କି ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟ ! ବହୁତ ତଳେ ମେଘଖଣ୍ଡମାନ ବିରାଟ ବିରାଟ ତୁଳାର ପାହାଡ଼ ପରି ଜମା ହୋଇଥାଏ, ତା' ଉପରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜଟି ଚାଲିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ପାଖରେ କୌଣସି ଗତିଶୀଳ ବା ସ୍ଥାଣୁ ବସ୍ତୁ ନ ଥିବାରୁ ବିମାନଟି ଏତେ ବେଗରେ ଉଡ଼ୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭିତରେ ବସିଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଏହାର ଗତି ଆଦୌ ଜଣା ପଡ଼ୁନଥାଏ । ଉପରେ ସୀମାହୀନ ଗାଢ଼ ନୀଳ ଆକାଶ—ତଳେ ଅପରିମିତ ମେଘମାଳା ଧଳା ଧଳା ତୁଳା ପାହାଡ଼ ପରି ଦିଗ୍‌ବଳୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଚ୍ଛାଦି ରହିଥାଏ । ସେ ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଶ୍ୟ ଭିତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ହଠାତ୍ ମେଘମାଳା ଭିତରୁ ଉଙ୍କି ମାରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ସାରା ମେଘମଣ୍ଡଳ ଅଦ୍ଭୁତ ଆଲୋକରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇଉଠିଲା । ବିଭିନ୍ନ ତୁଳାକୁଢ଼ ସବୁ ନାନାରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ-ଉଠିଲା ଉପରେ ମେଘହୀନ ଆକାଶର ସୀମାହୀନ ନୀଳିମା ତଳେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ତୁଳା ପାହାଡ଼ର ଲହରୀ—ତା' ମଝିରେ ଆମର ପ୍ରାର୍ଥୀବ ବିମାନଟି । ଏ ସମସ୍ତ ଯେପରି ଦିଗ୍‌ମଣ୍ଡଳବ୍ୟାପୀ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଛବି—ଉପରେ ଆକାଶ ଯେପରି ସ୍ଥିର—ତଳର ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗୀ ମେଘମାଳା ସେହିପରି ଅଚଞ୍ଚଳ—ମେଘ ଫାଙ୍କଦେଇ ଠାଏ ଠାଏ ନୀଳ ସମୁଦ୍ର ଦେଖାଯାଉଛି—ତା'ର ପାଣି ମଧ୍ୟ ନିସ୍ତବ୍ଧ ଓ ନିଶ୍ଚଳ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରର ଫେନାୟିତ ଉଚ୍ଛଳ ଲହରୀମାଳା ଯେପରି ହଠାତ୍ ଥମକିପଡ଼ି ସୁନୀଳ ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ ଅନିମେଷ ନୟନରେ ଚାହିଁ ରହିଛି । ଅସୀମ ପ୍ରକୃତିର ମୁଗ୍ଧତା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଓ ଆତ୍ମବିଭୋରତା ଭିତରେ ଯେପରି କୌଣସି ଚଞ୍ଚଳତା ନାହିଁ । ଏହି ବିରାଟ ନୈସର୍ଗିକ ପୃଷ୍ଠପଟ ଭିତରେ ଆମର ଆପାତତଃ ଗତିଶୀଳ ବିମାନଟି ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ପନ୍ଦନହୀନ କ୍ଷୁଦ୍ର ବିନ୍ଦୁ । ସେହି କ୍ଷୁଦ୍ର ବିନ୍ଦୁଟି ଭିତରେ ମୋର ନିଜର ସତ୍ତା ଅନୁଭବ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ବିସ୍ମୟ ଓ ବିମୋହିତାର ମୁଁ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଜମାଟବନ୍ଧା ବିନ୍ଦୁ । ଏହି ନୈସର୍ଗିକ ବିରାଟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁହିଁ କବିମାନେ ମେଘଲୋକକୁ ଦେବତା-ମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ପିଲାଦିନେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ସମୟରେ ଯେଉଁ ବିଚିତ୍ର ମେଘମାଳାକୁ ବହୁତ ସମୟ ଧରି ଚାହିଁ ଚାହିଁ କଳ୍ପନା କରି ଆସୁଥିଲି, ଆଜି ସେହି ମେଘଲୋକରେ ନିଜକୁ ଏପରି ଭାସମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଅନୁଭବ କରି ଅଭୂତପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦ ମନପ୍ରାଣକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କରିଥିଲା ।

କେତେବେଳେ ବିମାନଟି ବିରାଟ ବରଫାବୃତ ପ୍ରାନ୍ତର ଉପରେ ବିଶାଳ ଜଳ ଜଙ୍ଗଲରେ ଶିଆର କାଟିଲା ପରି ଧଳାମେଘ ପାହାଡ଼ମାଳାର ଅସୀମ ବିସ୍ତୃତ ଭିତରେ ଛୁଟିଛି ତ ହଠାତ୍ କେତେବେଳେ ମେଘ ପାହାଡ଼ ଭେଦକରି ତାର ପର ହଠାତ୍ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତକରି ନୀଳ ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ ମୁହାଁଉଛି । କେତେବେଳେ ଆଗପଛ, ଉପର ତଳସବୁ ସମାନ । ଗୋଟିଏ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ତରଳ ଆଲୋକ—ଉପରେ ମହାଶୂନ୍ୟତଳେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରର ଗଭୀର ଶୂନ୍ୟତା । ଏହି ଅନନ୍ତ ଶୂନ୍ୟତା ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟ-ତିଆରି ଯନ୍ତ୍ରଟି ଗୋଟିଏ ଧୂଳିକଣା ପରି ଭାସି ଭାସି ଚାଲିଛି । ତା' ଭିତରେ କେତୋଟି ନଗଣ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ । ବିମାନଟିର ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଘର୍ଘର ଶବ୍ଦ ଛଡ଼ା ଜୀବନର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଚିହ୍ନ ନାହିଁ—ଯେପରି ସମଗ୍ର ମାନବ ଜାତିର ଆଗେଇ ଯିବାର ଦୃଢ଼ ଉଦ୍ୟମ ଏହି ସାମାନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଭିତର ଦେଇ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଏହି ନଗଣ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିବଳରେ କିପରି ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଓ ବଳୀୟାନ ହୋଇ ପାରିଛି ଭାବି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । ମାନବ ଜାତିର ବିଜୟ ଗୌରବରେ ପ୍ରାଣ ଉଚ୍ଛ୍ୱସି ଉଠିଲା ।

× × ×

ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ୱାଶିଂଟନରେ ଏକ ସପ୍ତାହ କଟାଇ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ବହୁତ ପ୍ରକାର ସେମିନାରରେ ଯୋଗଦେଲୁ । ତାପରେ ଠିକ୍ ହେଲା ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରୁଟିଆ ଦଳରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରାୟ ୬ ମାସ ଯାଏଁ ବୁଲି ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କରିବୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଳ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ୬ ସପ୍ତାହ କଟାଇ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଖୁବ୍ ଭଲଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲାପରେ, ସେମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଆଉ ପ୍ରାୟ ୫ ମାସ ଆମେରିକାର ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଇପାରିବେ । ଆମର ସମସ୍ତ ରହଣି କାଳ ଥିଲା ୬ ମାସ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ୱାଶିଂଟନ ଫେରି ଆସିବୁ ଏବଂ ଶେଷ ରିପୋର୍ଟ ତିଆରି କରି ଭାରତ ଫେରିବୁ । ମୁଁ ଠିକ୍ କଲି ଯେ ମୁଁ ଏକା ଗ୍ରେଆଉଣ୍ଡରେ ବୁଲିବି । ଅନ୍ୟ କାହାରି ସାଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ମୁଁ ପସନ୍ଦ କଲିନାହିଁ କାରଣ ଆମ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳରେ ବହୁ ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ଲୋକଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ-ମାନଙ୍କରେ ମନଖୋଲି କଥା ସମ୍ଭବ ନଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ଆମେରିକାର କୋଠାବାଡ଼ି, ରାସ୍ତାଘାଟ ଦେଖି ଏପରି କୃତ୍ୟକୃତ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ଯେ ସେ ଦେଶର ମାଟିକୁ ଚୁମ୍ବନ ଦେବାଲାଗି ସେମାନେ ଯେପରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ । ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ଏମାନେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେବେ ଭାବି ମୁଁ ଏକା ଏକା ପାଞ୍ଚମାସ କାଳ ମୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ପୂର୍ବ ସମୁଦ୍ର କୂଳଠାରୁ ପଶ୍ଚିମ ଭାଗର ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର କୂଳ କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ-ଉତ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଶେଷସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିଲି । ମୋର ଏହି ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଏମାନଙ୍କ ସମାଜକୁ ଘନିଷ୍ଠଭାବରେ ଆବିଷ୍କାର କରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା । ମୋର ମୌଳିକ ମାନବୀୟ ତତ୍ତ୍ୱ ଥିଲା ଯେ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କଠାରେ ଆଦି ମାନବୀୟ ଐକ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ତୁଳନାରେ ବହୁତ ଆକର୍ଷଣୀୟ ତଥା ମୂଲ୍ୟବାନ । ଏହି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନେଇ ତୁମେ ପୃଥିବୀର ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ଏବଂ ତୁମର ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଭାଷା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଶିକ୍ଷାଗତ ବହୁତ ପ୍ରଭେଦ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆନନ୍ଦରେ ଚଳିପାରିବ । ଏହି ମୌଳିକ ମାନବୀୟ ଐକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ପରସ୍ପରକୁ ଭଲ ପାଇ ପାରିବ । ଏହି ତତ୍ତ୍ୱର ପରୀକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାହାରିଥିବା ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଅନ୍ୟର ଉପର ଠାଉରିଆ ଅନୁଭୂତି ବିରାଟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେବ ଭାବି ମୁଁ ଏକା ଏକା ବାହାରିଲି ।

ସେହି ସମୟରେ ଆମେରିକାରେ ମାକାର୍ଥିଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ପ୍ରଭାବ ଏପରି ସାଙ୍ଘାତିକ ଥିଲା ଯେ ବାମପନ୍ଥୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ତେଣେ ଥାଉ ତୁମେ ଯଦି ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି, ସାର୍ବଜନୀନ ଭ୍ରାତୃଭାବ, ମାନବୀୟ ଐକ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି କଥା କହିବ ତେବେ ତୁମେ ତାଙ୍କ ଗୁପ୍ତ ବିଭାଗ ଲୋକଙ୍କ ସନ୍ଦେହରେ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ କଲେଜମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ପିଲାମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶିଥିଲି ଏବଂ ଏହି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଭ୍ରାତୃଭାବ ଆମ ଭାରତର ବେଦାନ୍ତିକ ଦର୍ଶନ 'ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନ' ତଥା ବୁଦ୍ଧଙ୍କର କରୁଣା, ମୈତ୍ରୀ, ମହାମାନବୀୟତା, ଭାରତୀୟ ପାରିବାରିକ ସଂସ୍ଥାର ମୌଳିକ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ତୃପ୍ତି, ଭାରତୀୟ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସଂସ୍ଥା ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଓ ବକ୍ତୃତା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲି । କଲେଜ ପିଲାଏ ସାଧାରଣତଃ ଏ ପ୍ରକାର କଥା ଶୁଣିବାର ସୁଯୋଗ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ବହୁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ମୋ କଥା ଶୁଣନ୍ତି । ରାତି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବାରଟା-ଗୋଟାଏ ଯାଏ ସେମାନଙ୍କ ହଷ୍ଟେଲରେ, କାହାର ଫ୍ଲାଟ୍‌ରେ ଏପରି କଥା ଜମେ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ କିଛି ମଦ୍ୟପାନ ପରେ ବହୁତ ଖୋଲି ଖୋଲି ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ବିଭ୍ରାଟ ତଥା ସରକାରଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ମନୋଭାବ କଳା ଗୋରା ବୈଷମ୍ୟ, ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ବିଭତ୍ସତା ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ଅନର୍ଗଳ କହିଯା'ନ୍ତି । ଆମମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗଭୀର ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ବଢ଼ିଗଲା । ମୁଁ ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କାହାର ନା କାହାର ଘରେ ରାତ୍ରି ଭୋଜନ କରେ । ଗୋଟିଏ କଲେଜରେ ମୁଁ ଏପରି ଜନପ୍ରିୟ ହୋଇଗଲି ଯେ ତାଙ୍କ କଲେଜ କାଗଜରେ ମୋର ଫଟୋ ଓ ମତାମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । କଲେଜର ଶାସନ ମୁଖ୍ୟ 'ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ' ଥରେ ମୋତେ ଥଟ୍ଟାରେ କହିଥିଲେ—'ଦେଖ ତୁମେ ଏଠାରେ କଲେଜ ଛାତ୍ରଙ୍କର ସଭାପତି ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଯାଇ ପାରେ ।'

ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଦୁଇଟି ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ଥରେ ବହୁଦିନ ଧରି ମୋ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା କରିଥିବା ଜଣେ ଛାତ୍ର ମୋତେ ଦେଖା କଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଯେ ସେ ଜାପାନ୍‌ରେ କିଛିଦିନ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ ଥିଲେ । ତେଣୁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ବିଷୟରେ ଶୁଣିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ମୁଁ ଯେହେତୁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ବିଷୟରେ କହୁଥିଲି, ମୋ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ହେଲା । ତେଣୁ ସେ ଆସି ମୋତେ ସାବଧାନ କରିଦେଲେ ଯେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ରିପୋର୍ଟ କରିବା କଥା; କାରଣ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଜଣେ ଗୁପ୍ତ ସମ୍ବାଦ ଦାତା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ମୋ କଥା ଏତେ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା ଯେ ସେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ରିପୋର୍ଟ ନ କରି ମୋତେ ସାବଧାନ କରାଇ ଦେଲେ । ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ ବେଶିଦିନ ଏପରି ଭାବରେ ବକ୍ତୃତା କରି ଚାଲିଲେ ମୋତେ ସେ ଦେଶରୁ ବହିଷ୍କାର କରି ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି ଏବଂ କହିଲି ଏହି କଥା ପାଇଁ ଯଦି ମୋତେ ତୁମ ଦେଶରୁ ବହିଷ୍କୃତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ମୁଁ ସେଥିରେ ବହୁତ ଖୁସି ହେବି । ମୋ ବିଷୟରେ ତୁମେ ତୁମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର । ସେ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ କଲେ ଏବଂ ସେ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ସହିତ ଅତି ଘନିଷ୍ଠତା ରଖିଥିଲେ । ସାର୍ବଜନୀନ ମାନବୀୟ ଐକ୍ୟ ଓ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟର ଗଭୀର ଆକର୍ଷଣ ଯୋଗୁ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋ ପାଖରେ ଆସି ଏପରି ଖୋଲି ଖୋଲି ଭାବରେ କଥା କହି ପାରିଥିଲେ । ତା'ର କିଛିଦିନ ପରେ ଭାରତୀୟ ଦୂତାବାସର ଜଣେ ମୁଖ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଅଫିସର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁନ୍ଦରମ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୋର ଦେଖା ହୋଇଥିଲା । ସେ ମୋ ନାଁ ଶୁଣି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପଚାରିଥିଲେ—'ତୁମେ ସେହି ଡକ୍ଟର ରଥ ଯେ କି ସବୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ବହୁତ ମିଶ ।' ମୁଁ ପଚାରିଥିଲି—'ଆପଣଙ୍କୁ ମୋ ବିଷୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ସାଧାରଣ ଖବର ଏତେ ବଡ଼ ଦେଶରେ କିପରି ମିଳିଲା ?' ସେ ଅବଶ୍ୟ ମୋର ଏହି ପ୍ରଶ୍ନରେ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇଗଲେ । କହିଲେ—'ନାହିଁ ମୁଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏମିତି ପଚାରୁଥିଲି ।' ତା'ପରେ ସେ ମୋ ପାଖରୁ ତରତର ହୋଇ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ତା ଅର୍ଥ ଆମେରିକାର ଗୁପ୍ତ ବିଭାଗ ମୋ ବିଷୟରେ ଭାରତୀୟ ଦୂତାବାସକୁ ଖବର ଦେଉଥିଲା । ଅଥଚ ମୁଁ ରାଜନୀତି କଥା ଜାଣି ଜାଣି ଆଲୋଚନା କରୁ ନ ଥିଲି । ମାକ୍‌ଆର୍ଥିଙ୍କ ଅସହିଷ୍ଣୁ ରାଜନୈତିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଯୋଗୁ ସେତେବେଳେ ଆମେରିକାରେ ବିଶେଷତଃ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଆତଙ୍କ ଖେଳି ଯାଇଥିଲା । ବହୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଭୀତତ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ଏବଂ ଏକଥା ସେମାନେ ଘରେ ଖାଇଲାବେଳେ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ କରି କହନ୍ତି । ମୁଁ ନିଗ୍ରୋମାନଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ, ଚାକିରି ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ପଚାରିଲେ ସେମାନେ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ପରେ ନିକାଞ୍ଚନରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଘଟି ଯାଉଥିବା ବହୁତ ଅତ୍ୟାଚାରର କଥା କହନ୍ତି । ୧୯୭୩ରେ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ପୁଣିଥରେ ଆମେରିକା ଯାଇଥିଲି ସେତେବେଳକୁ ଏପରି ରାଜନୈତିକ ବାତାବରଣ ନ ଥିଲା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ବହୁତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ଆମେରିକା ପରି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସଂସ୍ଥାରେ ଯେଉଁଠି ମାନବିକ ଅଧିକାର, ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ଏତେ ବେଶି ଗର୍ବ କରାଯାଉଛି ମାକ୍‌ଆର୍ଥି ସମୟରେ ଯେ ଏପରି ଆତଙ୍କ ଜନକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପାରିଥିଲା, ତାହା ଭାବିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ଯାହାହେଉ ଆମେରିକାରେ ମୋର ଅଣଆମେରିକୀୟ ବ୍ୟବହାର ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଆମେରିକାରୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଦୂତାବାସକୁ ଆସି ଯାଇଥିଲା କାରଣ ତା'ପରେ ଦୂତାବାସରୁ ଆଗରୁ ମୋ ପାଖକୁ ଆସୁଥିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କାଗଜପତ୍ର, ବହି, କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ଆଉ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ଦ ଅଛି ।

ତାପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କୌତୂହଳ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ମୁଁ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ଡକ୍ଟର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଅଫିସରେ ବସିଥାଏ । ସେଠାରେ ଦେଖାହେଲା ଆମେରିକା କଲିକତା ଦୂତାବାସ ଭାଇସ୍ କନସଲଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ । ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର ମୋତେ ଚିହ୍ନାଇ ଦେଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଯେ ମୁଁ ଆମେରିକା ଯାଇଥିଲି ଅଳ୍ପଦିନ ତଳେ । ଭାଇସ୍ କନସଲ୍ ଏକଥା ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ କାରଣ ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କଟକ ହୋଟେଲରେ ଯେତେଜଣ କଟକ, ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ଆମେରିକା ଯାଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କପାଇଁ ଗୋଟିଏ ରାତ୍ରି ଭୋଜନର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ସେଥିରେ ସେ ମୋ ନାଁ ଦେଖି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଖାଲି ବାରମ୍ବାର ପଚାରୁଥାନ୍ତି, ମୁଁ କେବେ ଯାଇଥିଲି, କେବେ ଫେରିଲି । ମଝିରେ ମଝିରେ ମୋତେ ଖାଲି ଚାହୁଁଥା'ନ୍ତି । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ କିଛି ବୁଝିପାରି ନ ଥିଲି । ପରେ ଶୁଣିଲି ଯେ ଏ ପ୍ରକାର ଭୋଜି ବର୍ଷରେ ଥରେ ଦୁଇଥର ଆମେରିକା ଫେରନ୍ତା ଲୋକଙ୍କପାଇଁ କଟକରେ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେଥିରୁ ବାଦ୍ ପଡ଼ିଥିଲି । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଏ ପ୍ରକାର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ମନୋଭାବ ରହିଛି ଭାବି ମୋତେ କେବଳ ମଜା ଲାଗିଥିଲା । ମୁଁ ସେ ଭୋଜିରେ ଯୋଗଦେବାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭକ୍ତ ହୋଇପାରି ନଥିଲି ।

ବିଭିନ୍ନ ସହର, ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏକା ଏକା ବୁଲିବା ସମୟରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଅଦ୍ଭୁତ ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ମଧୁର ଅନୁଭୂତି ହୋଇଥିଲା । ସାନ୍‌ଫ୍ରାନ୍‌ସିସ୍କୋ ସହରରେ ଅନତି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଧନୀ ପରିବାରର ଅତି ସୁନ୍ଦର ଘରେ ମୋର ଅତିଥି ହେବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା । ଘର ଚାରିଆଡ଼େ ବିରାଟ ବଗିଚା—ଫୁଲ ଫଳଭରା ଗଛ—ସନ୍ତରଣ ପୋଖରୀ, ଟେନିସ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖେଳପାଇଁ ସୁବିଧା । ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ଛୋଟ ଛୋଟ ଝିଅ ମୋତେ ସବୁ ବୁଲାଇ ଦେଖାଉଥା'ନ୍ତି । ମୋତେ ଅଙ୍କଲ୍ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ମୋ ଝିଅ ପାଖକୁ ବହୁଦିନ ଧରି ଚିଠି ଲେଖୁଥିଲେ । ଏହି ପରିବାରର ଲୋକ ମୋତେ ସେଠାରେ ମାସେ ରହିବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ଘଣ୍ଟ ଏପରି ଥିଲା ଯେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଦିନେ ଦୁଇ ଦିନରୁ ବେଶି ରହିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନଥିଲା । କି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସେ ମୋତେ ଆଦର କରି ପାରିଥିଲେ ।

ୟୁସେମିଟ୍ ପାର୍କର ଘନ ପାଇନ୍ ଜଙ୍ଗଲରେ ମୁଁ ସପ୍ତାହର ଶେଷ ଶନି-ରବିବାର କଟାଇବା ପାଇଁ ଯାଇଥାଏ । ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଝରଣା ପାଖରେ ଛୋଟ ଛୋଟ କୁଟୀର କାଠ ଗଣ୍ଡିରେ ତିଆରି । ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ କୁଟୀରରେ ମୁଁ ଥାଏ । ମୋ ଘରେ ଗୋଟିଏ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆକାଶଛୁଆଁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ପାହାଡ଼ । ଲହୁଣୀ ଗଦାକୁ ଛୁରୀରେ କାଟିଦେଲେ ଯେପରି ସିଧାସଳଖ କଟା ଅଂଶ ରହିବ ବରଫ ଯୁଗରେ ବରଫର ଓଜନିଆ ସ୍ରୋତ ଦୁଇକଡ଼ର ପାହାଡ଼କୁ ସେହିପରି ସିଧାସଳଖ ଭାବେ କାଟି ବୋହିଯାଇଥିବା ଯୋଗୁ ପାହାଡ଼ର ପାଦଦେଶରୁ ଶୀଖର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସିଧାସଳଖ କଟା ହୋଇଥିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପାହାଡ଼ର ଶୀଖର ଦେଶରେ ରହୁଥିବା ବଣଭୋଜି ଯାତ୍ରୀଦଳ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ନିଆଁ ହୁଳା ପାହାଡ଼ର ଶୀଖର ଦେଶରୁ ସେହି ସିଧାସଳଖ ପାହାଡ଼ ଧାରରେ ଆଣି ଗଡ଼ାନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ନିଆଁ ହୁଳାଟି ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟରେ ପାହାଡ଼ କଡ଼ ଦେଇ ଉଲ୍‌କା ପରି ତଳକୁ ଖସେ । ପାହାଡ଼ ତଳେ କାଠ କୁଟୀରରେ ଥିବା ଲୋକେ ରାତ୍ରି ଭୋଜନ ପରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି ଏହି ନିଆଁ ହୁଳା ଦେଖିବାପାଇଁ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଅଭିନବ ଦୃଶ୍ୟ । ନିଆଁ ହୁଳା ଖସିଲା ପରେ ସମସ୍ତେ ତାଳମାରି ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତା'ପରେ ଜହ୍ନପକ୍ଷ ରାତିରେ ସମସ୍ତେ ଚାରିଆଡ଼େ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ବୁଲି ବାହାରିଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସାପ, ବାଘର ତ ଭୟ ନାହିଁ ତେଣୁ ଅମଡ଼ା ଜଙ୍ଗଲରେ ନିର୍ଭୟରେ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲି ପାରିଲୁ । ତା’ପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଦୁଇ ତନୋଟି ଗୀତ ଗାଇଲା । ଅସମ୍ଭବ ଧରଣର ମଧୁର ସ୍ୱର ତା’ର ଥିଲା । ସେହି ରହସ୍ୟମୟ ପରିବେଶକୁ ଏହି ରମଣୀର ସ୍ୱର ଆହୁରି ବେଶି ରମଣୀୟ ଓ ରହସ୍ୟମୟ କରି ପକାଉଥିଲା ।

ତା’ ଆରଦିନ ସକାଳ ଖାଇବାବେଳେ ଭୋଜନ ହଲର ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ମୋତେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସେହି ତରୁଣୀଟି ମୋ ଟେବୁଲ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା ଏବଂ ମୋ ସାମନାରେ ପ୍ରଚୁର ବସ୍ତୁ ବସ୍ତୁ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଆଣି ଥୋଇଥିଲା । ତା’ର ଏପରି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଅତିଥି ସତ୍କାରରେ ମୁଁ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ସେ କହିଲା— ‘ଦୟାକରି ସବୁ ଖାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ରାସ୍ତାରେ ଭୋକ ହେବ ।’ ମୋର ଠିକଣା ନେଲା । ମୁଁ ଖାଇବା ପରେ ସେହି ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ିଥିଲି । ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକ ପରେ ତା’ଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟିଆ ଦୁଇଧାଡ଼ି ଚିଠି ପାଇଥିଲି—‘ମୋର ବିବାହ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ଆଉ ଜଣେ ସାଙ୍ଗରେ । ଆପଣ ସତରେ ଜଣେ ଭଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ।’ ମାତ୍ର ୪ଟିକ । ତା’ପରେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ଯାତ୍ରାର ଦୀର୍ଘ ରାଜପଥର ବାଲୁକା ରାଶି ଭିତରେ ତା’ପରି ବହୁ ସାମୟିକ ଚଲ୍ଲା ନରନାରୀଙ୍କର ପଦଚିହ୍ନ ସହିତ ତା’ ସ୍ମୃତି ବିଲୀନ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଯଦିଚ ସ୍ମୃତିର ମଧୁର ଆଭାସ ଜୀବନ ସାରା ମନ ଭିତରେ ରହି ଯାଇଛି—ମାନବୀୟ ଆଦିମ ଐକ୍ୟ ଓ ସହୃଦୟତାର ସାର୍ବଜନୀନ ଅଭୁଲା ଅନୁଭୂତି ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧ ପରି ମନ ଆକାଶରେ ସଞ୍ଚରି ଯାଉଛି ।

ପୃଥିବୀ ପରିକ୍ରମା ଓ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା

ପୁଣି ୧୯୭୩ ରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଯାଇଥିଲି । ଏଥରକ ପୂର୍ବବାଟେ ହଂକଂ, ଜାପାନ ଓ ହାୱାଇ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଦେଇ ଆମେରିକା ଯାଇ ପଶ୍ଚିମ ପଟେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରାଚ୍ୟ ଦେଇ ଫେରିଥିଲି ପୃଥିବୀ ପରିକ୍ରମା କରିବାର ବିରାଟ ରୋମାଞ୍ଚକର ସ୍ୱପ୍ନ ନେଇ ।

୧୯୭୩ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୨୩ ତାରିଖରେ ମୁଁ ହାୱାଇ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ରାଜଧାନୀ ହନୋଲୁଲୁ ଯିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଲିକତାରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଚଢ଼ିଲି । ହାୱାଇ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଆମେରିକାର ୫୦ଟି ଷ୍ଟେଟଭିତରୁ ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟେଟ୍ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର ବକ୍ଷରେ ଅବସ୍ଥିତ ରୋମାଞ୍ଚକର ହାୱାଇ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା ଆଗରୁ ଶୁଣିଛି । ବହୁତ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କର ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀରେ ଏହାର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ଦୃଶ୍ୟ, ଏଠାକାର ଆଦିମ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କର ସରଳ ଓ ସରସ ଜୀବନ୍ତ, ପ୍ରାଣଖୋଲା ହସ, ଖୁସି ଭାବ ବିଷୟରେ ବହୁତ ପଢ଼ିଛି । ତେଣୁ ହନୋଲୁଲୁ ଯିବାପାଇଁ ମୋର ଅସୀମ ଆଗ୍ରହ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ହନୋଲୁଲୁରେ ଥିବା ଇଷ୍ଟୱେଷ୍ଟ ସାଂସ୍କୃତିକ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଆଲୋଚନା ସଭାରେ ଯୋଗଦେବା ପାଇଁ ମୁଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଥାଏ । ଏହି ସଭାରେ ବିଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବେଶରୁ ଆସିଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ କିପରି ଶିକ୍ଷା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅସୁବିଧା ଉପୁଜେ, ସେ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା ପ୍ରସୂତ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଆଲୋଚିତ ହେବା କଥା । ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରୁ ୨୨ ଜଣ ଗବେଷକ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଭିତରୁ ମୁଁ ଜଣେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଠାଇଥିଲି । ଆମର ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷାରେ ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନ ପିଲାଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ ମୋର ଗବେଷଣାପ୍ରସୂତ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ଏଥିପାଇଁ ପଠାଇଥିଲି ।

ହନୋଲୁଲୁରେ ମୋର ୧୦ଦିନ ରହିବା କଥା । ପୃଥିବୀ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶରୁ କିଛି ଦୂରତ୍ୱ ଅତିକ୍ରମ କରି ହନୋଲୁଲୁ ଯିବା ସୁବିଧା ମିଳିଲା ପରେ ମୁଁ ଏଇ ସୁଯୋଗରେ ପୂର୍ବଦିଗ ଦେଇ ଏହି ଗୋଲ ପୃଥିବୀର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିକ୍ରମା କରି ପୁଣି ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ ବାଟେ କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚିବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଟିକେଟ୍ କିଣିଥାଏ । ତା' ପୂର୍ବ ବର୍ଷ ହଂକଂରେ ୧୦ ଦିନ, ଟୋକିଓରେ ଏକ ସପ୍ତାହ ରହିଥିଲି, ତଥାପି ହଂକଂରୁ ଅତି ଶସ୍ତାରେ ମିଳୁଥିବା କିଛି ଜାମାପଟା କିଣି ଓ ବିଭବଶାଳୀ ଜାପାନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସହର ଟୋକିଓରେ ପୁଣି ଥରେ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ରହି ହନୋଲୁଲୁ ଯିବାପାଇଁ ଠିକ୍ କରିଥାଏ । ହନୋଲୁଲୁ ପରେ ଆମେରିକାର କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ଷ୍ଟେଟରେ ଥିବା ପୃଥିବୀ ବିଖ୍ୟାତ ବାର୍କଲେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏକମାସ କଟାଇବା ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ମଧ୍ୟ ପାଇଥାଏ । ସେଠାରୁ ସିକାଗୋ ବାଟଦେଇ ହାରଭାର୍ଡ଼ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ କିଛିଦିନ କଟାଇ ନିଉୟର୍କରେ ଦୁଇ ସପ୍ତାହ ରହିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ମିଳିଥାଏ । ତା'ପରେ ଲଣ୍ଡନରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ର ଅତିଥି ହିସାବରେ ଦୁଇ ସପ୍ତାହ ରହିବା କଥା—ତା'ପରେ ମଧ୍ୟପ୍ରାଚ୍ୟର ବେରୁଟ୍, ବାଗଦାଦ୍ ଓ ବେବିଲୋନ୍ ପରିଦର୍ଶନ କରି ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରୁ ପ୍ରାୟ ଅଢ଼େଇ ମାସ ପରେ କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱପରିକ୍ରମା ପର୍ଯ୍ୟାୟଭୁକ୍ତ ଟିକେଟ୍ କିଣିଥିଲି ।

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଅତି ଦ୍ରୁତଗାମୀ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଯୋଗୁ ଆମର ଏହି ବିରାଟ ପୃଥିବୀଟି ଯେପରି ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଲକରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ପୃଥିବୀ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗୋଲ୍ ବୋଲି ଭୂଗୋଳରେ ପଢ଼ିଥିବା ଏହି ତଥ୍ୟଟିକୁ ବାସ୍ତବରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାପାଇଁ ଏବଂ ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ରକୃତ ପରିକ୍ରମା କରିବାର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିବା-ପାଇଁ ଅତ୍ୟଧିକ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଦେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ପୂର୍ବଦିଗକୁ ମୁହଁ କରି ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଗଲେ ପୁଣି ଥରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ବାହାରିଥିବ, ଠିକ୍ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିବ—ଏକଥା ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବାପାଇଁ ସୁବିଧା ପାଇବା ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟିଏ ରୋମାଞ୍ଚକର ଅନୁଭୂତି । ତା' ଛଡ଼ା ୧୯୫୭ରେ ଦେଖିଥିବା ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାକୁ ପୁଣି ଥରେ ଦେଖିବାକୁ ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ଥାଏ । ବିଶେଷତଃ ଏହି ଦୀର୍ଘ ୧୭ ବର୍ଷ ଭିତରେ ସୋଭିଏତ୍ର ସ୍ପୁଟ୍ନିକ ଦୁଇଥର ବୁଲି ଅସିବା ପରେ ପୁଣି ଥରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଦେଖିବାର ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଯୋଗୁ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ।

ପୃଥିବୀ ପରିକ୍ରମାର ଏହି ବିରାଟ ରୋମାଞ୍ଚକର ପରିକଳ୍ପନାର ବୁଢ଼ିଆଣୀ ଜାଲ ମୋ ମନ ଭିତରେ ନାନା ଭାବରେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଚାଲିଥାଏ । ମୁଁ ୧୯୭୩ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୨୩ ତାରିଖରେ କଲିକତାରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଚଢ଼ିଲି ହଂକଂ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ବିରାଟ ବୋଇଙ୍ଗ୍ ଉଡ଼ାଜାହାଜ—ପ୍ରାୟ ୪୦୦ ଲୋକ ବସି ପାରିବା ଭଳି ବିରାଟକାୟ ଆକାଶଯାନକୁ ଦେଖିଲି କ୍ଷଣି ହଠାତ୍ ମନରେ ଭୟ ହେଲା ଯେ ଏତେବଡ଼ ଜିନିଷଟି କିପରି ଘଣ୍ଟାରେ ୮୦୦ କିଲୋମିଟର ବେଗରେ ପ୍ରାୟ ୧୦ ହଜାର ମିଟର ଉଚ୍ଚରେ ଉଡ଼ିବ ? ଉଡ଼ାଜାହାଜଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାଡ଼ିରେ ୧୦ଟି ଲେଖାଏଁ ସ୍ଥାନ, ଏହିପରି ୫୦-୬୦ ଧାଡ଼ି ଅଗରୁ ପଛଯାଏ ଲମ୍ବିଛି । ସେ ଭିତରେ ଖାଇବା, ପିଇବା, ସିନେମା ଦେଖିବାପାଇଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆୟୋଜନ କରା ଯାଇଛି । ଅତି ଭଲ ଧରଣର ଖାଦ୍ୟପେୟ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଏ । ସେ ଭିତରେ ବସି ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିଲା ବେଳେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ତୁମେ ଉଡ଼ୁଛ ବୋଲି ଜଣା ଯାଏନାହିଁ । ଏହା ଏପରି ସ୍ଥିର ରହି ଉଡ଼େ ଯେ ଦେହ ହଲିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ଖାଇ ପିଇ ସିନେମା ଦେଖି ଦେଖୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜଟି ହଂକଂରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଆଧୁନିକ ହୋଟେଲରେ ଯାଇ ରହିଲି । ତା' ଆରଦିନ ମୋ ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ଦୋକାନକୁ ଯାଇ କିଛି ଜାମାପଟା କିଣିଲି । ଏଠାରେ ସବୁ ଜିନିଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶସ୍ତାରେ ମିଳେ । ଟ୍ୟାକ୍ସମୁକ୍ତ ଏହି ସହରଟି ପ୍ରାଚ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାଣିଜ୍ୟପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଆମେରିକା ଓ ଜାପାନରେ ତିଆରି ଜିନିଷ ଏଠାରେ ସେ ଦେଶ ଅପେକ୍ଷା ଶସ୍ତାରେ ମିଳେ—ତେଣୁ ଲୋକେ କେବଳ କଣାବିକା କରିବାକୁ ହଂକଂ ଯାଆନ୍ତି । ଏଠାରେ ବହୁ ଭାରତୀୟ ବ୍ୟବସାୟୀ ଅଛନ୍ତି—ଏମାନଙ୍କର ବହୁ ଦୋକାନ ହଂକଂ ସହରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ତା'ଆର ଦିନ ଟୋକିଓ ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲି—ଗତଥର ଟୋକିଓରେ ତିନି ସପ୍ତାହ ଥିଲି—ତେଣୁ ଏଥର ମୋଟେ ଦୁଇଦିନ ରହିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଟୋକିଓ ପୃଥିବୀର ଯେ ସର୍ବବୃହତ୍ତ ସହର ତାହା ନୁହେଁ, ଏହା ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ସହର । ସହରର ଜାକଜମକ, ସାଜସଜ୍ଜା ଦୋକାନ ବଜାରର ଆଲୋକସଜ୍ଜା ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସହରଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବଳି ପଡ଼ିବ । ଏଠାକାର ହୋଟେଲ, ସିନେମା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନସବୁ ଦେଖିବାର କଥା । ଟୋକିଓ ସହରର ଜୀବନଯାପନ ବହୁତ ବ୍ୟୟବହୁଳ । ତା'ସାଙ୍ଗକୁ କଳକାରଖାନାରୁ ବାହାରୁଥିବା ଧୂଆଁ ଓ ଅସଂଖ୍ୟ ଗାଡ଼ିମଟରରୁ ଉଦ୍‌ଗାରିତ ବାଷ୍ପଯୋଗୁ ଏହି ସହରଟିର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୂଷିତ । ଏହା ଏତେ ଦୂଷିତ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଟୋକିଓର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଶୁଦ୍ଧ ବାୟୁ ମୁଣି ବନ୍ଦି ହେବାପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲଣି । ରାସ୍ତା ରକ୍ଷକ ପୋଲିସମାନେ ମଝିରେ ମଝିରେ କୁଆଡ଼େ ଏପରି ଶୁଦ୍ଧ ବାୟୁ ମୁଣିରୁ କିଛି କିଛି ବାୟୁ ସେବନ ନକଲେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଏତେ ସୁନ୍ଦର ସହର ଭିତରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରସାର ଯୋଗୁ କିପରି ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରେ ତାହା ଟୋକିଓ, ଲସ୍‌ଅଞ୍ଜେଲସ୍, ନିଉୟର୍କ ପ୍ରଭୃତି ସହର ନ ଦେଖିଲେ କଳ୍ପନା କରି ହେବନାହିଁ ।

ତଥାପି ପୃଥିବୀର ସର୍ବବୃହତ୍ତ ଓ ମନୋରମ ସହରଟିରେ କିଛିଦିନ କଟାଇବାର ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରି ହେଲନାହିଁ । ମୋର ପୂର୍ବପରିଚିତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହ ଆଳାପ ଆଲୋଚନା ପରେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ ବାହାରିଲି ହାଓ୍ୱାଇ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ରାଜଧାନୀ ହନୋଲୁଲୁ ଅଭିମୁଖେ । ଜାନୁଆରୀ ୧୭ ତାରିଖ ସନ୍ଧ୍ୟା ୮ ଟାରେ ଟୋକିଓ ଛାଡ଼ିଲି ଏବଂ ସେହି ୧୭ ତାରିଖ ଦିନ ୧୦ ଟାରେ ସେଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୦ ହଜାର କିଲୋମିଟର ପୂର୍ବରେ ଥିବା ହନୋଲୁଲୁ ସହରରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ତା'ଅର୍ଥ ପୁରା ଗୋଟିଏ ଦିନ ଆଗରୁ ଏତେ ବାଟ ଅତିକ୍ରମ କରି ହନୋଲୁଲୁରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲି—ଏହା ସମ୍ଭବ ହେଲ ପୃଥିବୀର ପୂର୍ବ-ପଶ୍ଚିମ ସୀମାରେଖା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଦିବସ (ତାରିଖ) ରେଖା ପାର ହେବା ଯୋଗୁଁ ।

ହାଓ୍ୱାଇ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ପଚାଶଟି ରାଷ୍ଟ୍ର ଭିତରୁ ଗୋଟିଏ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରର ବକ୍ଷରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋହର । ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ଆମ ପୁରୀର ଜଳବାୟୁଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ ଥଣ୍ଡା, କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ଖରାଦିନର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ହନୋଲୁଲୁ ସହରଟି ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଚାରିଆଡ଼େ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ନଡ଼ିଆ ଗଛ ସଜାହୋଇ ଲଗା ହୋଇଛି । ନଡ଼ିଆ ଗଛ ସାହାଯ୍ୟରେ ସହରଟିକୁ କିପରି ସୁନ୍ଦର କରି ସଜାଯାଇ ପାରେ ତାହା ହନୋଲୁଲୁ ନ ଦେଖିଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ହେବନାହିଁ । ଆମ ଦେଶର ସମୁଦ୍ର କୂଳେ ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଦେଖାନାହିଁ । ପୁରୀ ସମୁଦ୍ରକୂଳ ରାସ୍ତାରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛକୁ କ'ଣ ଏପରି ଭାବରେ ଲଗାଯାଇ ପାରନ୍ତା ନାହିଁ ? ଆମମାନଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ମନୋଭାବ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅଭାବରୁ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ଗଛପତ୍ର ଲଗାଇବାରେ ଯେତେ ଆଗ୍ରହ ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବନ ମହୋତ୍ସବ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏ ପ୍ରକାର ଆଗ୍ରହ ଗତ ୨୫ ବର୍ଷ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପାରିନାହିଁ, ଅଥଚ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଐତିହ୍ୟ ହେଲା ରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ବୃକ୍ଷ ରୋପଣ କରିବା । ଭାରତୀୟ ଐତିହ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅନର୍ଗଳ ବକ୍ତୃତା କାରୀମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରଳ ।

ବିତ୍ତବଶାଳୀ ଆମେରିକାର ଏହା ଗୋଟିଏ ସହର ହୋଇଥିବାରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆମେରିକାନ ସହର ପରି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଗଗନଚୁମ୍ବୀ ପ୍ରାସାଦମାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ବହୁତ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ହୋଟେଲ ଏହାର ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ସାରାଦିନ ସମୁଦ୍ରରେ ଗାଧୋଉଥା'ନ୍ତି କିମ୍ବା ସମୁଦ୍ରକୂଳ ବାଲିରେ ଖରାରେ ପଡ଼ିଥା'ନ୍ତି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶର ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଜୀବନକୁ ଯେପରି ଭାବରେ ଉପଭୋଗ କରିପାରନ୍ତି, ତାହା ଆମ ଦେଶର ଧନୀ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ହନୋଲୁଲୁ ସହର ଭିତରେ କେତୋଟି ସୁନ୍ଦର ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ପାହାଡ଼— ସବୁଜ ଗାଢ଼ ବନାନୀରେ ପାହାଡ଼ଗୁଡ଼ିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ହନୋଲୁଲୁର ଚାରିଆଡ଼େ ଗଛ ଓ ପାହାଡ଼—ସେ ଭିତରେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଘର—ସହରଟି ଏଭଳି ମନୋରମ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ବର୍ଷସାରା ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି ।

ହାୱାଇ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ପୁରାତନ ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ପଲିନେସିଅନ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସେମାନେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ନିଉଜିଲଣ୍ଡ, ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆ ଏବଂ ଚୀନ୍‌ରୁ ଆସି ବହୁ ପୂର୍ବେ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଅଧିକାର କରି ରହିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ସଭ୍ୟତା ବହୁତ ପୁରୁଣା—ଏମାନେ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ସେଠାକାର ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦା । କିନ୍ତୁ ଆମେରିକାନ୍‌ମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଏମାନେ ଗରିବ, ସହରରେ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ କମ୍—ମଫସଲ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଖୁ ଓ ସପୁରୀ ଚାଷ ଏମାନେ ବହୁତ କରନ୍ତି । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ମାଲିକମାନେ ଆମେରିକାର ଧନୀକଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ । ଆମେରିକାନ୍ ଓ ପଲିନେସିଆନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବୈଷମ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ବହୁ ପରିମାଣରେ ରହିଛି । ସେଥିପାଇଁ ମଝିରେ ମଝିରେ ସଂଘର୍ଷ ଓ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଘଟିଥାଏ ।

ଏହି ପଲିନେସିଅନ୍‌ମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ବଡ଼ ସରଳ ଜୀବନଯାପନ କରନ୍ତି । ପ୍ରକୃତିକୁ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ସବୁବେଳେ ହସ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷମାନେ ସବୁବେଳେ ଫୁଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଡଙ୍ଗାରେ ବସାଇ ବୁଲନ୍ତି । ନାନା ପ୍ରକାର ଜିନିଷ ହାତରେ ତିଆରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

କରି ବିକନ୍ତି । ଏମାନେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ସାଂସ୍କୃତିକ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ଗୋଟିଏ ବିସ୍ତୃତ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏମାନଙ୍କର ପୁରାତନ ଯୁଗର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଜୀବନଯାପନ ପ୍ରଣାଳୀ ଏଠାରେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି । ପୂର୍ବ-କାଳରେ ସେମାନେ ଯେପରି ଘରେ ରହୁଥିଲେ, ଯେ ପ୍ରକାର ଲୁଗା ବୁଣୁଥିଲେ, ଯେ ପ୍ରକାରର ହାତ ତିଆରି ଜିନିଷ ତିଆରି କରୁଥିଲେ, ଯେ ପ୍ରକାର ଡଙ୍ଗାରେ ଚଢ଼ି ମାଛ ମାରୁଥିଲେ, ସେ ସମସ୍ତ ଠିକ୍ ସେହିପରି ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଭିତରେ ରଖା-ଯାଇଛି । ସେ ଭିତରେ କେନାଲ ତିଆରି ହୋଇଛି, ଡଙ୍ଗା ଚାଲୁଛି, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଘରେ ଲୋକେ କାମ କରୁଛନ୍ତି, ସେହିପରି ନଡ଼ିଆଗଛ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଛ ଲଗା ହୋଇଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଏହା ଭିତରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ବୁଲନ୍ତି, ଫଟୋ ଉଠାନ୍ତି, ପଲିନେସିଆନ୍ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବିକାମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ସବୁ ବୁଲାଇ ଦେଖାନ୍ତି । ପୂରା ଗୋଟିଏ ଦିନ ଏହି କଲୋନୀ ଭିତରେ କଟାଇପାରିବା ଭଳି ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନମାନ ରହିଛି ।

ତା'ପରେ ସଂଧ୍ୟାରେ ପଲିନେସିଆନମାନଙ୍କର ଗୀତ ଓ ଗଣ ନୃତ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶିତ-ହୁଏ । ଏହା ଏତେ ବେଶି ମନୋମୁଗ୍ଧକର ଯେ ମୁକ୍ତାକାଶ ତଳେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଦର୍ଶକ ମଞ୍ଚ ସବୁବେଳେ ଦର୍ଶକରେ ଭରପୂର । ପ୍ରାୟ ୧୦ ହଜାର ଲୋକ ବସି-ପାରିବା ଭଳି ଦର୍ଶକମଞ୍ଚ ଲୋକରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଯାଏ—ତା' ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ମୁକ୍ତାକାଶ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ । ତା' ପଛରେ କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ଜଳ ପ୍ରପାତ ଅହରହ ବିରାଟ ଜଳଧାରା ସୃଷ୍ଟି କରି ଚାଲିଛି । ସାରା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚଟିକୁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର କେନାଲ ପରିବେଷ୍ଟନ କରି ରହିଛି । ସେଥିରେ ଡଙ୍ଗାରେ ଚଢ଼ି କଳାକାରମାନେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚକୁ ଆସନ୍ତି । ମୁକ୍ତାକାଶତଳ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଏମାନେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଗଣନୃତ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି—ସେହି ଅତୀତ ଯୁଗର ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗୀନ୍ ଆଲୋକରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ଜଳପ୍ରପାତକୁ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ରଖି ଏମାନେ ଯେପରି ଭାବରେ ମନମତାଣିଆ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନାରେ ନୃତ୍ୟବିଭୋର ହୋଇ ଯା'ନ୍ତି, ତାହା ଦେଖିଲେ ଦର୍ଶକ ଦେହରେ ଶିହରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ—ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର କାଳ୍ପନିକ ରାଜ୍ୟ ଭିତରକୁ ଦର୍ଶକମଣ୍ଡଳୀ ଯେପରି ଚାଲିଯା'ନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ବୈଜ୍ଞାନିକ କଳା କୌଶଳ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ସାବଲୀଳ ନୃତ୍ୟକଳା ମିଶି ଏପରି ଗୋଟିଏ ଅଭୂତପୂର୍ବ ରୋମାଞ୍ଚକର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରେ ଯେ ଏତେ ବଡ଼ ଦର୍ଶକମଣ୍ଡଳୀ ବିମୁଗ୍ଧ ବିସ୍ଫାରିତ ଚକ୍ଷୁରେ ନୀରବନିଶ୍ଚଳ ଭାବରେ ବସିରହି ଏହି ନୈସର୍ଗିକ ଦୃଶ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଆମର ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସ୍ୱର୍ଗରାଜ୍ୟର ଅପସରାମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ଏପରି କଳ୍ପନା ଚକ୍ଷୁରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବ । ମୋର ମନେ ହେଲା କେବଳ ଏହି ଗୋଟିକ ଅନୁଭୂତି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଯୋଗୁ ଯେପରି ମୋର ହାଓ୍ୱାଇ ଯାତ୍ରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସଫଳ ହୋଇଗଲା । ସୁବିଧା ପାଇଥିଲେ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ବହୁଥର ଏହି ମନୋରମ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥା'ନ୍ତି ।

ଜୀବନର ଫେନାୟିତ ଅଗ୍ରଗାମୀ ସମୟର ସ୍ରୋତ ଭିତରେ କାଳହୀନ ଓ ଛନ୍ଦମୟ ଆଦି-ଜୀବନର ମହୋତ୍ସବରେ ଆତ୍ମବିଭୋର ପଲିନେସିୟାନ୍ ଯୁବକ-ଯୁବତୀଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତ, ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଓ ସେମାନଙ୍କର ଦେହନର୍ତ୍ତନର ଚଳଚଞ୍ଚଳ ପଦଧ୍ୱନି କ୍ରମେ ଲିଭି ଆସିଲା । ମୁଁ ଏହି ମନୋରମ ଦ୍ୱୀପ ଛାଡ଼ି ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ଷ୍ଟେଟ୍‌ର ରାଜଧାନୀ ସାନ୍‌ଫ୍ରାନ୍‌ସିସ୍କୋ ସହର ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲି । ପ୍ରଶାନ୍ତ-ମହାସାଗର ଉପରେ ପ୍ରାୟ ୬ ହଜାର କିଲୋମିଟର ଆକାଶ ପଥ ଅତିକ୍ରମ କଲେ ସାନ୍‌ଫ୍ରାନ୍‌ସିସ୍କୋରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ ।

ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରର ନୀଳଶିର, ନୀଳସ୍ୱଚ୍ଛ, ତରଙ୍ଗାୟିତ ମେଘମାଳା ଭିତରେ ବିରାଟ ବୋଇଂ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ପାଞ୍ଚ ଘଣ୍ଟା ବସି କେବଳ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ମୁଁ ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଉଡ଼ି ଚାଲିଥାଏ । ଏହି ବିଭୋରତା ଭିତରେ ହଠାତ୍ ମଣିଷ ସ୍ୱର ଶୁଣାଗଲା—'ସୀଟ୍ ବେଲ୍‌ଟ୍ ବାନ୍ଧ । ଆମ ବିମାନଟି ସାନ୍‌ଫ୍ରାନ୍‌ସିସ୍କୋ ବିମାନ ବନ୍ଦରରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ଓହ୍ଲାଇବ । ୧୦ ମିନିଟ୍ ପରେ ଆମେ ଉଡ଼ାଜାହାଜରୁ ଓହ୍ଲାଇଲୁ । ମୁଁ ବିଶ୍ରାମ କକ୍ଷକୁ ଯାଉ ଯାଉ ଦେଖିଲି ମୋର ବଡ଼ପୁଅ ଅମିତାଭ୍—ଯେ କି ବାର୍କ୍‌ଲେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ବିଭାଗରେ ଅପରେସନ ରିସର୍ଚ୍ଚରେ ଡକ୍ଟରେଟ କରୁଛି—ମୋ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଛି । ଆମେ ଦୁହେଁ ତା' ଗାଡ଼ିରେ ସାନ୍‌ଫ୍ରାନସିସ୍କୋ ସହର ପାରହୋଇ ବାର୍କ୍‌ଲେ ଗଲୁ । ତା'ପାଖରେ ମୋର ମାସେ ରହିବା କଥା । ବାର୍କ୍‌ଲେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୁଁ ଅତିଥି ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବାପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଥାଏ ।

ବାର୍କ୍‌ଲେ ସହରଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର । ସମୁଦ୍ର କୂଳଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ର ଶୀଖର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସହରଟି ବ୍ୟାପି ରହିଛି । ପ୍ରାୟ ୨୦୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ପାହାଡ଼ର ଶୀର୍ଷ ଦେଶରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଅତି ରମଣୀୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୋ ପୁଅର ବସାଘର । ସେ ଘର ଆଗରେ ଥିବା ନିଘଞ୍ଚ ବୃକ୍ଷରାଜି ଭିତରେ ମେଘ ସବୁ ଭାସୁଥାଏ । ଘର ଭିତରେ ନରମ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ଝଲ୍‌ମଲ୍ କରୁଥାଏ । ଚାରିଆଡ଼େ ଛୋଟିଆ ଛୋଟିଆ ବଗିଚାଘେରା ଘରଟିମାନ ଅତି ଲୋଭନୀୟ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ଏପରି ଏକ ମନୋରମ ପରିବେଶ ଭିତରେ ମୋ ପୁଅ ସହିତ ଗୋଟିଏ ମାସ କଟାଇବା କଥା ଭାବି ମନ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସାନ୍‌ଫ୍ରାନ୍‌ସିସ୍କୋରୁ ସିକାଗୋ ଗଲି । ତା'ପରେ ନ୍ୟୁୟର୍କ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ କିଛି ଦିନ ରହି ଗୋଟିଏ ସେମିନାର ନେଲି । ଆଉ କେତୋଟି ଯାଗା ମଧ୍ୟ ବୁଲିଲି । କିନ୍ତୁ ୧୯୫୭ ମସିହାରେ ଆମେରିକାରେ ମୁଁ ପାଞ୍ଚ ଛଅମାସ ଧରି ଯେପରି ବୁଲିଥିଲି ଏଥର ଆଉ ସେପରି ବୁଲିବାରେ ମୋର ଆଗ୍ରହ ନଥିଲା । ତା'ପରେ ଲଣ୍ଡନ, ତେହେରାନ୍ ଦେଇ ଭାରତ ଫେରିଥିଲି ।

ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ରହିଲା ପରେ ଏହି ଯେଉଁ ସ୍ଥୂଳ ଚିତ୍ରଟି ଲେଖକର ମନକୁ ଆସିଥିଲା, ସେ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ମୋଟାମୋଟି ଧାରଣା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମେରିକା ତାଏଶ୍ରି ନାମରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧ ଲେଖିଛି ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର କିଛି ମତାମତ ନିମ୍ନରେ ଦେଲି ।

ପୁଞ୍ଜିପତି ଆମେରିକାର ଅତି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସାମରିକ ବିଭାଗ ଓ ଶାସନ ବିଭାଗ କିପରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ମତାମତ ବିରୁଦ୍ଧରେ କାମ କରୁଛି, ଏହା ଆମେରିକାରେ ଅଳ୍ପଦିନ ବୁଲିଲେ, ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କଲେ ଏବଂ ସନ୍ଦେହକାରେ କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ସାମ୍ବାଦିକଙ୍କ ଲେଖାକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ତାହା ସହଜରେ ଉପଲବ୍ଧି କରିହୁଏ । ଯେ କୌଣସି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଦେଶରେ ଯେ ଏହା ଗୋଟିଏ ବିପଦ୍‌ଜନକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି ତାହା ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଜଣାଯାଏ । ଆମେରିକା ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟଙ୍କ ବେପରୁଆଭାବ ଓ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ପୁଞ୍ଜିପତିଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ବହୁ ଅଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମନୋଭାବ ବିଷୟରେ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଚିତ୍ର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍ ନିକ୍‌ସନଙ୍କର ପଦତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବରୁ ଏବଂ ପରେ ଏଠାକାର ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ମିଳୁଥିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ବହୁ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଗଭୀର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଜଣାଯାଏ ।

ଅବ୍ୟାହତ ଗତିରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀର ପରିମାଣ ଯେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି, ତାହାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଆଭାସ ଲେଖକକୁ ମିଳିଥିଲା । ଲେଖକ ୧୯୫୭ରେ ଥରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଯାଇଥିଲା । ତା'ପରେ ୧୯୭୩ରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥରପାଇଁ ଯିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ଏହି କେତେବର୍ଷ ଭିତରେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଯେ ଦୁରବସ୍ଥା ଦେଖାଯାଇଛି, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ନ୍ୟୁୟର୍କ, ସିକାଗୋ ପରି ସହରରେ ରାତିରେ ଯିବାପାଇଁ ବିପଦ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ଯୌନ ଅପରାଧର ମାତ୍ରା ବଢ଼ିଛି —ଯୌନ ସିନେମା ଚିତ୍ରାବଳୀର ନଗ୍ନତା ବଢ଼ିଛି । ପାରିବାରିକ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଏବଂ ଅଶାନ୍ତି ବହୁ ପରିମାଣରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ପିଲାଙ୍କର ମାନସିକ ଅସ୍ଥିରତା ତଥା ଅଗ୍ରଧର୍ଷିତା, ଅସାମାଜିକ ବ୍ୟବହାର ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ୁଛି । ମୋଟା-

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋଟି ଭାବରେ ସାମାଜିକ ଅସ୍ଥିରତା ତଥା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପରିସ୍ଥିତିର ସୁଦୂରପ୍ରସାରୀ ପ୍ରଭାବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିବ୍ରତ କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ।

ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗତ କେତେ ବର୍ଷ ତଳର ବିରାଟ ବିକ୍ଷୋଭ ପରେ ଯେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଗଭୀର ବ୍ୟର୍ଥତା ଦେଖାଦେଇଛି, ତାହା ସେମାନଙ୍କ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାଯାଏ । ଗତ କେତେବର୍ଷ ଭିତରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ହିପ୍‌ପୀଗୋଷ୍ଠୀ, ହରେକୃଷ୍ଣ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଓ ନାନା ପ୍ରକାର ରହସ୍ୟାବୃତ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଏବଂ ନାନାପ୍ରକାର ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ବହୁ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଯାଇଛି । ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀର ଯୁବକ ଯୁବତୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନାରୁ ଏହା ଜଣାଗଲା ଯେ ଏହିସବୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ବିରାଟ ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟର୍ଥତା ଯୋଗୁ ଉଦ୍‌ଭବ ହେଉଛି । ଏହି ଅଣସାମାଜିକ ବ୍ୟାପାର ସମୂହ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ବହୁ ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ବିଭ୍ରାଟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଆଗନ୍ତୁକ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଜାଣିପାରିବ ।

ଏସବୁ ସାମାଜିକ ବିଭ୍ରାଟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କଠାରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଜୀବନୀଶକ୍ତି ରହିଛି । ଏମାନେ ଯେ କୌଣସି ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାରେ ପଛାଇବେ ନାହିଁ, ଯେ କୌଣସି ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଏମାନଙ୍କୁ ଦବାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ଜାତୀୟ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ସାହସ ଏତେ ବେଶି ଯେ, ଯେ କୌଣସି ବାଧା ବିଘ୍ନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ଏମାନଙ୍କର ଅପରିମେୟ ନୈତିକ ତଥା ମାନସିକ ବଳ ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ୧୯୫୭ରେ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ସ୍ପୁଟନିକ୍ ଛାଡ଼ିଲା, ଏମାନେ ହଠାତ୍ ଦବିଗଲେ—ରୁଷର ଅଭୂତପୂର୍ବ ସାଫଲ୍ୟରେ ଏମାନେ ନିଜର ବୈଜ୍ଞାନିକ କୃତିତ୍ୱକୁ ହେୟ ମନେ କଲେ; କିନ୍ତୁ ଅଫୁରନ୍ତ ଜୀବନୀଶକ୍ତି ଏହି ପରିସ୍ଥିତିର ମୁକାବିଲା କଲା । କିଛିବର୍ଷ ପରେ ମଣିଷକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଷ୍ଠରେ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଇ—ଚରମ ସାଫଲ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିପାରିଲା; ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ବିରାଟ ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟୟ ରହିଛି—ଜନସାଧାରଣଙ୍କଠାରେ ଗଭୀର ମାନବିକବୋଧ ରହିଛି; କିନ୍ତୁ ପୁଞ୍ଜିପତିଙ୍କର ଅପରିମିତ ଶକ୍ତି ଓ ଅର୍ଥବଳ ଯୋଗୁ ଏବଂ ପରମ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପେଣ୍ଟାଗନର କୁପ୍ରଭାବ ଯୋଗୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଏହି ବିରାଟ ମାନବିକ ଶକ୍ତି ଉପଯୁକ୍ତ ମାର୍ଗରେ ପରିସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଫଳରେ ଏହି ଦୁଇଟି ବିରାଟ ଶକ୍ତିର ସଂଘର୍ଷ ଯୋଗୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଅସାମାଜିକ ଘଟଣା ଓ ବ୍ୟର୍ଥତା ଏତେ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଉଛି । ଏହି ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଶକ୍ତିର ଜୀବନୀଶକ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳିଷ୍ଠ ହୋଇଥିବାରୁ ସାମାଜିକ ଅବକ୍ଷୟର ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟ ଏତେ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଦେଖାଦେଉଛି । ଦୁଇଟି କ୍ଷୀଣସ୍ରୋତା ଦୁର୍ବଳ ଝରଣାର ମୁହାଁମୁହିଁ ସଙ୍ଘର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା ଦୁଇଟି ବିରାଟ ପ୍ରଖର ସ୍ରୋତା ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀର ଏ ପ୍ରକାର ସଂଘର୍ଷ ନିଶ୍ଚୟ ଅତି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଉତ୍ପାଦିତ ହେବ । ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଦୁଇଟି ଶକ୍ତିର ପରୀକ୍ଷା ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅତି ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ଦେଖାଦେଇଛି । ଏହି ସଂଘର୍ଷରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଦେଶର ନାଗରିକମାନଙ୍କର ବହୁତ ଶିଖିବାର ଅଛି । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଯେ ଏହାର ସମାଧାନ ହେବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ, କାରଣ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଶକ୍ତି ସଂଘର୍ଷମୟ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତର ଦେଇ ବେଶି ସମୟ ଚାଲି ପାରିବ ନାହିଁ । ସମାଧାନ ଉପରେ ହିଁ ଏହାର ଭବିଷ୍ୟତ ନିର୍ଭର କରେ ।

(ଖ) ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍

କୌଣସି ଦେଶ ବିଷୟରେ ଲେଖିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର । ବହୁତ ବର୍ଷ ଧରି ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଦେଶ ବିଷୟରେ ମୋର ଯେଉଁ ଟିକେ ଅନୁଭୂତି ସେଥିରୁ ଏହି ବିରାଟ ଦେଶ ବିଷୟରେ ଲେଖିବା କେବଳ ଧୃଷ୍ଟତା । ତଥାପି ଏହି ଅଭିନବ ଦେଶର ନୂତନ ସଭ୍ୟତା ମତେ ଏତେ ଗଭୀର ଭାବରେ ସ୍ପର୍ଶ କରିଛି ଯେ ଏ ବିଷୟରେ ଯତ୍କିଞ୍ଚିତ୍ ସାମାନ୍ୟ ଲେଖିବାର ଆଗ୍ରହକୁ ଯେ କୌଣସିମତେ ଚାପିଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ଉଦ୍ୟମର ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତାକୁ ପାଠକମାନେ ସହୃଦୟତାର ସହିତ ବିଚାର କରିବେ ବୋଲି ଆଶା ।

କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଦେଶକୁ ଗଲେ ସେହି ଦେଶର କେତୋଟି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆଖିରେ ପଡ଼େ । ସେ ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିବାକୁ ହେଲେ ବହୁତ ବେଶି ଅଧ୍ୟବସାୟ କରିବା ଦରକାର; ତଥାପି ସେହି ଦେଶର ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ଯେପରି ଭାବରେ ହୁଏ, ତାର ମୂଲ୍ୟ କମ୍ ନୁହେଁ । ଗୋଟିଏ ସୁବାସିତ ଫୁଲ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିବା ସମୟ ସାପେକ୍ଷ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ତା'ର ସୌରଭରେ ବିମୁଗ୍ଧ ହେବାପାଇଁ ବେଶି ସମୟ ଲାଗେନାହିଁ ।

୧୯୬୫ରେ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌କୁ ପ୍ରଥମ ଥରପାଇଁ ଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ପାଇଁ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଏକାବେଳକେ ଅଜ୍ଞାତ ନୁହେଁ । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଅଗ୍ରଗାମୀ ସମାଜବାଦୀ ରୁଷ୍ ବିଶ୍ୱଜନତାର ମନରେ ଏପରି ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଆଶା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଏପରି ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଛି ଯେ ପୃଥିବୀର ଯେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକର ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ବିଷୟରେ କିଛି ନା କିଛି ଧାରଣା ରହିଛି । ତେଣୁ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଦେଖିଲା ପରେ ତା' ବିଷୟରେ ମୋର ଯେଉଁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଧାରଣା ଥିଲା ସେଥିରେ ପ୍ରାଣ ସଞ୍ଚାର ସମ୍ଭବ ହେଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ, ଆମେରିକା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶର ଅଭିଜ୍ଞତା ପରେ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ର ନୂତନ ସଭ୍ୟତା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିଷୟରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା କେତେକାଂଶରେ ସହଜ ହେଲା । ଚାରିଶି, ବତିଶି ତାଲା ଘର, ଚଉଡ଼ା ରାସ୍ତା, ମାଟିତଳ ରେଲଗାଡ଼ି, ସ୍ୱୟଂକ୍ରୀୟ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ପ୍ରଭୃତି ଦେଖିବା ଅପେକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ କାମ କରୁଥିବା ମଣିଷକୁ ଦେଖିବା ସହଜ ହୋଇ-ପାରିଲା । ତା'ଛଡ଼ା ସାରାଦେଶ ଗୋଟିଏ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥରେ ସମାଜବାଦ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଆଗେଇ ଚାଲୁଥିବା ହେତୁ ନୂତନ ମଣିଷ ତିଆରି କରିବାର ଯୋଜନା ସାରା ଦେଶରେ ସମାନ ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତେଣୁ ଏହି ବିରାଟ ନବ ସଭ୍ୟତା ବିଷୟରେ ମୋଟାମୋଟି ଗୋଟାଏ ଧାରଣା କରିବାରେ ଅସୁବିଧା ହେଲି ନାହିଁ ।

ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ, ବେଲ୍‌ଜିୟମ୍, ନେଦରଲଣ୍ଡ ଓ ଇଟାଲି ପ୍ରଭୃତି ୟୁରୋପୀୟ ପୁରାତନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଏବଂ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଧନକୁବେର ପୁଞ୍ଜିପତି ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାକୁ ଦେଖିଲି ପରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ନିଷ୍ପେଷିତ ସର୍ବହରା ସମାଜର ଅଫୁରନ୍ତ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ଓ ଆଗାମୀ ଯୁଗ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଦେଖିବାଲାଗି ଉଦ୍ଦାମ ଆକାଂକ୍ଷା ବହୁ ଦିନରୁ ରହି ଆସିଥିଲି । ସମାଜବାଦୀ ରୁଷ୍‌କୁ ନ ଦେଖିଲେ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦୁନିଆରେ ସାମାଜିକ ଓ ନୈତିକ ଅଭିମୁଖ୍ୟ ବିଷୟରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ଯେଉଁ ମାନସିକ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ୟୁରୋପ, ଆମେରିକା ବୁଲିଲାବେଳେ ମନ ଭିତରେ ବାରିବାର ଦେଖା ଯାଉଥିଲା ତାର ଦୂରୀକରଣ ଲାଗି ହଠାତ୍ ସୁବିଧା ମିଳିବାରେ କାହାର ମନ ଆନନ୍ଦରେ ପୁଲକ ନ ଉଠିବ ! ଯେତେବେଳେ ୟୁରୋପର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଦେଶସମୂହ ଓ ପୁଞ୍ଜିପତି ଆମେରିକା ସାରା ପୃଥିବୀରୁ ଧନ ଆହରଣ କରି ସୁଖ-ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଓ ଧନ-ସମ୍ପଦର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀର ଏକଷଷ୍ଠାଂଶ ଏହି ରୁଷ୍ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣ ଅତି ଅନୁନ୍ନତ, ଅସଭ୍ୟ ଏବଂ ସାମନ୍ତବାଦୀ ସମ୍ରାଟମାନଙ୍କର କ୍ରୀତଦାସରୂପେ ନିଷ୍ପେଷିତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ—ରାସ୍ତାରେ ଯାଉଥିବା କୃଷକ ଓ ମଜ୍‌ଦୁରଙ୍କୁ ଗୁଳିକରିବା ସମ୍ରାଟ୍ ଜାର୍ ପୋଲିସ୍‌ର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ମଉଜିଆ ଖେଳ ଥିଲା । ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ ଲେଖକ ଗର୍କିଙ୍କ ପରି ଅଗଣିତ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକ ଓ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଅନ୍ଧାର ଓ ଅଣ୍ଡା ଘରେ ବନ୍ଦୀକରି ରଖାହେଉଥିଲା । ସେହି ରୁଷ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେବର୍ଷ ଭିତରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ଟପି ଯିବାକୁ ବସିଛି ଏବଂ ଆଉ କେତେଟା ବର୍ଷ ଭିତରେ ଶତାଧିକ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଉତ୍ପାଦନରେ ଅଗ୍ରଣୀ ଓ ଚରମ ବିଭବଶାଳୀ ପୁଞ୍ଜିପତି ଆମେରିକାକୁ ମଧ୍ୟ ପଛରେ ପକାଇ ଆଗେଇ ଯିବାକୁ ବସିଛି—ସେହି ଦେଶକୁ ଦେଖିବାରେ ସମାଜବାଦର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିବା କେଉଁ ଭାରତୀୟ ମନରେ ଅଦମ୍ୟ ଆଗ୍ରହ, ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ଦେଖା ନ ଦେବ ? ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷପାଇଁ ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ ଆଗ୍ରହ ଓ ଚଞ୍ଚଳତା ହେଲସିଙ୍କି ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଯାଉଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ

ମୁହଁରେ ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଶହେଜଣ ଭାରତୀୟ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ଭିତରେ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଲୋକ, ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ଦଳର ସଭ୍ୟ, ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଓ ରାଜ୍ୟ ବିଧାନସଭାର ସଦସ୍ୟ, ଅଧ୍ୟାପକ, ଡାକ୍ତର, ବ୍ୟବସାୟୀ ଟ୍ରେଡ୍‌ୟୁନିୟନ ଓ କୃଷକ ନେତା—ଏହିପରି ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ସେହି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଅପରସୀମ ଆନନ୍ଦ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଦେଖିବା ଲାଗି । ଏହିପରି ଦଳେ ଭାରତୀୟ ଦିଲ୍ଲୀ ପାଲମ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ୧୯୬୫ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୪ ତାରିଖ ସକାଳ ୮ଟା ବେଳେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିମାନରେ ଯାଇ ବସିଲୁ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଯିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ।

ଆମର ଏହି ଉଡ଼ାଜାହାଜଟି ପ୍ରାୟ ଘଣ୍ଟାକ ପରେ ପାକିସ୍ଥାନର ଲାହୋରରେ କିଛି ସମୟ ରହି ଆଫଗାନିସ୍ଥାନର ରାଜଧାନୀ କାବୁଲ୍ ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରାକଲା । ଆମେ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ପରେ କାବୁଲ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଶୁଣିଲୁ ଏହି ବିମାନବନ୍ଦରଟି ଏବଂ ତା'ଆଖପାଖ ବାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକୁ ସୋଭିଏତ୍ ସରକାର ଅଫଗାନିସ୍ଥାନର ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବନ୍ଧୁତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ତିଆରି କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଅଗ୍ରଗାମୀ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଥମ ଦ୍ୱାର ସ୍ୱରୂପ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ବନ୍ଦରଟିଏ ଉପହାର ଦେବାରେ ବିଶେଷ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ମନେହେଲା । କାବୁଲ୍ ସହରରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଆଧୁନିକ ହୋଟେଲ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଆଧୁନିକ ଧରଣର ସୁରମ୍ୟ ପ୍ରାସାଦ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତିଆରି କରାହୋଇଛି । ତେଣୁ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ର ପଡ଼ୋଶୀ ଦେଶ ପ୍ରତି ବନ୍ଧୁତାର ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ଆମକୁ ଏଠାରେ ମିଳିଲା ଏବଂ ଏହି ଘରଗୁଡ଼ିକ ତିଆରି କରିବାରେ ଯେ ପ୍ରକାର ଆନ୍ତରିକତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲା ।

କାବୁଲ୍‌ରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ସାରି ଆମେ ବାହାରିଲୁ ଉଜ୍‌ବେକିସ୍ଥାନର ରାଜଧାନୀ ତାସଖନ୍ଦ ସହର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ପ୍ରାୟ ଚାରି ଘଣ୍ଟାର ରାସ୍ତା—କିନ୍ତୁ ଏହି ଚାରି ଘଣ୍ଟାରୁ ପ୍ରାୟ ତିନି ଘଣ୍ଟା କାଳ ପାମିର ମାଳଭୂମିର ଯେ ପ୍ରକାର ଭୟଙ୍କର ତଥା ମନୋମୁଗ୍ଧକର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲୁ ତାହା ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ଦିଗ୍‌ବଳୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିରହିଛି ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗମାଳା ପରି ପର୍ବତମାଳାର ଅଗଣିତ ଗିରିଶୃଙ୍ଗ; ବୃକ୍ଷଲତା-ହୀନ ବରଫାବୃତ ଅସୁମାରି ରୁକ୍ଷ ପାହାଡ଼ ପର୍ବତର ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ଶୋଭାସମ୍ଭାର—ଏହି ସୀମାହୀନ ଭୀମକାନ୍ତ ପର୍ବତମାଳା ଉପରେ ମୋର ମନେହେଲା ଆମ ଉଡ଼ାଜାହାଜଟି ନିଃସହାୟ ସାଥୀହୀନ ପକ୍ଷୀଟିଏ ପରି କେଉଁ ଦିଗହୀନ ପଥରେ ଚାଲିଛି—ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଏହିପରି ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ସତେଯେପରି ସେ ଚାଲିଥିବ ଏବଂ ଆମେମାନେ ସେହିପରି ଅପଲକ ନେତ୍ରରେ ପ୍ରକୃତିର ଅସୀମ ଯାତ୍ରାପଥର ଯାତ୍ରୀରୂପେ କାଳ କାଳ ଧରି ଚୁପ୍ ପରି ଚୁପ୍ ବସିଥିବୁ—ଉଡ଼ିବାର ଶେଷ ନାହିଁ କି ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ଧୂଳିବାଲି ତରଙ୍ଗରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଆଉ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏହି ନିର୍ଜନ, ନିର୍ଜଳ ଓ ନିର୍ମମ ମରୁପର୍ବତ ଉପର ଦେଇ କେତେ କେତେ ନିଷ୍ଠୁର ଐତିହାସିକ ସାମରିକ ଅଭିଯାନ ଭାରତବର୍ଷ ଉପରେ ଅମାନୁଷିକ ଝଡ଼ଝଞ୍ଜା ସୃଷ୍ଟି ନ କରିଛି ! ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସୂ ଭାରତକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ, ଗଧ, ଘୋଡ଼ା, ଖଚର, ଓଟ ଉପରେ ଭୋକ ଶୋଷ ସହି ଦିନ ଦିନ ମାସ ମାସ ଏହି ଭୀମକାନ୍ତ ପାର୍ବତ୍ୟ ମରୁଭୂମି ଉପରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିଧାର ପରି ଚାଲିଥିଲେ—କେତେ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ, ଜୀବଜନ୍ତୁ ଏହି ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ କନ୍ଦରେ କନ୍ଦରେ ରାତିର ହିମଶୀତଳ ଓ ଦିନର ଉତ୍ତପ୍ତ ବାଲୁକା ଶଯ୍ୟାରେ ଅସହନୀୟ କ୍ଳାନ୍ତିର ଚରମ ବିନୋଦନ ପାଇଁ ଜୀବନ୍ତ କବର ପାଇ ନଥିବେ—ଇତିହାସ ତା'ର ଖବର ରଖିନାହିଁ —ଯେଉଁମାନେ ଏମାନଙ୍କର କଙ୍କାଳର ସ୍ତୂପ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ଭାରତକୁ ଅଧିକାର କଲେ ସେହିମାନଙ୍କର ଜୟଗାଥାରେ ଇତିହାସ ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠିଛି—କାରଣ ଅତୀତ ସଭ୍ୟତାର ଇତିବୃତ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ-ରକ୍ତ-ପିପାସୁ ସମ୍ରାଟମାନଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଲିପ୍ସୁ ଚାଟୁକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି କେନ୍ଦ୍ର ଏସିଆର ମାନଭୂମି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ତାସଖନ୍ଦ ସହର ଉପକଣ୍ଠରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ ବୋଲି ଘୋଷଣା ଶୁଣିଲୁ । ସୋଭିଏତ ରୁଷ୍‌ର ଆକାଶମାର୍ଗରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଭିନବ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲୁ । ଶସ୍ୟ-ଶ୍ୟାମଳା ସୋଭିଏତ୍ ଦେଶ ଆମ ଦେଶର ବିଲମାଳ ପରି ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇନାହିଁ—ଆଗେ ଯେଉଁସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥପାଇଁ ଛୋଟିଆ କ୍ଷେତ ଚାରିପାଖେ ମାଟିହିଡ଼ା ସବୁ ଉଠିଥିଲା—ସେ ସବୁକୁ କେହି ଯେପରି ଅତିମାନବ-ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ହାତରେ ଲିଭାଇ ପକାଇଛି ଏବଂ ତା' ଯାଗାରେ ସିଧାସିଧା ଗାରଟାଣି ଅତି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ନୂତନ ଜ୍ୟାମିତିକ କ୍ଷେତରେ ପରିଣତ କରି ଦେଇଛି । ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ୱାର୍ଥ ଯୋଗୁ ସାମାଜିକ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନକୁ କଳୁଷିତ କରିଦେଉଥିଲା, ତାକୁ ଯେପରି ସବୁଦିନପାଇଁ ପୋଛି ଦିଆହୋଇଛି—ତା' ଯାଗାରେ ହଜାର ହଜାର ଏକର୍ ଜମିକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ କୋଠଚାଷ କ୍ଷେତରେ ପରିଣତ କରାହୋଇଛି ଏବଂ ତାର ଚାରିଆଡ଼େ ଫଟୋ ଫ୍ରେମ୍ ପରି କେନାଲ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ରହିଛି । କ୍ଷୁଦ୍ର ଆୟତନର ଖଣ୍ଡିଏ ଦଶହାତିଆ ଜମି ଉପରେ ଆଦିମ ଯୁଗରୁ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ହଳେ ବଳଦ କାନ୍ଧା ଘୋଡ଼ାଟଣା ଲଙ୍ଗଳ ଧରି ଭାରତୀୟ କୃଷକ ନଖରେ ମାଟି ଚିରିଲା ପରି ଏବଂ ପଶୁ ସାଙ୍ଗରେ ନିଜ ନାକ ଚାରିପାଖେ ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ଧୀରମନ୍ଥର ଗତିରେ ବୁଲିଲା ପରି ରୁଷ୍‌ର ଚାଷୀ ବୁଲୁନାହିଁ —ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଚାଷଭୂମିରେ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ କଳଲଙ୍ଗଳ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଚାଲିଛି—ବିରାଟ ଜାହାଜଦ୍ୱାରା ସାଗରଗର୍ଭ ମନ୍ଥିହେଲା ପରି ଭୂମି ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟାକେ ଏକର ଏକର ଜମି ବିଦାରି ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେବାର ଯେଉଁ ବିରାଟ ସାର୍ଥକତା ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ମନୁଷ୍ୟର ମାଂସପେଶୀକୁ ଇସ୍ପାତ ଶକ୍ତି କରିପାରିବ, ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ହଡ଼ା ବଳଦ ପଛରେ ଟୋଲେଇ ଟୋଲେଇ ଗୁଳି ଗୁଳି ମାଟି ଉଖାରିଲେ କ'ଣ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେବ—ବର୍ଷା, ପବନ, ସ୍ୱେଦଶୋଷ, ଗୋଡ଼ ପାଦ ଓ ହାତମୁଠାର କ୍ଳାନ୍ତିରେ ମଣିଷ ମନ ତଥା ତା'ର ସମଗ୍ର ଦେହରେ ମାଂସ, ଚମ ଲେଉଟିକୋଉଟି ହୋଇଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।

ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ର ବୈପ୍ଳବିକ ସାମାଜିକ ପଦ୍ଧତିର ଇଷତ୍ ସଙ୍କେତ ଏହିପରି ଭାବରେ ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ଉଡ଼ାଜାହାଜରୁ ମିଳିପାରିଲା—କୋଠାଘର, ଘରଦ୍ୱାର, ନାଳ କେନାଲ, ଫଳଫୁଲ ବଗିଚା, ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଆଲୋକରେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା—ଯେତେ ଯେପରି ମଣିଷ ହାତ ତିଆରି ନାନା ରଙ୍ଗର ଗୋଟିଏ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଗାଲିଚା ପୃଥିବୀର ମାଟି ଉପରେ ରୁଷ୍‌ର ସମାଜବାଦୀ କୃଷକଶ୍ରେଣୀ ବିଛାଇ ଦେଇଛି । ଏହିପରିଭାବରେ ନାନାପ୍ରକାର ଭାବନାର ଉଦ୍‌ବେଳନ ଚାଲିଥିବାବେଳେ ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟର ସୁନେଲି ଆଲୋକ ସ୍ରୋତ ଭିତରୁ ତାସଖନ୍ଦ୍‌ର ଗୋଧୂଳି ଧୂସର ବିମାନଘାଟିର ସିମେଣ୍ଟ ଚଟାଣ ଉପରେ ହଠାତ୍ ଆମ ଉଡ଼ାଜାହାଜଟି ଯେପରି ଘର ଝାଡ଼ି ଠିଆ ହେଲା । ଉଡ଼ାଜାହାଜରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ମାତ୍ରେ ତାସଖନ୍ଦ ସହରବାସୀଙ୍କ ତରଫରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇଲୁ ତାହା ଜୀବନରେ ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ ।

ତାସଖନ୍ଦ ସହରର ମୁଖ୍ୟ ଶାସନକର୍ତ୍ତା, ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି, ଶତାଧିକ ଛୋଟ ଛୋଟ ସ୍କୁଲ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ଆମମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇଁ ଆଗରୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲେ—ଉଡ଼ାଜାହାଜରୁ ଓହ୍ଲାଇବା କ୍ଷଣି ଆମମାନଙ୍କ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଫୁଲତୋଡ଼ା ଦେଇ ସେମାନେ କରମର୍ଦ୍ଦନ କଲେ ଏବଂ ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲାଟିମାନ ବିମାନବନ୍ଦରର ବିଶ୍ରାମାଳୟ ପାଖରେ ବ୍ୟାଣ୍ଡ୍‌ବାଜା ବଜାଇ ହାତରେ ନାନା ରଙ୍ଗରେ ଫୁଲତୋଡ଼ା ଧରି ନାଚି ନାଚି ଆମମାନଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଜଣାଇଲେ । ରାସ୍ତାର ଦୁଇକଡ଼େ ଅସଂଖ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ହାତ ହଲାଇ ତାଳିମାରି ଆମମାନଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଉଥା'ନ୍ତି । ତାସଖନ୍ଦ ସହରର ମୁଖ୍ୟ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଆମମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଭାଷଣରେ କହିଥିଲେ ଯେ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଓ ପ୍ରଗତି ପାଇଁ ଭାରତ ଓ ରୁଷ୍ ପୃଥିବୀରେ ଯେପରି ଭାବରେ ହାତ ମିଳାଇ ଚାଲିଛନ୍ତି ତାହା ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ଏବଂ ଯେଉଁଲାଗି ରୁଷ୍‌ବାସୀ ଭାରତୀୟ ଜନତା ଏବଂ ତାର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ସରକାରଙ୍କୁ ଆନ୍ତରିକ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଉଛି ଏବଂ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଓ ରୁଷ-ଭାରତ ମୈତ୍ରୀର ନିର୍ମାତା ଶ୍ରୀ ଜବାହରଲାଲ୍ ନେହେରୁଙ୍କ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅବଦାନ ରୁଷ୍‌ବାସୀ ସବୁବେଳେ କୃତଜ୍ଞତାର ସହ ମନେ ରଖିଥିବେ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ତାସଖନ୍ଦବାସୀଙ୍କ ତରଫରୁ ଏ ପ୍ରକାର ଆନ୍ତରିକତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭ୍ୟର୍ଥନାରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲୁ । ସୋଭିଏତ୍‌ବାସୀଙ୍କର ଭାରତୀୟଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦର ଓ ସମ୍ମାନ ବିଷୟରେ ପ୍ରଥମ ନିଦର୍ଶନ ଏହି ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଉତ୍ସବରେ ଆମକୁ ମିଳିଥିଲା ।

ସେତିକିରେ ଆମର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସରିଲା ନାହିଁ । ଆମେ ତାସକନ୍ଦ ସହରରେ ତିନିଦିନ ଏବଂ ସେଠାରୁ କିଛି ଦୂରରେ ଥିବା ସମରଖନ୍ଦରେ ଦିନେ କଟାଇଲୁ । ଏହି ଚାରିଦିନ ଧରି ଆମକୁ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଆତିଥ୍ୟ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସହରର ସାଧାରଣ ନରନାରୀ ତଥା ବିଭିନ୍ନ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ମିଳିଲା, ତାହା ଆମେ ଆଗରୁ କେବେ କଳ୍ପନା କରିପାରି ନ ଥିଲୁ । ଆମେ ତାସଖନ୍ଦ ସହରର ନାନା ସ୍ଥାନ ବୁଲି ଦେଖିଲୁ—ତିନୋଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆରାମ ଦାୟକ ସୌଖୀନ ବସ୍‌ରେ ଆମେ ସହର କିମ୍ବା ସହର ବାହାରକୁ ଯେଉଁଆଡ଼େ ଯାଉ ଆମ ଆଗେ ଆଗେ ଦୁଇଟି ମଟର ସାଇକେଲ୍ ଅଟେଷ୍ଟ ପୋଲିସ୍ ରାସ୍ତା ଦେଖାଇ ଦେଖାଇ ପାଇଲଟ୍ କାର୍ ହିସାବରେ ଚାଲୁଥା'ନ୍ତି—ସହରର ରାସ୍ତାଘାଟର ସାଧାରଣ ଗାଡ଼ି ମଟର ସବୁକୁ ସେମାନେ ହାତ ଦେଖାଇ ବନ୍ଦ୍ କରି ଦେଉଥା'ନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଗତିପଥ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ଆମ ଗାଡ଼ି ତିନୋଟି କୌଣସିଠାରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ପାଇଁ ନ ଅଟକି ଚାଲୁଥାଏ । ଏତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗହଳି ରାସ୍ତାର ଯାନବାହନ ଆମପାଇଁ ରାସ୍ତା ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ଓ ରାସ୍ତା ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ଯାଉଥିବା ଅଗଣିତ ନରନାରୀ ହାତ ହଲାଇ କିମ୍ବା ତାଳିମାରି ଆମମାନଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଜଣାଉଥା'ନ୍ତି । ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ମୋର ଅନୁବାଦକଙ୍କୁ ପଚାରିଲି ଯେ ସେମାନେ କିପରି ଜାଣିଲେ ଆମେ ଭାରତରୁ ଆସିଛୁ ବୋଲି ? ଶୁଣିଲି, ଆମେ ଆସିଲାଦିନ ରେଡ଼ିଓରେ ଖବର ଦିଆ ହୋଇଥିଲା ଯେ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ସମ୍ମିଳନୀକୁ ଭାରତୀୟ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ତାସଖନ୍ଦ ସହରରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଠାରେ ଆମେ ଚାରିଦିନ ରହିବୁ । ତେଣୁ ସହରବାସୀ ପାଇଲଟ୍ ପୋଲିସ ଓ ଆମ ବସ୍‌କୁ ଦେଖିଲା କ୍ଷଣି ବୁଝି ପାରନ୍ତି ଯେ, ଆମେ ସେହି ଭାରତୀୟ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ । ବେସରକାରୀ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳକୁ ଏ ପ୍ରକାର ରାଜକୀୟ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବାର ଦୁଇଟି କାରଣ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଯେ, ଆମେ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ଏବଂ ସୋଭିଏତ୍ ସରକାର ସେଠାକାର ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଲାଗି ଏତେ ଆଗ୍ରହ ଓ ପ୍ରେରଣା ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଛନ୍ତି ଯେ, ସାଧାରଣ ନାଗରିକ ଏ ବିଷୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚେତନଶୀଳ ଓ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଭାରତୀୟଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଗଭୀର ସ୍ନେହ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିଛି ।

ଯେଉଁ ପାର୍କରେ କିମ୍ବା ସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଆମେ ପହଞ୍ଚୁ, ରାସ୍ତାର ଲୋକେ ଆସି ସେଠାରେ ଜମା ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଓ ଆମମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦର ସହିତ କରମର୍ଦ୍ଦନ କରନ୍ତି । ସମରଖନ୍ଦରେ ଆମ ଭିତରୁ ତିନିଜଣ ଜଣେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅନୁବାଦକାରିଣୀଙ୍କୁ ନେଇ ସହର ବୁଲି ଦେଖିବାପାଇଁ ଗୃଲି ଗୃଲି ବୁଲି ବାହାରିଲୁ । ସେଠାକାର ଦରଦାମ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାପାଇଁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଷ୍ଟୋରକୁ ଗଲି । ସେଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିନିଷ ଉପରେ ଦାମ ଲେଖା ହୋଇ କାଗଜ ମରା ହୋଇଥାଏ । ସେହି ଦୋକାନରେ ବିକୁଥିବା, କିଣୁଥିବା ଲୋକେ ତାଙ୍କ କାମ ବନ୍ଦ କରି ଆମକୁ ଘେରିଗଲେ; ପ୍ରଶ୍ନ ପରେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଗ୍ଚରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ—ଆମ ଦେଶର ଲୁଗାପଟା ଗାଡ଼ି ମଟରର ଦାମ୍‌ଠୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସ୍ୱର୍ଗତ ଜବାହରଲାଲ୍ ନେହେରୁ ଏବଂ ସିନେମା ଅଭିନେତା ରାଜକପୁରଙ୍କ ବିଷୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଗଣିତ ପ୍ରଶ୍ନ । ସେମାନେ ଏହି ଦୁଇଜଣ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ବହୁତ ଭଲପା'ନ୍ତି । କେବଳ ସମରଖନ୍ଦରେ ନୁହେଁ, ରୁଷ୍‌ର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଖଣ୍ଡ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ । ତା'ପରେ ପାର୍କ ଭିତରେ ଆମେ ଯେଉଁଆଡ଼େ ଗଲୁ ଦଳ ଦଳ ଲୋକ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଉଥା'ନ୍ତି —କିଏ ଆମ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ତା' ବନ୍ଧୁକୁ କହେ ଫଟୋ ଉଠାଇବା ପାଇଁ— କିଏ ଆମର ଦସ୍ତଖତ୍ ତା'ର ଖାତା ବହିରେ ଦେବାକୁ ଆମକୁ ଅନୁରୋଧ କରେ । ବିରାଟ ପାର୍କରେ ଅଗଣିତ ପାଣିର ଫୁଆରା—ନାନା ରଙ୍ଗର ଫୁଲକୁଞ୍ଜ— ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ମାର୍ବଲ ଓ ପଥର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି—ଏପରି ପରିବେଶ ଭିତରେ ହଜାର ହଜାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ ଯୁବକ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବତୀ ଯୁବତୀ ଜୀବନର ଅଫୁରନ୍ତ ଆନନ୍ଦରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ଓ ବଞ୍ଚିବାର ପରମ ସାର୍ଥକତାରେ ଉଜ୍ଜୀବିତ ହୋଇ ପ୍ରଜାପତି ପରି ଉଡ଼ି ବୁଲୁଥା'ନ୍ତି ।

ପାର୍କରେ ବୁଲି ବୁଲି ଆମେ ଫେରୁଥାଉ—ରାସ୍ତାରେ ଆମ ଅନୁବାଦ-କାରିଣୀର ଭଉଣୀଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହେଲା । ସେ ଜଣେ ଡାକ୍ତର । ସେ ଆମକୁ କହୁ ନଥାଉ କୌଣସି ମତେ ଗ୍ରହଣକରିବାପାଇଁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଆମେ ତାଙ୍କର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷାକରି ଗୋଟିଏ ରେସ୍ତୋରାଁକୁ ଗଲୁ । ଆମେ କେବଳ ଆଇସ୍‌କ୍ରୀମ୍ ଖାଇବାକୁ କହିଲୁ, କାରଣ ତା'ପରେ ଆମର ରାତ୍ରି ଭୋଜନକୁ ଯିବା କଥା । ଦେଖିଲି, ବେଲକୁ ଯୋଗ ଫରଫର ମଲ୍ଲୀଫୁଲ ପରି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଥାଳରେ ଥାଳିଏ ଆଇସ୍‌କ୍ରୀମ୍ ସେଥିରୁ ଅଧେ ବି ଖାଇବା ଆମ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର । ଆମେ ବସି ଖାଉଛୁ, ଏହି ସମୟରେ ଦୁଇଜଣ ଯୁବକ-ଶ୍ରମିକ ପାଖକୁ ଆସି ଆମକୁ ରୁଷ୍ ଭାଷାରେ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଇ କରମର୍ଦ୍ଦନ କଲେ ଏବଂ ମିନିଟିଏ ଭିତରେ କପେ ଲେଖାଏ କଫି ଆଣି ଆମ ଆଗରେ ଥୋଇଦେଲେ ଏବଂ କରମର୍ଦ୍ଦନ କରି ପୁଣି କୁଆଡ଼େ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ହୋଟେଲକୁ ଫେରିଲି ପରେ ଏହିପରି ବହୁ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଲା । ରାସ୍ତାରେ ଓ ପାର୍କରେ କିଏ କାହାକୁ ଖାଇବାକୁ ଡାକିଛି ତ' କିଏ ବହୁତ ଅନୁନୟ ବିନୟ କରି କାହାକୁ ଗୋଟିଏ ଟୋପି ଉପହାର ଦେଇଛି । ଆଉ ଜଣେ ଗୋଟିଏ ହାତବନ୍ଧା ଘଣ୍ଟା ପାଇଛି । ରୁଷ୍‌ବାସୀଙ୍କର ଭାରତୀୟଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ପ୍ରକାର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଓ ଆନ୍ତରିକ ସ୍ନେହ ବ୍ୟବହାର କାରଣ କ'ଣ ବୋଲି ଜାଣିବାର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ହେଲା । ଶୁଣିଲି, ସମାଜବାଦୀ ଦର୍ଶନ ଅନୁସାରେ ରୁଷ୍‌ବାସୀଙ୍କ-ଠାରେ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ହେଲା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସେଠାର ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୀତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶର ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆହୁଏ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ହିନ୍ଦି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ରବିଠାକୁର, ନେହେରୁ ଓ ମୁଲକ୍‌ରାଜ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭାରତୀୟ ଲେଖକଙ୍କର ବହୁ ବହି ଅନୂଦିତ ହୋଇ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଭାରତର ବିଖ୍ୟାତ ଲେଖକ ମୁଲକରାଜ ଆନନ୍ଦ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାପାଇଁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ହସ୍ତଲିପି ପାଇବାପାଇଁ ବହୁତ ଲୋକ ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲୁ । ତା'ଛଡ଼ା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲୁ ଯେ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀଙ୍କ କବଳରୁ ସଦ୍ୟ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିଥିବା ଆଫ୍ରିକା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଜନତା ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ସ୍ନେହ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହା ସେମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ତଥା ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମୌଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କଠାରେ ଏ ପ୍ରକାର ଅକୃତ୍ରିମ ଆନ୍ତରିକତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି ।

କେବଳ ତାସକନ୍ଦ ଓ ସମରଖନ୍ଦରେ ନୁହେଁ, ମସ୍କୋ, ଲେନିନ୍‌ଗ୍ରାଡ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସିନେମା, ଥିଏଟର, ସ୍କୁଲ୍ କଲେଜରେ, ରାସ୍ତାଘାଟରେ ସବୁଠି ସେହି ପ୍ରକାର ଅକୃତ୍ରିମ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଦେଖାଗଲା । ଲେନିନ୍‌ଙ୍କର ମୃତ ଦେହକୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ମାଇଲିଏ ବ୍ୟାପୀ ଦର୍ଶନାଭିଳାଷୀ ଲୋକଙ୍କ ଧାଡ଼ି ପଛରେ ଆମେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ଆମକୁ ଗୋଟିଏ ପୁରା ଦିନ ଲାଗି ଯାଇଥା'ନ୍ତା ସେହି ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ଦେଖିବାପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ଭାରତୀୟ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା—ଆମମାନଙ୍କୁ ଆଗରେ ନେଇ ଠିଆ କରାଗଲା ଏବଂ ଦଶ ମିନିଟ୍ ଭିତରେ ଆମେ ଲେନିନ୍ ସ୍ମୃତି-ସୌଧ ଦେଖି ପାରିଲୁ ।

ଭାରତୀୟଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ଯେଉଁ ଆନ୍ତରିକ ସ୍ନେହ-ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଏହା ସରକାରୀ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କେତେକ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଯୋଗୁଁ ନୁହେଁ, ତାହା ସୋଭିଏତବାସୀଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଗୋଟିଏ ମୌଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବୋଲି ଜଣାଗଲା । କୌଣସି ଦେଶର ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ରୁଷ୍ ସରକାରଙ୍କର ଅପଡ଼ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାକାର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ପ୍ରକାର ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋଭାବ ରହେ-ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶ ତୁଳନାରେ ସୋଭିଏତ ରୁଷ୍‌ର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିଶ୍ୱମାନବିକତା ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକତା ଯେ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଜାତୀୟଗୁଣ ଏଥିରେ ଆମର ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ବୈଦିକ ଯୁଗର ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ "ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନଃ ସର୍ବେସନ୍ତୁ ନିରାମୟା, ସର୍ବେ ଭଦ୍ରାଣି ପଶ୍ୟନ୍ତୁ, ମା କଶ୍ଚିତ୍ ଦୁଃଖଭାଗ୍ ଭବେତ୍" ଯେତେବେଳେ କହୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜପାଇଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାନବିକ ସୁଖସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗରେ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ ମହାମାନବୀୟ ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ବହୁ ମହାପୁରୁଷ ଦୁଃଖ ଶୋକ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ମାନବ ଜାତିର ଉଦ୍ଧାର-ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟ, କନ୍‌ଫୁସିଅସ୍ ପ୍ରଭୃତି ମନୀଷୀମାନେ ମାନବ ସମାଜର ଅଗଣିତ ଜନତାର ଅସହନୀୟ ଦୁଃଖ ଦୈନ୍ୟରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ଏହାର ସର୍ବବିଧ କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି ବହୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ହିଁ ରହିଯାଇଥିଲା । ଏହି ବିରାଟ ଐତିହାସିକ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୂପାୟିତ କରିବା-ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟାପକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ତାହା ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ପୂର୍ବରୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରି ନ ଥିଲା ।

ଟଲଷ୍ଟୟଙ୍କ ଭାଷାରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ ସ୍ୱାଧୀନତା, ସମାନ ସାମାଜିକ ସୁଯୋଗ ଓ ସୁବିଧା ଥିବା କଥା ଦୁଇଜଣ ମଲ୍ଲଯୋଦ୍ଧାଙ୍କ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇ ପାରେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣଙ୍କର ହାତଦୁଇଟି ବନ୍ଧା, ଅନ୍ୟ ଜଣକର ହାତରେ ଗୋଟିଏ ଅସ୍ତ୍ର—ଅଥଚ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ କଥା ସମାନ । ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭିକାରୀର କାଶ୍ମୀର ଉପତ୍ୟକାରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଛୁଟି କଟାଇବାର ଅଧିକାର ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଥିବା କଥା ଯେପରି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ, ପୁଞ୍ଜିପତି ଦେଶରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମାନ ସୁବିଧା ଥିବା କଥା ସେହିପରି ଅବାସ୍ତବ ।

ପୁଞ୍ଜିପତି ଉତ୍ପାଦନର ପ୍ରଚୁରତା ଭିତରେ ପୃଥିବୀର ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଗରିବ । ବର୍ଦ୍ଧନଶୀଳ ମାନବିକ ଶକ୍ତିର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରୟୋଗରେ ଅଭୂତପୂର୍ବ ସାଫଲ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଶକ୍ତିର ପ୍ରକୃତ ଆଧାର ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ ଶକ୍ତିହୀନ, ରୁଗ୍‌ଣ, ଆଦର୍ଶହୀନ, ନୈରାଶ୍ୟବାଦୀ ଓ ଅମନୁଷ୍ୟ । କେବଳ ଲୁଣ୍ଠନକାରୀଙ୍କ ଭିତରେ ଅହରହ ସଂଗ୍ରାମ ଲାଗିଥିଲା ପରି ସର୍ବହରା ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକ ମଧ୍ୟରେ ଅନବରତ କଳହ—ପୁଞ୍ଜିପତିର ବାସଗୃହ, ହୋଟେଲ, କ୍ଳବ୍ ପ୍ରଭୃତି ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ ପ୍ରାସାଦର ଅଦୂର ଦେଶରେ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ କୁଡ଼ିଆ ଘରର ଶୋଭାଯାତ୍ରା । ପୁଞ୍ଜିପତି ସମାଜର ଏହା ଏକ ଅଲଙ୍ଘନୀୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ଏହି ଅସଂସ୍କୃତ ଓ ଅମାନୁଷିକ ପରିବେଶ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରେ ରୁଷ୍ ଦେଶର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା ପଛରେ ଅତୀତ ଯୁଗର ମାନବ ଜାତିର ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇଉଠିଥିଲା । ତେଣୁ ବହୁ ବର୍ଷଧରି ପୃଥିବୀର ପୁଞ୍ଜିପତି ଦେଶମାନେ ଏହି ବିପ୍ଳବକୁ ନିଃଶେଷ କରିବାକୁ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ, କିନ୍ତୁ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଅପରାଜେୟ ସର୍ବହରା ଶକ୍ତିଆଗରେ ସେମାନଙ୍କୁ ହାର୍ ମାନିବାକୁ ହେଲା । କିଛି ବର୍ଷପରେ ହିଟଲର୍ ତା'ର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଅମାନୁଷିକ ଶକ୍ତି ସୋଭିଏତ ରୁଷ୍ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରୟୋଗ କଲା—କିନ୍ତୁ ତାର ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ରୁଷ୍‌ର କୃଷୀ ମୂଲିଆଙ୍କ ବଜ୍ରମୁଷ୍ଟି ଆଘାତରେ ମ୍ଳାନ ହୋଇଗଲା । ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ର ଏହି ସମାଜବାଦୀ ମାନବ ସମାଜ କେବଳ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୃଷୀ ମୂଲିଆଙ୍କର ଐତିହାସିକ ଶତ୍ରୁକୁ ଯେ ପରାସ୍ତ କରିଛି ତା ନୁହେଁ ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁଞ୍ଜିପତି ଦେଶ ତୁଳନାରେ ଏହା ଅତି ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି—ବିଗତ ଶତାବ୍ଦୀ ଗୁଡ଼ିକର ସମଗ୍ର ନିଷ୍ପେଷିତ ମନୁଷ୍ୟଜାତି ଯେପରି ତାର ସମସ୍ତ ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ କରି ଗୁରିଆଡ଼େ ମାଡ଼ିଚାଲିଛି । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସବୁ ଦୂରେଇ ଯାଉଛି—ବିଜ୍ଞାନର ଅସୀମ ଜ୍ଞାନ ବଳରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତିକୁ ସେ ଏପରି ଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ପାରୁଛି ଯେ ଯୁଗଯୁଗର ଅଜ୍ଞାନାନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ରହସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରି ସେ ଅତିମାନବ ବଳର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରୁଛି—ଏହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ ଯେ ପ୍ରଥମ ରୁଷ୍ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ଯାନ ମହାଶୂନ୍ୟର ବୁକୁ ଚିରି ପୃଥିବୀକୁ ଚମତ୍କୃତ କରିଦେଲା—ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକରେ ପୃଥିବୀର ସମାଜବାଦୀ ଜନତାର ଜୟଧ୍ୱଜା ଉଡ଼ାଇ ଆସିଲା । ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ମନୁଷ୍ୟାକୃତ ଉପହ୍ରଦ, କେନାଲ୍, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ର, ଆଣବିକ ଶକ୍ତିଚାଳିତ ବିରାଟ ବରଫ ଭଙ୍ଗା ଜାହାଜ ଇତ୍ୟାଦି ଅଗଣିତ ମାନବ-କଲ୍ୟାଣକର ଉଦ୍‌ଭାବନ ଓ ଅତିମାନବ ସମ୍ପାଦନ ଏହି ସୃଜନଶୀଳ, ସମାଜବାଦୀ ଆଦର୍ଶ-ଅନୁପ୍ରାଣୀତ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଏହି ଅତିମାନବ ଶକ୍ତି ଓ ଅସାଧାରଣ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ଏତେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କିପରି ସମ୍ଭବ ହେଲା ? ବିରାଟ ମାନବ ଇତିହାସରେ ପଚାଶ ବର୍ଷର ସୋଭିଏତ ଇତିହାସ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସାମାନ୍ୟ କାଳବିନ୍ଦୁ ପରି; କିନ୍ତୁ ଏହି ବିନ୍ଦୁଏ କାଳରେ ଯେଉଁ ଅସାମାନ୍ୟ କାହାଣୀ ଓ ଲୋକ ପ୍ରତିଭା ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଛି ତାହା ସମଗ୍ର ମାନବ ଇତିହାସରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ତା'ର କାରଣ କ'ଣ ? ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ମନୀୟ ଲୋକଶକ୍ତିର ଲୁକ୍କାୟିତ ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର କେଉଁଠି ?

ସୋଭିଏତ୍ ସମାଜ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ସୁନ୍ଦର ରୁଚି, ବ୍ୟବହାରରେ ଭଦ୍ରତା ପରିମାର୍ଜିତ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିବେଷ୍ଟନୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରିବା-ପାଇଁ ଯେଉଁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଉଦ୍ୟମକରି ଆସୁଛି ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ପରିବେଶ ବଦଳାଇ ଲୋକଙ୍କର ଚରିତ୍ରକୁ କିପରି ବଦଳାଇ ଦିଆଯାଇପାରେ ସେହି ଦର୍ଶନର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ସୋଭିଏତ୍ ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ରୁଚିବୋଧର ପ୍ରତିକର ରୂପାୟନରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ପାରିଛି ।

ରୁଷ୍‌ବାସୀ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପୃଥିବୀର ଶାନ୍ତିକାମୀ ଜନତାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାୟୀ ଶାନ୍ତି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ଏହି ବିରାଟ ଆଶା ଓ ଆଗାମୀ ଯୁଗର ଅଭିନବ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଆଖି ଆଗରେ ନ ଦେଖିଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନୁଭବ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ନୂଆ ମଣିଷ ଗଢ଼ି ନୂତନ ମାନବିକ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ଯେଉଁ ଐତିହାସିକ କଳ୍ପନା, ତାହା ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ସମ୍ଭବ ହେବାକୁ ଯାଉଛି ।

ହେଲସିଙ୍କି ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ସମ୍ମିଳନୀ—୧୯୭୫

ମସ୍କୋରୁ ଲେନିନ୍‌ଗ୍ରାଦ୍ ଦେଇ ଆମେମାନେ ଫିନ୍‌ଲାଣ୍ଡର ରାଜଧାନୀ ହେଲସିଙ୍କି ସହରରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ହେଲସିଙ୍କି ସହରଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋମୁଗ୍ଧକର ପରିବେଶ ଭିତରେ ଏକ ସୁରମ୍ୟ ସହର—ହଜାର ହଜାର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ସମଷ୍ଟି । ଏହି ସହରଟି ଯେପରି ପାଣିରେ ଭାସୁଛି । ଚାରିଆଡ଼େ ବହୁ ପ୍ରକାରର ପୋଲ ଦ୍ୱୀପମାନଙ୍କୁ ସଂଯୋଗ କରୁଛି । ଖରାଦିନେ ମାତ୍ର ଘଣ୍ଟାଏ ଦ'ଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ରାତି ହୁଏ କିନ୍ତୁ ସେହି ସମୟ ଟିକକ ଏତେ ଚମତ୍କାର ଯେ ମୋତେ ହ୍ରଦ କୂଳରେ ବସି ଗାଢ଼ ନୀଳ ରଙ୍ଗର ଆକାଶ ଓ ଜଳରାଶିକୁ ଦେଖିବାକୁ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗିଲା ଏ ସମୟଟି ରାତି ନୁହେଁ କି ଦିନ ନୁହେଁ । ଗଭୀର ନୀଳ ରଙ୍ଗର ଆଲୋକ ବଡ଼ ଅପ୍ରାକୃତିକ ଦେଖାଯାଏ । ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟର ଗଛ, ପାହାଡ଼, ଡଙ୍ଗା, ଜାହାଜ ଆଖେପାଖେ ବୁଲୁଥିବା ଲୋକେ ସ୍ୱପ୍ନରାଜ୍ୟର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଛାଇ ଭଳି ଦେଖା ଯାଉଥା'ନ୍ତି । ଏ ଅନୁଭୂତି ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ଏହା ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୁଭୂତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମନକୁ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ସ୍ତରକୁ ନେଇଯାଏ । ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ଭାବାବେଗ ତଥା ଆତ୍ମିକ ଶିହରଣ ଦେଖାଯାଏ ।

ହେଲସିଙ୍କି ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ସମ୍ମିଳନୀରେ ପୃଥିବୀର ସବୁ ଦେଶରୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଲୋକ ଆସିଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ଚାରିଦିନ ଧରି ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ବିଷୟରେ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ଏହା ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ପାରୁଥିଲା । ମୁଁ ଏଥିରେ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିଥିଲି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖା ଦେଇଥିବା ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ଐକ୍ୟବଦ୍ଧ ହେବା ଉଚିତ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତି ବା ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ଅସହଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ । ଶତାଧିକ ବର୍ଷ ତଳେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଓ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯେପରି ଐତିହାସିକ ଆହ୍ୱାନ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା—"ବିଶ୍ୱ ସର୍ବହରାଦଳ ଏକଜୁଟ ହୁଅ" ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟ ଆସିଛି ଯେଉଁପରି ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ମାନବିକ ଆହ୍ୱାନର—"ବିଶ୍ୱ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବୃନ୍ଦ ଏକଜୁଟ ହୁଅ, ମାରଣାସ୍ତ୍ର ତିଆରି ବନ୍ଦକର।" କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଥମିକ ଆଲୋଚନା ପରେ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ଗୃହୀତ ହୋଇ ନ ଥିଲା।

ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ ୧୯୭୭ରେ ପୁଣି ରୁଷ୍ ଭ୍ରମଣ

ମୁଁ ୧୯୬୫ ରେ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ରୁ ଫେରି ମୋର ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଅନୁଭୂତି ନେଇ 'ନବ ସଭ୍ୟତାର ଦେଶ' ଶିରୋନାମାରେ ଗୋଟିଏ ବହି ଲେଖିଲି। ଏହି ବହିଟି ୧୯୬୬ ମସିହାରେ ଭାରତରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାରୁ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲା। ତାର ସାରାଂଶ ରୁଷ୍ ଭାଷାରେ ଅନୂଦିତ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଶୁଣିଲି। ୧୯୭୭ରେ ଗୋଟିଏ ତିନିଜଣିଆ ଭାରତୀୟ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଦଳର ସଭ୍ୟ ହିସାବରେ ମୋତେ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଯିବାପାଇଁ ପୁଣି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ମିଳିଲା। ମୋ ସହିତ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ ହେଲେ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଡିରେକ୍ଟର ଡକ୍ଟର ଶାହାଏଁ ଓ ଦିଲ୍ଲୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ହିନ୍ଦି ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ସାହିତ୍ୟ ସମାଲୋଚକ ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର ନଗେନ୍ଦ୍ର। ଭାରତ-ରୁଷ୍ ମୈତ୍ରୀ ସଂସଦର କେନ୍ଦ୍ର ପରିଷଦ ମୋତେ ଏଥିପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ।

ଆମେ ତିନିଜଣଯାକ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଥିଲୁ ତେଣୁ ଆମେ ବହୁତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ରମାନ ପରିଦର୍ଶନ କଲୁ। ଏହିଥିର ରୁଷ ଦେଶର ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣାଗତ ବିଷୟମାନ ଆମେମାନେ ଗଭୀର ଭାବରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ପାରିଥିଲୁ। ରୁଷ୍‌ଦେଶ ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଏ ଏବଂ ଏହାର ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତି ଯେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାମାଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଏଥିରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ। ତା'ପରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ବକ୍ତୃତା ଦିଏ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ର ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟକର୍ମର ବହୁଳ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ପ୍ରତିପାଦିତ କରେ ଯେ ଏହା କିପରି ସେମାନଙ୍କ ଦେଶର ଶିକ୍ଷା ଯୋଜନାଠାରୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର। ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋ ସହିତ ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରାୟ ଏକମତ ହୁଅନ୍ତି।

ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ସାମାଜିକ ତ୍ରୁଟି ଏଠାରେ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲି। ମୁଁ ଯେଉଁ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଚିଠିପତ୍ର ଆଳାପ ପାଇଁ ଠିକଣା ମାଗିଲେ ସେମାନେ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କ ଡିରେକ୍ଟର କମ୍ବା ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟର ଠିକଣା ଦିଅନ୍ତି। ମୁଁ ବୁଝିଲି, ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ସିଧା ସଳଖ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଟେଲିଫୋନ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ମୋର ଗଭୀର ଦୁଃଖ ହେଲା । ଏ ପ୍ରକାର ଅନୁଭୂତି ମୋର ପୃଥିବୀର କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଏହା ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ର ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖଦାୟକ ଦିଗ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଲା । ଏତେ ବର୍ଷର ଅଗ୍ରଗତି ପରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଦେଶରେ ଏ ପ୍ରକାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅସମୀଚୀନ ମନେ ହେଲା । ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ରେ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନ ଭ୍ରମଣ ସମ୍ଭବ ନଥିବା କଥା ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କଲି । ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକଙ୍କ-ଠାରେ ନିଜର ଚିହ୍ନଟ କାର୍ଡ଼ ଥାଏ । ହୋଟେଲରେ ରହିଲେ ଆମମାନଙ୍କଠାରୁ ପାସ୍‌ପୋର୍ଟ ନେଇଗଲା ପରି ସେମାନଙ୍କର ଚିହ୍ନଟ କାର୍ଡଟିକୁ ମଧ୍ୟ ହୋଟେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ନେଇଯା'ନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ଏପରି କାର୍ଡ଼ ପ୍ରଚଳିତ ନ ଥିବା କଥା ଶୁଣି ସେମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ବିପ୍ଳବର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ଯେପରି କଟକଣା ଥିଲା ତାହା ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିବା କେତେଦୂର ନିରର୍ଥକ ଏହା ବୋଧହୁଏ ଏମାନେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିନାହାନ୍ତି ।

ଯେ କୌଣସି ସଭ୍ୟ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ଲାଗି ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରାଯାଏ, ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରତି ପ୍ରଗାଢ଼ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଯାଏ, ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଲାଗି ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ର ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତି ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସାମାଜିକ ତଥା ସରକାରୀ ସମ୍ମାନ ପଛରେ ଯେଉଁ ବିରାଟ ଆଦର୍ଶ ଓ ସାମାଜିକ ଦର୍ଶନ କାମ କରୁଛି ତାହା ଆଉ କେଉଁଠି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏହି ଆଦର୍ଶର ଦ୍ୱିଧାହୀନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଓ ସାରା ସମାଜର ଏକନିଷ୍ଠ ଏକାଗ୍ରମନ୍ୟତା ଯୋଗୁଁ ଶିକ୍ଷାର ଏହି ବୈପ୍ଳବିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାର୍ଗରେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ପାରୁଛି । ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବ୍ୟର୍ଥତା କି ସାମାଜିକ ବିଦ୍ରୋହର ଆତ୍ମଘାତୀ ଅରାଜକତା ନାହିଁ । ଆସନ୍ତା ୨୦ ବର୍ଷ କିମ୍ବା ୫୦ ବର୍ଷ ପରେ ଶିକ୍ଷାର ରୂପରେଖ କ'ଣ ହେବ ସେ ବିଷୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୁଷ୍ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ତଥା ନାଗରିକର ପରିଷ୍କାର ଧାରଣା ରହିଛି । ସମାଜବାଦୀ ଚେତନାରେ ସେମାନେ ଏପରି ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ଯେ ଆଗାମୀ ଯୁଗର ବୈପ୍ଳବିକ ଆଦର୍ଶ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଶିକ୍ଷାର ରୂପରେଖ ବିଷୟରେ କାହାରି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସମାଜବାଦୀ ନୈତିକତା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ; ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋଭାବ ଓ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଲାଗି ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ମୌଳିକ ନୀତି ଉପରେ ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତିକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ସାମ୍ୟବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଯେପ୍ରକାର ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରେରଣା ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ତାହା ସୋଭିଏତ୍ ସମାଜର ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯେ ଅତି ସୁସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ଏହା ଯେ କୌଣସି ପର୍ଯ୍ୟଟକର ଆଖିରେ ପଡ଼େ । ସୋଭିଏତ୍ ଶିକ୍ଷାର ଏହି ବିରାଟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ମହାନ୍

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଐତିହାସିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଏହା ଅଗ୍ରଗାମୀ ବିଶ୍ୱ-ଜନତାର ସଂସ୍କୃତି ଓ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ରୂପେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଦରବାରରେ କ୍ରମେ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରୁଛି ।

ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ଯାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗବେଷଣା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ଚମତ୍କୃତ କରିଦେଇଛି । ଆମେରିକାର ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ୧୯୫୭ ଅକ୍ଟୋବର ୪ ତାରିଖରେ ରୁଷ୍‌ର ପ୍ରଥମ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷଯାନର ଅଦ୍ଭୁତ କୃତିତ୍ୱ ପାଇଁ ସୋଭିଏତ୍ ବିଜ୍ଞାନକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ରୁଷ୍ ଗବେଷଣାର ବହୁ ପଛରେ ଥିଲେ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୁଷ୍ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଗରେ ରହିଛି ବୋଲି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ କହନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷଚାରୀ ୟୁରି ଗାଗାରିନ୍‌ଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବାପାଇଁ ଏବଂ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଏଥିରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିବାପାଇଁ ଏପ୍ରିଲ ୧୨ ତାରିଖ 'କସ୍ମୋନଟ୍ ଦିବସ' ନାମରେ ସର୍ବସାଧାରଣ ଛୁଟି ଦିବସ ରୂପେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପାଳିତ ହେଉଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସୋଭିଏତ୍ ସମାଜ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷଚାରୀମାନଙ୍କୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାମାଜିକ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇଛି । ସମ୍ମାନିତ ନାଗରିକ ରୂପେ ଏମାନେ ସୋଭିଏତ୍ ରାଷ୍ଟ୍ର ପକ୍ଷରୁ ଦେଶ ବିଦେଶକୁ ପରିଭ୍ରମଣରେ ଯାଉଛନ୍ତି । ଏହି ବିଶିଷ୍ଟ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ଯାତ୍ରୀମାନେ ରୁଷ୍ ପିଲାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଅଭିଜ୍ଞତା ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଛନ୍ତି ।

ସମାଜବାଦୀ ଦେଶର ସାମାଜିକ ସଂସ୍ଥା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ଦର୍ଶନ ଫଳରେ ମାତ୍ର କେତେ ବର୍ଷ ଭିତରେ ବିଜ୍ଞାନ ଯେପରି ଆଗେଇ ପାରିଛି, ଏହି ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ବେଳକୁ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ପୃଥିବୀରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆସନ ଅଧିକାର କରି ପାରିବ, ଏଥିରେ କାହାରି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ବିଜ୍ଞାନ ଯୁଗରେ ଯେଉଁ ଦେଶ ବିଜ୍ଞାନରେ ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିପାରିବ ସେହି ଦେଶ ଅର୍ଥନୈତିକ, ଶୈଳ୍ପିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଯେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବ, ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

୧୯୧୭ ବିପ୍ଳବ ପରେ ଯେତେବେଳେ ଲୋକେ ନାନା ଅସୁବିଧାରେ ଥିଲେ, ଲେନିନ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଭାବରେ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ—"ଆମେ ବୟସ୍କ ଲୋକେ କଷ୍ଟରେ ଚଳି ପାରିବା ଏବଂ ଆମର ଲାଡୁଣି ଚିକିକ, ଚିନି ଏବଂ ଅଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡିକ ଆମ ପିଲାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଦେବାକୁ ହେବ ।"

ଏଠାରେ ଯେପରି ସର୍ବସମ୍ମତ ସାମାଜିକ ଆଇନ୍ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଯାଇଛି ଯେ, ସୋଭିଏତ୍ ଦେଶର ଯାହା ସବୁଠୁ ଭଲ, ସବୁଠୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ଆନନ୍ଦଦାୟକ, ତାହା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବ । ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳର ସବୁଠୁ ଭଲ ଘର, ସ୍କୁଲ କମ୍ପାଉଣ୍ଡପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆହୁଏ—ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ରମଣୀୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଅବସର ବିନୋଦନପାଇଁ ଅତି ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ଖରା ଛୁଟିରେ ମାସେ ଦି'ମାସ କାଳ ଏଠାରେ ନାନାପ୍ରକାର ଆମୋଦଦାୟକ କାର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ସେମାନେ ସମୟ କଟାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କପାଇଁ ବହୁତ ପ୍ରକାର ପତ୍ର ପତ୍ରିକା, ବହି ସିନେମା, ଥିଏଟର୍ ବିଶେଷ ଯତ୍ନର ସହିତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତି ଜୁନ୍ ପହିଲା ଦିନ ସାରା ଦେଶରେ ଶିଶୁଦିବସ ପାଳିତ ହୁଏ ଏବଂ ଏହା ଏପରି ଜାକଜମକରେ ପାଳିତ ହୁଏ ଯେ, ଶିଶୁମାନେ ବର୍ଷର ସେହି ଦିନଟି ପାଇଁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥା'ନ୍ତି ।

ଶିଶୁମାନଙ୍କର ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତି, ସେମାନଙ୍କଠାରେ ମୌଳିକ ପ୍ରତିଭାର ବିକାଶ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ନୂତନ ମଣିଷ କରି ଗଢ଼ିବା ଲାଗି ଯେଉଁ ବ୍ୟାପକ ଉଦ୍ୟମ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ରେ ହେଉଛି ତାହା ଦେଖିଲେ ସହଜରେ ବୁଝିହେବ ଯେ ଏହି ଜାତି କାହିଁକି ଏତେ ଅଳ୍ପ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କୃତି, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉଦ୍ଭାବନ, ନାଚଖେଳ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୃଥିବୀରେ ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଯାଉଛି । ଗର୍କିଙ୍କ ଭାଷାରେ ଶିଶୁମାନେ ଜୀବନର ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ ଏବଂ ଏହି ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛର ମହକ ପାଇବାକୁ ହେଲେ ବଗିଚାର ମାଲୀକୁ ଯେପରି ଅକ୍ଲାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହୁଏ, ସୋଭିଏତ୍ ଜନସମାଜ ସେହିପରି ଭାବରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କଠାରେ ଗମ୍ଭୀର ସୃଜନଶୀଳତାର ସୌରଭ ବିକଶିତ କରିବାପାଇଁ ସୋଭିଏତ୍ ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶକୁ ପିଲାଙ୍କପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ସଜାଡ଼ି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ସମାଜବାଦୀ ଜୀବନିକା ସଞ୍ଚାର କରି ପାରିଛି । ତେଣୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସୋଭିଏତ୍ ସମାଜ ଯେ ପ୍ରତିଭାର ଦିଗନ୍ତପ୍ରସାରୀ ସୌରଭରେ ଉଲ୍ଲସି ଉଠିବ ଏବଂ ସାରା ପୃଥିବୀର ଜନ ସମାଜକୁ ତାର ସୌରଭର ମାଦକତାରେ ମୁଗ୍ଧ କରିବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଚୀନ୍

୧୯୮୦ ମସିହାରେ ଭାରତ-ଚୀନ୍ ମୈତ୍ରୀ ସଂଘ ତରଫରୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ଚୀନ୍ ଯାଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଜଣେ । ଅନ୍ୟମାନେ ହେଲେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ଗିରିଜା ଭୂଷଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଓ ଅଭିର ପାଢ଼ି । ପୃଥିବୀର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ, ପୁଞ୍ଜିପତି ଦେଶ, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜନମଙ୍ଗଳ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସୋଭିଏତ ରୁଷ୍ ଦେଖିଲା ପରେ ଏସିଆ ମହାଦେଶର ଶତାଧିକ କୋଟି ଅଧିବାସୀଙ୍କର ବିରାଟ ସମାଜବାଦୀ ଭୂଖଣ୍ଡ ଦେଖିବାପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଭାରତ ୧୯୪୭ରେ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ଚୀନ୍ ଭୟଙ୍କର ଗୃହଯୁଦ୍ଧ ଭିତର ଦେଇ ଅଗଣିତ ଜନତାର ଚରମ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ଫଳରେ ୧୯୪୯ରେ ସମାଜବାଦୀ ଦେଶ ହିସାବରେ ଜନ୍ମଲାଭ କଲା । ଭାରତ-ଚୀନ୍ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ତୁଳନାତ୍ମକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ମୋର ଅଭିପ୍ରାୟ ଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଭାରତ ଓ ଚୀନ୍‌ର ସ୍ୱାଧୀନତା ପରର ଯୋଜନାରେ ବହୁତ ତଫାତ୍ ରହିଛି । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ଆମେ ଗଲାବେଳେ କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ ବହୁ ବନ୍ଧୁ ଆମମାନଙ୍କୁ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଇବାପାଇଁ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଓକିଲ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ କହିଥିଲେ—'ଆପଣ ତ ଭାରତରେ ଗୋଟିଏ ବିପ୍ଳବ ଦେଖିଛନ୍ତି, ଚୀନ୍‌ରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିପ୍ଳବର ଫଳାଫଳ ଦେଖିବେ ।' ଏହାଶୁଣି ମୋର ଏଗାର-ବାର ବୟସର ନାତି ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ଯେ କି ବହୁତ ଇତିହାସ ବହି ସବୁବେଳେ ପଢ଼େ, ମୋତେ କହିଥିଲା—'ଅଜା ଭାରତରେ ତ ବିପ୍ଳବ ହୋଇ ନ ଥିଲା, କେବଳ ମାତ୍ର କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର ହୋଇଥିଲା । ତାହାତ ବିପ୍ଳବ ନୁହେଁ ।' ମୋର ଓକିଲ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଥିଲେ ଯେ, ସେ ପିଲା କିପରି ଏତେ ବଡ଼ କଥା କହୁଛି ? ସେ ଠିକ୍ ସାର କଥାଟିଏ କହିଥିଲା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ମୋ ନାତି ସହିତ ଏକମତ । ଭାରତରେ ବିପ୍ଳବ ନ ହୋଇ ଦିଲ୍ଲୀରେ କେବଳ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର ହୋଇ ଥିବାରୁ ଭାରତୀୟ ଜନତାର ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପ୍ରତାରିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଆମମାନଙ୍କୁ ରେଙ୍ଗୁନ୍ ବାଟଦେଇ ଯିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ରେଙ୍ଗୁନ୍ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଘାଟିରେ ଏବଂ ସହର ଭିତରେ ବହୁ କଟକଣା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । ବର୍ମା ଦେଶଟି ସାରା ପୃଥିବୀରୁ ପୁରାପୁରି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଗୋଟିଏ-କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଆୟତ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବା କଥା ଜଣାଗଲା । ସେଠାକାର କେତେକ ଲୋକ ବର୍ମାର ଚରମ ରାଜନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୁରବସ୍ଥା କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ । ରେଙ୍ଗୁନ୍ ସହରର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ଭାରତ ପରି ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ବିକଟାଳ ରୂପ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ରେଙ୍ଗୁନ୍ ସହରଟି ଅବଶ୍ୟ ବହୁତ ସୁନ୍ଦର । ସେଠାର ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ ପାଗୋଡ଼ାର ଦୃଶ୍ୟ ମନରୁ ଲିଭିବାର ନୁହେଁ । ଅତି ସୁନ୍ଦର ପରିବେଶ ଭିତରେ ଏହି ପାଗୋଡ଼ାଟି ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ନିର୍ମିତ । ଏହା ବହୁ ମନ୍ଦିରର ସମଷ୍ଟି । ଏହାର ବେଢ଼ା ଭିତର ଏତେ ପରିଷ୍କାର ଯେ, ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ଏହାର ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଗଣାମାନଙ୍କରେ ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ତଳେ ପଦ୍ମାସନରେ ବସି ଧ୍ୟାନ କରୁଥାଏ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଟିକେ ଧୂଳିମଳି ଦେଖିବାକୁ ନାହିଁ । ମୋର ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରର ଧୂଳିଧୂସର ମଇଳା ବେଢ଼ା କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାଗୋଡ଼ା ଭିତରେ ପଶିଗଲା କ୍ଷଣି ଗୃହଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଏ ପ୍ରକାର ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ଯୋଗୁ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅନୁଭୂତି ଜାଗେ । ସେଠାରେ ବହୁତ ଲୋକ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପରି ପଦ୍ମାସନରେ ବସି ଧ୍ୟାନ କରୁଥା'ନ୍ତି । ଶହଶହ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସଜାହୋଇ ରଖାହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ହଠାତ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଯାହିଁ ଦେଖିଲି ଯେ ବହୁ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ନିକଟରେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତିପରି ନିଶ୍ଚଳହୋଇ ପଦ୍ମାସନରେ ବସିଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ବୋଲି ଭ୍ରମ କରିଥିଲି । ଠିକ୍ ଧଳା ମାର୍ବଲ ପଥର ମୂର୍ତ୍ତିପରି ସେମାନେ ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ । ଏ ପ୍ରକାର ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ନୀରବତା ଆମ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ କ'ଣ ସମ୍ଭବ ? ବରଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନ୍ଦିରରେ ଡାକବାଜି ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଭଗବତ୍ ପ୍ରାର୍ଥନା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଛି । ଆମ ଦେଶର ଦେବଦେବୀମାନେ ଶାସକବର୍ଗଙ୍କ ପରି ବୋଧହୁଏ କାଲା ହୋଇଗଲେଣି । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ରେଙ୍ଗୁନ୍ ସହରଟି ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ହୋଇ ପାରିଛି ।

ତା'ପରଦିନ ଚୀନ୍‌ର କୁନ୍‌ମିଙ୍ଗ୍ ସହର ଦେଇ ପେକିଂରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ରାତି ପ୍ରାୟ ଏଗାରଟା । ଆମମାନଙ୍କୁ ପାଛୋଟି ନେବାପାଇଁ ଚୀନ୍ ସରକାରଙ୍କର ସାଂସ୍କୃତିକ ଉପ'ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଆସିଥାନ୍ତି । ବିମାନ-ବନ୍ଦରଠାରେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ଆମ ଜିନିଷ ପତ୍ର କୁନ୍‌ମିଙ୍ଗଠାରୁ ଆମ ସହିତ ଆସିପାରି ନାହିଁ । କୁନମିଙ୍ଗ୍‌ରେ ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ବଦଳାଇଲୁ ଆମକୁ ସେଠାରେ ମହାସମାରୋହରେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ବାରମ୍ବାର ଚୀନ୍ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ପଚାରୁଥାଏ ଆମ ଜିନିଷପତ୍ର କଥା । ସେମାନେ ନିର୍ଭର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଏ ଜିନିଷ ଆମମାନଙ୍କ ସାଥିରେ ଯିବ କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ଜିନିଷ ଆସିପାରି ନ ଥିଲା । ଏଥିରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉପ-ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ବଡ଼ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେ ବହୁଥର କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରି କହିଥିଲେ ଯେ ଚବିଶ୍ ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ଆମ ଜିନିଷ ଆମକୁ ମିଳିଯିବ । ମୋର ତାଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇ ନ ଥିଲା କାରଣ କୁନମିଙ୍ଗ୍ ପେକିଂଠାରୁ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ପାଞ୍ଚଘଣ୍ଟାର ବାଟ । ତା'ଛଡ଼ା ସପ୍ତାହକୁ ଥରେ ମାତ୍ର ପେକିଂରୁ କୁନ୍‌ମିଙ୍ଗ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଯାଉଥିଲା । ଯାହେଉ ତା'ପରଦିନ ସଂଧ୍ୟାସୁଦ୍ଧା ଆମ ଜିନିଷପତ୍ର ହୋଟେଲରେ ଆଣି ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ସାମରିକ ଓ କୃଷି ବିଭାଗର ଉଡ଼ାଜାହାଜ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆମ ଜିନିଷପତ୍ର ପ୍ରାୟ ଅଠର ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଏହା ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କର ଚରମ ଦାୟିତ୍ୱ ବୋଧ ଓ ଦକ୍ଷତାର ଲକ୍ଷଣ । ତା'ପରେ ଆମେ କୁନମିଙ୍ଗ୍ ବାଟ ଦେଇ ଫେରିଲାବେଳେ ଶୁଣିଲୁ ଯେ ଯେଉଁ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଆମ ଜିନିଷପତ୍ର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିଲେ, ଶାସ୍ତି ସ୍ୱରୂପ ତାଙ୍କର ପଦ ସ୍ଖଳନ କରା ହୋଇଛି । ସେ ବିଶିଷ୍ଟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଖସାଇ ସାଧାରଣ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ରଖା ହୋଇଛି । ସେ ନିଜେ ଏକଥା ଆମକୁ କହିଥିଲେ । ଏହା ଦାୟିତ୍ୱ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନର ଚରମ ପରୀକ୍ଷାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ । ଏପରି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦାୟିତ୍ୱ ବିଚ୍ୟୁତିପାଇଁ କୈଫିୟତ ଓ ଶାସ୍ତି ବିଧାନ ଆମ ଦେଶରେ ସମ୍ଭବ କି ? ଆମଦେଶରେ ସବୁ ଧରଣର ଦାୟିତ୍ୱହୀନତା ଯେପରି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପରମ୍ପରାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଅନୁଭୂତି ପରିସ୍ଥିତି ପରଦିନ ଆମର ହୋଇଥିଲା । ଆମେ ହୋଟେଲ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲୁ । ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଥଟ୍ଟାରେ କହିଲି ଯେ ଆମକୁ ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉପ-ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ବିମାନଘାଟିକୁ ପାଛୋଟି ଆଣିବାପାଇଁ ଯାଇଥିଲେ ସେ କିପରି ସାଇକେଲ୍‌ରେ ଆସୁଛନ୍ତି ! ମୁଁ ଥଟ୍ଟାରେ କହିଥିଲି, କାରଣ ତାଙ୍କପରି ଜଣେ ବୃଦ୍ଧବ୍ୟକ୍ତି ସାଇକେଲ୍‌ରେ ଆମ ହୋଟେଲ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥିଲେ । ସେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ଆମେ ଦେଖିଲୁ ଯେ ସେ ସତରେ ସେହି ଉପ-ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ । ସେ ଘରୁ ଅଫିସକୁ ଓ ଅଫିସରୁ ଘରକୁ ତାଙ୍କ ସାଇକେଲ୍‌ରେ ଯାଆନ୍ତି । କେବଳ ଅଫିସ କାମରେ ଗଲାବେଳେ ଅଫିସ ଗାଡ଼ିରେ ଯା'ନ୍ତି । ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟିଏ ବୈପ୍ଳବିକ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଏହା ହେଉଛି ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗୀ ଦେଶସେବକର ଦେଶ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି । ସାରା ଚୀନ୍‌ରେ ସେତେବେଳକୁ ଘରୋଇ କାର୍ ନ ଥାଏ । ସାରା ଦେଶ ଯେପରି ସାଇକେଲରେ ଚାଲିଛି । ବେଜିଂ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସହରରେ ସାଇକେଲ୍ ଯିବାପାଇଁ ପୃଥକରାସ୍ତା ରହିଛି । ଗାଁ, ଗଣ୍ଡା, ସହର, ମଫସଲ ସବୁଠି ସାଇକେଲ୍ । ତା'ପରେ ଦେଶର ଉନ୍ନତି ହେଲେ, ମଟରଗାଡ଼ି ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ତିଆରି ହେଲେ ଲୋକେ ମଟରଗାଡ଼ି ଚଢ଼ିବେ । ଲୋକମାନଙ୍କର ଯାତାୟତ ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବସ୍ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୌଖୀନ ଭ୍ୟାନ୍ । ସାମ୍ୟବାଦୀ ଚୀନ୍‌ର ଏହା ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ସାମାଜିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ।

ତା'ପରେ ଆମର ତିନି ସପ୍ତାହ ରହଣି କାଳରେ ବେଜିଂ, ନାନ୍‌କିଂ, ସାଂଘାଇ, କୁନମିଙ୍ଗ୍ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ସହର ବୁଲିଲୁ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରାମ୍ୟ କମ୍ୟୁନ୍‌ରେ ଆଲୋଚନା ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେଲୁ । ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆମର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା ଯେ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବ ଫଳରେ ସବୁ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କୁ— ଅଧ୍ୟାପକ, ଇଞ୍ଜିନିୟର, ଡାକ୍ତର ପ୍ରଭୃତି ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ କାମ କରିବା-ପାଇଁ ପଠାଇ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଅଳ୍ପଦିନ ପାଇଁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତି ସହିତ ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କରିବା ଲାଗି ପଠାଯାଇଥିଲା । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଲୋକଙ୍କୁ ସାକ୍ଷର କରିବା, ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନିୟୋଜିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏମାନେ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କ୍ରମେ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷମତାଶାଳୀ ରାଜନୈତିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ହାତକୁ ଚାଲିଗଲା । ସେମାନେ ସହରରେ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ତାଙ୍କ ଦଳର ଲୋକଙ୍କୁ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେଲେ ଏବଂ ବହୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଓ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ଗାଁରେ ଘୁଷୁରି ଗୁହାଳ ସଫା କରିବା, କୃଷି ପ୍ରଭୃତି କାମରେ ଲଗାଇ ରଖିଲେ । ଆମେ ଗଲାବେଳକୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଗବେଷଣାଗାର ଓ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଅତି ନିମ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲା । ବେଜିଂ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ମୋ ସହିତ ମୋ ହୋଟେଲରେ ଦେଖା କଲେ ସିନା, ତାଙ୍କ ବିଭାଗକୁ ନିଜରେ ମୋତେ ନେଇ ନ ଥିଲେ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ସେତେବେଳକୁ ପୁଣି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଗବେଷଣାଗାର ନୂତନ ଢାଞ୍ଚାରେ ଗଠନ କରି ହେଉଥିଲା ।

ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବ ଯୋଗୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଲୋକଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବହୁତ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ତା ତଥା ଗମ୍ଭୀର ଆତ୍ମ-ପ୍ରତ୍ୟୟର ସହିତ ଆମ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । ବହୁତ ଗର୍ବର ସହିତ ତାଙ୍କ ନିଜ ନିଜ କମ୍ୟୁନର ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷମତା କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଲାଭାଂଶ ଓ ସାଧାରଣ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ସାର୍ବଜନୀନ ଉନ୍ନତି କଥା କହୁଥିଲେ । ଅଥଚ ସହରର ଲୋକେ ଟିକେ ଉଦାସ ଜଣା ପଡ଼ୁଥିଲେ । ସେମାନେ ମନଖୋଲି ହସୁ ନ ଥିଲେ ବୋଲି ଜଣା ଯାଉଥିଲା । କାରଣ ବହୁଦିନ ଧରି ସେମାନେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ କାମ କରିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକେ ତାଙ୍କ ନିଜ ନିଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁତ ପଛେଇ ଯାଇଥିଲେ । ଏଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁଦିନଧରି ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିବା ବୈଷୟିକ ଓ ନିଜ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

କମ୍ୟୁନ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କଠାରେ ଏପରି ଆତ୍ମ ଶକ୍ତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିଯାଇ ପାରିଥିଲା ଯେ ସେମାନେ ଅତି ବେଶି ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କିପରି ଜଳ ସେଚନ, ଛୋଟ ଛୋଟ ଶିଳ୍ପ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଫସଲ ଅମଦାନୀ ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦକ୍ଷତାର ସହ କାମ କରୁଥିଲେ ତାହା ଆମମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଥିଲେ । ଗୋଟିଏ କମ୍ୟୁନ୍‌ରେ ସିମେଣ୍ଟର ଅଭାବ ମେଣ୍ଟାଇବାପାଇଁ ତାଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଯାଇ ସିମେଣ୍ଟ କାରଖାନା ଦେଖି ପୁରୁଣା ସିମେଣ୍ଟ ତିଆରି ଯନ୍ତ୍ରପାତି କିଣିଆଣି ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ସିମେଣ୍ଟ କାରଖାନା ବସାଇ ପାରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ଦିନକୁ ଏକ ଟନ୍ ସିମେଣ୍ଟ ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ ଏବଂ ସେହି ସିମେଣ୍ଟକୁ ଟିଣରେ ନେଇ କାମ କରିଯାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ଟିଣଘରେ ଏହି ସିମେଣ୍ଟ କାରଖାନାଟି ଚାଲିଥାଏ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଆମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ଲକରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସିମେଣ୍ଟ କଳ ବସାଇଲେ ଲୋକେ କେତେ ଶସ୍ତାରେ ସିମେଣ୍ଟ ପାଇପାରନ୍ତେ ।

ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଚୀନ୍ ବିପ୍ଲବ, ଜନଶକ୍ତି ଜାଗରଣ ଏବଂ ତା'ର ବିନିଯୋଗ ଅତି ସାର୍ଥକତାର ସହିତ କରି ପାରିଛି ବୋଲି ମନେହେଲା । ତାଙ୍କ ସମ୍ବିଧାନରେ ଲୋକଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଦାବୀକୁ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯିବା ଫଳରେ କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କର ହାତ କାମରେ ଲଗି ପାରିଥିଲା । ଫଳରେ ଚଉଡ଼ା ଚଉଡ଼ା ରାସ୍ତା, ରାସ୍ତା ଦୁଇ ପାଖରେ ବହୁତ ଗଛ, ବିରାଟ ବିରାଟ ନଦୀବନ୍ଧ, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ନୂଆ ପୋଖରୀ ଓ ହ୍ରଦ, କଳ କାରଖାନା, କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ ସଙ୍ଗଠନ ସବୁ ଗଢ଼ି ଉଠି ପାରିଲା । ମଣିଷ ହାତକୁ ବ୍ୟବହାର ନ କରି କେବଳ ପେଟକୁ ଭରତି ପରି ଯେଉଁ ଦେଶର ଶାସକମାନେ ଗଣନ୍ତି ସେମାନେ ଅନ୍ୟଦେଶକୁ ଖାଦ୍ୟପାଇଁ ଭିକ ମାଗନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ହାତକୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ସେମାନେ ଚୀନ୍ ପରି ଦେଶର ଶହେ କୋଟି ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜ ଜମିରୁ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇ ପାରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ଭିକ ମାଗିବା ଘୃଣା କରନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଭାରତ, ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଚୀନ୍ । ଭାରତ ଅନେକାଠାରେ ହାତ ପତେଇ ଗହମ ଆଣୁଥିଲାବେଳେ ଚୀନ୍ ଗୋଟିଏ କିଲୋଗ୍ରାମ ଖାଦ୍ୟ ବି ବାହାରୁ ଆଣି ନ ଥିଲା । ଫଳରେ ସେ ଦେଶର ଆତ୍ମସମ୍ଭ୍ରମ, ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ କିପରି ଭାବରେ ବଢ଼ି-ଯାଇଥିଲା ତାହା ଦେଖିବାର କଥା । ଚୀନ୍‌ର ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଦୁଃଖଦାୟକ ପୀତନଦୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅଯତ୍ତ ହୋଇ ପାରିଛି । ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ବନ୍ଧ ନୁହେଁ, ବହୁତ ବନ୍ଧ ପକାଇ ଏବଂ ତା'ର ଦୁଇ ପାଖରେ ବିରାଟ ପଥର ବନ୍ଧ ହଜାର ହଜାର କିଲୋମିଟର ଦୀର୍ଘ ବାନ୍ଧି ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ଶାନ୍ତ ଓ କମନୀୟ ନଦୀରେ ପରିଣତ କରାଯାଇ ପାରିଛି; ଖାଲି ମଣିଷ ପେଶୀର କସରତରେ, ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ନୁହେଁ । ସେମିତିପରି ଦେଶର କୌଣସିଠାରେ ଇଞ୍ଚେ ଜମି ଖାଲି ପଡ଼ିଥିବାର ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ ନ ଥିଲୁ । ରାସ୍ତା ଓ ରେଳ ଲାଇନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫସଲ ଲାଗିଛି । ବଡ଼ ବଡ଼ ପୋଖରୀ ଖୋଳା ହୋଇ ରାସ୍ତା ତିଆରି ହୋଇଛି । ପୋଖରୀରେ ମାଛ, ରାସ୍ତା କଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶସ୍ୟ । ଅଥଚ ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାସ୍ତା ଓ ରେଳ ଲାଇନ କଡ଼ରେ ହଜାର ହଜାର ହେକ୍ଟର ଜମି ଅନୁର୍ବର ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି । ନା ଫସଲ ନା ମାଛ, କୌଣସି ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଏହା ଅନୁପଯୁକ୍ତ । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଆମପାଇଁ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ କାନୁନ୍ କରି ଯାଇଛନ୍ତି ତାକୁ ଆମେ ବଦଳାଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଏ ସବୁ ଅନାବାଦୀ ଜମିରେ ଶ୍ରମପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଜନାରେ ପୋଖରୀ ଖୋଳି ମାଛଚାଷ ଯଦି କରାଯାଆନ୍ତା କେତେ ପୁଷ୍ଟିକର ଖାଦ୍ୟ ନ ମିଳନ୍ତା ! ଆମେ କେବଳ ଲୋକଙ୍କର ପେଟ ଗଣିଗଣି ଚାଲିଛୁ । ହାତର ଉପଯୋଗ କରିବାର କ୍ଷମତା ବା ଇଚ୍ଛା ଆମ ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଚୀନ୍‌ର ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଳବ ପରେ ଏହି ବିରାଟ ଦେଶର ଜନତା ସବୁପ୍ରକାରର ଶୋଷଣରୁ ଓ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କଲେ । ଧନୀ, ଗରିବ, ଶିକ୍ଷିତ, ଅଶିକ୍ଷିତ, ପୁଞ୍ଜିପତି, ଶ୍ରମିକ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ, ଔପନିବେଶିକତା ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରେଣୀ ବିଭକ୍ତ ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍ଥାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସବୁପ୍ରକାରର ଶୋଷଣ, ପେଷଣ ଅତ୍ୟାଚାର, ଅନାଚାର ଓ ଅବିଚାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଲୋପ ପାଇଲା । ତା' ଫଳରେ କୋଟି କୋଟି ନରନାରୀଙ୍କଠାରେ ଥିବା ଅବଦମିତ ମାନବିକ ଶକ୍ତିର ସ୍ୱତଃ ଉତ୍ସରଣ ସମ୍ଭବ ହେଲା । ଗତ ୩୦ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଏହି ବିରାଟ ଶକ୍ତି କିପରି ଭାବରେ ସୁସ୍ଥ, ସୁନ୍ଦର ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଛି ତାହା ଯେକୌଣସି ବାହାର ଲୋକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରିବ ।

ସେଠାରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇଲା କ୍ଷଣି କାହାରି ଦରମା ବଢ଼ିଯାଏ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ କାମ କରିବାକୁ ହେବ । ବାବୁ ଶ୍ରେଣୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଲୋପ ପାଇ ଯାଇଛି । ଦଳେ ସବୁବେଳେ କ୍ରୀତଦାସ ପରି କାମ କରୁଥିବେ ଏବଂ ଆଉ ଦଳେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଶୋଷକ ଭାବରେ ଖାଲି ହୁକୁମ ମାରୁଥିବେ ତାହା ଏଠାରେ ଆଉ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶିକ୍ଷିତ ଅଫିସର ଗୋଷ୍ଠୀ, ଡାକ୍ତର, ଇଞ୍ଜିନିୟର, ସମସ୍ତେ ଗାଁକୁ ଯାଇ କୃଷକବାସ, ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ପ୍ରକାର କାମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଫଳରେ ଗତ କେତେ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଏହି ପରାଙ୍ଗପୋଷୀ ବାବୁ ଶ୍ରେଣୀଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଲୋପ ପାଇ ଯାଇଛି । ଫଳରେ ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ତଥା ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଣାଳୀ ସହିତ ଓତଃପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ପ୍ରତି ମାସରେ କିଛିଦିନ ଉତ୍ପାଦନ କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିବା ଲୋକଙ୍କ ସହିତ କାମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । କଳ କାରଖାନାରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଯାଇ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ପାଇଲେ ବୋଲି ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ଆଇନର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ସେମାନେ ନୁହନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ଯେତେ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରୁଛି ବାବୁ ଓ ଅମଲା ତାନ୍ତ୍ରିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ସେତେ ବେଶି ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି ।

ଚୀନ୍ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କର କୌଣସି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧିକାର ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ଇଞ୍ଜିନିୟର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କରିବାର କ୍ଷମତା ତଥା ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ପାଦନ ଅନୁଯାୟୀ ଦରମା ଦିଆଯାଏ । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଉ କେହି ବେଶି ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମଲା ତାନ୍ତ୍ରିକ ବାବୁଙ୍କ ଦରମା ବେଶି ହେବା ଏ ଦେଶରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନୀତିଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି କେନ୍ଦ୍ରରେ ହୁଏ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ପାଦନ ସଂପର୍କରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବା ଫଳରେ ଆମ ଦେଶର ସେକ୍ରେଟାରିଏଟ୍‌ର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଲମ୍ବା ନାଲଫିତାର କସରତ ଏଠାରେ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ସମସ୍ତେ ସେମାନଙ୍କ କାମ ପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଦାୟୀ । କାମ ଅନୁସାରେ ଦରମା ଓ ବୋନସ୍ ନିର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଡିଗ୍ରୀ ଅନୁସାରେ ନୁହେଁ ।

ଚୀନ୍ ବିପ୍ଳବର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ସାଫଲ୍ୟ ହେଲା, ନାରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପରି ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମାନ ଅଧିକାର ନେଇ କାମ କରୁଛନ୍ତି । କାମ ନ କରି କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଘରେ ବସି ରହେ ନାହିଁ । ଘରକାମପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିଏ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ କାମ ନ କରି ରହିଥିବ ଏହା ସେମାନେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁରୁଷ ପରି ନାରୀମାନେ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ସାଇକେଲ ଚଢ଼ି କାମକୁ ଯା'ନ୍ତି । ରାତିରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ କଲ କାରଖାନାରେ କାମ କରନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁ କାମ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ କରି ପାରିବେ, ସେହି କାମ ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଏ । ସେମାନେ ବରଂ ୫୫ ବର୍ଷରେ ପେନ୍‌ସନ୍ ପାଆନ୍ତି, ପୁରୁଷମାନେ ଷାଠିଏ ବର୍ଷରେ ପେନ୍‌ସନ୍ ପାଆନ୍ତି । ବାହାରେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହିତ ସମାନସ୍କନ୍ଧ ଭାବରେ କାମ କରିବା ଯୋଗୁଁ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଖୁବ୍ ଭଲ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ସମସ୍ତେ ପୁରା ପ୍ୟାଣ୍ଟ୍ ଓ ଅଧା ସାର୍ଟ ପିନ୍ଧିଥା'ନ୍ତି । ପୋଷାକପତ୍ର ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ସେମାନଙ୍କ ଚାଲିଚଳଣି, କଥାବାର୍ତ୍ତା, ପୋଷାକପତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ସାଂସ୍କୃତିକ ସମ୍ଭ୍ରମତା ରହିଛି । ପୁରୁଷମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଅଯଥା ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେବା କିମ୍ବା ଅଭଦ୍ରୋଚିତ ଭାବରେ ବଳବଳ କରି ଚାହିଁବା ପ୍ରଭୃତି ବର୍ବରୋଚିତ ବ୍ୟବହାର ଆଦୌ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଝିଅମାନେ ସହରମାନଙ୍କରେ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଭ୍ରମଣ ଓ ଖେଳିବାପାଇଁ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ରାତି ୧୦ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେଡ୍‌ମିଣ୍ଟନ ପ୍ରଭୃତି ଖେଳ ଖେଳୁଥା'ନ୍ତି । ପୁରୁଷମାନେ ଠିଆ ହୋଇ ଦେଖନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଥରେ ସୁଦ୍ଧା ଆମେମାନେ କୌଣସି ରକମର ଅଭଦ୍ରୋଚିତ ମନ୍ତବ୍ୟ, ହସ ବା ଚାହାଣୀ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲୁ ନାହିଁ । ଏହା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ଚୀନ୍ ସଂସ୍କୃତିର ଗୋଟିଏ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ସମସ୍ତ ଚୀନବାସୀ ପ୍ରତିଦିନ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଓ ସୃଜନଶୀଳ କାମରେ ବ୍ୟାପୃତ ଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ସ୍ୱତଃ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ତଥା ଆନ୍ତରିକ ସ୍ନେହ ଦେଖା ଯାଉଛି । ତା'ଛଡ଼ା ପୁରାତନ ଏସିଆନ୍ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଏମାନେ ପୁଣି ନୂତନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛନ୍ତି । ତା'ଫଳରେ ନାରୀ ଧର୍ଷଣ କଥା ଏଠାରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯଦି କଦାଚିତ ନାରୀ ଧର୍ଷଣ ହୁଏ ତା'ହେଲେ ଦୋଷୀକୁ ବୋଧହୁଏ ଗୁଳି କରି ମାରି ଦିଆହେବ । ଆମର ଯୁବ ତଥା ଶିକ୍ଷିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଏ ବିଷୟରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା ଉଚିତ । ଖାଲି ବକ୍ତୃତାରେ ସୀତା ସାବିତ୍ରୀ କଥା ଆଉଡ଼ାଇ ଆଉଡ଼ାଇ ନିଜକୁ ଠକିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଶୋଷଣର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରାମକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କମ୍ୟୁନ୍ ଗଠନ କରାଯାଇଛି । ସେଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଲୋକେ ନାନା କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଶ୍ରମିକମାନେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାର୍ଯ୍ୟ-ସମ୍ପାଦନକାରୀ ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ କାମ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଅନୁଯାୟୀ ପାରିଶ୍ରମିକ ପାଆନ୍ତି । ଦିନ ଅନୁସାରେ ନୁହେଁ, ବର୍ଷଶେଷକୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବସି ଠିକ୍ କରନ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ଏକକ ପାଇଁ କେତେ ମଜୁରି ଦିଆଯିବ ଉଚିତ । ତାହା ସମସ୍ତ ଉତ୍ପାଦିତ ଜିନିଷର ମୂଲ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତା'ପରେ ସରକାରୀ ଟିକସ ବାଦ୍ ଦେଲା ପରେ ଲାଭାଂଶରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବୋନସ୍ ଦିଆଯାଏ । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ଡାକ୍ତରଖାନା ପ୍ରଭୃତି ସମାଜ ମଙ୍ଗଳ କାମ ଏହି ଲାଭରୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରାଯାଏ । କଳକାରଖାନାରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ପଦ୍ଧତି । ଲାଭ ଅନୁଯାୟୀ ଶ୍ରମିକମାନେ ବେଶି ପାଆନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ଲାଭାଂଶରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମାଜ ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ । ଏହା ଫଳରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ତରିକତାର ସହ କାମ କରେ । ତା'ର ଉତ୍ପାଦନରୁ ଆଉ ଦଳେ ଲାଭ ଉଠାଇ ସହଜରେ ମଟରଗାଡ଼ି ଚଢ଼ୁ ନ ଥିବାରୁ ସେ କାମ କରିବାରେ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହୋଇପାରେ । ସାରା ଦେଶରେ କାହାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମଟର ଗାଡ଼ି ନାହିଁ । ସାଧାରଣ କାମ ପାଇଁ ସବୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ କାର୍ ରହିଛି । ତା'ଛଡ଼ା ରେଳ, ବସ୍ ପ୍ରଭୃତି ଖୁବ୍ ଭଲ । ସାରା ଦେଶର ଲୋକେ ପ୍ରାୟ ସାଇକେଲ ଚଢ଼ି ଯା'ନ୍ତି । ନବେ କୋଟି ଲୋକଙ୍କପାଇଁ ସତୁରି କୋଟି ସାଇକେଲ ଅଛି ବୋଲି ଶୁଣିଲୁ ।

ଶୋଷଣହୀନ ସମାଜରେ ଜନତା ପକ୍ଷରେ କି ଅପରିସୀମ ଶକ୍ତି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ତାହା ଚୀନ୍ ବୁଲି ନ ଆସିଲେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ହେବ ନାହିଁ । କାମ ନ କରି ପରାଙ୍ଗପୋଷୀ ହୋଇ ଯେଉଁମାନେ ରହନ୍ତି ସେମାନଙ୍କଠାରେ ହିଁ ସବୁ ପ୍ରକାର ଅସାଂସ୍କୃତିକ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା ଦେଖାଯାଏ । କାମ ନାହିଁ—ସୃଜନଶୀଳତାର ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ—ତେଣୁ ଧ୍ୱଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଓ ଅସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟବହାର ଛଡ଼ା ଏମାନଙ୍କଠାରେ ଆଉ କ'ଣ ଦେଖାଯିବ ?

ସଦାସର୍ବଦା କର୍ମରତ ଚୀନ୍‌ବାସୀମାନେ ବେଶ୍ ସୁସ୍ଥ, ସବଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଦାମିକା ପୋଷାକ ପିନ୍ଧନ୍ତି ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଅତି ପରିଷ୍କାର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ଅଧିକାଂଶ ପୁରୁଷ, ସ୍ତ୍ରୀ ଧଳା ସାର୍ଟ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଧଳା ସାର୍ଟ ପିନ୍ଧି ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ କ୍ଷେତରେ କାମ କଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ଧଳା ବଗ ପକ୍ଷୀପରି ସେମାନେ ଦୂରରୁ ଦେଖାଯା'ନ୍ତି । ପରିଷ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ଓ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଘରେ ରହିବା ଏମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତିର ବିଶେଷ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ ଯେପରି ପରିଷ୍କାର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏମାନଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଚକ୍ ଚକ୍ କରୁଥାଏ । ଗଳିକନ୍ଧରେ ଏବଂ ଗାଁ ମାନଙ୍କରେ ରହିବା ଘର ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇ ପାରିଥାଏ କିନ୍ତୁ ଘର ପରିଷ୍କାର, ସାମନାରେ ଥିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଳିଟି ମଧ୍ୟ ଅତି ପରିଷ୍କାର ଯେପରି କି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାର ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ରାସ୍ତାକୁ ପରିଷ୍କାର ରଖିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଛି ।

ବଡ଼ମାନେ ଯେପରି କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ, ପିଲାମାନେ ମଧ୍ୟ କିଛି ନା କିଛି କାମ କରନ୍ତି । ରାସ୍ତା ଘାଟରେ ଅଳସୁଆ ହୋଇ ବୁଲୁଥିବା ପିଲାଙ୍କୁ ଆମେ କେଉଁଠି ଦେଖିଲୁ ନାହିଁ । ଥରେ ଦେଖିଲୁ ଗୋଟିଏ ପିଲା ବୋତଲରେ ମାଛ ମାରି ରଖୁଛି । ରାସ୍ତା ପାଖ କାଛ ବାଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ବୁଲୁଛି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ମାଛି ଦେଖିଲେ ଖାପୁ କରି ଗୋଟିଏ ଜାଲି ବାଡ଼ିରେ ତାକୁ ଧରି ନେଉଛି । ବହୁତ ଗୁଡ଼ାଏ ମାଛି ମାରିଦେଲେ ବୁଆଡ଼େ ସେଠି ପଇସା ମିଳେ ।

ଶୋଷଣଶୂନ୍ୟ ସମାଜରେ ଲୋକେ ନିଜକୁ ଶାସନ କରନ୍ତି । ସାରା ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ଏପରି ଶାସନର ପ୍ରଧାନ କାମ୍ୟ । ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷର ଲାଭ ଓ ଉପକାର ପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟାସ୍ଥ୍ୟ ଯାନବାହାନ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ ଏହା କିପରି ଲୋକ ସ୍ୱାର୍ଥ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖି ହୁଏ । ଲୋକେ ଭଙ୍ଗାରୁଜା ମଇଳା ବସ୍‌ରେ ବସ୍ତା ଖୁନ୍ଦିଲା ପରି ଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ ଓ ଟ୍ରକରୁ କଳ କାରଖାନା ପରି କଳା ଧୂଆଁ ବାହାରୁଥାଏ । ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟହାନି ହେଲା କି ନାହିଁ କେହି ଖିଆଲ୍ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ସେଇଠି କାରଖାନା ବସିଯାଏ । ଯେଉଁଠି ସେଇଠି କାରଖାନାର ଧୂଆଁ ଓ ଶବ୍ଦ ଲୋକଙ୍କୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରେ । ବିବାହ ଭୋଜି ଏପରି କି ମନ୍ଦିର ପ୍ରାର୍ଥନା ମଧ୍ୟ ଆଜିକାଲି ଧାଉଁ ଧାଉଁ ଡାକବାଜ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହେଉଥାଏ । ଲୋକେ ଶୁଣନ୍ତୁ କି ନ ଶୁଣନ୍ତୁ ରୋଗୀ ବଞ୍ଚୁ କି ମରୁ ଏ ବିଷୟରେ ଶାସକମାନଙ୍କର କିମ୍ବା ଲୋକଙ୍କର କୌଣସି ଭାବନା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଚୀନ୍ ଦେଶରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟାସ୍ଥ୍ୟ ବସ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ଲୋକେ ବସିବାକୁ ଯାଗା ପାଆନ୍ତି । ହଜାର ହଜାର ଟ୍ରକ୍, ବସ୍ ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଛି—କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶରେ ଯେପରି ଏମାନେ ବେପରୁଆ ଭାବରେ କଳାଧୂଆଁ ଛୁଟାଇ ଚାଲିଥାନ୍ତି ତାହା ସେଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଡାକବାଜ ଯନ୍ତ୍ରର ବ୍ୟବହାର ତ ଆମେ କୌଣସିଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲୁ ନାହିଁ । ସାଙ୍ଘାଇ ସହରରେ କୋଟିଏରୁ ଅଧିକ ଲୋକ । ସେ ସହର ଭିତରେ ଯେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ କାରଖାନା ଥିଲା ତାକୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସହରଠାରୁ ୧୫।୨୦ କିଲୋମିଟର ଦୂରକୁ ହଟାଇ ଦିଆ ହୋଇଛି । କାରଖାନା ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଏକତ୍ରୀଭୂତ ଭାବରେ ରହିନାହିଁ । କାରଣ ତା' ଫଳରେ ଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ହାନି ହେବ । ସାଧାରଣ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଲୋକଙ୍କ ସୁଖ ସୁବିଧା ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ଏ ପ୍ରକାର ଆୟୋଜନ କେବଳ ଲୋକ ଶାସନରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ ।

ଚୀନ୍ ଦେଶରେ ଟ୍ରେଡ୍ ୟୁନିୟନ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଉପକାର ତଥା ସାରା ଦେଶର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ କାମ କରି ଆସୁଛି । ଆମ ଦେଶରେ ଟ୍ରେଡ୍ ୟୁନିୟନ ଆଜି ଏକ ଶୋଷଣକାରୀ ସଂସ୍ଥା । ନିଜ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଉନ୍ନତିପାଇଁ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କରିଯାଇ ପାରେ । ସାରା ଦେଶ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରେଡ୍ ୟୁନିୟନ କେବଳ ତା'ର ଲୋକଙ୍କପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ । ଦେଶରେ ଶତକଡ଼ା ଅଶୀଭାଗ ଲୋକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସୀମାରେଖା ତଳେ ଥାଆନ୍ତି ପଛକେ, ସବୁଠୁ ବେଶି ଦରମା ପାଉଥିବା କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଆହୁରି ଦରମା ବଢ଼ିବା ଉଚିତ । ଲୋକେ ଜୀବନବୀମା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ଦେଇ ମଲା ବେଳକୁ କିଛି ନ ପାଆନ୍ତୁ କିମ୍ବା ବହୁତ କମ୍ ପାଆନ୍ତୁ ପଛେ, ଜୀବନବୀମା କର୍ମଚାରୀମାନେ ଆହୁରି ଆହୁରି ବେଶି ଦରମା ପାଇବା ଉଚିତ । ରୋଗୀ ମରୁ ପଛେ, ଡାକ୍ତରମାନେ ଧର୍ମଘଟ କରିବେ । ପିଲା ନ ପଢ଼ନ୍ତୁ ପଛେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ସରକାରଙ୍କୁ ଡରିଥିବେ, କେବଳ ଲୋକଙ୍କୁ ହଇରାଣ କରିବା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କାମ । ଧନ୍ୟ ଏ ଦେଶରେ ଟ୍ରେଡ୍ ୟୁନିୟନର ଜୀବନ ଦର୍ଶନ ।

ଚୀନ୍‌ର ଟ୍ରେଡ୍ ୟୁନିୟନ ନେତାଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା । ସେମାନେ ସାରାଦେଶର ଉତ୍ପାଦନ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରମିକର ଉତ୍ପାଦନ ଦକ୍ଷତା ଏବଂ ଜନ୍‌ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଜୀବନର ମାନବୃଦ୍ଧି ଓ ସେମାନଙ୍କ କ୍ରମନ୍ତେ ମଙ୍ଗଳକର କାମପାଇଁ ଯୋଜନା କରନ୍ତି । ଟ୍ରେଡ୍ ୟୁନିୟନ୍ ସାମୂହିକ ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ସବୁବେଳେ ତତ୍ପର ଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ଅଯଥା ହଇରାଣ କରିବାର ଯୋଜନା ଏମାନଙ୍କର ନାହିଁ ।

ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଚୀନ୍ ପରି ବିରାଟ ଦେଶର ଶହେ କୋଟି ଲୋକ ଯଦି ଏପରି ଭାବରେ ଜାତି ଗଠନର ମହତ ଆଦର୍ଶ ଓ ପ୍ରେରଣା ନେଇ ଶୋଷଣମୁକ୍ତ ସମାଜରେ କାମ କରି ଯାଆନ୍ତି ତା'ହେଲେ ସେ ଦେଶ ଓ ସମାଜ କେତେ ବଳିଷ୍ଠ ଓ ସୁନ୍ଦର ଦେଖା ନ ଯିବ ? ନିଜ ନିଜର ଦୃଢ଼ ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ଅନବରତ ସାଂସ୍କୃତିକ ଶିକ୍ଷା ଯୋଗୁଁ ଲୋକମାନେ କିପରି ଭଦ୍ର ଓ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ତାହା ଯେ କୌଣସି ବାହାରର ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼ିବ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

(ଘ) ଜାପାନ୍

୧୯୭୨ ଜୁଲାଇରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମିଳନୀ ଜାପାନର ଟୋକିଓ ସହରରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ସେହି ସମାରୋହରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରବନ୍ଧ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଥିଲି । ତା'ଛଡ଼ା ସେହି ଅଧିବେଶନରେ ଦୁଇଟି ବୈଠକରେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିବାପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ମିଳିଥିଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ଜାପାନ ଯାଇଥିଲି । ଜାପାନ ଦେଖିବାପାଇଁ ମୋର ବହୁତ ଇଚ୍ଛା ଓ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ମହା ଯୁଦ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଜାପାନ ଧ୍ୱସ୍ତବିଧ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ତାହା ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେଶ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀର ସବୁ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରଧାନ ଦେଶ ସହିତ ଅତି ଉଚ୍ଚସ୍ତରୀୟ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରି ଚାଲିଛି । ଗତ କେତେ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଏପରି ଅଗ୍ରସର କରିଥିବା ଦେଶଭିତରୁ ଜାପାନ ପୃଥିବୀରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଶ ହୋଇ ପାରିଛି । ଏହାର ଅଗ୍ରଗତିର ଐତିହାସିକ କୃତିତ୍ୱ ଲାଗି ।

ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଅଧିବେଶନ ଖୁବ୍ ଜାକଜମକରେ ହୋଇଥିଲା । ବହୁ ବିଖ୍ୟାତ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ସହିତ ମୋର ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥି ଯୋଜନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହନଲୁଲୁରେ ଥିବା ଇଷ୍ଟ-ଓ୍ୱେଷ୍ଟ ସେଣ୍ଟର୍‌କୁ ଗୋଟିଏ ସେମିନାରରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଥିଲି । ଏହି ଅଧିବେଶନ ଯୋଗୁ ମୋର ଅନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆହୁରି ବେଶୀ ପରିଚୟ ହୋଇ ପାରିଥିଲା ।

ଟୋକିଓ ସହର ପୃଥିବୀର ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଓ ସାଜସଜ୍ଜାରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ସହର କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଜାପାନର ଅନ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଥାନ ବୁଲିବା ପରେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ନିଷ୍ଠା, ଏକାଗ୍ରତା, ଉତ୍ପାଦନ ଭିତ୍ତିକ ଉଦ୍ୟମ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ମୋର ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ ହୋଇଥିଲା । ପାହାଡ଼ ପର୍ବତକୁ ଯାଅ ଦେଖିବ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶୀଖର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଗଛ ଲଗା ହୋଇଛି । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଏମାନେ ଜାଳେଣି ଅଭାବ ଯୋଗୁ ଏହିସବୁ ଗଛ କାଟି ପକାଇଲେ । ଧାନ କିଆରିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାନଗଛ ପ୍ରତି ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମର ନିଦର୍ଶନ ମିଳିଲା । ଏହା ଧାନବିଲ ନୁହେଁ, ଫଳଫୁଲ ଗଛର ଯେପରି ଗୋଟିଏ ସୁସଜ୍ଜିତ ବଗିଚା । କଲକାରଖାନାରେ ଏମାନଙ୍କର ଯୋଜନାବଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଅଫିସରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅଫିସର୍‌ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସର୍ବନିମ୍ନ କର୍ମଚାରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ହଲ୍‌ରେ କାମ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି । କଥାବାର୍ତ୍ତା ନାହିଁ, ଚା' କଫି ଖିଆ ନାହିଁ, କେହି କାହାକୁ ଚାହୁଁ ବି ନାହାନ୍ତି । ରାସ୍ତା ଘାଟରେ ଲୋକେ ଶୃଙ୍ଖଳିତଭାବେ ଚାଲିଛନ୍ତି । ସବୁଠାରୁ କୌତୁହଳ ବ୍ୟାପାର ହେଲା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଜାପାନର ଶ୍ରମିକମାନେ କାରଖାନାରେ କାମ ସାରିଲା ପରେ ବର୍ଘଟ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ବାହାରି ସେମାନଙ୍କର ଦାବୀ ଉପସ୍ଥାପିତ କରନ୍ତି । ଟୋକିଓ ସହରରେ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ବର୍ଘଟ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ମୁଁ ଦେଖି, ଶୋଭାଯାତ୍ରାର ଜଣେ ନେତାଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝିଥିଲି ଯେ ସେମାନେ କାମ ବନ୍ଦ୍ କରି ପ୍ରତିବାଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କାରଣ କାମ ବନ୍ଦ କଲେ ସେଦିନ ଉତ୍ପାଦନ ତ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ତେଣୁ ଏମାନେ ତାର ଅଂଶୀଦାର ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଉତ୍ପାଦନରେ ଭାଗ ନେଇ,ସାରିବା ପରେ ପ୍ରତିବାଦ ସଭାର ଆୟୋଜନ କରନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ଏହା ନିଶ୍ଚିତଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଟ୍ରେଡ୍ ୟୁନିୟନ କାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧତି । ଟୋୟୋଟା ମଟର ଗାଡ଼ି କମ୍ପାନୀରେ କୁଆଡ଼େ ୧୯୬୪ ମସିହାଠାରୁ ଆଉ ଧର୍ମଘଟ ହୋଇନାହିଁ ।

ଜାପାନରେ ଯେଉଁ ଜିନିଷସବୁ ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ ତାହା ସେହି ଦେଶର ଲୋକମାନେ ଅଧିକଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଦେଖାଗଲା । ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ କବାଟ ପ୍ରତି ଛୋଟ ଦୋକାନରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଅଥଚ ଏପରି କବାଟ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଟେଲ ଓ ଦୋକାନରେ କେବଳ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଇଲେକ୍ଟ୍ରୋନିକ୍ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜାପାନ୍ ପୃଥିବୀର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ହାସଲ କରିପାରିଛି । ଜାପାନର ବୁଲେଟ୍ ରେଲଗାଡ଼ି ଯାହାକି ଘଣ୍ଟାକୁ ପ୍ରାୟ ୧୮୦ ମାଇଲ୍ ବେଗରେ ଗତିକରେ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ବହୁ ଆମେରିକାନ ଅଧ୍ୟାପକ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲେ । ଆମେ ପ୍ରାୟ ୭୦ ମାଇଲ୍ ରାସ୍ତା ଅଧଘଣ୍ଟାରେ ଅତିକ୍ରମ କରିଥିଲୁ । ସେ ରେଲଗାଡ଼ି ଗଲାବେଳେ ବାହାରୁ ଗୋଟିଏ ଅତି ଦ୍ରୁତଗାମୀ ତୀର ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଆମ ଟିକେଟ୍‌ରେ କମ୍ପାର୍ଟମେଣ୍ଟର A.B.C. ପ୍ରଭୃତି ଅକ୍ଷର ଲେଖା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହି ଅକ୍ଷର ପ୍ଲାଟ୍‌ଫର୍ମରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ତୀରଚିହ୍ନ ଦିଆ ହୋଇ ଲେଖା ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଅକ୍ଷର ଅନୁଯାୟୀ ଆମେ ପ୍ଲାଟ୍‌ଫର୍ମର ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଠିଆହେଲୁ । ରେଲଗାଡ଼ିଟି ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଆସି ସେହି କ୍ରମାନୁଯାୟୀ ଅକ୍ଷର ପାଖରେ ରେଲଡ଼ବାଗୁଡ଼ିକ ଆସି ଠିଆ ହୋଇଗଲା । କ୍ରମାନୁଯାୟୀ କବାଟ ତା' ମନକୁ ଖୋଲିଗଲା ଏବଂ ଯାତ୍ରୀମାନେ ମିନିଟିଏ ଭିତରେ ନିଜ ନିଜ ଡବା ଭିତରେ ପଶିଗଲେ । ତା'ପରେ ଗାଡ଼ି ପୁଣି ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଅଦ୍ଭୁତ ଉଦ୍‌ଭାବନ ଏହି ରେଲ ଗାଡ଼ିଟି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ରେଲ ଗାଡ଼ିରେ ଗୋଟିଏ ଚାରିମହଲା କୋଠାର ବାରଣ୍ଡାରୁ ଆମେ ଚଢ଼ିଲୁ ଏବଂ ଆଠ ଦଶ ମାଇଲ ରାସ୍ତା ବିମାନ ବନ୍ଦରକୁ ଗଲୁ । ଏହି ଗାଡ଼ିଟି ଗୋଟିଏ ରେଲ ଧାରଣା ଉପରେ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥପରେ ଗତିକରେ । ତେଣୁ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନାହିଁକି ହଲଚଲ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଏହାର ବହୁଳ ପ୍ରସାର ଭବିଷ୍ୟତରେ ହେବାର ଅଛି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଶିଳ୍ପ କାରିଗରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିବା ଏପରି ଧନୀ ଦେଶରେ କିନ୍ତୁ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବଧାନ ବହୁତ ଥିବାର ଜଣାଗଲା । କେତେକ ଅତ୍ୟଧିକ ଧନୀ ତ ଆହୁରି ବହୁଲୋକ ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ବହୁତ ତଳେ ଅର୍ଥାତ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବଧାନ ଏ ଦେଶରେ ବହୁତ ବେଶି । ପୁଞ୍ଜିପତି ଦେଶର ସାମାଜିକ ବ୍ୟବଧାନଗତ ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଏଠାରେ ରହିଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏଠାକାର କାରଖାନା ମାଲିକମାନେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଯତ୍ନ ନିଅନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରମିକର ପରିବାର ଲୋକଙ୍କ କର୍ମନିଯୁକ୍ତି କଥା ଏମାନେ ବୁଝନ୍ତି । ମ୍ୟାନେଜରମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ସୁବିଧା ଦିଆଯାଏ ଏପରି କି ମାସକୁ କେତେଥର ଖର୍ଚ୍ଚବହୁଳ ଗଲ୍ଫ କ୍ଲବ୍‌କୁ ଯିବାପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଏ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାମାଜିକ ବିଭ୍ରାଟ ଏ ଦେଶରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏଠାକାର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଶ୍ରମୀ, ଶିକ୍ଷିତା ଏବଂ ପୁରୁଷଙ୍କ ପରି ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ । କିନ୍ତୁ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେମାନେ ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାମୀମାନେ ଗଲ୍ଫ କ୍ଲବ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମଉଜ ମଜଲିସ୍ ପାଇଁ ଏକୁଟିଆ ଯାଆନ୍ତି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଜାପାନର ଏତେ ଅଗ୍ରଗତି ଭିତରେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଏହି ପାରିବାରିକ ଐତିହ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ନିଖୁଣ ଭାବରେ ରହି ପାରିଛି ।

ଜାପାନ କଥା ଲେଖି ପରମାଣୁ ବୋମା ବିଧ୍ୱସ୍ତ ହିରୋସିମା ଓ ନାଗାସାକି କଥା ନ କହିଲେ ଜାପାନ ବର୍ଣ୍ଣନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ନାହିଁ । ଜାପାନୀଙ୍କ ମନରେ ଏଥିଲାଗି ଆମେରିକା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ କ୍ରୋଧ ଓ ଘୃଣା ରହିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । କାରଣ ଯୁଦ୍ଧ ସରି ଆସିଥିଲାବେଳେ ଜାପାନ ସମ୍ରାଟ ହିରୋହିତୋ ଆତ୍ମ-ସମର୍ପଣ ପାଇଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ପରେ ମଧ୍ୟ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌କୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି କେବଳ ରାଜନୈତିକ ଫାଇଦା ପାଇଁ ଜାପାନର ଲକ୍ଷାଧିକ ନିରୀହ ଲୋକଙ୍କୁ ଏପରି ଭାବରେ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖକୁ ଠେଲିଦେବା ଏବଂ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ଆଜୀବନ ନରକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା ଗୋଟିଏ ସଭ୍ୟ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ କିପରି ସମ୍ଭବ ହେଲା ଏହାହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଜାତୀୟ ମାନସପଟରେ ଗୋଟିଏ ଅଲିଭା ଦାଗ ହିସାବରେ ରହିଯାଇଛି । ତା'ଛଡ଼ା ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଏହି ଆଣବିକ ବୋମା ଜର୍ମାନୀରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଜାପାନରେ ପଡ଼ିଲା । କାରଣ ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗମାନେ ତାଙ୍କର ଧ୍ୱଂସଲୀଳାର ପରୀକ୍ଷା କେବଳ ଅଶ୍ୱେତାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ଉପରେ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେଲେନାହିଁ । ଏହା ହେଉଛି ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗ ସଭ୍ୟତାର ମୌଳିକ ବିସମର୍ଜ୍ଜି । ମାନବ ସଭ୍ୟତାପାଇଁ ତାହା କି ପ୍ରକାର ବିପଦଜନକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି, ଏମାନେ ଗଭୀର ଭାବରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁଛନ୍ତି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

(୭) ସ୍ୱିଡେନ୍

ୟୁରୋପର ଅଧିକାଂଶ ଦେଶ ଯଥା ଡେନ୍‌ମାର୍କ, ଫିନଲାଣ୍ଡ, ହଲାଣ୍ଡ, ସୁଇଜରଲାଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍‌ସ, ଇଟାଲି ପ୍ରଭୃତି ମୁଁ ବୁଲିଛି । ସେମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ୟୁରୋପର ସବୁ ଦେଶଠାରୁ ମୋତେ ବେଶି ଭଲ ଲାଗିଥିଲା ସ୍ୱିଡେନ୍ । ସ୍ୱିଡେନ୍ ବହୁବର୍ଷ ଧରି ପୃଥିବୀର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧନଶାଳୀ ଦେଶବୋଲି ପରିଚିତ । ସବୁବେଳେ ପ୍ରଥମ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବର୍ଷେ ବର୍ଷେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦ୍ୱିତୀୟ କିମ୍ବା ତୃତୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରେ । ମୁଁ ଏଠାକାର ମାଲ୍‌ମୋ ଓ ଗୋଟେନ୍‌ବର୍ଗ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସହିତ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ମାଲ୍‌ମୋ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଦୁଇଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ କଟକ ଆସି ମୋ ସହଯୋଗରେ ଭାରତୀୟ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଉପରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଛନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ମୁଁ ବାହାରକୁ ଗଲେ ଭାରତର ପାରିବାରିକ ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷତା ବିଷୟରେ ବକ୍ତୃତା ଦିଏ ।

ମୁଁ ସ୍ୱିଡେନ ତିନିଥର ଯାଇଥିଲି ଏବଂ ସର୍ବମୋଟ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚମାସ ସେଠାରେ କଟାଇଛି । ସେଠାରେ ରହିବାକୁ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗେ, କାରଣ ସେଠାକାର ଲୋକେ ବହୁତ ମାର୍ଜିତ ଓ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ । ସେମାନେ ଅତିଥି ଚର୍ଚ୍ଚା ଆନ୍ତରିକତା ସହିତ କରନ୍ତି । ଘରକୁ ରାତ୍ରି ଭୋଜନପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ ଦିନ ଦୁଇଟା ବେଳୁ ମୋତେ ଗାଡ଼ିରେ ନେଇ ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲାନ୍ତି । ବିଶିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ସ୍ଥାନମାନ ଦେଖାନ୍ତି । ତା'ପରେ ରାତ୍ରି ଭୋଜନ ପରେ ପୁଣି ମୋ ଯାଗାରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଯା'ନ୍ତି । ଏ ପ୍ରକାର ଆନ୍ତରିକ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଅନ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ ବିରଳ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଲା । ଏହାର ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହୋଇପାରେ ଯେ ଏମାନଙ୍କର ୧୮୦୩ ମସିହାଠାରୁ କୌଣସି ଉପନିବେଶ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କର ଔପନିବେଶିକ ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ଏବଂ ଅଣଶ୍ୱେତାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ହେୟ କରି ଦେଖିବାର ମନୋଭାବ ବିଲ୍‌କୁଲ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେହେଲା । ହଲାଣ୍ଡ, ପଶ୍ଚିମ ଜର୍ମାନୀ, ଫ୍ରାନସ୍ ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ଅତୀତର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କର ଅଣଶ୍ୱେତାଙ୍ଗ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟଭାବ ରହିଛି ବୋଲି ମନେ ହେଲା । ଏହି ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଯୋଗୁ ସ୍ୱିଡେନ୍ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା ।

ସ୍ୱିଡେନ୍ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଦେଶ । ଏଠାରେ ଶତକଡ଼ା ନବେ ଶିଳ୍ପ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାଲିକାନାରେ ରହିଛି । ତଥାପି ଏଠାରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଜନ-କଲ୍ୟାଣ ଯୋଜନା ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଂସ୍ଥା । ସମସ୍ତଙ୍କପାଇଁ ବିନା ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଶିକ୍ଷା ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ସମସ୍ତେ ଅବସରକାଳୀନ ଭତ୍ତା ପାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଯେତେ ବେଶି ଦରମା ବା ଭତ୍ତା ପାଆନ୍ତି ତାର ପ୍ରାୟ ଶତକଡ଼ା ନବେଭାଗ ଅବସରକାଳୀନ ଭତ୍ତା ପାଇଥାନ୍ତି । ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ପୁଞ୍ଜିପତି ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟାପକ ସମାଜବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସମ୍ଭବ, ଏହା ସ୍ୱିଡେନ୍‌ରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ଲୋକମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଜୀବନଯାପନ ପ୍ରଣାଳୀ ଏତେ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଯେ ସେଠା ବଜାରରେ ନିକୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଜିନିଷ କିଣିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ସବୁ ଜିନିଷ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର; କାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରଣ ମାନ ଉଚ୍ଚ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଶସ୍ତାରେ ଖରାପ ଜିନିଷ କିଣନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜ ଦେଶ ତିଆରି ଜିନିଷ ପାଖରେ ଅନ୍ୟ-ଦେଶରେ ତିଆରି ଜିନିଷସବୁ ବିକ୍ରୀ ହୁଏ । ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଯୋଗୁ ନିଜ ଦେଶ ତିଆରି ଜିନିଷ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।

ୟୁରୋପର ଯେ କୌଣସି ସହର ଅପେକ୍ଷା ସ୍ୱିଡେନର ରାଜଧାନୀ ଷ୍ଟକ୍‌ହୋମ ବୋଧହୁଏ ସବୁଠୁ ସୁନ୍ଦର ସହର ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବ । ନୂଆ ନୂଆ କୋଠାବାଡ଼ି ସବୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ରୁଚି ଶିଳ୍ପ ସୁଲଭ ନାନା ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ କରାଯାଇ ଘର ସଜାହୋଇ ରଖାହୋଇଥିବା ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଷ୍ଟକ୍‌ହୋମ୍‌ର ପୁରୁଣା ଅଞ୍ଚଳ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିତ୍ତା-କର୍ଷକ । ରାଜପ୍ରାସାଦ ଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ବିରାଟ ଅଟ୍ଟାଳିକାସବୁ ପ୍ରାଚୀନ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ନିଦର୍ଶନ । ନୂଆ ଭାବରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ବଜାରରେ ବୁଲିବାରେ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ । କେଉଁଠି ବିରାଟ ଛକର ମାଟିତଳେ ବଜାରରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ତ କେଉଁଠି ରାସ୍ତାକୁ ଟିକେ ଉଚ୍ଚ ଯାଗାରେ ଅଛି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବଜାର । ରାସ୍ତାରୁ ତଳକୁ କିମ୍ବା ଉପରକୁ ଯିବାପାଇଁ ବହୁତ ଗୁଡ଼ିଏ ଚଳନ୍ତା ସିଡ଼ୀ ଅନବରତ ଚାଲିଛି । ନାନା ରଙ୍ଗର ଆଲୁଅ ସାରା ଅଞ୍ଚଳଟିକୁ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ପରୀରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କରି ଦେଇଛି । ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟମୟ ବଜାର ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ବିରଳ କହିଲେ ଚଳେ । ଗୁଲାସ୍ତାନ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ଅଞ୍ଚଳ ଯେଉଁଠି ରାସ୍ତା ଏତେ ଛୋଟ ଯେ ଗୋଟିଏ ମଟର ଗାଡ଼ି କେବଳ ଯାଇ ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ସେ ସାରା ଅଞ୍ଚଳରେ ଗାଡ଼ି ପ୍ରବେଶ ମନା । ରାସ୍ତା ଦୁଇ କଡ଼ରେ ରାଜପ୍ରାସାଦ ମହଲର ପୁରୁଣା ଘର । ସେସବୁ ଘରର ତଳ ତାଲରେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ପୁରୁଣା ଜିନିଷସବୁ ବିକ୍ରି ହୁଏ । ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀଙ୍କର ନାନା ପ୍ରକାର ଚିତ୍ରପଟ, ଛୋଟ ଛୋଟ ପିତଳ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧାତୁ ତିଆରି ଜିନିଷ ଘର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସନ୍ଧ୍ୟାପାଇଁ ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣି ହୋଇଥାଏ । ଦେଶ ବିଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଖାଦ୍ୟ, ପାନୀୟ ଛନ୍ଦି ରେସ୍ତୋରାଁ ଏଠାରେ ଭର୍ତ୍ତି । ଯାତ୍ରୀମାନେ ସବୁ ସମୟରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ରାତିରେ ଏଠାରେ ବୁଲିବା ବଡ଼ ଉଦ୍ଦୀପନାତ୍ମକ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲରେ ମୋର ରହିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଷ୍ଟକ୍‌ହୋମ୍‌ର ଚାରିପଟେ ବହୁତ ହ୍ରଦ ଓ ନାନା ଆକାରର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ । ଏହି ହ୍ରଦରେ ଖରାଦିନେ ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଛୋଟ ବଡ଼ ଡଙ୍ଗାମାନ ଅନବରତ ଚାଲିଥାଏ । ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ଛୋଟ ଡଙ୍ଗା ପ୍ରତିଯୋଗିତା କଲାପରି ଆଖି ଝଲସାଇ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ । ମୋର କାମ ସରିଲା ପରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦ, ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ ଡଙ୍ଗାରେ ଯିବାକୁ ଭଲପାଏ ।

ସ୍ୱିଡେନ୍‌ର ସବୁ ସହରରେ ଓ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଘରଦ୍ୱାର ଚକ୍‌ମକ୍ କରୁଥାଏ । ଖରାଦିନେ ଝରକା ପାଖରେ ଫୁଲ କୁଣ୍ଡମାନ ଝୁଲୁଥାଏ । କଳକାରଖାନା ମଧ୍ୟ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ପାର୍କଗୁଡ଼ିକ ଫୁଲ ଫଳ ଗଛରେ ଭର୍ତ୍ତି । ସବୁଆଡ଼ ପରିଷ୍କାର । ମାର୍ଜିତ ରୁଚିକର ଜୀବନଯାପନ ପ୍ରଣାଳୀର ସ୍ୱିଡେନ୍ ଗୋଟିଏ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରତୀକ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରର ଦୁଇଟି ମଟରଗାଡ଼ି, ଦୁଇଟି ଘର, ଗୋଟିଏ ଚାକିରି କରୁଥିବା ଜାଗାରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ ଘର ହ୍ରଦ ବା ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଡଙ୍ଗା ।

ସ୍ୱିଡେନର ଲୋକେ ଏତେ ଧନୀ, ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ, ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଠାରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଘଟଣାର ଆନୁପାତିକ ହାର ଅନ୍ୟ ଦେଶ ତୁଳନାରେ ବେଶି । ଏହା କାହିଁକି ହେଉଛି ବୋଲି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବହୁ ଆଲୋଚନା କରିଛି । ମୋର ମନେହୁଏ ଯେ ଏମାନେ ପିଲାଦିନରୁ ସମସ୍ତ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ପାଇ ଆସିଥିବାରୁ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମଗତ ଦୁଃଖ କଷଣ କ'ଣ ଜାଣି ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଜୀବନରେ ଯଦି କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟଣା ବା ପାରିବାରିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଦେଖାଯାଏ, ତେବେ ସେମାନେ ହଠାତ୍ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ନ୍ତି ଏବଂ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ସହଜରେ ହାରି ଯାଆନ୍ତି, ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟ କରି ଦିଅନ୍ତି । ଉନ୍ନତ ଓ ଉଚ୍ଚ ସଂସ୍କୃତିସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକେ ବହୁତ ବେଶି ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଓ ସ୍ପର୍ଶକାତର ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଫଳରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟାଛଡ଼ା ଆଉ କୌଣସି ଉପାୟ ଏମାନେ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ମୁଁ ପହଞ୍ଚିଛି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ସହିତ ଆମେରିକ ଭାବରେ ଜନମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏହି ଦେଶକୁ ବହୁତ ଆକର୍ଷଣୀୟ କରିପାରିଛି । ମୋତେ ଯଦି ବାଧ୍ୟବାଧକତା ଭାବରେ ଭାରତରୁ ବାହାରି ଯାଇ ପୃଥିବୀର ଯେକୌଣସି ଦେଶରେ ରହିବାର ସୁଯୋଗ ଦିଆଯାଏ ତା' ହେଲେ ସ୍ୱିଡେନକୁ ମୁଁ ମୋର ବାସସ୍ଥାନ ରୂପେ ବାଛିବି ।

୧୮ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଓ ମୋର ଜାତୀୟ, ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା

ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ଅଗ୍ରଗତି ଓ କୃତକାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ତା'ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଭା, ଦକ୍ଷତା, କାର୍ଯ୍ୟନିପୁଣତା, ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଚଳାଇବାର କୌଶଳ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯେତିକି ଦାୟୀ ଏହାର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଫଳନ ତଥା ଫଳପ୍ରଦ କ୍ରିୟାଶୀଳତା ଲାଗି ତା'ର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ପରିବେଶକୁ ନିପୁଣ ଭାବେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ପରିଚାଳନା ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ପାରିବାର ଯୋଗ୍ୟତାର ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଏହି ଦୁଇଟି ପରସ୍ପରର ଫଳପ୍ରଦ ଅଗ୍ରଗତିରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ତଥା କୃତିତ୍ୱ ଆହୁରି ବେଶି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ହୋଇପାରେ । ଜଣେ କେବଳ ନିଜର ଉନ୍ନତିପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଯେତିକି ସାଫଲ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିପାରେ ତା'ଠାରୁ ବେଶି କୃତିତ୍ୱ ହାସଲ କରିପାରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତମ ସାମାଜିକ ଏବଂ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ । ମୋର ଏହି ନୀତିରେ ଗଭୀର ବିଶ୍ୱାସ ଥିବାରୁ ମୁଁ ମୋର କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉନ୍ନତି ସାଧନ ଅପେକ୍ଷା ମୋ ବିଭାଗର ଓ ସହଯୋଗୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କର ଉନ୍ନତିକୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦେଇ-ଆସିଛି । ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅର୍ଜିତ ସିଦ୍ଧିକୁ ବିଭାଗୀୟ ଉନ୍ନତି ସହିତ ଓତଃପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ କରି ରଖି ଆସିଛି । ବିଭାଗର ଉନ୍ନତିରେ ନିଜର ଉନ୍ନତି ଘୁଏଁ ଘୁଏଁ ହେବ ଏହି ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଯାୟୀ ମୁଁ ପ୍ରଥମରୁ କାମ କରି ଆସିଛି । ତେଣୁ ମୋତେ ମୋ ବିଭାଗରୁ ଅଲଗା କରି ଭାବିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ସେଥିଲାଗି ବୋଧହୁଏ ମୋତେ ଯେଉଁମାନେ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନେ ମୋ ବିଭାଗ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ତୀବ୍ର ବିଦ୍ୱେଷ ପୋଷଣ କରିଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୃଜନଶୀଳ କାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ, ସ୍ଥାନ, ପରିସ୍ଥିତି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପାରସ୍ପରିକ ସହଯୋଗର ପ୍ରତିଫଳନ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ । ସମୟ ଓ ପରିସ୍ଥିତି ସୁବିଧାଜନକ ନ ହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦାୟିତ୍ୱ ବହୁତ ବଢ଼ିଯାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଦକ୍ଷତା, ନିପୁଣତା ଓ ଯଥାଯଥ କୌଶଳର ସହ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତି ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ସମୟକୁ ମଧ୍ୟ ତା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରି ଦେଇପାରେ । ଏଥିପାଇଁ ବହୁତ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼େ, କିନ୍ତୁ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ନିଜ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ତିଆରି କରିଦେଇ ପାରିଲେ ତାରି ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ସହଜରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଲେ । ନିଜ ଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିବେଶ ସହିତ ତାର କ୍ରିୟାକଳାପ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ହୋଇ ଚାଲିଲେ । ବହୁତ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଆପେ ଆପେ ଆସି ପହଞ୍ଚେ ଅଥଚ ଯେ ନିଜର ଉନ୍ନତିପାଇଁ କେବଳ ବ୍ୟସ୍ତ ରହେ ସେ ନିଜ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ କିଛି ହାସଲ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରକୁ ଉଠିବାପାଇଁ ନିଜର ବଳିଷ୍ଠ ସାଙ୍ଗଠନିକ ମୂଳଭିତ୍ତି ତିଆରି କରିବା ଦରକାର ।

ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ନେଇ ମୁଁ ମୋ ବିଭାଗକୁ ପ୍ରଥମରୁ ଗଢ଼ିଲି । ଏହାର ଆଧୁନିକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଓ ଅଧ୍ୟାପନାର ଉତ୍କର୍ଷତା ଯୋଗୁଁ ଆମ ବିଭାଗର ବହୁ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀ ସର୍ବଭାରତୀୟ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ କମନ୍‌ୱେଲ୍‌ଥ୍ ବୃତ୍ତି ପାଇଲେ । ୧୯୬୪ ମସିହାରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗ ଖୋଲିଲା ଏବଂ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଆମ ବିଭାଗର ୧୮ ଜଣ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀ ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ବିଦେଶରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ଦେଶ ବିଦେଶକୁ ଗଲେ ଆମ ବିଭାଗର ପତାକା ଧରି । ଉତ୍ତମ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଓ ଅଧ୍ୟାପନା ପାଇଁ ମୁଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲି ସତ କିନ୍ତୁ ତା'ପରେ ଆମର ଗୌରବ ଏମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ପାରିଲେ । ଏହି ୧୮ ଜଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ୧୯୮୯ ସୁଦ୍ଧା ଆହୁରି ଦଶ ବାରଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ବିଭିନ୍ନ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନେଇ ବିଦେଶରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଆମ ବିଭାଗ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ପୁସ୍ତିକା ଛପାହୋଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କୁ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା ସେଥିରେ ଆମ ବିଭାଗର ଏ ସମସ୍ତ କୃତିତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇଛି । ଏହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ଗବେଷଣା ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ଆମେ ୧୯ଟି ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମପାଇଁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଅନୁଦାନ ପାଇଥିଲୁ । ଆମ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ମୋ ଦ୍ୱାରା ତିନି ଶହ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗବେଷଣା ରିପୋର୍ଟ ତଥା ବହି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ କିଛିବର୍ଷ ପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନଙ୍କ ପରିଦର୍ଶକ କମିଟି ଆମ ବିଭାଗକୁ ଅତି ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସା କରି ସେମାନଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ତୃତୀୟ ଓ ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳର କମିଟି ଆମ ବିଭାଗର ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଯୋଗୁ ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ଆଡ଼୍‌ଭାନ୍‌ସଡ଼୍ ସେଣ୍ଟର ବା ଅଗ୍ରଗାମୀ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ରରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ଦେବାଲାଗି କମିଶନଙ୍କୁ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଶେଷରେ ଏହା ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଭାରତର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଆଡ଼୍‌ଭାନ୍‌ସଡ଼୍ ସେଣ୍ଟରରୂପେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଘୋଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଏହା ସର୍ବପ୍ରଥମ ଏବଂ ଏକମାତ୍ର ଅଗ୍ରଗାମୀ ବିଭାଗ ହୋଇ ରହିଛି । ଏଥିପାଇଁ ଆମମାନଙ୍କୁ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

୧୯୭୧-୭୨ରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନ କଲେଜ ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ତରରେ ଶିକ୍ଷଣ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା ଓ ଅଧ୍ୟାପନାର ଉନ୍ନତିପାଇଁ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ବାହାରେ ଅଧିକା କୋଟିଏ ଟଙ୍କା ଅଲଗା ରଖିଥିଲେ । ଏହି ଅନୁଦାନ ବାଣ୍ଟିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବହୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷଣ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗକୁ ଆମେମାନେ ଯାଇଥିଲୁ କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ ମାତ୍ର ୩୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । କାରଣ ଏମାନଙ୍କ ପରିଦର୍ଶକମାନେ ଟଙ୍କା ଯାଚିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏମାନେ ଅଧାପନା କିମ୍ବା ଗବେଷଣାଗତ ଯୋଜନା କମିଶନଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇବାରେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ପରିଦର୍ଶକ କମିଟିର ସଭ୍ୟ ହିସାବରେ ମୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଆଗଭର ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏମାନେ ଯୋଜନା କରିପାରି ନଥିଲେ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଶିକ୍ଷଣ ବିଭାଗର ମାନ ତଥା ଅଧିକାଂଶ ବିଭାଗର ଦକ୍ଷତା କେତେ କମ୍ ତାହା ଆମେମାନେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିଲୁ । ତା'ପରେ ମୁଁ ଆଗଭର ହୋଇ ବାହାରିଲି ମୋ ବିଭାଗରେ ଶିକ୍ଷଣ ମନୋବିଜ୍ଞାନ (Educational Psychology) ଶାଖା ଖୋଲିବା ଲାଗି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଫେସର୍, ଦୁଇଟି ଲେକ୍‌ଚରର୍, ଦୁଇଜଣ ଗବେଷଣା ସହକାରୀ, ନୂଆ ଘର, ଉପକରଣ ଓ ବହିପାଇଁ ବହୁତ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲେ । ତା'ଫଳରେ ଏହି ଶାଖାଟିକୁ ମୁଁ ମୋ ବିଭାଗରେ ଖୋଲିଲି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଅଧିକା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଫେସର୍ ନିଯୁକ୍ତ କଲି । ତା'ପୂର୍ବରୁ ମୋ ବିଭାଗରେ ପ୍ରାଣୀ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଶାଖା ଖୋଲିବାପାଇଁ ଅଧିକା ଘର, ଉପକରଣ ଓ ବହିପାଇଁ ଅଧିକା ଟଙ୍କା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ରିଡର ପଦବୀ ଆଣିଥିଲି । ପରେ ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଫେସର ପଦ ସୃଷ୍ଟି କରାଇଥିଲି । ଯେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟମାନେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରଫେସର୍ ପଦବୀ ସୃଷ୍ଟିପାଇଁ ପ୍ରବଳ ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ ମୋ ବିଭାଗରେ ତିନୋଟି ପ୍ରଫେସର୍ ପଦବୀ ହୋଇଥିଲା । ଫଳରେ ଅଧିକାଂଶ ମୁଖ୍ୟ ଅଧାପକ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲାଗିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ମୋ ବିଭାଗକୁ ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନକୁ ନେଇ ପାରିଥିଲି । ସେହି ବର୍ଷ ମୋ ବିଭାଗ ଅଗ୍ରଗାମୀ କେନ୍ଦ୍ରରୂପେ ଘୋଷିତ ହୋଇଥିଲା ଆମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଜଣେ ମୁଖ୍ୟ ଅଧାପକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନର୍ ଗୋଟିଏ କମିଟି ସଭାରେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆପତ୍ତି ଉଠାଇ ଥିଲେ ବୋଲି ମୋତେ କମିଶନଙ୍କ ସେକ୍ରେଟାରୀ କହିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଏହା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ।

ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ୧୯୮୯ରେ ଅବସର ନେଲି ସେତେବେଳକୁ ମୋ ବିଭାଗ ଭାରତର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବବୃହତ୍ ଏବଂ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଭାଗ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଥିଲା । ସାରା ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବିଭାଗ ବୋଲି ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରି ପାରିଥିଲା । ବିଭାଗରେ ଅଧ୍ୟାପନାପାଇଁ ୧୮ଜଣ,

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗବେଷଣାପାଇଁ ୩୨ ଜଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ୧୭ ଜଣ ଥିଲେ । ତା'ଛଡ଼ା ବିଭିନ୍ନ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ସାମୟିକ ଭାବରେ କେତେକ ଗବେଷକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ମୁଁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ୧୫ଟି ବଖରା ଘର ପାଇଥିଲି । ମୁଁ ବିଭାଗ ଛାଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ଏହାର ୫୦ଟି ବଖରା ଘର ଥିଲା । ଏସବୁ ଅଧିକା ଘର ପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଆଣିଥିଲି । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏଥିରେ କୌଣସି ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ନ ଥିଲା । ବିଭାଗୀୟ ପୁସ୍ତକାଳୟରେ କେବଳ ୧୦ ହଜାର ଯାଏ ବହି ଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ୍ କାଉନ୍‌ସିଲ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ହଜାର ଅତି ଆଧୁନିକ ପ୍ରକାଶିତ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପୁସ୍ତକ ଆଣିଥିଲି । ବହିପାଇଁ ମୋ ବିଭାଗରେ ବର୍ଷକୁ ପ୍ରାୟ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିଲା । ଗବେଷଣାପାଇଁ ବାର୍ଷିକ ୨୫ ହଜାର, ବହି ଛପାଇବାପାଇଁ ବର୍ଷକୁ ୨୦ ହଜାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁ ଟଙ୍କା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନ ଅଗ୍ରଗାମୀ ବିଭାଗ ଯୋଗୁ ବାର୍ଷିକ ବ୍ୟୟ ବରାଦ କରିଥିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଗବେଷକ-ମାନେ ବାହାରକୁ ଯାଇ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଭ୍ୟାନ୍ କଣା ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଭ୍ୟାନ୍‌ଟି ବିଭାଗ ପାଖରେ ସବୁବେଳେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥାଏ ଗବେଷକମାନଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ନେବା ଆଣିବାପାଇଁ । ଆମ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ସବୁ କର୍ମଚାରୀ ସାଢ଼େ ଦଶରୁ ଏଗାର ଭିତରେ ବିଭାଗରେ ଆସି ପହଞ୍ଚୁଥିଲେ ଏବଂ ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚଟା ପୂର୍ବରୁ କେହି ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ବିଭାଗ ଛାଡ଼ି ଯାଉ ନ ଥିଲେ । ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚଟା ପୂର୍ବରୁ କାହାର ଯିବାର ଥିଲେ ମୋ'ଠାରୁ ବିଶେଷ ଅନୁମତି ନେଇ ଯାଉଥିଲେ । ଯେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ପଦୋନ୍ନତିପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲେ ସେ ସେହି ପ୍ରକାର ପଦୋନ୍ନତି ପାଇଥିଲେ । ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଯାହାର ଯେତିକି ଅର୍ଥ ଓ ଉପକରଣର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା ତା'ର ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇ ପାରୁଥିଲା । ମୁଁ ଆସିବାର କେତେଦିନ ପୂର୍ବରୁ ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ସଭାରେ କୁଳାଧିପତି, କୁଳପତି, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନର୍ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ପ୍ରଫେସର୍ ସତୀଶ୍ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ମୁଁ ଘୋଷଣା କରିଥିଲି ଯେ—ମୋ ବିଭାଗରେ ଯାହା ଦରକାର ସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଛି । ଯାହାର ଯେଉଁ ପଦୋନ୍ନତି ଆଶା ଥିଲା ତାହା ପୂରଣ ହୋଇଛି । ତେଣୁ କେହି ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି । ଗବେଷଣାଗତ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ, ବହି ଓ ଜର୍ଣ୍ଣାଲ କିଣିବାପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ମହଜୁଦ୍ ଅଛି, ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଯାହା ଉପକରଣର ପ୍ରୟୋଜନ ସେ ସବୁ କିଣିବାପାଇଁ ପାଣ୍ଠି ରହିଛି । ପୁଣି ସମସ୍ତ ଦେବାଭଲ ବହୁ ଗବେଷଣା ସହକାରୀ ବିଭାଗରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବିଭାଗ ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ନଜର ରହିବା ଉଚିତ୍ ଯେ ଏ ପ୍ରକାର ଖର୍ଚ୍ଚ ବହୁଳ, ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ବିଭାଗ କି ପ୍ରକାରର ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଓ ଅଧ୍ୟାପନା କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସାମାଜିକ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆଗେଇ ପାରୁଛି । ଏହାର ଏହି ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନ ହେଲେ ଏହାକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଉଚିତ । ଗରିବ ଦେଶରେ ଏତେ ଟଙ୍କା ବୃଥା ବ୍ୟୟ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।'

ବିଭାଗର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏପରି ଥିଲା ଯେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ତୁଳନାତ୍ମକ ସାଂସ୍କୃତିକ ମନୋବିଜ୍ଞାନର ଅଧିବେଶନକୁ ଯେତେବେଳେ ଭାରତରେ ଆୟୋଜନ କରିବାର ସ୍ଥିର ହେଲା, ମୋତେ ହିଁ ଅନୁରୋଧ କରାଗଲା ଏହାର ଦାୟିତ୍ୱ ନେବାପାଇଁ । କାରଣ ଭାରତର ଆଉ କୌଣସି ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଏହାର ଦାୟିତ୍ୱ ନେବାପାଇଁ ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଆମ ବିଭାଗ ପ୍ରାୟ ୬୦୦ ବିଦେଶୀ ଓ ୬୦୦ ଭାରତୀୟ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କର ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଅଧିବେଶନ ୧୯୮୦-୮୧ ରେ ବିରାଟ ଆଡମ୍ବର ସହ ପରିଚାଳନା କରିଥିଲା । ଆମ ବିଭାଗର ଶିକ୍ଷକ ଓ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ନିଷ୍ଠା ଓ ପ୍ରଗାଢ଼ ଆନ୍ତରିକ ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁଁ ହିଁ ଏହା ଏତେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତାର ସହ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ମୁଁ ଏହି ଅଧିବେଶନର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଥିଲି । ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡ୍‌ର ଆବେର୍‌ଡିନ୍‌ଠାରେ ତା'ପର ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଯାଇଥିଲି ସମସ୍ତ ପ୍ରତିନିଧି ସଭ୍ୟ ମୋତେ ଓ ମୋ ବିଭାଗକୁ ବହୁ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ଏହି ଗୋଟିଏ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଅଧିବେଶନ ଫଳରେହିଁ ପୃଥିବୀର ବହୁ-ଦେଶରେ ଆମର ସୁଖ୍ୟାତି ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନ, ଭାରତୀୟ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦ, ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା ପରିଷଦ, ଦିଲ୍ଲୀର ସମାଜ ବିକାଶ ପରିଷଦ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଆମ ବିଭାଗର ଖ୍ୟାତି ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବହୁତ ଥିଲା । ତା'ପରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର କିମ୍ବା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଏ, ସେଠି ଅଧିବେଶନ ବା କମିଟିରେ ସଭ୍ୟ ହେବେ ସେଠାରେ ମୋର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବହୁତ ବେଶି ଥାଏ । ତା'ଛଡ଼ା ଏହି ସବୁ ଅନୁଷ୍ଠାନର ବହୁ କମିଟିରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସଭ୍ୟଥାଏ । ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନର ୫୦-ଦଶଟି କମିଟିରେ ମୁଁ ସଭ୍ୟ ଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଲାଗି କମିଶନଙ୍କ ପରିଦର୍ଶକ କମିଟିରେ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର-କୋଡ଼ିଏଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ପରିଦର୍ଶନରେ ଯାଏ । ସମସ୍ୟାବହୁଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କୁ ମୋତେ ପଠାଯାଏ । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଜାତୀୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହେବାପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କ ଉପରେ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଚାପ ପଡ଼ୁଥାଏ । ସେ ବିଷୟରେ ସମୀକ୍ଷା କରି ରିପୋର୍ଟ ଦେବାଲାଗି ଏବଂ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପରିଦର୍ଶନ ଲାଗି ଗଠିତ ଦୁଇଟି କମିଟିରେ ମୁଁ ଥାଏ । ଅଧ୍ୟାପକ ଆର୍. ଏନ୍. ବାନାର୍ଜିଙ୍କର ଜୟପୁର ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପ୍ରଭୃତି ଅଲୌକିକ ଘଟଣା ଉପରେ ଗବେଷଣା ନେଇ ଦେଶ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିଦେଶରେ ବହୁତ ଚହଲ ପଡ଼ିଥାଏ । ନାନାଆଡ଼ୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ସେ ଅନୁଦାନ ପାଇଥା'ନ୍ତି । ତାହାର ସମୀକ୍ଷାପାଇଁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରବଳ ଚାପ ପଡ଼ିଲା । ମୋ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ସମୀକ୍ଷା କରାଗଲା ଏବଂ ଆମ ରିପୋର୍ଟ ଅନୁଯାୟୀ ସେହି ବିଭାଗକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଅଧ୍ୟାପକ ବାନାର୍ଜିଙ୍କର ଚାକିରି ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲା । ଏହି ସବୁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୋର ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ଦୃଢ଼ ମତ ମୁଁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରେ, ତେଣୁ କମିଶନ ଏପରି କଠୋର କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୋତେ ନିୟୋଜିତ କରନ୍ତି ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କ ତରଫରୁ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳରେ ଯଦି କୌଣସି ସେମିନାର, କନ୍‌ଫରେନ୍‌ସ କିମ୍ବା ଓ୍ୱାର୍କସପ୍ ପ୍ରଭୃତିର ଯୋଜନା ହୁଏ ତାହା ମୋ ବିଭାଗରେ କିମ୍ବା ମୋ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ କରାହୁଏ । ଏ ପ୍ରକାର ବହୁତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୋ ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । କଲିକତା, ପାଟଣା କି ଗୌହାଟିରେ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳର ଅଧିକାଂଶ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କ ସେମିନାର ନ ହୋଇ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ହୁଏ ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନ ଠିକ୍ କଲେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଆଧୁନିକରଣ କରାଯିବ ଏବଂ ଗବେଷଣାର ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେବ । ସେ ବିଷୟରେ ସାରା ଭାରତ ବର୍ଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ଚାରୋଟି କରି ସେମିନାର ହେବ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏହି ଚାରୋଟିଯାକ ସେମିନାର ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହେଲି । ଏହାର ପ୍ରାଥମିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଲି । ଆଲ୍ଲାହାବାଦ୍, ବରୋଦା, ମହୀଶୂର ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଏହି ଚାରୋଟି ସେମିନାର ହେଲା । ଶେଷରେ ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ପୃଷ୍ଠା ବ୍ୟାପୀ ଶେଷ ବିବରଣୀଟିକୁ ମୁଁ ତିଆରି କଲି ଏବଂ କଟକରେ ମୁଦ୍ରଣ କରି କମିଶନଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଲି । ଭାରତୀୟ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦର ଉଚ୍ଚସ୍ତରୀୟ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବହୁ ଅଧ୍ୟାପକ ତାଲିମ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମୋ ବିଭାଗରେ ମୋ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ହୋଇଥିଲା । ଡକ୍ଟର ସି.ଡି. ଦେଶମୁଖଙ୍କର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଥିବା ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପରିଷଦ ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ସମୀକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ତିନି-ଚାରି ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଗବେଷଣା ଯୋଜନା ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ମୋ ନେତୃତ୍ୱରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଇ ଥିଲେ । ଏହି ବିରାଟ ଗବେଷଣାରେ ପ୍ରାୟ ସତୁରି-ଅଶୀ ଜଣଯାଏ ଏମ୍. ଏ. ପାଶ୍ କରିଥିବା ଯୁବକ ଯୁବତୀ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାର ରିପୋର୍ଟ ଠିକ୍ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଡକ୍ଟର ଦେଶମୁଖ ମୋ ଉପରେ ଏତେ ଖୁସି ହୋଇଯାଇଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଦିଲ୍ଲୀ କେନ୍ଦ୍ରର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହେବାପାଇଁ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋ ବିଭାଗର ଉନ୍ନତିପାଇଁ ଏତେ ଗଭୀର ଭାବରେ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲି ଯେ ମାସକୁ ଦୁଇଗୁଣ ଅଧିକ ଦରମା ପାଇବାର ସୁଯୋଗ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀ ଗଲିନାହିଁ । ମୋତେ ଡକ୍ଟର ଦେଶମୁଖ ବୁଝାଇଥିଲେ ଯେ ଦିଲ୍ଲୀ ଗଲେ ମୁଁ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶିବି ଏବଂ ଆଗେଇ ପାରିବି । ମୁଁ କହିଥିଲି ଯେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ମନ୍ତ୍ରୀ, ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଲେ ମୁଁ ହୁଏତ ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତ ହୋଇଯାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯାହା କଲେ ବି ମୋତେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଆମେରିକା କିମ୍ବା ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ର ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତ କରିବେ ନାହିଁ, ଶେଷରେ ଘାନା କିମ୍ବା ମାଲେସିଆରେ ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତ ହେବି । ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତ ହୋଇ ଗୃହବନ୍ଦୀ ପରି ରହିବାରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ କିମ୍ବା ଆଗ୍ରହ ନଥିଲା । ଡକ୍ଟର ଦେଶମୁଖ ମୋ ଉପରେ ଖୁସି ହୋଇ ଦିଲ୍ଲୀର ତାଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ପରିଚାଳିତ ବିଖ୍ୟାତ ଅତିଥି ଭବନ—ଭାରତ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କେନ୍ଦ୍ର (India-International Centre)ରେ ରହିବାପାଇଁ ମୋର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦେଇଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ଏଠାରେ ରହିବାପାଇଁ ଦିନକୁ ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କା ଦେଉଥିଲା ବେଳେ ମୋତେ ପ୍ରାୟ ପଚିଶ ଟଙ୍କା ପଡୁଥିଲା ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପରାମର୍ଶଦାତା ପ୍ୟାନେଲ ରହିଛି । ଏଥିରେ ଜଣେ ତିନବର୍ଷ ପାଇଁ ଆବାହକ ହୁଏ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଛଅବର୍ଷ ଯାଏ ଆବାହକ ହୋଇଥିଲି । ଏହି ସମୟରେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗକୁ ମୁଁ ନାନା ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିଛି, ସେମାନଙ୍କ ଉନ୍ନତିପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ପାରିଛି । ମୋତେ ଏଥିଲାଗି ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ମିଳିଛି । ଏହି ଆବାହକମାନଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ କମିଟି ଅଛି । କମିଶନ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ତାହାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ । ସେଠାରେ ଥରେ କମିଶନ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜାକବ୍ ତାଙ୍କଆଡୁ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ବରୋଦା ଅର୍ଥନୀତି ବିଭାଗ ଓ ଉତ୍କଳ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ଇଂଲଣ୍ଡର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସହିତ ସମାନ ସ୍ତରରେ ସହଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ସେ ମନୋନୀତ କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ଏହା ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି କାରଣ ସେତେବେଳକୁ କମିଶନ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ନୂଆ ଆସିଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବିଶେଷ ପରିଚୟ ନ ଥିଲା । ତା'ପରେ ମୋ ବିଭାଗର ସମକକ୍ଷ ସହଯୋଗୀ ବିଭାଗ ବାଛିବାପାଇଁ ମୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଗଲି । ବହୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବୁଲି ବୁଲି ବର୍ମିଂହାମ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗକୁ ବାଛିଲି ଏବଂ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆମ ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବାପାଇଁ ରାଜି ହେଲେ । ତା'ପରେ ଲଣ୍ଡନରେ ଥିବା ଆମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା କମିଟି ଆଗରେ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଆଲୋଚନା କଲି । ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଆମ ବିଭାଗରୁ ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାପକ ବର୍ମିଂହାମ୍ ଯାଇ ବକ୍ତୃତା ତଥା ଆଲୋଚନାରେ ଭାଗନେବେ, ସେହିପରି ତାଙ୍କ ବିଭାଗରୁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଜଣେ ଆମ ବିଭାଗକୁ ଆସିବେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲି ଯେ ଆମ ବିଭାଗରୁ ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସହିତ ଜଣେ କନିଷ୍ଠ ଲେକଚରର୍‌ଙ୍କର ଯିବା ଉଚିତ କାରଣ ସେଠାରେ କନିଷ୍ଠ ଲେକଚରର୍‌ଙ୍କର ବହୁତ ଶିଖିବାର ଅଛି । ତା'ଛଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଏହି କନିଷ୍ଠ ଲେକ୍‌ଚରରଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ସହଯୋଗ ବହୁଦିନ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇପାରିବ । ଲଣ୍ଡନର ଉଚ୍ଚାୟୁକ୍ତ କମିଟି ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହେଲେ ଏବଂ ଭାରତକୁ ଫେରିଲା ପରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ରାଜି କରାଇ ପାରିଥିଲି । ଫଳରେ ତିନିବର୍ଷ ଭିତରେ ଆମ ବିଭାଗରୁ ପାଞ୍ଚଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଇଂଲଣ୍ଡ ଯାଇ ପାରିଥିଲେ । ଆଉ ଜଣେ ହଠାତ୍ କାନାଡ଼ା ଚାଲିଯିବାରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଯାଇପାରି ନଥିଲେ ।

ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ମୋ ବିଭାଗର ଜାତୀୟ, ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଯୋଗୁ ମୁଁ ବହୁତ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ପାରିଥିଲି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନ ଓ ଦିଲ୍ଲୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ମୁଁ ଯାହା କହୁଥିଲି ତାହା ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଯାହା ଚାହୁଁଥିଲି ତାହା ମଧ୍ୟ କରାଇ ପାରୁଥିଲି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନ ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କର କେତେକ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ମୋ ବିଭାଗକୁ ୧୯୭୭ରେ ଆଡ୍‌ଭାନ୍‌ସଡ୍ ସେଣ୍ଟର ଘୋଷଣା ନ କରି କମିଶନଙ୍କର ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟପ୍ରାପ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ରୂପେ ଘୋଷଣା କଲେ । ଯଦିଓ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ବିଶେଷଜ୍ଞ କମିଟି ଅଗ୍ରଗାମୀ ବିଭାଗ ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ । ମୋତେ ଏ ବିଷୟ ନେଇ ବହୁତ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଶେଷରେ କମିଶନଙ୍କର ଏପରି ଅନ୍ୟାୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୋଗ କରି କମିଶନଙ୍କ ଚେୟାରମ୍ୟାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲି । ଶେଷରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା ପରେ କମିଶନଙ୍କ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପୂରିବାର ଦୁଇବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ମୋ ବିଭାଗ ଅଗ୍ରଗାମୀ ବିଭାଗ ବୋଲି ଘୋଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ମୋର ଚରମ କୃତିତ୍ୱ ବୋଲି ସାରା ଭାରତରେ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ଅଧ୍ୟାପକ ଏଥିରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଗଲା ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଙ୍କ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ବର୍ମିଂହାମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସହିତ ଆମର ସହଯୋଗ ଗବେଷଣା ସ୍ଥାପନ ହୋଇଥିଲା । ତା'ପରେ ମୋ ନିଜ ଉଦ୍ୟମରେ ସ୍ୱିଡେନ୍‌ର ଗୁଟେନ୍‌ବର୍ଗ ଓ ମାଲ୍‌ମୋ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସହିତ ଗବେଷଣା ସହଯୋଗ କାର୍ଯ୍ୟଚିନ୍ତା କରାଇ ଥିଲି । କ୍ରମେ ଏହି ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସହିତ ମୋର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ମୁଁ ସେଠାକୁ ତିନିଥର ଯାଇଥିଲି ଏବଂ ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚମାସ କଟାଇଥିଲି । ମୋର ଆଉ ଜଣେ ସହକର୍ମୀ ଲେକ୍‌ଚରର୍ ମଧ୍ୟ ଥରେ ସେଠାକୁ ଯାଇପାରି ଥିଲେ । ସ୍ୱିଡେନ୍‌ର ବିଜ୍ଞାନ ପରିଷଦ ଅନୁଦାନ ଯୋଗୁ ଏହା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବହୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ଓଡ଼ିଶା ଆସି କିଛିଦିନ କଟାଇ ଯାଆନ୍ତି ।

ମୁଁ ବିଦେଶର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଏ ସେଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ମୋ ବିଭାଗକୁ ଆସନ୍ତି । ହଲାଣ୍ଡର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ମୋ ବିଭାଗକୁ ବହୁଥର ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଗବେଷଣା ପ୍ରସ୍ତୁତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆମେ କରାଇଥିଲୁ । ତା'ଛଡ଼ା ବିଦେଶରୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଭାରତକୁ ଆସିଲେ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଆମ ବିଭାଗକୁ ଆସନ୍ତି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦ, ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣା ପରିଷଦ, ବ୍ରିଟିଶ୍ କାଉନ୍ସିଲ, ସୁଇଡେନ୍‌ର ଦିଲ୍ଲୀ ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତ ଅଫିସ ମୋ ବିଭାଗକୁ ତାଙ୍କର ଅତିଥି-ମାନଙ୍କୁ ପଠାନ୍ତି । ତା'ଫଳରେ ଆମର ପରିଚିତି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପକ ହୋଇପାରିଥିଲା ।

୧୯୭୭ରେ କାନାଡ଼ାର ମଂଟ୍ରିଆଲ ସହରର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ କନକଡ଼ିଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମୋତେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲା ଗୋଟିଏ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପଢ଼ାଇବାପାଇଁ । ଆଠ ସପ୍ତାହର ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ମୁଁ ତିଆରି କରି ପଠାଇଥିଲି । ଏହି ପାଠ୍ୟ ବିବରଣୀ ସେମାନେ ବିଜ୍ଞାପନ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ମୋର ଏହି ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ୪୫ ଜଣ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ୨୦ଟି ଦେଶର ଅଧିବାସୀ । ଏହି କ୍ଲାସ୍ ନେଲାବେଳେ ମୋତେ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ଗୋଟିଏ ସଭାରେ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲା ପରି ଜଣା ପଡୁଥିଲା । ତେଣୁ ମୋତେ ଏମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବାରେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ହୋଇଥିଲା । ବହୁବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଚିଠିପତ୍ର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହୋଇଥିଲା । ଏମାନେ ସବୁ ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ଲୋକ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଦଶ ପନ୍ଦର ଜଣଯାଏଁ ବହୁ ବର୍ଷ ଧରି ଅଧ୍ୟାପନା କରୁଥିବା ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ୍ ଥିଲେ ।

୧୯୭୨ରେ ଜାପାନରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଅଧିବେଶନର ଦୁଇଟି ଶାଖାରେ ମୁଁ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲି । ସେଠାରେ ବହୁ ମନୋ-ବିଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ସହିତ ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ଯୋଗୁ ହନଲୁଲୁଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଇଷ୍ଟ-ଓ୍ୱେଷ୍ଟ କେନ୍ଦ୍ରରୁ ୧୯୭୩ରେ ଗୋଟିଏ ସେମିନାର ପରିଚାଳନା କରିବାପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଥିଲି । ଏହି ଅବସରରେ ମୁଁ ପୃଥିବୀ ପରିକ୍ରମା କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲି । ପୂର୍ବପଟେ ଯାଇ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ ଦେଇ ଫେରିଥିଲି । ବାଟରେ ବହୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବକ୍ତୃତା ଦେଇଥିଲି । ଏହି ସମୟରେ ଆମେରିକା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବକ୍ତୃତା

Digitized by srujan ka@gmail.com

କରିବାପାଇଁ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦ ଛଅ ସପ୍ତାହ ଆମେରିକାରେ କଟାଇବା ପାଇଁ ମୋତେ ଭତ୍ତା ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ପରିଷଦର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରି କେତେକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସହିତ ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ କରିଥିଲି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ୧୯୬୨ ଓ ୧୯୭୭ରେ ଦୁଇଥର ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ-କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଦୁଇଥରଯାକ ମୁଁ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲି ଏବଂ ମୋ ବିଭାଗରେ ସବୁକାମ ହୋଇଥିଲା । ମୋ ବିଭାଗର ସବୁ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା କରି ଏହାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ବଡ଼ ଶୃଙ୍ଖଳାର ସହିତ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ମୋ ବିଭାଗର ଓ ମୋର ସୁଖ୍ୟାତି ହେବା କଥା । ୧୯୬୨ ମସିହାଠାରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଜ୍ଞାନ-କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଜନପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ ବକ୍ତୃତାମାଳା ଆୟୋଜନ କରିବା ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଛି । ଏହାର କେତେକ ଜନପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରସାର ଯୋଜନାର ସମୀକ୍ଷା ପାଇଁ ମୋର ପରାମର୍ଶ ନିଆଯାଏ । ୧୯୬୭ ମସିହାରେ ମୁଁ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ଶିକ୍ଷା ଓ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ହୋଇଥିଲି । ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ପରେ ସେତେବେଳକୁ ଏପରି ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହେବାରେ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ।

ସାରାଭାରତ ତଥା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋ ବିଭାଗର ଏବଂ ମୋ ନିଜର ଏପରି ସୁଖ୍ୟାତି ଯୋଗୁ ମୁଁ ବହୁତ ସୁବିଧା ଓ ସୁଯୋଗ ପାଇଛି । ବହୁ ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛି । କଲିକତା ନଗରୀର ମହାଜାତି ସଦନରେ କଲିକତା ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ତତ୍କାଳୀନ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ସେନ୍‌ଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଭାରତୀୟ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ମନୋବିଜ୍ଞାନର ସଭାପତିରୂପେ ମୋତେ ସାମାଜିକ ସମ୍ମାନ ଦିଆ-ହୋଇଥିଲା । ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲମାନେ ମୋ କପାଳରେ ଚନ୍ଦନ ବୋଳି, ଶଙ୍ଖ ବଜାଇ ମୋତେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋର ସେପରି ପରିଚୟ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ବରଂ ଓଡ଼ିଶାର କେତେଜଣ ଲୋକଙ୍କ ଯୋଗୁ ଜାତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋର କ୍ଷତି ହୋଇଥିଲା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କର ମୁଁ ବହୁତ କାମ କରିଦିଏ ତେଣୁ ସେମାନେ ମୋତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ମୁଁ କମିଶନଙ୍କର ପ୍ରଦତ୍ତ ଜାତୀୟ ବକ୍ତୃତା-ମାଳାର ଜାତୀୟ ଲେକ୍‌ଚରର୍ (National Lecturer) ଥିଲି । ଛଅଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏହି ବକ୍ତୃତାମାଳାର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୭୬ରେ ଯେତେବେଳେ କମିଶନ ସଭ୍ୟ ମନୋନୟନ ହେଲା ସେତେବେଳେ ମୋ ନାଁ କମିଶନଙ୍କ ତରଫରୁ ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଥିଲା ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ର ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ମୋ ନାମକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ଏହି ତାଲିକାଟିରେ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କେବଳ ଦସ୍ତଖତ କରିଦିଅନ୍ତି । ସେ ନିଜେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

କିଛି ବଦଳାନ୍ତି ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଜରୁରୀକାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତି ଯୋଗୁ ସେ ଯାହାକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ଜାଣି ନଥିଲେ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ସେହି ରାଜ୍ୟର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଫୋନ୍‌ରେ ପଚାରି-ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ମୋ ବିଷୟରେ କୁଆଡ଼େ ମତ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ଜଣେ ବିବାଦୀୟ (Controversial) ଲୋକ । ଫଳରେ ତାଲିକାରୁ ମୋ ନାମଟି କଟି-ଯାଇଥିଲା । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଏହି କଥା ଜଣା ଯାଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାଜରେ ମୁଁ ବିବଦମାନ ହେବା ମୋ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ । ତା' ନହେଲେ ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାସକଙ୍କ ପାଖରେ ମସ୍ତକ ଅବନତ କରି ଚାଟୁକାର ହୋଇ ରହି ଯାଇଥା'ନ୍ତି । ଜରୁରୀକାଳୀନ ସମୟରେ ମୁଁ ଫାସିଷ୍ଟ ବିରୁଦ୍ଧ ଅଭିଯାନରେ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇଥା'ନ୍ତି । ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବନାରସର ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ରର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀଙ୍କୁ ସରକାର ବରଖାସ୍ତ କରି ଦେଇଥିଲା ବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ମୋ ବିଭାଗରେ ସେହି ଜରୁରୀକାଳୀନ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ କରି ନେଇ ନ ଥାନ୍ତି । ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଜେଲରୁ ପୀଡ଼ିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଖଲାସ ହୋଇ କଟକରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲା ବେଳେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖାକରି ନଥାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ଶାସକମାନେ ଯାହା କରୁଥିଲେ ତାକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଅନୁଯାୟୀ କାମ କରୁଥାନ୍ତି । ଯାହାହେଉ ମୁଁ କମିଶନ ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ମୋର ନିଜର ଆଉ ଅଧିକ ସୁଖ୍ୟାତି ହୋଇ ନଥାନ୍ତା ବରଂ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ କମିଶନ ସଭ୍ୟ ହିସାବରେ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ହୁଏତ କିଛି ଉପକାର କରି ପାରିଥା'ନ୍ତି ।

ଏ ତ ଗଲା ୧୯୭୬ ମସିହା କଥା । ଜନତା ସରକାର ଅମଳରେ ପୁଣି ମୋ ନାଁ କମିଶନ ସଭ୍ୟପାଇଁ ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଥିଲା । ତା'ପରେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି ଯେ ମୁଁ କମିଶନ ସଭ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଦୁଇଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଏକଥା ଶୁଣି ମୋତେ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇଥିଲେ । ଏକଥା ଶୁଣି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲି ଯେ "ଆପଣମାନେ ଯେତେ-ବେଳେ ଏକଥା ଓଡ଼ିଶାରେ କହିଦେଲେଣି ମୋର ଆଉ କମିଶନ ସଭ୍ୟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । କାରଣ ମୁଁ ଯାହା ମୋ ବିଭାଗ ପାଇଁ କିମ୍ବା ମୋର କୌଣସି ଉନ୍ନତି କଥା କରେ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାରେ କାହାକୁ କଦାପି ଆଗରୁ କହେ ନାହିଁ । ସବୁ ହୋଇଗଲା ପରେ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ।" ସତକୁ ସତ ସେଇଆ ହେଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଏହା ଶୁଣିଲା ପରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ କେନ୍ଦ୍ରମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମୋ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଭର୍ତ୍ତି କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ଓଡ଼ିଶାରୁ ଦୁଇଟି ନାମ ନେଇ ବିବାଦୀୟ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ନାମ କାଟିଦେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ନିଜର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ନାମ ସେଥିରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେଲେ । ଏ ବିଷୟରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସଠିକ ଖବର ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀରେ ପାଇଥିଲି । ଓଡ଼ିଶାର ସେହି ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ମୋ ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ୟଜଣକ ତାଙ୍କର ନିକଟତମ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀ ଥିଲା । ସେହି ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟଙ୍କର ଜାଣିବା ଉଚିତ୍ ଥିଲା ଯେ ସେ ଯାହାଙ୍କପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ସେ କଦାପି କମିଶନ ସଭ୍ୟ ହୋଇପାରି ନଥାନ୍ତେ । ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ ହିସାବରେ ମୁଁ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିଛି ସିନା ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସୁବିଧା ପାଇନାହିଁ କି ପାଇବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ସୁଦ୍ଧା କରିନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଯୋଗୁଁ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାକୁ ଯାଉଥିବା ଓଡ଼ିଶା ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ଜନତା ସରକାର ଅମଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୋ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଗୋଟିଏ କମିଟି ଭାରତୀୟ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦ ଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା । ମୋତେ ସେମାନେ ପଚାରିଥିଲେ, କମିଟିର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ନାମ ଦେବାପାଇଁ । ମୁଁ ପାଞ୍ଚୋଟି ନାମ ପଠାଇଥିଲି । ମୁଁ ଯେଉଁଦିନ ନାମ ପଠାଇଲି ଠିକ୍ ସେହିଦିନ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଏ ଖବର ପାଇ ମୋତେ ଫୋନରେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଦୁଇଜଣ ମନୋନୀତ ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ସେହି କମିଟିରେ ରଖିବା-ପାଇଁ । ସେତେବେଳକୁ ତ ମୁଁ ନାମ ପଠାଇ ସାରିଥିଲି । ତେଣୁ କହିଲି ଯେ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପରେ ଏହି କମିଟି ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ କରିଦେବି । ଶେଷରେ ଏପରି ହେଲା ଯେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ସେହି ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଓଡ଼ିଶା ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦର ଡାଇରେକ୍ଟର କରିବାପାଇଁ ମନୋନୀତ କରି ପଠାଇଲେ । ଭାରତୀୟ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦର ସେକ୍ରେଟାରୀ ଦିଲ୍ଲୀରେ ମୋତେ କହିଥିଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଯାହାଙ୍କ ନାମ ପଠାଇଛନ୍ତି ସେ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନର ଲୋକ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଏହାର ଡାଇରେକ୍ଟର କଦାପି ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । କୋ-ଆପଣ କାହିଁକି ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନାହାନ୍ତି ଆପଣଙ୍କ ନାମ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଡାଇରେକ୍ଟର ପଦପାଇଁ ସୁପାରିଶ କରିବାକୁ । ଆପଣଙ୍କ ନାମ ଆସିଲା କ୍ଷଣି ଆମେ ଓଡ଼ିଶା ଶାଖା ପରିଷଦ କଥା ଘୋଷଣା କରିଦେବୁ । ବାରଣସୀ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ଏହି ଶାଖା ପରିଷଦ ଦୁଇଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଆମର ଇଚ୍ଛା । ମୁଁ କହିଲି—ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବି ନାହିଁ । ଏହା ମୋ ନୀତି ବାହାରେ । ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ କୁହନ୍ତୁ । ସେକ୍ରେଟାରୀ ମୋ ବିଷୟରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ ସୂଚନା ଦେଲେ । ତଥାପି ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ସେହି ଅଣସମାଜ ବିଜ୍ଞାନୀ ଶିକ୍ଷାକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବାଲାଗି ଜିଦ୍‌ଧରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବସିଲେ । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ, ଅଉ ହୋଇ ପାରିବ କି ନାହିଁ ମୋର ସନ୍ଦେହ । ବାସ୍ତବିରେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ପଦକ୍ଷେପର ଶାଖା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହି କାରଣରୁ ବୋଧହୁଏ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦ ୧୯୮୧ରେ ମୁଁ ଚାକିରିରୁ ଅବସର ନେବା ପରେ ପରେ ମୋତେ ତାଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ଜାତୀୟ ଫେଲୋ (National Fellow) ପଦବୀରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରିଥିଲେ । ସେହି ବର୍ଷ ପୁନା ଗୋଖଲେ ଅନୁଷ୍ଠାନର ବିଖ୍ୟାତ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଡକ୍ଟର ଦାଣ୍ଡେକର୍ ଏବଂ ମୁଁ ଏହି ଫେଲୋସିପ୍ ପାଇଥିଲୁ । ଏହା ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନୀଙ୍କୁ ଦିଆଯାଏ । ତେଣୁ ଏହା ପାଇଲା ପରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ବହୁତ ଭାଗ୍ୟବାନ ମନେ କରିଥିଲି । ଏହା ମୋ ଅଧ୍ୟାପନା ଜୀବନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତୀୟ ସମ୍ମାନ । ଏପରି ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହେବାରେ ମୁଁ ଭାରତରେ ପ୍ରଥମ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନୀ ।

ଏ ଖବର ପାଇଲା ପରେ ମୁଁ କାହାକୁ ଜଣାଇ ନ ଥିଲି । ପେପରରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସାରିଲା ପରେ ହିଁ ଅନ୍ୟମାନେ ଜାଣିଲେ । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଶାର କେହି ତାକୁ ଅଟକାଇ ପାରି ନ ଥିଲେ । ଏହା ପାଇଲା ପରେ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରୁ ବହୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର ଓ ତାର ବାର୍ତ୍ତା ପାଇଥିଲି କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ କେବଳ ମାତ୍ର ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଜଣ ଅଭିନନ୍ଦନ କରିଥିଲେ । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ବଞ୍ଚିଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ବହୁତ ଖୁସି ହୋଇ ତାଙ୍କର ଅଭିନନ୍ଦନ ମୋତେ ଜଣାଇଥା'ନ୍ତେ । ଅଗଷ୍ଟରେ ମୁଁ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ସଭାପତି ହେଲାବେଳେ ସେ ଗୋଟିଏ ସଭାରେ ମୋ ପାଖକୁ ନିଜେ ଆସି ମୋତେ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ଅଉ ଅନେକ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ବସିଥିଲେ ପୁଣି କେହି ପାଟି ଫିଟାଇ ନ ଥିଲେ । ଏହା ଆମ ଓଡ଼ିଶା ଦେଶର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରେଣୀର ଚରିତ୍ର ।

୧୯ । ଶତାବ୍ଦୀ ବର୍ଷ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତି

୧୯୮୦ରେ ମୋର ଅବସର ନେବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମୋତେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲା । ଏହା ପଛରେ କି କାରଣ ଥିଲା ମୁଁ ଜାଣିନାହିଁ କି ଏ ବିଷୟରେ କୁଳପତି ବା ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଆଲୋଚନା ହୋଇ ନାହିଁ । ପୁନର୍ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଦରଖାସ୍ତ କରି ନ ଥିଲି । ୧୯୮୦ ମସିହା ଡିସେମ୍ବରରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗରେ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ତୁଳନାତ୍ମକ ସାଂସ୍କୃତିକ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମିଳନୀ ହେବାର ଥିଲା । ମୁଁ ତାହାର ସମ୍ମିଳନୀ ସଭାପତି ଥିଲି । ସେହି କାରଣରୁ ବୋଧହୁଏ ମୋତେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ଅଧିକ ନିଯୁକ୍ତି ଦିଆ ହୋଇଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏହି ପୁନର୍ନିଯୁକ୍ତି କଥା ନେଇ ମୁଁ ପୁଣି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ରାଜନୈତିକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରର ଶୀକାର ହେଲି । ଭାରତ ବର୍ଷର ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦରଟି ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ଆଡ୍‌ଭାନ୍‌ସଡ୍ ସେଣ୍ଟର୍ ଏବଂ କମିଶନଙ୍କ ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟପ୍ରାପ୍ତ ବିଭାଗ ରହିଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ସାରା ଦେଶରେ ଏବଂ ବିଦେଶରେ ଖୁବ୍ ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ଥିବାରୁ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ଡିରେକ୍ଟର୍ ବା ଗବେଷଣା ସଂଯୋଜକ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । ଏ ବିଷୟରେ କମିଶନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସିଥିଲା । ନିଯୁକ୍ତି ବିଷୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କ୍ଷମତା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବିଷୟ ବୋଲି କମିଶନ କୌଣସି ନିଯୁକ୍ତି ନ ଦେଇ କେବଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦିଅନ୍ତି । ୧୯୭୮-୭୯ରୁ ଏ ପ୍ରକାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଆମ ବିଭାଗପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆସିଥିଲା । କିନ୍ତୁ କୁଳପତି ଜିମ୍ମା ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ମୋତେ ଡିରେକ୍ଟର ବୋଲି ନିଯୁକ୍ତି ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଥିରେ କୌଣସି ଅଧିକା ଦରମା ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତଥା ବିଭାଗ ପାଇଁ ଏହା ଗୋଟିଏ ସମ୍ମାନପ୍ରଦ ପଦବୀ ମାତ୍ର । ମୁଁ ୧୯୮୧ ମାର୍ଚ୍ଚରେ ଅବସର ନେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତିନି ବର୍ଷ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାର ଚିଠି ଆସି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଡକ୍ଟର ମହେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ରାଉତ ଯେତେବେଳେ ୧୯୮୦ରେ କୁଳପତି ହୋଇଥିଲେ ସେ ମୋ ଆଗରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହିଥିଲେ ଯେ ଗତ ଦୁଇବର୍ଷ ଧରି ଆପଣଙ୍କୁ ଏହି ଡିରେକ୍ଟର୍ ନିଯୁକ୍ତି କାହିଁକି ମିଳି ନ ଥିଲା ! ଦୁଇଦିନ ଭିତରେ ସେ ଚିଠି ପଠାଇଦେବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ଚିଠି ତାଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ କୁଳପତିଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ସମ୍ମାନଜନକ ବୋଲି ମନେ କଲି ନାହିଁ । ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏପରି ଚିଠି ପାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ ଯଦିଓ ବାହାରୁ ବହୁ ଚିଠି ମୋ ପାଖକୁ ଡିରେକ୍ଟର୍ ଭାବରେ ଆସୁଥିଲା ।

ଏହି ପଦବୀ ସହିତ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ପରେ ଜାଣିଲି । ଭାରତରେ ଯେଉଁ ପନ୍ଦରଟି ଏ ପ୍ରକାର କେନ୍ଦ୍ର ରହିଛି ତାର ମୁଖ୍ୟ ବା ଡିରେକ୍ଟର୍ ପଞ୍ଚଷଠୀ ବର୍ଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାକିରିରେ ରୁହନ୍ତି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନ ଚେୟାରମାନ୍ ଚିଠି ଲେଖି ଜଣାଇଥିଲେ ଯେ ଅଗ୍ରଗାମୀ କେନ୍ଦ୍ରର ମୁଖ୍ୟ ହିସାବରେ ମୋର ପଞ୍ଚଷଠୀ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବରେ ରହିବାର କଥା । ଏହି ଚିଠିଟି ତତ୍କାଳୀନ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ମହେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ରାଉତ ମୋ ବିଭାଗର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଆଗରେ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇଥିଲେ ଏବଂ ମୋତେ ମଧ୍ୟ ଫୋନ୍‌ରେ କହିଥିଲେ ଯେ କମିଶନ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍‌ଙ୍କ ଚିଠି ଅନୁଯାୟୀ ମୁଁ ୧୯୮୧ ମାର୍ଚ୍ଚରେ ଅବସର ନ ନେଇ ମୋର ପଞ୍ଚଷଠୀ ବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ରହିବି । ମୁଁ ତାଙ୍କ କଥା ଅନୁସାରେ ଭାବିଥିଲି ଯେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋ ଆସନ୍ତା ଦୁଇବର୍ଷ ଚାକିରି ଭିତରେ ମୋ ବିଭାଗର ଆଉ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଉନ୍ନତି ଦେବାର କଥା ସେସବୁ କରାଇ ନେବି । ଆମ ବିଭାଗ ଅଗ୍ରଗାମୀ କେନ୍ଦ୍ର ଯୋଜନାରେ ସେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ଛଅ ସାତଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପାଉଥିଲା । କ୍ରମେ ଏ ବାବଦରେ ପ୍ରାୟ ପଚିଶି-ତିରିଶି ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପାଇପାରିବ । ମୋ ବିଭାଗରେ ସର୍ବମୋଟ ଆଠଜଣ ପ୍ରଫେସର, ଷୋଳଜଣ ରିଡ଼ର ଓ ବତିଶିଜଣ ଲେକ୍‌ଚରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାପାଇଁ ଯୋଜନା ମୁଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଥାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଆମ ବିଭାଗର କେତେକ ଶିକ୍ଷକ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ରାଉତଙ୍କୁ ଭେଟନ୍ତି ମୋର ରହିବା ବିଷୟ ବୁଝିବା ପାଇଁ, କାରଣ ୧୯୮୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ୩୧ରେ ମୋର ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିବା କଥା କିନ୍ତୁ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସଯାକ ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ପତ୍ର ମୋ ପାଖକୁ ଆସୁ ନ ଥାଏ । ଡକ୍ଟର ରାଉତ ସେମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ୬୫.ବର୍ଷ ବୟସଯାଏଁ ରହିବି । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ପଦକ୍ଷେପ ନିଏ ନାହିଁ । କାରଣ କାକୁତି ମିନତି କରି ଆଉ ଅଧିକା ସମୟ ରହିବା ମୋର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ମୋତେ କୁଳପତିଙ୍କୁ ଲେଖିଥିବା ଚିଠି ଦେଖାଇଥିଲେ ।

ଶେଷରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ୩୧ ତାରିଖ ଦିନ ଦୁଇଟାରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଚିଠି ଆସିଲା ଯେ ମୁଁ ସେଦିନ ଅବସର ନେଲି । ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୋ ବିଭାଗର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଡାକି ଚାର୍ଜ ଦେଇଦେଲି । ଏପରି ଅକସ୍ମାତ ଭାବରେ ଅବସର ନେବାରେ କାହିଁକି କେଜାଣି ମୋର କୌଣସି ଦୁଃଖ ହେଲନାହିଁ ବରଂ ମଜା ଲାଗିଲା । ଖାଲି ଏତିକି ଦୁଃଖ ଲାଗୁଥାଏ ଯେ ମୋର ଯିବାକଥା ନିଶ୍ଚିତ ଥିଲେ ବିଭାଗର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସମସ୍ୟା ଥିଲା, ତାହାର ସମାଧାନ ଆଗରୁ କରିଦେଇଥା'ନ୍ତି । ତିନିଜଣ ରିଡ଼ର ଏବଂ ପାଞ୍ଚଜଣ ଲେକ୍‌ଚରର୍ ତାଙ୍କ ଚାକିରିରେ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ନଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତତଃ ସ୍ଥାୟୀ କରିଦେଇଥା'ନ୍ତି । ପରେ ସେମାନେ ବହୁତ ଅସୁବିଧା ଭୋଗିଲେ । ବହୁବର୍ଷ ଧରି ସେହି ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା ଯେ ଡକ୍ଟର ରାଉତ୍ ଦିନେ ମୋତେ ଏତେକଥା କାହିଁକି କହୁଥିଲେ ? ସେ ଅନ୍ତତଃ ପନ୍ଦରଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଅବସର ନେବା ଚିଠି ପଠାଇ ପାରିଥା'ନ୍ତେ । ପରେ ଜଣାଗଲା ଯେ ଏ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ଶେଷଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ଅବସର କଥା ନ ଜଣାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ସମୟ ପାଇଲେ କାଳେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କୁ ଓ ଓଡ଼ିଶା ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବି । ତେଣୁ ଆଗରୁ ଠିକ୍ ହେଲା ଯେ ଅବସର ନେବା ଶେଷଦିନ ଏକଥା ଘୋଷଣା କରାହେବ । ସେମାନେ ବୋଧହୁଏ ଜାଣି ନଥିଲେ ଯେ, ଏମାନଙ୍କର ଅନୁରୋଧରେ ଅଧିକା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସମସ୍ତ ମାତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ହୋଇ ରହିବାପାଇଁ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରି ନଥାନ୍ତି । ମୋର ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲେ ମୁଁ କ'ଣ ଡକ୍ଟର ରାଉତଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥାନ୍ତି ? ସେ ପରି ମୋତେ ଆଗରୁ ଡିରେକ୍ଟର୍ ପଦ ବିଷୟରେ ଦୁଇଦିନ ଭିତରେ ଚିଠିଦେବେ ବୋଲି କହି ଚୁପ୍ ରହିଥିଲେ । ମୁଁ ଶୁଣିଥିଲେ ମାସେ ଆଗରୁ କମିଶନ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍, ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ କହି ଡକ୍ଟର ରାଉତଙ୍କୁ ଅତି ସହଜରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରିଥା'ନ୍ତି । ଭାରତରେ ସବୁ ଅଗ୍ରଗାମୀ ବିଭାଗରେ ଯେଉଁ ନିୟମ ରହିଛି ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର କୌଣସି ଅନିଚ୍ଛା ନଥାନ୍ତା । ଡକ୍ଟର ରାଉତ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଭଳି ଅକ୍ଷମଣୀୟ ପ୍ରତାରଣା କାହିଁକି କଲେ ସେ କଥା ମୁଁ ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଏହା ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ପରଶ୍ରୀକାତର ମନୋବୃତ୍ତି ଛଡ଼ା ଆଉ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ?

ଅବଶ୍ୟ ଗୋଟିଏ କଥା ସତ ଯେ ମୁଁ ଥିଲାବେଳେ ମୋ ବିଭାଗ ଉପରେ ଡକ୍ଟର ରାଉତ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିପାରି ନଥିଲେ । କମିଶନ ଦେଇଥିବା ଭ୍ୟାନ୍‌ଟି ବିଭାଗ ଅଧୀନରେ ଥାଏ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ଗବେଷଣା ଲାଗି । ମୁଁ ଅବସର ନେବାପରେ ସେ ପ୍ରଥମେ ଗାଡ଼ିଟିକୁ ନିଜ ହାତକୁ ନେଇଗଲେ । ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଆଉ ଗାଡ଼ି ପାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅଥଚ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ନିଜ ନିଜ କାମରେ ଗାଡ଼ିକି ବ୍ୟବହାର କଲେ । ମୁଁ ଜାଣିଥିଲେ ନିୟମବଳରେ ବିଭାଗକୁ ସପ୍ତାହରେ ଦୁଇଥର ଯାଉଥିଲି । ଶୁଣେ ଯେ ଡକ୍ଟର ରାଉତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏତେ ଏପରି ମନମୁଖୀ ଶାସନ ଜାରି କଲେ, ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଭାବରେ ହତାଦର କଲେ ଯେ, ସମସ୍ତେ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଯେ ଥରେ ଶିକ୍ଷକ ସଙ୍ଘର ସାଧାରଣ ସଭାରେ ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ରିଡ଼ରଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେଇ ସଭାସ୍ଥଳରୁ ବାହାରି ଯିବାପାଇଁ କହିଲେ ଅଥଚ ସଙ୍ଘର ସଭାପତି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବାଦ ମଧ୍ୟ କଲେନାହିଁ । ସଙ୍ଘ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁ ସେ ଏପରି ମନମୁଖୀ କାରବାର ଚଳାଇଲେ । ଥରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଘରୋଇରେ କହିଥିଲି ଯେ ସେ କୁଳପତି ଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ଯଦି ଶିକ୍ଷକ ସଙ୍ଘର ସଭାପତି ହୋଇଥା'ନ୍ତି ତା'ହେଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଆମର ବଳ କଷାକଷି ହୋଇଥା'ନ୍ତା । ଅଧ୍ୟାପକ ମା'ଥୁର କୁଳପତି ଥିଲାବେଳେ ସାଧାରଣ ସଭାରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଏ ପ୍ରକାର ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଶେଷରେ ଆମେ ଜିତି ଥିଲୁ ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଅବସର ନେବା କଥା ଶୁଣିଲା ପରେ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା ପରିଷଦ ମୋତେ ଜାତୀୟ ଫେଲୋ ହିସାବରେ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହି ପଦବୀ ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗରେ ରହି କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲି । ତେଣୁ ସେହି ବିଭାଗରେ ମୁଁ ଆଉ ଦୁଇ ବର୍ଷ

ରହିଲି । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରି ପାରି ନଥିଲି ଯେ ମୁଁ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଜାତୀୟ ଫେଲୋ ହିସାବରେ ବିଭାଗରେ ରହିବାରେ ମୋର କି ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେବ । ମୁଁ ଆଗରୁ ବିଭାଗୀୟ ସଭାରେ କହିଥିଲି ଯେ ମୁଁ ଏହି ବିଭାଗକୁ ଏତେ ଭଲ ପାଏ ଯେ ମୁଁ ଅବସର ନେଲାପରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଭଲମନ୍ଦରେ ଭାଗୀଦାର ହେବି, ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଗବେଷଣାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନ-ଠାରୁ ଅନୁଦାନ ଆଣିବାରେ ଉଦ୍ୟମ କରିବି, ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସହଯୋଗୀ ଗବେଷଣା ଯୋଜନାକୁ ଆହୁରି ବେଶି ଅଗ୍ରସର କରାଇବି ଏବଂ ଅନ୍ତରେ କହିଥିଲି ଯେ ମଲାପରେ ମଧ୍ୟ ମୋ ଆତ୍ମା ଏହି ବିଭାଗର ଆବହାଓ୍ୱା ଭିତରେ ଘୁରିବୁଲୁଥିବ । (ଅବଶ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଆତ୍ମାର ସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ମୋର ଆଦୌ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲା) । ତେଣୁ ମୋର ଧାରଣା ନ ଥିଲା ଯେ ଗବେଷକ ହିସାବରେ ମୁଁ ସେହି ବିଭାଗରେ ରହିଲା ପରେ ମୋର ଅଧ୍ୟାପନା ଓ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ । ମୁଁ ଅବସର ନେବାର ବର୍ଷେ ପୂର୍ବରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି ମୋତେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ପଦବୀରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେବାପାଇଁ କାରଣ ଏଥିରେ ମୋର ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ନ ଥିଲା । ମୁଁ ଏମ୍. ଫିଲ୍ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଯେଉଁ କ୍ଲାସ୍ ଅବସର ପୂର୍ବରୁ ନେଉଥିଲି, ସେହିପରି ନେଲି । କେବଳ ପ୍ରତିଦିନ ବିଭାଗକୁ ନ ଯାଇ ସପ୍ତାହରେ କେବଳ ଦୁଇ ତିନିଦିନ ଯାଉଥିଲି । କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ପରେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅନୁଭବ କଲି । ମୁଁ ଦୁଇମାସ ଯାଏଁ କ୍ଲାସ୍ ନେଇଥିଲି । ତା'ପରେ ହଠାତ୍ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ପାଖରୁ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଆସିଲା ଯେ ମୋତେ କ୍ଲାସ୍ ନେବାପାଇଁ ଅନୁମତି ମିଳିଲା । ଏ ଚିଠିଟି ପାଇଲା ଦିନ ମୁଁ କ୍ଲାସ୍ ନେବା ବନ୍ଦ୍ କରିଦେଲି । ତା'ପରେ କ୍ରମେ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ସହିତ ଗବେଷଣା ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେହିଦିନ ମୁଁ ବିଭାଗରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ମୋ ବଖରାକୁ ଏଥିପାଇଁ କୌଣସି ଅଧ୍ୟାପକ ଆସି ନଥିଲେ କାରଣ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ମୋତେ ଫୋନ୍‌ରେ ଏ ବିଷୟରେ ଅନୁରୋଧ କରି ସୁଦ୍ଧା ଏ ଖବର ଆଉ କାହାରିକୁ ଦେଇ ନଥିଲେ । କ୍ରମେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ସମେତ ଅଧିକାଂଶ ଅଧ୍ୟାପକ ମୋ ବଖରାକୁ ଆଉ ବେଶି ଆସିଲେ ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ କେତେଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଓ ରାଜ୍ୟ ବାହାରର ଗବେଷକ-ମାନେ କେବଳ ଆସୁଥା'ନ୍ତି । ତା'ପରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି ଯେ ଯେଉଁମାନେ ମୋ ବଖରାକୁ ଆସୁ ନଥିଲେ, ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ନଥିଲାବେଳେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆସନ୍ତି । ଏପରି ହେଲା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକଙ୍କୁ ମୋ ବଖରାରେ ଦେଖିଲେ ମୁଁ ଧରିନିଏ ଯେ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ବିଭାଗରେ ନାହାନ୍ତି । ଏସବୁ ଦେଖି ମୋତେ ଦୁଃଖ ଲାଗିବା କଥା କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ମଜା ଲାଗୁଥିଲା । ଅବସର ନେବା ଦିନଠାରୁ ମୋତେ କୌଣସି ପରୀକ୍ଷାରେ କିମ୍ବା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପରିଷଦ (Board of studies) ବା

ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା କମିଟିରେ ରଖାଗଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂସ୍ଥାରୁ ମୋ ପାଖକୁ ପରୀକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତିପତ୍ର ଆସେ କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜାତୀୟ ଫେଲୋ ହେଲା ପରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି, ସିଣ୍ଡିକେଟ କିମ୍ବା କୌଣସି ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କଠାରୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ପାଇ ନଥିଲି । ଅଗ୍ରଗାମୀ କେନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଗୋଟିଏ ପରାମର୍ଶଦାତା କମିଟି ଗଠନ ହୁଏ । ସେଥିରେ ବାହାରୁ ଦୁଇଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ରହିଲେ ସିନା ମୋ ନାଁ ସେଥିରେ ରହିଲା ନାହିଁ । ମୋ ପ୍ରତି ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାରରେ ବିଭାଗର ବହୁ ଅଧ୍ୟାପକ ବିରକ୍ତ ଓ ବିବ୍ରତ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହା କିନ୍ତୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା । ସେମାନେ ଆସି ମୋତେ ଏସବୁ କଥା କହି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ମୁଁ ସବୁ ଶୁଣେ କିନ୍ତୁ କେବେହେଲେ ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ ।

ମୋ ସହିତ ଏପରି ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ମୁଁ କିଛି ପରିମାଣରେ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ନଥିଲି କି କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅଭିଯୋଗ ମଧ୍ୟ କରି ନଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲି ଯେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କମିଶନଙ୍କଠାରୁ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର ଡ୍ରାଫ୍ଟ୍ ଚେକ୍ ଧରି କଟକରେ ପହଞ୍ଚି ସେହି ସଂଧ୍ୟାରେ ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିଟି କିଣିଥିଲି ମୋ ବିଭାଗର ଗବେଷଣାପାଇଁ ସେହି ଗାଡ଼ିଟିକୁ କୁଳପତି ନେଇଗଲେ । ତା'ପରେ ଦେଖିଲି ଗାଡ଼ିଟି ସିଣ୍ଡିକେଟ ସଭ୍ୟଙ୍କର ଝିଅ ବାହାଘର, କାହାପାଇଁ ଗାଈ ଦାନା ବୋହିବା ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗିଲା ଅଥଚ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଦିଆଗଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଥିଲାବେଳେ ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ ତିନୋଟି ଗବେଷଣା ବହି ବିଭାଗ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା, ତା'ପରେ ଆଉ କିଛି ପ୍ରକାଶିତ ହେଲାନାହିଁ । ଏତେ କଷ୍ଟରେ ଯେଉଁ ଲେକଚରର୍, ରିଡ଼ର ପଦବୀ କମିଶନଙ୍କଠାରୁ ଆଣିଥିଲି ସେଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ବିଭାଗର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଭିତରେ କଳି ତକରାଳ ଲାଗି ରହିଲା । ବିଭାଗର ସମସ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଗବେଷକ ଛଅଗୋଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଗବେଷଣାଗତ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ମିଳିତ ଭାବରେ ଗବେଷଣା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଳ ତରଫରୁ ଗବେଷଣାଗତ ପୁସ୍ତକ ବର୍ଷକୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଏ ପ୍ରକାର ମିଳିତ ଗବେଷଣା କାମ ପ୍ରାୟ ବନ୍ଦ୍ ହୋଇ-ଆସିଲା । ବିଭାଗରେ ନୈରାଶ୍ୟର ଛାୟା ଘୋଟି ଆସିଲା । ଅଥଚ ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କରି ମୁଁ ସେହି ବିଭାଗକୁ ଗଢ଼ିଥିଲି । ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି କୁଳପତି ପଦପାଇଁ ଲାଳାୟିତ ନହୋଇ ବିଭାଗର ଉନ୍ନତିରେ ପ୍ରାଣପଣେ ଉଦ୍ୟମ କରି ଏହାକୁ ଭାରତର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ସର୍ବବୃହତ୍ତ ବିଭାଗରେ ପରିଣତ କଲି, ଅଥଚ ଏତେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ଏହା ଦିନକୁଦିନ ତଳକୁ ତଳକୁ ଚାଲିଲା । ମୁଁ ସେହି ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିଶ୍ୱରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମୂର୍ତ୍ତିପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖିରେ ଖାଲି ଚାହିଁ ରହିଲି । କାନ୍ଥରେ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍‌ର ସ୍ମିତହାସ୍ୟ ବଦନରେ ମୁଁ ଖାଲି ଯେପରି ଦେଖୁଥିଲି । ମୋର କୌଣସି କ୍ଷମତା ନ ଥିଲା ତାକୁ ରୋକିବାକୁ । ମୋର ସାହାଯ୍ୟ କେହି ଚାହୁଁ ନଥିଲେ, ମୁଁ ବା କିପରି ଆଗେଇ ଆସିବି ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ । ତା'ଛଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ ଯେତେବେଳେ ମୋତେ ଦୂରେଇ ଦିଆ ଯାଉଛି, ସେତେବେଳେ ମୁଁ କିପରି ଓ କାହିଁକି ବା ଆଗେଇ ଆସିବି । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ କେବଳ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟଙ୍କୁ ଦାୟୀ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ କାରଣ ବିଭାଗଟି ଏତେ ବଡ଼ ଏବଂ ବିଦେଶର ବିଖ୍ୟାତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଦକ୍ଷ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଥାଇ ଏହା କିପରି ସମ୍ଭବ ହେଉଛି ? ବିଭାଗପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ ତ ! ମୁଁ ତ ସବୁବେଳେ ସାମୂହିକ ଉଦ୍ୟମ ଓ କୃତିତ୍ୱ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଆସିଛି ତେଣୁ ଜଣେ ଲୋକକୁ ଦୋଷ ଦେଇ ଲାଭ କ'ଣ ? ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ମୁଁ ବହୁ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି ବିଭାଗକୁ ଲେକ୍‌ଚର୍‌ର କରି ଆଣିଥିଲି ଏବଂ ତା'ପରେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ରିଡ଼ର ଓ ବହୁ ପରିଶ୍ରମ କରି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ତାଙ୍କର କମ୍ ବୟସରେ ଅଧ୍ୟାପକ କରାଇଥିଲି, ସେ ହଠାତ୍ କାହିଁକି ମୋର ବିଲୋପ ସାଧନରେ ଏପରି ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ ହୋଇ ବାହାରିଲେ ତାହା ମୋ ପକ୍ଷରେ ରହସ୍ୟମୟ ହୋଇ ରହିଗଲା । ମନୁଷ୍ୟ ପୁଣି ଏପରି ବ୍ୟବହାର କରି ପାରିବ ତାହା ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ଏହି ଘଟଣା ପରେ । ସେ କ୍ଷମତାପାଇଁ ଏତେ ଶୀଘ୍ର କାହିଁକି ଏପରି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ତାହା ବି ବୁଝିବା କଷ୍ଟ । କୁଳପତି ମଧ୍ୟ ବିଭାଗର କାହିଁକି ଏତେ କ୍ଷତି ଘଟାଇଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଅବୋଧ । ଯାହାକୁ ଗଢ଼ିବାପାଇଁ ଏତେ ସମୟ ଲାଗିଥିଲା ତା'ର ଅପଚୟପାଇଁ କେତେ କମ୍ ସମୟ ଲାଗିଲା । ବିଭାଗର ଏତେ ଟଙ୍କା ଓ ଏପରି ଖ୍ୟାତି ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ତାର ସଦୁପଯୋଗ କରି ପାରୁ ନ ଥିଲେ ତାହା ଦେଖି ମୋର ଦୁଃଖ ହେଲା । ଏହି ବିଭାଗରେ ଜାତୀୟ ଫେଲୋ ହିସାବରେ ନରହିଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ଭଲ ହୋଇ'ଥାନ୍ତା । ମୋର ସେତେବେଳେ କଳ୍ପନାର ବାହାରେ ଥିଲା ଯେ ମୋତେ ବିଭାଗରୁ ଏପରି ଭାବରେ ଏତେଶୀଘ୍ର ଅଲଗା କରି ଦିଆ ହେବ । ଜଣେ ତ ଗୋଟିଏ ବିଭାଗର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଜୀବନସାରା ରହି ପାରିବ ନାହିଁ, ରହିବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେଉଁ ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନରେ ବିଭାଗକୁ ପହଞ୍ଚାଇ ଥିଲି, ଏହାର ଯେଉଁ ଜାତୀୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା, ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଅନ୍ତତଃ ଏହା ଆହୁରି ଆଗକୁ ଯାଇଥିଲେ କିମ୍ବା ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ବଜାୟ ରଖି ପାରିଥିଲେ ମୋର ଦୁଃଖ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ବିଭାଗକୁ ଯଦି ତଳକୁ ଖସାଇବାର ଉଦ୍ୟମ ହୁଏ ତା'ହେଲେ ମୋର ଗଭୀର ଦୁଃଖ ହେବା କଥା । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କେତେକ ବିଭାଗ ଏହା ଚାହୁଁଥିଲେ ଏବଂ ଏହାର ଅବନତିରେ ସେମାନେ ଖୁସି ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଭିନ୍ନ କଲେଜ ସ୍ନାତକ ବିଭାଗମାନ ଭିତରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଚାଲିଛି କେଉଁ କଲେଜ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ କେତେ ଜଣ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇବେ । ଶୁଣାଯାଏ ଏ ବର୍ଷ ଗୋଟିଏ କଲେଜରୁ ୩୬ ଜଣ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ଭିତରୁ ୩୧ ଜଣ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ କରିଛନ୍ତି । ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହୋଇ ଷାଠିଏ ଜଣ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ଭିତରୁ ପ୍ରାୟ ୪୫ ଜଣ ଯାଏଁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ଥିଲାବେଳେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପାଞ୍ଚ ସାତଜଣ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ କରୁଥିଲେ । ବର୍ଷେ ୧୬ ଜଣ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ବିଭାଗୀୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯାଇଥିଲା । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଉପାଧି ଓଡ଼ିଶାରେ ସବୁଠାରୁ ଶସ୍ତା ଉପାଧି ହିସାବରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା ।

ମୁଁ ଥିଲାବେଳେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଆଣି ସ୍ନାତକ ବିଭାଗର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ତିନିଦିନ ବାଣୀବିହାରରେ ଏକତ୍ରିତ କରି ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟର ଅଧ୍ୟାପନା ପ୍ରଣାଳୀ, ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ଏବଂ ପ୍ରାକ୍ଟିକାଲ୍ କରାଇବାର ଢଙ୍ଗ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରିପୋର୍ଟ ତିଆରି ହୋଇ ସବୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗକୁ ପଠାଯାଉଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଲାଗି । ସେ ସବୁ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ଭିତରେ କୌଣସି ସହଯୋଗ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଅଗ୍ରଗାମୀ କେନ୍ଦ୍ରର ସ୍ନାତକ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ମାନବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଯେଉଁ ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି ତାହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବନ୍ଦ୍ ହୋଇଗଲା ।

ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସମ୍ପର୍କ ମଧ୍ୟ କମି ଆସିଲା । ମୁଁ ଥିଲାବେଳେ ସୁଇଡେନ୍‌ର ଗୋଟେନ୍‌ବର୍ଗ ଓ ମାଲ୍‌ମୋ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସହିତ ସହଯୋଗୀ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଯୋଜନା ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ୧୯୮୧ରେ ଅବସର ନେଲାପରେ ମୁଁ ସେହି ବିଭାଗରେ ଫେଲୋ ଥିଲାବେଳେ ସ୍ୱିଡେନ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତଙ୍କ ଅଫିସ୍‌ରୁ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଆସିଥିଲା ଯେ ମାଲମୋ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟାପକ ଦମ୍ପତିଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ତାଙ୍କର ସୁବିଧା କରି ଦେବାକୁ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲା ତାହା ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି ନା ନାହିଁ । ମୋତେ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି ନ ପଚାରି ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଲେଖିଦେଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ସୁବିଧା କରିବା ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପକ୍ଷରେ ଆଉ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏ ଚିଠି ଯୋଗୁଁ ମାଲମୋ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଦମ୍ପତିଙ୍କର ଭ୍ରମଣ ବୃତ୍ତି କଟି ଯାଇଥିଲା । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଥାଏ । ସେଠାରେ ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ ଜାଣିଲା ପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କଟକରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକରି ତା ତରଫରୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପଠାଇଲି । ତା'ପରେ ସେମାନେ କଟକକୁ ଦୁଇଥର ଆସିଲେଣି । ସେହିପରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗୋଟେ ବର୍ଷ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଆଉ ଦୁଇଜଣ ଗବେଷକ ଦୁଇଥର କଟକ ଆସିଥିଲେ । ଏହି ସୁଯୋଗ ଯଦି ବିଭାଗ ନେଇଥାନ୍ତା ତା'ହେଲେ ଆହୁରି କେତେକ ଛାତ୍ର ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ୱିଡେନ୍ ଯାଇପାରିଥାନ୍ତେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତଥା ବିଭାଗର ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଖ୍ୟାତି ଆହୁରି ବ୍ୟାପକ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ଏ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ୍ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ବିଭାଗ ଛାଡ଼ିବା ପରଠାରୁ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀକ ସମ୍ପର୍କ କମି କମି ଆସିଲା । ବିଦେଶକୁ ଯିବାର ସୁବିଧା ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ଆଉ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଏତେବଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଭାଗର ଏ ପ୍ରକାର ଶୋଚନୀୟ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଦେଖିଲେ ମୋତେ ଦୁଃଖ ଲାଗିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଯାହା ହେଉ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତି, ନିଜର ଅତିପ୍ରିୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟଧିକ ମୋହର ଅବସାନ, ଶିକ୍ଷାତ ଗବେଷଣାଗତ ବାସନା ଶକ୍ତିରୁ ପରିତ୍ରାଣ ପାଇଁ ଏହି ଦୁଇବର୍ଷର ଅନୁଭୂତି ମୋତେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟିଏ କାମରୁ ଅବ୍ୟାହତି ନେଲା ପରେ ତା ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଭୁଲିଯିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଏହା ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । କାରଣ ଯେଉଁ ବିଷୟ ତୁମର କ୍ଷମତା ବହିର୍ଭୂତ ସେହି ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ନେଇ ଚିନ୍ତିତ ହେବା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ମୂର୍ଖତା । ଏ ବିଷୟରେ ମୋତେ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିବା ଲାଗି ମୁଁ ମୋର ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କଠାରେ ଚିର କୃତଜ୍ଞ ହୋଇ ରହିବି । ଏହି କାରଣରୁ ଆଜିଯାଏ ବିଭାଗର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଉ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇ ନାହିଁ । ଜାତୀୟ ଫେଲୋସିପ୍ ପରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ କମିଶନ ମୋତେ ବୃତ୍ତି ବହି ଲେଖିବା ଦାୟିତ୍ୱ ଦେବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ । ସେଥିଲାଗି ସେମାନେ ମୋତେ ଟଙ୍କା ଦେଇଥାନ୍ତେ, ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଦେଇଥାନ୍ତେ କିନ୍ତୁ ଏହି ଅନୁଦାନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମାଧ୍ୟମରେ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ ମୁଁ ମନା କରି ଦେଇଥିଲି । ମୋର ଦୁଇ ବର୍ଷର ତିକ୍ତ ଅଭିଜ୍ଞତା ପରେ ବିଭାଗ ସହିତ ଆଉ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରଖିବା କଥା ଭାବିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯଦି ପାଞ୍ଚ ସାତବର୍ଷ ବିଭାଗ ସହିତ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଉପାୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ତା'ହେଲେ ବିଭାଗ ପାଇଁ ଆହୁରି ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ ଆଣି ପାରିଥାନ୍ତି । ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟାପକ, ରିଡର ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ଚାକିରି ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଥାନ୍ତି । ବିଭାଗରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ତିନି ଚାରୋଟି ଗବେଷଣା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷିତ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ଶୁଣିଲି, ମୋ ସମୟରେ ବିଭାଗକୁ ଯେଉଁ ଅନୁଦାନ ମିଳୁଥିଲା ତାହା କମି କମି ଆସୁଛି ଏବଂ କ୍ରମେ ଏହା ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ୍ ହୋଇଯାଇ ପାରେ । ଏଥିରେ କାହାର କ'ଣ ଉପକାର ହେଲା ଭାବି ହୁଏନା । ଧ୍ୱଂସକରି ଚାଲିବା ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପ୍ରବୃତ୍ତି ତାକୁ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପରିଚାଳିତ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁଥିଲେ ପୃଥିବୀରେ ବହୁ ଧ୍ୱଂସଲୀଳା ଘଟୁ ନଥାନ୍ତା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିଭାଗ ଛାଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋର ସହକର୍ମୀ ଡକ୍ଟର ଅଧିକାଶ୍ୱ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଦାସଙ୍କ ହାତରେ ମୋର ଗବେଷଣା ସମ୍ପର୍କୀୟ ସମସ୍ତ କାଗଜପତ୍ର, ଗବେଷଣା ବିବରଣୀ ଓ ପତ୍ରିକା ଦେଇ ଆସିଲି । ଡକ୍ଟର ଦାସ ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଗବେଷଣାରେ ମୋ ସହିତ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ କାମକରି ଆସିଛନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ପରିଶ୍ରମୀ ଓ ନିଷ୍ଠାପର ଗବେଷକ । ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ବହୁତ କାମ କରି ସାରିଲେଣି । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ସେ ଜଣେ ବିଶେଷଜ୍ଞ ହିସାବରେ କାମ କରିବେ ବୋଲି ମୋର ଆନ୍ତରିକ ଇଚ୍ଛା । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମ ବିଭାଗର ଖ୍ୟାତି ରହିଛି । ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ କାନଡ଼ାରେ ତାଲିମ ପ୍ରାପ୍ତ ଡକ୍ଟର ଦାସଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଡକ୍ଟର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଦାସ ଏବଂ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ସୁଇଡେନରେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କରିଥିବା ବିଭାଗର ଲେକ୍‌ଚରର୍ ଶ୍ରୀମତୀ ନଳିନୀପ୍ରଭା ପଟ୍ଟନାୟକ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଯୋଜନା କରି ଆସିଛି । ସେଥିପାଇଁ ବିଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରାକ୍-ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି । ଏହି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଲାଙ୍କର ଶିକ୍ଷଣଗତ ଗବେଷଣା ଯୋଜନା ହୋଇଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ଏ ପ୍ରକାର ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ତାଲିମ ଦେବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଛି । ଦେଖାଯାଉ ଏମାନେ କିପରିଭାବରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇପାରିବେ ।

ବିଭାଗ ସହିତ ବହୁବର୍ଷ ଆସକ୍ତିର ଅବସାନ ହେଲା ପରେ ମୋତେ ଏତେ ଆନନ୍ଦ ଲାଗୁଛି ଯେ ମୁଁ ଭାବି ପାରୁନାହିଁ ଲୋକେ ଅବସର ନେଲାପରେ କାହିଁକି ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ନ୍ତି । ଅବସର ନେବା ଜୀବନରେ ଏକ ଭୟାନକ ଦୁର୍ବିପାକ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବୟସରୁ ପ୍ରତିଦିନ ୧୦ଟା ବେଳେ ତୁମକୁ ଘରୁ ବାହାରି ଯିବାକୁ ବାଧ—ସ୍କୁଲ, କଲେଜ, ଚାକିରି ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ନେଇ ସାରାଜୀବନ ୧୦ଟାରେ ଘରୁ ବାହାରିବା କଥା । ଅବସର ନେଲା ପରଦିନ ପ୍ରଥମେ ଏହି ବନ୍ଧନରୁ ମୁଁ ମୁକ୍ତ ହେଲି । ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ମୋତେ ଦିନ ୧୦ଟାରେ ବାଧ୍ୟବାଧକତାରେ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଏପରି ବନ୍ଧନର ମୁକ୍ତିରେ କି ଆନନ୍ଦ, କି ସ୍ୱାଧୀନତା ଭାବ ରହିଛି ତାହା ମୁଁ ଅବସର ପରେ ଉପଲବ୍ଧି କଲି ଯଦିଚ ସାରାଜୀବନ ମୁଁ ଯେଉଁ କାମ କରିଛି, ତାକୁ ଆନନ୍ଦର ସହିତ କରିଛି ଏବଂ ଅପ୍ରୀତିକର ଜଞ୍ଜାଳ ବୋଲି କୌଣସି କଥାକୁ ଭାବିନାହିଁ । ଯେତେ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ କାମ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତା ସହିତ ମୁହାଁମୁହିଁ ହେବାରେ ଆନନ୍ଦ ପାଇଛି । ସବୁ ପ୍ରକାର ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାରେ ସାର୍ଥକତା ଅନୁଭବ କରିଛି । ତଥାପି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟାନୁବନ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଲା ପରେ ମୁଁ ଭାରତୀୟ ଐତିହ୍ୟର ମୁକ୍ତ ଓ ଅନାସକ୍ତ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଜୀବନର ସ୍ୱାଦ ଅନୁଭବ କରି-ପାରିଛି । ମୋ ବାରଣ୍ଡାରେ ବସି ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ସନ୍ଧ୍ୟା ତାରାର ଉଦୟ-ଅସ୍ତ, ମୋ ହାତରେ ବଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଆମ୍ବ, ନଡ଼ିଆଗଛର ପତ୍ର, ଫୁଲ ଉହାଡ଼ରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା

ଧରି ଗୃହେ ବସିବାରେ କି ଆତ୍ମିକ ଶାନ୍ତି ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରୁଛି । ନାତି ନାତୁଣୀମାନଙ୍କ କୋଳାହଳ ଭିତରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କରିଦେବାରେ ଗଭୀର ତୃପ୍ତି । ଝିଅ, ପୁଅ, ବୋହୂମାନଙ୍କର ଆଦର ସମ୍ଭାଷଣ ଓ ପରିଚର୍ଯ୍ୟାରେ ଯେଉଁ ମାନସିକ ସନ୍ତୋଷ ତାହା ବାହାରର ନାନା କର୍ମ ଜଞ୍ଜାଳ ଭିତରେ ସମ୍ଭବ ନଥିଲା । ଏହିପରି ନିଜ ଲୋକଙ୍କର କୋଳାହଳ ଭିତରେ ଶାନ୍ତ ଜୀବନଯାପନ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ନୂତନ ମଧୁମୟ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ରହସ୍ୟାବୃତ୍ତ ମୃତ୍ୟୁର ଗଭୀର ଚିନ୍ତନରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉପଲବ୍‌ଧି ରହିଛି ।

୬୦ । ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ବିକାଶ ଆନ୍ଦୋଳନ

୧୯୬୨ ମସିହାଠାରୁ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଦଶ ବାରବର୍ଷ ଯାଏ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲି । ଏ ସମ୍ପର୍କ କେବଳ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ସୀମିତ ଥିଲା । ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ କେବଳ ଭଲ ବହି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦିଗରେ ଉନ୍ନତିକର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନା କରିବା ଅସମ୍ଭବ ମନେ ହେଲା । ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ଅଫିସର ଓ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଓ ଏହାର ଉତ୍କର୍ଷତା ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉଦାସୀନ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଏମାନଙ୍କର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି । ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ, ବିଶେଷତଃ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ସବୁବେଳେ ଅର୍ଥର ଦୁର୍ଲଭତା ଆଳ ଦେଖାଇବା ଏମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇ ଗଲାଣି । ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କା ବିନିର୍ବ୍ୟୟ ହେଉଥିବାବେଳେ—ଏସିଆର୍ଡ ଖେଳପାଇଁ ହଜାର ହଜାର କୋଟି ଟଙ୍କା—କଟକରେ ଶୀତତାପ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଷ୍ଟାଡ଼ିୟମ ତିଆରିପାଇଁ ଅଯଥା ଖର୍ଚ୍ଚ—ଖର୍ଚ୍ଚ ବହୁଳ ପଞ୍ଚତାରକା ହୋଟେଲ ତିଆରି—ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ନହୋଇ ଫେରିଯାଉଥିବା ବେଳେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଅର୍ଥର ଅଭାବ ଯୁକ୍ତି ଗୋଟିଏ ଚରମ ରାଜନୈତିକ ଭଣ୍ଡାମି ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଲା ।

ମୋ ବିଭାଗରେ ଶିକ୍ଷଣ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଶାଖା ତରଫରୁ ଆଦିବାସୀ ହରିଜନ ଓ ଗ୍ରାମୀଣ ଅସୁବିଧାଗ୍ରସ୍ତ ପିଲାମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷଣ ମନୋବିଜ୍ଞାନଗତ ଗବେଷଣା ଭାରତ ଓ ବିଦେଶରେ ପ୍ରଶଂସିତ ହେଉଥିଲା । ମୁଁ ବହୁତ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଏହି ବିଭାଗଟିକୁ ଗଢ଼ିଥିଲି । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ ସ୍କୁଲ ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ଯାଏ । ସମାଜର ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ପିଲାମାନଙ୍କର ଫଳପ୍ରଦ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ କି ପ୍ରକାର ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯିବ ସେ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷିତ ବହୁ ତଥ୍ୟ ଆମେମାନେ ପ୍ରକାଶ କଲୁ ଏବଂ ସରକାରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଜଣାଇଲୁ । କିନ୍ତୁ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ଆମର ଏ ରିପୋର୍ଟ କେହି ପଢ଼ିଥିଲା ପରି ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ପ୍ରାକ୍-ପ୍ରାଥମିକ ଓ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସମାଜର ଅନଗ୍ରସର ପିଲାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଲାଗି ଇଂଲଣ୍ଡ, ଆମେରିକାର ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ମୋତେ କିମ୍ବା ଆମ ବିଭାଗର ଲୋକଙ୍କୁ ନୁହେଁ । ଏହି ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ଆଲୋଚନା କଲାପରେ ମୋତେ ଆସି ଦେଖା କରନ୍ତି । କାରଣ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର ମୌଳିକ ଗବେଷଣା ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ମୋତେ ଜାଣନ୍ତି । ମୋତେ ପଚାରନ୍ତି ଯେ, "ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଆମକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ପରାମର୍ଶ ନେଉଛନ୍ତି ଅଥଚ ଆପଣଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି ପଚରା ଯାଉନାହିଁ କାହିଁକି ?" ମୁଁ କହେ ଯେ "ସରକାର କେବଳ ଲୋକ ଦେଖାଣିଆ କାମପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଡାକନ୍ତି । ଆମକୁ ଡାକିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ଆମେ ସେ କଥା ଜାଣି ପାରିବୁ ।" ଏହା ଆମ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖଦାୟକ ତଥା କୌତୂହଳ ଘଟଣା । ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକୃତ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଲାଗି ଅନାଗ୍ରହୀ ଓ ଉଦାସୀନ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ଦୃଢ଼ ହେଲା ।

କଟକ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସହରମାନଙ୍କରେ ବହୁ ପ୍ରାକ୍-ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ଖୋଲା ଯାଉଛି । ବହୁତ ଦରମା ପିଲାଙ୍କଠାରୁ ନିଆଯାଏ । ଅଥଚ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଣ-ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ କେବଳ ପାଠବହି ଘୋଷାଇ ଦିଆଯାଏ । ଗୃହବର୍ତ୍ତୀ ପିଲାଙ୍କୁ ନିର୍ଘାତ ଭାବରେ ବଡ଼ପିଲା ପରି ପାଠ ପଢ଼ାଯାଏ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଘର ପଢ଼ା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । ଏହା ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ଏବଂ ଏହା ଫଳରେ ପିଲାଙ୍କଠାରେ ପାଠପଢ଼ା ପ୍ରତି ଅନାଗ୍ରହ ଓ ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ଜନ୍ମିଯାଏ । ଏହି ବିଷମସ୍ଥ ପଦ୍ଧତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରିବାପାଇଁ ମୋ ବିଭାଗରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରାକ୍-ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ଆରମ୍ଭ କଲି । ଖେଳ, ଗପ, ହସଖୁସିର କଥାବାର୍ତ୍ତା ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କିପରି ବୌଦ୍ଧିକ ଦକ୍ଷତା, ପାଠ ପ୍ରତି ଗଭୀର ଆଗ୍ରହ ତଥା ସୃଜନଶୀଳତା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରିବ ତା'ର ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏ ସ୍କୁଲ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସ୍କୁଲର ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ ଏଥିପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଖେଳ ମାଧ୍ୟମରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ଶିକ୍ଷାଗତ ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧିପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ତିଆରି ହେଲା । ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଯେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାକ୍-ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଟ୍ରେନିଂ ଦେବାପାଇଁ ଏହି ସ୍କୁଲକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ବିନିଯୋଗ କରାଯାଇ ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଅବସର ଗ୍ରହଣ ପରେ ଏହି ସ୍କୁଲଟି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରାକ୍‌ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ମୋର ସ୍ୱପ୍ନ କେବଳ ସ୍ୱପ୍ନରେ ହିଁ ରହିଗଲା ।

ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗବେଷଣାଗତ ଜ୍ଞାନ ଓ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରାକ୍-ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରଭୃତିରେ ଅଭିଜ୍ଞତା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସହିତ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଦିଗରେ ବ୍ୟର୍ଥତା ଯୋଗୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ ପରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ବିକାଶ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାପାଇଁ ଆଗ୍ରହି ହେଲି । ଆମ ଦେଶର ପିଲାମାନେ ଏଭଳି ଅବହେଳିତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଦୁଃଖ ହୁଏ । ସେମାନେ ବାପ, ମାଆ, ଶିକ୍ଷକ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଦାସର୍ବଦା ଅବହେଳିତ ତଥା ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହୋଇ ଚାଲିଛନ୍ତି । ଏପରି ପିଲାଙ୍କଠାରେ କିପରି ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଗଢ଼ି ଉଠିବ ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ଗଭୀର ସନ୍ଦେହ । ପିଲାମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ମୋ ଆଖିରେ ଲୁହ ଆସିଯାଏ । କୌଣସି ପିଲାକୁ କେହି ମାରୁଥିଲେ ମୁଁ ତାକୁ ଅଟକାଏ, ବୁଝାଏ । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ପିଲାକୁ ତା'ର ବାପ, ମାଆ, ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ମାଡ଼ରୁ ମୁକ୍ତ ନ କଲାଯାଏ ଏ ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିବ । କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ପିଲାଙ୍କୁ ନ ମାରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲି । ଆମ ଘରେ ଆଜିଯାଏ ଆମେମାନେ ପିଲାକୁ ଆଦୌ ମାରିନାହୁଁ ।

ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି, ପିଲାଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ସ୍ନେହ-ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତ ଲାଳନପାଳନପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଚେତନା ଓ ଗୋଟିଏ ବଳିଷ୍ଠ ଜନ-ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖ୍ୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ରହିଲା । ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାପ, ମା, ଶିକ୍ଷକ, ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ, ଜନସାଧାରଣ, ଡାକ୍ତର ଓ ସରକାରୀ ଅଫିସରମାନଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ସହଯୋଗର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଦିଗରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଚେତନା ଜାଗ୍ରତ କରିବା ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ରୂପେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଗଲା । ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ପାଞ୍ଚହଜାର ପୁସ୍ତିକା ଛପା ହେଲା । ଏହି ପୁସ୍ତିକାରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ସାମୂହିକ ରୂପରେଖ, ବାପା ମା, ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଶଦ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ଏହି ପାଞ୍ଚ ହଜାର ପୁସ୍ତିକା ଶେଷ ହେଲା ପରେ ପୁଣିଥରେ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ପୁସ୍ତିକା ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଛି । ପିଲାଙ୍କପାଇଁ କୃତି ସମ୍ପାଦନା କାର୍ଡ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିବରଣୀ କାର୍ଡ ମଧ୍ୟ ଛପାହୋଇ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କୁ ଦିଆ ହୋଇଛି । ସମସ୍ତେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଏ ସମସ୍ତ କାମ କରିବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରାହୋଇଛି । ସ୍କୁଲରେ ବଗିଚା କରିବା, କୁକୁଡ଼ା ଚାଷ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ବିଷୟରେ ପରାମର୍ଶ ଦିଆ ହୋଇଛି । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗତ ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ ପଚାଶ ତିରିଶି ଥର ଶିକ୍ଷକ ଓ ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କର ସମାବେଶରେ ମୁଁ ଯୋଗ ଦେଇଛି । ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ-ଠାରେ ଏ ବିଷୟରେ ବହୁତ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା ଦେଖା ଦେଇଥାଏ କିନ୍ତୁ କିଛି ଦିନ ପରେ ଏହା କମି କମି ଆସୁଥିବା ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି । ତଥାପି ଲୋକଙ୍କଠାରେ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ବାପା, ମା, ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ବୁଝାଇବା, ପିଲାମାନେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉନ୍ନତ କରିବାପାଇଁ କ'ଣ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ସେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାରେ ମୋତେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ମିଳୁଛି । ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୁବ-ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ସହଯୋଗ ମିଳୁଛି । ଯୁବ-ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କୁ କିଛି ପରିମାଣରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିପାରିଲେ ଏ ଦିଗରେ କିଛି କାମ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ।

ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଏହାର ସମ୍ପାଦକବୃନ୍ଦ ହେଲେ—ସର୍ବଶ୍ରୀ ସାମ୍ବାଦିକ ଅରୁଣ ପଣ୍ଡା, ଟ୍ରେଡ୍ ୟୁନିୟନ ନେତା ବାସୁଦେବ ସାମଲ, ଯୁବନେତା ଓ ଆଡ଼ଭୋକେଟ୍ ମନୋରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସେକେଣ୍ଡାରୀ ବୋର୍ଡର ପ୍ରବୀଣ ଶିକ୍ଷକ ବିଷ୍ଣୁଚରଣ ଜେନା ଓ ନାରୀନେତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଦୀପ୍ତା ଦାସ । ଏଥିପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଚିକିତ୍ସା ପରାମର୍ଶଦାତା ପରିଷଦ ଡକ୍ଟର ବିଭୂତିଭୂଷଣ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ରହିଛି । ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ ୫୦ ଜଣ ଯାଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଡାକ୍ତର ସଭ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପିଲାଙ୍କପାଇଁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କାର୍ଡ଼ ତିଆରି ହୋଇଛି ।

କଟକରେ କେତେକ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ମୋ ଘରର ନିକଟତମ ସ୍କୁଲ ଗନ୍ଧାଡ଼ିଆଁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ଗୋଟିଏ ଭଲ ପୁସ୍ତକାଳୟ, କୃତସମ୍ପାଦନା କାର୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ଯେପରି ଭାବରେ ରହିବା କଥା ସେହିପରି ରଖା ହୋଇଛି । ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷିକା ଶ୍ରୀମତୀ ସବିତା ପାତ୍ରୀ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସହଯୋଗୀ ଛଅଜଣ ଶିକ୍ଷିକାଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗ ଯୋଗୁଁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ବହୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ପାରିଛି । କେତେକ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ସ୍କୁଲରେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି ।

ଅବସର ପରେ ଏ ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ କାମ, ବିଶେଷତଃ ପିଲାଙ୍କପାଇଁ କିଛି କାମ କରିବାରେ ମୋ ଜୀବନର ପରମ ସାର୍ଥକତା ମୁଁ ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରୁଛି । ଅବସର ପରେ କେତେକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ମୋତେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ମିଳିଥିଲା ସେଠାରେ ଅତିଥି ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବରେ କେତେ ମାସ କଟାଇବା ଲାଗି । ମାସକୁ ତିନି ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଅତିଥି ଭବନରେ ରହିବାର ସୁବିଧା କରିଦେବେ । ସପ୍ତାହକୁ ଦୁଇଟି ବକ୍ତୃତା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୋତେ କାହିଁକି ଏହା ବଡ଼ ନିଷ୍ଫଳ ମନେହେଲା । ତିନି ହଜାର ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର ପାଇଁ ଏକୁଟିଆ ଯାଇ ସେଠାରେ ରହିବା ବଡ଼ ବିରକ୍ତିକର ବୋଲି ମନେ ହେଲା । ସେ ସବୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲି । ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଆମେରିକାରେ ବା କାନାଡ଼ାରେ କିଛି ବର୍ଷ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିଥା'ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ୩ ବର୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପୁଣି ସେପରି କାମରେ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂପୃକ୍ତ ହେବା ମୋତେ କାହିଁକି ନିରର୍ଥକ ମନେ ହେଲା । ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଗୋଟିଏ ସମସ୍ତ ସୀମା ରହିବା ଦରକାର । ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନରେ ବହୁ ବର୍ଷ ଧରି କାମ କଲାପରେ ତାର କେଉଁଠି ଶେଷ ହେବା ଦରକାର, ଅବସର ନେବା ହେଉଛି ଏହି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଉପନୀତ ହେବା । ତା'ପରେ ଯାହା ଆନନ୍ଦଦାୟକ ସେହିପରି କିଛି ଉପଭୋଗ୍ୟ କାମ କରିବା ଉଚିତ । ଏଥିରେ ବଞ୍ଚିବାର ସାର୍ଥକତା ରହିବ, ବିଭିନ୍ନ ଅଭିଳାଷର ଗଭୀର ଅନୁଭୂତି ଉପଲବ୍ଧି କରିହେବ । ଜୀବନ ଗ୍ରନ୍ଥର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଭିନବ ପରିଚ୍ଛେଦ ଆରମ୍ଭ କରିହେବ । ତା'ଛଡ଼ା ଭାରତୀୟ ତଥା ଓଡ଼ିଶା ସମାଜ ମୋତେ ବହୁତ ଦେଇଛି । ଏହି ସମାଜ ଯୋଗୁଁ ହିଁ ମୁଁ ଆଜି ଜୀବନର ଏକ ସାର୍ଥକ ମାଇଲ ଖୁଣ୍ଟି ପାଖରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି । ତାର ପ୍ରତିଦାନରେ ତ ମୋର କିଛି ଦେବା ଉଚିତ । ଏହି ଜୀବନ ଦର୍ଶନରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ବିକାଶ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ଏ ପ୍ରକାର ଆତ୍ମିକ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବିଭୋର ହୋଇ ରହିବାରେ ବଞ୍ଚିବାର ମାଦକତା ରହିଛି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ସମାଜ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷର ସାମାନ୍ୟତମ ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ଚେତନାଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ଭାବି ମୁଁ ଏଥିରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଛି । ଅନେକ ଲୋକ ମୋ ସହିତ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ କିଛିଦିନ ପରେ ପୁଣି ଅପସରି ଯାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟଲୋକ ଆସି ପହଞ୍ଚୁଛନ୍ତି । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱ ଥିବାଯାଏ ଏପରି ଲୋକେ ଆସିବେ ଏବଂ ଯିବେ । ଯିବା ଲୋକଙ୍କପାଇଁ ଦୁଃଖ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ କି ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁବା ମଧ୍ୟ ଅନୁଚିତ । ଏହା ଏ ଦୁନିଆର ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ରୀତି ।

୬୧ । ଲୋକ ସଂପର୍କ—ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବ ସାଙ୍ଗ-ସାଥୀ

ଲୋକ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମାଧ୍ୟମରେ ବନ୍ଧୁ, ବାନ୍ଧବ, ସାଙ୍ଗ, ସାଥୀ ସୃଷ୍ଟି ହୁଅନ୍ତି । ଜୀବନର ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ପ୍ରକାର ପାରସ୍ପରିକ ସଂପର୍କ ଭିତର ଦେଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ଉମର ଆଜୀବନ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ରହିଯା'ନ୍ତି, ଆଉ କେତେକ ଆସନ୍ତି କିଛି କାଳପାଇଁ, ବନ୍ଧୁତା ଜନ୍ମେ । ତା'ପରେ ନାନା କାରଣରୁ ସେମାନେ ପୁଣି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ବନ୍ଧୁ, ବାନ୍ଧବ, ସାଙ୍ଗ ସାଥୀମାନଙ୍କର ପରିସର ନିରୂପଣ ପାରସ୍ପରିକ ବ୍ୟାବହାରିକ ସମ୍ପର୍କର ଗଭୀରତା ଓ ବ୍ୟାପକତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ନିଜର ଆଶା, ଆକାଂକ୍ଷା, ସୁଖ, ଦୁଃଖର ସହଯୋଗୀ ଏବଂ ସମାନୁଭୂତିକ ସ୍ୱଭାବସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ପରିସର । ସବୁ କାଳ ଓ ସବୁ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତର ଦେଇ ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ରହିଥିବା ବନ୍ଧୁ ବହୁତ କମ୍ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସମୟ ଓ ପରିସ୍ଥିତି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଅନୁଯାୟୀ ବହୁ ସାଙ୍ଗସାଥୀ ତୁମ ଦୃଷ୍ଟି ପଥରୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଗୋଟିଏ ପରିସ୍ଥିତିର ଜଣେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସାଥୀ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ତୁମକୁ ବହୁତ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅସମଞ୍ଜସ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ତେଣୁ ସେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ତୁମର ଚଳନ୍ତି ରାସ୍ତାରୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ଜୀବନର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କାଳରେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତି ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ପୁନର୍ବାର ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ହେବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଅର୍ଥ ତୁମେ ମନ ଖୋଲି ତୁମର ସମସ୍ତ କଥା ତାଙ୍କୁ କହି ପାରିବ । ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ନେଇ ପାରିବ । ସେ ତୁମ ସହିତ ସମାନୁଭୂତିକ ଆନ୍ତରିକ ଆଚରଣ ଦେଖାଇବେ । ଏପରି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମୋର ବହୁତ ସୀମିତ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ସମ୍ମାନ ଦିଅନ୍ତି, ମୋର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି, ମୋତେ ଦେଖିଲେ ଆନନ୍ଦରେ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ କଥା କହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେଣୁ ଏହି ମାନେହିଁ ମୋର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ । ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏପରି ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ ଥିବାରୁ ମୋତେ ଓଡ଼ିଶା ଏତେ ଭଲ ଲାଗେ । ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ପଦସ୍ଥ ଲୋକ ମୋତେ ଭଲ ପାଉ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସାଧାରଣ ଲୋକ ଓ ମୋର ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ସ୍ନେହ ସଦିଚ୍ଛା ଓ ସମ୍ମାନ ମୋତେ ଜୀବନରେ ସାର୍ଥକତା ଆଣି ଦେଇଛି । ମୋର ମାନସିକ ପରିବେଶ ଭିତରେ ଏମାନେ ଯେପରି ସ୍ଥିର ରହିଛନ୍ତି । ବରଂ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକଙ୍କୁ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ସବୁବେଳେ ନଥିବାରୁ ଏବଂ ମୋର ଅବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ଅବନ୍ଧୁତ୍ୱ ଆଖି ଆଗରେ ଜଳଜଳ ହୋଇ ଦେଖା ଯାଉଥିବାରୁ ସାଧାରଣତଃ ଧାରଣା ହେବା କଥା ଯେ ଦୁନିଆଟା ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର । ଅକୃତଜ୍ଞ ଲୋକେହିଁ ଏଠାରେ ବେଶି । ଅବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁତା ଶବ୍ଦକାରୀ କୋଲାହଳ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଏହା ଆଖି ଆଗରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ଶୁଭେଚ୍ଛୁ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ ନୀରବ ଓ ମୋନମୟ । ଏହାକୁ ମୁଁ ମୋର ଗଭୀର ଚିନ୍ତନ ରାଜ୍ୟରେ ହିଁ ଅନୁଭବ କରେ । ଏପରି କେତେକଙ୍କ ସହିତ ଆକସ୍ମିକ ସାକ୍ଷାତ, ମଝିରେ ମଝିରେ ସେମାନଙ୍କ-ଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି, ସଭାସମିତି ପରେ ସ୍ନେହ ଓ ସମ୍ମାନସୂଚକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ମୋର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ ।

କେଜାଣି କାହିଁକି ମୋ ବୟସର କିମ୍ବା ମୋଠାରୁ ବୟସରେ ବେଶିଥିବା ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମୋର ବହୁତ କମ୍ । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ଅଛନ୍ତି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ସେଇମାନଙ୍କ ସହିତ କିଛି ସମୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ମୋ ବୟସ ଅନ୍ତତଃ ୧୦ ବର୍ଷ ବଢ଼ିଗଲା ପରି ମନେହୁଏ । ଏମାନଙ୍କର ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶେଷତଃ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ, ପୁଅ ବୋହୂ, ଝିଅ ଜ୍ୱାଇଁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପ୍ରତି ତୀବ୍ର ଅଭିଯୋଗର ବିଶଦ ବିବରଣୀ ଶୁଣିଲେ ମୋ ମନ ବିଚଳିତ ତଥା ବିଷର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଉଠେ । ତେଣୁ ଏପରି ବୟସ୍କ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା ମୋତେ ସବୁବେଳେ ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ । ଏମାନେ ଚରିତରିତ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀଙ୍କର ଅଶାନ୍ତ ଓ ଅସନ୍ତୋଷର ମନ ନେଇ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ବିଷର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯା'ନ୍ତି । ମୋ ବୟସର ଲୋକଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଟୋପି ଓ ହାତରେ ବାଡ଼ିଧରି ଧୀର ମନ୍ଥର ଗତିରେ ପାଦଗଣି ଚାଲିବାର ଦେଖିଲେ ସେମାନେ ମୋତେ ଆହୁରି ବେଶି ବୁଢ଼ା ଦେଖାଯା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ମୋ ବୟସର ବୋଲି ଭାବିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏନାହିଁ । ମୁଁ ଏପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ପରେ ଦର୍ପଣ ଆଗରେ ଠିଆହୋଇ ଭାବେ ମୁଁ କ'ଣ ସତରେ ସେମାନଙ୍କ ପରି ମ୍ରିୟମାଣ, ବିଷର୍ଣ୍ଣ ଓ ମଥା ଅବନତ ହୋଇ କୁଜା ଦେଖା ଯାଉଛି ? ମୋ ମତରେ ଲୋକେ ଚାହିଁଲେ ବୁଢ଼ା ହୁଅନ୍ତି । ଶରୀର ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଗଲେ ମଧ୍ୟ ମନ ଦୃଢ଼ ଥିଲେ ଜଣେ ନିଜକୁ ବୁଢ଼ା ବୋଲି ଭାବିବ ନାହିଁ । ଏପରି ଦୃଢ଼ମନା ବ୍ୟକ୍ତି ନବେ-ପଞ୍ଚାନବେ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ମାନସିକ ଦୁର୍ବଳତାରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ନ ହୋଇ ଖୁବ୍ ଭଲଭାବରେ ରହି ପାରୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଶାରୀରିକ ସୁସ୍ଥତା ଯେପରି ଅତୁଟ, ମାନସିକ ଦମ୍ଭ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଟଳ ରହିପାରୁଛି । ମୋର ଶତକଡ଼ା ୯୯ ସାଥୀ ଯୁବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକ । ଏମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ମୋର ଆନନ୍ଦ ହୁଏ । ଏମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ, ଆଶା, ଆକାଂକ୍ଷା, ବର୍ତ୍ତମାନର ଦାମ୍ଭିକତା ଏପରିକି ଯୁବା ବୟସର ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଭଲଲାଗେ । ଅଧିକାଂଶ ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ବିଷର୍ଣ୍ଣ ନୈରାଶ୍ୟତା ଓ ଜଗତ ଦୁଃଖମୟ ଦର୍ଶନାନୁଗାମୀ ବ୍ୟାବହାରିକ ଦୁର୍ବଳତା ଅପେକ୍ଷା ଏହା ବଡ଼ ଜୀବନ୍ତ ତଥା ପ୍ରେରଣାତ୍ମକ ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରେ । ଫଳରେ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ବହୁତ ମିଶେ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ଚାକିରି କାଳରୁ ମୁଁ ମୋର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶି ଚଳିବାକୁ ଭଲପାଏ । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଆଶା, ଆକାଂକ୍ଷା, ସୁଖ, ଦୁଃଖ ମୋ ଆଗରେ କହନ୍ତି, ଏବଂ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ସେଥିପାଇଁ ଜୀବନସାରା ସେମାନେ କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ସ୍ନାତକ ଶ୍ରେଣୀ ପରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ପରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବିଭାଗର ସବୁ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ମୋ ବଗିଚାରେ ଗୋଟିଏ ଟି' ପାର୍ଟି ଦିଏ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋ ସହିତ ବହୁ ସମୟ ଧରି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି । କେତେକଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଏବଂ ମୋ ପରିବାରର ଏପରି ବନ୍ଧୁତା ହୋଇଯାଏ ଯେ ସେମାନେ ଆମର ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ରହିଯା'ନ୍ତି । ସେମାନେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବିବାହ କଲାପରେ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ଆମ ଘରକୁ ଆସନ୍ତି ମୋର ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇଁ ।

ମୋ ବିଭାଗରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଓ ସହକର୍ମୀଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଖୁବ୍ ଭଲ ସମ୍ପର୍କ ଥାଏ । ଡାଁ ଭାଁ ଜଣେ ଦୁ'ଜଣ ସହକର୍ମୀ ଓ ସାମାନ୍ୟ କେତେଜଣ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଜୀବନଯାକ ମୋ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଥିବା ଶତକଡ଼ା ୯୯ ଭାଗ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ଭଲଥିଲା—ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ନୀତିକୁ ମୁଁ ପସନ୍ଦ କରେ ନାହିଁ । ବିଭାଗରେ ଓ ବାହାରେ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇଥାଏ । ବିଭାଗର କୌଣସି ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଲୁଚାଇ ରଖେନାହିଁ । ଛାତ୍ର-ଶିକ୍ଷକ ସମ୍ପର୍କୀୟ ସ୍ନେହ ମମତାପୂର୍ଣ୍ଣ ପାରସ୍ପରିକ ସହଯୋଗୀ ବନ୍ଧୁତା ଭିତରେ ଗଢ଼ି ଉଠିବା ଉଚିତ୍ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ଏଠାରେ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଶାସକ ଶାସିତ ମନୋଭାବ ଆଦୌ ଦେଖାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପିଲାମାନେ କ୍ଲାସ୍‌କୁ ନ ଆସିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ କ୍ଲାସ୍‌ରେ କୁହେ । ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶ୍ରେଣୀରେ ଅନ୍ତତଃ କ୍ଲାସ୍ ଉପସ୍ଥିତି ସ୍ୱେଚ୍ଛାମୂଳକ ହେଉ ବୋଲି ମୁଁ ଦୁଇଥର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ମୋ' ମତରେ ପିଲାଙ୍କୁ ବିଶେଷତଃ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବୟସ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀରେ ବସାଇବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏହା ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ହେଲେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଅଧ୍ୟାପନା ଲାଗି ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସନ୍ତେ । ତା' ନହେଲେ ସେହି ପୁରୁଣା ନୋଟ୍ ଖାତା ଧରି କ୍ଲାସ୍‌ରେ ବନ୍ଦୀ ଭାବରେ ରହିଥିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବକ୍ତୃତା ଦେଲେ ଅଧ୍ୟାପକ ତଥା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସୃଜନଶୀଳ ଚିନ୍ତାଧାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରେନାହିଁ । ଶିକ୍ଷକ ବୌଦ୍ଧିକ ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ନ ହେଲେ ତା'ର ଚିନ୍ତନଶକ୍ତି ଉଦ୍ଦୀପିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ପୃଥିବୀର ସବୁ ଉନ୍ନତ ଦେଶରେ କ୍ଲାସ୍ ଉପସ୍ଥିତି ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ନଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆମେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତ ଆମ କବଳରେ ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଉଚିତ ଉପସ୍ଥାନ ହେଲାପରେ ସେମାନେ ଇଚ୍ଛାକୃତ ଭାବେ କ୍ଲାସକୁ ଆସନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କୁହେ । ତଥାପି ସବୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ମୋ କ୍ଲାସ୍‌କୁ ଶେଷ ଦିନଯାଏ ଆସନ୍ତି । ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବାରେ ମୋର କେତେକ ସହଯୋଗୀ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସହିତ ମୋର ମତଭେଦ ହୁଏ । ମୋର ଏହି ମତକୁ ମୁଁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ପିଲାଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରେ । ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ଅଧ୍ୟାପକ ଅପମାନିତ କଲେ ମୋତେ ବହୁତ ବାଧେ । ଥରେ ଜଣେ ଛାତ୍ରୀର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଯୋଗୁଁ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ତାକୁ ବହୁତ ଅପମାନ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ପାଦଛୁଇଁ କ୍ଷମା ମାଗିଥିଲା । ମୁଁ ଏକଥା ଶୁଣିଲା ପରେ ସେ ଛାତ୍ରୀକୁ ଡାକି ମୋ ବିଭାଗରେ ତାର ଅପମାନ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ହିସାବରେ ମୁଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ତା'ଠାରୁ କ୍ଷମା ମାଗିଥିଲା । ତା'ପରେ ମୋ ଉପରେ ତା'ର ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କର କୌଣସି ଦୋଷାବହ କାମ ଦେଖିଲେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱଦିଏ ଏହାର ସମାଧାନ ଲାଗି । ଭୟଙ୍କର ଦୋଷଗ୍ରସ୍ତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ କିଛିଦିନ ପରେ ମୋ ଆଗରେ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରି କ୍ଷମା ମାଗନ୍ତି ଏବଂ ତା'ପରେ ସେମାନେ ମୋର ଚିରବନ୍ଧୁ ହୋଇ ରହିଯା'ନ୍ତି । ଥରେ ଜଣେ ଛାତ୍ର ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରୁ ପାଶ୍ କରି ମୋ ବିଭାଗରେ ନାମ ଲେଖାଇବାପାଇଁ ଆସିଥାଏ । ତା' ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୋତେ ବହୁତ ଲୋକ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ତାକୁ ମୋ ବିଭାଗରେ ନ ନେବା ପାଇଁ । କାରଣ ସେ ଏତେ ଦୁଷ୍ଟ ବୋଲି ଜଣାଶୁଣା ଯେ ବିଭାଗରେ ବହୁତ ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ କଥା ନ ଶୁଣି ତାକୁ ମୋ ବିଭାଗରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲି । ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ ସେ ଥରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଗୋଳମାଳ ସୃଷ୍ଟି କରି ନଥିଲା । ପାଶ୍ କଲା ପରେ ସେହି ଛାତ୍ରଟି ମୋ ପାଖକୁ ଆସି କହିଥିଲା ଯେ ସେ ଥରେ ମାତ୍ର ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ଅପମାନିତ କରିଥିଲା ଏବଂ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାଙ୍କଠାରେ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା କରି ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲା ମୋତେ ଏକଥା ନ ଜଣାଇବା ପାଇଁ । ସେ ଯେତେବେଳେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି ଏକଥା କହିଲା ତାହା କ'ଣ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ? ସେ ମୋର ଆଜିଯାଏଁ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ରହିଛି । ମଝିରେ ମଝିରେ ମୋଠାରୁ ପରାମର୍ଶ ନିଏ, ତା' ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମୋ ଘରକୁ ନେଇଆସେ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ । ଏପରି ଭାବରେ ବହୁତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ତାଙ୍କର ପାରିବାରିକ ସମସ୍ୟାର ଉପଯୁକ୍ତ ସମାଧାନପାଇଁ ମୋ ପାଖକୁ ବରାବର ଆସୁଛନ୍ତି । ଏ ପ୍ରକାର ଲୋକ ସମ୍ପର୍କ ମୋତେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦଦେଇଛି ଏବଂ ବଞ୍ଚିବାରେ ବିରାଟ ସାର୍ଥକତା ଆଣି ଦେଇଛି ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେ ।

ଥରେ ଆମ ବିଭାଗର ଜଣେ ଝିଅ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁତ ବାଜେ କଥା ଚିଠି ମାଧ୍ୟମରେ ଲେଖା ହେଲା । ଝିଅଟି ବଡ଼ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ମୋ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଏକଥା ଆସିଲା ପରେ ଛାତ୍ରଙ୍କ ସେମିନାରରେ ମୁଁ କହିଲି ଯେଉଁମାନେ ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ସେମାନେ ନିଜେ ଯାଇ ଝିଅ ଆଗରେ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା ନକଲେ ଯାଏ ମୁଁ ବିଭାଗର କୌଣସି ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦେବି ନାହିଁ । ସେମିନାରକୁ ଆସିବି କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଚା' ପିଇବି ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଯେଉଁମାନେ ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ସେମାନେ ଆସି ମୋ ପାଖରେ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରି କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା ମାଗିଥିଲେ । ତା'ପରେ ପୁଣି ଆମର ପୂର୍ବ ସଦ୍‌ଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏ ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୱେଷ ଓ ପ୍ରତିଶୋଧ-ବିହୀନ ନୀତି ପାରସ୍ପରିକ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଓ ଉତ୍ତମ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନଲାଗି ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରୁଥିଲା ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଯେ କୌଣସି ବୟସର ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୁଁ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ମିଶେ ବୋଲି କେତେକ ସମବୟସ୍କ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବନ୍ଧୁ ସମାଲୋଚନା କରିଥା'ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକମାନେ, ସେମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ ପରାମର୍ଶ କରି ଉପକୃତ ହୁଅନ୍ତି; କାରଣ ସେମାନେ ମୋତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ମୋର ସରଳ, ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁଁ । ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ଦାମ୍ଭିକତାକୁ ବଜାୟ ରଖିବା ଲାଗି ଏପରି ବ୍ୟବହାର ନ କରିବା ନୀତିକୁ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରି ନାହିଁ । ବୟସ ଓ ପଦବୀର ଗର୍ବ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ନୀଚ କରି ପକାଏ ବୋଲି ମୋର ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହୋଇଛି । ଯେ ଯେତେ ଉପରକୁ ଉଠେ, ସେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସେତେ ଛିନ୍ନ କରି କରି ଚାଲେ । ମନୁଷ୍ୟ ବୟସ ଓ ପଦବୀର ଶୃଙ୍ଖଳରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ କମ୍ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧପରି ବ୍ୟବହାର କରିବା ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରି ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୋର ସାଙ୍ଗ ସାଥୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅନେକ ବେଶି । କିନ୍ତୁ ସବୁ ବୟସ୍କ କହିଲେ ଚଳେ ବନ୍ଧୁ ବହୁତ କମ୍ ।

ଯେଉଁ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ସାମନ୍ତବାଦୀ ସମାଜରେ ତରୁଣ, ବୃଦ୍ଧ, ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ, ପିଲା, ବଡ଼, ଗରିବ, ଧନୀ, ଗାଉଁଲି, ସହରୀ, ଛାତ୍ର ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରଭୃତି ସାମାଜିକ ବ୍ୟାବହାରିକ ଭେଦଭାବ ଅତି ମାତ୍ରାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ସେଠାରେ ଏ ପ୍ରକାର ସମସ୍ତ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତାର ଉପରକୁ ଉଠି ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ମନଖୋଲା ହସ ଖୁସି ସହିତ ମିଶିବାରେ ବହୁତ ଅଯଥା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ରହିବ । କିନ୍ତୁ ମାନବୀୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏ ପ୍ରକାର ମୂଲ୍ୟହୀନ ପାର୍ଥକ୍ୟଗତ ଗର୍ବ ଓ ଆତ୍ମବଡ଼ିମାକୁ ମୁଁ ପସନ୍ଦ କରେ ନାହିଁ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷତିକାରକ ବୋଲି ଭାବେ । ତେଣୁ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପୋଷହୀନ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇ ଆସିଛି । ସେଥିପାଇଁ, ମାନ, ଅପମାନ, ବାଦ, ବିସମ୍ବାଦ ଓ ଅପବାଦର କଥା ଉଠିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ମନ ମୁତାବକ କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ କରି ଚାଲିଛି । କାରଣ ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଯଦି କାହାରି କ୍ଷତିସାଧନ ନ କରେ ବରଂ ଏହା ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳକର ହୁଏ ତା'ହେଲେ ଗତାନୁଗତିକ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ବିରୁଦ୍ଧରେ କାମ କରିବା ଉଚିତ୍ ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରେ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ତିରିଶ ବର୍ଷ ତଳେ ମୋ ପୁଅମାନଙ୍କର ବ୍ରତ କଲି ନାହିଁ ମୋର ସେ ସମୟର ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ବିରୋଧ କଲେ । ମୋତେ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ଅପମାନିତ କଲେ । କାରଣ ମୁହଁ ଉପରେ ଅପମାନ ଦେବାର ନୈତିକ ଶକ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ବହୁ ଲୋକ ବ୍ରତ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାର ଅପ୍ରୀତିକର ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ବରଂ ହସ ଖୁସିରେ କଥାଟାକୁ ଏଡ଼େଇ ଦିଆ ହୋଇ ପାରୁଛି । ସମାଜର ଏ ପ୍ରକାର ଗତାନୁଗତିକ ରୀତି ଓ ପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମଶୀଳ ଯାତ୍ରା ପଥରେ ମୋର ବହୁତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନୂତନ ସାଙ୍ଗ ସାଥୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ି ଚାଲିଛି ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ବନ୍ଧୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଚାଲିଛନ୍ତି । ନୂଆ ଯାତ୍ରୀ ଆସନ୍ତି ଏବଂ ଅନେକ ପୁରୁଣା ଯାତ୍ରୀ କ୍ରମେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଯା'ନ୍ତି । ମୋର ରେଳଗାଡ଼ି ଆଗେଇ ଚାଲିଛି । ବହୁଲୋକ ଆସି ମୋ ଡବାରେ ବସିଛନ୍ତି ପୁଣି କେଉଁଠି କେତେବେଳେ କେତେକ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ପୁଣି ନୂଆ ଯାତ୍ରୀ ଉଠିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପୋଷାକ, ଗୀତ, ନାଚ, ଢଙ୍ଗ ଢାଙ୍ଗ ମତାମତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର । କିନ୍ତୁ ମୋର ରେଳଡ଼ବା ସବୁବେଳେ ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କ ସହ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ସେହି ଏକାରକମର ସାଙ୍ଗ, ଏକା ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ସବୁବେଳେ ଡବା ସାରା ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଚାଲିଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ବହୁତ ବିରକ୍ତିକର ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥା'ନ୍ତା । ନାନା ରଙ୍ଗର ପୋଷାକ, ବିଭିନ୍ନ ରୁଚିର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଚରିତ୍ରର ଗହଳ ଚହଳ ବେଶ୍ କୌତୂହଳପୂର୍ଣ୍ଣ । ମୋର ସାଙ୍ଗସାଥୀମାନେ ହେଲେ ଚିର ପରିବର୍ତ୍ତିତ, ଜୀବନଶକ୍ତି ଉଦ୍‌ବେଳିତ, ଉଦ୍ଦାମ କର୍ମଚଞ୍ଚଳ, ମନୁଷ୍ୟ । କ୍ଲାନ୍ତ-ଶ୍ରାନ୍ତ ପଳାୟନପନ୍ଥୀ ବିସ୍ମୟ ଖିନ୍ନକାନ୍ତ ସହଯାତ୍ରୀ ଦଳ ନୁହଁନ୍ତି ।

ଅନେକ ସମୟରେ ସାଙ୍ଗସାଥୀ ଜୁଟନ୍ତି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଅଭ୍ୟାସର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ । ଅନେକ ତାସ ପଶା ଖେଳିବାକୁ ଭଲ ପା'ନ୍ତି, କିମ୍ବା କେତେକଙ୍କର ମଦ ଗଞ୍ଜେଇ ଅଭ୍ୟାସ ଥାଏ, ତେଣୁ ଦଳେ ସାଙ୍ଗ ଏଥିପାଇଁ ସବୁବେଳେ ଏକତ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତି । ମୋର ଏପରି କୌଣସି ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ । ତାସ୍ ପଶା ଖେଳିବାରେ ମୁଁ ଆଦୌ ଆଗ୍ରହୀ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଭାବେ ତାସ୍ ଖେଳିବା ଅର୍ଥ ୫୨ଟି କାର୍ଡ଼କୁ ଏପାଖ ସେପାଖ କରି ଏକଘେୟା ସମୟ ଅତିବାହିତ କରିବା । ଏହି କେତୋଟି କାର୍ଡ଼କୁ ଫେଣ୍ଟି ଫେଣ୍ଟି ଯେପରି ଏମାନେ ଜୀବନର ବହୁମୂଲ୍ୟ ସମୟ କଟାଇବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି । ସେ ସମୟରେ ଏକୁଟିଆ ବସି ଚିନ୍ତା କଲେ କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ କଲେ ବା ଗୋଟିଏ ଭଲ ବହି ପଢ଼ିଲେ ମୋତେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ । ତେଣୁ ଏ ପ୍ରକାର ଖେଳସାଥୀ ମିଳିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଲା ନାହିଁ ।

ସାମୟିକ ଭାବରେ କେତେକ ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି କିନ୍ତୁ ମୋ ଜୀବନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ପରିଚୟ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଅତିଶୀଘ୍ର ମୋ ସ୍ମୃତିରୁ ଲିଭି ଯା'ନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଦେଖିଲେ ଚିହ୍ନି ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଅପଦସ୍ତ ହୋଇଛି ଏବଂ ବହୁତ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଥରେ ଛଅ-ସାତମାସ ହେଲା କାମ କରୁଥିବା ମୋ ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ଚପରାଶିକୁ ଗବେଷକ ନିଯୁକ୍ତିପାଇଁ ଚାଲିଥିବା ସାକ୍ଷାତ ସଭାରେ ତାକୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଭାବି ବସିବାକୁ କହିଥିଲି । ଆଉ ଥରେ ପୁରୀ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଜଣକ ସହିତ ଗୋଟିଏ ସଂଧ୍ୟାରେ ଚିହ୍ନା ପରିଚୟ ହେଲା ପରେ ତା'ପର ସଂଧ୍ୟାରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ତା' ସହିତ ଦେଖା ହେଲପରେ ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ପଚାରିଥିଲି ଯେ ସେ କ'ଣ କରନ୍ତି, କେଉଁଠି ରହନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ଏ ପ୍ରକାର ସ୍ମୃତି ବିଭ୍ରମ ବୋଧହୁଏ ମନେ ରଖିବା ବିଷୟରେ ଅନାଗ୍ରହ ଯୋଗୁ ହୋଇଥାଏ । ଯାହାଠାରେ ଆଗ୍ରହ ଥାଏ ତାଙ୍କୁ କଦାପି ଭୁଲିହୁଏ ନାହିଁ । ମନେରଖିବା ବିଷୟ ସବୁବେଳେ ନିଜର ଆଗ୍ରହ ଅନାଗ୍ରହ ଅନୁସାରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥାଏ ।

ମୋର କେତେକ ବନ୍ଧୁ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହିତ ଅତୀତରେ ଭଲ ପଡ଼ୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ପରେ ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୁର୍ନୀତି ଓ ନାନାପ୍ରକାରର ସାମାଜିକ ବିଚ୍ୟୁତି ଦେଖିଲି ପରେ ଆଉ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ରଖିବାପାଇଁ । ଫଳରେ ପୁରୁଣା ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସୀମିତ ହୋଇ ଆସିଲି ।

ଆଉ କେତେକ ବନ୍ଧୁ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ମତାମତ ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମିଳିଯାଏ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାବେଳେ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ । ବହୁବର୍ଷ ଧରି ସେମାନେ ମୋର ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ବନ୍ଧୁ ହିସାବରେ ରହି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜନକ ଅନୁଭୂତି ଯେ ମୁଁ ନାସ୍ତିକ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ଆନ୍ତରିକ ଭାବରେ ଧାର୍ମିକ ଏବଂ ବାହାରେ କେବଳ ଧର୍ମଭାବ ଦେଖାଇବାରେ ଆଗ୍ରହୀ ନୁହନ୍ତି ସେହିପରି କେତେକ ଲୋକ ମୋର ଆଜୀବନ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ରତ୍ନାକର ପତିଙ୍କ ପରି ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଲୋକ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ସେ ମୋ ପାଖରେ ବସି ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କଲା-ବେଳେ ମୋର ଭଗବାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁକ୍ତି ଶୁଣି ଅତି ସରଳ ଭାବରେ ହସି ହସି ଗଡ଼ି ଯା'ନ୍ତି । ସେହିପରି ଆଉ କେତେକ ମୁସଲମାନ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ମୋ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ରଖିବାକୁ ଭଲ ପା'ନ୍ତି ଅଥଚ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଧାର୍ମିକ ଓ ମୁଁ ନାସ୍ତିକ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ବାହାରେ ତାଙ୍କର ଧର୍ମଧ୍ୱଜା ଉଡ଼ାଇବାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ଏଥିପାଇଁ ବହୁ କୋଳାହଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ସଦା ସର୍ବଦା ଉଦ୍ୟତ, ସେମାନେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରେ । ଭଗବାନଙ୍କ ଭକ୍ତ ବୋଲି ଦେଖାଇ ହେବା ଲୋକକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୋର ଏହି ଅଭିଜ୍ଞତା ମୁଁ ସବୁବେଳେ କହିଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ଏପରି ଲୋକଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ମୁଁ ଅର୍ଥ ଧାର୍ ଦେଇଛି ସେମାନେ ତାହା ଆଉ ଫେରାଇ ନାହାନ୍ତି । ଜଣେ ଏପରି ଲୋକ— ଯେ କି ଜଣେ ବାବାଙ୍କର, ଭକ୍ତ ଓ ଘଣ୍ଟାଏ ଦି'ଘଣ୍ଟାଯାଏ ଠାକୁର ପୂଜା କରନ୍ତି,— ମୋତେ ବହୁତ ଅନୁନୟ ବିନୟ କରି ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ କଥା କହି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋ’ଠାରୁ କେତେ ହଜାର ଟଙ୍କା କିଛି ସମୟପାଇଁ ଧାର ନେଇଥିଲେ ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ବି ଫେରାଇଲେ ନାହିଁ । ଏହା ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ଏମାନେ ଅବିଶ୍ୱାସୀ ଓ ମାନସିକ ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରକୃତିର ହୋଇ ଏ ପ୍ରକାର ‘ଧର୍ମଭାବ’ ସବୁବେଳେ ନିଜକୁ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ସାନ୍ତ୍ୱନା ପାଆନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତାରଣା କରନ୍ତି ।

ଆଉ ଦଳେ ସହଯାତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ନିହାତି ଉଚିତ । ଈଶ୍ୱର ଚନ୍ଦ୍ର ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କୁ କୁଆଡ଼େ ଜଣେ କହିଥିଲେ ଯେ କୌଣସି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କୁ (ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କୁ) ବହୁତ ନିନ୍ଦା କରୁଛି । ଈଶ୍ୱର ଚନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ତରରେ କହିଥିଲେ—‘କାହିଁକି ସେ ମୋର ନିନ୍ଦା କରୁଛି ? ମୁଁ ତ ସେ ଲୋକର କୌଣସି ଉପକାର କରିଥିବା ମନେ ହେଉ ନାହିଁ ?’ ଏହା ଗୋଟିଏ ସାର୍ବଜନୀନ ତଥ୍ୟ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ବହୁତ ସତ୍ୟତା ରହିଛି ବୋଲି ମୋର ଉପଲବ୍ଧି ହୋଇଛି । ତୁମେ ଯାହାର ଉପକାର କରିବ, ସେ ତୁମର ନିଶ୍ଚୟ ଅପକାର କରିବ ଏକଥା ଗୋଟିଏ ଧ୍ରୁବ ତଥ୍ୟ ହିସାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେବନାହିଁ । ମୋର ଏପରି ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ଏବଂ ସେମାନେ ସେଥିପାଇଁ ଜୀବନସାରା କୃତଜ୍ଞ ଏବଂ ମୋତେ ମଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆଉ କେତେକଙ୍କୁ ବହୁବର୍ଷ ଧରି ଜୀବନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାରେ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ମୋ'ର ଚରମ ଶତ୍ରୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଯେତିକି ପରିମାଣରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ସେତିକି ମାତ୍ରାରେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଶତ୍ରୁତା ସେମାନେ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଏପରି ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ଅକୃତଜ୍ଞ ଏମାନେ କିପରି ହୋଇ ପାରିଲେ ତାହା ଭାବିଲେ ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ପ୍ରକୃତରେ ଦୟା ହୁଏ । ମୁଁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ଖୋଜି ବାହାର କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କଠାରେ ଶତ୍ରୁତା ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି ଲାଗି କି ପ୍ରକାର ଖରାପ ବ୍ୟବହାର ମୋଠାରୁ ସେ ପାଇ ପାରିଥାଆନ୍ତି—ଏକଥା ଭାବି ଭାବି ସେପରି କିଛି ସଠିକ ଉତ୍ତର ମୁଁ ପାଏନାହିଁ ।

ମୋ ମତରେ ଏ ପ୍ରକାର ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣିକ ସ୍ୱଭାବପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଈର୍ଷା ଓ ହୀନମନ୍ୟତା ଦାୟୀ । ଏମାନେ ମୋ ଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ ହୋଇ କୃତିତ୍ୱର ଉଚ୍ଚସ୍ତରକୁ ଗଲପରେ ମୋତେ ଦେଖିଲେ ସେମାନଙ୍କର ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ କିପରି ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ କୃତିତ୍ୱ ମୋ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜ ଅହଂ ଆଗରେ ପ୍ରମାଣିତ କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ କୃତିତ୍ୱ କେବଳ ତାଙ୍କ ନିଜ ଦକ୍ଷତା ଓ କର୍ମକୁଶଳତା ଯୋଗୁହିଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ମୋତେ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ଖରା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ହୁଏ । ଏ ପ୍ରକାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ମାନସିକ ବିକାରର ଉପଶମପାଇଁ ସେମାନେ ମୋତେ ଘୃଣା କରନ୍ତି ଏବଂ ମୋର ଯେତେ କ୍ଷତି କରି ପାରନ୍ତି ସେତେ ବେଶି ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ହୁଏ । ଏ ପ୍ରକାର ଲୋକେ ଆଦୌ ବଳଶୃମନା ବା ଆଦର୍ଶବାଦୀ ନୁହନ୍ତି । ଏମାନେ ସବୁବେଳେ ଏବଂ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରର ଚକ୍ରାନ୍ତକାରୀ, ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣମନା ଓ ସ୍ୱାର୍ଥପର । ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ପୂତିଗନ୍ଧମୟ କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଯେପରି ଅଧିକ ବେଶି ବିଷାକ୍ତ ବାଷ୍ପ ସୃଷ୍ଟି କରେ ସେହିପରି ଅନ୍ୟର ଅକୁଣ୍ଠିତ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ଉପକାର ଏହି ଚକ୍ରାନ୍ତକାରୀ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ତୀବ୍ର ମାନସିକ କୁଟିଳତାର ତରଙ୍ଗ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ତେଣୁ ମୂଳ କଥା ହେଲା ଯେ ଏମାନେ ଅସୁଖୀ ଓ କୁଟିଳ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ । ଏମାନେ ଯେ କେବଳ ଜଣେ ଉପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶତ୍ରୁତା କରନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ, ଏହିପରି ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରତାରିତ କରନ୍ତି । ଏପରିକି ନିଜ ପରିବାରର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସବୁ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଘୃଣା କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନେ ଯେତେ ବେଶି ଘୃଣିତ ହୁଅନ୍ତି ସେତେ ବେଶି ସେମାନଙ୍କର କୁଟିଳ ପାପଚକ୍ର ଫେନାୟିତ ହୋଇଉଠେ । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଉପାୟରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରେ ଭୟ ଓ ଉଦ୍‌ବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରି ସେମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କ୍ରୀତଦାସଙ୍କ ଉପରେ ନେତୃତ୍ୱ କରି ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ । ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ଉପକାର ପଛରେ ମଧ୍ୟ ଭୟଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କର ହସ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଫଣା ନାଗସାପର ଖେଳ ପରି ବିଷାନ୍ୱିତ । ଏପରି କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ହସ ମୁଁ ଦେଖିଛି ଯାହା ପ୍ରକୃତରେ ଭୟ ଉତ୍ପାଦକ । ଏମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବାରେ ମୋତେ ସମୟ ଲାଗେ କାରଣ ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟକୁ ତାର କଥା ଅନୁସାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ମଝିରେ ମଝିରେ ମୋଠାରେ ଅଶାନ୍ତି ଯେ ସୃଷ୍ଟି ନହୁଏ ତାହା ନୁହେଁ, ତଥାପି ଏପରି ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୋର ସେପରି କିଛି ଭୟାନକ କ୍ଷତି ସାଧିତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ବରଂ ସେମାନେ ଆପଣା ବିଷରେ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇ ନିଜର କ୍ଷତି ସାଧନ କରିଛନ୍ତି ମାତ୍ର । ଏମାନଙ୍କୁ ନେଇ ମୋ' ମନରେ କେବଳ ଅପ୍ରୀତିକର ଅନୁଭୂତି ରହି ଯାଇଛି ।

ମୋତେ ଅନେକ ଦୋଷ ଦିଅନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ ଓ ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାରେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିଯାଏ । ଏହା ଅନେକାଂଶରେ ସତ । ମୋର ସହଜାତ ସ୍ୱଭାବ ହେଲା ଅନ୍ୟକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା । ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରଥମେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ତା'ପରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଭିଜ୍ଞତା ପରେ ତା'ର ଯଥାଯଥ ସ୍ୱଭାବକୁ କଳନା କରନ୍ତି । ମୋର କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ଓଲଟା ସ୍ୱଭାବ । ଯିଏ ଯାହା କହେ ତା'ର ବିପରୀତ ପ୍ରମାଣ ନ ହେଲାଯାଏ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ଏତେ ବର୍ଷର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନୁଭବ କରୁଛି ଯେ ଏହି ମନୋଭାବ ମତେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଥିଲାଗି ମୋର ଯେତିକି ଅପକାର ହୋଇଛି ତା'ଠାରୁ ବେଶି ଉପକାର ହୋଇଛି ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । ଅନେକ ସମୟରେ ଆମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ କେତୋଟି ଘଟଣାରେ ଠକାମିରେ ପଡ଼ିଯାଉ ସେହି ଅପ୍ରୀତିକର ଅନୁଭୂତିଗୁଡ଼ିକ ଆମ ମନରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ରହିଥାଏ ଅଥଚ ପ୍ରଥମରୁ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗୁଁ ଅହୁର ବହୁ ଘଟଣା ଘଟିଛି ଯାହାକି ଜୀବନରେ ବହୁ ଉପକାର ମଧ୍ୟ କରିଛି । ସେକଥା ଆମେ ଭୁଲିଯାଉ କାରଣ ଅନ୍ୟକୁ ନ ପରଖି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମତର ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ମୋ ଜୀବନରେ ମୋର ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ମୋତେ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଛି ଏବଂ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଉପକାର ସାଧନ କରିପାରିଛି । ଅବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖି ଚାଲିଥିଲେ ମୁଁ ସେତିକି ସୁବିଧା ପାଇପାରି ନଥାନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ଠିକ୍ ଏହି କାରଣରୁ ମୋର ଶୁଭେଚ୍ଛୁ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅନେକ ବେଶି ଏବଂ ଶତ୍ରୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ନଗଣ୍ୟ ।

କେତେକ ଲୋକ ସେମାନଙ୍କର ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତି ଯୋଗୁଁ ମୋର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମୁଁ ଅତି ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କର ମୋ ଉପରେ ଅଗାଧ ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଠିକନଖି କରି ମୋତେ କହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ନାନା ଅପ୍ରୀତିକର ମାନସିକ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାର କାରଣ ମୁଁ ଖୋଜି ବାହାର କରେ । ସେ ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହେଲେ ପରେ ସେମାନେ ସୁସ୍ଥ ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନେ ତାଙ୍କ ଜୀବନର କଥା ସବୁ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସରେ କହିଥା'ନ୍ତି । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସର ଅସୀମ ଭଣ୍ଡାରରୂପେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଯାଏ । ଫଳରେ ସେମାନେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ହୁଅନ୍ତି ଯଦିଚ ମୋ ଜୀବନର ସବୁ ଘଟଣା ସେମାନେ ଜାଣି ନ ଥାନ୍ତି । ତଥାପି ଉଦାହରଣ ଛଳରେ ତାଙ୍କଠାରେ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଆଣିବା ପାଇଁ ମୋ ଜୀବନର କିଛି ଘଟଣା ତାଙ୍କୁ କହେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ କୌତୂହଳ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ସେମାନେ ସୁସ୍ଥ ହେଲା ପରେ ମୋଠାରେ ଚିରଦିନ ପାଇଁ କୃତଜ୍ଞ ରହନ୍ତି ସତ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ମୋତେ ଆଉ ଦେଖା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ କେତେଜଣ ମୋ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖନ୍ତି । ମୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ସବୁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ନିଜର ଅସୁବିଧା ସତ୍ତ୍ୱେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ କାରଣ ଯେ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ମୋ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରୁଛି ତାକୁ ପରିହାର କରିବା ମାନବିକତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେ । ମୁଁ ଆଜିଯାଏ ଜାଣିଶୁଣି ମୋ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିବା ଲୋକକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତାରଣା କରିନାହିଁ । ସେମାନେ ମୋଠାରୁ ଯାହା ସାହାଯ୍ୟ ଚାହିଁଛନ୍ତି ତାହା ପୂରଣ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପ୍ରାଣପଣେ ଉଦ୍ୟମ କରିଛୁ ଏବଂ ଶତକଡ଼ା ୯୦-୯୫ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ସଫଳ ହୋଇଛୁ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ।

ଅନ୍ୟର ମତାମତକୁ ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଏ ସତ; କିନ୍ତୁ ମୌଳିକ ବିଷୟରେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟର କ୍ଷତି ହେଲାଭଳି କାମରେ ସେମାନଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ଲୌକିକ ପ୍ରଥା ବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ଖାମଖିଆଲି ମତାମତ ମୋତେ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟର ଉପଦେଶ ଓ ପରାମର୍ଶ ଅନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ମୋ ବିଭାଗରେ ଅନ୍ୟ ବିଭାଗ ପରି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଧ୍ୟାପକ, ଦୁଇଜଣ ରିଡ଼ର ଓ ଚାରି ପାଞ୍ଚଜଣ ଲେକ୍‌ଚରର୍ ଥା'ନ୍ତେ ଏବଂ କାହାର ଏତେ ଶୀଘ୍ର ପଦୋନ୍ନତି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରି ନ ଥା'ନ୍ତା କି ବିଭାଗଟି ଏତେ ବେଗି ବଡ଼ ହୋଇପାରି ନଥାନ୍ତା । ମୋ ବିଭାଗର ଯେତେ ଶିକ୍ଷକ, ଶିକ୍ଷିକାଙ୍କର ପଦୋନ୍ନତି ହୋଇଛି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମତେ ଅନବରତ ପରାମର୍ଶ ଦିଆ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ଲୋକମତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରାମର୍ଶକୁ ବହୁତ ସତର୍କତାର ସହ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ । ସମସ୍ତଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସାରିଲା ପରେ ମୁଁ ମୋର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିଏ । ଯେଉଁଥିରେ ଅନେକ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶତ୍ରୁତା କରନ୍ତି । ତଥାପି ମୁଁ ଏଥିରେ ପଛେଇ ଯାଏ ନାହିଁ ।

ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଛି ଯେ ଜଣେ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସରେ ଏବଂ କୌଣସି ପ୍ରତିଫଳର ଆଶା ନ ରଖି ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ତା'ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ତୁମର ସରଳ ବିଶ୍ୱାସର ସୁଯୋଗ ନେଇ କ୍ଷତି ସାଧନ କରି ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ସେପରି ନୁହନ୍ତି । ଦେଣା ପାଉଣା ହିସାବରେ ତୁମର ଠିକ୍ ସେତିକି ଉପକାର ହୋଇ ନ ପାରେ କିନ୍ତୁ ଜୀବନକାଳ ଭିତରେ ତୁମେ ପାଇଥିବା ସର୍ବମୋଟ ମାନସିକ ଉପକାର ତୁଳନାରେ ଅପକାରର ପରିମାଣ ବହୁତ କମ୍ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଛି । ଉପକାର କରି ପାରିବାର ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନରେ ମୁଁ ପହଞ୍ଚି ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ଯଦ୍ଧ ସାମାନ୍ୟ ଉପକାର ମୁଁ କରି ପାରିଛି ତା'ର ସୁଫଳ ମୁଁ ପାଇଛି । ତା'ଛଡ଼ା ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର ସ୍ନେହ ଓ ସଦିଚ୍ଛା ଏପରି ବ୍ୟାପକ ଯେ ତୁମେ କାହାର ଉପକାର କରିଥିଲେ ତୁମର ପରିବାରର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ସୁଦୂରପ୍ରସାରୀ ଫଳ ପାଇ ପାରିବେ ।

୨୨ । ମୋର ପରିବାର

ବିଦେଶ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଭାରତୀୟ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁତ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁ ଥିଲି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଦୂରରୁ ସୁନ୍ଦର ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ-ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ପର୍କ ଓ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ବହୁତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଭଲ ଜଣା ଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବହୁ ଦେଶ ବୁଲିଲା ପରେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପାରିବାରିକ ସ୍ଥିତି ନୀତି ବିଷୟରେ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା ପରେ ଆମ ଭାରତୀୟ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ପ୍ରତି ମୋର ସମ୍ମାନ ଓ ଆକର୍ଷଣ ବଢ଼ିଗଲା । ମୁଁ ବିଦେଶରେ ଆମ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ସେମାନେ ମୋ କଥା ମନଦେଇ ଶୁଣନ୍ତି । ସେ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଅନେକଙ୍କର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଅଶାନ୍ତିମୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ତେଣୁ ଆମ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ବହୁତ ଆଗ୍ରହ । ମୋ ମତରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ବିଶ୍ୱ ସଭ୍ୟତାକୁ ଯଦି ଭାରତର କିଛି ସାମାଜିକ ଅବଦାନ ଥାଏ ତାହା ହେଉଛି ଆମର ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କ ।

ନନା, ବୋଉ ପିଲାଦିନରୁ ମରିଯାଇ ଥିବାରୁ ଏବଂ ଆମର କୌଣସି ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ନଥିବାରୁ ଆମ ଘର ଭାଇଙ୍କର ଏକନିଷ୍ଠ ପରିବାର ହୋଇ ଯାଇଛି । ବଡ଼ଭାଇନା ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ରଥ ଆଇ. ଏ ଏସ. ଚାକିରିରୁ ଅବସର ନେଇ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଛଅ ପୁଅ, ଦୁଇଝିଅ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଦୁଇ ଜଣ ଆମେରିକାରେ ଅଛନ୍ତି, ଅନ୍ୟମାନେ ଭାରତରେ ଭଲରେ ଅଛନ୍ତି । ଦୁଇ ଝିଅଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ କଟକରେ, ତାର ସ୍ୱାମୀ ଡାକ୍ତର କୁଳମଣି ମିଶ୍ର ଚକ୍ଷୁ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଅବସର ନେଇଛନ୍ତି । ସାନ ଝିଅର ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀ ସନ୍ତୋଷ କୁମାର ନନ୍ଦ ବିଦ୍ୟୁତବୋର୍ଡ଼ର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ପଦରୁ ଅବସର ନେଇ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଥା'ନ୍ତି । ସବୁ ଝିଅଙ୍କ ପୁତୁରାମାନଙ୍କ ସହିତ ଆମର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି । ମୋର ସାନଭାଇ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ରଥର ୧୯୮୧ ରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେ ବ୍ରଜରାଜ ନଗର କାଗଜ କଲର ଜଣେ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଓ ଦୁଇଟି ଝିଅ । ଗୋଟିଏ ଝିଅ ବିବାହିତା, ସ୍ୱାମୀ ଜଣେ ସାମରିକ ଅଫିସର । ପୁଅ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଚାକିରି କରେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ତାଙ୍କ ନିଜ ଘରେ ରହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମଧ୍ୟ ଆମର ସମ୍ପର୍କ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଛି । ଆଉ ଜଣେ ଭାଇନା ଶ୍ରୀ ହରଭଦ୍ର ମିଶ୍ର ପିଲାଦିନରୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ହୋଇ ପାଟକୁଦରେ ଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଜମିବାଡ଼ି ଅଛି । ସେ ଓ ତାଙ୍କର ପିଲାମାନେ ଆମ ଘରକୁ ଯିବାଆସିବା କରନ୍ତି । ଆମ ଦୁଇ ନାନୀଙ୍କ ଭିତରୁ ବଡ଼ ନାନୀଙ୍କର ୮୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ୧୯୮୬ରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସାନ ନାନୀ ତାଙ୍କ ପୁଅମାନଙ୍କ ପାଖରେ ରହନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ ଚାକିରି କରି ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଜଣେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିଭାଗରେ ଏକ୍‌ଜୁଟିଭ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟର୍ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଆଉ ଜଣେ ଲଠିକଟା ଓଡ଼ିଶା ଶିଳ୍ପ କାରଖାନାର ଜେନେରାଲ୍ ମ୍ୟାନେଜର ଅଛନ୍ତି । ପିଲାଦିନରୁ ଏହି ଦୁଇ ଭଣଜାଙ୍କର ପିତୃ ବିୟୋଗ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଭାଇନା ଓ ମୁଁ ଏମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥିଲୁ । ସେମାନେ ଆମମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଆମ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କ ରଖିଛନ୍ତି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋର ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାର ସହିତ ମୋର ଭାଇ, ଭଉଣୀ ଓ ତାଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କ ତଥା ସ୍ନେହ, ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗ ଗଭୀର ଭାବରେ ରହି ଥିବାରୁ ଆମମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ନିରାପତ୍ତା ଭାବ ରହି ପାରିଛି । ବରଂ ପାରସ୍ପରିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ନିର୍ଭରତା ନ ଥିବାରୁ ସାମାଜିକ ଓ ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କ ଆହୁରି ଦୃଢ଼ତର ହୋଇ ପାରିଛି । ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯୌଥ ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସ୍ତରରେ ପାରସ୍ପରିକ ନିର୍ଭରଶୀଳ ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କ ରହିପାରିଛି । ବଳିଷ୍ଠ ପାରିବାରିକ ସହଯୋଗୀ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ସହିତ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ପାରିଲେ ଏ ପ୍ରକାର ନିରାପତ୍ତାଗତ ସନ୍ତୋଷ ଆହୁରି ବଢ଼ି ଯାଏ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋର ଏକମାତ୍ର ସଢ଼ୁ ଓଡ଼ିଶା ହାଇକୋର୍ଟର ଭୂତପୂର୍ବ ମୁଖ୍ୟ ବିଚାରପତି ଶ୍ରୀ ଗତିକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ଓ ଦୁଇ ଶଳା ଭୂତପୂର୍ବ ପୋଲିସ୍ ଆଇଜି ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜବିହାରୀ ମିଶ୍ର ଓ ପୁରୀର ଆଡ଼ଭୋକେଟ ଶ୍ରୀ ଭକ୍ତବିହାରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କର ସ୍ନେହ ଓ ସଦିଚ୍ଛାପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନ୍ତରିକ ସମ୍ପର୍କ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଏ ପ୍ରକାର ବିରାଟ ପାରିବାରିକ ସନ୍ତୋଷ ଓ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଭାରତ ବାହାରେ ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଠିକ୍ ଏହି ଗୋଟିଏ କାରଣରୁ ଭାରତ ବାହାରେ ଥିବା ଭାରତୀୟମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ନିଜକୁ ବହୁତ ଅସହାୟ ଓ ନିଃସଙ୍ଗ ମନେ କରନ୍ତି ।

ମୋର ଦୁଇ ପୁଅ ଓ ଦୁଇ ଝିଅ । ସମସ୍ତେ ବିବାହ କରି ଘରସଂସାର କଲେଣି ଏବଂ ଜୀବନରେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମଧ୍ୟ । ମୋର ପାଞ୍ଚ ନାତି ଓ ଗୋଟିଏ ନାତୁଣୀ । ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଦୁଇ ପୁଅ, ଦୁଇ ଝିଅ, ଦୁଇ ଜ୍ୱାଇଁ, ଦୁଇ ବୋହୂ, ପାଞ୍ଚ ନାତି ଓ ଗୋଟିଏ ନାତୁଣୀ ଆମ ପରିବାରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ବଡ଼ପୁଅ ଡକ୍ଟର ଅମିତାଭ ରଥ ଆଇ. ଆଇ. ଟି. ଖଡ଼ଗପୁରରୁ ମେକାନିକାଲ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ପାଶ୍ କରି ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ସାନ୍‌ଫ୍ରାନସିସ୍କୋରେ ଥିବା ବର୍କଲେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଅପରେସନ୍ ରିସର୍ଚ୍ଚରେ ଡକ୍ଟରେଟ୍ କରି ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ଆଠ ବର୍ଷ କଟାଇ ଥିଲା । ତା'ପରେ ଦିଲ୍ଲୀର ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ଡେଭଲପ୍‌ମେଣ୍ଟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସାତବର୍ଷ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ କିଛି ବର୍ଷ ପାଇଁ କାନଡ଼ାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବିକାଶ ଓ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ରରେ (I. D. R. C.) ଜଣେ ସହଯୋଗୀ ଡିରେକ୍ଟର୍ ଭାବରେ ଅଛି । ସେ ଭାରତ ଓ ଏସିଆରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଗବେଷଣା ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଛି । ତା'ର ଦୁଇଟି ପୁଅ । ସେ ଆମେରିକାସ୍ଥ ଝିଅ ବିବାହ କରିଛି । ମୋର ଏ ବୋହୂ ଭାରତରେ ରହିବାକୁ ଭାରି ଭଲପାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଆସି ଆମ ଘରେ ମାସେ ପନ୍ଦର ଦିନ କଟାଏ । ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧେ, ସିନ୍ଦୂର ଲଗାଏ, ଆମ ଖାଇବା ଖାଏ, ଘରକାମ କରେ, ଭୋଜୀ ଭିତରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ମିଳିମିଶି ଆଗ୍ରହରେ କାମ କରେ । ସେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବହୁତ ଭଲ ପ୍ରକୃତିର ଝିଅଟିଏ । ଆମ ଘରେ ଏକାବେଳେକେ ଭାରତୀୟ ବୋହୂ ପରି ଚଳେ । ତାକୁ ସମସ୍ତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁଅ ଡକ୍ଟର ବିଶ୍ୱଜିତ୍ ରଥ କଟକ ମେଡ଼ିକାଲ୍ କଲେଜରୁ ଏମ୍.ଡି କରି ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଏମ୍. ଆର୍. ସି. ପି. କରି ସାରି ବର୍ତ୍ତମାନ ହୃଦ୍‌ରୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲପାଇଁ ସେଠାରେ କାମ କରୁଛି । ନିକଟରେ ତା'ର ଭାରତକୁ ଫେରି ଆସିବା କଥା । ତା'ର ଗୋଟିଏ ପୁଅ । ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଡାକ୍ତର । ବିଶିଷ୍ଟ ଡକ୍ଟର ସଦାନନ୍ଦ ନାୟକ, ଏଫ୍. ଆର୍. ସି. ଏସ୍.ଙ୍କର ସେ ହେଉଛି ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟା ।

ବଡ଼ଝିଅ ଶ୍ରୀମତୀ ସଂଯୁକ୍ତା ଦାଶ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଏମ୍. ଏ. ପାଶ୍ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ବୈବାହିକ ଜୀବନଯାପନ କରୁଛି । ତା'ର ଦୁଇ ପୁଅ । ତା'ର ସ୍ୱାମୀ ଡକ୍ଟର ପ୍ରଦୀପ୍ତ କିଶୋର ଦାଶ ରାଉରକେଲା ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ ଏବଂ କଲେଜ କମ୍ପ୍ୟୁଟର୍ କେନ୍ଦ୍ରର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଝିଅ ଶ୍ରୀମତୀ ସଂଗୀତା ମିଶ୍ର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଏମ୍. ଏ., ଏମ୍ ଫିଲ୍ କଲାପରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ମାନସରାମ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ବିବାହ କରି କେ. କେ. ପୁରରେ ରହୁଛି । ଶ୍ରୀମାନ୍ ମାନସରାମ ମିଶ୍ର ଖଡ଼ଗପୁର ଆଇ. ଆଇ. ଟିରୁ ଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରିଆଲ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂରେ ଏମ୍. ଟେକ୍ ପାଶ୍ କରି ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଇପିକେଲରେ ଡେପୁଟି ମ୍ୟାନେଜର ରୂପେ କାମ କରୁଛି ତା'ର ଗୋଟିଏ ଝିଅ । ଝିଅମାନେ ପାଠ ପଢ଼ାରେ ଯେପରି ଆଉସବୁ କାମରେ ଧୂରନ୍ଧର । ସିଲେଇ ରନ୍ଧା ଗୀତ ପ୍ରଭୃତିରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ।

ବଡ଼ ପୁଅର ବୟସ ୪୩ ଏବଂ ସାନ ଝିଅର ବୟସ ୨୮ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଏ ଭିତରେ । ମୋର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖକର ଓ ଆନନ୍ଦଦାୟକ । ଏମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ମଣିଷ କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାରେ ଆମକୁ କିଛି ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ବା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ଦେଇ ଗତି କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପଢ଼ୁଥିଲେ ଏବଂ କୌଣସି ପାରିବାରିକ ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ନ କରି ଜୀବନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଏହା କହିଲା ବେଳେ ମୋ କଥାହିଁ କହୁଛି । ମୋର ବଡ଼ପୁଅ ଆମେରିକୀୟ ଝିଅ ଓ ସାନପୁଅ ଖଣ୍ଡାୟତ ଘରେ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବବେଳେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମନରେ ଅଶାନ୍ତି ଓ ଅସନ୍ତୋଷ ଯେ ନ ହୋଇଛି ତାହା ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ବୋହୂମାନେ ଏତେ ଏତେ ଭଲ ଯେ ବିବାହ ପରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦରେ ଅଛୁ । କୌଣସି ଜାତିଆଣ ବା ଦେଶବିଦେଶ ଭେଦଭାବ ଯୋଗୁଁ ଯେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ବିଚଳିତ ହୋଇଥିଲେ ତାହା ନୁହେଁ, ସେ ଜଣେ ପରମ୍ପରାଗତ ମାଆ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ହିସାବରେ ନିଜକୁ ଅବହେଳିତ ମନେ କରିଥିଲେ । ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ମାଆ ଚାହେଁ ଖୋଜା ଖୋଜି କରି ତା' ମନମୁତାବକ ବୋହୂ ବାଛିବ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ବନ୍ଧୁମାନେ, ସାଙ୍ଗସାଥୀମାନେ ମାସ ମାସ ଧରି ବୋହୂ ଖୋଜିବାର ସାମାଜିକ ଚଳଣିରେ ସେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ମୋ ପରି ସେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଗ୍ର ସଂସ୍କାରକ ହୋଇନଥିବା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କଷ୍ଟକର । ତେଣୁ ସେ ନିଜକୁ ଅବହେଳିତ ମନେ କରି ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବିବାହ ପରେ ସେ ଯେପରି ଭାବରେ ବୋହୂମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମିଶିଗଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜର କରିନେଲେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ବାହାଦୁରୀ ନିଶ୍ଚୟ । ତାହା ନ ହୋଇଥିଲେ ଆମର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ଏପରି ସ୍ନେହ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପାରିବାରିକ ବାତାବରଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରି ନ ଥା'ନ୍ତା । ମୋର ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କର ବିବାହ ନେଇ ମୋ ମନରେ କୌଣସି ଅଶାନ୍ତି, ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ଦେଖା ଦେଇ ନ ଥିଲା । ମୁଁ କେବଳ ଝିଅ ଓ ତାଙ୍କର ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଖବର ନେଲି ପରେ ରାଜି ହୋଇ ଯାଇଥିଲି । ମୁଁ ତ ମୋର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭରୁହିଁ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ କୁସଂସ୍କାର ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରି ଆସିଛି, ସେହି କାରଣରୁ ପିଲାଙ୍କୁ ବାରଣ କଲି ନାହିଁ । ଆମ ଘରେ ଜାତିଆଣ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମଗତ ବିଷୟ ନେଇ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବିଦ୍ୱେଷମୂଳକ ଆଲୋଚନା ହୁଏନାହିଁ । ତେଣୁ ମୋ ପୁଅମାନେ କାହାକୁ ଭଲ ପାଇଲା ବେଳେ ତା' ଜାତି ଓ ଧର୍ମକୁ ଆଖି ଆଗରେ ନ ରଖି ଯେଉଁ ଝିଅ ଭଲ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା ହେଲା ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲ-ପାଇ ବସିଲେ । ଏଥିରେ ବା ସେମାନଙ୍କର ଦୋଷ କ'ଣ ? ଘରେ ଯଦି ପ୍ରତି ସମୟରେ ଜାତି ଧର୍ମ ନେଇ ଘୃଣାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଆମ ଜାତି ବା ଧର୍ମ କେତେ ଉଚ୍ଚରେ ବୋଲି ଆମେ ଆଲୋଚନା କରୁଥାନ୍ତୁ ତାହେଲେ ପୁଅମାନେ ଭଲ ପାଇଲାବେଳକୁ ଆଗ ଜାତି ବା ଧର୍ମକଥା ଭାବନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ପିଲାଦିନୁ ଏକଥା ନ ଶୁଣିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଜାତି, ଧର୍ମ ବିଦ୍ୱେଷ ରହିବ କିପରି ?

ଆମ ପରିବାରର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଭିନବ ରୀତି, ଯାହା ବହୁତ କମ୍ ଦେଖାଯାଏ । ଆମ ଘରେ ପୂଜାପୂଜି, ଛୁଆଁ ଛୁତ, ବାଛବିଚାରଗତ ଅଭ୍ୟାସ ଆଦୌ ନାହିଁ । ମୋର ହେତୁବାଦ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ମାନବିକତା ପ୍ରତି ଗଭୀର ଆସକ୍ତି ମୋ ପରିବାରକୁ ବହୁତ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାମାନେ ମୋ'ପରି ନାସ୍ତିକ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଧର୍ମଗତ ବାହ୍ୟ ଜାକଜମକରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କୌଣସି ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଆମେ ଏପରି ପରିଚିତ ହୋଇ ଯାଇଛୁ ଯେ ପର୍ବ-ପର୍ବାଣୀରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଘରୁ ଆମପାଇଁ ପିଠାପଣା ବହୁତ ଆସେ । ଫଳରେ ଆମ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ସୁବିଧାଜନକ ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋ ମତରେ ପାରିବାରିକ ପରିବେଶହିଁ ପିଲାମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତରେ ବଳିଷ୍ଠ ମନୋଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ମୂଳଦୁଆ ତିଆରି କରିଥାଏ । ସେହି ମୌଳିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ବାହାର ଦୁନିଆରେ ବିଭିନ୍ନ ମତାମତ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ପରିବାର ହେଉଛି ଭବିଷ୍ୟତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ଚରିତ୍ର ଗଠନପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯେଉଁମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ ପିଲା ଖୁବ୍ ଭଲଥିଲା କିନ୍ତୁ ବାହାରର ଖରାପ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ଖରାପ ହୋଇଗଲା ସେମାନେ ନିଜ ମୁଣ୍ଡରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଓହ୍ଲାଇ ଦେବାପାଇଁ ଏପରି କଥା କହନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ପରିବାରର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ନୀରବ ଓ ମୂକ ବାପ ମାଆ । ଏମାନେ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ନକଲେ···ମନ ଖୋଲି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ନ ମିଶିଲେ ପିଲାମାନେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କ'ଣ ଶିଖିବେ ? ଘରର ବାତାବରଣ ସ୍ନେହ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହେଲେ ପିଲାମାନେ ବାହାର ପିଲା ଓ ଲୋକଙ୍କ ସହ ବେଶି ମିଶନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଭଲ ମନ୍ଦ ଶିଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଆନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ଆମେମାନେ ସବୁବେଳେ ସଚେତନ ଥାଉ । ମୁଁ ଯେତେ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଘରକୁ ଆସିଲାକ୍ଷଣି ପିଲାଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁ ସମସ୍ତ ଧରି ହସଖୁସି କରି ଗପେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ନାତିମାନଙ୍କ ସହିତ ସେହିପରି ଭାବରେ ମିଶୁଛି ।

ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପାଳିବା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଓ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରାୟ ଏକମତ । ଆମେମାନେ ପିଲାଙ୍କୁ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସୁଦ୍ଧା ମାରିବା ସପକ୍ଷରେ ନୋହୁ । ପିଲାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଶୁଝାଇ ଯେତିକି କାମ କରିହେବ ଶାସ୍ତି ଦେଇ ସେତିକି କାମ କଦାପି କରିହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଆମର ଦୃଢ଼ ମତ । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ପିଲାଙ୍କୁ ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବା ସପକ୍ଷରେ । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ କିନ୍ତୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଡ଼ ସାବଧାନ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଲା ପରେ ସେମାନଙ୍କ ଅନୁଭୂତ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବିଶଦ ଆଲୋଚନା ହେଲେ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ବେଶି ଶିଖି ପାରିବେ, ତାଙ୍କର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିଯିବ । ଏହି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନେଇ ମୁଁ ମୋ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ସବୁ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରେ । ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ଏହା ବହୁ ପରିବାରରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପିଲାମାନେ ଯେତେ ପାଟିକଲେ, ଯେତେ ଖେଳକୁଦ, ଧାଁ'ଦଉଡ଼ କଲେ ବା ଦୁଷ୍ଟାମୀ କରି କିଛି ଜିନିଷପତ୍ର ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବିରକ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ମୋତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ମନ ଖୋଲି ମୋତେ ବହୁତ କଥା କହନ୍ତି । ମୋ ଝିଅମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ମୋ ସହିତ ସେମାନେ ଯେପରି ମିଶନ୍ତି ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି ତାହା ଦେଖି ତାଙ୍କର ସାଙ୍ଗମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯା'ନ୍ତି । ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ଆମ ପିଲା ଓ ଆମମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଭଲ ବୁଝାମଣା ଓ ସ୍ନେହ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମୋ ଝିଅଙ୍କର କପରି ବିବାହ ହେଲା ସେ ବିଷୟରେ ବିଦେଶରେ ମୁଁ ବକ୍ତୃତା କରେ । ଝିଅମାନଙ୍କର ବିବାହ ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ଆମର ପାରିବାରିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅନୁସାରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିଲା । ମୋର ଦୃଢ଼ ମତ ଥିଲା ଯେ କୌଣସି ଦୁର୍ନୀତି ପରାୟଣ ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ଝିଅ ବାହାଦେବି ନାହିଁ । ତେଣୁ ପ୍ରଥମେ ବାପ, ମା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଶଦ ଖବର ସଂଗ୍ରହ କରେ । ତା'ପରେ ପୁଅ ବିଷୟରେ । ମୁଁ ଭାବେ ଯେ ବାପା ମା ଭଲ ହୋଇଥିଲେ ପୁଅ ଭଲ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ବହୁତ ବେଶି । କିନ୍ତୁ ପୁଅ ଭଲ ଥାଇ ବାପ ମା ଯଦି ବହୁତ ଦୁର୍ନୀତି ପରାୟଣ ଓ ଅଖାଡ଼ୁଆ ଲୋକ ହୋଇଥିବେ ତେବେ ମୁଁ ସେହି ପରିବାରରେ ଝିଅ ବାହା ଦେବାପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅରାଜି । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଏ ବିଷୟରେ ମୋ ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମତ । ବଡ଼ ଝିଅ ବାହାଘର ବେଳେ ଜଣେ ଆଇ. ଏ. ଏସ୍ ଓ ରାଉରକେଲା ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିଭାଗରେ ଲେକ୍‌ଚରର ଥିବା ବଡ଼ ଜୋଇଁ ଶ୍ରୀମାନ ପ୍ରଦୀପ୍ତ କିଶୋରଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆମ ଘରେ ବହୁ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ଲେକ୍‌ଚରରଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଥିଲି କାରଣ ସେ ଛାତ୍ର ହିସାବରେ ବହୁତ ମେଧାବୀ ଥିଲେ । ବି. ଏସ୍. ସି. ସ୍ନାତକ ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ସ୍ନାତକ **(Best Graduate)** ମେଡ଼ାଲ୍ ପାଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ବାଙ୍ଗାଲୋର ବିଜ୍ଞାନ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବି. ଟେକ୍ ଓ ଏମ୍. ଟେକ୍‌ରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବାପା ଥିଲେ ବାଲେଶ୍ୱରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବାମପନ୍ଥୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ସ୍ୱର୍ଗତ ଗଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ଦାସ । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଚ୍ଚୋଟ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ସ୍ନେହଶୀଳ ଲୋକ ଥିଲେ । ଜାତକରେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ, ମୋର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ସେ ମୋ ପରି ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ ବ୍ରତ କରି ନଥିଲେ । ଆମର ବହୁ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଆଇ. ଏ. ଏସ୍ ପାତ୍ର ସପକ୍ଷରେ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଯୁକ୍ତି ଥିଲା ଯେ ଆଇ. ଏ. ଏସ୍.ର ପିଲମାନେ ବାପକୁ ନେଇ ବଡ଼ିମା ଦେଖାଇବେ । କିନ୍ତୁ ମେଧାବୀ, ଉଚ୍ଚ ଗବେଷକ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ପୁଅ ହିସାବରେ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଗର୍ବିତ ମନେ କରିବେ । ମୋର ଏହି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ବଡ଼ ଝିଅର ବିବାହ ହେଲା । ବିବାହର ଚାରି ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ପ୍ରଦୀପ୍ତ କିଶୋର ଦାଶ ଡକ୍ଟରେଟ୍ କରି ଅଧ୍ୟାପକ ହେଲେ ଏବଂ ସାତ ଆଠବର୍ଷ ଭିତରେ ଅତିଥି ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଗବେଷକ ଭାବରେ କାନାଡ଼ାରୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇ ସେଠାରେ ତିନିବର୍ଷ କଟାଇଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶତାଧିକ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଭାରତ ଓ ଭାରତ ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ସେ ଭାରତ ଓ ଭାରତ ବାହାରେ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ବିଜ୍ଞାନରେ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ଗବେଷକ ଭାବରେ ଆଦୃତ ହୋଇଛନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବିଦେଶରୁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଗବେଷକମାନଙ୍କର ସେମିନାର ପରିଚାଳନା

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଉଛନ୍ତି । ଏହି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ଦ୍ୱିତୀୟ ଜୋଇଁ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ କଲି । ତାଙ୍କ ବାପା ଶ୍ରୀ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର, ଆଇ. ଏ. ଏସ୍ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଆମେ ବହୁ ବର୍ଷ ହେଲା ଜାଣିଛୁ । ଶତ୍ରୁ ପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଷ ହେଲା ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକାଠି ବସି କାମ କରିଛି । ସେ ଜଣେ ସଚ୍ଚୋଟ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସିଛି । ତାଙ୍କ ପୁଅ ଶ୍ରୀମାନ୍ ମାନସପ୍ରେମ ମିଶ୍ର ବି. ଟେକ୍‌ରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକ ପାଇଛି । ତା'ପରେ ଆଇ.ଆଇ.ଟି ଖଡ଼ଗପୁରରୁ ଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରିଅଲ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂରେ ଏମ୍ ଟେକ୍ କରିଛି । ସେ ଯେପରି ମେଧାବୀ, ସେହିପରି ଧୀର, ଶାନ୍ତ, ସ୍ନେହଶୀଳ ଓ ରୁଚିସମ୍ପନ୍ନ ଯୁବକ । ଏ ପ୍ରକାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥାଇ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧିବାରେ ଆମେମାନେ ବହୁତ ଖୁସି ।

ଆମ ପରିବାରରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାବହାରିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ରହିଛି । ଜ୍ୱାଇଁମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ପ୍ରଥମରୁ କହିଦିଏ ଯେ ସେମାନେ ମୋ ପୁଅମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମାନ । ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ପୁଅ ଭାବରେ ଦେଖୁ ଏବଂ କାଳକ୍ରମେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆମର ପୁଅ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ବୋହୂମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ଝିଅପରି ଦେଖୁ ଏବଂ ସେମାନେ ଆମ ଘରେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦରେ ଚଳନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ମନେ ହୁଏ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବିନା ଦ୍ୱିଧା ଓ ବିନା ସର୍ତ୍ତରେ ଝିଅ କରି ନେଇଛି । ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ରହିବାରେ ମୋର ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ହୁଏ ଏବଂ ସେମାନେ ମୋତେ ବହୁତ ଆଦର କରନ୍ତି । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେକ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରନ୍ତି ଯେ, ଯାହା ହେଲେ ବି ବୋହୂକୁ ଠିକ୍ ଝିଅପରି ଭଲ ପାଇବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଗଭୀର ବାତ୍ସଲ୍ୟଗତ ସ୍ନେହ ରକ୍ତଗତ ସମ୍ପର୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ବୋଲି ବଦ୍ଧମୂଳ ଧାରଣା ଯୋଗୁଁ ଏ ପ୍ରକାର ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମୋ ମତରେ କାହାକୁ ଭଲ ପାଇବାର ଗଭୀରତା କେବଳ ପାରସ୍ପରିକ ଆନ୍ତରିକ ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ରକ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାରରେ ରୂଢ଼ତା ଦେଖାଦେଲେ ସ୍ନେହ ସମ୍ପର୍କ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଅଥଚ ରକ୍ତଗତ ସମ୍ପର୍କ ନଥାଇ ଜଣକର ଚାଲିଚଳନ ଓ ବ୍ୟବହାର ଆକର୍ଷଣୀୟ ହେଲେ ସେହି ଅନୁପାତରେ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଗଭୀରତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅନେକ ସମୟରେ ପର ଲୋକକୁ ଯେତିକି ଭଲ ପାଇହୁଏ ନିଜ ଲୋକକୁ ସେହି ପରିମାଣରେ ଭଲ ପାଇ ହୁଏନାହିଁ । ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଓ ଭଲ ପାଇବା ନିଜ ଉପରେ ଯେତିକି ଅନ୍ୟ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ଆମ ପୁଅ ବୋହୂ, ଝିଅ ଜ୍ୱାଇଁ ମାନଙ୍କଠାରୁ ଆମେ ଯେଉଁ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପାଉଛୁ ସେଥିରେ ମୋର ଅନୁଚିନ୍ତା ସେହିପରି ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ୍ ।

ଅନେକ ସମୟରେ 'ପରଝିଅ ଘର ଭାଙ୍ଗେ, ଯେତେହେଲେ ତ ଜୋଇଁପୁଅ' ଏପରି ପୂର୍ବ ମନୋବୃତ୍ତି ରଖି ଜ୍ୱାଇଁ ଓ ବୋହୂଙ୍କ ସହିତ ମିଶିଲେ ସେମାନଙ୍କଠାରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଦେବା ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ଜଣେ ବାହାରର ଝିଅ ବୋହୂ ଭାବରେ ବା ପୁଅ ଜ୍ୱାଇଁ ଭାବରେ ତୁମ ଘରକୁ ନୂଆ କରି ଆସିଲେ ତୁମେ ସେମାନଙ୍କୁ କିପରି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବ ଏବଂ କି ପ୍ରକାର ମନୋଭାବ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ସାଥିରେ ଚଳିବ ତାର ପୂରା ଦାୟିତ୍ୱ ଶାଶୁଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ପରଝିଅ ଘର ଭାଙ୍ଗେ ବୋଲି ଭାବିଲେ ତାହା ସତ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ବୋହୂ ଆମର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ବୋଲି ଭାବିଲେ ବୋହୂଟି ଅତି ବେଶି ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତିର ନ ହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ନୂଆ କରି ଘର ସଜାଡ଼ିବା ଝିଅରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ । ସହଜାତ ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ନେହ ଓ ଭଲ ପାଇବା ମାଧ୍ୟମରେ ଯେ କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ବିଶେଷତଃ ନିଜର ପୁଅ ବୋହୂ, ଝିଅ ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କୁ, ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଆପଣାର କରି ହେବ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ସେହି ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଯାୟୀ ମୋର ପରିବାର ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତି ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ଚାଲି ଆସିଛି । ଏଥିପାଇଁ ମୋ ପକ୍ଷରେ କୌଣସି ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ ।

ମୁଁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କହେ ଯେ ସେମାନେ ବାପ ମା'ଙ୍କର ଦୋଷ, ଗୁଣ, ତ୍ରୁଟି, ବିଚ୍ୟୁତିକୁ ପିଲାବେଳେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ସେହି ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରିବା ଉଚିତ କାରଣ ଗୋଟିଏ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ତଥ୍ୟ ରହିଛି ଯେ ବାପା ମାଆଙ୍କୁ ପିଲାମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଅବଚେତନ ମନ ଭିତର ଦେଇ ଅନେକ ସମୟରେ ଅନ୍ଧବତ୍ ଅନୁକରଣ କରିଥାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ବାପା ମାଆମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପାରିବାରିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଯେପରି କାମ କରନ୍ତି ତାଙ୍କର ପୁଅ ଝିଅମାନେ ଠିକ୍ ସେହିପରି କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ବହୁତ ଅଧିକ । ବିବାହ ପରେ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ବାପ ମାଆଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରି ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ କାମ କରିଥା'ନ୍ତି । ବାପ ମାଆଙ୍କର 'ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ' ଭାବରେ ଚଳଣିର ଚିତ୍ର ତାଙ୍କର ଅବଚେତନ ମନ ଭିତରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇ ରହିଯାଏ । ତେଣୁ ସେମାନେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର କଣ୍ଢେଇ ପରି ଅନ୍ୟର ଡୋରରେ ଯେପରି ଟାଣି ହୋଇ କାମ କରନ୍ତି । ଭଲ ଗୁଣର ଅଭିନୟ କଲେ ଭଲ ତାହା ନହେଲେ ବାପ ମାଆଙ୍କର ମନ୍ଦ ପ୍ରକୃତିର ଭୂତ ସେମାନଙ୍କୁ ଲାଗିଯାଏ । ବାପ ନିଶାସକ୍ତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ରାତିରେ ଘରକୁ ଟଳି ଟଳି ଆସୁଥିଲେ ପୁଅ ବି ସେହିପରି ଭାବରେ ଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା । ମାଆ ଯଦି ତା ସ୍ୱାମୀ ସହିତ ଅଯଥା କଟର କଟର କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ତେବେ ଝିଅ ମଧ୍ୟ ତା ସ୍ୱାମୀ ସହିତ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିପାରେ । ବାପ ମାଆ ଯଦି ପିଲାଙ୍କୁ ପିଟନ୍ତି ତେବେ ପିଲାମାନେ ବାପ ମାଆ ହୋଇ ସାରିବା ପରେ ନିଜ ନିଜର ପିଲାଙ୍କୁ ପିଟିବାର ବହୁତ ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଏ ଯେ ବାପ ମାଆଙ୍କୁ ଅତି ନିଦାରୁଣ ଭାବରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ତାଙ୍କର ଅବଚେତନ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମନରେ ଥିବା ଏପରି ପଢ଼ୁକମୀ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ଭୂତକୁ ସେମାନେ ଯେପରି କଟ୍‌ସ୍ଥିତ କରି ପାରିବେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଦୁଇ ପୁଅ ବାହାରେ । ଜଣେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ, ଅନ୍ୟ ଜଣେ କାନାଡ଼ାରେ । ମୋର ବଡ଼ ଜ୍ୱାଇଁ ୧୯୭୬ ମସିହାରେ ତିନିବର୍ଷ ପାଇଁ କାନାଡ଼ାରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଏ ଏବଂ ମାସେ ଦୁଇମାସ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କଟାଏ । ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ବୁଝାଏ ଯେ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣାର ନୂତନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଦେଶରୁ ବହୁତ ଶିଖିବାର କଥା । ସେମାନେ ଏ ପ୍ରକାର ସୁଯୋଗ ପାଉଥିବାରୁ ମୁଁ ବହୁତ ଆନନ୍ଦିତ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସେଠାରେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହିବାର ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧୀ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କହେ ଯେ ମୁଁ ଯେପରି ବହୁବର୍ଷ ହେଲା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବିଦେଶକୁ ଦୁଇ ତିନିମାସପାଇଁ ଯାଏ ସେମାନେ ସେହିପରି ଯାଆନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହନ୍ତୁ ନାହିଁ, କାରଣ ଆମର ଗରିବ ଦେଶ ସେମାନଙ୍କୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ବହୁତ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଛି । ସେମାନେ ବାହାରେ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ଦେଶରେ ଆସି କାମ କରିବା ଉଚିତ୍ । ତାହା ନ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଶ ଦ୍ରୋହୀ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରିବି । ତା'ଛଡ଼ା ଆମ ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଭଲ କାମ ପାଇବେ, ଖୁବ୍ ଭଲରେ ରହି ପାରିବେ । ଅନେକ ଭାବନ୍ତି ଯେ ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରତିଭାର ବିକାଶ ଲାଗି ସୁଯୋଗ ନାହିଁ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଏକମତ ନୁହେଁ କାରଣ ଅନେକ ସମୟରେ ପରିଶ୍ରମ କରି ଅସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକୁ ସୁବିଧାରେ ପରିଣତ କରାଇ ପାରିଲେ ସେମାନେ ଖୁବ ଶୀଘ୍ର ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରି ପାରିବେ । କିଛି ନ ଥିବା ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେମାନେ ଯାହା ନୂଆ କାମ କରିବେ ସେଥିରେ ବହୁତ ନାମ ଅର୍ଜନ କରି ପାରିବେ । ଏତିକି ପରିଶ୍ରମରେ ଉନ୍ନତ ଦେଶରେ ଏପରି ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ନେତୃତ୍ୱ ଦେବା ଓ ନୂତନ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଅଗ୍ରଣୀ ହେବାର ସମ୍ମାନ ତଥା ଆତ୍ମତୃପ୍ତି ପାଇ ପାରିବେ । ମୁଁ ଚାହିଁଥିଲେ କ'ଣ ପ୍ରଥମରୁ କିମ୍ବା କିଛିବର୍ଷ ପରେ ବିଦେଶକୁ ଚାଲି ଯାଇପାରି ନ ଥାନ୍ତି ? କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ନାନା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଭିତରେ କାମ କରି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ମନୋବିଜ୍ଞାନକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି ଏବଂ ସାରା ଦେଶରେ ସର୍ବବୃହତ୍ତ ଓ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଭାଗରେ ପରିଣତ କରି ପାରିଲି ।

ଆମର ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବେଶ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପରିବେଶଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା । ଆମର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଏବଂ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ବାତାବରଣ ମାନସିକ ନିରାପତ୍ତା ଦିଏ । ଏଠାରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତାର ତୀବ୍ରତା କମ୍ । ଆମ ପରିବେଶରେ ଓ ପାରିବାରିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆମ ପିଲାମାନଙ୍କର ... ଡ଼ିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅନେକ

ବେଶି । ଏଠାରେ ପିଲମାନେ ବିଭିନ୍ନ ନିଶାସକ୍ତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ବହୁତ କମ୍ । ଏତେ ସୁବିଧା ଥିଲାବେଳେ ସେମାନେ କାହିଁକି ଏଠାରେ ନିଜ ଦେଶର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ନାଗରିକ ହିସାବରେ ଦର୍ପର ସହିତ ଜୀବନଯାପନ କରିବେ ନାହିଁ ଅଥଚ ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ନାଗରିକ ହିସାବରେ ମଥାବନତ କରି ରହିବେ ? ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ହସହସ ମୁହଁର ଅଭିବାଦନ ପଛରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବିରକ୍ତିର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନଯାପନ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଦୁଃଖ ଦାୟକ । ଏହି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଏ ।

ମୋ ବଡ଼ପୁଅ ଅମିତାଭ ଆମେରିକାରୁ ଫେରି ଆସି ଦିଲ୍ଲୀରେ ସାତବର୍ଷ ଯାଏଁ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଅଧ୍ୟାପନା ଓ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ କଲା । ତା'ପରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ କିଛିବର୍ଷ ପାଇଁ ମାତ୍ର କାନଡ଼ା ଯାଇଛି । ସେଠାରେ ଭାରତ ଓ ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ କାରିଗରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗବେଷଣା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହୋଇ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଗବେଷଣା ଓ ବିକାଶ କେନ୍ଦ୍ରରେ ରହିଛି । ବର୍ଷକୁ ଦୁଇଥର ସେ ଭାରତ ଆସେ । ସେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଘର କିଣିଛି, ପୁଣି ଫେରି ଆସିବ । ମୋର ଆମେରିକୀୟ ବୋହୂକୁ ଭାରତ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗେ ।

ବଡ଼ ଜ୍ୱାଇଁ ପ୍ରଦୀପ୍ତ କାନଡାରୁ ଫେରି ଆସିଲା ପରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ କୋଟିଏ ଟଙ୍କା ଅନୁଦାନ ପାଇଥିଲେ ରାଉରକେଲା ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜରେ ଗୋଟିଏ କମ୍ପ୍ୟୁଟର କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଏବଂ ସେ କମ୍ପ୍ୟୁଟରରେ ଜଣେ ବିଶେଷଜ୍ଞ । ଏମାନେ ତ ଭାରତର ଅସୁବିଧାକୁ ପୁଣି ସୁବିଧାରେ ପରିଣତ କରି ପାରିଛନ୍ତି ।

ସାନ ପୁଅ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଏମ୍. ଆର୍. ସି. ପି. ପାଶ୍ କରି ହୃଦ୍ ଓ ଆନ୍ତ୍ରିକ ରୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷ ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କରିଛି । ସେ ଡାକ୍ତରୀ ପାଶ୍ କଲାପରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରରେ ଗୋଟିଏ ଚାକିରି ପାଇଥିଲା । ଚାକିରିରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ତାକୁ ମନା କଲି କାରଣ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କୁ ଯେପରି ହତାଦର କରୁଛି ସେମାନେ ଯେପରି ହେୟସ୍ଥ ଅବସ୍ଥାରେ ଶଙ୍କିତ ହୋଇ ଚଳୁଛନ୍ତି ସେଥିରେ ତା'ର ଏପରି ଚାକିରି କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯେହେତୁ ତା'ଉପରେ କେହି ନିର୍ଭର କରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେ ତା'ର ମନଇଚ୍ଛା ଡାକ୍ତରୀ ବିଦ୍ୟାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବା ପରେ ଫେରିଆସି ଚିକିତ୍ସା କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ବୁଝାଇଥିଲି । ସେ ନିକଟରେ ଭାରତକୁ ଫେରି ଆସୁଛି ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ମୁଁ ମୋ ପିଲମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଏ ଯେ ସେମାନେ ଅତ୍ୟଧିକ ପରିମାଣରେ ଧନ ଉପାର୍ଜନ କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟଗ୍ର ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ରୁଚିକର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଓ ମାର୍ଜିତ ଜୀବନଯାପନ କରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ସଦ୍‌ଭାବ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣର ଆଗ୍ରହ ରଖି ନିଜ ପିଲାମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତିଦିନ କିଛି ସମୟ କଟାଇ ନିଜର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ରୋଜଗାର କରିବା ଉଚିତ । ଅତ୍ୟଧିକ ଧନ ହେଲେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ବହୁତ ଖରାପ ଅଭ୍ୟାସ ହୁଏ । ମଦ ପିଇବା, ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଘରେ ଖାଆନ୍ତେ ତାକୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହୁଳ ହୋଟେଲରେ ଖାଇବା; ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ତଥାକଥିତ ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବା ଇତ୍ୟାଦି । ଶେଷରେ ଆହୁରି ବେଶି ଧନ ହେଲେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଲୋଭନ ହୁଏ । ଆମ ଘରେ ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ସୁଷମ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ଦିଆହୁଏ । ବାହାରେ ଖାଇବାର କାହାର ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ । ହୋଟେଲକୁ ଯିବାରେ ମୋର ପୁଅ କି ଝିଅମାନେ ଆଦୌ ଆଗ୍ରହୀ ନୁହନ୍ତି । ତେଣୁ ରୁଚିକର ପରିବେଶ ଭିତରେ ଆନନ୍ଦ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସହ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଯେତିକି ଅର୍ଥର ଆବଶ୍ୟକତା, ସେତିକି ପାଇଁ ପରିଶ୍ରମ କରିବା ଉଚିତ । ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଟଙ୍କା ରଖିଯିବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ମତ ପୋଷଣ କରେ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭଲ ଖାଦ୍ୟ, ରୁଚିସମ୍ପନ୍ନ ପୋଷାକ ଓ ପଢ଼ାପଢ଼ିପାଇଁ ଯେତେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉ ପଛେ ତାକୁ ଯୋଗାଇ ଦେବା ଉଚିତ୍ । ତା ବ୍ୟତୀତ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ସଞ୍ଚିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେମାନେ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହୋଇ ଯେତିକି କରି ପାରିବେ ଅନ୍ୟର ଉପାର୍ଜିତ ମୋଫତ୍ ଟଙ୍କା ହାତକୁ ଆସିଲେ ଅନେକ ବିନର୍ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ପ୍ରଲୋଭିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏପରି ବହୁତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆମ ଆଖି ଆଗରେ ରହିଛି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆମେମାନେ ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପିଲାଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବୁ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେଇଛି । ପିଲାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆମର କୌଣସି ଦାବୀ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଖୁସିରେ ରହିଲେ ଆମେ ଖୁସି । ଏହି ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳ ଦୂରଦର୍ଶନଟି ମୋ ପରିବାରରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ପାରିଛି ।

ଆମ ଘରେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋ ସହିତ ସବୁ କଥାରେ ଯେ ଏକମତ ତାହା ନୁହେଁ । କେତୋଟି ମୌଳିକ କଥାରେ ମୁଁ ମୋ ମତରେ ଦୃଢ଼ ରହି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୈନନ୍ଦିନ କଥାରେ ସେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କାମ କରନ୍ତି । ମୁଁ ବହୁ ପାରିବାରିକ ଘଟଣାରେ ଆଦୌ ମୁଣ୍ଡ ପୂରାଏ ନାହିଁ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ପରିବାରର କର୍ତ୍ତ୍ରୀ । ମୁଁ କେବଳ ଜଣେ ଅତିଥି ମାତ୍ର । ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମତ ନ ମିଳିଲେ ଆମେ ଦୁହେଁ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ଗତି କରୁ । ଦୁଇଟି ଗତିପଥ ପରସ୍ପରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ନାହିଁ କି କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ତାହାହେଲେ ସଂଘର୍ଷର ସମ୍ଭାବନା କମ୍ । ପରିବାର ଯେତେ ବେଶି ସଂଘର୍ଷଶୂନ୍ୟ ହେବ ସେତିକି ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ ହେବ ବୋଲି ମୋର ମତ । ତେଣୁ ଏପରି ସଂଘର୍ଷକୁ ପରିହାର କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା

Digitized by srujan ka@gmail.com

କରେ । ତଥାପି ସଂଘର୍ଷ ନହେବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ସଂଘର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା ସଦ୍ଭାବସ୍ଥାନ ମାତ୍ରା ବେଶିଥାଏ ତେଣୁ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଭଲଭାବରେ କଟେ ।

ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ଦୋଷ ତ୍ରୁଟି ବିଷୟରେ ମୁଁ ସଚେତନ । ମୁଁ ଟିକିଏ ବେଶି ପରିମାଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତାଗାମୀ ହେବାରେ ଉଦ୍ୟମଶୀଳ । ନିୟମାନୁବନ୍ଧ ଗୀତ ନୀତ ଏବଂ ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତାରେ ମୁଁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ଫଳରେ ଏହି ଛୋଟିଆ ଘଟଣା ନେଇ ମୁଁ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇପଡ଼େ । ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ଜିନିଷ, କାଗଜପତ୍ର ଏପରି ଠିକ୍ କରି ରଖିଥାଏ ଯେ ଆଖି ବୁଜି ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁକୁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ପାଇ ପାରିବି । କିନ୍ତୁ ସେହି ଅନୁକ୍ରମରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହେଲେ ମୁଁ ବିରକ୍ତ ହୁଏ । ମୋ ଜିନିଷ ଅନ୍ୟମାନେ ବ୍ୟବହାର କରିବାରେ ମୋର ଆପତ୍ତି ନଥାଏ କିନ୍ତୁ ବ୍ୟବହାର ପରେ ପୁଣି ଯଥାସ୍ଥାନରେ ରଖି ନ ହେଲେ ମୁଁ ବିରକ୍ତ ହୁଏ । ସେହିପରି ଠିକ୍ ସମୟରେ ନ ବାହାରିଲେ ମୁଁ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଯାଏ । ମୋର ଅସହିଷ୍ଣୁତା ବଢ଼ିଯାଏ । ନିୟମାନୁବନ୍ଧ ଭାବରେ କାମ କଲେ କେତେ ବେଶି କାମ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ନାନା ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ହୁଏନାହିଁ ଏକଥା ମୁଁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଏ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମପରିମାଣରେ ଏହି ଅଭ୍ୟାସରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରିପାରି ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ଅଶାନ୍ତ ରହିଯାଏ ।

ଭାରତୀୟ ପରିବାରର ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଯେ ପିଲାମାନେ ଏହାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ । ପିଲାଙ୍କପାଇଁ ଆମର ବଞ୍ଚିବାର ସାର୍ଥକତା—ତେଣୁ ଭାରତୀୟ ପରିବାରରେ ସ୍ୱାମୀ-ସ୍ତ୍ରୀ ମନୋମାଳିନ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ବହୁତ କମିଯାଏ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ ସ୍ୱାମୀ-ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ବା ଅଶାନ୍ତି ହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ ଯେ ସେ ଜୀବନରୁ କ'ଣ ପାଉଛି । ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଭଲ ନ ପଡ଼ିଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଛାଡ଼ପତ୍ର । ପିଲାମାନଙ୍କର ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହେବ ସେମାନେ ତାହା ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନର ନିଜ ସୁଖ ଦୁଃଖ କଥାକୁ କେବଳ ସ୍ୱାମୀ କିମ୍ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଭାବନ୍ତି । ଆମେମାନେ କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ବଞ୍ଚୁ, ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଭୁଲିଯାଉ । ତା'ଛଡ଼ା ଆମ ଭାରତୀୟ ପରିବାର ସାମାଜିକ ଓ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବହୁତ ବ୍ୟାପକ ଥିବାରୁ ଆମ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସାମାଜିକ ଓ ମାନସିକ ପରିସର ଭିତରେ ବାଣ୍ଟିହୋଇ ରହେ । ଏହା କେବଳ ଜଣେ ଉପରେ ନିର୍ଭର ନ କରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଯାଏ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାଗୀଦାର ହୋଇଥିବାରୁ ଦୁଃଖର ମାତ୍ରା କମିଯାଏ ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ ସୁଖର ମାତ୍ରା ବଢ଼ିଯାଏ କାରଣ ପରିବାରରେ ଅନେକ ଲୋକ ସୁଖୀ ହେଲେ ତୁମ ସୁଖର ପ୍ରମୋଦ ବୃଦ୍ଧି ହେବାର

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ କାରଣ ରହିଛି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ମୋ ପରିବାର ଖୁସୀ ଏବଂ ଏଠାର ଶାନ୍ତି ଓ ସନ୍ତୋଷ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମିଳିଥାଏ ।

ଏହି ସନ୍ତାନସନ୍ତତି କେନ୍ଦ୍ରିକ ପାରିବାରିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆମ ପରିବାରରେ ଆହୁରି ବେଶି ବଳିଷ୍ଠ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ଆମେମାନେ ପୁଅ ବୋହୂ ଝିଅ ଜ୍ୱାଇଁ ଓ ନାତି ନାତୁଣୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବହୁତ ବେଶି ହୈଚୈ କରୁ । ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ ହିଁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହୁ । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ପାଠପଢ଼ା, ଚରିତ୍ର ବିକାଶ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟ ନେଇ ଆମେ ବହୁ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରୁ । ତା' ଫଳରେ ପିଲାମାନେ ଯେତେ ବଡ଼ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ ସହିତ ଗଭୀର ଭାବରେ ଅନୁରକ୍ତ । ଝିଅ ଜୋଇଁ ପୁଅ ବୋହୂମାନେ ଆମମାନଙ୍କ ଖବର ନେବାରେ ସବୁବେଳେ ବ୍ୟଗ୍ର । ମୋର ବଡ଼ପୁଅ କାନାଡ଼ାରୁ ଭାରତ ଦେଇ ଫେରିଲାବେଳେ ଯେତେ ଅସୁବିଧା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତତଃ ୨୪ ଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ଘରକୁ ଆସେ । ସାନ ପୁଅ, ବୋହୂ ପ୍ରତି ୧୫ ଦିନରେ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ଫୋନ୍ କରନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତେ ଆନ୍ତରିକତାର ସହ ସବୁବେଳେ ଆମମାନଙ୍କ କଥା ବୁଝିବାକୁ ତତ୍ପର ଥା'ନ୍ତି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ ଏ ପ୍ରକାର ସାମୂହିକ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ମୋର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଛଡ଼ା ଆଉ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁ ପ୍ରକାର ବହି ପଢ଼ିବାକୁ ମୁଁ ଉତ୍ସାହିତ କରେ । ସେସବୁ ବହି ବିଷୟରେ ଆମେମାନେ ଏକାଠି ବସି ଆଲୋଚନା କରୁ । ମୋ ମତରେ ଖାଲି ପାଠବହି ସବୁବେଳେ ପଢ଼ିବା ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁ ବହି ପଢ଼ିଲେ ମନ ପ୍ରଶସ୍ତ ହୁଏ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ହୁଏ, ଫଳରେ ପାଠ ପଢ଼ାରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଭଲ କରନ୍ତି । ଖାଲି ପାଠ ବହି ଘୋଷାଇ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ କରାଇବା ମୋ ମତ ବିରୁଦ୍ଧ । ମୋର ଦୁଇଜଣଯାକ ପୁଅ ଏ ପ୍ରକାର ବହୁ ବହି ପଢ଼ୁଥିଲେ । ବଡ଼ପୁଅ ଅମିତାଭ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ସ୍କୁଲରେ ସିନିୟର କେମ୍ବ୍ରିଜ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ରେକର୍ଡ଼ ରଖିଥିଲା । ଆଇ: ଆଇ: ଟି:ରେ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ, ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ବିଷୟରେ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରୁ ଶେଷ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 'A' ଗ୍ରେଡ୍ ରଖୁଥିଲା । ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟାପକ ଜ୍ଞାନର ପରିସର ଯୋଗୁ ସେ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂରେ ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭବିଷ୍ୟତରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ବୈଷୟିକ ଗବେଷଣା ଯୋଜନାକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତଥାତଥ୍ୟ ସହିତ ଫଳପ୍ରଦ ଭାବେ ସମନ୍ୱିତ କରିପାରୁଛି । ସାନପୁଅ ମଧ୍ୟ ସବୁ ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀପାଇ ମେଡ଼ିକାଲ୍‌ରେ ଭଲକଲା । ସେ ଡାକ୍ତରୀ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ମୋ ସାନ ଝିଅକୁ ବି.ଏ. ଓ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଇଂରାଜୀ ବୁଝାଇ ଦେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଦୁଇଟି ବଡ଼ ନାତି ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାର ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ଆଗ୍ରହୀ । ବଡ଼ ନାତି ଏପରି ପଢ଼ା ପାଗଳ ଯେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ବନ୍ଦ ଘର ବସିଲେ ସେ ଖାଇବା ପିଇବା ଭୁଲିଯାଏ । ଥରେ ପୁସ୍ତକାଳୟରେ ସକାଳ ନଅଟାରୁ ଦିନ ଗୋଟାଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସି ପଢୁଥିଲି କାରଣ ଗୋଟାଏ ବେଳେ ତାକୁ ପୁସ୍ତକାଳୟ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଲୋକ ଡାକି ନଥିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ଭୁଲିଯାଇ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ନଅଟାରୁ ଅପରାହ୍ଣ ଗୋଟା ଯାଏଁ ବନ୍ଦ ଘର ପଢୁଥିଲି । ସେ ବହିଟି ପୁଣି ଗୋଟିଏ ଇଂରାଜୀରେ ଲେଖା ଜ୍ଞାନକୋଷ । ମୋର ଚଉଦ ଓ ଷୋହଳ ବର୍ଷ ବୟସର ନାତିମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ପୃଥିବୀର ସବୁ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରେ....ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ରାଜନୀତି, ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍‌ଙ୍କ ଚତୁର୍ଥ ପରିସର, ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ନୀତି, ଆଫ୍ରିକା ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଗ୍ରଗତି..ଇତିହାସ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ଘଟଣା । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ବହୁତ କଥା ଶିଖେ । ବାପା, ମା, ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷିକାମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପୁଅ ଝିଅ, ନାତି ନାତୁଣୀ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବାଠାରୁ ଗର୍ବ ଓ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଅନୁଭୂତି ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ।

ମୋ ମନର ଅନ୍ତରତମ ପ୍ରଦେଶରେ ଛୋଟ ପିଲାଙ୍କ ପ୍ରତି ଗଭୀର ସ୍ନେହ ମମତାପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାନୁଭୂତି ରହିଯାଇଛି । ଛୋଟ ପିଲାଙ୍କ ହସ, ଖେଳ, ଦୁଃଖ, କଷ୍ଟ, ମୋତେ ଅତି ମାତ୍ରାରେ ସ୍ପର୍ଶ କରେ । ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଖେଳିବାକୁ, ଗପ କରିବାକୁ ଭଲଲାଗେ..ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ପରଗ୍ରାହ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ଆଖିରେ ଲୁହ ଆସେ । ଟିଭି, ସିନେମାରେ ମଧ୍ୟ ପିଲାଙ୍କର ଦୁଃଖାନୁଭୂତି ମୋତେ ମ୍ରିୟମାଣ କରେ । ମୋ ପାଖେ ପାଖେ ଛୋଟ ପିଲାମାନେ ସବୁବେଳେ ରହିଥିବାର ଅନୁଭୂତି ମୋତେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ଦିଏ । ସବୁ ପିଲାଏ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ସମୟରେ ଯେପରି ମୋର ଅତୀତ ଜୀବନର ଟିକିର ଛେଉଣ୍ଡର କରୁଣ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଭାବରେ ଆସି ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି । ମୋ ପିଲାଦିନର ନିଜ ଛବିଟି ଯେପରି ମୋ ମନ ଆଇନାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଯାଏ ।

୭୩ । ମୋ ଦର୍ଶନ ମୋ ଜୀବନ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ ଯାପନ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ବ୍ୟାବହାରିକ ରୀତିନୀତି ପଛରେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କିଛି ନା କିଛି ଦର୍ଶନ ଓ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ରହିଛି । ହୁଏତ କେତେକ ଜୀବନରେ ଏହା ଏପରି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ ଯେ ହଠାତ୍ କହି ହେବନାହିଁ ଏହି ଜୀବନଦର୍ଶନଟି କ'ଣ । ତେଣୁ ତାକୁ ପଚାରିଲେ ସେ ତା'ର ଜୀବନ ଦର୍ଶନ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ କହି ପାରିବ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ କେତେକଙ୍କଠାରେ ଏହା ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ଭାବରେ କାମ କରୁଥାଏ । ଯାହାର ଜୀବନଦର୍ଶନ ଯେତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ଦୃଢ଼,

Digitized by srujan ka@gmail.com

ତାର ବ୍ୟାବହାରିକ ଗୀତ ସେତେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ସହିତ । ତା'ର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଏବଂ କେତେକ ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟାବହାରିକ ଗୀତକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଏହି ଜୀବନଦର୍ଶନଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ହେବ । ମୁଁ ମୋର ଜୀବନର ନାନା ଅନୁଭୂତି ବର୍ଣ୍ଣନା କଲାବେଳେ ମୋ ଜୀବନ ଦର୍ଶନର ବହୁତ ଉଦାହରଣ ଦେଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁକୁ ସମନ୍ୱିତ କରି ମୌଳିକ ଦାର୍ଶନିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ।

(୧) ମୁଁ ସମସ୍ତ ସ୍ରୋତର ଗଡ୍‌ଡ଼ାଳିକା ପ୍ରବାହରେ ଚାଲିଥିବା ଅଯୌକ୍ତିକ ଗୀତକୁ ପସନ୍ଦ କରେ ନାହିଁ । ମୋ ଜୀବନ ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ପ୍ରାକୃତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ସାମାଜିକ ତଥା ବୌଦ୍ଧିକ ପରିବେଶକୁ ଆଗାମୀ ସମାଜର ମଙ୍ଗଳମୟ ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରି ଚାଲିବାକୁ ଚାହେଁ । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଅଦମ୍ୟ ପରିଶ୍ରମ କରେ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବାଧାବିଘ୍ନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ମୋତେ ଭଲଲାଗେ । କାରଣ ସଂଗ୍ରାମ ହିଁ ବଞ୍ଚିବାର ସାର୍ଥକତା ଆଣିଦିଏ । ନୂତନ ପରିବେଶର ସାର୍ଥକ ସର୍ଜନାର ଆନନ୍ଦରେ ମୁଁ ଅଭିଭୂତ ହେବାକୁ ଚାହେଁ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଆସିଲେ ମୋର ଉଦ୍ୟମ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୁଏ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଆୟତ୍ତ କରି ନୂତନ ସୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରଗତିର ଆମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ମୋର ଶକ୍ତି ବଢ଼େ । ନିତ୍ୟନୂତନ ଅନୁଭୂତି ହିଁ ଜୀବନରେ ମାଦକତା ଆଣିଦିଏ । ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ତଥା ବୌଦ୍ଧିକ ଶକ୍ତି ଉନ୍ନତ ଓ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିବେଶ ଭିତରେ ମୁଁ ଅତୀତ ସାଫଲ୍ୟର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଭବିଷ୍ୟତର ରଙ୍ଗୀନ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାକୁ ଭଲପାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ଏହା ଅତୀତ ଓ ଭବିଷ୍ୟତର ସୀମାହୀନ ପ୍ରଲମ୍ବିତ ସମସ୍ତ ସ୍ରୋତର ଗୋଟିଏ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ମାନସିକ ବିଭାଜନ ରେଖା ମାତ୍ର । ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନର ଅନୁଭୂତି ଅତୀତର ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ପ୍ରୀତିକର ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ଭବିଷ୍ୟତର ଅଭିନବ ସ୍ୱପ୍ନାୟିତ ଆନନ୍ଦମୟୀ କଳ୍ପନାରଞ୍ଜିତ ମଧୁର ପ୍ରତୀକ୍ଷାର ସମନ୍ୱିତ ଆସ୍ୱାଦନା ମାତ୍ର । ଯାହାର ଅତୀତ ଅସୁନ୍ଦର, ନିରାନନ୍ଦମୟ ଓ ବ୍ୟର୍ଥତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ, ତା'ର ଭବିଷ୍ୟତ କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟ ସେପରି ପ୍ରେରଣାଦାୟକ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋର ସେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପ୍ରତିଯୋଜନଗତ ସଂଘର୍ଷରେ ହିଁ ଜୀବନର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ନିଜକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏପରି ସଂଗ୍ରାମରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭାବେ ବିନିଯୋଗ କରିବାକୁ ହେବ । କେହି କାହାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର କ୍ଷମତା ଦିଏ ନାହିଁ । କ୍ଷମତା ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଏହି ନୀତିରେ ଗଭୀର ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ମୁଁ କାମ କରି ଆସିଛି ଏବଂ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି ମଧ୍ୟ । ମୋ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଧାବିଘ୍ନ ଆସିଲେ ମୁଁ ଦବିଯାଏ ନାହିଁ କି ପଛକୁ ଫେରିଯାଏ ନାହିଁ । କ'ଣ କଲେ ଏହାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି

Digitized by srujan ka@gmail.com

ହେବ ତା'ର ସନ୍ଧାନ କରେ । ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋର ସହଯୋଗୀ ବନ୍ଧୁମାନେ ଆସି ଯେତେବେଳେ ହତୋତ୍ସାହ ହୋଇ କହନ୍ତି ଯେ କୌଣସି ଏକ କାମ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ମୁଁ ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ କହେ ଯେ, "ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । କ'ଣ କଲେ ହୋଇ ପାରିବ ସେକଥା କୁହ । ଆମେ ତାକୁ ସାଧି କରିବା ।" ଏ ପ୍ରକାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ମୋତେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ।

ଜୀବନ ପଥରେ ଆଗେଇ ଯିବାରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ ଓ ତୃପ୍ତି । ଦୃପ୍ତ ପାଦ ଚିହ୍ନ ପକାଇବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଗଢ଼ିବାରେ ମୋର ସାର୍ଥକତା । କିନ୍ତୁ କୌଣସି କାରଣରୁ ତାହା ବିଲୀନ ହୋଇଗଲେ ମୋର ଦୁଃଖ ନାହିଁ ବରଂ ମଜା ଲାଗେ । ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ତାଙ୍କର ଜିନିଷ ସବୁ ଜଣେ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ନେଇ ଯାଉଥିଲାବେଳେ ସେ ହସି ହସି କହୁଥିଲେ—'ଦେଖ ମୁଁ ଏଠି ରହିଛି, ମୋ ଆଗରେ ମୋ ଜିନିଷ ଏ ଲୋକଟି ନେଇ ଯାଉଛି ଯେପରି ମୁଁ ନାହିଁ । କି ଅଦ୍ଭୁତ ବ୍ୟବହାର ଏ ଲୋକଟିର ।' ସେହି କଥାଟି ମୋର ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ ଯେତେବେଳେ ମୋର କୃତିତ୍ୱକୁ ଅନ୍ୟମାନେ ଲିଭାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତି । ରେଭେନସା କଲେଜର ପୂର୍ବ-ଛାତ୍ରାବାସ ପିଲାମାନେ ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ମୁଁ ଛାତ୍ରାବାସ ଛାଡ଼ିଲାବେଳେ ମୋର ଗୋଟିଏ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଫଟୋ ତାଙ୍କ କମନ୍‌ରୁମରେ ରଖିଥିଲେ । ତା'ପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ପ୍ରଥମେ ତାକୁ ବାହାର କରି ଗୋଦାମରେ ରଖି ଦେଇଥିଲେ । ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସଙ୍ଗଠନ ଓ ସେମିନାର୍‌ପାଇଁ ମୁଁ କେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ଚଳନ୍ତି କପ୍ ଦେଇଥିଲି । ସେ ସବୁ ସେ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷକ ସଙ୍ଘର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସଭାପତି ଓ ବହୁବର୍ଷ ସଭାପତି ଥାଇ ଏହାର ବହୁ ଉନ୍ନତି କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସଂଘରୁ ଅବସର ନେଲାପରେ ମୋତେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ମିଳି ନଥିଲା । ମୋ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କେତେକ ଲୋକ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସବୁଠୁ ବେଶି ଉପକାର ମୁଁ କରିଥିଲି, ସେମାନେ ମୋତେ ପରିହାସ କରିଥିଲେ । ଏସବୁ ଦେଖିଲେ ମୋତେ ବାସ୍ତବିକ୍ ମଜା ଲାଗେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାଫଲ୍ୟକର କାର୍ଯ୍ୟରେ କିଛିଟା ନିର୍ଲିପ୍ତତା ରହିଲେ ଜୀବନକୁ ଭଲଭାବରେ ଉପଭୋଗ କରିହୁଏ । ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ ଦୁଃଖ ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେହି ଦାର୍ଶନିକର ନିର୍ଲିପ୍ତ ହସ ମୋ'ଠାରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଫଟୋଚିତ୍ର ପରି ସଦାସର୍ବଦା ସହାସ ମୁହଁରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଆନନ୍ଦ ପାଇଛି ।

(୨) ମୋର I ife style ବା ବ୍ୟାବହାରିକ ରୀତି ଏହି ସଂଗ୍ରାମରତ ନିର୍ଭୀକ ଜୀବନଯାପନର ବାହ୍ୟିକ ପ୍ରତିଫଳନ ମାତ୍ର । ଏହା ପଛରେ ଗୋଟିଏ ନୈତିକ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ମାନ ରହିଛି । ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ କାହାର କ୍ଷତି ସାଧନପାଇଁ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ଭାବରେ କେବେହେଲେ କାମ କରି ନାହିଁ । କର୍ମ-କ୍ଷେତ୍ରରେ କାହାର ଉପକାର କରୁ କରୁ କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତିକର କାମ କରିବାରେ ଯଦି ଅନ୍ୟ କାହାର କ୍ଷତି ସାଧିତ ହୋଇଯାଏ ତେବେ ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ନିଜକୁ ଦାୟୀ କରେ ନାହିଁ । ମୋ ମତରେ ଯେ କୌଣସି ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ଭଲ କାମ ଯଦି ଅନ୍ୟ କାହାର କ୍ଷତି ସାଧନ କରେ ତେବେ ତାହା ଅନୈତିକ ନୁହେଁ । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, କାହାର କ୍ଷତି ସାଧନପାଇଁ ଯୋଜନା କଲେ ସେହି ଲୋକର କ୍ଷତି ହୋଇ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ତୁମେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଜାଲରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ଯେଉଁ ଗାତ ଅନ୍ୟପାଇଁ ଖୋଳିବ ସେଥିରେ ତାହା ସହିତ ତୁମର ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ବହୁତ ବେଶି । ଏହାର ବହୁ ଉଦାହରଣ ରହିଛି । ତା'ଛଡ଼ା ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟର କ୍ଷତି ସାଧନ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଏବଂ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ, ସେମାନଙ୍କର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଆଦୌ ସୁଖମୟ ନୁହେଁ ଏବଂ ସେମାନେ ବହୁ ପ୍ରକାର ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଅସୁସ୍ଥତା ଭୋଗ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ବିବେକ ଏପରି ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ସୃଷ୍ଟି କରେ ଯେ ସେମାନେ କାଳକ୍ରମେ ମଧୁମେହ, ରକ୍ତଚାପ, ପେଟ ଓ ହୃଦ୍‌ରୋଗ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟାଧି ଭୋଗନ୍ତି । ଏପରି ମଧ୍ୟ ବହୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏମାନେ ଶାନ୍ତିରେ ଜୀବନ-ଯାପନ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଥରେ ତୁମେ ଏ ପ୍ରକାର ଉନ୍ନତ ଜୀବନ ଦର୍ଶନରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେଲେ ତୁମର ବ୍ୟାବହାରିକ ରୀତି ମଧ୍ୟ ବଦଳି ଯିବ । ତୁମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାହସିକ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇ ପାରିବ । କାରଣ ତୁମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ । ତା'ପଛରେ କୌଣସି କ୍ଷତିକାରକ ଅଭିସନ୍ଧି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅଗ୍ରଧର୍ଷୀ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ତୁମେ ପଛେଇ ଯିବ ନାହିଁ । ନିର୍ଭୀକତା ଆପେ ଆପେ ଆସିଯିବ । ତୁମ ପକ୍ଷରେ ଦୋଷୀ ଲୋକ ପରି ଲୁଚକୋଚି ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିବ ନାହିଁ । ବିବେକ ଦଂଶନଗତ ଭୟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର ମୋତେ ବହୁତ ଭଲ ଲାଗେ । ମୋତେ ଅନେକ କୁହନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ଯେପରି ବ୍ୟାବହାରିକ ରୀତି ଗ୍ରହଣ କରିଛି ସେଥିରେ କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ସରକାରୀ ପଦବୀ ମୋତେ ମିଳିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟଟି ମୁଁ ଭଲ ଭାବରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ମୋର ବ୍ୟାବହାରିକ ରୀତିକୁ ସେହି ଅନୁସାରେ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିଛି । ଅଗ୍ରଧର୍ଷୀ ବ୍ୟବହାର ଅର୍ଥ ଶାଳୀନତାହୀନ ଉଦ୍ଧତ ବ୍ୟବହାର ନୁହେଁ । ଯାହା ଯଥାର୍ଥ ତାହା କହିବାରେ ବା କରିବାରେ ପଶ୍ଚାଦ୍‌ପଦ ନ ହେବା ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାରରେ ମୂଳ ଭିତ୍ତି । ବ୍ୟବହାରରେ ଭଦ୍ରତା, ଶିଷ୍ଟତା ଓ ରୁଚିକର ଚଳଣି ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟର ଫଳପ୍ରଦ ସାମାଜିକ ରୀତି । ଏଥିରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ବା ବିଚ୍ୟୁତି ମୋର ପସନ୍ଦ ନୁହେଁ ।

Digitized by srujan ka@gmail.com

(୩) ମୋ ଜୀବନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସହିତ ମୋର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ବିଶ୍ୱାସ ଓ ବ୍ୟାବହାରିକ ରୀତିନୀତିର କୌଣସି ବିରୋଧାତ୍ମକ ଅସଙ୍ଗତି ନାହିଁ । ମୋର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅନୁସାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି ଏବଂ ସେହି ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଯାୟୀ ମୋର କ୍ରିୟାକଳାପ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟଗତ ବିରୋଧିତା ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ଦୁର୍ବଳ କରି ପକାଏ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ଗୋଟିଏ କଥା କହୁଥିବ ଏବଂ ତାର ଠିକ୍ ବିପରୀତ କାମ କରିବ; ବାହାରେ କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ କହିବ କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗୋଚରରେ କୁସଂସ୍କାରଗତ କାମ କରୁଥିବ; ଦୁର୍ନୀତିରେ ଲିପ୍ତ ଥିବ କିନ୍ତୁ ବାହାରେ ଦୁର୍ନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନର୍ଗଳ ବକ୍ତୃତା କରୁଥିବ ଇତ୍ୟାଦି । ଏପରି ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ଥିବା ଲୋକଠାରେ ବହୁତ ପ୍ରକାର ମାନସିକ ସଂଘର୍ଷ ଓ ଉଦ୍‌ବେଗ କାମ କରୁଥାଏ । ଫଳରେ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ....ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ସଚେତନ ଥାଏ । ଯେଉଁଥିରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ସେପରି କାମ ମୁଁ କଦାପି ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ନାସ୍ତିକ ହିସାବରେ ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ଠାକୁରଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରେ ନାହିଁ କି ପାଦୁକା ସେବନ କରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାତି ମାନେ ନାହିଁ ଅର୍ଥ ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଥିବା ଲୋକଠାରୁ ଖାଇବାରେ ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଆମିଷାଶୀ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁ ଯେ କୌଣସି ମାଂସ ଖାଏ । ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଅପମାନିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏସବୁ କରେ ନାହିଁ; ମୋ ମତ ଅନୁସାରେ ମୁଁ କରେ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ବ୍ୟାବହାରିକ ରୀତି ମଧ୍ୟରେ ସୁସଙ୍ଗତ ସମନ୍ୱୟ ରଖିବାକୁ ମୁଁ ସଦାସର୍ବଦା ଉଦ୍ୟମ କରି ଆସିଛି ଏବଂ ଏଥିରେ ମୁଁ ବହୁ ପରିମାଣରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଛି ବୋଲି ମୋର ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହୋଇଛି ।

(୪) ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କ କଥାକୁ ପ୍ରଥମରୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିଯାଏ । ଅନେକେ ଅଛନ୍ତି କୌଣସି କଥା ସତ ପ୍ରମାଣିତ ନ ହେବା ଯାଏ ସେମାନେ ତାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ମୁଁ କିନ୍ତୁ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣିତ ନ ହେଲା ଯାଏ ଲୋକଙ୍କ କଥା ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ତା'ଫଳରେ ମୋର ଯେ କ୍ଷତି ନ ହୋଇଛି ତାହା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ସମୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିଲେ ସବୁ ରକମର କ୍ଷତି ଅପେକ୍ଷା ସାମଗ୍ରୀକ ଭାବରେ ବେଶି ଉପକାର ହୋଇଛି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ଉଦାହରଣ ଦେଉଛି । ମୋର ଘର ତିଆରି ବେଳେ ମୂଲିଆ ଓ ମିସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଆଗତୁରା ଟଙ୍କା ମାଗିଲେ ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଦେଇ ଦିଏ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ଆଉ ଫେରି ନାହାନ୍ତି କି ଟଙ୍କା ଫେରାଇ ନାହାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଫେରିଛନ୍ତି ସେମାନେ କୃତଜ୍ଞତାର ସହିତ ବିଶ୍ୱସ୍ତଭାବରେ ଏପରି ଭଲ ଭାବରେ କାମ କରିଛନ୍ତି ଯେ ତାହା ତୁଳନାରେ ମୋର କ୍ଷତିର ପରିମାଣ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କମ୍ । ଏହିପରି ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋର ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗୁଁ ଖୁବ୍ ବେଶି ପ୍ରତାରିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠିବା ଠକାମିରେ ପଡ଼ିଛି ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଠିକ୍ ଏହି କାରଣରୁ ମୋର ବହୁତ ଭଲ ହୋଇଛି । ଅନେକ ସମୟରେ ଆମେମାନେ ଠକିଥିବା ଲୋକଙ୍କ କଥା ମନେ ରଖି କିନ୍ତୁ ତାର ବିପରୀତ ଦିଗଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କରି କେବଳ ଠକାମି କଥା ଗୁଡ଼ିକ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ କହୁ । ଏହିପରି ବହୁବାର ସେହି କଥା ଗୁଡ଼ିକ କହିଲା ପରେ ଆମର ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇ ଯାଏ । ତେଣୁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ କରିଯିବା ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗୁ ମୁଁ ଆଦୌ ଅନୁତପ୍ତ ନୁହେଁ ।

ଅନ୍ୟକୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲାବେଳେ ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ ସହିତ କାମ କରାଯାଇ ଥାଏ । ମୋ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ । କାରଣ ଯେଉଁ କାମ ମୋ ଦ୍ୱାରା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ କି ଯାହା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ପ୍ରଥମରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ବୁଝାଇ ଦିଏ ଯାହା ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଆଉ ସନ୍ଦେହ ରହିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ କାମ କରିଦେବା ଲାଗି ମୁଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଏ, ତାହା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ କରେ ଓ କରାଏ । ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେବା ଅର୍ଥ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କରିବି ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ହୁଏ । ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ କାମ ନ କରିବା ଘଟଣା ମୋ ଜୀବନରେ ବହୁତ କମ୍ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ।

ଜଣକର ବହୁତ ଉପକାର କଲାପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଯଦି ମୋର ଅପକାର କଲା ତାହାହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେକଥା ଭୁଲି ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । କାରଣ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ମୁଁ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରିଛି ସେପରି ଅନାବିଲ, ଆନନ୍ଦମୟ ଅନୁଭୂତିକୁ ଅନୁଶୋଚନା ଓ ବିଦ୍ୱେଷ ଜନିତ ବିଷଦ୍ୱାରା ଆବିଳ କରିବାରେ ଲାଭ କଣ ? ଅମୃତର ଅନୁଭବକୁ ବିଷାକ୍ତ କରିବାରେ ଲାଭ କ'ଣ ? ଏ ପ୍ରକାର ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୋର କିଛିଟା ଦୁଃଖ ଯେ ନ ହୁଏ ତାହା ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ବେଶି ସମୟ ମୁଁ ତାକୁ ମନରେ ରଖେ ନାହିଁ । ମୋର ମାନସିକ ଦିଗ୍‌ବଳୟରୁ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତିକୁ ପୋଛିଦିଏ । ଏପରି ଅନୁଭୂତିକୁ ନଗଣ୍ୟ ଭାବରେ ଦେଖେ । ବିନା ଦ୍ୱିଧା ଓ ବିନା ସନ୍ଦେହରେ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାରେ ମୋର ସହଜାତ ଆନନ୍ଦ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ସର୍ତ୍ତାଧୀନ ବା କୃତଜ୍ଞତା ପାଇବା ଆଶାରେ କରା ହେଲେ ତାର ପବିତ୍ରତା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେ । ତାହା ନ ହୋଇଥିଲେ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ଅକ୍ଷମଣୀୟ ଅକୃତଜ୍ଞତାର ଦୁଃଖରେ ମୋ ଜୀବନ ଦୁର୍ବିସହ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା । ଅତୀତରେ ଭଲ କାମ କରି ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନର ଜୀବନ କେବଳ ଅନୁଶୋଚନା ଓ ବିରକ୍ତିରେ ଭରି ଉଠନ୍ତା ଅନ୍ୟକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାର ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଆନନ୍ଦକୁ ରାଗ, ଦ୍ୱେଷ, ପ୍ରତିହିଂସା ପ୍ରଭୃତି ତାମସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ପରିଣତି କରି ନିଜର କ୍ଷତି ସାଧନ କରିବା ଚରମ ମୂର୍ଖତାର ପରିଚାୟକ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ।

(୫) ମୋର ଯେଉଁ ଲୋକ କ୍ଷତି କରେ ତା' ପ୍ରତି ଯଦି କେଉଁଠି ଅନ୍ୟାୟ କରା ହେଉଥାଏ, ମୁଁ ସୁବିଧା ପାଇଲେ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟରେ କେବଳ ଯେ ଆନନ୍ଦ ହୁଏ ତା ନୁହେଁ ଏହା ମୋ ମନକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରେ । ଯିଏ ମୋର ବଦ୍‌ନାମ କରେ ବା କ୍ଷତି କରେ ତାର ପ୍ରତିଶୋଧପାଇଁ ଯଦି ମୁଁ ଲାଗି ପଡ଼ନ୍ତି ତା'ହେଲେ ମୋର ମନ ବିଷାକ୍ତ ହୋଇ ଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟାବହାରିକ ତଥା ଚିନ୍ତନର ପାପଚକ୍ର ଭିତରେ ମୋର ସବୁବେଳେ ବୁଡ଼ିରହିବାର ସମ୍ଭାବନା । କ୍ଷତିର ପ୍ରତିବଦଳରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ଏ ପ୍ରକାର ପାପଚକ୍ର ମୁଁ ପ୍ରଥମରୁହିଁ ସୃଷ୍ଟି କରେ ନାହିଁ । କେବଳ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଦେଖେ ଯେ ଏହା ପଛରେ ସତ୍ୟତା କେତେଦୂର ରହିଛି ଏବଂ ମୁ ସେଥିପାଇଁ କେତେ ଦୂର ଦାୟୀ । ଏ ସବୁ ପାଇଁ ମୁଁ ଦାୟୀ ନ ଥିଲେ ମୋତେ ଏ ସବୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ନାହିଁ ଏବଂ ମୋର ପୂର୍ବ ବ୍ୟବହାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅନ୍ୟମାନେ ମୋର ବଦନାମ କରନ୍ତି ସେ ବିଷୟରେ ନିଜକୁ ଦୋଷ ମୁକ୍ତ ଭାବିଲେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ମୁଁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ବରଂ ମୁଁ ପଛେଇ ଗଲେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ବିଜୟ । ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ପଛେଇ ନ ଗଲେ ସେମାନେ ଗ୍ରୁଏଁ ଗ୍ରୁଏଁ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଯା'ନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାମରେ ମୋର ବିବେକର ଅନୁମୋଦନ ଥାଏ । ତାହା ନ ହେଲେ ଓଡ଼ିଶା ପରି ଅନଗ୍ରସର ସମାଜରେ ବହୁ କାମରେ ଆଗେଇବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

(୬) ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ମାନବିକତାରେ ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ । ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ମୋର ସମସ୍ତ ଜୀବନ ଦର୍ଶନର ମୂଳଭିତ୍ତି । ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଭଲ ସମ୍ପର୍କ ରହି ଆସିଛି । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏପରି କୌଣସି ଅଶାନ୍ତିକର ତଥା ଦୁଃଖଦାୟକ ଘଟଣା ଭିତରେ ମୁଁ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ମୋର ଦୃଢ଼ ଆତ୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଗଭୀର ମମତା ରହି ଆସିଛି । ଫଳରେ ମୁଁ ସୁଖକର ଜୀବନ ଯାପନ କରି ପାରିଛି । ମୋଠାରେ ଅଯଥା ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା, ଦୁଃଖ, ଅଶାନ୍ତି ଓ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ତୀବ୍ର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ମୋ ମନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଶାନ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦମୟ ଭାବ ଚିରକାଳ କାମ କରୁଛି । ଏକା ଏକା ବସି ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ତାରା, ପାଣି, ପବନ ଓ ଆକାଶର ଗଭୀରତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ଶାନ୍ତ ମାନସିକ ନିର୍ଲିପ୍ତତା ମଧ୍ୟ ରହିଛି ।

ଏ ପ୍ରକାର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ମୋର ପ୍ରାୟ ୫୦ ବର୍ଷର ଯୋଗାସନ, ପ୍ରାଣାୟମ ଓ ଧ୍ୟାନ କରିବା ଅଭ୍ୟାସ କିଛି ପରିମାଣରେ ଦାୟୀ । ମୁଁ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଏ ସଂସାରର ମାୟାଜାଲରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରି ଭଗବତ୍‌ ଦର୍ଶନ ଆକାଂକ୍ଷା ରଖି ଯୋଗାସନ, ପ୍ରାଣାୟାମ କରୁନାହିଁ । ମୋର ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ ଓ ସାମଗ୍ରିକ ସୁସ୍ଥତା ପାଇଁ ଏ ସବୁ କରେ । ଯୋଗାସନ ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ସୁସ୍ଥ, ସବଳ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ନିରୋଗ ରହିଛି । ଏପରି ସୁସ୍ଥ ଦେହ ଓ ମନ ନେଇ ମୁଁ ଅନ୍ତତଃ ଶହେ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚିବି ବୋଲି ଭାବୁଛି । ଅବଶ୍ୟ ଶହେ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚିବାରେ ଯେପରି ଆନନ୍ଦ, ଯେ କୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୃତ୍ୟୁର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷା କରି ହସ ହସ ମୁହଁରେ ପୃଥିବୀରୁ ବିଦାୟ ନେବାରେ ମଧ୍ୟ ମୋର କୌଣସି ଦୁଃଖ ରହିବ ନାହିଁ । ଜୀବନର ଅତି ଉଚ୍ଚ ଆସନରେ ବସି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସମାଜର ଜଣେ ଖ୍ୟାତିସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନ ହୋଇଥିଲେ ବି ନିଜ ଜୀବନର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାର୍ଥକତା ଯୋଗୁଁହିଁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ପୃଥିବୀରୁ ଶେଷ ବିଦାୟ ନେବାପାଇଁ ମନରେ ଦମ୍ଭ ରହିଛି ।

ମୁଁ ଭଗବାନ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ ତେଣୁ ମୁଁ ଶୂନ୍ୟତାକୁ ଧ୍ୟାନ କରେ । ଏ ପ୍ରକାର ଧ୍ୟାନ ବହୁତ କଷ୍ଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଅଭ୍ୟାସ ପରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଧ୍ୟାନ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ଯେପରି କୌଣସି ସ୍ଥିତି ନ ଥାଏ । ମୁଁ ସୀମାହୀନ ନୀଳିମା ଭିତରେ କିଛି ସମୟପାଇଁ ଯେପରି ଲୀନ ହୋଇଯାଏ । ଚେତନା ଶକ୍ତି ଫେରି ଆସିଲା ପରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଶାନ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦ ସହିତ ଉଲ୍ଲାସ ଓ ଉଦ୍‌ବେଗଶୂନ୍ୟ ମନେ ହୁଏ । ମନ ଭିତରୁ ସବୁ ପ୍ରକାରର ବାହ୍ୟ ରୂପ ବା ବିଚିତ୍ରକର ପ୍ରଭାବ ଲିଭି ଯାଏ । ଜୀବନୀଶକ୍ତି ବିରୋଧୀ ସମସ୍ତ ରାଜସିକ ଓ ତାମସିକ ଅନୁଭୂତିସବୁ ଏହି ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟାନୁଭୂତିକ ନୀଳିମାଭ ଆଲୋକ ଭିତରେ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଅବେଗରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ମନପ୍ରାଣ ଆତ୍ମିକ ସ୍ୱଚ୍ଛ ତରଙ୍ଗରେ ଛନ୍ଦାୟିତ ହୁଏ । ନୂତନ ଶକ୍ତିରେ ଦେହ, ମନ ସଞ୍ଜୀବିତ ତଥା ଉନ୍ମୀଳିତ ହୁଏ ।

ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯୋଗ-ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦିଏ । ଅନେକ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ଓ ମାନସିକ ଭାରସାମ୍ୟ ହରାଇଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଯୋଗାସନ ଓ ଧ୍ୟାନ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ପରାମର୍ଶ ଦିଏ । ସେମାନେ ଏଥିରେ ଉପକୃତ ହୁଅନ୍ତି ।

ନିର୍ଲିପ୍ତତା ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଜାଗତିକ ତଥାକଥିତ ମାୟାଜାଲ ପ୍ରତି ମୁଁ ନିଃସ୍ପୃହ । ଏ ଜଗତର ତଥାକଥିତ ମାୟାଜାଲ ସତ୍ୟ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର । ତେଣୁ ଜୀବନର ସବୁ ସୁନ୍ଦର ଜିନିଷ ମୋତେ ଆକର୍ଷଣ କରେ, ମୋ ମନକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ । ଜୀବନକୁ ମୁଁ ଗଭୀର ଭାବରେ ଭଲପାଏ । ତେଣୁ ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରେ । କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କର ଅସ୍ଥାୟୀତ୍ୱ ବା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ବା ବିଷାଦ ହେବା କଥା ସେଥିରୁ ମୁଁ ମୁକ୍ତ ଓ ଅନାସକ୍ତଚିତ୍ତ । ବନ୍ଧନ ମଧୁର ସତ କିନ୍ତୁ ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ

Digitized by srujan ka@gmail.com

ଚେନତା ଆହୁରି ମଧୁରତର ଓ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ସମ୍ପର୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ମୁଁ ଯେପରି ଆଗ୍ରହୀ, ସମ୍ପର୍କହୀନ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ମୋର ସେହିପରି ଆସକ୍ତି ରହିତ ଆନନ୍ଦ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସୁଖି ଦେଖିବାରେ, ସେମାନଙ୍କ ଭଲ ବୋଲି ଭାବିବାରେ ମୋର ଗଭୀର ଆତ୍ମ ସନ୍ତୋଷ ମଙ୍ଗଳମୟ ଭାବନା ଅମଙ୍ଗଳ ଭାବନାଠାରୁ ବହୁତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର, ଶାନ୍ତିଦାୟକ ଓ ପ୍ରେରଣାତ୍ମକ ଏକଥା ବହୁ ବର୍ଷ ହେଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରି ଆସୁଛି । ଏହି ଗୋଟିଏ ଜୀବନରେ ମୋର ଆରମ୍ଭ ଓ ଶେଷ । ତେଣୁ ପର ଜୀବନ ଲାଗି ଧର୍ମ ଓ ସତ୍‌କର୍ମ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ଲାଗି ମୋର କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ବା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ନାହିଁ । ଜୀବନର ଶେଷ ରଶ୍ମି ଲିଭିଯିବା ଯାଏଁ ଏ ପ୍ରକାର ଅନାବିଳ, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱହୀନ ଓ ନିର୍ଲିପ୍ତ ମାନସିକ ସ୍ଥିତି ରହିଥିବା ମୋର କାମ୍ୟ ।

ମୁଦ୍ରଣ : କଲ୍ୟାଣୀ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, ପିଠାପୁର କଟକ ୭୫୩୦୦୧

Digitized by srujan ka@gmail.com